

H A D İ S İ L İ M L E R İ : 1

KİTABIN ASIL ADI
شرح معاني الآثار
Şerhu Me'âni'l-Âsâr

MÜELLİF
Ebu Ca'fer Ahmed b. Muhammed et-Tahâvî

YAYIN YÖNETMENİ
Şamil Gök

ÇEVİREN
M. Beşir Eryarsoy

EDİTÖR
Mehmet Haberli

REDAKSİYON
Faik Akcaoğlu

ARAPÇA METİN - SAYFA DÜZENİ
Osman - Fatma Arpaçukuru

KAPAK TASARIMI
Ahmet Mayalı

MATBAA
Step Ajans Matbaacılık
Göztepe Mahallesi Bosna Caddesi No.11
Bağcılar / İstanbul   Telefon: 0212 446 88 46

İstanbul - 1430/2009

Yayıncılık Sertifika No: 0107-34-006476

KİTÂBÎ YAYINEVİ
Çatalçeşme Sok. Üretmen Han No: 18 Cağaloğlu - İSTANBUL
Telefon/Faks: 0212 512 45 43 - 512 51 66 - 512 90 40
Web: www.kitabiyayinevi.com - www.kitabiyayinevi.net
Eposta: info@kitabiyayinevi.com

İMAM EBU CA'FER AHMED B. MUHAMMED

ET-TAHÂVÎ

(Vefatı, 321 Hicrî)

شرح معاني الآثار

Hadislerle İSLÂM FIKHI

III

Açıklayıcı Notlarla Çeviren

M. BEŞİR ERYARSOY

Gözden Geçirilmiş Yeni Baskı

kitâbî

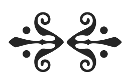
İstanbul - 1430/2009

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

كِتَابُ الصَّلَاةِ

NAMAZ

[II. Ciltten Devam]

٦٤- بَابُ الرَّجُلِ يَشُكُّ فِي صَلَاتِهِ فَلَا يَدْرِي أَثَلَاثًا صَلَّى أَمْ أَرْبَعًا ؟

64- KİŞİ NAMAZINDA ŞÜPHE EDİP ÜÇ REKÂT MI, DÖRT REKÂT MI KILDIĞINI BİLEMEYECEK OLURSA (NE YAPAR?)

٢٤٣٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنُ مُحْرِزٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو زَمْعَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدٍ، وَأَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا جَاءَ أَحَدَكُمُ الشَّيْطَانُ، فَخَلَطَ عَلَيْهِ صَلَاتَهُ، فَلَا يَدْرِي كَمْ صَلَّى؟ فَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ».

2437- Bize Muhammed b. Ali b. Muhriz tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Ahmed ez-Zübeyrî tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Zem'a, ez-Zührî'den tahdis etti. O Said ve Ebu Seleme'den, ikisi Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: ***"Şeytan gelip de birinizi kaç rekât kılmış olduğunu bilemeyecek şekilde namazı hususunda tereddüde düşürecek olursa, (o kişi) oturduğu halde iki secde yapsın."***[1]

٢٤٣٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2438- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine İbn Şihab'dan tahdis etmiştir. O Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti.

٢٤٣٩- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُنْقِذٍ، قَالَ: ثَنَا إِدْرِيسُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ بَكْرِ بْنِ مُضَرَ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ أَبِي شِهَابٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2439- Bize İbrahim b. Munkiz tahdis edip dedi ki: Bize İdris b. Yahya, Bekr b. Mudar'dan tahdis etti. O, bana Amr b. el-Hâris, Ebu Şihâb'dan haber verdi deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٤٤٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلَمْ يَدْرِ أَثَلَاثًا صَلَّى أَمْ أَرْبَعًا»؟ ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

2440- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize Hişam, Yahya b. Kesir'den tahdis etti, o Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah

1 Buhârî, Sehv, 7; Müslim, Mesacid, 82; Ebu Davud, Salât, 192; Tirmizî, Mevakit, 174; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 241, 273, 284.

sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: ***"Sizden biri namaz kılıp da üç rekât mı, dört rekât mı kıldığını bilmeyecek olursa..."*** Ardından hadisi aynen zikretti.[2]

٢٤٤١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَيْمُونٍ الْبَغْدَادِيُّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ يَحْيَى، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ، ثُمَّ ذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2441- Bize Muhammed b. Abdullah b. Meymun el-Bağdâdî tahdis edip dedi ki: Bize İbn Müslim, el-Evzâî'den tahdis etti. O Yahya'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ebu Seleme tahdis etti. Sonra hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٤٤٢- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثَنَا الْفِرْيَابِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2442- Bize Hüseyn b. Nasr tahdis edip dedi ki: Bize el-Firyâbî tahdis edip dedi ki: Bize el-Evzâî, Yahya'dan tahdis etti. O Ebu Seleme'den hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٤٤٣- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ، وَزَادَ: «ثُمَّ يُسَلِّمُ».

2443- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize İbn Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İkrime b. Ammar tahdis edip dedi ki: Bana Yahya b. Ebi Kesir tahdis edip dedi ki: Bana Ebu Seleme tahdis edip dedi ki: Bana Ebu Hureyre *radıyallahu anh* Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen tahdis etti ve: ***"Sonra da selam verir,"*** ibaresini ekledi.

٢٤٤٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، عَنْ عَبْدِ رَبِّهِ بْنِ

2 Buhârî, Sehv, 7; Müslim, Mesacid, 83, 84; İbn Mâce, İkamet, 135; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 283.

سَعِيدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرْمُزَ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ الشَّيْطَانَ إِذَا ثُوِّبَ بِالصَّلَاةِ وَلَّى وَلَهُ ضُرَاطٌ فَإِذَا أُقِيمَتْ الصَّلَاةُ يَلْتَمِسُ الْخِلَاطَ فَإِذَا أَتَى أَحَدَكُمْ مَنَّاهُ وَذَكَّرَهُ مِنْ حَاجَتِهِ مَا لَمْ يَكُنْ يَذْكُرُ حَتَّى لَا يَدْرِيَ كَمْ صَلَّى، فَإِذَا وَجَدَ ذَلِكَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ».

2444- … Abdurrahman b. Hurmuz el-A'rec'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Şüphesiz ki namaz için ezan okunduğunda şeytan yellenerek kaçar. Namaz için kamet getirildiğinde ise namazda tereddüde düşürmenin yollarını arar. Bu sebeple sizden birine gelip de, onu kuruntulara boğup hiç hatırına gelmeyecek türden bir takım ihtiyaçlarını ona hatırlatacak ve nihayet o kaç rekât namaz kıldığını bilemeyecek hale gelecek olursa, evet biriniz bu duruma düşecek olursa, oturduğu yerde iki secde yapsın."***[3]

٢٤٤٥- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَا: ثَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي هِلَالُ بْنُ عِيَاضٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ لَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ، فَلَمْ يَدْرِ أَثَلَاثًا صَلَّى أَمْ أَرْبَعًا؟ فَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ».

2445- Bize Yezid b. Sinan ve İbrahim b. Merzuk tahdis edip dediler ki: Bize Ömer b. Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İkrime b. Ammâr tahdis edip dedi ki: Bana Yahya b. Ebi Kesir tahdis edip dedi ki: Bana Hilal b. Iyâz tahdis edip dedi ki: Bana Ebu Said el-Hudrî tahdis edip dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize: ***"Sizden biri, namaz kılıp da üç rekât mı, dört rekât mı kıldığını bilemeyecek olursa, oturmuş olduğu halde iki secde yapsın,"*** dedi.[4]

***

3 Müslim, Mesacid, 84.
4 Ebu Davud, Salât, 192; Tirmizî, Salât, 174.

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları bu doğrultuda kanaat sahibi olmuş ve: İşte namaz kılarken şüpheye düşüp fazla mı, eksik mi kıldığını bilemeyen bir kimse, oturduğu halde iki secde yapar, sonra selam verir. Bu kişinin başka bir şey yapması da gerekmez, demiştir.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Hayır, en az olanını esas alarak kılması gerektiği kadarını kıldığından emin oluncaya kadar namazı sürdürür, demiş ve şunları eklemişlerdir:

Bu hadiste de, namaz kılan (bu durumdaki) kimsenin bu şekilde iki secde yapmasının dışında bir yükümlülüğünün bulunmadığına bir delil bulunmamaktadır. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den iki secdeden başka yapması gereken şeylere dair rivayet nakledilmiş ve bu rivayetlerde, iki secdeden önce kıldığından emin olduğunu esas alarak kılmakla yükümlü olduğu kesin olarak bilinen rekât sayısını tamamen kıldığından emin oluncaya kadar namazını sürdüreceği belirtilmiştir.

Bu hususta Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakledilmiş rivayetlerin bir kısmı şöyledir:

٢٤٤٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: أَنَا إِسْمَاعِيلُ الْمَكِّيُّ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: كُنْتُ أُذَاكِرُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَمْرَ الصَّلَاةِ، فَأَتَى عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ، فَقَالَ: أَلَا أُحَدِّثُكُمْ حَدِيثًا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قُلْنَا: بَلَى. قَالَ: أَشْهَدُ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَشَكَّ فِي النُّقْصَانِ، فَلْيُصَلِّ حَتَّى يَشُكَّ فِي الزِّيَادَةِ».

2446- … Ubeydullah b. Abdullah'tan, o İbn Abbas *radıyallahu anhumâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* ile namaz hakkında konuşuyordum. Bu sırada Abdurrahman b. Avf gelerek: Ben sizlere Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den dinlemiş olduğum bir hadisi nakledeyim mi? diye sordu. Biz: Söyle, dedik. Abdurrahman *radıyallahu anh* dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlediğime şahitlik ediyorum: ***"Sizden biri, namaz kılarken eksik kıldığı***

hususunda şüpheye düşerse, fazla kıldığı hususunda şüphe edinceye kadar namaz kılsın."[5]

٢٤٤٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْوَهْبِيُّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ إِسْحَاقَ عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ كُرَيْبٍ، مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، قَالَ: جَلَسْتَ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَقَالَ:يَا ابْنَ عَبَّاسٍ، هَلْ سَمِعْتُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الرَّجُلِ إِذَا نَسِيَ صَلَاتَهُ فَلَمْ يَدْرِ، أَزَادَ أَمْ نَقَصَ مَا أَمَرَ فِيهِ ؟

قَالَ: قُلْتُ: مَا سَمِعْتُ أَنْتَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيهِ شَيْئًا؟ قَالَ: لَا وَاللهِ، مَا سَمِعْتُ فِيهِ شَيْئًا وَلَا سَأَلْتُ عَنْهُ. إِذْ جَاءَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَقَالَ: فِيمَا أَنْتُمَا؟ فَأَخْبَرَهُ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَقَالَ: سَأَلْتُ هَذَا الْفَتَى عَنْ كَذَا فَلَمْ أَجِدْ عِنْدَهُ عِلْمًا. فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ: لَكِنْ عِنْدِي، لَقَدْ سَمِعْتُ ذَاكَ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

قَالَ عُمَرُ: أَنْتَ عِنْدَنَا الْعَدْلُ الرَّضِيُّ، فَمَاذَا سَمِعْتُ؟ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا شَكَّ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِهِ، فَشَكَّ فِي الْوَاحِدَةِ وَالثِّنْتَيْنِ فَلْيَجْعَلْهَا وَاحِدَةً، فَإِذَا شَكَّ فِي الثَّلَاثِ أَوِ الْأَرْبَعِ، فَلْيَجْعَلْهَا ثَلَاثًا حَتَّى يَكُونَ الْوَهْمُ فِي الزِّيَادَةِ ثُمَّ يَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمَ».

2447- … İbn Abbas'ın azadlısı Kureyb'den, o İbn Abbas *radıyallahu anhumâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'ın meclisinde oturdum. Bana: Ey İbn Abbas! Sen, kaç rekât kılmış olduğunu unutup bu hususta kendisine emredilenden fazlasını mı, azını mı kıldığını bilemeyecek hale düşmüş bir adam hakkında Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bir şey işittin mi? diye sordu. (İbn Abbas) dedi ki: Ben: Ya sen ey müminlerin emiri! Bu hususta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bir şey işittin mi? diye sordum. O: Allah'a yemin ederim ki hayır, ben bu hususta ne bir şey işittim, ne de ona dair soru sordum, dedi.

5 Tirmizî, Salât, 174.

Derken Abdurrahman b. Avf *radıyallahu anh* gelip: Neden söz ediyorsunuz? diye sordu. Ömer *radıyallahu anh* ona bildirdi ve: Ben bu genç delikanlıya şunu sordum, fakat onda bu konuya dair bir bilgi bulamadım, dedi. Abdurrahman cevap olarak: Ben bu konuda bir şeyler biliyorum. Andolsun ben bu hususu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bizzat dinledim, dedi. Bu sefer Ömer: Sen bizim nazarımızda adaletli ve söylediği tereddütsüz kabul edilen birisisin, ne dinledin? diye sordu. Abdurrahman şu cevabı verdi: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle derken dinledim: ***"Biriniz namazı hususunda şüpheye düşüp bir rekât mı, iki rekât mı kıldığında tereddüt ederse, onu bir rekât kılmış olarak kabul etsin. Üç rekât mı, dört rekât mı kıldığı hususunda tereddüde düşerse, onu da üç rekât kılmış kabul etsin ki, yanılma fazlalık hususunda olsun. Sonra da selam vermeden önce iki secde yapsın."***[6]

٢٤٤٨- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو زُرْعَةَ وَهْبُ اللهِ بْنُ رَاشِدٍ قَالَ: أَنَا حَيْوَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَجْلَانَ، أَنَّ زَيْدَ بْنَ أَسْلَمَ حَدَّثَهُ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلَمْ يَدْرِ أَثَلَاثًا صَلَّى أَمْ أَرْبَعًا فَلْيَبْنِ عَلَى الْيَقِينِ وَيَدَعْ الشَّكَّ، فَإِنْ كَانَتْ صَلَاتُهُ نَقَصَتْ، فَقَدْ أَتَمَّهَا، وَكَانَتِ السَّجْدَتَانِ تُرْغِمَانِ الشَّيْطَانَ، وَإِنْ كَانَتْ صَلَاتُهُ تَامَّةً، كَانَ مَا زَادَ، وَالسَّجْدَتَانِ لَهُ نَافِلَةٌ».

2448- … Ata b. Yesâr'dan, o Ebu Said el-Hudrî *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Sizden biri, namaz kılıp üç rekât mı, dört rekât mı kıldığını bilemeyecek olursa, kesinlikle kıldığını bildiği kadarını esas alsın, şüphe ettiği kısmı bıraksın. Eğer namazı eksik kalmış ise onu tamamlamış olur. Yaptığı iki (sehv) secde(si) de şeytanın burnunu yere sürter. Şayet namazı tam ise, fazladan kıldığı ile yaptığı iki (sehv) secde(si) onun için nafile olur."***[7]

6 İbn Mâce, İkamet, hadis no: 1209.
7 Müslim, Mesacid, 88; İbn Mâce, İkamet, hadis no: 1210.

٢٤٤٩- حَدَّثَنَا يُونُس قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي هِشَامُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ زَيْدِ ابْنِ أَسْلَمَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: «ثُمَّ يَسْجُدُ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ، قَبْلَ التَّسْلِيمِ».

2449- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb bildirip dedi ki: Bana Hişam b. Sa'd, Zeyd b. Eslem'den haber verdi, hadisi senediyle aynen zikretti. Ancak o: ***"Selam vermeden önce oturduğu halde iki secde yapar,"*** demiştir.

٢٤٥٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْوَهْبِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْمَاجِشُونُ عَنْ زَيْدٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَقُلْ: «قَبْلَ التَّسْلِيمِ».

2450- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize el-Vehbî tahdis edip dedi ki: Bize el-Mâcişûn, Zeyd'den tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti. Ancak o, rivayetinde ***"selam vermeden önce"*** ifadesini söylemedi.

٢٤٥١- حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ. ح

2451- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine tahdis etmiştir, H.

٢٤٥٢- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: أَنَا مَالِكٌ، عَنْ زَيْدٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ أَبَا سَعِيدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ.

2452- Bize İbn Merzuk da tahdis edip dedi ki: Bize Osman b. Ömer tahdis edip dedi ki: Bize Malik, Zeyd'den bildirdi deyip hadisi senediyle zikretmekle birlikte, senedinde Ebu Said (el-Hudrî) *radıyallahu anh*'ın adını zikretmedi.

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte bu rivayetler, ilk grup rivayetlere göre fazlalık ihtiva etmektedir. Çünkü bu rivayetler, en az kıldığını bildiği rekât sayısını esas almayı ve bundan sonra iki secde yapmayı gerektirmektedir. O halde bu rivayetleri almak, birinci gruptakilere göre daha doğrudur. Çünkü bunlar, diğerlerine göre bir fazlalık ihtiva etmektedir.

Başkaları da şöyle demiştir: Bu hususta hüküm şöyledir: Namaz kılan kişi, bu konuda ağırlıklı kanaatine bakar ve buna göre amel eder. Daha sonra da selam verip sehv secdelerini yapar.

Eğer bu konuda onun bir tercihi yoksa, en az olanı esas alarak namazına devam eder ve böylelikle o, kılması gereken rekât sayısını kıldığına dair kesin bir kanaate sahip olur.

Bu görüştekiler de bu konuda şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

٢٤٥٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنُ الزُّبَيْرِ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ قَالَ: سَأَلْتُ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ عَنِ الشَّكِّ فِي الصَّلَاةِ. فَقَالَ: أَمَّا أَنَا، فَإِنْ كَانَتْ التَّطَوُّعَ اسْتَقْبَلْتُ، وَإِنْ كَانَتْ فَرِيضَةً سَلَّمْتُ وَسَجَدْتُ. قَالَ: فَذَكَرْتُهُ لِإِبْرَاهِيمَ فَقَالَ: مَا تَصْنَعُ بِقَوْلِ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ.

2453- … Mansur dedi ki: Said b. Cübeyr'e namazda tereddüde düşmeye dair soru sordum. O şu cevabı verdi: Ben şöyle yapıyorum: Eğer tatavvu (farzın dışında) namaz kılıyorsam, namaza yeniden başlarım. Şayet farz kılıyorsam, selam verir ve (sehv) secde(si) yaparım.

Mansur dedi ki: Ben bunu İbrahim'e aktarınca, o şunları söyledi: Said b. Cübeyr'in dediğini ne yapacaksın ki?

٢٤٥٤- حَدَّثَنِي عَلْقَمَةُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا سَهَا أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِهِ، فَلْيَتَحَرَّ وَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ».

2454- Bana, Alkame, Abdullah b. Mesud *radıyallahu anh*'dan tahdis etti. O Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Sizden biri, namazında yanılacak olursa, iyice araştırsın ve iki secde yapsın."***[8]

٢٤٥٥- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ، قَالَ: ثَنَا وُهَيْبٌ قَالَ: ثَنَا مَنْصُورٌ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا

8 Ebu Davud, Salât, 190. 2454 numaralı hadis, bir önceki hadisin devamıdır. (Çeviren).

صَلَّى أَحَدُكُمْ، فَلَمْ يَدْرِ أَثَلَاثًا صَلَّى أَمْ أَرْبَعًا؟ فَلْيَنْظُرْ أَحْرَى ذَلِكَ إِلَى الصَّوَابِ، فَلْيُتِمَّهُ ثُمَّ لِيُسَلِّمْ، ثُمَّ لِيَسْجُدْ سَجْدَتَيِ السَّهْوِ وَيَتَشَهَّدُ وَيُسَلِّمُ».

2455- Bize Rabî' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Hassân tahdis edip dedi ki: Bize Vüheyb tahdis edip dedi ki: Bize Mansur, İbrahim'den tahdis etti. O Alkame'den, o Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Sizden birisi, namaz kılıp da üç rekât mı, dört rekât mı kıldığını bilemeyecek olursa, hangisinin doğruya daha yakın olduğuna baksın ve onu tamamladıktan sonra selam versin. Sonra da iki sehv secdesi yapıp teşehhüd etsin ve selam versin."***[9]

٢٤٥٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِنْهَالٍ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ الْقَاسِمِ، عَنْ مَنْصُورٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَقُلْ: «وَيَتَشَهَّدُ».

2456- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Minhâl tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. Zurey' tahdis edip dedi ki: Bize Ravh b. el-Kasım, Mansur'dan tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti. Ancak o rivayetinde ***"ve teşehhüd eder"*** demedi.

٢٤٥٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا زَائِدَةُ بْنُ قُدَامَةَ، عَنْ مَنْصُورٍ. فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2457- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize Zâide b. Kudâme, Mansur'dan tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

İşte bu hadiste, kişinin araştırmasına göre uygulama yapacağı belirtilmektedir.

Rivayetlerin tashih edilmesi ise, bu görüş sahiplerinin kanaatini kabul etmeyi gerektirmektedir. Eğer bu husus göz önünde bulundurulmayacak ve

9 Müslim, Mesacid, 89; İbn Mâce, İkamet, 133.

araştırma gereği uygulama yapmama hükmü kabul edilecek olursa, bu hadis kabul edilmemiş ve delil olarak alınmamış olur.

Şâyet bir kanaate sahip olabiliyorsa araştırmasının gereğini yapması, bir kanaate sahip olamıyorsa asgari sayıyı esas alıp namazı devam ettirmesi gerekli görülecek olursa, o takdirde Abdurrahman b. Avf'ın rivayet ettiği (2447 no'lu) hadis ile Ebu Said ve İbn Mesud *radıyallahu anhumâ*'nın rivayet ettikleri (2448 ve 2455 no'lu) hadisler eşit olur.

Böylelikle bu farklı hadislerin her biri, diğerinin ihtiva etmediği farklı bir husus hakkında gelmiş olur.

İşte nakledilen rivayetlerin bu şekilde ele alınması ve mümkün olduğu kadarı ile rivayetlerin birbirleriyle uyuşacak şekilde yorumlanması, -bir başka açıklama şekli bulunmaması hali müstesnâ- çelişecek şekilde yorumlanmaması gerekir.

Rivayetlerin doğru şekilde anlaşılması bakımından bu konunun hükmü budur ve bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Onların benimsedikleri bu kanaatin sahih olduğunu ortaya koyan hususlardan birisi de, bu bölümün baş tarafında Ebu Hureyre'nin Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiği ve bizim (2437 no'lu hadis ve devamında) zikretmiş olduğumuz rivayetlerden ayrı olarak daha sonra Ebu Hureyre'nin kendi görüşü ile: "Böyle bir kişi araştırır," demiş olmasıdır. (söz konusu rivayet şudur:)

٢٤٥٨ – حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا شَيْخٌ أَحْسِبُهُ أَبَا زَيْدٍ الْهَرَوِيَّ، قَالَ: ثنا شُعْبَةُ قَالَ إِدْرِيسُ: أَخْبَرَنِي عَنْ أَبِيهِ سَمِعَهُ يُحَدِّثُ قَالَ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: فِي الْوَهْمِ يَتَحَرَّى.

2458- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize bir hocamız -zannederim ki o, Ebu Zeyd el-Herevî'dir- tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: İdris bana babasından, onu şöyle tahdis ederken dinlediğini haber verdi: Ebu Hureyre *radıyallahu anh*: "Yanılması halinde araştırır," dedi.[10]

***

10 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 39, 46.

Ebu Said *radıyallahu anh*'dan da bunun aynısı rivayet edilmiştir:

٢٤٥٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ الرَّمَادِيُّ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ قَالَ: سُئِلَ ابْنُ عُمَرَ وَأَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ، عَنْ رَجُلٍ سَهَا، فَلَمْ يَدْرِ كَمْ صَلَّى، أَثَلَاثًا أَمْ أَرْبَعًا؟ فَقَالَا: يَتَحَرَّى أَصْوَبَ ذَلِكَ فَيُتِمَّهُ، ثُمَّ يَسْجُدَ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ.

2459- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize İbrahim b. Beşşâr er-Ramâdî tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne tahdis edip dedi ki: Bize Amr b. Dinar tahdis edip dedi ki: İbn Ömer ve Ebu Said el-Hudrî *radıyallahu anhumâ*'ya, üç mü yoksa dört mü (diyerek), kaç rekât kıldığını bilemeyecek şekilde yanılan bir adamın durumuna dair soru soruldu. Her ikisi de: "Hangisinin doğruya daha yakın olduğunu araştırır ve onu tamamlar. Sonra da oturduğu halde iken iki secde yapar," dedi.[11]

٢٤٦٠- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: ثَنَا شَبَابَةُ بْنُ سَوَّارٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ الْيَشْكُرِيِّ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: فِي الْوَهْمِ يَتَحَرَّى. قَالَ: قُلْتُ: عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

2460- Bize Ebu Ümeyye tahdis edip dedi ki: Bize Şebâbe b. Sevvâr tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Amr b. Dinar'dan tahdis etti. O Süleyman el-Yeşkurî'den, o Ebu Said el-Hudrî *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Yanılma halinde araştırır, dedi. (Süleyman): Bunu Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den mi rivayet ediyorsun? diye sordum, dedi. O: Evet, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, diye cevap verdi.

***

İşte Ebu Said *radıyallahu anh*'ın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'-den rivayet ettiğini belirttiğimiz bu hadis, namaz kılanın üç rekât mı, dört rekât mı kıldığını bilemediği ve kalbinde bunlardan hangisinin diğerine göre daha baskın geldiğini tespit edemediği durum ile ilgilidir.

11 Müslim, Mesacid, 88.

Kalbinde biri diğerinden daha ağır basıyor ise, o zaman ona göre amel eder.

Böylelikle Ebu Said *radıyallahu anh*'ın, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakletmiş olduğu rivayetler ile Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra kendisine soru sorana verdiği cevap bir arada ele alınacak olursa, ondan nakledilmiş bu rivayetlerin bu son görüş sahiplerinin kanaatine uygun düştüğünü, onlara muhalefet edenlerin görüşlerine uymadığını görürüz.

Aynı şekilde araştırma hususunda Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan da bunun aynısı rivayet edilmiştir.

٢٤٦١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَرَ، قَالَ: أَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ وَأَبُو عَوَانَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مِثْلَهُ.

2461- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Ömer tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme ve Ebu Avâne, Katade'den bildirdiler. O Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan hadisi aynen rivayet etti.

٢٤٦٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ عُمَرَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا كَانَ يَقُولُ: إِذَا شَكَّ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِهِ، فَلْيَتَوَخَّ الَّذِي يَظُنُّ أَنَّهُ نَسِيَ مِنْ صَلَاتِهِ فَلْيُصَلِّهِ، وَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ.

2462- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine Ömer b. Muhammed b. Zeyd'den tahdis etmiştir. Onun Salim b. Abdullah'tan rivayet ettiğine göre, Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* şöyle derdi: Sizden biri namazında şüphe edecek olursa, namazından unuttuğunu zannettiği miktarı iyice araştırsın ve kalanı (tamamlayıp) kılsın, oturduğu halde de iki secde yapsın.[12]

12 Malik, Nida, 63, 64.

٢٤٦٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَالِمٍ، ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

2463- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb bildirip dedi ki: Bana Ömer b. Muhammed, Salim'den haber verdi. Sonra hadisi aynen zikretti.

٢٤٦٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا كَانَ إِذَا سُئِلَ عَنِ النِّسْيَانِ فِي صَلَاةٍ يَقُولُ: لِيَتَوَخَّ أَحَدُكُمُ الَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ قَدْ نَسِيَ مِنْ صَلَاتِهِ، فَلْيُصَلِّهِ.

2464- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine Nâfi'den tahdis etmiştir. Buna göre; Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh, kendisine namazda unutmaya dair soru sorulunca şu cevabı verirdi:* Sizden biri, namazından kılmayı unutmuş olduğunu zannettiği miktarı iyice araştırsın, sonra kalanı kılsın.[13]

٢٤٦٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ بْنُ الرَّبِيعِ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فِي التَّحَرِّي فِي الشَّكِّ فِي الصَّلَاةِ بِمِثْلِ مَا فِي حَدِيثِ ابْنِ وَهْبٍ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ مُحَمَّدٍ وَعَنِ ابْنِ وَهْبٍ، عَنْ عُمَرَ نَفْسِهِ.

2465- … Eyyub'dan, o Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, namazda tereddüde düşülmesi halinde iyice araştırmaya dair İbn Vehb'in Malik'den, onun Ömer b. Muhammed'den rivayet ettiği (2462 no'lu) hadis ile İbn Vehb'in Ömer (b. Muhammed)'den rivayet ettiği (2463 no'lu) hadisin aynısını rivayet etmektedir.

***

Bunun nazar (aklî düşünme ve kıyas) bakımından açıklamasına gelince; biz bu hususta ittifakla kabul edilmiş esasın şu olduğunu görüyoruz: Böyle bir

13 Malik, Nida, 63, 64.

kişi namaza başlamadan önce dört rekât kılmakla mükellefti. Bu dört rekâtın bir kısmını kıldığı hususunda tereddüde düşünce, hükmünün ne olduğunun bilinmesi için bu konu üzerinde düşünmek gerekmektedir.

Eğer namaz kıldığı hususunda tereddüde düşmüş olsaydı, namaz kıldığından kesinlikle emin olmadıkça namaz kılması gerektiğini ve bu konuda yapacağı araştırma gereğince amel etmesinin söz konusu olmayacağını gördük.

Buna göre, namazının üzerinde farz olan her hususunda da bu şekilde hareket etmesi ve farz olanı yerine getirdiğinden kesinlikle emin oluncaya kadar onu yapmakla yükümlü olması gerekmektedir.

Bir kimse: Farzın kendisi için gerekli olduğunu kesinlikle bilmedikçe onu yerine getirmekle yükümlü değildir, diyecek olursa, ona şöyle cevap verilir:

Bizler ibadetlerin tümünün böyle olmadığını görüyoruz. Çünkü bizlerden taabbudî olarak şunun istendiğini görüyoruz: Şaban ayının otuzuncu günü bizim için bulut dolayısı ile tespit edilemeyecek olursa, bu günün bundan dolayı, Ramazanın birinci günü olup oruç tutmamız gereken bir gün olması ihtimali yanında, Şabandan olup oruç tutmakla mükellef olmadığımız bir gün olması ihtimali de vardır. O günün Ramazan ayından olduğunu kesin olarak bilinceye kadar oruç tutma yükümlülüğümüz yoktur. Ancak Ramazan ayından olduğunu kesinlikle bilirsek o gün oruç tutarız.

Aynı şekilde; Ramazan ayının sonunda otuzuncu günü (tespit etmek için ayı gözetlediğimizde) bulutlu olduğu için tespit edemezsek, otuzuncu günün Ramazan ayından olması ihtimalinden dolayı, bu durumda bizim o gün oruç tutma yükümlülüğümüz vardır.

Şevval ayından olması ihtimali de vardır. O takdirde o gün oruç tutma yükümlülüğümüz olmaz. Bu durumda biz, o gün oruç tutmakla yükümlü olmadığımızı kesinlikle bilinceye kadar oruç tutmakla emrolunmuş bulunuyoruz.

Dolayısı ile yakin ile (kesin bilgi ve kanaat ile) bir işe başlayanın ondan ancak yakin ile çıkması söz konusu olur.

Buna kıyasla, namaza yakin ile başlayan kimsenin de durumu böyle olmalıdır. O bu namazı kılmakla yükümlüdür ve onun, bu namazı bitirmesi

helal olduğuna dair yakin (kesin) bir bilgisi olmadıkça, o namazdan çıkması helal olmaz.

Şaban ayı ile Ramazan ayında bulutlu olması sebebiyle delil gösterdiğimiz hüküm, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den -zikrettiğimiz üzere- mütevatir olarak gelmiştir.

Bu hususta ondan nakledilen rivayetlerin bir kısmı şöyledir:

٢٤٦٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا زَكَرِيَّا، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ جُبَيْرٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ: إِنِّي لَأَعْجَبُ مِنَ الَّذِينَ يَصُومُونَ قَبْلَ رَمَضَانَ، إِنَّمَا قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا رَأَيْتُم الْهِلَالَ فَصُومُوا، وَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَأَفْطِرُوا، فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَعُدُّوا ثَلَاثِينَ».

2466- … Amr b. Dinar'dan rivayete göre, Muhammed b. Cübeyr ona İbn Abbas'ı şöyle derken dinlediğini haber vermiştir: Ben Ramazandan önce oruç tutanlara hayret ediyorum. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Hilali gördüğünüz takdirde oruca başlayın, (Şevval) hilalini gördüğünüz takdirde de orucunuzu açın. Eğer (bu hilallerden birini) bulut sebebiyle göremeyecek olursanız, otuz gün sayın,"*** buyurmuştur.[14]

٢٤٦٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: ثَنَا عَمْرٌو، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

2467- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize İbrahim b. Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan tahdis edip dedi ki: Bize Amr, Muhammed'den tahdis etti. Onun İbn Abbas'dan rivayet ettiğine göre, o: Ben onu şöyle buyururken dinledim dedi, hadisi aynen zikretti.

14 Hadis, çeşitli yol ve senedlerle rivayet edilmiştir: Buhârî, Savm, 5, 11; Müslim, Sıyam, 6, 7, 8, 9, 17; Ebu Davud, Savm, 4, 6, 7; Tirmizî, Savm, 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 5, 13, 63, III, 229, IV, 23, 321, V, 42, VI, 149…

٢٤٦٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

2468- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd, Amr b. Dinar'dan tahdis etti. O İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti.

٢٤٦٩- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ بَكْرٍ، وَرَوْحٌ، قَالَا: ثَنَا حَاتِمُ بْنُ أَبِي صَغِيرَةَ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عِكْرِمَةَ، فَقَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

2469- Bize İbrahim b. Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Bekr ile Ravh tahdis edip dediler ki: Bize Hâtim b. Ebi Sağîra, Simâk b. Harb'den tahdis etti. Simâk dedi ki: İkrime'nin yanına girdim. O şöyle dedi: İbn Abbas *radıyallahu anh*'ı şöyle derken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle derken dinledim deyip hadisi aynen zikretti.

٢٤٧٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُد. ح

2470- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis etti, H.

٢٤٧١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ، قَالَ: رَأَيْنَا هِلَالَ رَمَضَانَ، فَأَرْسَلْنَا رَجُلًا إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فَسَأَلَهُ، فَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ اللهَ قَدْ مَدَّهُ لِرُؤْيَتِهِ، فَإِذَا أُغْمِيَ عَلَيْكُمْ، فَأَكْمِلُوا الْعِدَّةَ».

2471- Bize İbn Merzuk da tahdis edip dedi ki: Bize Vehb, Şu'be'den tahdis etti. O Amr b. Mürre'den, o Ebu'l-Bahterî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ramazan hilalini gördük. Bir adamı İbn Abbas *radıyallahu anh*'a gönderdik. O da ona durumu sorunca, İbn Abbas şu cevabı verdi: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Şüphesiz Allah onu görünsün***

diye takdir etmiştir. Dolayısıyla bulut sebebiyle onu göremeyecek olursanız, o zaman sayıyı (otuz güne) tamamlayın."[15]

٢٤٧٢- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا رَأَيْتُمُ الْهِلَالَ فَصُومُوا، وَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَأَفْطِرُوا، فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَاقْدُرُوا لَهُ».

2472- Bize Nasr b. Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. Mabed tahdis edip dedi ki: Bize İsmail b. Cafer'in, Abdullah b. Dinar'dan tahdis ettiğine göre, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'ı şöyle derken dinlemiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Hilali gördüğünüz takdirde oruca başlayın. Onu gördüğünüzde de orucunuzu açın. Eğer onu bulut sebebiyle göremeyecek olursanız, o takdirde sayı ile hesabını yapın.***"[16]

٢٤٧٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا وَهْبٌ، أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ عَنْ عَبْدِ اللهِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2473- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine Abdullah'tan haber vermiştir. O da hadisi senediyle aynen zikretmiştir.

٢٤٧٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: وَحَدَّثَنِي أُسَامَةُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2474- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb bildirerek dedi ki: Bana Üsâme, Nâfi'den tahdis etti. O İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti.

٢٤٧٥- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

15 Müslim, Sıyam, 29, 30.
16 2466 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

2475- Bize Hüseyn b. Nasr tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. Mabed tahdis edip dedi ki: Bize Ubeydullah b. Amr, Eyyub'dan tahdis etti. O Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti.

٢٤٧٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَبُو قُرَّةَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2476- Bize Muhammed b. Humeyd Ebu Kurra tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Salih tahdis edip dedi ki: Bana İbrahim b. Sa'd, İbn Şihab'dan tahdis etti. O Salim'den, o babasından, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti.

٢٤٧٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا زَكَرِيَّا، قَالَ: ثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَذَكَرَ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: «فَعُدُّوا ثَلَاثِينَ».

2477- Bize İbn Mabed tahdis edip dedi ki: Bize Ravh b. Ubade tahdis edip dedi ki: Bize Zekeriyya tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'z-Zübeyr *radıyallahu anh*'ın tahdis ettiğine göre, o Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* buyurdu deyip hadisi aynen zikretti. Ancak o: ***"Otuz gün sayın,"*** buyurdu.

٢٤٧٨- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ، قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حُمَيْدٍ الرُّؤَاسِيُّ، عَنْ مُجَالِدِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِي: «إِذَا جَاءَ رَمَضَانُ فَصُمْ ثَلَاثِينَ إِلَّا أَنْ تَرَى الْهِلَالَ قَبْلَ ذَلِكَ».

2478- … eş-Şa'bî'den, o Adiy b. Hâtim'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana***: "Ramazan ayı geldiğinde otuz gün oruç tut. Bundan önce hilali görme halin müstesnâ,"*** dedi.

٢٤٧٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَبُو قُرَّةَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ ابْنُ سَعْدٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا رَأَيْتُمُ الْهِلَالَ فَصُومُوا، وَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَأَفْطِرُوا، فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ، فَعُدُّوا ثَلَاثِينَ».

2479- … Said b. el-Müseyyeb'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Hilali gördüğünüz takdirde oruç tutun, onu gördüğünüz takdirde orucunuzu açın. Hava bulutlu olduğu için hilali göremeyecek olursanız, otuz gün sayın."***

٢٤٨٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، قَالَ: أَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ ابْنِ زِيَادٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ: قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

2480- … Muhammed b. Ziyad dedi ki: Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ı şöyle derken dinledim: Ebu'l-Kasım dedi ki… deyip hadisi aynen zikretti.

٢٤٨١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْوُحَاظِيُّ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2481- … Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti.

٢٤٨٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَصْبَغُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَابِرٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ طَلْقٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَمِعْتُ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَرَأَيْتَ الْيَوْمَ الَّذِي يُخْتَلَفُ فِيهِ؟ تَقُولُ فِرْقَةٌ: مِنْ شَعْبَانَ، وَتَقُولُ فِرْقَةٌ: مِنْ رَمَضَانَ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

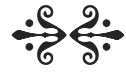
2482- … Muhammed b. Câbir'den, o Kays b. Talk'dan, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bir adamı: Ey Allah'ın Rasulü! Hakkında anlaşmazlığa düşülen ve bir grubun Şabandandır, bir başka grubun ise Ramazandandır dedikleri gün hakkında ne dersin? diye sorarken dinledim. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona … diye cevap verdi. Sonra hadisi aynen zikretti.

٢٤٨٣- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: ثَنَا زُهَيْرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ، عَنْ رَجُلٍ، أَوْ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا تَتَقَدَّمُوا هَذَا الشَّهْرَ حَتَّى تَرَوُا الْهِلَالَ أَوْ تُكْمِلُوا الْعِدَّةَ، وَلَا تُفْطِرُوا، حَتَّى تَرَوُا الْهِلَالَ أَوْ تُكْمِلُوا الْعِدَّةَ».

2483- … Rib'î b. Hirâş'dan, o bir adamdan yahut Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından bir adamdan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Hilali görünceye yahut (Şabanın gün) sayısını (otuza) tamamlayıncaya kadar bu (Ramazan) ay(ın) dan önce oruç tutmayın. Hilali görünceye yahut (Ramazan ayının gün) sayısını tamamlayıncaya kadar da oruç açmayın."***[17]

***

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kendilerine içinde bulundukları iftar (Ramazan öncesi) hallerinden, sona erdiğine dair kesin bir kanaat olmaksızın çıkmamalarını emrettiğine, daha sonra da onlara başlamış oldukları orucu kesin bir kanaat olmaksızın bırakmamalarını (iftar edip bayram yapmamalarını) emretmiş olduğuna göre, kıyasa göre de aynı şekilde, yerine getirmekle kesinlikle yükümlü olduğu bir namaza başlamış olanın, ancak yükümlülüğünün sona erdiğine dair kesin bir kanaati oluştuğu takdirde namazdan çıkması gerekir.

17 Ebu Davud, Savm, 6.

٦٥- بَابُ سُجُودِ السَّهْوِ فِي الصَّلَاةِ هَلْ هُوَ قَبْلَ التَّسْلِيمِ أَوْ بَعْدَهُ؟

65- NAMAZDA SEHV SECDESİ SELAM VERMEDEN ÖNCE Mİ, SONRA MI YAPILIR?

٢٤٨٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ الدَّسْتُوَائِيُّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَالِكٍ، هُوَ ابْنُ بُحَيْنَةَ أَنَّهُ أَبْصَرَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَامَ فِي الرَّكْعَتَيْنِ، وَنَسِيَ أَنْ يَقْعُدَ، فَمَضَى فِي قِيَامِهِ، ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ بَعْدَ الْفَرَاغِ مِنْ صَلَاتِهِ.

2484- … İbn Buhayna diye bilinen Abdullah b. Malik'den rivayete göre, o, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, iki rekât sonunda oturmayı unutarak ayağa kalktığını, kıyamını sürdürdüğünü, namazını bitirdikten sonra da iki secde yaptığını görmüştür.[18]

٢٤٨٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُحَيْنَةَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

---

18 Buhârî, Sehv, 1; Müslim, Mesacid, 78, 85.

2485- … Abdurrahman el-A'rec'den, o Abdullah b. Buhayna'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etmiştir.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu hadiste namazı bitirmenin ne anlama geldiği açıklanmamaktadır.

Çünkü bitirme ile selam vermek de kastedilmiş olabilir. Bu, selam vermeden önce teşehhüdün bitirilmesi anlamına da gelebilir.

Bunun için biz de bu hususu inceleyince şunu gördük:

٢٤٨٦- يُونُس قَدْ حَدَّثَنَا، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُس أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ أَخْبَرَهُمْ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ أَنَّ عَبْدَ اللهِ ابْنَ بُحَيْنَةَ حَدَّثَهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ، كَبَّرَ فِي كُلِّ سَجْدَةٍ وَهُوَ جَالِسٌ قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمَ، أَوْ سَجَدَ بِهِمَا النَّاسُ مَعَهُ، فَكَانَ مَا نَسِيَ مِنَ الْجُلُوسِ.

2486- … Abdurrahman el-A'rec'den rivayete göre, Abdullah b. Buhayna kendisine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen zikretmiş, ancak şunları da söylemiştir: Namazını bitirince iki secde yaptı. Her bir secde için oturduğu yerde tekbir getirdi. Bunları selam vermeden önce yaptı. -Yahut o bu secdeleri yaparken insanlar (cemaat) da onunla birlikte secde yaptı.- Böylelikle bu, onun yapmayı unuttuğu oturmanın yerine geçti.

٢٤٨٧- حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مَالِكٌ، وَعَمْرٌو، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ، عَنِ ابْنِ بُحَيْنَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

2487- … İbn Şihab'dan, o Abdurrahman el-A'rec'den, o İbn Buhayna *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etti.

٢٤٨٨- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2488- Bize Rabî' el-Cîzî tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Zi'b, ez-Zührî'den tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٤٨٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: ثَنَا الزُّهْرِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ هُرْمُزَ الْأَعْرَجُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُحَيْنَةَ، قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةً، نَظُنُّ أَنَّهَا الْعَصْرُ، فَقَامَ فِي الثَّانِيَةِ وَلَمْ يَجْلِسْ، فَلَمَّا كَانَ قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمَ، سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ، وَهُوَ جَالِسٌ.

2489- … Bize ez-Zührî tahdis edip dedi ki: Bana Abdurrahman b. Hürmüz el-A'rec, Abdullah b. Buhayna'dan haber verdi. O dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize bir namaz kıldırdı - zannederiz ki o ikindi namazı idi.- İkinci rekâtın sonunda oturmayıp kalktı. Selam vermeden önce oturduğu halde iki secde yaptı.

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte bu hadislerde zikrettiklerimizle, bu bölümün baş taraflarında geçen hadislerdeki "bitirme"nin selam vermeden önce olduğu sabit olmaktadır.

٢٤٩٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: ثَنَا بَكْرُ بْنُ مُضَرَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ بُكَيْرٍ، أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَجْلَانَ، مَوْلَى فَاطِمَةَ حَدَّثَهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، مَوْلَى عُثْمَانَ حَدَّثَهُ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ، صَلَّى بِهِمْ، فَقَامَ وَعَلَيْهِ جُلُوسٌ، فَلَمْ يَجْلِسْ، فَلَمَّا كَانَ فِي آخِرِ صَلَاتِهِ، سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمَ، وَقَالَ: هَكَذَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصْنَعُ.

2490- ... Bukeyr'den rivayete göre, Fatıma'nın azadlısı Muhammed b. Aclân kendisine Osman'ın azadlısı Muhammed b. Yusuf'dan tahdis etmiştir.

Muhammed'in ona babasından tahdis ettiğine göre, Muaviye b. Ebi Süfyan kendilerine bir namaz kıldırdı. Ancak oturması gerekirken ayağa kalktı. Namazın sonuna gelince, selam vermeden önce iki secde yaptı ve: «Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i böyle yaparken gördüm," dedi.[19]

٢٤٩١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي أَيُّوبَ، ٢٤٩١- وَابْنُ لَهِيعَةَ، قَالَا: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَجْلَانَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2491- … Yahya b. Ebi Eyyub ile İbn Lehîa dediler ki: Bize Muhammed b. Aclân tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları bu rivayetler doğrultusunda görüş belirtmiş ve: İşte sehv secdesi bu şekilde, namazdan çıkmak için selam vermeden önce yapılır, demiştir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Namazdaki bir eksiklik dolayısıyla yapılacak sehv secdesi, İbn Buhayna ile Muaviye'nin rivayet ettiği hadislerde olduğu şekilde selam vermeden önce yapılır. Ancak namazda fazladan yapılan bir iş dolayısıyla sehv secdesi yapılması gerekirse, bu da selam verdikten sonra yapılır.

Bu hususta da onlar, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in selam verdikten sonra sehiv secdesi yaptığını belirten Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın Zülyedeyn'in durumunu haber veren (2516 no'lu ve devamındaki) hadisini, (2512 no'lu ve devamındaki) el-Hirbâk hadisini ve İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği hadisi delil gösterirler.

Bu husustaki rivayetlerden birisi de şudur:

٢٤٩٢- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، عَنِ اللَّيْثِ، عَنْ يَزِدْ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ سَجَدَ يَوْمَ ذِي الْيَدَيْنِ، يَعْنِي سَجْدَتَيِ السَّهْوِ، بَعْدَ السَّلَامِ.

19 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 100.

2492- ... Irâk b. Malik'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiğine göre, Zülyedeyn('in: Namaz uzadı mı, kısaldı mı diye sorduğu) günü sehv secdesini selam verdikten sonra yaptı.[20]

***

Zülyedeyn hadisinden ve bu hadisin keyfiyyetinden biraz sonra yüce Allah'ın izniyle "Namazda Konuşmak" bölümünde söz edeceğiz.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Namazdaki fazlalık yahut eksiklik dolayısı ile yapılması gerekli olan bütün sehv secdeleri selamdan sonradır, demişler ve bu hususta şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

٢٤٩٣- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ يَزِيدَ بْنَ هَارُونَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ، قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَهَا، فَنَهَضَ فِي الرَّكْعَتَيْنِ، فَسَبَّحْنَا بِهِ، فَمَضَى، فَلَمَّا أَتَمَّ الصَّلَاةَ وَسَلَّمَ سَجَدَ سَجْدَتَيِ السَّهْوِ.

2493- ... Ziyad b. 'İlâka'dan, o el-Mugîre b. Şu'be'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize bir namaz kıldırdı ve o namazda yanıldı. İki rekâtın sonunda (oturması gerekirken) ayağa kalktı. Biz bunun üzerine 'subhanallah' dedik, ancak o namaza devam etti. Namazı tamamlayıp selam verdikten sonra iki sehv secdesi yaptı.[21]

٢٤٩٤- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2494- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Yezid tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti.

---

20 Zülyedeyn hadisini Buhârî, Sehv, 3; Müslim, Mesacid, 97; Ebu Davud, Salât, 189'da rivayet etmiştir.

21 Ebu Davud, Salât, 195.

٢٤٩٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، قَالَ: ثَنَا زِيَادُ بْنُ عِلَاقَةَ، قَالَ: أَنَا الْمُغِيرَةُ، فَذَكَرَ نَحْوَهُ.

2495- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize el-Mes'udî tahdis edip dedi ki: Bize Ziyad b. 'İlâka tahdis edip dedi ki: Bize el-Mugîre bildirdi, hadisi buna yakın olarak zikretti.

٢٤٩٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا بَكْرُ بْنُ بَكَّارٍ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَالِكٍ الرُّؤَاسِيُّ مِنْ أَنْفَسِهِمْ، قَالَ: سَمِعْتُ عَامِرًا يُحَدِّثُ، أَنَّ الْمُغِيرَةَ بْنَ شُعْبَةَ سَهَا فِي السَّجْدَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ فَسَبَّحَ بِهِ، فَاسْتَتَمَّ قَائِمًا حَتَّى صَلَّى أَرْبَعًا، ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيِ السَّهْوِ وَقَالَ: هَكَذَا فَعَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

2496- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Bekr b. Bekkâr tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. Malik er-Ruâsî tahdis edip dedi ki: Ben Âmir'i şöyle tahdis ederken dinledim: el-Mugîre b. Şu'be ilk iki secdede (rekâtta) yanıldı (oturmadı). 'Subhanallah' denilerek uyarılmak istendi. Ancak o ayakta kalmaya devam etti ve nihayet dört rekâtı tamamladıktan sonra iki sehv secdesi yaptı ve: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* böyle yapmıştı, dedi.

٢٤٩٧- حَدَّثَنَا مُبَشِّرٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ، عَنِ الْمُغِيرَةِ مِثْلَهُ.

2497- Bize Mübeşşir tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Câbir'den, o Kays b. Ebi Hâzim'den, o el-Mugîre'den aynısını rivayet etti.

٢٤٩٨- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثَنَا شَبَابَةُ بْنُ سَوَّارٍ، قَالَ: ثَنَا قَيْسُ بْنُ الرَّبِيعِ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُبَيْلٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ، قَالَ: صَلَّى بِنَا الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ، فَقَامَ فِي الرَّكْعَتَيْنِ، فَسَبَّحَ النَّاسُ خَلْفَهُ، فَأَشَارَ إِلَيْهِمْ أَنْ قُومُوا، فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ سَجَدَ سَجْدَتَيِ

السَّهْوِ، ثُمَّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا اسْتَتَمَّ أَحَدُكُمْ قَائِمًا فَلْيُصَلِّ وَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيِ السَّهْوِ، وَإِنْ لَمْ يَسْتَتِمَّ قَائِمًا فَلْيَجْلِسْ، وَلَا سَهْوَ عَلَيْهِ».

2498- … Kays b. Ebi Hâzim dedi ki: el-Mugîre b. Şu'be bize namaz kıldırdı. Ancak iki rekâtın sonunda (teşehhüde oturmayıp) ayağa kalktı. Cemaat 'subhanallah' dedi. O kendilerine, kalkın diye işaret etti. Namazı bitirdikten sonra iki sehv secdesi yaptı ve: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Sizden biri, tam olarak ayağa kalktığı takdirde namazını kılmaya devam etsin. Sonra da iki sehv secdesi yapsın. Eğer ayağa tam kalkmamış ise otursun. Bu durumda sehv secdesi yapması gerekmez,"*** buyurdu, dedi.[22]

٢٤٩٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ طَهْمَانَ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُبَيْلٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ، قَالَ: صَلَّى بِنَا الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ، فَقَامَ مِنَ الرَّكْعَتَيْنِ قَائِمًا، فَقُلْنَا سُبْحَانَ اللهِ فَأَوْمَى وَقَالَ: سُبْحَانَ اللهِ فَمَضَى فِي صَلَاتِهِ. فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ وَسَلَّمَ، سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ، ثُمَّ قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَاسْتَوَى قَائِمًا مِنْ جُلُوسِهِ، فَمَضَى فِي صَلَاتِهِ. فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ، سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ، ثُمَّ قَالَ: «إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَقَامَ مِنَ الْجُلُوسِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَتِمَّ قَائِمًا، فَلْيَجْلِسْ، وَلَيْسَ عَلَيْهِ سَجْدَتَانِ، فَإِنِ اسْتَوَى قَائِمًا، فَلْيَمْضِ فِي صَلَاتِهِ، وَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ».

2499- … Kays b. Ebi Hâzim dedi ki: el-Mugîre b. Şu'be bize namaz kıldırdı. Ancak iki rekâtın sonunda (teşehhüde oturmayıp) ayağa kalktı. Biz 'subhanallah' dedikse de, o bize (kalkmamızı) işaret etti ve: 'Subhanallah' deyip namazına devam etti.

Namazını bitirip selam verdikten sonra oturduğu halde iki secde yaptı, sonra şunları söyledi: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize namaz kıldırıyordu. Oturacakken ayağa kalktı ve namazını sürdürdü. Namazını bitirince oturduğu halde iki secde yaptı. Sonra da: ***"Sizden biri, namaz kılıp da oturması gerekirken ayağa kalkarsa, şayet ayağa tam kalkmamış ise***

22 İbn Mâce, İkamet, 131; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 253, 254.

oturşun. Bu durumda onun iki (sehv) secde(si) yapma yükümlülüğü yoktur. Eğer tam olarak ayağa kalkacak olursa, namazına devam etsin ve oturduğu yerde iki secde yapsın," buyurdu[23]

***

İşte el-Mugîre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namazını eksik kılması üzerine selamdan sonra sehv secdesi yapmış olduğunu bize aktarmaktadır.

Bu hadislerin birkaç şekilde yorumlanması imkânı vardır.

Bizim sözünü ettiğimiz İbn Buhayna ve Muaviye hadislerinde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in selamdan önce sehv secdesi yapması durumu, eksiklik yahut fazlalık dolyısıyla namazda okunması gerekli her türlü sehv secdesi hakkında olabilir.

el-Mugîre'nin rivayet ettiği hadiste Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in selam verdikten sonra sehv secdesi yapmış olması da, aynı şekilde eksiklik yahut fazlalık dolayısıyla sehv secdesi yapılması gereken namazdaki bütün yanılmalar hakkında söz konusu olabilir.

İmrân, Ebu Hureyre ve İbn Ömer *radıyallahu anhum*'un hadislerinde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in selam verdikten sonra yaptığı secdesi de, unutarak namazda yaptığı fazlalık dolayısıyla olabilir.

Aynı şekilde, her bir yanılma dolayısıyla secde (sehv secdesi) söz konusu olabilir ve bu yaptığı secdelerle, fazlalık dolayısıyla secde ile eksiklik dolayısıyla secde arasında ayırım gözetme maksadını da gütmemiş olabilir.

Her iki hal arasında ayırım gözetme maksadını gütmüş olması ihtimali de vardır.

Bunun için biz de durumu inceledik. Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'ın Zülyedeyn gününde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığı sehv secdesi esnasında hazır bulunduğunu gördük. O, bu secdeleri namazında (yerinde olmayarak) fazladan yapmış olduğu selam dolayısı ile yapmıştı. Sehv secdesini de selam verdikten sonra yapmıştı.

Nitekim onun, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra, namazda yaptığı bir eksiklik dolayısı ile selamdan sonra sehv secdesi yaptığını gördük.

23 2498 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

٢٥٠٠- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زِيَادَةَ، قَالَ: ثنا شُعْبَةُ، قَالَ: حَدَّثَنِي عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ الْيَمَامِيُّ، عَنْ ضَمْضَمِ بْنِ جَوْسٍ الْحَنَفِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَنْظَلَةَ بْنِ الرَّاهِبِ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ صَلَّى صَلَاةَ الْمَغْرِبِ، فَلَمْ يَقْرَأْ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى شَيْئًا. فَلَمَّا كَانَتْ الثَّانِيَةُ قَرَأَ فِيهَا بِفَاتِحَةِ الْقُرْآنِ، وَسُورَةٍ مَرَّتَيْنِ، فَلَمَّا سَلَّمَ، سَجَدَ سَجْدَتَيِ السَّهْوِ.

2500- … Damdam b. Cevs el-Hanefi'den, onun Abdurrahman b. Hanzala b. er-Râhib'den rivayet ettiğine göre, Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* akşam namazını kıldırdı. Birinci rekâtta hiçbir şey okumadı. İkinci rekâta kalkınca Fatihayı ve zammı sureyi ikişer defa okudu. Selam verince de iki sehv secdesi yaptı.

***

Buna göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* (sehiv) secdesini, namazındaki fazlalık dolayısı ile yapmıştır. Bu fazlalıktan dolayı selamdan sonra secde etmiş olması da, Ömer'e göre namazdaki bütün sehv secdelerinin hükmünün bunun gibi olduğuna delil teşkil etmektedir.

Sa'd b. Ebi Vakkas *radıyallahu anh* da aynı uygulamayı yapmıştır.

٢٥٠١- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ بَيَانٍ أَبِي بِشْرٍ الْأَحْمَسِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ قَيْسَ بْنَ أَبِي حَازِمٍ قَالَ: صَلَّى بِنَا سَعْدُ بْنُ مَالِكٍ، فَقَامَ فِي الرَّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ، فَقَالُوا: سُبْحَانَ اللهِ فَقَالَ: سُبْحَانَ اللهِ فَمَضَى، فَلَمَّا سَلَّمَ، سَجَدَ سَجْدَتَيِ السَّهْوِ.

2501- … Beyan Ebu Bişr el-Ahmesî dedi ki: Kays b. Ebi Hâzim'i şöyle derken dinledim: Sa'd b. Malik bize namaz kıldırdı. İlk iki rekâtta (tahiyyâta oturmadan) ayağa kalktı. Ona uyanlar: Subhanallah, dedi. O da: Subhanallah deyip devam etti. Selam verdikten sonra iki sehv secdesi yaptı.

***

Abdullah b. Mesud, İbn Abbas, İbnü'z-Zübeyr ve Enes b. Malik *radıyallahu anhum*'dan da, selam verdikten sonra sehv secdesi yaptıkları rivayet edilmiştir.

٢٥٠١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: السَّهْوُ أَنْ يَقُومَ فِي قُعُودٍ، أَوْ يَقْعُدَ فِي قِيَامٍ، أَوْ يُسَلِّمَ فِي الرَّكْعَتَيْنِ، فَإِنَّهُ يُسَلِّمُ، ثُمَّ يَسْجُدُ سَجْدَتَيِ السَّهْوِ، وَيَتَشَهَّدُ، وَيُسَلِّمُ

2502- ... Ebu Ubeyde'den, o Abdullah *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Sehv (yanılmak), oturması gereken yerde ayağa kalkmak, ayağa kalkılması gereken yerde oturmak ya da (gerekmediği halde) iki rekâtın sonunda selam vermektir. (Bunun için) o kişi selam verdikten sonra iki sehv secdesi yapar, sonra teşehhüd getirip selam verir.

٢٥٠٣- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُفَيْرٍ، فَقَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ قُرَّةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَهُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، حَدَّثَهُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، قَالَ: سَجْدَتَا السَّهْوِ بَعْدَ السَّلَامِ.

2503- … Abdullah b. Abbas *radıyallahu anh* dedi ki: Sehv secdeleri selamdan sonradır.

٢٥٠٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ، عَنْ زَيْدٍ، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ ابْنِ الزُّبَيْرِ، فَسَلَّمَ فِي الرَّكْعَتَيْنِ، فَسَبَّحَ الْقَوْمُ، فَقَامَ فَأَتَمَّ الصَّلَاةَ، فَلَمَّا سَلَّمَ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ بَعْدَ السَّلَامِ.

قَالَ عَطَاءٌ: فَانْطَلَقْتُ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، فَذَكَرْت لَهُ مَا فَعَلَ ابْنُ الزُّبَيْرِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، فَقَالَ: أَحْسَنَ وَأَصَابَ.

2504- … Ata b. Ebi Rebah *radıyallahu anh* dedi ki: Ben İbnü'z-Zübeyr'in arkasında namaz kıldım. İki rekâtın sonunda selam verdi. Ona uyan cemaat

'subhanallah' deyince, o da ayağa kalktı ve namazını tamamladı. Arkasından selam verdi ve selamdan sonra iki secde yaptı.

Ata dedi ki: Bunun üzerine ben İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın yanına gittim. Ona İbnü'z-Zübeyr *radıyallahu anh*'ın yaptığını söyledim. O da: Güzel yapmış ve isabet etmiştir, dedi.

٢٥٠٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ أَبِي بِشْرٍ، عَنْ يُوسُفَ بْنِ مَاهِكٍ، قَالَ: صَلَّى بِنَا ابْنُ الزُّبَيْرِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا فَقَامَ فِي الرَّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ مِنَ الظُّهْرِ، فَسَبَّحْنَا بِهِ، فَقَالَ: سُبْحَانَ اللّٰهِ وَلَمْ يَلْتَفِتْ إِلَيْهِمْ، فَقَضَى مَا عَلَيْهِ، ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ بَعْدَمَا سَلَّمَ.

2505- … Yusuf b. Mâhek dedi ki: İbnü'z-Zübeyr *radıyallahu anh* bize namaz kıldırdı. Öğlenin ilk iki rekâtı sonunda (tahiyyâta oturmayıp) ayağa kalktı. Biz 'subhanallah' diyerek onu uyarmak isteyince, o da: 'Subhanallah' dedi ve onların uyarısını dikkate almadı. Kılması gerekeni kıldıktan sonra selam verdi, arkasından iki secde yaptı.

٢٥٠٦- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ: أَنَا أَبُو بِشْرٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2506- Bize Salih b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Mansur tahdis edip dedi ki: Bize Hüşeym tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Bişr bildirdi, hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٥٠٧- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ فِي الرَّجُلِ يَهِمُ فِي صَلَاتِهِ، لَا يَدْرِي أَزَادَ أَمْ نَقَصَ؟ قَالَ: يَسْجُدُ سَجْدَتَيْنِ بَعْدَمَا يُسَلِّمُ.

2507- … Bize Katade'nin Enes *radıyallahu anh*'dan tahdis ettiğine göre, o, namazında yanılan ve fazla mı, eksik mi kıldığını bilmeyen kimse hakkında: Selam verdikten sonra iki secde yapar, demiştir.

٢٥٠٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ، قَالَ: ثَنَا فُلَيْحٌ، عَنْ ضَمْرَةَ بْنِ سَعِيدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ صَلَّى وَرَاءَ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَأُوهِمَ، فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ بَعْدَ السَّلَامِ.

2508- … Damra b. Said'den rivayete göre, o Enes b. Malik *radıyallahu anh*'ın arkasında namaz kıldı. Enes namazında yanıldı, bundan dolayı selam verdikten sonra iki secde yaptı.

٢٥٠٩- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ صُهَيْبٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَامَ فِي الرَّكْعَةِ الثَّانِيَةِ فَسَبَّحَ بِهِ الْقَوْمُ، فَاسْتَتَمَّ أَرْبَعًا، ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ بَعْدَمَا سَلَّمَ، ثُمَّ قَالَ: إِذَا وَهِمْتُمْ، فَافْعَلُوا هَكَذَا.

2509- … Bize Abdulaziz b. Suhayb'ın Enes *radıyallahu anh*'dan tahdis ettiğine göre, Enes ikinci rekâtta (oturması gerekirken) ayağa kalktı. Arkasındaki cemaat 'subhanallah' deyip onu uyardığı halde, o, dört rekâtı tamamladı. Selam verdikten sonra iki secde yaptı, sonra da: Yanıldığınız takdirde bu şekilde yapın, dedi.

***

İmrân b. Husayn da el-Hirbâk günü selamdan sonra namazda yaptığı bir fazlalık dolayısıyla Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in secde yapmasında hazır bulunmuş, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra: "Sehv için secde selamdan sonra yapılır" demiş ve bu hususta yapılanın fazlalık ya da eksiklik olması hali arasında da bir ayırım gözetmemiştir.

Bu da onun, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in o esnada namazdaki yanılma dolayısıyla yaptığına tanık olduğu sehv secdesinin, ona göre her türlü namazdaki yanılma için de bu şekilde olacağı kanaatinde olduğuna delildir.

٢٥١٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَرَ، قَالَ: أَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ أَنَّ خَالِدًا الْحَذَّاءَ أَخْبَرَهُمْ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، قَالَ فِي سَجْدَتَيِ السَّهْوِ: يُسَلِّمُ ثُمَّ يَسْجُدُ ثُمَّ يُسَلِّمُ. وَقَدْ ذَكَرَ الزُّهْرِيُّ لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ سُجُودَ السَّهْوِ قَبْلَ السَّلَامِ، فَلَمْ يَأْخُذْ بِهِ.

2510- … Ebu Kılâbe'den, o İmrân b. Husayn'dan, sehv secdeleri hakkında onun şöyle dediğini rivayet etti: Önce selam verir, sonra secde yapar, ardından da selam verir.

ez-Zührî, Ömer b. Abdulaziz'e selamdan önce sehv secdesi yapılacağını zikretmiş olduğu halde, Ömer b. Abdulaziz bunu kabul etmemiştir.

٢٥١١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا حَيْوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ، قَالَ: ثَنَا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: حَدَّثَنِي الزُّهْرِيُّ، قَالَ: قُلْتُ لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ: السُّجُودُ قَبْلَ السَّلَامِ؟ فَلَمْ يَأْخُذْ بِهِ.

2511- … Said b. Abdulaziz dedi ki: ez-Zührî bana tahdis edip dedi ki: Ömer b. Abdulaziz'e «Sehv secdesi selamdan önce yapılır,» dedim, ancak o bunu kabul etmedi.

***

İşte rivayetler açısından bu konunun uygun ve doğru şekli budur.

Nazar (aklî düşünme ve kıyas) bakımından açıklamasına gelince; biz bir kimsenin, namazda yanılması halinde, yanılmanın gerçekleştiği anda sehv secdesi yapmakla emrolunmadığını, bu sehv secdesini ertelemekle emrolunduğunu görüyoruz.

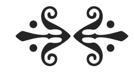
Bundan dolayı bazıları: Selamdan sonrasına erteler, bazıları selam vermeden önce namazın sonuna bırakır, demiştir. Hâlbuki namaz kılarken tilavet secdesini okuyan kimseye yahut namazda iken daha önce tilavet secdesini okuduğu için secde yapması gerektiğini hatırlayan kimseye, bu okuması dolayısıyla o secdeyi o vakit yapması emredilir ve tilavet secdesini namazında bulunduğu yerden sonrasına bırakması emredilmez.

Dolayısı ile namazda yerine getirilmesi gereken secde, namazın neresinde icab etmişse orada yapılır ve bundan sonrasına geciktirilmez. Ancak sehv secdesinin yanılmanın olduğu yerden sonraya, namaz tamamlanıncaya kadar geciktirilmesi ittifak ile kabul edilmiştir. Fakat selamdan sonraya bırakılacağı hususu böyle değildir. Çünkü sehv secdesinden önce yapılıp yapılmayacağı ve sehv secdesinin de ondan önce yapılıp yapılmayacağı hususunda görüş ayrılığı vardır.

Sözünü ettiğimiz hususa kıyas edilecek olursa; hakkında ihtilaf edilen selamın hükmünün, namazın ondan önceki, üzerinde ittifak edilmiş hususların hükmü ile aynı olması gerekmektedir.

Üzerinde ittifak edilen husus (olan sehv secdesinin tehiri), sehv secdesinden önce yapılması şeklinde olduğu gibi, selamın da aynı şekilde sehv secdesinden önce yapılması söz konusu olur. Sözünü ettiğimiz hususa göre kıyas ve aklî düşünme bunu gerektirmektedir.

Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşü budur.

٦٦- بَابُ الْكَلامِ فِي الصَّلاةِ عَلَى السَّهْوِ

66- NAMAZDA YANILMAKTAN DOLAYI KONUŞMAK

٢٥١٢- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا شَيْخٌ، أَحْسَبُهُ أَبَا زَيْدٍ الْهَرَوِيَّ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا قِلَابَةَ يُحَدِّثُ عَنْ عَمِّهِ أَبِي الْمُهَلَّبِ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى بِهِمْ الظُّهْرَ ثَلَاثَ رَكَعَاتٍ، ثُمَّ سَلَّمَ وَانْصَرَفَ. فَقَالَ لَهُ الْخِرْبَاقُ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنَّكَ صَلَّيْتُ ثَلَاثًا، قَالَ: فَجَاءَ فَصَلَّى رَكْعَةً ثُمَّ سَلَّمَ، ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيِ السَّهْوِ، ثُمَّ سَلَّمَ.

2512- … İmrân b. Husayn'dan rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kendilerine öğle namazını üç rekât olarak kıldırdıktan sonra selam vermiş ve namazdan çıkmıştı. Bunun üzerine el-Hirbâk ona: Ey Allah'ın Rasulü! Üç rekât namaz kıldınız, dedi. İmrân dedi ki: Sonra geldi, bir rekât kılıp selam verdi. Sonra da iki sehv secdesi yaptı ve arkasından selam verdi.[24]

٢٥١٣- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ بْنُ نَاصِحٍ، قَالَ: ثَنَا وُهَيْبٌ عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ إِلَّا أَنَّهُ قَالَ: فَقَامَ إِلَيْهِ الْخِرْبَاقُ وَزَعَمَ أَنَّهَا صَلَاةُ الْعَصْرِ.

2513- … Bize Vüheyb, Halid el-Hazzâ'dan bu hadisi senediyle aynen

24 Müslim, Mesacid, 101, 102.

tahdis etti: (Ancak o bu rivayette) “el-Hirbâk kalkıp yanına gitti,” ifadesini eklemiş ve bu namazın ikindi namazı olduğunu söylemiştir.

٢٥١٤- حَدَّثَنَا ابْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثنا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ، قَالَ: ثنا وُهَيْبٌ، عَنْ خَالِدٍ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَبِي الْمُهَلَّبِ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، قَالَ: سَلَّمَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي ثَلَاثِ رَكَعَاتٍ، فَدَخَلَ الْحُجْرَةَ مُغْضَبًا.

فَقَامَ الْخِرْبَاقُ، رَجُلٌ بَسِيطُ الْيَدَيْنِ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ، أَقَصُرَتِ الصَّلَاةُ، أَمْ نَسِيتَ؟ قَالَ: فَخَرَجَ يَجُرُّ رِدَاءَهُ فَسَأَلَ، فَأُخْبِرَ، فَصَلَّى الرَّكْعَةَ الَّتِي كَانَ تَرَكَ وَسَلَّمَ، ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ، ثُمَّ سَلَّمَ.

2514- … Ebu Kılâbe’den, o Ebu’l-Mühelleb’den, o İmrân b. Husayn’dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* üç rekâtın sonunda selam verdi ve kızgın bir şekilde odasına girdi.

Elleri uzun bir adam olan el-Hirbâk kalkıp: Ey Allah’ın Rasulü! Namaz mı kısaldı, yoksa sen mi unuttun? diye sordu. (İmrân) dedi ki: Ridâsını yerde sürükleyerek dışarı çıktı, durumu sordu. Ona durumun ne olduğu haber verilince, kılmamış olduğu rekâtı kılıp selam verdi, sonra iki secde yaptı, ardından selam verdi.[25]

٢٥١٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرَةَ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثنا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى لِلنَّاسِ رَكْعَتَيْنِ، فَسَهَا فَسَلَّمَ. فَقَالَ لَهُ ذُو الْيَدَيْنِ، فَذَكَرَ مِثْلَ حَدِيثِ ابْنِ عَوْنٍ وَهِشَامٍ.

2515- … Ubeydullah’tan, o Nâfi’den, onun İbn Ömer *radıyallahu anh*’dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* cemaate iki rekât

25 Buhârî, Salât, 88, Ezan, 69, Sehv, 4, 5, Edeb, 45, Eyman, 15, Ahad, 1; Müslim, Mesacid, 97, 98, 99, 102; Ebu Davud, Salât, 189; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 77, 235, 423, 460…

namaz kıldırdı ve yanılarak selam verdi. Zülyedeyn ona dedi ki… Sonra da İbn Avn ile Hişam'ın rivayet ettiği hadisin aynısını zikretti.[26]

***

Her ikisinin rivayet ettiği hadise göre de Zülyedeyn ona: Namaz eksildi mi ey Allah'ın Rasulü? diye sormuş, Allah Rasulü: ***"Hayır,"*** deyip iki rekât daha kıldıktan sonra selam vermiş, arkasından iki sehv secdesi yapmış, sonra da selam vermiştir.

٢٥١٦- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِحْدَى صَلاتَيْ الْعَشِيِّ، الظُّهْرَ أَوْ الْعَصْرَ، وَأَكْثَرُ ظَنِّي أَنَّهُ ذَكَرَ الظُّهْرَ، فَصَلَّى الرَّكْعَتَيْنِ، ثُمَّ قَامَ إِلَى خَشَبَةٍ فِي مُقَدَّمِ الْمَسْجِدِ، فَوَضَعَ يَدَيْهِ عَلَيْهَا، إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى، يُعْرَفُ فِي وَجْهِهِ الْغَضَبُ.

قَالَ: وَخَرَجَ سَرَعَانُ النَّاسِ فَقَالُوا: أَقَصُرَتْ الصَّلَاةُ، وَفِي النَّاسِ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، وَعُمَرُ، فَهَابَاهُ أَنْ يُكَلِّمَاهُ. فَقَامَ رَجُلٌ طَوِيلُ الْيَدَيْنِ، كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَمَّاهُ ذَا الْيَدَيْنِ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ، أَنَسِيتَ أَمْ قَصُرَتْ الصَّلَاةُ؟ فَقَالَ: «لَمْ أَنْسَ، وَلَمْ تَقْصُرْ الصَّلَاةُ» قَالَ: بَلْ نَسِيتَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ. فَأَقْبَلَ عَلَى الْقَوْمِ فَقَالَ: «أَصَدَقَ ذُو الْيَدَيْنِ؟» فَقَالُوا: نَعَمْ، فَجَاءَ فَصَلَّى بِنَا الرَّكْعَتَيْنِ الْبَاقِيَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ، ثُمَّ كَبَّرَ، ثُمَّ سَجَدَ مِثْلَ سُجُودِهِ أَوْ أَطْوَلَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، فَكَبَّرَ وَسَجَدَ مِثْلَ سُجُودِهِ أَوْ أَطْوَلَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَكَبَّرَ.

2516- … İbn Sîrîn'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bizlere gündüz namazlarından birisini öğle yahut ikindiyi kıldırdı. Büyük bir ihtimalle o namaz, öğle namazı idi. İlk iki rekâtı kıldıktan sonra mescidin ön taraflarında bulunan

26 Buhârî, Sehv, 3.

bir ahşap kütüğün yanında durdu, ellerini birbirinin üstüne koyarak o ahşap kütüğün üzerine koydu. Yüzünden kızgın olduğu anlaşılıyordu.

(Ebu Hureyre devamla) dedi ki: İnsanlar (mescidden) hızlıca çıktılar ve: Acaba namaz mı kısaldı? dediler. Cemaat arasında Ebu Bekr *radıyallahu anh* ile Ömer *radıyallahu anh* da vardı. Onunla konuşmaya cesaret edemediler. Elleri uzun bir adam kalktı. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona Zülyedeyn adını vermişti. Bu adam: Ey Allah'ın Rasulü! Sen mi unuttun, yoksa namaz mı kısaldı? diye sordu.

Allah Rasulü: ***"Ne ben unuttum, ne de namaz kısaldı,"*** buyurdu. Zülyedeyn: O halde sen unuttun ey Allah'ın Rasulü! dedi.

Allah Rasulü cemaate yönelerek: ***"Zülyedeyn doğru mu söylüyor?"*** diye sordu. Cemaat: Evet, dedi. Bunun üzerine geldi ve bize geri kalan iki rekâtı da kıldırdı. Sonra selam verdi. Ardından tekbir getirdi, sonra da yaptığı secde gibi ya da daha uzun bir secde yaptı. Sonra başını kaldırdı, sonra tekbir getirip önceki secdesi gibi yahut ondan daha uzun bir secde yaptı. Sonra başını kaldırıp tekbir getirdi.[27]

٢٥١٧- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ، قَالَ: ثَنَا وُهَيْبٌ، عَنْ أَيُّوبَ، وَابْنِ عَوْنٍ، وَسَلَمَةَ بْنِ عَلْقَمَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

2517- Bize Nasr b. Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize el-Hasîb tahdis edip dedi ki: Bize Vüheyb, Eyyub'dan, İbn Avn'dan ve Seleme b. Alkame'den tahdis etti. Onlar Muhammed b. Sîrîn'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etti.

٢٥١٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ أَبِي تَمِيمَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ انْصَرَفَ مِنْ اثْنَتَيْنِ، فَقَالَ لَهُ ذُو الْيَدَيْنِ: أَقَصُرَتْ الصَّلَاةُ؟ ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ مَا بَعْدَ ذَلِكَ، فِي

27 2514 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

حَدِيثِ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ. وَلَمْ يَذْكُرْ فِي هَذَا الْحَدِيثِ نَحْوَ مَا ذَكَرَهُ حَمَّادٌ فِي حَدِيثِهِ، مِنْ قَوْلِ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

2518- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine Eyyub b. Ebi Temîme'den tahdis etmiştir. Onun Muhammed b. Sîrîn'den, onun da Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* iki rekâtı kılıp ayrıldı. Bunun üzerine Zülyedeyn ona: Namaz kısaldı mı? diye sordu. Sonra Hammâd b. Zeyd'in rivayet ettiği (2516 no'lu) hadiste zikredilenlere yakın olarak hadisi zikretti.

Ancak bu hadiste, Hammâd'ın hadisinde zikretmiş olduğu Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize … kıldırdı" şeklindeki sözlerini zikretmedi.

٢٥١٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا وُهَيْبٌ، قَالَ: ثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

2519- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Vüheyb tahdis edip dedi ki: Bize Hişam b. Hassân, Muhammed'den tahdis etti. O Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize namaz kıldırdı. Sonra hadisi aynen zikretti.

٢٥٢٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا الْحَجَّاجُ بْنُ الْمِنْهَالِ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِيرِينَ، قَالَ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: صَلَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِحْدَى صَلَاتَيِ الْعَشِيِّ، ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَهُ، وَلَمْ يَقُلْ أَبُو بَكْرَةَ فِي هَذَا الْحَدِيثِ: صَلَّى بِنَا.

2520- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize el-Haccac b. el-Minhâl tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. İbrahim tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Sîrîn tahdis edip dedi ki: Ebu Hureyre *radıyallahu anh* dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* gündüz namazlarından birisini kıldırdı. Sonra hadisi buna yakın olarak zikretti. Ancak Ebu Bekre bu hadiste "(Rasulullah) bize namaz kıldırdı" ibaresini söylemedi.

٢٥٢١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ النُّعْمَانِ، قَالَ: ثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي لَبِيدٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

2521- Bize Muhammed b. en-Numan tahdis edip dedi ki: Bize el-Humeydî tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Lebîd, Ebu Seleme'den tahdis etti. O Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize namaz kıldırdı. Sonra da hadisi aynen zikretti.

٢٥٢٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ، مَوْلَى ابْنِ أَبِي أَحْمَدَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ يَقُولُ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَهُ.

2522- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine Davud b. el-Husayn'dan tahdis etmiştir. O İbn Ebi Ahmed'in azadlısı Ebu Süfyan'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ı şöyle derken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize namaz kıldırdı… Sonra hadisi buna yakın olarak zikretti.

٢٥٢٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا حَرْبُ بْنُ شَدَّادٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو سَلَمَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَهُ.

2523- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize Harb b. Şeddad, Yahya b. Ebi Kesir'den tahdis etti. Yahya dedi ki: Bize Ebu Seleme tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Hureyre *radıyallahu anh* tahdis edip: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize namaz kıldırdı, dedi. Sonra hadisi buna yakın olarak zikretti.

٢٥٢٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ. ح

2524- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis etti, H.

٢٥٢٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: سَلَّمَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي رَكْعَتَيْنِ فَقِيلَ لَهُ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَقَصُرَتِ الصَّلَاةُ؟ فَقَالَ: «وَمَا ذَاكَ؟» فَأَخْبَرَ بِمَا صَنَعَ، فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ سَلَّمَ، ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ.

2525- Bize İbn Merzuk da tahdis edip dedi ki: Bize Vehb b. Cerir tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Sa'd b. İbrahim'den tahdis etti. O Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* iki rekâtın sonunda selam verince, ona: Ey Allah'ın Rasulü! Namaz kısaldı mı? diye soruldu. O: ***"Bu ne demek oluyor?"*** diye sorunca, ona yaptığı bildirildi. Bu sefer iki rekât (daha) kıldırdı, sonra selam verdi. Sonra da oturduğu halde iki secde yaptı.

٢٥٢٦- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ أَبِي أَنَسٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى يَوْمًا، فَسَلَّمَ فِي رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ انْصَرَفَ، فَأَدْرَكَهُ ذُو الشِّمَالَيْنِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَنَقَصَتِ الصَّلَاةُ أَمْ نَسِيتَ؟ فَقَالَ: «لَمْ تَنْقُصْ وَلَمْ أَنْسَ». فَقَالَ: بَلَى وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَصَدَقَ ذُو الْيَدَيْنِ» فَقَالُوا: نَعَمْ يَا رَسُولَ اللهِ، فَصَلَّى لِلنَّاسِ رَكْعَتَيْنِ.

2526- … Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gün namaz kıl(dır)dı. İki rekâtın sonunda selam verdi, sonra kalktı. Zuşşimaleyn, arkasından ona yetişti ve: Ey Allah'ın Rasulü! Namaz mı kısaldı, yoksa sen mi unuttun? diye sordu. Allah Rasulü: ***"Ne namaz kısaldı, ne de ben unuttum,"*** diye cevap verdi.

Ancak Zuşşimaleyn: Hayır, öyle değil. Seni hak ile gönderene yemin ede-

rim ki, unuttun, deyince Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Zülyedeyn doğru mu söyledi?"*** diye sordu. Ashab: Evet, ey Allah'ın Rasulü! deyince, cemaate iki rekât (daha) namaz kıldırdı.

٢٥٢٧- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُنْقِذٍ، قَالَ: ثَنَا إِدْرِيسُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَيَّاشٍ، عَنِ ابْنِ هُرْمُزَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مِثْلَهُ وَزَادَ: وَسَجَدَ سَجْدَتَيِ السَّهْوِ بَعْدَ السَّلَامِ.

2527- … İbn Hürmüz'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan hadisi aynen rivayet etti ve: "Selamdan sonra iki sehv secdesi yaptı," ibaresini ekledi.

٢٥٢٨- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ عَنِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ انْصَرَفَ مِنْ رَكْعَتَيْنِ فَذَكَرَ نَحْوَ ذَلِكَ غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرِ السَّلَامَ الَّذِي قَبْلَ السُّجُودِ.

2528- … el-Makburî'den, onun Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* iki rekâtı kılıp ayrıldı. Daha sonra hadisi buna yakın olarak zikretti. Ancak secdeye varmadan önceki selamdan söz etmedi.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları, imama uyan kimselerin, kendi imamlarına yaptıkları ile ilgili olarak söyleyecekleri sözlerin namazı kesintiye uğratmayacağı gibi, imamın da, cemaatin de yanılarak konuşmalarının aynı şekilde namazı kesintiye uğratmayacağı görüşünü kabul etmiştir. Onlar, imama uyanların imamla namazdan terk ettiği şeylerle ilgili olarak konuşması konusundaki görüşlerine, rivayet etmiş olduğumuz bu hadislerde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e Zülyedeyn'in söylediği sözleri; yanılarak konuşmanın namazı bozmayacağı şeklindeki görüşlerine de, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Zülyedeyn'e söylemiş olduğu -kendisinin namaz kılmakta olmadığı kanaatinde bulunduğu halde:- ***"Namaz da kısalmadı, ben de unutmadım,"*** sözlerini delil gösterirler.

Ve şöyle derler: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* daha önce kılmış olduğu namazı esas alıp onu devam ettirdiğine, bu olanlar onun da,

Zülyedeyn'in de namazını kesintiye uğratmadığına göre, böylelikle namazın halini düzeltmek için konuşmanın namazda mübah olduğu, aynı şekilde namazda yanılarak konuşmanın namazı kesintiye uğratmayacağı sabit olmaktadır.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Namazda tekbir ve tehlil (lâ ilâhe illallah demek) getirmek ile Kur'an okumak dışında söz söylemek caiz değildir. Namazda imamla -namazdan olmayan herhangi bir iş yapması sebebi ile - konuşmak da caiz değildir, demişler ve bu hususta şu rivayetleri delil göstermişlerdir.

٢٥٢٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَيْمُونٍ، قَالَ: ثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ هِلَالِ بْنِ أَبِي مَيْمُونَةَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ الْحَكَمِ السُّلَمِيِّ قَالَ: بَيْنَمَا أَنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي صَلَاةٍ إِذْ عَطَسَ رَجُلٌ فَقُلْتُ: يَرْحَمُكَ اللهُ فَحَدَقَنِي الْقَوْمُ بِأَبْصَارِهِمْ، فَقُلْتُ: وَا ثُكْلَ أُمَّاهُ مَا لَكُمْ تَنْظُرُونَ إِلَيَّ قَالَ: فَضَرَبَ الْقَوْمُ بِأَيْدِيهِمْ عَلَى أَفْخَاذِهِمْ. فَلَمَّا رَأَيْتُهُمْ يُسَكِّتُونَنِي سَكَتُّ فَلَمَّا انْصَرَفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ صَلَاتِهِ دَعَانِي، فَبِأَبِي وَأُمِّي مَا رَأَيْتُ مُعَلِّمًا قَبْلَهُ وَلَا بَعْدَهُ، أَحْسَنَ تَعْلِيمًا مِنْهُ، وَاللهِ مَا ضَرَبَنِي وَلَا كَهَرَنِي وَلَا سَبَّنِي، وَلَكِنْ قَالَ لِي: «إِنَّ صَلَاتَنَا هَذِهِ لَا يَصْلُحُ فِيهَا شَيْءٌ مِنْ كَلَامِ النَّاسِ إِنَّمَا هِيَ التَّكْبِيرُ وَالتَّسْبِيحُ، وَتِلَاوَةُ الْقُرْآنِ».

2529- … Ata b. Yesâr'dan, o Muaviye b. el-Hakem es-Sülemî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e uymuş olduğum bir namazda bir adam hapşırdı. Ben de: Yerhamukellah, dedim. Herkes bana azarlar gibi baktı. Bunun üzerine (Muaviye b. el-Hakem) dedi ki: Vay anam ölesice! Size ne oluyor ki, bana böyle bakıyorsunuz? dedi. (Muaviye devamla) dedi ki: Cemaat elleri ile uylukları üzerine vurmaya başladı. Onların beni susturmak istediklerini görünce, ben de sustum. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* namazını bitirince beni çağırdı. Anam babam feda olsun ona! Ne ondan önce, ne ondan sonra, ondan daha güzel öğreten bir öğretici gördüm. Allah'a yemin ederim, beni ne dövdü, ne azarladı, ne de bana söv-

dü. Bana sadece: ***“Bizim bu namazımızda konuşmak uygun değildir. Bu namaz tekbirden, tesbihten ve Kur’ân okumaktan ibarettir,”*** dedi.[28]

٢٥٣٠- حَدَّثَنَا يُونُس وَسُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَا: ثَنَا بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي الْأَوْزَاعِيُّ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2530- Bize Yunus ve Süleyman b. Şuayb tahdis edip dediler ki: Bize Bişr b. Bekr tahdis edip dedi ki: Bana el-Evzâî tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٥٣١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ، قَالَ: ثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ هِلَالِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ الْحَكَمِ، ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَهُ وَزَادَ: «فَإِذَا كُنْتُ فِيهَا فَلْيَكُنْ ذَلِكَ شَأْنُكَ».

2531- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir tahdis edip dedi ki: Bize Füleyh b. Süleyman, Hilal b. Ali’den tahdis etti. O Ata b. Yesâr’dan, o Muaviye b. el-Hakem’den rivayet etti, sonra hadisi buna yakın olarak zikretti ve: ***“Bu sebeple, namazda olduğun takdirde yapacağın bu olsun,”*** ibaresini ekledi.

***

Görüldüğü gibi Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Muaviye b. el-Hakem’in namazda konuştuğunu öğrenince hemen ona: ***“Bizim bu namazımızda konuşmak uygun değildir. Bu namaz tekbirden, tesbihten ve Kur’ân okumaktan ibarettir,”*** demiştir.

Ona: “Yahut uyduğun imamın herhangi bir şeyi terk ettiğini görürsen, onu söyleyebilirsin,” dememesi, namazda tesbih ve tekbir getirme ile Kur’ân okuma dışında bir takım sözler söylemenin namazı kesintiye uğrattığına bir delildir.

Diğer taraftan Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bundan sonra in-

28 Müslim, Mesacid, 33; Ebu Davud, Salât, 167; Nesâî, Sehv, 20; Darimi, Salât, 177.

sanlara namazlarında karşı karşıya kaldıkları durumlar dolayısıyla ne yapacaklarını da öğretmiştir:

٢٥٣٢- حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «مَنْ نَابَهُ شَيْءٌ فِي صَلَاتِهِ، فَلْيَقُلْ سُبْحَانَ اللّٰهِ، إِنَّمَا التَّصْفِيحُ لِلنِّسَاءِ، وَالتَّسْبِيحُ لِلرِّجَالِ».

2532- … Sehl b. Sa'd'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Her kim namazdayken olmadık bir hal ile karşı karşıya kalırsa, 'subhanallah' desin. Şüphesiz (böyle bir durumda) elleri birbirine vurmak kadınlar içindir. Tesbih getirmek (subhanallah demek) de erkekler içindir."***[29]

٢٥٣٣- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْن مُنْقِذٍ، قَالَ: ثَنَا الْمُقْرِئُ، عَنِ الْمَسْعُودِيِّ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ، قَالَ: اِنْطَلَقَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى قَوْمٍ مِنَ الْأَنْصَارِ لِيُصْلِحَ بَيْنَهُمْ، فَجَاءَ حِينُ الصَّلَاةِ، وَلَيْسَ بِحَاضِرٍ، فَتَقَدَّمَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ. فَبَيْنَمَا هُوَ كَذَلِكَ إِذْ جَاءَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَفَّحَ الْقَوْمُ، فَأَشَارَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَثْبُتَ، فَأَبَى أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ حَتَّى نَكَصَ، فَتَقَدَّمَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلَّى. فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ قَالَ لِأَبِي بَكْرٍ: «مَا مَنَعَكَ أَنْ تَثْبُتَ كَمَا أَمَرْتُكَ» قَالَ: لَمْ يَكُنْ لِابْنِ أَبِي قُحَافَةَ أَنْ يَتَقَدَّمَ أَمَامَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: «فَأَنْتُمْ مَا لَكُمْ صَفَّحْتُمْ؟» قَالُوا: لِنُؤْذِنَ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: «التَّصْفِيحُ لِلنِّسَاءِ، وَالتَّسْبِيحُ لِلرِّجَالِ».

2533- … Sehl b. Sa'd es-Sâidî dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ensardan bir topluluğun yanına aralarını düzeltmek üzere gitmişti. Namaz vakti geldi, ancak kendisi gelmemişti. Bu sebeple Ebu Bekr *radıyallahu anh* öne geçip namazı kıldırdı. Ebu Bekr namaz kıldırırken Rasulullah

29 Buhârî, el-Amel fi's-Salât, 16; Müslim, Salât, 102; Nesâî, Sehv, 4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 330, 331, 336.

sallallahu aleyhi ve sellem geldi. Cemaat ellerini birbirine vurmaya başladı. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona yerinde kalması yönünde işarette bulundu. Ancak Ebu Bekr *radıyallahu anh* bunu kabul etmeyerek geri çekildi. Bu sebeple Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* öne geçip namazı kıldırdı. Namazını bitirince Ebu Bekr'e: ***"Sana emrettiğim şekilde yerinde kalmana engel olan ne idi?"*** diye sordu. Ebu Bekr: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in önüne geçmek Ebu Kuhâfe'nin oğluna yakışmaz, dedi. Allah Rasulü (bize yönelerek): ***"Peki size ne oldu? Siz niye ellerinizi birbirine vurdunuz?"*** diye sordu. Ashab: Ebu Bekr *radıyallahu anh*'a (geldiğinizi) bildirelim diye böyle yaptık, dedi. Allah Rasulü: ***"Elleri birbirine vurmak kadınlar içindir, tesbih getirmek de erkekler içindir,"*** buyurdu.[30]

٢٥٣٤- حَدَّثَنَا نَصْرٌ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ، قَالَ: ثَنَا وُهَيْبٌ عَنْ أَبِي حَازِمٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2534- Bize Nasr tahdis edip dedi ki: Bize el-Hasîb tahdis edip dedi ki: Bize Vüheyb, Ebu Hâzim'den tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٥٣٥- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: ثَنَا قَبِيصَةُ، قَالَ: ثَنَا الثَّوْرِيُّ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ نَابَهُ فِي صَلَاتِهِ شَيْءٌ فَلْيُسَبِّحْ، فَإِنَّ التَّسْبِيحَ لِلرِّجَالِ، وَالتَّصْفِيقَ لِلنِّسَاءِ».

2535- … Sehl b. Sa'd'dan rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Her kim namazda iken olmadık bir hal ile karşılaşırsa, tesbih getirsin. Çünkü tesbih getirmek erkekler için, elleri birbirine vurmak kadınlar içindir."***[31]

30 Buhârî, Ahkâm, 36; Nesâî, Sehv, 4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 331, 332, 336.

31 Hadis çeşitli yollar ve senedlerle rivayet edilmiştir. Bkz. Buhârî el-Amel fi's-Salât, 5, Ahkam, 36; Müslim, Salât, 102, 107; Ebu Davud, Salât, 169, 170, Nikah, 49; Tirmizî, Mevakit, 155; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 290, 541, II, 241, 261…

٢٥٣٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «التَّسْبِيحُ لِلرِّجَالِ وَالتَّصْفِيقُ لِلنِّسَاءِ».

2536- … Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Tesbih erkekler içindir. Elleri birbirlerine vurmak da kadınlar içindir."***

٢٥٣٧- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: ثَنَا يَعْلَى بْنُ عُبَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «التَّسْبِيحُ لِلرِّجَالِ وَالتَّصْفِيقُ لِلنِّسَاءِ». قَالَ الْأَعْمَشُ: فَذَكَرْت ذَلِكَ لِإِبْرَاهِيمَ فَقَالَ: كَانَتْ أُمِّي تَفْعَلُ.

2537- Bize Ebu Ümeyye tahdis edip dedi ki: Bize Ya'lâ b. Ubeyd tahdis edip dedi ki: Bize el-A'meş, Ebu Salih'ten tahdis etti. O Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Tesbih erkekler içindir, elleri birbirine vurmak da kadınlar içindir,"*** buyurdu.

(Ravilerden) el-A'meş dedi ki: Ben bunu İbrahim'e zikredince, o: Annem de böyle yapardı, dedi.

٢٥٣٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَوْفٍ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدٌ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2538- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Müsedded, Yahya b. Said'den tahdis etti. O Avf'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bize Muhammed, Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan tahdis etti. O Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti.

٢٥٣٩- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: أَنَا يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ أَبِي غَطَفَانَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2539- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Said tahdis edip dedi ki: Bize Yunus b. Bukeyr, Muhammed b. İshak'tan tahdis etti. O Yakub b. Ukbe'den, o Ebu Gatafân'dan, o Ebu Hureyre'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Böylece Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* bu rivayetlerde onlara namazda olmadık bir şey ile her karşılaştıklarında tesbih getirmelerini öğretti ve başka bir şey yapmalarını mübah kılmadı.

İşte bu, İmrân (b. Husayn), İbn Ömer ve Ebu Hureyre *radıyallahu anhum*'un rivayet ettikleri hadislerde belirtildiği şekilde, Zülyedeyn'in Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile konuşmasının, namazda konuşmanın haram kılınmasından önce olduğuna delalet etmektedir.

Yine buna delil teşkil eden hususlar arasında şu da vardır:

٢٥٤٠- أَنَّ الرَّبِيعَ الْمُؤَذِّنَ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ أَنَّ سُوَيْدَ بْنَ قَيْسٍ أَخْبَرَهُ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ خَدِيجٍ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى يَوْمًا وَانْصَرَفَ، وَقَدْ بَقِيَتْ مِنَ الصَّلَاةِ رَكْعَةٌ، فَأَدْرَكَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: بَقِيَتْ مِنَ الصَّلَاةِ رَكْعَةٌ، فَرَجَعَ إِلَى الْمَسْجِدِ فَأَمَرَ بِلَالًا فَأَقَامَ الصَّلَاةَ، فَصَلَّى لِلنَّاسِ رَكْعَةً. فَأَخْبَرْتُ بِذَلِكَ النَّاسَ، فَقَالُوا لِي: أَتَعْرِفُ الرَّجُلَ؟ قُلْتُ: لَا إِلَّا أَنْ أَرَاهُ، فَمَرَّ بِي فَقُلْتُ: هُوَ هَذَا، فَقَالُوا: هَذَا طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ.

2540- … Muaviye b. Hadîc'den rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gün namaz kıldı ve ayrılıp gitti. Namazdan geriye bir rekât kalmıştı. Bir adam arkasından ona yetişerek: Namazdan bir rekât kaldı, dedi. Bu sefer Allah Rasulü mescide geri döndü, Bilâl'e verdiği emir üzerine Bilâl de namaz için kamet getirdi ve cemaate bir rekât namaz kıldırdı. (Muaviye b. Hadîc dedi ki): Ben bunu insanlara haber verince, bana: O adamı tanıyor musun? diye sordular. Ben: Onu görmedikçe hayır, dedim. Derken yanımdan geçti ve: İşte o kişi budur, dedim. Onlar da: Bu, Talha b. Ubeydullah'tır, dediler.

***

Bu hadiste belirtildiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Bilâl'e emir vermiş, o da ezan okuyup namaz için kamet getirmiştir. Allah Rasulü sonra namazından kılmadığı bir rekâtı kılmıştır.

Bilâl'e ezan okuyup kamet getirmesini emretmiş olması Allah Rasulü'nün namazını kesintiye uğratmadığı gibi, Bilâl'in ezan okuyup kamet getirmesi de onun namazını kesintiye uğratmamıştır.

Ancak ilim adamlarının icma ile kabul ettiklerine göre, şimdi bir kimse aynı işi namazda iken yapacak olsa, bu işi ile namazı kesintiye uğratmış olur. Bu da, Muaviye b. Hadîc'in rivayet etmiş olduğu bu hadiste Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namazın içerisinde yaptıkları ile İbn Ömer, İmrân b. Husayn ve Ebu Hureyre *radıyallahu anhum*'un hadislerinde yapıldığı söylenenlerin, namazda konuşmanın mübah olduğu zamanlarda olduğuna delildir. Sonra da bu, namazda konuşmanın nesh edilmesi ile nesh olmuştur.

Bundan sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* insanlara, Muaviye b. el-Hakem'in, Ebu Hureyre'nin ve Sehl b. Sa'd *radıyallahu anhum*'un kendisinden naklederek zikretmiş olduklarını öğretmiştir.

Buna delil olan hususlardan birisi de Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'ın, Zülyedeyn'in başından geçen o olayın olduğu günde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte bulunmasıdır. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefatından sonra kıldığı namazda benzeri bir olay meydana gelmiş, fakat o, o gün Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığını gördüğü işten farklı bir uygulama yapmıştır.

٢٥٤١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ الْأَسْوَدِ، قَالَ: سَمِعْتُ عَطَاءً يَقُولُ: صَلَّى عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ بِأَصْحَابِهِ فَسَلَّمَ فِي رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ انْصَرَفَ، فَقِيلَ لَهُ ذَلِكَ فَقَالَ: إِنِّي جَهَّزْتُ عِيرًا مِنَ الْعِرَاقِ بِأَحْمَالِهَا وَأَحْقَابِهَا حَتَّى وَرَدْتُ الْمَدِينَةَ فَصَلَّى بِهِمْ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ.

2541- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âsım, Osman b. el-Esved'den tahdis etti. Osman dedi ki: Ata'yı şöyle derken dinledim: Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* arkadaşlarına namaz kıldırdı. İki rekâtın sonunda selam verdi, sonra kalkıp gitti. Ona bu durum hatırlatılınca: Ben Irak'tan bir

kervanı yükleriyle, heybeleriyle donattım ve nihayet bu kervan Medine'ye kadar geldi, dedi. Sonra onlara dört rekât namaz kıldırdı.

***

Ömer *radıyallahu anh*'ın buna benzer bir olayda Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in uyguladığını bildiği bir işi terk edip ondan farklı uygulamada bulunması, ona göre bunun nesh edilmiş olduğuna ve onun zamanında meydana gelmiş olan bu olayın hükmünün, Zülyedeyn olayının cereyan ettiği günkü hükmünden farklı olduğuna delil teşkil etmektedir.

Aynı şekilde Ömer *radıyallahu anh*'ın bu şekilde hareket etmesi, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının huzurunda olmuştu ve onların bir bölümü de Zülyedeyn günü (Hz. Peygamber'in) namazda yaptığı uygulamaya tanık olmuştu. Ancak onlar, Ömer'in bu yaptığına tepki göstermedikleri gibi, ona: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Zülyedeyn günü senin bu yaptığından farklı bir uygulama yaptı, da demediler.

İşte bu, onların da Ömer *radıyallahu anh*'ın bildiği şekilde bu hususta neshi bilmiş olduklarına delildir.

Bunun nesh edildiğine ve uygulamanın bunun aksi olduğuna delil teşkil eden hususlardan birisi de, ümmetin icma ile şunu kabul etmiş olmasıdır: Eğer imama uyan bir kimse, imamın bir şeyleri terk ettiğini görecek olursa, bundan dolayı 'subhanallah' diyerek imamına bir şeyleri terk ettiğini bildirmeye çalışır ve böylelikle imam da eksik bıraktığını tamamlar. Zülyedeyn ise o gün için Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i uyarmak üzere tesbih getirmediği gibi, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Zülyedeyn'in kendisi ile konuşmasına da karşı çıkmamıştır.

İşte bu, insanların namaz kıldıkları vakit olmadık bir hadise ile karşılaşmaları sebebiyle, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in onlara tesbih getirmelerini öğretmiş olmasının bu olaydan sonra olduğunun bir delilidir.

Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği hadis ile İmrân *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği hadiste de neshin bulunduğuna delil vardır. Şöyle ki; Ebu Hureyre *radıyallahu anh* rivayetinde: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* iki rekâtın sonunda selam verdi, sonra da mescidde bulunan bir kütüğün yanına gitti," demiş, İmrân da: "Sonra odasına gitti," demiştir.

İşte bu da, onun yüzünü kıbleden başka tarafa çevirdiğinin ve namazda

iken namazdan olmayan yürüme ve daha başka işleri yapmış olduğunun delilidir.

Günümüzde de herhangi bir kimsenin, namazının henüz bir kısmı duruyorken böyle bir hal ile karşı karşıya kalması mümkündür. O zaman bu, o kimsenin namazdan çıkmasına sebep olmaz mı?

Şâyet bir kimse: Evet, bundan dolayı namazdan çıkmış olmaz. Çünkü o, bu işi namazda bulunmadığı kanaatiyle yapmıştır, diyecek olursa, şunu da kabul etmek zorunda kalır: Bu kişi aynı halde yemek yiyecek yahut bir şey içecek olsa, bu da onun namazdan çıkmış olmasına neden olmaz. Alışveriş yaparsa yahut hanımıyla cima ederse, yine aynı durum söz konusu olur. Böyle diyenin bunu da kabul etmek zorunda kalması, onun bu görüşünün tutarsızlığını ortaya koymak için yeterlidir.

Sözünü ettiğimiz bu işleri kişinin namazda olmadığı kanaati ile yapması, namazdan çıkmasına sebep ise, aynı şekilde namazdan olmayan konuşma da kişinin namazdan çıkmasına sebep olur. İsterse o bu sözleri kendisinin namazda olmadığı kanaatini taşıyarak söylemiş olsun (değişen bir şey olmaz.)

Zülyedeyn hadisi doğrultusunda görüş belirten kimse(ler), haber-i vahidin delil olduğunu ve onun gereğince amel etmenin gerektiğini de ileri sürmektedir. Çünkü Zülyedeyn, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e olanı biteni haber vermiştir. O da onun ashabından güvenilir birisidir. Fakat Zülyedeyn ona bunu haber verdikten sonra, (Hz. Peygamber) ashabına dönerek: "Namaz kısaldı mı?" diye sormuştur.[32]

Böylelikle bize muhalif olan bu kimsenin görüşüne göre, Allah Rasulü, namazda olduğunu bildikten sonra konuşmuş oldu ve bu, onun namazdan çıkmasına sebep olmadı.

Bize muhalif olanın, kabul ettiği esas ilkeye göre, bununla sözü geçen o konuşmaların namazda konuşmanın nesh edilişinden önce olduğunu kabul etmesi gerekmektedir.

Bir diğer delil: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* insanlara yönelince: "Zülyedeyn doğru mu söyledi?" diye sormuş, onlar da: Evet, demişlerdir.

---

32 Rivayetlerde Allah Rasulü'nün bu soruyu değil, "Zülyedeyn doğru mu söylüyor?" sorusunu sorduğu belirtilir. "Namaz kısaldı mı?" sorusunu soran Zülyedeyn'dir. Bkz. 2516 no'lu hadis. (Çeviren).

Fakat onlar bunu işaret ile ona anlatabilir, o da onların ne demek istediklerini bu yolla öğrenebilirdi. Ancak kendileri namazda olduklarını bildikleri halde, bu sözleri ona söylediler. Buna rağmen o, onların bu yaptıklarına tepki göstermedi ve onlara namazlarını yeniden kılmalarını da emretmedi.

İşte bu da, bizim Zülyedeyn hadisinde olanlara dair anlattıklarımızın, namazda konuşmanın nesh edilmesinden önce olduğuna delildir.

Bir kimse: Bunun namazda konuşmanın nesh edilmesinden önce olması nasıl kabul edilebilir? Çünkü Ebu Hureyre *radıyallahu anh* bu olayda hazır bulunmuştu. Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın Müslüman olması ise Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefatından üç yıl önce gerçekleşmişti, diyecek olursa ve bu hususta şu rivayeti zikrederse:

٢٥٤٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْقَوَارِيرِيُّ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ، قَالَ: أَتَيْنَا أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فَقُلْنَا: حَدِّثْنَا، فَقَالَ: صَحِبْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثَ سِنِينَ.

2542- … Kays b. Ebi Hâzim dedi ki: Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın yanına gittik ve ona: Bize hadis naklet, dedik. O şöyle dedi: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte üç yıl sohbetim oldu.

***

Buna dayanarak: İşte Ebu Hureyre *radıyallahu anh*, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sohbetinde ancak üç yıl bulunmuş, bununla birlikte sözü geçen Zülyedeyn namazında hazır bulunmuştur. Namazda konuşmanın nesh edilmesi ise, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Mekke'de iken gerçekleşmiştir. İşte bu da, Zülyedeyn hadisinde sözü geçen namazda konuşmanın nesh edilmesinin, eğer bundan sonra gerçekleşmiş ise, namazda konuşmanın neshi ile nesh edilmeyenlerden olduğunun delilidir, diyecek olursa,

Ona şöyle cevap verilir: Ebu Hureyre'nin İslam'a girme zamanı ile ilgili olarak sözünü ettiğiniz durum dediğiniz gibidir. Ancak namazda konuşmanın nesh edilmesinin Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Mekke'de iken gerçekleştiğini söylemenize gelince, bunun böyle olduğunu size kim rivayet etmiştir? Hâlbuki siz ancak müsned (senedi kesintisiz) olan hadisi delil kabul edersiniz ve hasmınızın (farklı kanaat sahibinin) size karşı benzeri bir rivayeti

delil göstermesini kabul etmezsiniz. Size bunu muttasıl bir senedle kim rivayet etmiştir ve siz bunu kimden rivayet etmektesiniz?

İşte Zeyd b. Erkam el-Ensârî: Bizler yüce Allah'ın: ***"Gönülden gelerek, saygı ve itaat ile Allah'ın huzurunda ayakta durun,"*** (el-Bakara, 2/238) buyruğu nâzil oluncaya kadar namazda konuşurduk, diyor.[33]

Biz bunu ondan kitabımızın bir başka yerinde rivayet ettik. Zeyd'in Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'le sohbeti ise ancak Medine'de gerçekleşmiştir.

Onun rivayet ettiği bu hadis ile namazda konuşmanın, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Mekke'den Medine'ye gelişinden sonra Medine'de gerçekleşmiş olduğu sabit olmaktadır. Üstelik Ebu Hureyre *radıyallahu anh* kesinlikle o namazda Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte bulunmamıştır. Çünkü Zülyedeyn, Bedir günü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte savaşırken şehit düşmüştür ve Bedir şehitlerinden birisidir. Bunu Muhammed b. İshak ve başkaları da zikretmiştir.

Ayrıca buna uygun bir açıklama Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*'dan da rivayet edilmiştir:

٢٥٤٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ الْعُمَرِيِّ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ ذَكَرَ لَهُ حَدِيثَ ذِي الْيَدَيْنِ، فَقَالَ: كَانَ إِسْلَامُ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بَعْدَمَا قُتِلَ ذُو الْيَدَيْنِ.

2543- … Nâfi'den, onun İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, İbn Ömer kendisine Zülyedeyn hadisini zikrederek şöyle demiştir: Ebu Hureyre *radıyallahu anh* Zülyedeyn'in öldürülmesinden sonra Müslüman olmuştur.

***

Bize göre Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın:" Rasulullah *sallallahu aleyhi*

33 Buhârî, el-Amel fi's-Salât, 2, Tefsiru Sure, 2 (43); Müslim, Mesacid, 35; Tirmizî, Salât, 180, Tefsir, 2 (33).

ve sellem bizlere namaz kıldırdı," şeklindeki ifadesi "Müslümanlara kıldırdı," manasına gelebilir. Dilde de böyle bir anlatım mümkündür.

Bunun bir benzeri de en-Nezzâl b. Sebra'den rivayet edilmiştir:

٢٥٤٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ وَأَبُو ذُرْعَةَ الدِّمَشْقِيُّ، قَالَا: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا مِسْعَرٌ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَيْسَرَةَ، عَنِ النَّزَّالِ بْنِ سَبْرَةَ قَالَ: قَالَ لَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَنَا وَإِيَّاكُمْ كُنَّا نُدْعَى بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ، فَأَنْتُمْ الْيَوْمَ، بَنُو عَبْدِ اللهِ، وَنَحْنُ بَنُو عَبْدِ اللهِ» يَعْنِي لِقَوْمِ النَّزَّالِ.

2544- … Abdulmelik b. Meysere'den, o en-Nezzâl b. Sebra'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bizlere dedi ki: ***"Bizler ve sizler Abdumenafoğulları olarak anılırdık. Sizler bugün Abdullahoğullarısınız, biz de Abdullahoğullarıyız."***

O bu sözleriyle en-Nezzal'in kavmini kastediyordu.

***

İşte en-Nezzâl: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize böyle dedi, demektedir. Hâlbuki o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i görmüş değildir. Bununla, "Kavmimize böyle söyledi," demek istemektedir.

Tavûs *radıyallahu anh*'dan da, onun: "Muâz b. Cebel bize geldi, o yeşilliklerden (sebzelerden) zekât olarak bir şey almadı," dediği rivayet edilmiştir.

Oysa Tavûs bu olayı görmüş değildir. Çünkü Muâz'ın Yemen'e gitmesi Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* döneminde olmuştu. O vakitte de Tavûs daha doğmamıştı. O halde onun: "Bize geldi" ifadesi, "Ülkemize geldi," manasındadır.

el-Hasen'den de: "Utbe b. Gazavân bize bir hutbe verdi," dediği rivayet edilmiştir ki, bundan kastı, onun Basra'da vermiş olduğu hutbedir. Oysa el-Hasen o sırada Basra'da değildi. Çünkü o Basra'ya ancak Sıffîn'den bir sene önce geçmişti.

٢٥٤٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا بْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ أَبِي رَجَاءٍ، قَالَ: قُلْتُ لِلْحَسَنِ: مَتَى قَدِمْتَ الْبَصْرَةَ؟ فَقَالَ: قَبْلَ صِفِّينَ بِعَامٍ.

2545- … Şu'be'den, o Ebu Recâ'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben el-Hasen'e: Basra'ya ne zaman geldin? diye sordum. O: «Sıffîn'den bir sene önce,» diye cevap verdi.

***

Buna göre en-Nezzâl'in: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize dedi" sözünün Tavûs'un: "Muâz yanımıza geldi" sözünün, el-Hasen'in: "Utbe bize hutbe irad etti" sözünün anlamı, bununla kendi kavimlerini ve şehirlerini kastettikleri şeklindedir. Zira onlar bu anlattıkları olaylarda hazır bulunmamışlar, bunlara tanık olmamışlardır.

Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın, Zülyedeyn hadisindeki: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize namaz kıldırdı," sözü, "Müslümanlara namaz kıldırdı," manasında olabilir. Yoksa bu, onun bu olaya tanık olduğu ve orada hazır bulunduğu anlamında değildir.

Sözünü ettiğimiz bu hususlarla, Ebu Hureyre'nin Zülyedeyn hadisindeki: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize namaz kıldırdı," sözünde, bunun namazda konuşmanın nesh edildiğinden sonra gerçekleştiğine delil olacak bir taraf kalmamaktadır.

Namazda konuşmanın Medine'de nesh edilmiş olduğuna dair zikrettiklerimize delil olan hususlardan birisi de şudur:

٢٥٤٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَجْلَانَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: كُنَّا نَرُدُّ السَّلَامَ فِي الصَّلَاةِ، حَتَّى نُهِينَا عَنْ ذَلِكَ.

2546- … Ebu Said el-Hudrî dedi ki: Biz namazda iken selamı alırdık. Bu şekilde hareket etmek bize yasaklanıncaya kadar böyle devam ettik.

***

Ebu Said muhtemelen Zeyd b. Erkam'dan yaşça küçüktür. İşte o, böyle

olmakla birlikte, namazda konuşmanın mübah olduğu zamana yetişmiş olduğunu haber vermektedir.

Yine bu konuda İbn Mesud *radıyallahu anh*'dan da rivayet gelmiştir:

٢٥٤٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، قَالَ: ثَنَا عَاصِمٌ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللهِ: كُنَّا نَتَكَلَّمُ فِي الصَّلَاةِ، وَنَأْمُرُ بِالْحَاجَةِ، فَقَدِمْنَا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْحَبَشَةِ وَهُوَ يُصَلِّي، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ، فَأَخَذَنِي مَا قَدُمَ وَمَا حَدَثَ فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاتَهُ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، نَزَلَ فِي شَيْءٌ؟ قَالَ: «لَا وَلَكِنَّ اللهَ يُحْدِثُ مِنْ أَمْرِهِ مَا شَاءَ».

2547- … Bize Hammâd b. Seleme tahdis edip dedi ki: Bize Âsım, Ebu Vâil'den tahdis edip dedi ki: Abdullah b. Mesud dedi ki: Biz namazdayken konuşur ve bir ihtiyacımızın görülmesini emrederdik. Habeşistan'dan Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına geldiğim sırada o namaz kılıyordu. Ben ona selam verdiğim halde, o selamımı almadı. Aklıma olmadık şeyler geldi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazını bitirince: Ey Allah'ın Rasulü! Benim hakkımda bir şey mi nâzil oldu? diye sordum. O: ***"Hayır, ancak Allah kendi emrinden dilediğini ihdas eder,"*** buyurdu.[34]

٢٥٤٨- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَحْيَى الْمُزَنِيّ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَاصِمٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، وَزَادَ: «وَأَنَّ مِمَّا أَحْدَثَ قَضَى أَنْ لَا تَتَكَلَّمُوا فِي الصَّلَاةِ».

2548- … Bize Süfyan, Âsım'dan tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti. Ayrıca: ***"Yeni ihdas ettiklerinden birisi de, namazda konuşmayın diye hükmetmiş olmasıdır,"*** ibaresini ekledi.[35]

***

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Aziz ve Celil olan Allah'ın na-

34 Buhârî, el-Amel fi's-Salât, 2; Ebu Davud, Salât, 166.
35 Müslim, Mesacid, 34.

mazda iken konuşmayı nesh ettiğini haber vermiştir ve bundan herhangi bir istisnâda da bulunmamıştır.

İşte bu, onların daha önceden namazda iken konuştukları bütün sözleri kapsadığına delildir.

Rivayetlerin anlamlarının sahih bir şekilde anlaşılması bakımından bu hususun doğru şekli işte budur.

Nazar (düşünme ve kıyas) bakımından bunun açıklamasına gelince; bizler, kulların bir takım ibadetlere başlamalarının, onların bir takım şeyleri yapmalarına engel teşkil ettiğini gördük.

Meselâ; namaz kılmak, konuşmalarını ve namazda yapılmayan işleri yapmalarını engeller.

Oruç, eşleriyle ilişkiye girmelerini (cima) ve yiyip içmelerini engeller.

Hac ve umre, eşleriyle ilişkiye girmelerini, güzel koku sürünmelerini ve dikişli elbise giymelerini engeller.

İtikâf, eşleriyle ilişkiye girmelerine ve tasarruflarda bulunmalarına engeldir.

Oruçlu iken unutarak eşiyle ilişkiye giren yahut bir şeyler yiyen ya da içen kimsenin hükmünün ne olacağı hususunda görüş ayrılığı vardır.

Kimileri -yapmış oldukları rivayetlere uyarak- "Bunlar orucunu bozmaz," demektedir.

Başkaları da "Bu hal, onun orucunu bozar. Hac, umre ya da itikafta iken kasten ya da unutarak eşiyle ilişkiye giren herkes, bu yaptığı ile içinde bulunduğu bu ibadetlerden hangisini yapıyor ise onu bozmuş olur," demektedir.

Buna göre; bu işler, kasten yapması halinde onun o ibadetini bozuyor ise, kasıt olmaksızın aynı işi yapması halinde de o ibadetini bozar. Namazda konuşmak da kasten olursa, aynı hükümdedir.

Bu hususta sözünü ettiklerimize göre kıyas, itikâf ve umrede kasten yahut yanılarak cima etmenin hükmünde olduğu gibi, yanılarak konuşmanın da namazı kesintiye uğratmasını ve namazda kasten ya da yanılarak konuşmanın hükmünün de aynı olmasını gerektirmektedir.

Bu husustaki bu kıyas aynı şekilde, rivayetlerin anlamları ile ilgili ola-

rak sahih kabul ettiğimiz kanaate de uygundur ve bu aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Bir kimse, namazda konuştuğu için Muaviye b. el-Hakem'e Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in neden namazını tekrar kılmasını emretmediğini soracak olursa, ona şöyle cevap verilir: Çünkü bundan önce namazda konuşmanın haram kılındığına dair onun elinde delil bulunmuyordu (o bu delili bilmiyordu). Bundan dolayı Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona namazı yeniden kılmasını emretmemiştir.

Ancak namazda konuşmanın nesh edilmiş olduğuna dair delilin ortaya konulmasından sonra, kim benzeri bir iş yapacak olursa, namazını yeniden kılması gerekmektedir.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona namazını yeniden kılmasını emretmiş olmakla birlikte, Muaviye'nin bunu hadisinde nakletmemiş olması da mümkündür.

Bazıları: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Zülyedeyn günü (sehv dolayısıyla) secde yapmamıştır, demektedir:

٢٥٤٩- حَدَّثَنَا بِذَلِكَ رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ أَهْلَ الْعِلْمِ بِالْمَدِينَةِ، فَمَا أَخْبَرَنِي أَحَدٌ مِنْهُمْ أَنَّهُ صَلَّاهُمَا، يَعْنِي سَجْدَةَ السَّهْوِ، يَوْمَ ذِي الْيَدَيْنِ.

2549- … ez-Zührî dedi ki: Ben Medine'deki ilim ehline sordum. Onlardan, (Hz. Peygamber'in) Zülyedeyn günü sehv secdesi yaptığını bana bildiren olmadı.

***

Bize göre -doğrusunu en iyi bilen Allah'tır- bunun anlamı şudur: Namazda sehv secdesi, oturulacak yerde ayağa kalkmak, oturulmaması gereken yerde oturmak ya da buna benzer kasten yapılması halinde kişinin iyi olmayan bir iş yapmış olacağı hallerde olduğu gibi, kişinin namazda yapmaması gereken bir işi yaptığı takdirde gerekir.

Ancak namazda mekruh görülmeyen herhangi bir iş yapacak olursa,

bundan dolayı sehv secdesi gerekmez. Zülyedeyn günü namazda konuşmak ve namazda iken bir takım tasarruflarda bulunmak sakıncalı değildi.

Bu işi kasten yapan dahi kötü bir iş yapan olarak değerlendirilmediğinden, bu işi yanılarak yapan bir kimse için sehv secdesi yapmak gerekmiyordu.

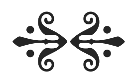
İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in o gün secde yapmadığı kanaatini kabul edenlerin benimsediği görüş budur.

Bu ise, bizim bu bölümde açıklamış olduğumuz görüş sahiplerinin bir delilidir.

O gün sehv secdesi yaptığını belirtenlerin görüşüne göre, konuşmak ve bir takım tasarruflarda bulunmak o gün için her ne kadar namazda mübah işler idiyse de, selam verme zamanından önce namazda selam vermek mübah değildi.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* o namazda, namazdan çıkmak amacıyla ve namazını bitirdiği kanaati ile selam vermişti. Ancak bir kimse bu işi kasten yapmış olsaydı, iyi olmayan bir iş yapmış olurdu. Aynı işi yanılarak yaptığı için sehv secdesi yapması gerekmiştir.

İşte bu hususta bu görüşü benimseyenlerin kanaati de budur.

٦٧- بَابُ الْإِشَارَةِ فِي الصَّلَاةِ

67- NAMAZDA İŞARETTE BULUNMAK

٢٥٥٠- حَدَّثَنَا فَهْدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: أَنَا يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ، قَالَ: أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ عُتْبَة، عَنْ أَبِي غَطَفَانَ بْنِ طَرِيفٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «التَّسْبِيحُ لِلرِّجَالِ، وَالتَّصْفِيقُ لِلنِّسَاءِ، وَمَنْ أَشَارَ فِي صَلاتِهِ إِشَارَةً تُفْهَمُ مِنْهُ فَلْيُعِدْهَا».

2550- … Gatafân b. Tarîf'ten, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"(Namazda imamın yanılması halinde) tesbih getirmek erkekler içindir. Elleri birbirine vurmak ise kadınlar içindir. Namazında ne demek istediği anlaşılacak şekilde bir işarette bulunan kimse namazını yeniden kılsın."***[36]

***

Bundan dolayı bazıları, erkek namazda ne demek istediği anlaşılan bir işarette bulunacak olursa, namazını bozmuş olacağı kanaatini benimsemiştir. Bunlar, konuşma hükmünün aynısını işaret hakkında da vermiş ve bu konuda bu hadisi delil göstermişlerdir.

Ancak bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: İşarette bulunmak namazı bozmaz, demiş ve bu konuda şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

36 2535 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

٢٥٥١- حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نَافِعٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى قُبَاءَ، فَسَمِعَتْ بِهِ الْأَنْصَارُ، فَجَاءُوهُ يُسَلِّمُونَ عَلَيْهِ وَهُوَ يُصَلِّي، فَأَشَارَ إِلَيْهِمْ بِيَدِهِ بَاسِطًا كَفَّهُ وَهُوَ يُصَلِّي.

2551- … Nâfi'den, onun İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* (hicret esnasında) Kubâ'ya geldi. Ensar, yanına gelerek namazda iken ona selam verdi. O da, namaz kılarken avucunu açarak eliyle onlara işarette bulundu.[37]

٢٥٥٢- حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: فَقُلْتُ لِبِلالٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، وَصُهَيْبٍ كَيْفَ رَأَيْت رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَرُدُّ عَلَيْهِمْ وَهُوَ يُصَلِّي؟ قَالَ: يُشِيرُ بِيَدِهِ.

2552- … Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan aynı şekilde rivayet etmiştir. Ancak İbn Ömer şöyle demiştir: Ben Bilâl *radıyallahu anh* ile Suhayb'e Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namazda iken onların selamlarını nasıl aldığını gördün(üz)? diye sordum. O (ikisi): Eliyle işaret ediyordu, dedi(ler).[38]

٢٥٥٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُوحٍ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ غَزْوَانَ، قَالَ: أَنَا هِشَامُ بْنُ سَعْدٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: فَقُلْتُ لِبِلالٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: كَيْفَ كَانَ يَرُدُّ عَلَيْهِمْ؟

2553- Bize Ali b. Ma'bed tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuh Abdurrahman b. Gazvân tahdis edip: Bize Hişâm b. Sa'd bildirdi, dedi ve hadisi senediyle aynen zikretti. Ancak o şöyle demiştir: Bilâl *radıyallahu anh*'a: Selamlarını nasıl alıyordu? diye sordum.

٢٥٥٤- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ.ح

37 Ebu Davud, Salât, 166.
38 Tirmizî, Salât, 14.

2554- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Velîd tahdis etti, H.

٢٥٥٥- وَحَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ بُكَيْرٍ، عَنْ نَابِلٍ صَاحِبِ الْعَبَاءِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، عَنْ صُهَيْبٍ قَالَ: مَرَرْتُ بِرَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُصَلِّي، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَرَدَّ إِلَيَّ بِإِشَارَةٍ. قَالَ ابْنُ مَرْزُوقٍ فِي حَدِيثِهِ: قَالَ لَيْثٌ: أَحْسَبُهُ قَالَ بِإِصْبَعِهِ.

2555- Bize Rabî' el-Müezzin de tahdis edip dedi ki: Bize Şuayb b. el-Leys tahdis edip dedi ki: Bize el-Leys b. Sa'd, Bukeyr'den tahdis etti. O aba sahibi Nâbil'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Suhayb'den, şöyle dediğini rivayet etti: Namaz kılmakta olan Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanından geçtim, ona selam verdim. O da işaret ile selamımı aldı.

İbn Merzûk hadisinde dedi ki: Leys dedi ki: Zannederim parmağı ile (selamımı aldı), dedi.[39]

٢٥٥٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ عَجْلَانَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، أَنَّ رَجُلاً سَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَدَّ عَلَيْهِ بِإِشَارَةٍ وَقَالَ: «كُنَّا نَرُدُّ السَّلامَ فِي الصَّلاةِ، فَنُهِينَا عَنْ ذَلِكَ».

2556- … Ata b. Yesâr'dan, onun Ebu Said el-Hudrî *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, bir adam Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e selam verdi. Hz. Peygamber selamını işaret ederek aldı ve: ***"Namazda selamı alıyorduk, ancak bunu yapmamız yasaklandı***" buyurdu.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu rivayetlerde de işaret etmenin namazı bozmayacağına delil bulunmaktadır. Diğer taraftan bu rivayetler, muhalif olan hadisin

39 Ebu Davud, Salât, 166.

geliş şeklinden farklı olup mütevatir olarak gelmiştir. O halde bunları kabul etmek ondan daha uygundur.

Ayrıca, aklen de işarette bulunmanın söz söylemekle hiçbir ilgisi yoktur. Çünkü işaret, ancak bir organın hareketidir. Bizler namazda elin dışındaki diğer organların hareketinin namazı bozmadığını gördük. O halde elin hareketi de böyledir.

Şayet bir kimse: Size göre namazda işaretin sözden farklı olduğu, sözün namazı kesintiye uğrattığı gibi işaretin namazı kesintiye uğratmadığı sabit olduğuna ve bu konuda da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet etmiş olduğunuz bu rivayetleri delil gösterdiğinize göre, namaz kılan bir kimsenin işaret ederek selamı almasını niçin mekruh görüyorsunuz? Üstelik Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bunu sizin de rivayet etmiş olduğunuz bu hadislerde fiilen yapmıştır. Eğer bu rivayetler işaretin namazı bozmadığı hususunda lehinize delil oluyorsa, yine bunlar namazda işarette bulunmakta bir sakınca bulunmadığı hususunda da aleyhinize bir delildir diyecek olursa, ona şöyle cevap verilir:

Bizim, işaretin namazı bozmayacağına dair delil gösterdiğimiz bu rivayetlere gelince; bu rivayetlerle, bizim delil olarak gösterdiğimiz husus sabit olmuştur.

Ancak sizin sözünü ettiğiniz, namazda işaret yoluyla selamı almanın mubahlığına gelince; bu rivayetlerde buna dair bir delil bulunmamaktadır. Çünkü bu rivayetlerde anlatılanlar, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in onlara işarette bulunduğundan ibarettir.

Eğer Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bizlere: 'Ben yaptığım bu işaret ile bana selam verenin selamını almayı istemiştim' demiş olsaydı, bununla namaz kılan kimsenin, namazda kendisine selam verilmesi halinde hükmünün böyle olduğu da sabit olurdu.

Ancak o, bize bu şekilde bir söz söylememiştir. Bundan dolayı onun yaptığı bu işaretin, sizin de belirttiğiniz gibi selamı alma şeklinde olması ihtimali bulunduğu gibi namaz kılmakta iken kendisine selam vermekten onları nehyetmek için olması ihtimali de vardır.

Bu rivayetlerde bu kabilden bir şey bulunmadığına ve bunların her iki grubun yorumladığı anlama gelme ihtimali olduğuna göre, iki gruptan herhangi birisinin yorumunu diğerine tercih edebilmek, ancak birisinin muhali-

fine karşı Kitaptan, sünnetten ya da icmâ'dan getireceği bir delile dayanarak mümkün olabilir.

Bir kimse: Peki, bunun mekruh olduğuna dair deliliniz nedir? soracak olursa ona şöyle cevap verilir:

٢٥٥٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، قَالَ: ثَنَا عَاصِمٌ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللهِ: كُنَّا نَتَكَلَّمُ فِي الصَّلاَةِ وَنَأْمُرُ بِالْحَاجَةِ وَنَقُولُ السَّلاَمُ عَلَى جِبْرَائِيلَ عَلَيْهِ السَّلامُ وَمِيكَائِيلَ وَكُلِّ عَبْدٍ صَالِحٍ يُعْلَمُ اسْمُهُ فِي السَّمَاءِ وَالْارْضِ. فَقَدِمْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْحَبَشَةِ وَهُوَ يُصَلِّي، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ، فَأَخَذَنِي مَا قَدُمَ وَمَا حَدَثَ. فَلَمَّا قَضَى صَلاَتَهُ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ ! أَنَزِلَ فِيّ شَيْءٌ؟ قَالَ: «لا، وَلَكِنَّ اللهَ يُحْدِثُ مِنْ أَمْرِهِ مَا يَشَاءُ».

2557- … Ebu Vâil dedi ki: Abdullah (b. Mesud) şöyle dedi: Bizler namazda iken konuşur ve bir ihtiyacımızın görülmesi için emir verirdik. Cebrail *aleyhisselâm*'a, Mikail'e, gökte ve yerde ismi bilinen salih her kula selam olsun, derdik. Habeşistan'dan Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına geldiğimde o namaz kılıyordu. Ona selam verdiğim halde selamımı almadı. Ben de olmadık düşüncelere kapıldım. Namazını bitirince: Ey Allah'ın Rasulü! Hakkımda bir şey mi indirildi? sordum. O: ***"Hayır, fakat Allah emrinden neyi dilerse onu yapar"*** buyurdu.[40]

٢٥٥٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى، قَالَ: أَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي الْاَحْوَصِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ: خَرَجْتُ فِي حَاجَةٍ، وَنَحْنُ يُسَلِّمُ بَعْضُنَا عَلَى بَعْضٍ فِي الصَّلاةِ، ثُمَّ رَجَعْتُ فَسَلَّمْتُ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ وَقَالَ: «إِنَّ فِي الصَّلاَةِ شُغْلا».

2558- … Ebu'l-Ahvas'dan, o Abdullah'tan, şöyle dediğini rivayet etti: Bir ihtiyacımı görmek üzere dışarı çıkmıştım. O sırada biz namazda iken birbiri-

40 Buhârî, Tevhîd, 42; Ebu Davud, Salât, 166.

mize selam veriyorduk. Sonra dönüp selam verdim, ancak selamımı almayıp: ***"Şüphesiz namazda yeterince meşguliyet vardır"*** buyurdu.[41]

٢٥٥٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ حَمَّادٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: قَدِمْتُ مِنَ الْحَبَشَةِ وَعَهْدِي بِهِمْ وَهُمْ يُسَلِّمُونَ فِي الصَّلاةِ، وَيَقْضُونَ الْحَاجَةَ، فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ وَهُوَ يُصَلِّي، فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ. فَلَمَّا قَضَى صَلاَتَهُ قَالَ: «إِنَّ اللهَ يُحْدِثُ لِلنَّبِيِّ مِنْ أَمْرِهِ مَا يَشَاءُ، وَقَدْ أَحْدَثَ لَكُمْ أَنْ لاَ تَتَكَلَّمُوا فِي الصَّلاةِ، وَأَمَّا أَنْتَ أَيُّهَا الْمُسَلِّمُ، فَالسَّلامُ عَلَيْك وَرَحْمَةُ اللهِ».

2559- … Hammâd'dan, o İbrahim'den şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Mesud *radıyallahu anh* dedi ki: Ben Habeşistan'dan döndüm. Onları namazda iken birbirlerine selam verir ve ihtiyaçlarını karşılar halde bırakmıştım. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına vardım, namaz kılarken ona selam verdim, fakat selamımı almadı. Namazını bitirince şöyle buyurdu: ***"Şüphesiz Allah, Peygamber için emrinden neyi dilerse onu yapar. Sizin için namazda konuşmama hükmünü koydu. Şimdi sana gelince ey selam veren kişi! Sana selam olsun, Allah'ın rahmeti de üzerine olsun."***[42]

٢٥٦٠- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا الْحِمَّانِيُّ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ، عَنْ مُطَرِّفٍ، عَنْ أَبِي الْجَهْمِ، عَنْ أَبِي الرَّضْرَاضِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كُنْتُ أُسَلِّمُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الصَّلاَةِ فَيَرُدُّ عَلَيَّ. فَلَمَّا كَانَ ذَاتَ يَوْمٍ، سَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ، فَوَجَدْتُ فِي نَفْسِي، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ: «إِنَّ اللهَ يُحْدِثُ مِنْ أَمْرِهِ مَا يَشَاءُ».

2560- … Ebu'r-Radrâd'dan, o Abdullah *radıyallahu anh*'dan şöyle dediğini rivayet etti: Önceleri Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e namazda iken selam verirdim, o da selamımı alırdı. Bir gün ona selam verdiğim halde

41 Buhârî, el-Amel fi's-Salât, 2, 15; Müslim, Mesâcid, 34; Ebu Davud, Salât, 166; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 376, 409.

42 2557 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

selamımı almadı. Bu içten içe beni tedirgin etti. Bunu ona söyleyince: ***"Allah emrinden neyi dilerse onu yapar"*** buyurdu.

***

Ebu Cafer dedi ki: Ebu Bekre'nin Ebu Davud'dan rivayet ettiği (2559 no'lu) hadiste, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, namazda iken kendisine selam verenin selamını namazını bitirdikten sonra aldığı belirtilmektedir. Bu da, onun namazda iken selamını almamış olduğuna delildir. Çünkü eğer böyle bir şey yapmış olsaydı, namazını bitirdikten sonra onun selamını tekrar almasına ihtiyaç kalmazdı. Nitekim namazda işaretle selamın alınacağı ve namaz kılan bir kimsenin, namazda iken kendisine selam verene bu şekilde karşılık verdiği takdirde namazını bitirdikten sonra selamını almasının gerekmediği görüşünde olanlar da böyle demektedirler.

Yine Ebu Bekre'nin Müemmel'den rivayet ettiği (2557 no'lu) hadiste: "Selamımı almadı. Bu sebepten dolayı olmadık şeyler hatırımdan geçti" denilmektedir. Bunda da onun işaret ile olsun, başka bir yolla olsun hiçbir şekilde selamı almamış olduğuna delil vardır. Çünkü işaret ile onun selamını almış olsaydı "Selamımı almadı" demeyip bunun yerine "İşaret ederek selamımı aldı" demesi gerekirdi ve bundan dolayı olmadık düşüncelere kapıldığını da söylemezdi.

(2558 no'lu) Ali b. Şeybe hadisinde de şöyle denilmektedir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Şüphesiz namazda meşguliyet vardır"*** buyurdu. İşte bu da, namaz kılanın bu meşguliyeti sebebiyle, kendisine selam verenin selamını almamakta mazur görüldüğüne ve başkasının da ona selam vermesinin yasaklandığına bir delildir.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefatından sonra Abdullah b. Mesud'dan kendi sözü olarak şu rivayet nakledilmiştir:

٢٥٦١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: أَنَا شَرِيكٌ عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ أَنَّهُ كَرِهَ أَنْ يُسَلَّمَ عَلَى الْقَوْمِ وَهُمْ فِي الصَّلاةِ.

2561- … el-A'meş'den, o İbrahim'den, onun Abdullah'tan rivayet ettiğine göre, o, namaz kılmakta olan bir topluluğa selam verilmesini mekruh görmüştür (hoş karşılamamıştır).

***

Bu hususta İbn Mesud *radıyallahu anh*'ın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakletmiş olduğu rivayetin bir benzeri Câbir b. Abdullah yolu ile de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet edilmiştir:

٢٥٦٢- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثَنَا هِشَامُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللهِ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ، فَبَعَثَنِي فِي حَاجَةٍ، فَانْطَلَقْتُ إِلَيْهَا، ثُمَّ رَجَعْتُ إِلَيْهِ وَهُوَ عَلَى رَاحِلَتِهِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ، وَرَأَيْتُهُ يَرْكَعُ وَيَسْجُدُ، فَلَمَّا سَلَّمَ، رَدَّ عَلَيَّ.

2562- … Bize Ebu'z-Zübeyr, Câbir b. Abdullah *radıyallahu anh*'dan tahdis edip şöyle dediğini nakletti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile bir seferde idik. Beni bir ihtiyacı için gönderdi. Ben de o işi görmek üzere gittim. Yanına döndüğümde bineği üzerinde idi, ancak selam verdiğim halde selamımı almadı. Onun rükû' ve secde yaptığını gördüm. Selam verip namazı bitirdikten sonra selamımı aldı.[43]

٢٥٦٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَقُلْ: فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ وَقَالَ: فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ صَلاَتِهِ قَالَ: أَمَا إِنَّهُ لَمْ يَمْنَعْنِي أَنْ أَرُدَّ عَلَيْكَ إِلاَّ أَنِّي كُنْتُ أُصَلِّي.

2563- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize Hişâm tahdis etti ve senediyle hadisi aynen zikretti. Ancak o, rivayetinde (Câbir'in): "Selamımı almadı" demeyip şöyle dediğini nakletmiştir: (Hz. Peygamber) namazını bitirince: ***"Senin selamını almaktan beni alıkoyan tek husus, benim namaz kılmakta oluşumdu"*** buyurdu.

***

İşte Câbir b. Abdullah da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in (namazda iken) selamını almayıp namazını bitirdikten sonra aldığını bize haber vermektedir.

43 Müslim, Mesâcid, 38; Ebu Davud, Salât, 166; İbn Mâce, İkâmet, 59.

O halde bu hususta söylenecek söz, bundan önce İbn Mesud *radıyallahu anh*'dan naklettiğimiz rivayet ile ilgili söyleneceklerin aynısıdır.

Câbir *radıyallahu anh*'ın hadisinde de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu belirtilmektedir: ***"Senin selamını almaktan beni alıkoyan tek husus, benim namaz kılmakta oluşumdu."*** Böylelikle Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ona hiçbir şekilde karşılık vermediğini haber vermektedir. Bu da onun işaret ederek ya da bir başka yolla selamını almış olması ihtimalini ortadan kaldırmaktadır.

٢٥٦٤- حَدَّثَنَا ابْن أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثنا أَبُو الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَهُ لِبَعْضِ حَاجَتِهِ، فَجَاءَ وَهُوَ يُصَلِّي عَلَى رَاحِلَتِهِ، فَسَلَّمَ عَلَيْهِ فَسَكَتَ، ثُمَّ أَوْمَى بِيَدِهِ، ثُمَّ سَلَّمَ عَلَيْهِ، فَسَكَتَ ثَلاثًا، فَلَمَّا فَرَغَ قَالَ: «أَمَا إِنَّهُ لَمْ يَمْنَعْنِي أَنْ أَرُدَّ عَلَيْكَ إِلاَّ أَنِّي كُنْتُ أُصَلِّي».

2564- … Câbir *radıyallahu anh*'dan rivayete göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* kendisini bir ihtiyacını görmek üzere göndermişti. Dönüp geldiğinde (Hz. Peygamber) bineği üzerinde namaz kılıyordu. Câbir ona selam verdiği halde o, sustu sonra eliyle işarette bulundu. Sonra yine (Câbir) ona selam verdi. O da sustu. Bu üç defa tekrarlandı. Allah Rasulü *sallallahu aleyhi ve sellem* namazını bitirince: ***"Senin selamını almaktan beni alıkoyan tek husus, namaz kılmakta oluşumdu"*** buyurdu.[44]

***

İşte Câbir *radıyallahu anh* bu hadiste, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in selam verdiğinde eliyle kendisine işarette bulunduğunu, sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namazı bitirince ona: ***"Senin selamını almaktan beni alıkoyan tek husus, namaz kılmakta oluşumdu"*** dediğini haber vermektedir.

Böylelikle Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de namazda iken onun selamını almamış olduğunu bildirmektedir.

Bu da, namazda onun yaptığı o işaretin selam almak mahiyetinde olma-

44 2562 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

dığına, aksine bunun bir yasaklama anlamında olduğuna delildir ki, bu da caizdir.

Bu husus Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, zikretmiş olduğumuz şekilde rivayet edilmiştir.

Bununla birlikte ondan şu rivayet de nakledilmiştir:

٢٥٦٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، قَالَ: ثَنَا أَبِي قَالَ: ثَنَا الْأَعْمَشُ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سُفْيَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرًا رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ يَقُولُ: مَا أُحِبُّ أَنْ أُسَلِّمَ عَلَى الرَّجُلِ وَهُوَ يُصَلِّي، وَلَوْ سَلَّمَ عَلَيَّ لَرَدَدْتُ عَلَيْهِ.

2565- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ömer b. Hafs tahdis edip dedi ki: Bize babam tahdis edip dedi ki: Bize el-A'meş tahdis edip dedi ki: Bana Ebu Süfyan tahdis edip dedi ki: Ben Câbir *radıyallahu anh*'ı şöyle derken dinledim: Namaz kılmakta olan bir kimseye selam vermeyi sevmem, fakat bana selam veren olursa selamını alırım.

٢٥٦٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِشْكَابَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2566- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Ahmed b. İşkâb tahdis edip: Bize Ebu Muaviye, el-A'meş'den tahdis etti, deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Burada Câbir b. Abdullah'ın namaz kılana selam vermeyi hoş görmediğini görüyoruz. Oysa kendisi namaz kılmakta iken Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e selam vermişti. Allah Rasulü de ona bir işarette bulunmuştu.

Eğer Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu işareti, onun selamını almak için olsaydı, Câbir b. Abdullah böyle bir işi mekruh görmezdi. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu işi ona yasaklamamış olurdu. Fakat bunu hoş görmeyişinin sebebi, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in o işaretinin ona göre, namaz kılmakta iken kendisine selam vermesini yasaklamak mahiyetinde olmasından dolayı idi.

Eğer bir kimse: Câbir sizin nakletmiş olduğunuz bu hadiste: "Eğer bana selam verirse selamını alırım" demiştir diyecek olursa ona şöyle cevap verilir: Câbir, "namazda onun selamını alırım" mı, demiştir? O "selamını alırım" sözü ile namazımı bitirdikten sonra selamını alırım, demek de istemiş olabilir.

Nitekim şu rivayet, kanaatinin bu doğrultuda olduğuna delildir:

٢٥٦٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ زَيْدٍ قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ، قَالَ: سَأَلَ سُلَيْمَانُ بْنُ مُوسَى، عَطَاءً: أَسَأَلْتَ جَابِرًا عَنِ الرَّجُلِ يُسَلِّمُ عَلَيْكَ وَأَنْتَ تُصَلِّي، فَقَالَ: لاَ تَرُدُّ عَلَيْهِ حَتَّى تَقْضِيَ صَلاَتَكَ؟ فَقَالَ: نَعَمْ.

2567- … Bize Hemmâm tahdis edip dedi ki: Süleyman b. Musa, Ata'ya: Sen Câbir'e, namaz kılmakta iken sana selam veren adamın durumu hakkında soru sormuştun. O da: Namazını bitirinceye kadar onun selamını almam mı demişti? sordu. Ata da: Evet, diye cevap verdi.

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte bu, Câbir *radıyallahu anh*'ın önceki hadiste kastettiği selamı almanın, namazı bitirdikten sonra selamı almak olduğuna delildir. Nitekim buna Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakledilen rivayet de uygun düşmüş ve mana itibariyle sözünü ettiğimiz hususa delalet etmiştir.

Bu hususta İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan da buna yakın bir rivayet nakledilmiştir.

٢٥٦٨- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ خُشَيْش، قَالَ: ثَنَا عَارِمٌ، قَالَ.ثَنَا جَرِيرُ بْنُ خَازِمٍ، عَنْ قَيْسٍ، عَنْ عَطَاءٍ، أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا سَلَّمَ عَلَيْهِ رَجُلٌ وَهُوَ يُصَلِّي، فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ شَيْئًا، وَغَمَزَهُ بِيَدِهِ.

2568- … Ata'dan rivayete göre, İbn Abbas *radıyallahu anh*'a namaz kılmakta iken bir adam selam vermişti. (İbn Abbas) selamını hiçbir şekilde almamış, ancak eliyle onu hafifçe çimdiklemişti.

***

İşte İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın da, namazda iken kendisine selam verenin selamını almadığını, fakat bunun yerine onun yaptığı bu işten hoşlanmadığını belirtmek üzere eliyle onu hafifçe çimdiklediğini görüyoruz.

Abdullah b. Mesud ile Câbir b. Abdullah *radıyallahu anhumâ*, namaz kılmakta iken Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e selam vermiş oldukları halde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra namaz kılana selam vermeyi kerih görmüş olduklarına göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığını gördükleri o işareti, selamı almak değil, yasaklamak mahiyetinde idi. Çünkü namaz, selam verilecek yer değildir. Çünkü selam, bir kelamdır. Onun cevabı da aynı şekilde böyledir.

Namaz söz söylenecek yer olmadığına göre, ne selamın alınacağı yerdir, ne de selamın verileceği yerdir.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de namazda organları hareketsiz tutmayı emretmiştir.

٢٥٦٩- حَدَّثَنَا بِذَلِكَ فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: أَنَا شَرِيكٌ، عَنِ الْاَعْمَشِ، عَنِ الْمُسَيَّبِ بْنِ رَافِعٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَ: دَخَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَسْجِدَ فَرَأَى قَوْمًا يُصَلُّونَ وَقَدْ رَفَعُوا أَيْدِيَهُمْ. فَقَالَ: «مَا لِي أَرَاكُمْ تَرْفَعُونَ أَيْدِيَكُمْ كَأَنَّهَا أَذْنَابُ خَيْلٍ شُمْسٍ، اُسْكُنُوا فِي الصَّلَاةِ».

2569- … Câbir b. Semura şöyle demiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* mescide girdi. Bir topluluğun ellerini kaldırmış vaziyette namaz kılmakta olduklarını gördü. Bunun üzerine şöyle buyurdu: ***"Sizleri neden huysuz atların kuyruklarıymış gibi ellerinizi kaldırmış görüyorum? Namazda sükûnetli olun."***[45]

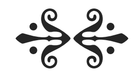
***

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazda sükûneti emrettiğine, namazda işaretle selamı almakla bu sınırların dışına çıkmak söz konusu olduğuna göre -çünkü bu şekilde selamı almak halinde el kaldırılır, parmaklar

45 Müslim, Salât, 119, 120, 121.

hareket ettirilir- bunun, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in emretmiş olduğu namazda organların hareketsiz tutulmasının kapsamına girdiği de sabit olmaktadır.

İşte bu başlıkta açıkladığımız bu görüş, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٦٨- بَابُ الْمُرُورِ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي هَلْ يَقْطَعُ عَلَيْهِ ذَلِكَ صَلاتَهُ أَمْ لاَ؟

68- NAMAZ KILANIN ÖNÜNDEN GEÇMEK, NAMAZINI BOZAR MI, BOZMAZ MI?

٢٥٧٠- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ يُونُسَ، وَمَنْصُورٌ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلاَلٍ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ الصَّامِتِ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لاَ يَقْطَعُ الصَّلاَةَ شَيْءٌ إِذَا كَانَ بَيْنَ يَدَيْهِ كَآخِرَةِ الرَّحْلِ» وَقَالَ: «يَقْطَعُ الصَّلاَةَ، الْمَرْأَةُ، وَالْحِمَارُ، وَالْكَلْبُ الْاَسْوَدُ». قَالَ قُلْتُ: يَا أَبَا ذَرٍّ، مَا بَالُ الْكَلْبِ الْاَسْوَدِ مِنَ الْاَحْمَرِ وَالْاَبْيَضِ؟ فَقَالَ: يَا ابْنَ أَخِي سَأَلْتَنِي عَمَّا سَأَلْتُ عَنْهُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «إِنَّ الْكَلْبَ الْاَسْوَدَ شَيْطَانٌ».

2570- … Abdullah b. es-Sâmit'ten, o Ebu Zerr'den, şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Eğer namaz kılanın önünde eğerin arka tarafındaki çubuk gibi bir şey bulunursa hiçbir şey namazı bozmaz"*** buyurdu. Ayrıca: ***"Namazı kadın, eşek ve kara köpek bozar"*** buyurdu.

Abdullah b. es-Sâmit dedi ki: Ben ona: Ey Ebu Zerr! Kara köpeğin kırmızıdan, beyazdan farkı ne? Dedim. O: Kardeşimin oğlu! Benim Rasulullah

sallallahu aleyhi ve sellem'e sorduğum şeyi sen de bana sordun. O: ***"Şüphesiz kara köpek bir şeytandır"*** buyurmuştu.[46]

٢٥٧١- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَثْمَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ إِلَى سُتْرَةٍ فَلْيَدْنُ مِنْهَا، لا يَقْطَعِ الشَّيْطَانُ عَلَيْهِ صَلاَتَهُ»

2571- … Sehl b. Ebi Hasme'den rivayete göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Sizden biriniz, bir sütreye doğru namaz kılacak olursa, ona yakın dursun ki şeytan onun aleyhine olarak namazını bozmasın"*** buyurdu.[47]

٢٥٧٢- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ زَيْدٍ يُحَدِّثُ عَنِ ابْنِ عَبَّاس -رَفَعَهُ شُعْبَةُ- قَالَ: «يَقْطَعُ الصَّلاَةَ الْمَرْأَةُ الْحَائِضُ، وَالْكَلْبُ».

2572- … Şu'be'den, o Katâde'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Câbir b. Zeyd'i, İbn Abbas'tan tahdis ederken dinledim. Şu'be hadisi ref' etti (Hz. Peygamber'den rivayet etti). Hz. Peygamber şöyle buyurdu: ***"Namazı ayhali olan kadın ve köpek bozar."***[48]

٢٥٧٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْمُقَدَّمِيُّ، قَالَ: ثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ، قَالَ: ثَنَا أَبِي، عَنْ يَحْيَى، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ: أَحْسَبُهُ قَدْ أَسْنَدَهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «يَقْطَعُ الصَّلاَةَ الْمَرْأَةُ الْحَائِضُ، وَالْكَلْبُ وَالْحِمَارُ، وَالْيَهُودِيُّ، وَالنَّصْرَانِيُّ. وَالْخِنْزِيرُ، وَيَكْفِيكَ إِذَا كَانُوا مِنْك قَدْرَ رَمْيَةٍ، لَمْ يَقْطَعُوا عَلَيْك صَلاَتَكَ».

46 Müslim, Salât, 265, 266; Ebu Davud, Salât, 109; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 149, 151, 160, 161.
47 Ebu Davud, Salât, 106.
48 Ebu Davud, Salât, 109; İbn Mâce, İkâmet, 38.

2573- ... İkrime'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet etti. (İkrime şöyle dedi): Zannederim İbn Abbas hadisi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e isnad ederek (onun) şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Namazı hayız olan kadın, köpek, eşek, Yahudi, Hıristiyan ve domuz bozar. Bunların senden bir (taş) atımlık mesafe kadar uzakta olmaları sana yeter. O takdirde senin namazını bozmazlar."***[49]

٢٥٧٤- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ، قَالَ: ثَنَا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُغَفَّلٍ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «يَقْطَعُ الصَّلَاةَ الْكَلْبُ، وَالْحِمَارُ، وَالْمَرْأَةُ».

2574- ... Abdullah b. Mugaffel'den rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Namazı köpek, eşek ve kadın bozar."***[50]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları bu rivayetler doğrultusunda görüş belirtip: Siyah köpek, kadın ve eşek namaz kılanın önünden geçtikleri takdirde namaz bozulur, demiştir.

Bu konuda başkaları da onlara muhalefet ederek: Bunların hiçbirisi namazı bozmaz, demiş ve buna dair şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

٢٥٧٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: جِئْتُ أَنَا وَالْفَضْلُ، وَنَحْنُ عَلَى أَتَانٍ، وَرَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي بِالنَّاسِ بِعَرَفَةَ، فَمَرَرْنَا عَلَى بَعْضِ الصَّفِّ، فَنَزَلْنَا عَنْهَا، وَتَرَكْنَاهَا تَرْتَعُ، فَلَمْ يَقُلْ لَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْئًا.

2575-... Ubeydullah b. Abdullah'dan, o Abdullah b. Abbas *radıyallahu anhumâ*'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Ben ve (kardeşim) el-Fadl bir dişi eşek üzerinde geldik. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de Arafat'ta in-

49 Ebu Davud, Salât, 109.
50 İbn Mâce, İkâmet, 38.

sanlara namaz kıldırıyordu. Biz bir safın yanından geçtik ve eşeğin üzerinden indik. Onu otlasın diye salıverdik. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize hiçbir şey söylemedi.[51]

٢٥٧٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مَالِكٌ وَيُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، إِلاَّ أَنَّهُ قَالَ: وَرَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي بِالنَّاسِ بِمِنًى.

2576- … İbn Şihâb hadisi senediyle aynen zikretti. Ancak rivayetinde: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de insanlara Minâ'da namaz kıldırıyordu, dedi.

٢٥٧٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، وَرَوْحٌ، وَوَهْبٌ قَالُوا: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ الْجَزَّارِ عَنْ صُهَيْبٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: مَرَرْتُ بِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَهُوَ يُصَلِّي، وَأَنَا عَلَى حِمَارٍ، وَمَعِي غُلاَمٌ مِنْ بَنِي هَاشِمٍ فَلَمْ يَنْصَرِفْ.

2577- … Suhayb'dan, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanından namaz kılmakta iken geçtim. Bir eşeğin üzerinde idim. Yanımda da Haşimoğullarından bir çocuk vardı. Allah Rasulü buna aldırmadı.[52]

***

Ubeydullah'ın İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiği (2575 no'lu) hadiste ikisinin bir safın yakınından geçtikleri belirtilmektedir.

Onların imamın önünden değil de imama uyanların yakınından geçmiş olmaları mümkündür. O takdirde bu imama uyanların da namazı bozulmamış olur. Bunda da eşeğin, imamın önünden geçmesinin hükmüne dair bir delil yoktur.

Fakat Suhayb'ın İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiği (2577

51 Buhârî, Salât, 90; Müslim, Salât, 254; Ebu Davud, Salât, 112; Tirmizî, Salât, 135; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 219, 264…

52 Buhârî, Salât, 90; Ebu Davud, Salât, 12.

no'lu) hadiste onun Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanından geçtiği ve (Hz. Peygamber'in) buna iltifat etmediği belirtilmektedir.

İşte bu, eşeğin, imamın önünden geçmesinin de namazı bozmadığına delildir.

Birinci bölümde sözünü ettiğimiz İbn Ebi Davud'un nakletmiş olduğu ve İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet edilen (2573 no'lu) hadiste de -sözünü ettiği daha başka varlıklarla birlikte- eşeğin, namazı bozduğu belirtilmektedir. Bu hadiste (İkrime): (İbn Abbas'ın) hadisi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e isnad ettiğini zannediyorum, demektedir.

İşte bizim Ubeydullah ve Suhayb'dan, her ikisinin ayrı ayrı İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettikleri hadisler birbirine muhaliftir. Bu sebeple bizler hangisinin nesh edici olduğunu öğrenmek istedik. Bu nedenle konuyu inceleyince şunu gördük:

٢٥٧٨- أَبُو بَكْرَةَ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ، عَنْ سُفْيَانَ، قَالَ: ثَنَا سِمَاكٌ، عَنْ عِكْرِمَةَ، قَالَ: ذُكِرَ عِنْدَ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا مَا يَقْطَعُ الصَّلَاةَ؟ قَالُوا: الْكَلْبُ وَالْحِمَارُ. فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: «إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ» وَمَا يَقْطَعُ هَذَا، وَلَكِنَّهُ يُكْرَهُ.

2578- Ebu Bekre bize tahdis edip dedi ki: Müemmel bize Süfyan'dan tahdis etti. Süfyan dedi ki: Bize Simâk, İkrime'den tahdis etti. İkrime dedi ki: İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın yanında namazı neyin bozacağından bahsedildi. Yanında bulunanlar: Köpek ve eşek, dediler. Bu sefer İbn Abbas *radıyallahu anh*: ***"Güzel söz ancak ona yükselir"*** (Fâtır, 35/10) ayetini okudu ve: Hayır, bunlar namazı bozmazlar. Ancak (bunların namaz kılanın önünden geçmesi) mekruhtur, dedi.[53]

***

İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra İbn Abbas *radıyallahu anh* da, eşeğin namazı bozmadığını söylemiştir. Bu da, Ubeydullah'ın

53 Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, II, 277, 278.

ve Suhayb'ın ondan rivayet etmiş olduğu hadiste belirtilenin, İkrime'nin bu konuda kendisinden nakletmiş olduğu rivayetten sonra olduğuna delildir.

el-Fadl b. Abbas *radıyallahu anh* yolu ile Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, aynı şekilde eşeğin namazı bozmadığı rivayet edilmiştir:

٢٥٧٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ عَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: زَارَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَادِيَةٍ لَنَا، وَلَنَا كُلَيْبَةٌ وَحِمَارٌ تَرْعَيَانِ، فَصَلَّى الْعَصْرَ، وَهُمَا بَيْنَ يَدَيْهِ، فَلَمْ يُزْجَرَا، وَلَمْ يُؤَخَّرَا.

2579- … Abbas b. Abdullah'dan, o el-Fadl b. Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize ait bir arazide bizi ziyarete geldi. Bizim de meraya saldığımız bir eşeğimiz ve bir köpeğimiz vardı. Bunlar önünde bulunduğu halde ikindi namazını kıldı. Bunları ne azarlayan oldu, ne de uzaklaştıran.[54]

٢٥٨٠- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ نَحْوَهُ.

2580- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Muâz b. Fedâle tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Eyyub, Muhammed b. Ömer b. Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh*'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle buna yakın olarak zikretti.

٢٥٨١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَيُّوبَ ح.

2581- Bize Muhammed b. Humeyd tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Salih tahdis edip dedi ki: Bana el-Leys, Yahya b. Eyyub'dan tahdis etti, H.

54 Ebu Davud, Salât, 113.

٢٥٨٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ فِي حَدِيثِهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ. وَقَالَ ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ فِي حَدِيثِهِ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ ثُمَّ ذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: زَارَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَبَّاسًا.

2582- Bize Muhammed tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Meryem tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Eyyub bildirdi. Abdullah b. Salih, Muhammed b. Ömer'den naklettiği hadisinde dedi ki: …

İbn Ebi Meryem de naklettiği hadisinde dedi ki: Bana Muhammed b. Ömer tahdis etti. Sonra hadisi senediyle aynen zikretti. Ancak o: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Abbas'ı ziyaret etti, demiştir.

***

İşte bu hadis, bundan önceki bölümde Suhayb ve Ubeydullah yolu ile İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan nakletmiş olduğumuz iki hadise uygundur.

Bundan sonra *köpeğin namaz kılan kimsenin önünden geçmesinin hükmü*nün ne olduğunu ele alalım. Acaba bu namazı bozar mı, bozmaz mı?

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, bu hususun namazı bozduğuna dair rivayette bulunulanlardan birisi de İbn Abbas *radıyallahu anh*'dır. Biz ondan gelen bu rivayeti bu bölümün baş taraflarında kaydetmiştik.

Daha sonra da sözünü ettiğimiz el-Fadl yoluyla gelen buna muhalif anlamdaki (2579 no'lu) rivayeti naklettik.

Sonra da İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefatından sonra İkrime'nin ondan nakletmiş olduğu rivayette (2578 no'lu hadiste) köpeğin namazı bozmadığını belirttiğini rivayet ettik.

İşte bu da, bu hükmün ona göre neshinin sabit olduğuna, el-Fadl'ın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakletmiş olduğu rivayette kara köpek ile diğer köpekler arasında fark gözetmiş bulunduğuna, kara köpeğin namazı bozduğunu belirtirken, diğer köpeklerin böyle olmadığını belirttiğine ve Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e buna dair soru sorulunca ***"siyah köpek bir şeytandır"*** diyerek bu farkı gösterdiğine delildir.

İşte bu da, kara köpeğin namazı bozması sonucunu veren hususun, ancak onun bir şeytan oluşu olduğuna delildir.

Bu sebeple biz de herhangi bir şeyin bunun ile teâruz edip etmediğini (çatışıp çatışmadığını) inceledik ve şunu gördük:

٢٥٨٣- يونس قد حَدَّثَنَا قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ يُصَلِّي فَلا يَدَعَنَّ أَحَدًا يَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْهِ، وَلْيَدْرَأْهُ مَا اسْتَطَاعَ، فَإِنْ أَبَى فَلْيُقَاتِلْهُ، فَإِنَّمَا هُوَ شَيْطَانٌ».

2583- … Ebu Said el-Hudrî *radıyallahu anh*'dan rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Sizden herhangi birisi, namaz kıldığı takdirde kimsenin önünden geçmesine izin vermesin ve gücü yettiği kadar onu geri çevirsin. Eğer geri çekilmeyi kabul etmeyecek olursa onunla mücadele etsin. Çünkü o bir şeytandır."***[55]

٢٥٨٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو ظَفَرٍ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلاَلٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2584- … Ebu Salih'den, o Ebu Said el-Hudrî'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٢٥٨٥- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، وَعَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ جَمِيعًا، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

55 Müslim, Salât, 258; Ebu Davud, Salât, 107; Nesâî, Kasâme, 48; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 34, 44.

2585- … Ata b. Yesâr ile Zeyd b. Eslem'den, (ikisi) Abdurrahman b. Ebi Said'den, hepsi Ebu Said el-Hudrî *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı hadisi rivayet etti.

***

Bu hadiste de namaz kılmakta olan kişinin önünden geçen herkesin bir şeytan olduğu belirtilmektedir. Ayrıca namaz kılanın önünden geçmesi halinde, bunun insan ya da kara köpek olması arasında herhangi bir fark gözetilmemektedir.

Yine bunun bir benzerini İbn Ömer *radıyallahu anh* yolu ile Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet etmişlerdir:

٢٥٨٦- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ، عَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ صَدَقَةَ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ يُصَلِّي، فَلا يَدَعَنَّ أَحَدًا يَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْهِ فَإِنْ أَبَى فَلْيُقَاتِلْهُ، فَإِنَّ مَعَهُ الْقَرِينُ شَيْطَانٌ».

2586- … İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Sizden birisi, namaz kılarken kimsenin önünden geçmesine izin vermesin. Eğer mutlaka geçmek isterse onunla mücadele etsin. Çünkü onunla birlikte, kişinin yanından ayrılmayan şeytan(ı) bulunmaktadır."***[56]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu hadisin anlamı ile Ebu Said'in rivayet ettiği hadisin anlamı aynıdır. Şüphesiz insanın da namaz kılmakta olan kardeşinin önünden geçmesi, aynı zamanda onun önünden, yanından ayrılmayan bir varlık olan şeytanının da geçmesi demektir.

Diğer taraftan insanların namaz kıldıklarında birbirlerinin önünden geçmelerinin namazı bozmadığı üzerinde de icmâ' vardır. Bu husus Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den birden çok yoldan rivayet edilmiştir:

56 Buhârî, Salât, 100, Bed'u'l-Halk, 11; Müslim, Salât, 258, 259, 260; Ebu Davud, Salât, 107; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 34, 44, 49, 63.

٢٥٨٧- حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ بَعْضِ أَهْلِهِ، أَنَّهُ سَمِعَ الْمُطَّلِبَ يَقُولُ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي مِمَّا يَلِي بَابَ بَنِي سَهْمٍ، وَالنَّاسُ يَمُرُّونَ بَيْنَ يَدَيْهِ، وَلَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ شَيْءٌ.

2587- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Kesîr b. Kesîr'den tahdis etti. Onun, yakınlarından birisinden naklettiğine göre o, el-Muttalib'i şöyle derken dinlemiştir: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Sehmoğulları kapısının yanında namaz kıldığını gördüm. İnsanlar da onun önünden geçip gidiyorlardı. Üstelik onun ile kıble arasında hiçbir şey yoktu.[57]

٢٥٨٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ جُرَيْجٍ يُحَدِّثُ عَنْ كَثِيرِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ الْمُطَّلِبِ بْنِ أَبِي وَدَاعَةَ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الطَّوَافِ سُتْرَةٌ. قَالَ سُفْيَانُ: فَحَدَّثَنَا كَثِيرُ بْنُ كَثِيرٍ بَعْدَمَا سَمِعْتُهُ مِنْ ابْنِ جُرَيْجٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي بَعْضُ أَهْلِي، وَلَمْ أَسْمَعْهُ مِنْ أَبِي.

2588- Bize Ahmed b. Davud tahdis edip dedi ki: Bize İbrahim b. Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan tahdis edip dedi ki: Ben İbn Cüreyc'i, Kesîr b. Kesîr'den tahdis ederken dinledim. O babasından, o dedesi el-Muttalib b. Ebi Vedâa'dan hadisi aynen zikretti. Fakat o: Kendisi ile tavaf (yeri) arasında bir sütre yoktu, demiştir.

(Ravilerden) Süfyan dedi ki: Bu hadisi İbn Cüreyc'den dinledikten sonra Kesîr b. Kesîr bize tahdis edip: Aile halkımdan birisi bana haber verdi, fakat ben bunu bizzat babamdan dinlemedim, dedi.

٢٥٨٩- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: أَنَا هِشَامٌ، أُرَاهُ عَنِ ابْنِ عَمِّ الْمُطَّلِبِ بْنِ أَبِي وَدَاعَةَ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ كَثِيرِ بْنِ الْمُطَّلِبِ بْنِ أَبِي وَدَاعَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِذَلِكَ.

2589- … Kesîr b. Kesîr b. el-Muttalib b. Ebi Vedâa'dan, o babasından, o

57 İbn Mâce, İkâmet, 36.

dedesinden, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu şekilde rivayet etti.

٢٥٩٠- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ، قَالَ: ثَنَا شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مِهْرَانَ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ صُبَيْحٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ أَنَّهُ قَالَ: تَذَاكَرُوا عِنْدَ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا مَا يَقْطَعُ الصَّلَاةَ، فَقَالُوا: يَقْطَعُ الصَّلَاةَ، الْكَلْبُ وَالْحِمَارُ وَالْمَرْأَةُ. فَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا: لَقَدْ عَدَلْتُمُونَا بِالْكِلَابِ وَالْحَمِيرِ، وَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي إِلَى وَسَطِ السَّرِيرِ وَأَنَا عَلَيْهِ مُضْطَجِعَةٌ، وَالسَّرِيرُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ، فَتَبْدُو لِي الْحَاجَةُ فَأَكْرَهُ أَنْ أَجْلِسَ بَيْنَ يَدَيْهِ فَأُوذِيهُ، فَأَنْسَلُّ مِنْ قِبَلِ رِجْلَيْهِ انْسِلَالاً.

2590- … Müslim b. Subeyh'den, o Mesrûk'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Âişe *radıyallahu anhâ*'nın yanında namazı neyin bozacağının müzakeresini yaptılar. Orada bulunanlar: Köpek, eşek ve kadın namazı bozar, dediler. Bunun üzerine Âişe *radıyallahu anhâ* dedi ki: Siz bizleri köpeklerle, eşeklerle bir yaptınız. Halbuki Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yattığım divanın tam ortasına doğru namaz kılardı. Divan, onun ile kıble arasında bulunuyordu. Benim bir ihtiyacım olunca önünde oturup onu rahatsız etmekten hoşlanmadığım için (divanın)[58] ayakları tarafından sıyrılarak çıkardım.[59]

٢٥٩١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، وَبِشْرُ بْنُ عُمَرَ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْاَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي وَأَنَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ، فَإِذَا أَرَدْتُ أَنْ أَقُومَ، كَرِهْتُ أَنْ أَقُومَ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَأَنْسَلُّ انْسِلَالاً.

2591- … el-Esved'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, ben kendisi ile kıble arasın-

58 "Divanın" ibaresi Müslim, Salât 271'de açıkça zikredilmektedir (Çeviren).
59 Buhârî, Salât, 105; Müslim, Salât, 270, 271; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 32, 125, 173.

da iken namaz kılardı. Ayağa kalkmak istediğim zaman onun önünde ayağa kalkmaktan hoşlanmadığım için sıyrılır giderdim.[60]

٢٥٩٢- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ. ح

2592- Bize Salih b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Mesleme tahdis edip dedi ki: Bize Malik, Ebu'n-Nadr'dan tahdis etti, H.

٢٥٩٣- وَحَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، وَأَشْهَبُ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: كُنْتُ أَمُدُّ رِجْلِيَّ فِي قِبْلَةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَهُوَ يُصَلِّي، فَإِذَا سَجَدَ غَمَزَنِي فَرَفَعْتُهُمَا، فَإِذَا قَامَ مَدَدْتُهُمَا.

2593- Bize Yunus da tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb ve Eşheb, Malik'ten bildirdiler. O Ebu'n-Nadr'dan, o Ebu Seleme'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namaz kılarken ben de onun kıble tarafında (enine yatıp) ayaklarımı uzatırdım. Secde ettiği zaman eliyle bana dokunurdu, ben de ayaklarımı toplardım. Ayağa kalkınca ayaklarımı tekrar uzatırdım.[61]

٢٥٩٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَجَاءٍ، قَالَ: أَنَا زَائِدَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، قَالَ: أَخْبَرَتْنِي عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي، وَهِيَ مُعْتَرِضَةٌ أَمَامَهُ فِي الْقِبْلَةِ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يُوتِرَ، غَمَزَهَا بِرِجْلِهِ فَقَالَ «تَنَحِّي».

2594- … Muhammed b. Amr'dan, o Ebu Seleme'den, şöyle dediğini rivayet etti: Âişe *radıyallahu anhâ*'nın bana haber verdiğine göre, kendisi Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in önünde kıble tarafında enine yatmış

60 2590 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.
61 Buhârî, Salât, 104; Müslim, Salât, 272; Ebu Davud, Salât, 111; Nesâî, Tahâret, 119; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 44, 55, 148.

olduğu halde (Hz. Peygamber) namaz kılardı. Vitir kılmak isteyince ayağıyla ona dürter, kenara çekil, derdi.[62]

٢٥٩٥- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يُونُسَ الْبَصْرِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْمُقْرِئُ، قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ عَمِّهِ إِيَاسَ بْنِ عَامِرٍ الْغَافِقِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُسَبِّحُ مِنَ اللَّيْلِ، وَعَائِشَةُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا مُعْتَرِضَةٌ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ.

2595- … Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh* şöyle demiştir: Âişe *radıyallahu anhâ* Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile kıble arasında enine yatmış olduğu halde (Hz. Peygamber) geceleyin namaz kılardı.[63]

٢٥٩٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ نُمَيْرٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ، وَأَنَا مُعْتَرِضَةٌ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ عَلَى الْفِرَاشِ الَّذِي يَرْقُدُ عَلَيْهِ هُوَ وَأَهْلُهُ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يُوتِرَ أَيْقَظَنِي فَأُوتِرُ.

2596- … Hişâm b. Urve'den, o babasından, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Ben, kendisi ile kıble arasında, kendisinin ve eşinin üzerinde yattığı yatakta önüne uzanmış iken Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* geceleyin namaz kılardı. Vitir kılmak istediğinde beni uyandırır, ben de vitir kılardım.[64]

٢٥٩٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي، وَهِيَ مُعْتَرِضَةٌ بَيْنَ يَدَيْهِ.

62 Ebu Davud, Salât, 111.
63 Buhârî, Salât, 22; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 99.
64 Müslim, Salât, 167; İbn Mâce, İkâmet, 40; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 37, 102.

2597- … Urve'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, kendisi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in önünde enine uzanmış olduğu halde Hz. Peygamber namaz kılardı.[65]

٢٥٩٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عَفَّانُ، قَالَ: ثَنَا وُهَيْبٌ، قَالَ: ثَنَا خَالِدٌ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ يُفْرَشُ لِي حِيَالَ مُصَلَّى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَانَ يُصَلِّي وَإِنِّي حِيَالُهُ.

2598- … Ebu Seleme'nin kızı Zeyneb'ten, o Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namaz kıldığı yerin önüne benim yatağım serilirdi. Ben onun önünde olduğum halde namaz kılardı.[66]

٢٥٩٩- حَدَّثَنَا صَالِحٌ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ: أَنَا الشَّيْبَانِيُّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ شَدَّادٍ، قَالَ: حَدَّثَتْنِي خَالَتِي مَيْمُونَةُ بِنْتُ الْحَارِثِ، قَالَتْ: كَانَ فِرَاشِي حِيَالَ مُصَلَّى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرُبَّمَا وَقَعَ ثَوْبُهُ عَلَيَّ وَهُوَ يُصَلِّي.

2599- … Abdullah b. Şeddâd şöyle demiştir: Bana teyzem el-Hâris kızı Meymûne tahdis edip dedi ki: Benim yatağım Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namaz kıldığı yerin önünde idi. Bazen o namaz kılarken elbisesinin bir parçasının üzerime düştüğü olurdu.[67]

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte insanların namazı bozmadığına delil olan bu rivayetler, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den tevatür derecesinde gelmiştir.

Hâlbuki İbn Ömer ve Ebu Said'in Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettikleri hadiste namaz kılanın önünden geçen her şey "şeytan" olarak nitelendirilmiştir.

---

65 Müslim, Salâtü'l-Müsâfirîn, 135; Ebu Davud, Salât, 111; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 64, 95, 154, 275.

66 İbn Mâce, İkâmet, 40.

67 Buhârî, Salât, 107; Müslim, Salât, 273; İbn Mâce, İkâmet, 40.

Ebu Zerr de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den siyah köpeğin, şeytan olduğundan dolayı namazı bozduğunu haber vermektedir.

O halde namazı bozmaya sebep olan illet, insanlarda da var olarak değerlendirilmiştir.

Fakat Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelen rivayetler ile insanların namazı bozmadığı sabit olmuştur. O halde bu, namaz kılanın önünden geçen insan dışındaki bütün varlıkların da bu durumda olup namazı bozmadıklarına delildir.

Söylediğimiz bu hususun doğru olduğunun bir başka delili de şudur: İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, daha önce kendisi yolu ile Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den zikretmiş olduğumuz rivayetine rağmen, Hz. Peygamber'den sonra kendi sözü olarak nakledilen rivayetler vardır:

٢٦٠٠- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمٍ، قَالَ: قِيلَ لِابْنِ عُمَرَ: أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَيَّاشِ بْنِ رَبِيعَةَ يَقُولُ: يَقْطَعُ الصَّلَاةَ الْكَلْبُ وَالْحِمَارُ. فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: لا يَقْطَعُ صَلاةَ الْمُسْلِمِ شَيْءٌ.

2600- … Salim dedi ki: İbn Ömer'e: Abdullah b. Ayyâş b. Rebîa: "Köpek ve eşek namazı bozar" diyor denilince, İbn Ömer *radıyallahu anh*: Müslümanın kıldığı namazı hiçbir şey bozmaz, dedi.

٢٦٠١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ نَافِعٍ، وَسَالِمٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: لا يَقْطَعُ الصَّلَاةَ شَيْءٌ، وَادْرَءُوا مَا اسْتَطَعْتُمْ.

2601- … Nâfi' ve Salim'den, ikisi İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Hiçbir şey namazı bozmaz. Ancak elinizden geldiği kadar (önünüzden geçmek isteyenleri) engelleyin.[68]

68 Ebu Davud, Salât, 114.

٢٦٠٢- حَدَّثَنَا صَالِحٌ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا مِثْلَهُ.

2602- Bize Salih tahdis edip dedi ki: Bize Said tahdis edip dedi ki: Bize Hüşeym, Ubeydullah'dan tahdis etti. O Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan aynısını rivayet etti.

***

İşte İbn Ömer *radıyallahu anh*, Hz. Peygamber'den o sözleri işitmiş olmasına rağmen, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra bu sözleri söylemiştir.

İşte bu da, onun Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den işitmiş olduğu o sözlerin nesh edildiğinin sabit olduğuna delildir. Böylelikle kendisinin söylediği bu sözler, bu hususta onun naklettiği rivayetten daha öncelikli bir delil olmaktadır.

İbn Ömer *radıyallahu anh* ile Ebu Said'in rivayet ettikleri hadislerde sözü geçen namaz kılanın önünden geçmek isteyen kimse ile mücadele etmesine gelince; bunun, namazda bir takım fiilleri işlemenin mubah olduğu bir zamanda mubah kılınmış, sonra da namazda başka fiillerin nesh edilmesi ile nesh edilmiş olması ihtimali vardır.

İşte rivayetlerin manalarının sahih bir şekilde anlaşılması bakımından bu hususun uygun açıklaması budur.

Bunun nazar (aklî düşünme ve kıyas) bakımından açıklamasına gelince; bizler, ilim adamlarının siyah olmayan köpeğin namaz kılanın önünden geçmesinin namazı bozmadığı hususunda ihtilaf etmediklerini görüyoruz.

Acaba kara köpeğin hükmü böyle midir, değil midir? incelemek istedik.

Şunu gördük: Siyah olsun olmasın bütün köpeklerin etlerinin yenilmesi haramdır. Buna göre etlerinin haram kılınmasının renkleriyle bir ilgisi yoktur. Aksine bu, kendilerinde bulunan bir takım illetler (sebep ve gerekçeler) dolayısıyladır.

Aynı şekilde yenilmesi yasak kılınmış azı dişleri olan bütün yırtıcı hayvanlar, bütün pençeli kuşlar ve evcil eşeklerin hiçbirisinin hükmü arasında,

renkleri farklıdır diye bir ayırım bulunmamaktadır. Hepsinin artıklarının hükmü de aynıdır.

Buna göre kıyas, bütün köpeklerin namaz kılanın önünden geçişlerinin aynı hükmü taşımasını gerektirmektedir. Siyah olmayan köpekler namazı bozmadığı gibi siyah olan köpeklerin durumu da böyledir.

Köpekler hakkında sözünü ettiğimiz husus kıyas yoluyla sabit olduğuna göre, eşeğin bu durumda olması öncelikle söz konusudur. Çünkü ehlî merkeplerin etlerinin yenilmesi hususunda görüş ayrılığı vardır. Kimileri caiz kabul etmiş, kimileri de mekruh saymıştır.

Müslümanların ittifakı ile etleri yenilmeyen hayvanların geçişleri namazı bozmadığına göre, etlerinin yenilmesi hususunda görüş ayrılığı bulunanların geçişlerinin namazı bozmaması öncelikle söz konusu olur.

Bu hususta nazar (kıyas) bu şekildedir. Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Bu husus aynı zamanda Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından bir gruptan da rivayet edilmiştir. Bu bölümde daha önce kendilerinden nakletmiş olduğumuz rivayetlerden başka yine bu konuda onlardan nakledilmiş şu rivayetleri de kaydediyoruz:

٢٦٠٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، وَسَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ، وَهِشَامُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللهِ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّ عَلِيًّا وَعُثْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَا: لا يَقْطَعُ صَلاَةَ الْمُسْلِمِ شَيْءٌ، وَادْرَءُوا عَنْهَا مَا اسْتَطَعْتُمْ.

2603- ... Said b. el-Müseyyeb'den rivayete göre, Ali ve Osman *radıyallahu anhumâ*: "Müslümanın namazını hiçbir şey bozmaz, fakat gücünüz yettiği kadar onu (namaz kılanın önünden geçmek isteyenleri) engelleyin" demişlerdir.

٢٦٠٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْحَارِثِ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: لاَ يَقْطَعُ صَلاَةَ الْمُسْلِمِ، الْكَلْبُ، وَلاَ الْحِمَارُ، وَلَا الْمَرْأَةُ، وَلاَ مَا سِوَى ذَلِكَ مِنَ الدَّوَابِّ، وَادْرَءُوا مَا اسْتَطَعْتُمْ.

2604- … el-Hâris'den, o Ali *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Müslümanın namazını köpek de, eşek de, kadın da, bunların dışındaki canlılar da bozmaz. Bununla birlikte elinizden geldiği kadar önünüzden kimsenin geçmemesini sağlayın."

٢٦٠٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ كَانَ يُصَلِّي، فَمَرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ رَجُلٌ. قَالَ: فَمَنَعْتُهُ فَغَلَبَنِي إِلاَّ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيَّ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِعُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، وَكَانَ خَالَ ابْنِهِ، فَقَالَ: لاَ يَضُرُّكَ.

2605- … Said b. İbrahim'den, onun da babasından rivayet ettiğine göre, kendisi namaz kılarken önünden bir adam geçmişti. (Babası) dedi ki: Ben ona engel olmak istedim. Fakat o bana üstün geldi ve önümden geçti. Ben de bunu Osman b. Affân *radıyallahu anh*'a anlattım. -Osman, oğlunun dayısı idi.- Osman: "Sana bir zararı olmaz" dedi.

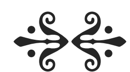
٢٦٠٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي بَكْرُ بْنُ مُضَرَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ بُكَيْرٍ أَنَّ بِشْرَ بْنَ سَعِيدٍ، وَسُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ، حَدَّثَاهُ أَنَّ إِبْرَاهِيمَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، حَدَّثَهُمَا أَنَّهُ كَانَ فِي صَلاَةٍ، فَمَرَّ بِهِ سَلِيطُ بْنُ أَبِي سَلِيطٍ، فَجَذَبَهُ إِبْرَاهِيمُ فَخَرَّ فَشُجَّ. فَذَهَبَ إِلَى عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَأَرْسَلَ إِلَيَّ فَقَالَ لِي: مَا هَذَا؟ فَقُلْتُ: مَرَّ بَيْنَ يَدَيْ، فَرَدَدْتُهُ، لِئَلاَّ يَقْطَعَ صَلاَتِي. قَالَ: وَيَقْطَعُ صَلاَتُكَ؟ قُلْتُ: أَنْتَ أَعْلَمُ، قَالَ: إِنَّهُ لا يَقْطَعُ صَلاَتَكَ.

2606- … Bukeyr'den rivayete göre, Bişr b. Said ile Süleyman b. Yesâr'ın ona tahdis ettiklerine göre, İbrahim b. Abdurrahman b. Avf kendilerine şunu rivayet etmiştir: Namaz kılmakta iken Selît b. Ebi Selît önünden geçmek istedi. İbrahim onu çekince, o da yere düştü ve başından yaralandı. Osman b. Affân *radıyallahu anh*'ın yanına gitti. Osman bana haber gönderdi ve bana: Bu ne? sordu. Ben: Önümden geçmek istedi, ben de namazımı bozmasın diye onu geri çevirdim, dedim.

Osman: Bir de namazını bozduğunu mu söylüyorsun? dedi. Ben: Sen daha iyi bilirsin deyince, o: Hayır, o senin namazını bozmaz, dedi.

٢٦٠٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، قَالَ: ثَنَا الزِّبْرِقَانُ بْنُ عَبْدِ اللهِ، عَنْ كَعْبِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: سَمِعْتُ حُذَيْفَةَ يَقُولُ: لا يَقْطَعُ الصَّلاَةَ شَيْءٌ.

2607- … Ka'b b. Abdullah şöyle demiştir: Ben Huzeyfe'yi: "Namazı hiçbir şey bozmaz" derken dinledim.

٦٩- بَابُ الرَّجُلِ يَنَامُ عَنِ الصَّلاَةِ أَوْ يَنْسَاهَا كَيْفَ يَقْضِيهَا ؟

69- UYUDUĞU YA DA UNUTTUĞU İÇİN BİR NAMAZI VAKTİNDE KILAMAYAN KİŞİ, KAZASINI NASIL YAPAR?

٢٦٠٨- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: ثَنَا قَيْسُ بْنُ حَفْصٍ الدَّارِيُّ، قَالَ: ثَنَا مَسْلَمَةُ بْنُ عَلْقَمَةَ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ مَوْلَى بَنِي هَاشِمٍ، عَنْ ذِي مِخْبَرِ بْنِ أَخِي النَّجَاشِيِّ، قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ، فَنِمْنَا فَلَمْ نَسْتَيْقِظْ إِلاَّ بِحَرِّ الشَّمْسِ فَتَنَحَّيْنَا مِنْ ذَلِكَ الْمَكَانِ . قَالَ: فَصَلَّى بِنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ، حِينَ بَزَغَتِ الشَّمْسُ أَيْ طَلَعَتْ، أَمَرَ بِلاَلاً فَأَذَّنَ ثُمَّ أَمَرَهُ، فَأَقَامَ، فَصَلَّى بِنَا الصَّلاَةَ. فَلَمَّا قَضَى الصَّلاَةَ قَالَ: «هَذِهِ صَلاتُنَا بِالْأَمْسِ».

2608- … Haşimoğullarının azadlısı el-Abbas b. Abdurrahman'dan, o Necâşî'nin kardeşinin oğlu Zû Mihber'den, şöyle dediğini rivayet etti: Bir yolculukta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte idik. Uykuya daldık. Ancak güneşin sıcağının etkisi ile uyanabildik. O yerden bir başka tarafa gittik. (Zû Mihber) dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize namaz kıldırdı. Ertesi gün güneş doğduktan sonra Bilâl'e emir verdi, o da ezan okudu. Sonra ona emir verdi, o da kamet getirdi ve bize o namazı kıldırdı. Namazı bitirdikten sonra: ***"İşte bu, bizim dünkü namazımızdır"*** buyurdu.[69]

---

69 Ebu Davud, Salât, 11.

٢٦٠٩- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ الطَّيَالِسِيُّ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَاصِمٍ الْاَحْوَلِ، عَنْ أَبِي مِجْلَزٍ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ نَسِيَ صَلاةً فَلْيُصَلِّهَا إِذَا ذَكَرَهَا مِنَ الْغَدِ لِلْوَقْتِ».

2609- … Semura b. Cündüb'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Her kim bir namazı unutursa, onu hatırladığında ertesi gün o vakitte kılsın."***[70]

٢٦١٠- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: ثَنَا شُرَيْحُ بْنُ النُّعْمَانِ الْجَوْهَرِيُّ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ بِشْرِ بْنِ الْحَارِثِ، سَمِعْتُ سَمُرَةَ بْنَ جُنْدُبٍ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

2610- … Bişr b. el-Hâris'ten (dedi ki): Semura b. Cündüb'ü şöyle derken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu. Sonra hadisi aynen zikretti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları bu kanaate sahip olmuş ve: Uykuda iken namazı kaçıran ya da unutan bir kimse bu şekilde hareket eder, diyerek bu konuda bu iki hadisi delil göstermiştir.

Başkaları da bu hususta onlara muhalefet ederek: Aksine, o namazı hemen akabinde gelen farz namaz ile birlikte kılar ve bundan başka bir şey yapması gerekmez, demiş ve bu hususta Ebu Katâde'nin (2294-2296 no'lu), İmrân'ın (2290-2293 no'lu) ve Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın (2298 no'lu) Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettikleri:

٢٦١١- حَدِيثُ أَبِي قَتَادَةَ وَعِمْرَانَ، وَأَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ نَامَ عَنْ صَلاَةِ الصُّبْحِ حَتَّى طَلَعَتِ الشَّمْسُ، فَصَلاَّهُمَا بَعْدَمَا اسْتَوَتْ، وَلَمْ يَنْتَظِرْ دُخُولَ وَقْتِ الظُّهْرِ.

70 Enes b. Malik'ten: Buhârî, Mevâkîd, 38.

2611- … “Sabah namazının vakti geçinceye kadar uyuyup güneş doğduktan sonra uyandıkları ve onun, sabah namazını öğle namazının vaktinin girmesini beklemeden güneş yükseldikten sonra kıldığını bildiren” hadisi delil göstermişlerdir.

Biz bunu bu kitabın bir başka yerinde senedleriyle birlikte zikrettik.

٢٦١٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْوَاسِطِيُّ، عَنْ خَالِدٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: نَامَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ عَنْ صَلاَةِ الْفَجْرِ حَتَّى طَلَعَتِ الشَّمْسُ، فَأَمَرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِلاَلاً، فَأَذَّنَ ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ أَمَرَهُ فَأَقَامَ، فَصَلَّى بِهِمْ الْمَكْتُوبَةَ.

2612- … Yezid b. Ebi Meryem’den, o babasından, şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ve ashabı güneş doğuncaya kadar uykudan uyanamadıkları için sabah namazını kılamadılar. Daha sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Bilâl’e emir verdi, o da ezan okudu. Sonra iki rekât namaz kıldı. Sonra ona emir verdi, o da kamet getirdi ve beraberindekilere farz namazı (kaza olarak) kıldırdı.

٢٦١٣- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: ثنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى، قَالَ: أَنَا زَافِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ جَامِعِ بْنِ شَدَّادٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَلْقَمَةَ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ. فَلَمَّا كُنَّا بِدَهَاسٍ مِنَ الْأَرْضِ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ يَكْلَؤُنَا اللَّيْلَةَ؟» قَالَ بِلاَلٌ: أَنَا، قَالَ: «إِذًا تَنَامُ». فَنَامَ حَتَّى طَلَعَتِ الشَّمْسُ، فَاسْتَيْقَظَ فُلاَنٌ وَفُلاَنٌ، فَقَالُوا: تَكَلَّمُوا حَتَّى يَسْتَيْقِظَ، فَاسْتَيْقَظَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «افْعَلُوا مَا كُنْتُمْ تَفْعَلُونَ، وَكَذَلِكَ يَفْعَلُ مَنْ نَامَ أَوْ نَسِيَ».

2613- … Abdurrahman b. Alkame’den, o İbn Mesud *radıyallahu anh*’dan, şöyle dediğini rivayet etti: Tebük gazvesinde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte idik. Yumuşak topraklı bir araziye vardığımız sırada Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***“Bu gece bizi kim bekleyecek?”*** diye sordu.

Bilâl: Ben, dedi. Allah Rasulü: ***"Dikkat et de uyuma!"*** dedi. Ancak güneş doğuncaya kadar uyudu. Güneş doğduktan sonra filan ve falan kişi uyandı. Birbirlerine: (Allah Rasulü) uyansın diye siz de konuşun, dediler. Sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* uyanınca: ***"Daha önce yaptığınızın aynısını yapın. İşte uyuyan ya da unutan (ve namazını vaktinde kılamayan) böyle yapar"*** buyurdu.[71]

***

Bu hususta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den şunlar da rivayet edilmiştir:

٢٦١٤- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ نَسِيَ صَلاَةً فَلْيُصَلِّهَا إِذَا ذَكَرَهَا». قَالَ هَمَّامٌ: ثُمَّ سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ بِهِ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ، فَقَالَ: ﴿أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي﴾.

2614- Bize Ahmed b. Davud tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Velîd tahdis edip dedi ki: Bize Hemmâm, Katâde'den tahdis etti. Onun Enes *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Bir namazı unutan kişi, onu, hatırladığında kılsın."***

Hemmâm dedi ki: Daha sonra ben Katâde'yi bu hadisi tahdis ederken dinledim. Ardından: ***"Beni zikretmek için namazı dosdoğru kıl"***[72] (Taha, 20/14) ayetini okudu.[73]

٢٦١٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ نَسِيَ صَلاَةً فَلْيُصَلِّهَا إِذَا ذَكَرَهَا».

2615- ... Enes *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve*

71 Ebu Davud, Salât, 40; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 386, 464.

72 Katâde'nin bu âyeti bu rivayetin akabinde okuması, onun âyeti ***"Beni hatırladığın zaman namazı kıl"*** şeklinde anladığını ortaya koymaktadır (Çeviren).

73 Buhârî, Mevâkît, 37; Müslim, Mesâcid, 309, 314, 315, 316; Tirmizî, Salât, 17; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 31, 44.

sellem'den, şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Bir namazı unutan kimse, onu hatırladığında kılsın."***

٢٦١٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ رَبَاحٍ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2616- … Ebu Katâde'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

***

İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu sözü, bu durumda olan bir kimsenin namazı kaza etmekten başka bir yükümlülüğünün olmadığına delildir. Çünkü önce bir namazı kılmayı unutandan bahsetti, sonra da onun yükümlülüğünü bildirdi.

Yine bu hususta ondan, bu hadiste yer alan lafızlardan başka lafızların yer aldığı rivayetler de nakledilmiştir:

٢٦١٧- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ نَسِيَ صَلاةً فَلْيُصَلِّهَا إِذَا ذَكَرَهَا، لاَ كَفَّارَةَ لَهَا إِلاَّ ذَلِكَ». قَالَ: ثُمَّ سَمِعْتُهُ يُحَدِّثُ وَيَزِيدُ فِيهِ: ﴿أَقِمِ الصَّلاَةَ لِذِكْرِي﴾.

2617- … Katâde'den, o Enes *radıyallahu anh*'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Kim bir namazı vaktinde kılmayı unutursa onu hatırladığında kılsın. Onun bundan başka bir keffareti yoktur"*** buyurdu.

(Ravilerden Hemmâm) dedi ki: Sonra ben onu (Katâde'yi) bu hadisi naklederken dinledim. Bu rivayete: ***"Beni hatırlamak için namazı dosdoğru kıl"*** (Taha, 20/14) ayetini ekliyordu.

٢٦١٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ، قَالَ: أَنَا سَعِيدٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ نَسِيَ صَلاةً أَوْ نَامَ عَنْهَا، فَإِنَّ كَفَّارَتَهَا أَنْ يُصَلِّيَهَا إِذَا ذَكَرَهَا».

2618- … Enes *radıyallahu anh*'dan rivayete göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Kim bir namazı unutur ya da uyuduğu için vaktinde kılamayacak olursa, şüphesiz onun keffareti o namazı hatırladığı vakitte kılmasıdır"*** buyurmuştur.

***

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"O namazın bundan başka bir keffareti yoktur"*** buyurduğuna göre, kaza ile birlikte onun üzerinde başka bir yükümlülüğün bulunması imkânsızdır. Çünkü üzerinde bununla birlikte bir başka yükümlülük bulunmuş olsaydı, hatırladığı zaman kılması vaktinde kılmayışına bir keffaret olamazdı.

el-Hasen, İmrân b. Husayn'dan rivayet ettiği güneş doğuncaya kadar uyuyup namazı geçirdiklerine dair hadiste Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendilerine o namazı kıldırdığını belirtmektedir. İmrân şöyle demiştir: Biz: Ey Allah'ın Rasulü! Bu namazı yarın aynı vakitte kaza edelim mi? dedik. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bunun üzerine: ***"Allah size faizi yasaklarken, sizin faiz vermenizi mi kabul edecek?"*** dedi. Biz bu hadisi senediyle bu kitabımızın bir başka yerinde zikrettik.[74].

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, buna dair soru sormaları üzerine kendilerine sözünü ettiğimiz şekilde cevap vermiş olduğuna göre, onların, namazı ertesi günü kaza etmeyi Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in aynı işi daha önce yapmış olduğunu görmelerinden bir başka yolla ya da onlara böyle bir emir vermiş olması dışında bir yolla öğrenmiş olmaları imkânsızdır. Bu ise Zû Mihmer[75] ile Semura'nın nakletmiş olduğu rivayetin nesh edildiğine ve burada anlatılanların, onların dediklerinden sonra meydana gelmiş olduğuna delildir. O halde buna uymak, diğerine uymaktan daha uygundur. Çünkü bu, diğerini nesh etmiştir.

İşte rivayetler bakımından bu bölümün doğru anlaşılması bu şekildedir.

Nazar (aklî düşünme ve kıyas) bakımından konuyu ele alacak olursak şunu görürüz: Yüce Allah namazı belirli vakitlerde kılınmak üzere farz kılmıştır. Orucu da Ramazan ayında bilinen vakitte farz kılmıştır. Daha sonra Ramazan

74 Bkz. 2290 no'lu hadis

75 Adı daha önce 2608 no'lu hadiste "Zû Mihber" olarak geçmişti. İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, III, 194'te, "Zû Mihber" ismini başta verip ardından "Zû Mihmer olduğu da söylenir" demektedir (Çeviren).

ayında oruç tutamayan kimse için başka aylarda tutamadığı gün sayısınca oruç tutmayı emretmiştir. Böylelikle tutulamayan Ramazan orucunun kazasının ondan sonra gelen aylarda yapılmasını istemiş ve aynı sayıda günlerin kazası yapılmakla birlikte, bundan sonra yine bir o kadar kaza edilmesini de takdir etmemiştir.

İşte sözünü ettiğimiz bu duruma göre kıyas yapılacak olursa, unutulması ya da vaktinde kılınamaması halinde namazın da böyle olması gerekir. Yani o namazın kazası, vaktinden sonra yapılmalıdır. İsterse aynı vakit girmemiş olsun.

Kılınamayan namazın bir defa kaza edilmesi ile birlikte oruç ile ilgili olarak sözünü ettiğimiz açıklamalara kıyas edecek ve onları göz önünde bulunduracak olursak, bir namazın ikinci defa kaza edilmesi gerekmez.

İşte bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Bu husus ayrıca mütekaddimûndan (öncekilerden) bir topluluktan da rivayet edilmiştir:

٢٦١٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ، قَالَ: ثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: مَنْ نَسِيَ صَلاَةً فَذَكَرَهَا مَعَ الْامَامِ فَلْيُصَلِّهْ مَعَهُ ثُمَّ لِيُصَلِّ الَّتِي نَسِيَ، ثُمَّ لِيُصَلِّ الْأُخْرَى بَعْدَ ذَلِكَ.

2619- … Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Kim bir namazı unutur da imamla birlikte namaz kılarken onu hatırlayacak olursa, onunla namaz kılsın. Sonra unuttuğu namazı kılsın, bundan sonra da diğer namazı kılsın.[76]

٢٦٢٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عِمْرَانَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو إِبْرَاهِيمَ التَّرْجُمَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْجُمَحِيُّ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

76 Dârekutnî, *Sünen*, I, 421; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, II, 221.

2620- … Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٢٦٢١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ وَلَمْ يَرْفَعْهُ.

2621- … Said b. Abdurrahman senediyle aynen zikretmiş olmakla birlikte hadisi Hz. Peygamber'e nispet etmemiştir.

***

"Onunla namaz kılsın" sözünün bize göre, o bu namazı tatavvu (nafile) niyetiyle kılsın anlamına gelme ihtimali vardır.[77]

٢٦٢٢- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ: أَنَا مُغِيرَةُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ، فِي رَجُلٍ نَسِيَ الظُّهْرَ، فَذَكَرَهَا، وَهُوَ فِي الْعَصْرِ. قَالَ: يَنْصَرِفُ فَيُصَلِّي الظُّهْرَ، ثُمَّ يُصَلِّي الْعَصْرَ.

2622- … Bize Mugire, İbrahim'den, öğle namazını kılmayı unutup ikindi vaktinde o namazı kılmadığını hatırlayan kişi hakkında şöyle dediğini nakletti: İkindi namazını bırakıp öğle namazını kılar, sonra da ikindiyi kılar.

٢٦٢٣- حَدَّثَنَا صَالِحٌ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ: أَنَا مَنْصُورٌ وَيُونُسُ، عَنِ الْحَسَنِ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: يُتِمُّ الْعَصْرَ الَّتِي دَخَلَ فِيهَا، ثُمَّ يُصَلِّي الظُّهْرَ بَعْدَ ذَلِكَ.

2623- … el-Hasen şöyle demiştir: Başlamış olduğu ikindi namazını bitirir, bundan sonra öğle namazını kılar.

77 Bu durumda olan kimsenin yapacağı uygulama konusunda Tahâvî'nin, -sonraki rivayetlerde anlatılanları da göz önünde bulundurarak- şu şekildeki bir uygulamaya meylettiği söylenebilir: Bu durumda olan bir kişi, imamla birlikte başladığı namazı yarıda bırakmayıp onu nafile olarak tamamlar. Sonra da (mesela; kılamadığı öğlenin) kazasını kılar. Arkasında da içinde bulunduğu vaktin namazını kılar (Çeviren).

٧٠- بَابُ دِبَاغِ الْمَيْتَةِ، هَلْ يُطَهِّرُهَا أَمْ لاَ؟

70- ÖLMÜŞ HAYVANIN (DERİSİNİN) TABAKLANMASI TEMİZLENMESİNİ SAĞLAR MI, SAĞLAMAZ MI?

٢٦٢٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ، وَوَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، قَالاَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُكَيْمٍ، قَالَ: قُرِئَ عَلَيْنَا كِتَابُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ بِأَرْضِ جُهَيْنَةَ، وَأَنَا غُلاَمٌ شَابٌّ أَنْ «لاَ تَنْتَفِعُوا مِنَ الْمَيْتَةِ بِإِهَابٍ وَلاَ عَصَبٍ».

2624- ... İbn Ebi Leylâ'dan, o Abdullah b. Ukeym'den, şöyle dediğini rivayet etti: Biz Cuheyne'de bulunuyor ve ben genç bir delikanlı iken içinde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Meytenin (ölü hayvanın) derisinden de, damar ve sinirlerinden de yararlanmayın"*** buyruğunun yer aldığı mektubu bize okundu.[78]

٢٦٢٥- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ، قَالَ: ثَنَا شُجَاعٌ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي عُتْبَةَ، عَنِ الْحَكَمِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: جَاءَنَا كِتَابُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

2625- Bize Ebu Bişr er-Rakkî tahdis edip dedi ki: Bize Şucâ', Abdulmelik

---

78 Buhârî, Büyu', 151, Zebâih, 30; Ebu Davud, Libâs, 39; Tirmizî, Libâs, 7; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 310, 311.

b. Ebi Utbe'den tahdis etti. O el-Hakem'den hadisi senediyle aynen zikretti. Ancak o (rivayetinde): "Bize Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in mektubu geldi" dedi.

٢٦٢٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ يُونُسَ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَسْبَاطُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنِ الشَّيْبَانِيِّ، عَنِ الْحَكَمِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: كَتَبَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

2626- Bize Muhammed b. Amr b. Yunus tahdis edip dedi ki: Bana Esbât b. Muhammed, eş-Şeybanî'den tahdis etti. O el-Hakem'den hadisi senediyle aynen zikretti. Ancak o (rivayetinde): "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize mektup yazdı" dedi.

٢٦٢٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَمْرٍو الدِّمَشْقِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو زُرْعَةَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: ثَنَا صَدَقَةُ بْنُ خَالِدٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُخَيْمِرَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُكَيْمٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَشْيَاخُ جُهَيْنَةَ، قَالُوا: أَتَانَا كِتَابُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ قُرِئَ إِلَيْنَا كِتَابُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ «لا تَنْتَفِعُوا مِنَ الْمَيْتَةِ بِشَيْءٍ».

2627- … Abdullah b. Ukeym dedi ki: Bana Cuheynelilerin yaşlıları tahdis ederek dediler ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in mektubu bize geldi -ya da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in mektubu bize okundu.- (Onda şu ifadeler de vardı): ***"Ölü hayvanın hiçbir şeyinden yararlanmayın."***[79]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, meytenin (şer'i kesim olmadan herhangi bir yolla ölmüş hayvanların) derileri tabaklanacak olsa dahi temizlenmez ve bu deriler üzerinde namaz kılmak caiz olmaz, demiş ve bu hususta bu hadisi delil göstermişlerdir.

Ancak başkaları onlara muhalefet ederek, meytenin derisi ya da damar

79 Ebu Davud, Libâs, 39.

ve sinirleri tabaklanacak olursa temizlenmiş olur ve bunun satılmasında, bundan yararlanmakta ve postunun üzerinde namaz kılmakta bir sakınca yoktur, demişlerdir.

Bu görüş sahiplerinin lehine olan ve bunların, birinci görüş sahiplerinin aleyhine gösterdikleri deliller arasında şu da vardır: Sözünü ettiğimiz İbn Ebi Leylâ yoluyla gelen (2624 no'lu) hadiste Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Ölü hayvanın derisinden de, sinirlerinden de yararlanmayın"*** sözü ile ölü olarak kalıp tabaklanmadığı sürece yararlanmayın, demek istemiş olabilir. Çünkü Hz. Peygamber'e ölü hayvanın iç yağından yararlanmaya dair soru sorulmuş ve o, kendisine soru soran kişiye bu şekilde cevap vermiştir.

٢٦٢٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي زَمْعَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: بَيْنَمَا أَنَا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ جَاءَهُ نَاسٌ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، إِنَّ سَفِينَةً لَنَا انْكَسَرَتْ، وَإِنَّا وَجَدْنَا فَاقَةً سَمِينَةً مَيْتَةً، فَأَرَدْنَا أَنَّ نَدْهُنَ بِهَا سَفِينَتَنَا، وَإِنَّمَا هِيَ عُودٌ، وَهِيَ عَلَى الْمَاءِ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لا تَنْتَفِعُوا بِشَيْءٍ مِنَ الْمَيْتَةِ».

2628- ... Câbir b. Abdullah şöyle demiştir: Ben Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında iken ona birkaç kişi geldi ve: Ey Allah'ın Rasulü! Bizim bir gemimiz vardı. Onda kırıklar meydana geldi. Bizler de oldukça semiz, ölmüş bir dişi deve bulduk. Gemimizi onun yağı ile yağlamak istedik. Çünkü gemi dediğimiz şey, keresteden ibarettir ve su üzerinde yüzer, dediler. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Ölü hayvanın hiçbir şeyinden yararlanmayın"*** buyurdu.

٢٦٢٩- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، قَالَ: ثَنَا زَمْعَةُ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2629- Bize İbrahim b. Muhammed b. Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âsım tahdis edip dedi ki: Bize Zem'a tahdis etti ve hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Böylelikle Câbir b. Abdullah *radıyallahu anh*, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in soruya karşılık ***"Ölü hayvandan yararlanmayın"*** diye cevap verdiğini belirtmektedir. Biz de bunun meytenin iç yağları ile yararlanmanın yasaklanması mahiyetinde olduğunu görmekteyiz.

Meytenin, tabaklanarak meyte halinden çıkan ve meyte halindeki derinin özelliğinden başka bir özelliğe geçen kısmı ise bu yolla temizlenmiş olur.

Ayrıca Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, yasak kılınmaya sebep olan hususu açıklayıp bunun tabaklanmak suretiyle temizlendiğini haber veren sahih ve mütevatir rivayetler gelmiştir.

Bu hususta nakledilmiş rivayetlerin bir kısmı şöyledir:

٢٦٣٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: ثَنَا عَمْرٌو، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَاةٍ مَيْتَةٍ لِمَيْمُونَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فَقَالَ: «لَوْ أَخَذُوا إِهَابَهَا فَدَبَغُوهُ فَانْتَفَعُوا بِهِ».

2630- … Ata'dan, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Meymûne'ye ait bir koyun leşinin yanından geçti. Bunun üzerine: ***"Keşke bunun postunu alıp da tabaklasalardı da ondan yararlansalardı"*** buyurdu.[80]

٢٦٣١- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَنَا أُسَامَةُ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِاَهْلِ شَاةٍ مَاتَتْ: «أَلاَ نَزَعْتُمْ جِلْدَهَا فَدَبَغْتُمُوهُ، فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ»؟

2631- … İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* ölmüş koyunun sahiplerine: ***"Neden derisini yüzüp tabakladıktan sonra ondan yararlanmadınız?"*** diye sordu.[81]

80 Müslim, Hayız, 102; Ebu Davud, Libâs, 38; Nesâî, Fera', 5; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 329, 334, 336.

81 Tirmizî, Libâs, 7.

٢٦٣٢- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ مُنْذُ حِينٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، قَالَ: أَخْبَرَتْنِي مَيْمُونَةُ عَنْ شَاةٍ مَاتَتْ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هَلاَ دَبَغْتُمْ إِهَابَهَا فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ».

2632- … İbn Abbas *radıyallahu anh* şöyle demiştir: Meymûne bana ölmüş bir koyun hakkında Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Neden postunu tabaklayıp ondan yararlanmadınız?"*** dediğini haber verdi.[82]

٢٦٣٣- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ، وَأَسَدُ بْنُ مُوسَى، قَالا: ثَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، أَنَّهُ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: مَاتَتْ شَاةٌ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِاَهْلِهَا: «أَلاَ نَزَعْتُمْ جِلْدَهَا، فَدَبَغْتُمُوهُ، فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ».

2633- … Yezid b. Ebi Habîb'ten, o Ata b. Ebi Rabâh'tan, şöyle dediğini rivayet etti: Ben İbn Abbas'ı şöyle derken dinledim: Bir koyun ölmüştü. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* o koyunun sahiplerine: ***"Niçin derisini yüzüp tabakladıktan sonra ondan yararlanmadınız?"*** sordu.[83]

٢٦٣٤- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: مَاتَتْ شَاةٌ لِمَيْمُونَةَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هَلاَّ انْتَفَعْتُمْ بِإِهَابِهَا»؟ قَالُوا: إِنَّهَا مَيْتَةٌ، فَقَالَ: «إِنَّ دِبَاغَ الْاَدِيمِ طُهُورُهُ».

2634- … İbn Abbas *radıyallahu anh* şöyle demiştir: Meymûne'ye ait bir koyun ölmüştü. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Neden derisinden***

82 Müslim, Hayız, 103.
83 2631 no'lu hadisin kaynağına bakınız.

yararlanmadınız?" sordu. Ashab: O bir meyte (leş)dir deyince, Allah Rasulü: ***"Derinin tabaklanması onun temiz olması demektir"*** buyurdu.[84]

٢٦٣٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَعْلَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَيُّمَا إِهَابٍ دُبِغَ، فَقَدْ طَهُرَ».

2635- … Abdurahman b. Va'le'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Herhangi bir deri tabaklandığında temizlenmiş olur"*** buyurdu.[85]

٢٦٣٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: أَنَا مَالِكٌ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنِ ابْنِ وَعْلَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا دُبِغَ الْاَدِيمُ فَقَدْ طَهُرَ».

2236- … İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Deri tabaklandığı takdirde temizlenmiş olur"*** buyurmuştur.[86]

٢٦٣٧- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَنَا أَبُو غَسَّانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَعْلَةَ أَنَّهُ قَالَ: قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا: إِنَّا نَغْزُو أَرْضَ الْمَغْرِبِ، وَإِنَّمَا أَسْقِيَتُنَا جُلُودُ الْمَيْتَةِ. فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «أَيُّمَا مَسْكٍ دُبِغَ، فَقَدْ طَهُرَ».

2637- … Abdurrahman b. Va'le şöyle demiştir: İbn Abbas *radıyallahu anh*'a: Biz Mağrib topraklarına gazaya gidiyoruz. Bizim su kırbalarımız ise öl-

84 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 372; III, 476, V, 6.
85 Hadis aynı şekilde: ***"Deri tabaklandığı takdirde temizlenmiş olur"*** lafzı ile de rivayet edilmiştir. Bkz. Müslim, Hayız, 105; Ebu Davud, Libâs, 38; Tirmizî, Libâs, 7; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 219, 227, 262.
86 2634 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

müş hayvanların derileri(nden yapılma)dir, dedim. İbn Abbas *radıyallahu anh* bunun üzerine: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i: ***"Herhangi bir deri tabaklandığı takdirde temizlenmiş olur"*** buyururken işittim, dedi.

٢٦٣٨- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ، قَالَ: ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ بَكْرِ بْنِ مُضَرَ، قَالَ: ثَنَا أَبِي، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا الْخَيْرِ يُخْبِرُ عَنِ ابْنِ وَعْلَةَ أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فَقَالَ: إِنَّا نَغْزُو هَذَا الْمَغْرِبَ وَلَهُمْ قِرَبٌ يَكُونُ فِيهَا الْمَاءُ، وَهُمْ أَهْلُ وَثَنٍ. فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: الدِّبَاغُ طُهُورٌ. فَقَالَ لَهُ ابْنُ وَعْلَةَ: عَنْ رَأْيِكَ، أَمْ شَيْءً سَمِعْتَهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: بَلْ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

2638- … İbn Va'le'den rivayete göre, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'a: Biz Mağribe gazaya gidiyoruz. Mağriblilerin, içerisinde su konan kırbaları var ve onlar putperesttirler, deyince İbn Abbas *radıyallahu anh*: "Tabaklamak bir temizlemedir" diye cevap vermiştir. İbn Va'le ona: Kendi görüşünden hareket ederek mi böyle diyorsun yoksa bu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den duyduğun bir şey midir? deyince, İbn Abbas: Hayır, ben bunu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den işittim, demiştir.[87]

٢٦٣٩- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ. ح

2639- Bize Rabî' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Esed b. Musa tahdis edip dedi ki: Bize Abde b. Süleyman tahdis etti, H.

٢٦٤٠- وَحَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ سَهْلٍ الْكُوفِيُّ، قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى الْعَبْسِيُّ، قَالَا جَمِيعًا: عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ، عَنْ عَامِرٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ، عَنْ سَوْدَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ: مَاتَتْ لَنَا شَاةٌ فَدَبَغْنَا مَسْكَهَا فَمَا زِلْنَا نَنْتَبِذُ فِيهِ حَتَّى صَارَ شَنًّا.

87 Müslim, Hayız, 107.

2640- Bize İsmail b. İshak b. Sehl el-Kûfî de tahdis edip dedi ki: Bize Ubeydullah b. Musa el-Absî tahdis edip (Abde ile) dediler ki: İsmail b. Halid'den, o Âmir'den, o İkrime'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşi Sevde *radıyallahu anhâ*'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Bir koyunumuz öldü. Biz de onun derisini tabakladık. İyice yıpranıncaya kadar onda nebîz yaptık.[88]

٢٦٤١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ دَاوُدَ وَفَهْدٌ، قَالا: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ، قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنِ الْاَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْاَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «دِبَاغُ الْمَيْتَةِ طُهُورُهَا». هَذَا لَفْظُ مُحَمَّدٍ. وَأَمَّا فَهْدٌ فَقَالَ: «دِبَاغُ الْمَيْتَةِ ذَكَاتُهَا».

2641- Bize Muhammed b. Ali b. Davud ve Fehd tahdis edip dediler ki: Bize Ebu Gassân tahdis edip dedi ki: Bize İsrail, el-A'meş'den tahdis etti. O İbrahim'den, o el-Esved'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Ölü hayvanın (derisinin) tabaklanması, onun temizlenmesi demektir."***

Bu, Muhammed'in lafzıdır. Fehd ise (rivayetinde): ***"Ölü hayvanın (derisinin) tabaklanması, onun tezkiye edilmesi (tıpkı Şer'î bir şekilde kesilmiş gibi temiz olması)dır"*** demiştir.

٢٦٤٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: ثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَرْوَزِيُّ، قَالَ: ثَنَا شَرِيكٌ عَنِ الْاَعْمَشِ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنِ الْاَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «دِبَاغُ الْمَيْتَةِ طُهُورُهَا».

2642- … el-Esved'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Ölü hayvanın (derisinin) tabaklanması, onun temizlenmesidir"*** buyurdu.

88 Buhârî, Eymân, 21; Nesâî, Fera', 4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 429.

٢٦٤٣- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ، قَالَ: ثَنَا أَبِي، عَنِ الْاَعْمَشِ، قَالَ: ثَنَا أَصْحَابُنَا عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2643- … el-A'meş dedi ki: Arkadaşlarımız bize Âişe *radıyallahu anhâ*'dan tahdis ettiler. O, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٢٦٤٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْاَسْوَدِ، قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا عَنْ جُلُودِ الْمَيْتَةِ فَقَالَتْ: لَعَلَّ دِبَاغَهَا يَكُونُ طُهُورُهَا.

2644- … el-Esved dedi ki: Âişe *radıyallahu anhâ*'ya ölü hayvanların derileri hakkında soru sordum. O: Herhalde onların tabaklanmaları, onların temizlenmeleri demektir, dedi.

٢٦٤٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ فَرْقَدٍ، أَنَّ عَبْدَ اللّٰهِ بْنَ مَالِكِ بْنِ حُذَافَةَ حَدَّثَهُ، عَنْ أُمِّهِ الْعَالِيَةِ بِنْتِ سُبَيْعٍ، أَنَّ مَيْمُونَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدَّثَتْهَا أَنَّهُ مَرَّ عَلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رِجَالٌ مِنْ قُرَيْشٍ، يَجُرُّونَ شَاةً لَهُمْ مِثْلَ الْحِمَارِ. فَقَالَ لَهُمْ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَوْ أَخَذْتُمْ إِهَابَهَا». قَالُوا: إِنَّهَا مَيْتَةٌ. قَالَ: «يُطَهِّرُهَا الْمَاءُ وَالْقَرَظُ».

2645- … Subey' kızı el-Âliye'den rivayete göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşi Meymûne *radıyallahu anhâ* kendisine şunu tahdis etmiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanından bir koyunu eşek gibi sürüklemekte olan Kureyş'ten bazı adamlar geçti. Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* onlara: ***"Onun derisini alsanız"*** buyurdu. Onlar: Bu, bir meytedir, dediler. Onlara: ***"Onu su ve karaz (denilen tabaklamada kullanılan bir bitki kabuğu) temizler"*** buyurdu.[89]

89 Ebu Davud, Libâs, 38; Nesâî, Fera', 5; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 334.

٢٦٤٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ وَاللَّيْثُ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ فَرْقَدٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2646- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis edip dedi ki: Bana Amr b. el-Hâris ve el-Leys, Kesîr b. Ferkad'den tahdis ettiler. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٦٤٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَرَ الْحَوْضِيُّ، قَالَ: ثَنَا هِشَامُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللهِ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ قَتَادَةَ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْمُحَبِّقِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَعَا بِقِرْبَةٍ مِنْ عِنْدِ امْرَأَةٍ فِيهَا مَاءٌ، فَقَالَتْ: إِنَّهَا مَيْتَةٌ. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَدَبَغْتِيهَا؟» فَقَالَتْ: نَعَمْ. فَقَالَ: «دِبَاغُهَا ذَكَاتُهَا».

2647- … Seleme b. el-Muhabbik'den rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, içinde su olan ve bir kadının yanında bulunan bir kırbanın getirilmesini istedi. Kadın: Bu kırba ölü bir hayvanın derisinden yapılmıştır, dedi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Onu tabakladın mı?"*** sordu. Kadın: Evet, deyince Allah Rasulü: ***"Onu tabaklamak onu temizlemektir"*** buyurdu.[90]

***

İşte ölü hayvanın derisinin tabaklanmak suretiyle temizleneceği hususunda bu rivayetler mütevatir olarak gelmiştir ve bunların manaları da açıktır. O halde bu rivayetleri almak yine bu rivayetlerin ifade ettikleri hükümden farklı bir hükme delil olmayan Abdullah b. Ukeym'in hadisini almaktan daha uygundur.

Bir kişi: Bu, ölü hayvanların derilerinin tabaklanmasının mubah kılınıp böylelikle temiz olacaklarına dair hüküm, aslında meytenin haram kılınışından önceydi diyecek olursa, şüphesiz ki bu husustaki delil onun aleyhinedir.

Bu olayın meytenin haram kılınışından sonra olduğuna ve tabaklanmış derinin meytenin haram kılınan kısımları çerçevesi içerisine girmediğine delil de şudur:

90 Ebu Davud, Libâs, 38; Nesâî, Fera', 21, 22.

٢٦٤٨- أَنَّ ابْنَ أَبِي دَاوُدَ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا الْمُقَدَّمِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، قَالَ: ثَنَا سِمَاكُ بْنُ حَرْبٍ. ح

2648- İbn Ebi Davud bize tahdis edip dedi ki: Bize el-Mukaddemî tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Avâne tahdis edip dedi ki: Bize Simâk b. Harb tahdis etti, H.

٢٦٤٩- وَحَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْاَحْوَصِ، عَنْ سِمَاكٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ: مَاتَتْ شَاةٌ لِسَوْدَةِ بِنْتِ زَمْعَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَاتَتْ فُلاَنَةُ، تَعْنِي الشَّاةَ، قَالَ: «فَلَوْلاَ أَخَذْتُمْ مَسْكَهَا». فَقَالَتْ: نَأْخُذُ مَسْكَ شَاةٍ قَدْ مَاتَتْ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّمَا قَالَ اللّٰهُ: ى﴿قُلْ لاَ أَجِدُ فِيمَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ﴾ اَلْآيَةَ، فَإِنَّهُ لا بَأْسَ بِأَنْ تَدْبُغُوهُ فَتَنْتَفِعُوا بِهِ». قَالَتْ: فَأَرْسَلْتُ إِلَيْهَا، فَسَلَخَتْ مَسْكَهَا فَدَبَغَتْهُ، فَاتَّخَذَتْ مِنْهُ قِرْبَةً، حَتَّى تَخَرَّقَتْ.

2649- Bize Salih b. Abdurrahman da tahdis edip dedi ki: Bize Yusuf b. Adiy tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Ahvas, Simâk'ten tahdis etti. O İkrime'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Zem'a kızı Sevde *radıyallahu anhâ*'ya ait bir koyun ölmüştü. Sevde: -Koyunu kastederek- Ey Allah'ın Rasulü! Filan öldü, dedi. Allah Rasulü: ***"Onun derisini alsaydınız ya"*** buyurdu. Sevde: Biz, ölmüş bir koyunun derisini mi alacaktık? deyince Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Yüce Allah sadece: 'De ki: Bana vahyolunanlar arasında yiyecek bir kimseye haram olduklarını bulduğum yiyecekler yalnız şunlardır…'*** (el-En'am, 6/145) ***buyurmaktadır. Bu sebeple sizin o deriyi tabaklayıp ondan yararlanmanızda bir sakınca yoktur"*** buyurdu.

Sevde dedi ki: Ben de o koyuna birisini gönderdim. Derisini yüzdürüp tabaklattım ve ondan bir kırba yaptırdım, paramparça oluncaya kadar da onu kullandım.[91]

***

91 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 328.

Bu hadiste, Sevde *radıyallahu anhâ* Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bu hususta soru sorunca, Hz. Peygamber meyte (leş)in haram kılındığını bildiren âyeti ona okudu. Böylelikle bu âyet ile şer'î kesim dışında ölmüş o koyundan kendilerine haram kılınanın, şer'î kesim ile kesildiği takdirde yenilecek olan kısımdan başkası olmadığını, tabaklanması halinde derileri ile yararlanmanın, koyunun haram kılınan kısmına dâhil bulunmadığını ona bildirmiş oldu.

Ubeydullah b. Abdullah da, İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan buna yakın bir rivayet nakletmiştir:

٢٦٥٠- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَدَ شَاةً مَيْتَةً أُعْطِيَتْهَا مَوْلاَةٌ لِمَيْمُونَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا مِنَ الصَّدَقَةِ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَلاَ انْتَفَعْتُمْ بِجِلْدِهَا». قَالُوا: إِنَّهَا مَيْتَةٌ، قَالَ: «إِنَّمَا حَرُمَ أَكْلُهَا».

2650- ... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'nin İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Meymûne *radıyallahu anhâ*'nın bir cariyesine zekât malından verilmiş olan bir koyunun ölmüş olduğunu gördü. Bunun üzerine: ***"Bunun derisinden yararlansaydınız ya?"*** buyurdu. Onlar: O bir meytedir deyince, Allah Rasulü: ***"Haram kılınan yenilmesidir"*** buyurdu.[92]

***

İşte bu, ölümü sebebiyle koyunun haram kılınan bölümünün sadece yenilmek yoluyla yararlanılan kısımları olup bunun dışında kalan deri ve sinirlerinin buna dâhil olmadığına delildir.

Rivayetler bakımından bu konunun doğru şekli budur.

Nazar (aklî düşünme ve kıyas) bakımından açıklamasına gelince; icma ile kabul edilmiş aslın şu olduğunu görüyoruz: Meyve sularından yararlanmakta, içki (hamr)'ın nitelikleri meydana gelmedikçe bir sakınca yoktur.

92 Buhârî, Zekât, 61; Müslim, Hayız, 101; Ebu Davud, Libâs, 38; Nesâî, Fera', 4.

Eğer bu elde edilen sularda içki (hamr)ın nitelikleri ortaya çıkacak olursa, bundan dolayı haram olur ve onda sirkenin nitelikleri ortaya çıkıncaya kadar bu şekilde haram kalmaya devam eder.

Onda sirke nitelikleri meydana geldiğinde ise helal olur.

Buna göre, maddi yapısı itibariyla aynı olsa dahi, bir niteliğin meydana gelmesiyle helal, bir başka niteliğin ortaya çıkmasıyla haram olur.

Buna kıyas yapılacak olursa, ölü hayvanın derisinin de böyle olması gerekir. Ölüm niteliğinin ortaya çıkmasıyla haram, elbise ve benzeri kullanılan eşyaların niteliklerinin ortaya çıkmasıyla da helal olmalıdır.

Meyte derisi, tabaklanacak olursa diğer deriler ve eşyalar gibi olur. Çünkü onda helal olma nitelikleri meydana gelmiş demektir.

Yine sözünü ettiğimiz hususa göre kıyas, onda bu niteliğin ortaya çıkması ile de helal olmasını gerektirir.

Bir başka delil: Biz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının Müslüman olduktan sonra Allah Rasulü'nün kendilerine Cahiliyye hallerinde bulundukları sırada edinmiş oldukları ayakkabılarını, mestlerini ve derilerden yapılma sofralarını atmalarını emretmediğini görüyoruz.

Hâlbuki onların o zaman kestikleri ancak putperestlerin kestikleri idi. Onların kestiklerinin Müslümanlara haram olması, ölü hayvanın haram olması gibidir.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onlara bu gibi eşyaları atmalarını ve bunlarla yararlanmayı terk etmelerini emretmemiş olduğuna göre, bu gibi derilerin, tabaklanmak suretiyle meytenin ve necisliğinin hükmünün dışına çıkıp diğer eşyaların hükmüne ve temizliğine dâhil oldukları sabit olmuştur.

Aynı şekilde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte müşriklerin şehirlerini fethettiklerinde onlara ayakkabılarına, mestlerine, sofra ve örtülerine ve diğer deriden yapılan eşyalarına el sürmemelerini, bunlardan hiçbir şey almamalarını da emretmiyordu. Aksine, bu kabilden hiçbir şeyden uzak kalmalarını söylemiyordu. Bu da aynı şekilde derilerin tabaklanmak suretiyle temizlendiğine bir delildir.

Bu hususta Câbir b. Abdullah *radıyallahu anh*'dan şu rivayet nakledilmiştir:

٢٦٥١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: أَبُو غَسَّانَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَاشِدٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مُوسَى، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا نُصِيبُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَغَانِمِنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ الْاَسْقِيَةَ، فَنَقْتَسِمُهَا وَكُلُّهَا مَيْتَةٌ، فَنَنْتَفِعُ بِذَلِكَ.

2651-... Ata b. Ebi Rabâh'tan, o Câbir b. Abdullah *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte müşriklerden aldığımız ganimetler arasında deriden yapılma su kırbaları da vardı. Bunları kendi aramızda (ganimet olarak) paylaştırıyorduk. Hâlbuki hepsi de ölü hayvan derilerinden idi. Biz bunlardan yararlanıyorduk.

***

İşte bu, bizim sözünü ettiğimiz hususa delildir.

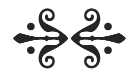
İşte Câbir *radıyallahu anh* da hem bu sözleri söylüyor hem de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Ölü hayvanın hiçbir şeyinden yararlanmayın"*** sözünü naklediyor.

Onun bu hareketi -ona göre- diğeri ile çelişmiyordu.

O halde bununla, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet etmiş olduğu: ***"Ölü hayvanın hiçbir şeyinden yararlanmayın"*** hadisi, diğer hadisinden farklı bir mana taşımaktadır ve o hadiste meytenin haram kılınan kısmı, bu hadiste mubah kılınandan farklıdır.

Aynı şekilde Abdullah b. Ukeym'in, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiği, onun, ölü hayvandan yararlanmayı yasakladığına dair hadis de böyledir. Orada kullanılması yasaklanan bölümleri, tabaklanmış derilerinden farklı bölümleridir. Böylelikle rivayetler birbirleriyle uyum arzeder ve biri diğeriyle çelişmemiş olur.

Ölü hayvanın derisinin tabaklanmak suretiyle temizleneceği şeklinde bizim de kabul ettiğimiz bu görüş, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٧١- بَابُ الْفَخِذِ هَلْ هُوَ مِنَ الْعَوْرَةِ أَمْ لاَ؟

71- UYLUK AVRETTEN MİDİR, DEĞİL MİDİR?

٢٦٥٢- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو خَالِدٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَدِينِيِّ، قَالَ: حَدَّثَتْنِي حَفْصَةُ بِنْتُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ قَدْ وَضَعَ ثَوْبَهُ بَيْنَ فَخِذَيْهِ، فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَاسْتَأْذَنَ، فَأَذِنَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى هَيْئَتِهِ، ثُمَّ جَاءَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بِمِثْلِ هَذِهِ الصِّفَةِ، ثُمَّ جَاءَ أُنَاسٌ مِنْ أَصْحَابِهِ، وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى هَيْئَتِهِ ثُمَّ جَاءَ عُثْمَانُ فَاسْتَأْذَنَ عَلَيْهِ، فَأَذِنَ لَهُ، ثُمَّ أَخَذَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَوْبَهُ فَتَجَلَّلَهُ، فَتَحَدَّثُوا، ثُمَّ خَرَجُوا. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، جَاءَ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ وَنَاسٌ مِنْ أَصْحَابِكَ، وَأَنْتَ عَلَى هَيْئَتِك، فَلَمَّا جَاءَ عُثْمَانُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، تَجَلَّلْتَ ثَوْبَكَ. فَقَالَ.» أَوَ لاَ أَسْتَحْيِي مِمَّنْ تَسْتَحْيِي مِنْهُ الْمَلاَئِكَةُ؟» قَالَتْ: وَسَمِعْتُ أَبِي وَغَيْرَهُ، يُحَدِّثُونَ نَحْوًا مِنْ هَذَا.

2652- … Abdullah b. Said el-Medînî dedi ki: Bana Ömer *radıyallahu anh*'ın kızı Hafsa tahdis edip dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gün elbisesini uylukları arasına yerleştirmişti. Ebu Bekir *radıyallahu anh* gelip ondan izin istedi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* olduğu hali üzere ona izin verdi. Sonra Ömer *radıyallahu anh* aynı şekilde geldi. Daha

sonra ashabından birkaç kişi daha geldi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* hep olduğu hali üzere kaldı. Sonra Osman gelip huzuruna girmek için izin isteyince ona da izin verdi. Arkasından Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* elbisesini alıp ona büründü. Bir süre konuştuktan sonra çıkıp gittiler. Ben: Ey Allah'ın Rasulü! Ebu Bekir, Ömer ve Ali *radıyallahu anhum* ile ashabından başka kimseler de geldiği halde sen durumunu değiştirmedin. Ancak Osman *radıyallahu anh* gelince elbisene büründün, dedim. Allah Rasulü: ***"Ben, meleklerin dahi kendisinden hayâ ettiği kimseden hayâ etmeyeyim mi?"*** buyurdu.

Hafsa *radıyallahu anhâ* dedi ki: Babamı da, başkalarını da buna yakın şekilde hadis nakledererlerken dinledim.[93]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, uyluğun avretten olmadığı kanaatini benimsemiş ve bu konuda bu hadisi delil göstermiştir.

Ancak bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Uyluk bir avrettir. Ayrıca şunu eklerler: Bu hadisi Ehl-i Beyt'ten bir topluluk, sizin rivayetlerini delil gösterdiğiniz kimselerin naklettiklerinden farklı bir şekilde rivayet etmiştir. Bu rivayetlerin bir kısmı şöyledir:

٢٦٥٣- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ بْنِ فَارِسٍ، قَالَ: أَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ اسْتَأْذَنَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَرَسُولُ اللهِ لَابِسٌ مِرْطَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ، فَأَذِنَ لَهُ فَقَضَى إِلَيْهِ حَاجَتَهُ ثُمَّ خَرَجَ. ثُمَّ اسْتَأْذَنَ عَلَيْهِ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وَهُوَ عَلَى تِلْكَ الْحَالِ، فَقَضَى إِلَيْهِ حَاجَتَهُ، ثُمَّ خَرَجَ فَاسْتَأْذَنَ عَلَيْهِ عُثْمَانُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَاسْتَوَى جَالِسًا، وَقَالَ لِعَائِشَةَ: «اجْمَعِي عَلَيْكِ ثِيَابَكِ». فَلَمَّا خَرَجَ قَالَتْ لَهُ عَائِشَةُ: مَا لَك لَمْ تَفْزَعْ لِأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا كَمَا فَزِعْتَ لِعُثْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ؟ فَقَالَ:

93 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 288.

«إِنَّ عُثْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ رَجُلٌ كَثِيرُ الْحَيَاءِ، وَلَوْ أَذِنْتُ لَهُ عَلَى تِلْكَ الْحَالِ، خَشِيتُ أَنْ [لا] يَبْلُغَ [إِلَيَّ] فِي حَاجَتِهِ».

2653- Bize İbrahim b. Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Osman b. Ömer b. Fâris tahdis edip dedi ki: Bize Malik b. Enes, ez-Zührî'den bildirdi. O Yahya b. Said'den, o babasından, onun Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Ebu Bekir *radıyallahu anh*, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna girmek için izin istemişti. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de müminlerin annesinin örtüsünü giymişti. Allah Rasulü; Ebu Bekir'e izin verdi. Ebu Bekir ihtiyacını gördükten sonra çıkıp gitti.

Daha sonra Ömer *radıyallahu anh* huzuruna girmek için izin istedi. Allah Rasulü önceki hali üzere idi. O da ihtiyacını karşıladıktan sonra çıkıp gitti. Osman *radıyallahu anh* huzuruna girmek için izin istedi. Hz. Peygamber, bu sefer doğrulup oturdu ve Âişe'ye: "***Sen de elbiseni üzerinde güzelce topla"*** buyurdu.

Osman çıktıktan sonra Âişe ona: Neden Osman *radıyallahu anh* dolayısı ile toplandığın gibi Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhumâ* dolayısıyla toparlanmadın? diye sordu. Allah Rasulü şöyle buyurdu: ***"Şüphesiz Osman radıyallahu anh çok hayâlı bir adamdır. Eğer önceki halim üzere ona izin vermiş olsaydım [bana] ihtiyacını arz et[mey[94]]eceğinden korktum."***[95]

٢٦٥٤- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2654- … ez-Zührî'den, o Yahya b. Said'den, o babasından, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti.

94 Metinde köşeli parantez [ ] arasına alınan ibareler ile hadisin tercümesindeki aynı şekildeki ibareler, hadisin Müslim, Fedâilu's-Sahabe 27 deki rivayeti esas alınarak eklenmiştir. (Çeviren)
95 Müslim, Fedâilu's-Sahabe 26, 27; Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 167

٢٦٥٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَزِيزٍ الْأَيْلِيُّ، قَالَ: ثَنَا سَلامَةُ بْنُ رَوْحٍ، قَالَ: ثَنَا عُقَيْلٌ، حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ أَنَّ سَعِيدَ بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ اسْتَأْذَنَ عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

2655- … Bize Ukayl tahdis etti. (Dedi ki:) Bana İbn Şihâb tahdis edip dedi ki: Bana Yahya b. Said b. el-Âs'ın haber verdiğine göre, Said b. el-Âs kendisine şunu haber vermiştir: Ebu Bekir *radıyallahu anh*, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna girmek için izin istedi dedi. Sonra da hadisi aynen zikretti.

٢٦٥٦- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُكَيْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ، أَنَّ سَعِيدَ بْنِ الْعَاصِ أَخْبَرَهُ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعُثْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، حَدَّثَاهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ اسْتَأْذَنَ عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

2656- … İbn Şihâb'dan, onun Yahya b. Said b. el-Âs'tan naklettiğine göre, Said b. el-Âs kendisine şunu haber vermiştir: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşi Âişe *radıyallahu anhâ* ile Osman *radıyallahu anh* kendisine şunu tahdis etmişlerdir. Ebu Bekir *radıyallahu anh*, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna girmek için izin istedi. Sonra hadisi aynen zikretti.

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte bu hadisin aslı budur. Bunda kesinlikle uylukların açılmasından bahsedilmemektedir.

Ayrıca Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den uyluğun avretten olduğuna dair sahih ve mütevatir rivayetler de gelmiştir. Bu hususta ondan nakledilmiş rivayetlerin bir kısmı şöyledir:

٢٦٥٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عِمْرَانَ، قَالَ: ثَنَا الْقَوَارِيرِيُّ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ

سَعِيدٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ ضَمْرَةَ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْفَخِذُ عَوْرَةٌ».

2657- … Âsım b. Damre'den, o Ali *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Uyluk avrettir"*** buyurdu.[96]

٢٦٥٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي يَحْيَى، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَأَى فَخِذَ رَجُلٍ، فَقَالَ: «فَخِذُ الرَّجُلِ مِنْ عَوْرَتِهِ».

2658- … Mücahid'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* dışarı çıktı. Bir adamın uyluğunu görünce: ***"Erkeğin uyluğu da avretindendir"*** buyurdu.

٢٦٥٩- حَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَحْشٍ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَى مَعْمَرٍ بِفِنَاءِ الْمَسْجِدِ، كَاشِفًا عَنْ طَرَفِ فَخِذِهِ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «خَمِّرْ فَخِذَكَ يَا مَعْمَرُ، إِنَّ الْفَخِذَيْنِ عَوْرَةٌ».

2659- … Muhammed b. Cahş'dan rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* mescidin avlusunda uyluğunun bir yanını açmış bulunan Ma'mer'in yanından geçmişti. Bunun üzerine: ***"Ey Ma'mer! Uyluğunu ört. Çünkü iki uyluk avrettir"*** buyurdu.[97]

٢٦٦٠- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مُصْعَبٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنِ الْعَلَاءِ، عَنْ أَبِي كَثِيرٍ مَوْلَى مُحَمَّدِ بْنِ جَحْشٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَحْشٍ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

96 Buhârî, Salât, 12; Tirmizî, Edeb, 40.
97 Tirmizî, Edeb, 40; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 478, V, 290.

2660- … Muhammed b. Cahş'ın azadlısı Ebu Kesîr'den, o Muhammed b. Cahş'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı hadisi rivayet etti.

٢٦٦١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا الْحِمَّانِيُّ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، وَعَبْدُ الْعَزِيزِ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي كَثِيرٍ، مَوْلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَحْشٍ، قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمْشِي فِي السُّوقِ، فَمَرَّ بِمَعْمَرٍ جَالِسًا عَلَى بَابِهِ، مَكْشُوفَةً فَخِذُهُ، فَقَالَ: «خَمِّرْ فَخِذَكَ، أَمَا عَلِمْتَ أَنَّهَا مِنَ الْعَوْرَةِ»؟

2661- … Muhammed b. Abdullah'ın azadlısı Ebu Kesîr'den, o Muhammed b. Abdullah b. Cahş'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile pazarda yürüyordum. Pazarın kapısında oturmakta olan Ma'mer'in yanından geçti. Ma'mer'in uyluğu açık idi. Bunun üzerine Allah Rasulü: ***"Uyluğunu ört! Onun avret olduğunu bilmiyor musun?"*** dedi.

٢٦٦٢- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا الْمُحْسِنُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُسْلِمِ بْنِ جَرْهَدٍ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «فَخِذُ الرَّجُلِ مِنْ عَوْرَتِهِ -أَوْ قَالَ: مِنَ الْعَوْرَةِ-».

2662- … Abdullah b. Müslim b. Cerhed'den, onun, babasından rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Kişinin uyluğu avretindendir"*** ya da ***"avrettendir"*** buyurmuştur.

٢٦٦٣- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا حَسَنٌ هُوَ ابْنُ صَالِحِ بْنِ حَيٍّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَرْهَدٍ الْاَسْلَمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2663- … Abdullah b. Cerhed el-Eslemî'den, o babasından, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٢٦٦٤- حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ، عَنْ زُرْعَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جَرْهَدٍ، عَنْ أَبِيهِ، وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ الصُّفَّةِ، أَنَّهُ قَالَ: جَلَسَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدِي، وَفَخِذِي مُنْكَشِفَةٌ فَقَالَ: «خَمِّرْ عَلَيْك، أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الْفَخِذَ عَوْرَةٌ».

2664- … Zur'a b. Abdurrahman b. Cerhed'den, o babasından -ki Suffa ashabından idi- onun şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* uyluğum açık iken yanıma oturdu ve: ***"Üstünü ört, sen uyluğun avret olduğunu bilmiyor musun?"*** dedi.

٢٦٦٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى عَنْ مِسْعَرٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنْ عَمِّهِ زُرْعَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جَرْهَدٍ، عَنْ جَدِّهِ جَرْهَدٍ، قَالَ: مَرَّ بِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَيَّ بُرْدَةٌ، قَدْ إنْكَشَفَتْ عَنْ فَخُذِي، فَقَالَ: «غَطِّ فَخِذَك، الْفَخِذُ عَوْرَةٌ».

2665- … Bize Ebu'z-Zinâd, amcası Zür'a b. Abdurrahman b. Cerhed'den tahdis etti. O, dedesi Cerhed'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, üzerimde çizgili bir elbise varken yanımdan geçti. Elbise açılmış uyluğum görünmüştü. Bunun üzerine: ***"Uyluğunu ört, uyluk avrettir"*** buyurdu.[98]

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet edilen bu eserler, (erkek için) uyluğun bir avret olduğunu haber vermekte ve sahih hiçbir rivayet de bunlarla çelişmemektedir.

O halde bunlarla uyluğun bir avret olduğu ve açılması dolayısı ile -diğer avretlerin açılması halinde olduğu gibi- namazın batıl olacağı sabit olmaktadır.

98 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 478.

Rivayetlerin ihtiva ettiği anlamların sahih bir şekilde anlaşılması suretiyle bu konunun doğru şekli budur.

Bunun nazar (aklî düşünme ve kıyas) açısından açıklamasına gelince; bizler şunu görüyoruz: Erkek, kendisine mahrem olmayan bir kadının yüz ve ellerine bakabilir. Fakat bunun dışında başına, karnına, sırtına, uyluğuna, baldırlarına bakamaz. Kendisine mahrem olan kadınların ise göğüslerine, saçlarına, yüzlerine, başlarına, baldırlarına bakmasında bir sakınca yoktur. Ancak bedeninin bunun dışında kalan bölgelerine bakamaz.

Aynı şekilde erkeğin mülkiyeti altında bulunmayan ve aralarında mahremlik de olmayan cariyeye ne şekilde bakacağını da gördük. O mahremi olan kadın ile mahremi olmayan ve mülkiyeti altında da bulunmayan cariyenin uyluğuna bakamaz, bakması yasaktır. Tıpkı onun fercine (cinsel organına) bakmasının yasak olduğu gibi.

Böylelikle kadınların uyluklarının hükmünün, baldırlarının hükmü gibi değil, ferclerinin (cinsel organlarının) hükmü gibi olduğu anlaşılmaktadır.

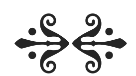
Buna göre kıyas, erkekler hakkında da hükmün böyle olmasını gerektirmektedir. Erkeğin uyluğu, ona bakılması açısından fercine bakmanın hükmü gibi olmalıdır, baldırının hükmü gibi değil.

Ferce (cinsel organa) bakmak haram kılınmış olduğuna göre, erkeğin uyluğuna bakmak da haram kılınmıştır. Aynı şekilde erkeğin kendisine mahrem olan kadınların nerelerine bakması haram ise, erkeklerin de birbirlerinin aynı yerlerine bakmaları haramdır.

Erkeğin kendisine mahrem olan kadının nerelerine bakması helal ise, erkeklerin de birbirlerinin aynı yerlerine bakmasında bir sakınca yoktur.

İşte bu hususta kıyasın esası budur ve bu kıyas, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakletmiş olduğumuz rivayetlerin muhtevasına da uygundur.

Biz de bunu kabul ediyoruz. Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٧٢- بَابُ الْأَفْضَلِ فِي صَلَاةِ التَّطَوُّعِ هَلْ هُوَ طُولُ الْقِيَامِ أَوْ كَثْرَةُ الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ؟

72- TATAVVU (NAFİLE) NAMAZDA KIYAMI UZUN TUTMAK MI YOKSA RÜKÛ' VE SECDELERİ ÇOKÇA YAPMAK MI DAHA FAZİLETLİDİR?

٢٦٦٦- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ الْحِمَّانِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ وَخَدِيجٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْمُخَارِقِ، قَالَ: خَرَجْنَا حُجَّاجًا، فَمَرَرْنَا بِالرَّبَذَةِ فَوَجَدْنَا أَبَا ذَرٍّ قَائِمًا يُصَلِّي، فَرَأَيْتُهُ لاَ يُطِيلُ الْقِيَامَ، وَيُكْثِرُ الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ فَقُلْتُ لَهُ فِي ذَلِكَ. فَقَالَ: مَا أَلَوْتُ أَنْ أُحْسِنَ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ رَكَعَ رَكْعَةً، وَسَجَدَ سَجْدَةً، رَفَعَهُ اللهُ بِهَا دَرَجَةً، وَحَطَّ عَنْهُ بِهَا خَطِيئَةً».

2666- … Ebu İshak'dan, o el-Muhârik'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Hacca gitmek üzere yola çıktık. Rebeze'den geçtik. Ebu Zerr'i ayakta namaz kılarken bulduk. Onun kıyamı uzun tutmadığını, buna karşılık çokça rükû' ve secde yaptığını gördüm. Ben bu hususta ona bir şeyler söyleyince, şu cevabı verdi: (Namazı) güzel bir şekilde kılmak için elimden geleni yaptım. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i de şöyle buyururken işittim: ***"Her kim bir defa rükû'a varır ve bir defa secde yaparsa, bundan dolayı Allah onu bir derece yükseltir ve bunun karşılığında onun bir günahını siler."***[99]

99 Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in azadlısı Sevbân'dan. Bkz. Müslim, Salât, 225.

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları çok rükû' ve secde yapmanın, nafile namazda kıyamı ve kıraatı uzun tutmaktan daha faziletli olduğu görüşünü benimsemiş ve bu hususta bu hadisi delil göstermiştir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek: Bu gibi namazlarda kıyamı uzun tutmak daha faziletlidir, demişlerdir.

Bu konuda bunların lehine olan delillerden birisi de, bizim bu kitabımızda daha önce Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet etmiş olduğumuz hangi namaz daha faziletlidir sorusuna, Hz. Peygamber'in: ***"Kunûtu (Kur'ân okuması) daha uzun olandır"*** buyurduğunu bildiren rivayettir."[100] Bu hususta nakletmiş olduğumuz rivayetlerin bazısındaki ifade ***"uzunca kıyam"*** şeklindedir.

Bununla Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kıyamı uzun tutmayı, çokça rükû' ve secde yapmaktan daha faziletli saymıştır.

Diğer taraftan sözünü ettiğimiz Ebu Zerr'in hadisinde bize göre buna muhalif bir husus da yoktur. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Kim Allah için bir rükû' yapar ve bir secde yaparsa"*** sözünün, daha önce kıyamı uzunca tutulmuş olan rekât hakkında söylenmiş olması da mümkündür.

Aynı şekilde ***"Kim Allah için bir rükû' yapar, bir secde yaparsa Allah bunun sebebiyle onu bir derece yükseltir ve ondan dolayı da onun bir günahını siler."*** Buyruğunun, "bununla birlikte kıyamı uzun tutması da daha faziletlidir ve Allah'ın buna karşılık ona vereceği sevap daha çoktur" (anlamına gelmesi de mümkündür).

İşte bu hadisin ihtiva ettiği anlam ile ilgili yapılan en uygun açıklama budur. Böylelikle sözünü ettiğimiz diğer hadisler ile çelişmemiş olur.

Kıyamın uzun tutulmasının, çokça rükû' ve secde yapmaktan daha faziletli olduğu şeklindeki bu son görüşü benimseyenlerden birisi de Muhammed b. el-Hasen'dir. Bana bunu İbn İmrân, Muhammed b. Simâa'dan, o Muhammed b. el-Hasen'den tahdis etti. Bu, aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

100 Müslim, Salâtü'l-Müsâfirîn, 164, 165; Tirmizî, Salât, 168; Nesâî, Zekât, 49; İbn Mâce, İkâmet, 200; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 302, 391, 412, IV, 385.

٢٦٦٧- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنِ الْعَلاءِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَرْطَاةَ، عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ، أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا رَأَى فَتًى وَهُوَ يُصَلِّي قَدْ أَطَالَ صَلَاتَهُ. فَلَمَّا انْصَرَفَ مِنْهَا قَالَ: مَنْ يَعْرِفُ هَذَا؟ قَالَ رَجُلٌ: أَنَا، فَقَالَ عَبْدُ اللهِ: لَوْ كُنْتُ أَعْرِفُهُ لَأَمَرْتُهُ أَنْ يُطِيلَ الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ، فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِذَا قَامَ الْعَبْدُ يُصَلِّي أُتِيَ بِذُنُوبِهِ، فَجُعِلَتْ عَلَى رَأْسِهِ وَعَاتِقَيْهِ، فَكُلَّمَا رَكَعَ أَوْ سَجَدَ، تَسَاقَطَتْ عَنْهُ».

2667- … Cübeyr b. Nufeyr'den rivayete göre Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* namaz kılıp namazını oldukça uzatan bir genç gördü. Bu genç namazını bitirince: Bunu kim tanıyor? diye sordu. Bir adam: Ben, dedi. Abdullah dedi ki: Ben bunu tanımış olsaydım, ona rükû'u ve secdeleri uzun tutmasını emrederdim. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim: ***"Kul kalkıp namaza durduğunda günahları getirilerek başı ve omuzları üzerine konur. Her rükû' ya da secde yaptığında o günahları üzerinden dökülür."***

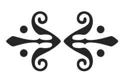
***

Bir kimse: Bu hadiste rükû' ve secdelerin kıyamdan daha faziletli olduğu belirtilmektedir diyecek olursa, ona şöyle cevap verilir: Hayır, hadiste senin dediğin husus yoktur. Hadiste, namaz kılan kimseye, rükû' ve secdeleri dolayısı ile günahlarının dökülmesi suretiyle ikramda bulunulacağı anlatılmaktadır. Kıyamını uzun tutması sebebiyle ona bunlardan daha üstün şeylerin verilmesi ihtimali de vardır.

İbn Ömer'den rivayet edilen hadise gelince; Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelen, kıyamı uzun tutmanın daha faziletli olduğunu belirten rivayetlerin kabulü, ondan daha yerinde, daha uygundur.

كِتَابُ الْجَنَائِزِ

CENAZELER KİTABI

١- بَابُ الْمَشْيِ فِي الْجِنَازَةِ كَيْفَ هُوَ؟

1- CENAZE İLE BİRLİKTE NASIL YÜRÜNÜR?

٢٦٦٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْمَدَائِنِيُّ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عُيَيْنَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: كُنَّا فِي جِنَازَةِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَمُرَةَ، أَوْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي الْعَاصِ، فَكَانُوا يَمْشُونَ بِهَا مَشْيًا لَيِّنًا. قَالَ: فَكَانَ أَبُو بَكْرَةَ انْتَهَرَهُمْ وَرَفَعَ عَلَيْهِمْ صَوْتَهُ وَقَالَ: لَقَدْ رَأَيْتُنَا نَرْمُلُ بِهَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

2668- … Uyeyne b. Abdurrahman'dan, o babasından, şöyle dediğini rivayet etti: Abdurrahman b. Semura'nın ya da Osman b. Ebi'l-Âs'ın cenazesindeydik. Cenazeyi yavaş bir yürüyüşle götürüyorlardı.

(Uyeyne'nin babası Abdurrahman) dedi ki: Ebu Bekre onları azarladı ve

yüksek sesle onlara: Bizlerin Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte cenazeyi adeta koşarcasına götürdüğümüzü görmüşümdür, dedi.[101]

٢٦٦٩- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا مَعَ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ بِالْبَقِيعِ، فَطُلِعَ عَلَيْنَا بِجِنَازَةٍ فَأَقْبَلَ عَلَيْنَا ابْنُ جَعْفَرٍ يَتَعَجَّبُ مِنْ مَشْيِهِمْ بِهَا، فَقَالَ: عَجَبًا لِمَا تَغَيَّرَ مِنْ حَالِ النَّاسِ، وَاللهِ إِنْ كَانَ إِلَّا الْجَمْزَ وَإِنْ كَانَ الرَّجُلُ لَيُلَاحِي الرَّجُلَ فَيَقُولُ: يَا عَبْدَ اللهِ اتَّقِ اللهَ، فَوَاللهِ لَكَأَنَّك قَدْ جُمِزَ بِك.

2669- … İbn Ebi'z-Zinâd, babasının şöyle dediğini rivayet etti: Cafer b. Ebi Talib'in oğlu Abdullah ile birlikte Bakî'de oturuyordum. Bulunduğumuz yere doğru bir cenazenin getirilmekte olduğunu gördük. Cafer'in oğlu onların bu şekilde cenazeyi getirmelerinden hayrete düşerek şöyle dedi: İnsanların durumlarının değişmiş olmasına hayret doğrusu! Allah'a yemin ederim ki, önceden cenaze koşarcasına götürülürdü. Bir kişi diğeri ile tartışırken: Ey Allah'ın kulu, Allah'tan kork! Allah'a yemin ederim, sen sanki hızlıca koşturulup götürülüyor gibisin, derdi.

٢٦٧٠- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو أُمَامَةَ سَهْلُ بْنُ حُنَيْفٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ «أَسْرِعُوا بِالْجِنَازَةِ، فَإِنْ كَانَتْ صَالِحَةً، قَرَّبْتُمُوهَا إِلَى الْخَيْرِ، وَإِنْ كَانَتْ غَيْرَ ذَلِكَ، كَانَ شَرًّا تَضَعُونَهُ عَنْ رِقَابِكُمْ».

2670- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb bildirip dedi ki: Bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi. İbn Şihâb dedi ki: Bize Ebu Ümâme Sehl b. Huneyf, Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan tahdis etti. Ebu Hureyre dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim: ***"Cenazeyi hızlıca götürün. Eğer salih birisi ise onu hayra yaklaştırmış***

101 Ebu Davud, Cenâiz, 46; Nesâî, Cenâiz, 46.

olursunuz. Eğer başka türlü ise, o, boyunlarınızdan (omuzlarınızdan) bıraktığınız bir şer demektir.”[102]

٢٦٧١- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي زَمْعَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2671- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb bildirip dedi ki: Bana Zem’a b. Salih, İbn Şihâb’dan haber verdi. O Said b. el-Müseyyeb’den, o Ebu Hureyre’den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’den hadisi aynen rivayet etti.

٢٦٧٢- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2672- Bize Rabi’ el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, ez-Zührî’den tahdis etti. O Said b. el-Müseyyeb’den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*’dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’den hadisi aynen rivayet etti.

٢٦٧٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مِهْرَانَ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ - حِينَ حَضَرَتْهُ الْوَفَاةُ - قَالَ: أَسْرِعُوا بِي، فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا وُضِعَ الرَّجُلُ الصَّالِحُ عَلَى سَرِيرِهِ، قَالَ: قَدِّمُونِي قَدِّمُونِي، وَإِذَا وُضِعَ الرَّجُلُ السُّوءُ عَلَى سَرِيرِهِ، قَالَ: يَا وَيْلَتِي، أَيْنَ تَذْهَبُونَ بِي»؟

2673- … Said el-Makburî’den, onun Abdurrahman b. Mihrân’dan rivayet ettiğine göre, Ebu Hureyre *radıyallahu anh*, ölüm döşeğinde iken şöyle demiştir: Cenazemi hızlıca götürün. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***“Salih bir kişi teneşir üzerine yerleştirildikten sonra:***

---

102 Buhârî, Cenâiz, 51; Müslim, Cenâiz, 50, 51; Ebu Davud, Cenâiz, 46; Nesâî, Cenâiz, 44; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 240, 280.

Beni çabuk götürün, beni çabuk götürün, der. Kötü bir adam ise teneşir üzerine konulduğunda: Vay benim halime! Beni nereye götürüyorsunuz? der."[103]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, cenazenin hızlıca götürülmesinin başka şekilde götürülmesinden daha faziletli olduğu görüşünü benimsemiş ve bu konuda bu rivayetleri delil göstermiştir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek: Aksine, cenaze yumuşak bir yürüyüşle götürülür. Bu, başka şekilden daha faziletlidir demiş ve bu konuda şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

٢٦٧٤- حَدَّثَنَا مُبَشِّرُ بْنُ الْحَسَنِ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ لَيْثِ بْنِ أَبِي سُلَيْمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بُرْدَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَيْهِ بِجِنَازَةٍ وَهُمْ يُسْرِعُونَ بِهَا، فَقَالَ «لِيَكُنْ عَلَيْكُمُ السَّكِينَةُ».

2674- … Leys b. Ebi Süleym dedi ki: Ebu Bürde'yi babasından tahdis ederken dinledim. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in önünden hızlıca götürülen bir cenaze geçirildi. Bunun üzerine: ***"Ağır ağır, sükûnetle gidin"*** buyurdu.[104]

***

Bize göre bu hadiste birinci görüş sahiplerinin aleyhine delil olacak bir taraf yoktur. Çünkü onların, ilk hadislerde kendilerine emredilmiş olan hızlıca gidişi aşacak bir şekilde hızlıca yürümüş olmaları mümkündür. Bundan dolayı biz de bu konuda bize herhangi bir şekilde delil olabilecek bir bilgi bulabilir miyiz diye bu hususu inceledik. Şunu gördük:

٢٦٧٥- عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ خُشَيْشٍ الْبَصْرِيُّ قَدْ حَدَّثَنَا، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: ثَنَا زَائِدَةُ، عَنْ لَيْثِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: «مُرَّ عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

103 Buhârî, Cenâiz, 51, 53, 91; Nesâî, Cenâiz, 44; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 292, 474.
104 İbn Mâce, Cenâiz, 15; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 406.

وَسَلَّمَ بِجِنَازَةٍ يُسْرِعُونَ بِهَا الْمَشْيَ وَهُوَ يَمْخُضُ تَمَخُّضَ الزِّقِّ فَقَالَ: «عَلَيْكُمْ بِالْقَصْدِ بِجَنَائِزِكُمْ».

2675- Abdullah b. Muhammed b. Huşeyş el-Basri bize tahdis ederek dedi ki: Bize Ebu'l-Velîd tahdis edip dedi ki: Bize Zâide, Leys b. Ebi Bürde'den tahdis etti. O babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in önünden hızlıca yürüyerek götürülen bir cenaze geçirildi. Cenaze adeta yayık gibi çalkalanıyordu. Bundan dolayı Allah Rasulü: ***"Cenazelerinizi itidalli bir şekilde götürmeye dikkat edin"*** buyurdu.[105]

***

Bu hadiste hızlıca götürülmesinden dolayı cenazenin yayık gibi çalkalandığı belirtilmektedir. Bundan dolayı Hz. Peygamber'in, onlara mutedil bir şekilde gitmelerini emretmiş olması ölüye zarar verecek kadar hızlıca gitmiş olmaları dolayısıyla olabilir. Bu yüzden onları bu şekilde hızlıca yürümekten nehyetmiş oldu. Dolayısı ile birinci grup rivayetlerde cenaze ile birlikte gidenlere verdiği hızlı gitme emri, burada sözü edilen hızlı gidişten daha mutedil bir gidiş içindi.

Biz bu hususu da inceledik ve bu anlamda bize delil olabilecek herhangi bir rivayetin gelip gelmediğine baktık. Şunu gördük:

٢٦٧٦- حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى، قَالَ: أَنَا الْحَسَنُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ يَحْيَى الْجَابِرِ، عَنْ أَبِي مَاجِدٍ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: سَأَلْنَا نَبِيَّنَا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ السَّيْرِ بِالْجِنَازَةِ، فَقَالَ: «مَا دُونَ الْخَبَبِ، فَإِنْ يَكُ مُؤْمِنًا فَمَا عُجِّلَ فَخَيْرٌ، وَإِنْ يَكُ كَافِرًا فَبُعْدًا لِأَهْلِ النَّارِ».

2676- … Ebu Mâcid'den, o İbn Mesud *radıyallahu anh*'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Peygamberimiz *sallallahu aleyhi ve sellem*'e cenazeyi nasıl götüreceğimiz hakkında soru sordum. Şöyle buyurdu: ***"Koşar gibi götürmekten daha yavaş gidin. Eğer mü'min birisi ise ne kadar acele edilirse***

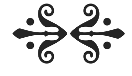
105 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 406.

o kadar hayırlı olur. Eğer kâfir birisi ise Cehennem ehli bizden uzak olsun."[106]

***

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu hadiste de cenazenin koşarak gitmekten daha yavaş götürüleceğini haber vermektedir. Bize göre bu, onların Ebu Musa[107] yolu ile gelen (2674 no'lu) hadiste yaptıklarından daha düşük bir hızdır. Bundan dolayı Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de onlara bu gördüğünüz emri ve Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın rivayet etmiş olduğu (2673 no'lu) hadisteki hızlıca gidiş emrini vermiş oldu.

Biz de bu görüşü benimsiyoruz. Bu aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

106 Ebu Davud, Cenâiz, 46; Tirmizî, Cenâiz, 27; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 394, 415.
107 Elimizdeki basılı nüshalarda böyledir. Doğrusu "Ebu Bürde" olmalıdır. (Çeviren)

٢- بَابُ الْمَشْيِ فِي الْجِنَازَةِ أَيْنَ يَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ مِنْهَا ؟

2- CENAZENİN NERESİNDE YÜRÜMEK GEREKİR?

٢٦٧٧- حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَمْشُونَ أَمَامَ الْجِنَازَةِ.

2677- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, ez-Zührî'den tahdis etti. O Salim'den, o babası (Abdullah b. Ömer)'den, şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i, Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhumâ*'yı cenazenin önünde yürürlerken gördüm.[108]

٢٦٧٨- حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُس، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا كَانَ يَمْشِي أَمَامَ الْجِنَازَةِ، قَالَ: وَكَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعَلُ ذَلِكَ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَعُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ.

2678- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb bildirip dedi ki: Bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi. Onun Salim'den rivayet ettiğine göre, Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* cenazenin önünde yürürdü. O dedi

---

108 Ebu Davud, Cenâiz, 45; Tirmizî, Cenâiz, 26; İbn Mâce, Cenâiz, 16; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 8, 122.

ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de, Ebu Bekir, Ömer b. el-Hattab ve Osman b. Affân *radıyallahu anhum* da böyle yapardı.

٢٦٧٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَزِيزٍ الْأَيْلِيُّ، قَالَ: ثَنَا سَلَامَةُ، عَنْ عُقَيْلٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ أَنَّ سَالِمًا أَخْبَرَ ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

2679- Bize Muhammed b. Aziz el-Eylî tahdis edip dedi ki: Bize Selâme, Ukayl'den tahdis etti. O, bana İbn Şihâb'ın tahdis ettiğine göre, Salim kendisine şunu haber verdiğini belirtmiş, sonra da hadisi aynen zikretmiştir.

٢٦٨٠- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، وَابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، قَالَ: ثَنَا عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ. ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ.

2680- Bize Nasr b. Merzûk ile İbn Ebi Davud tahdis edip dediler ki: Bize Abdullah b. Salih tahdis edip dedi ki: Bana el-Leys b. Sa'd tahdis edip dedi ki: Bana Ukayl b. Halid tahdis etti, sonra hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٦٨١- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُفَيْرٍ، قَالَ: ثَنَى يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، قَالَ: ثَنَا عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ كَانَ يَمْشِي أَمَامَ الْجِنَازَةِ وَأَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَمْشِي بَيْنَ يَدَيْ الْجِنَازَةِ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ، وَكَذَلِكَ السُّنَّةُ فِي اتِّبَاعِ الْجِنَازَةِ.

2681- Bize Rabi' el-Cîzî tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Ufeyr tahdis edip dedi ki: Bana Yahya b. Eyyub tahdis edip dedi ki: Bize Ukayl, İbn Şihâb'dan tahdis etti. O Salim'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun cenazenin önünde yürüdüğünü rivayet etti. Aynı şekilde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de, Ebu Bekir, Ömer ve Osman *radıyallahu anhum* da cenazenin önünde yürürdü. Cenaze ile birlikte gidişte sünnet işte böyledir.[109]

٢٦٨٢- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا الْقَعْنَبِيُّ، قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ. ح

109 Ebu Davud, Cenâiz, 45; Tirmizî, Cenâiz, 26; Nesâî, Cenâiz, 58; Malik, Cenâiz, 8.

2682- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize el-Ka'nebî tahdis edip dedi ki: Bize Malik tahdis etti, H.

٢٦٨٣- وَحَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمْشِي أَمَامَ الْجِنَازَةِ، وَابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا وَالْخُلَفَاءُ. هَلُمَّ جَرًّا إِلَى يَوْمِنَا هَذَا.

2683- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine İbn Şihâb'dan, şöyle dediğini haber vermiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* cenazenin önünde yürürdü. İbn Ömer *radıyallahu anh* da, halifeler de böyle yapardı ve günümüze kadar bu hep böyle olmuştur.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu sebeple bazıları, cenazenin önünde yürümenin, arkasında yürümekten daha faziletli olduğu görüşünü kabul etmiş ve bu konuda bu rivayetleri delil göstermiştir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek: Cenazenin arkasında yürümek, önünde yürümekten faziletlidir, demişlerdir.

Bunların lehine, birinci görüşü savunanların ise aleyhine olan delillerden birisi de, bu bölümün baş taraflarında sözünü ettiğimiz Süfyan b. Uyeyne yoluyla gelen, onun ez-Zührî'den, onun Salim'den, onun da babasından rivayet ettiği (2677 no'lu) hadistir. Buna göre, babası (Abdullah b. Ömer) şöyle demiştir: Ben Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i, Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhumâ*'yı cenazenin önünde yürürlerken gördüm.

Böylelikle İbn Ömer *radıyallahu anh*, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, Ebu Bekir, Ömer ve Osman *radıyallahu anhum*'un bu konuda yaptıklarını görmüş olduğu uygulamayı haber vermiş olmaktadır.

Hâlbuki onların, genişlik olsun diye kendilerine göre başkası daha faziletli olmakla birlikte bir başka şekilde uygulama yapmış olmaları mümkündür. Nitekim Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* abdest azalarını birer defa yıkayarak abdest almıştır. Oysa abdest azalarını ikişer defa yıkayarak abdest almak ondan daha faziletlidir. Üçer defa yıkayarak abdest almak ise her ikisinden daha faziletlidir. Fakat Allah Rasulü böyle bir uygulamayı genişlik olsun diye yapmıştır.

Diğer taraftan İbn Uyeyne, bu hadisin senedini naklederken ez-Zührî'nin bütün ravilerine muhalefet etmiştir. Bu hadisi Malik (2683 no'da) ez-Zührî'den şöyle rivayet etmiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* cenazenin önünde yürürdü. Böylelikle bu hadisi maktu (ez-Zührî'nin sözü) olarak rivayet etmiştir.

Daha sonra hadisi (2679 numara ile) Ukayl ve (2677, 2678 numara ile) Yunus, İbn Şihâb yolu ile Salim'den şu şekilde rivayet etmişlerdir: Salim şöyle demiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ebu Bekir, Ömer ve Osman *radıyallahu anhum* cenazenin önünde yürürlerdi.

Lafzı itibariyle böyle olmasa da, hadisin manası bu şekildedir. Çünkü onun rivayet ettiği hadisin aslı esasen Salim'den şu şekilde gelmiştir: Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* cenazenin önünde yürürdü. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de, Ebu Bekir, Ömer ve Osman *radıyallahu anhum* da böyle yapardı.

Buna göre bu hadisteki bütün sözler Salim'e aittir. Bunlar, İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın sözleri değildir. Dolayısıyla bu da munkatı bir hadistir.

(1681 no'lu) Yahya b. Eyyub'un Ukayl'den rivayet ettiği hadiste de: "Cenaze ile birlikte gitmekte sünnet bu şekildedir" ifadesi vardır. Bu da, (2680 no'lu) Leys'in rivayet ettiği hadis ile (2679 no'lu) Selâme'nin Ukayl'den rivayet ettiği hadisteki ifadelere bir fazlalıktır. Bununla birlikte aynı şekilde bunda da delil olacak bir taraf yoktur. Çünkü bu, ya Salim'in ya da ez-Zührî'nin sözüdür.

Diğer taraftan İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan -Yüce Allah'ın izniyle- bu bölümde yeri gelince zikredeceğimiz şekilde rivayetler de nakledilmiştir.

Birinci görüş sahipleri şöyle derler: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından bir topluluğun cenazenin önünde yürüdükleri rivayet edilmiştir. Onlar bu hususta şunları zikretmişlerdir:

٢٦٨٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ، سَمِعَ رَبِيعَةَ بْنَ هَدِيرٍ يَقُولُ: رَأَيْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقْدُمُ النَّاسَ أَمَامَ جِنَازَةِ زَيْنَبَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا.

2684- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan'ın İbnu'l-Münkedir'den tahdis ettiğine göre, o Rebîa b. Hedîr'i şöyle derken işitmiştir: Ben Ömer b.

el-Hattab *radıyallahu anh*'ı, Zeyneb *radıyallahu anhâ*'nın cenazesinin önünde insanların ön tarafında yürürken gördüm.

٢٦٨٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2685- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb bildirip dedi ki: Bana Malik, İbnu'l-Münkedir'den haber verdi deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٦٨٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى، قَالَ: سَأَلْتُ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ عَنِ الْمَشْيِ أَمَامَ الْجِنَازَةِ. فَقَالَ: نَعَمْ، رَأَيْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَمْشِي أَمَامَ الْجِنَازَةِ.

2686- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis edip dedi ki: Bize İsrail, Abdula'lâ'dan tahdis etti. Abdula'lâ dedi ki: Ben Said b. Cübeyr'e, cenazenin önünde yürümeye dair soru sordum. O: Evet, ben İbn Abbas *radıyallahu anh*'ı cenazenin önünde yürürken gördüm, dedi.

٢٦٨٧- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي لَهِيعَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ أَنَّ أَبَا رَاشِدٍ، مَوْلَى مُعَيْقِيبِ بْنِ أَبِي فَاطِمَةَ، أَخْبَرَهُ أَنَّهُ رَأَى عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، وَطَلْحَةَ بْنَ عُبَيْدِ اللهِ، وَالزُّبَيْرَ بْنِ الْعَوَامّ يَفْعَلُونَهُ.

2687- … Ubeydullah b. el-Mugîre'den rivayete göre, Muaykîb b. Ebi Fatıma'nın azadlısı Ebu Raşid kendisine Osman b. Affân *radıyallahu anh*'ı, Talha b. Ubeydullah'ı ve ez-Zübeyr b. el-Avvam'ı bunu yaparlarken gördüğünü haber vermiştir.

٢٦٨٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ صَالِحٍ، مَوْلَى التَّوْأَمَةِ، أَنَّهُ رَأَى أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، وَعَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ، وَأَبَا أُسَيْدٍ السَّاعِدِيَّ، وَأَبَا قَتَادَةَ، يَمْشُونَ أَمَامَ الْجِنَازَةِ.

2688- … et-Tev'eme'nin azadlısı Salih'den rivayete göre, o, Ebu Hurey-re'yi, Abdullah b. Ömer'i, Ebu Üseyd es-Sâidî'yi ve Ebu Katâde'yi cenazenin önünde yürürlerken görmüştür.

***

Bu görüşte olanlar şöyle derler: İşte bu rivayetler, cenazenin önünde yürümenin, arkasında yürümekten daha faziletli olduğuna delildir.

Bunlara şöyle cevap verilir: Bu rivayetler, sözünü ettiğiniz hususa hiçbir şekilde delil değildir. Fakat bunlar, cenazenin önünde yürümenin mubah olduğunu göstermektedir.

Cenazenin önünde yürümenin mubah olduğu hususu ise, onlara muhalif kanaatte olanların inkâr etmedikleri hükümler arasında yer alır.

Ancak sizler ve size muhalif olan kimse(ler) bunun mu, cenazenin arkasında yürümenin mi daha faziletli olduğu hususunda görüş ayrılığı içerisindesiniz.

Eğer elinizde cenazenin önünde yürümenin arkasında yürümekten daha faziletli olduğuna dair sahih bir rivayet bulunuyorsa dediğiniz ispatlanmış olur. Aksi takdirde şu ana kadar onun (size muhalif olanın) görüşü sizin görüşünüz ile denktir. Eğer bu hususta:

٢٦٨٩- حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ مَالِكٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: لَيْسَ مِنَ السُّنَّةِ الْمَشْيُ خَلَفَ الْجِنَازَةِ. قَالَ أَبْنُ شِهَابٍ: وَالمَشْيُ خَلْفَ الْجِنَازَةِ مِنْ خَطَأً السُّنَّةِ.

2689- … Malik'ten, o İbn Şihâb'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Cenazenin arkasında yürümek sünnet değildir. İbn Şihâb dedi ki: Cenazenin arkasında yürümek, sünnete uygun olmayarak yapılan hatalı işlerdendir.

***

Rivayetini delil gösterecek olurlarsa, onlara şöyle cevap verilir:

Bu, İbn Şihâb'ın bir sözüdür. Bu hususta onun söylediği, sizin söylediğiniz gibidir. Çünkü ona da, size de muhalif olan kimsenin aleyhine ve sizin aleyhinize -Yüce Allah'ın izniyle- bu bölümde biraz sonra bahsedeceğimiz rivayet delil olmaktadır.

Daha sonra bu konuda nakledilmiş rivayetlere müracaat ettik. Bunlar

arasında cenazenin arkasında yürümeyi mubah gören bir rivayet var mı diye baktık. Şunu gördük:

٢٦٩٠- رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ، وَابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَدْ حَدَّثَانَا، قَالا: ثَنَا أَبُو زُرْعَةَ، قَالَ: أَنَا يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ، وَأَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، كَانُوا يَمْشُونَ أَمَامَ الْجِنَازَةِ وَخَلْفَهَا.

2690- Rabi' el-Cîzî ve İbn Ebi Davud bize tahdis ederek dediler ki:… Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhumâ* cenazenin önünde de, arkasında da yürürlerdi.[110]

٢٦٩١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ الْبُرْسَانِيُّ، عَنْ يُونُسَ بْنِ يَزِيدَ، ثُمَّ ذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2691- … Bize Muhammed b. Bekr el-Bursânî, Yunus b. Yezid'den tahdis etti, sonra hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Bu hadiste, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in cenazenin önünde yürüdüğü gibi arkasında da yürüdüğü belirtilmektedir.

Eğer Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhumâ*'nın cenazenin önünde yürümesi sizin lehinize bir delil ise ve bu, cenazenin önünde yürümenin, arkasında yürümekten daha faziletli olduğunu gösteriyorsa, aynı şekilde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhumâ*'nın cenazenin arkasında yürümesi de size muhalif olanın lehine ve sizin aleyhinize bu şekilde yürümenin önünde yürümekten daha faziletli olduğuna bir delildir. Böyle bir durumda, sizin ve size karşı kanaat sahibi olanın delili eşit olur. Dolayısıyla sizin lehinize bu hususta ona karşı bir delil söz konusu değildir.

110 Tirmizî, Cenâiz, 26; İbn Mâce, Cenâiz, 16.

٢٦٩٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، وَابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالا: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ بْنِ فَارِسٍ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ، عَنْ زِيَادِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اَلرَّاكِبُ خَلْفَ الْجِنَازَةِ، وَالْمَاشِي حَيْثُ شَاءَ مِنْهَا».

2692- … Ziyad b. Cübeyr'den, o babasından, o el-Mugîre b. Şu'be'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Binekli olan, cenazenin arkasından gelir. Yürüyen de cenazenin istediği tarafından gidebilir."***[111]

***

Bu hadiste de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, cenazenin önünde yürümeyi mubah kıldığı gibi cenazenin arkasında yürümeyi de mubah kılmaktadır. Sözünü ettiğimiz bu rivayetlerin hiçbirisinde hangi şeklin daha faziletli olduğuna delil yoktur.

Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan, Mugîre tarafından rivayet edilen bu hadisin anlamına yakın bir rivayet gelmiş olmakla birlikte, o, bu rivayetinde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiğini belirtmemektedir.

٢٦٩٣- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا بَكْرُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، فِي الرَّجُلِ يَتْبَعُ الْجِنَازَةَ. قَالَ: إِنَّمَا أَنْتُمْ مُشَيِّعُونَ لَهَا، فَامْشُوا بَيْنَ يَدَيْهَا وَخَلْفَهَا، وَعَنْ يَمِينِهَا وَشِمَالِهَا.

2693- … Bize Bekr b. Ayyâş, Humeyd et-Tavîl'den tahdis etti. O, Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan, onun, cenazeyi götürenler arasında bulunan kimse hakkında şöyle dediğini rivayet etti: Sizler cenazeyi mezarına götüren kimselersiniz. Dolayısıyla önünde de, arkasında da, sağında da, solunda da yürüyebilirsiniz.

٢٦٩٤- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ عُفَيْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مِثْلَهُ.

111 Ebu Davud, Cenâiz, 45; Tirmizî, Cenâiz, 42; İbn Mâce, Cenâiz, 15.

2694- … Yahya b. Eyyub, Humeyd'den tahdis etti. O, Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan aynı rivayeti nakletti.

***

Bu hususta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den de rivayet gelmiştir:

٢٦٩٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْغَنِيِّ بْنُ رِفَاعَةَ اللَّخْنِيُّ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: ثنا شُعْبَةُ، عَنْ أَشْعَثَ بْنِ سُلَيْمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ بْنَ سُوَيْد بْنِ مُقْرِنٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ يَقُولُ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِاتِّبَاعِ الْجِنَازَةِ.

2695- … Eş'as b. Süleym dedi ki: Ben Muaviye b. Süveyd b. Mukrin'i şöyle derken dinledim: el-Berâ b. Âzib'i: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize cenazenin arkasından gitmeyi emretti, derken dinledim.

***

Bu hadiste onlara cenazenin arkasından gitmelerini (ittiba etmelerini) emrettiğini belirtmektedir. Yürüyen kimseye tabi olan kişi, önünden giden değil, ondan geri kalan kimsedir.

Sözünü ettiğimiz bu rivayetler, ez-Zührî'nin: Cenazenin arkasında yürümek sünnete uygun olmayarak yapılan hatalı işlerdendir, şeklindeki sözünün yanlış olduğuna delildir.

٢٦٩٦- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثنا أَسَدٌ، قَالَ: ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ يَعْلَى بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ، قَالَ: قُلْتُ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، مَا تَقُولُ فِي الْمَشْيِ أَمَامَ الْجِنَازَةِ؟ فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: الْمَشْيُ خَلْفَهَا أَفْضَلُ مِنَ الْمَشْيِ أَمَامَهَا، كَفَضْلِ الْمَكْتُوبَةِ عَلَى التَّطَوُّعِ. قَالَ: قُلْتُ، فَإِنِّي رَأَيْتُ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَمْشِيَانِ أَمَامَهَا، فَقَالَ: إِنَّمَا يَكْرَهَانِ أَنْ يُحْرِجَا النَّاسَ.

2696- … Amr b. Hureys dedi ki: Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh*'a: Cenazenin önünde yürümek hakkında ne dersin? diye sordum. Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh* şu cevabı verdi: Cenazenin arkasında yürümek önünde yürümekten, farz namazın nafile namaza olan fazileti gibi daha faziletlidir.

Amr dedi ki: Ben, Ebu Bekir'i ve Ömer *radıyallahu anhumâ*'yı cenazenin önünde yürürken gördüm, deyince Ali: Onlar insanları sıkıntıya sokmaktan hoşlanmazlardı, dedi.

٢٦٩٧- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْاَحْوَصِ، عَنْ أَبِي فَرْوَةَ الْهَمْدَانِيِّ، عَنْ زَائِدَةَ بْنِ خِرَاشٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبْزَى، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: كُنْتُ أَمْشِي فِي جِنَازَةٍ فِيهَا أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعَلِيٌّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ.كَانَ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا يَمْشِيَانِ أَمَامَهَا، وَعَلِيٌّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ يَمْشِي خَلْفَهَا يَدِي فِي يَدِهِ. فَقَالَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: أَمَّا إِنَّ فَضْلَ الرَّجُلِ يَمْشِي خَلَفَ الْجِنَازَةِ، عَلَى الَّذِي يَمْشِي أَمَامَهَا، كَفَضْلِ صَلاةِ الْجَمَاعَةِ عَلَى صَلاةِ الْفَذِّ، وَإِنَّهُمَا لَيَعْلَمَانِ مِنْ ذَلِكَ مِثْلَ الَّذِي أَعْلَمُ، وَلَكِنَّهُمَا سَهْلَانِ يُسَهِّلَانِ عَلَى النَّاسِ.

2697- … Zâide b. Hirâş dedi ki: Bize İbn Ebzâ, babasından, onun şöyle dediğini tahdis etti. Ebu Bekir, Ömer ve Ali *radıyallahu anhum*'un da katıldığı bir cenazede ben de yürüyordum. Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhumâ* cenazenin önünde, Ali *radıyallahu anh* da elim onun elinde olduğu halde cenazenin arkasında yürüyordu.

Ali *radıyallahu anh* dedi ki: Şüphesiz bir kimsenin cenazenin arkasında yürümesinin, önünde yürüyen kimseye göre üstünlüğü, cemaatle namaz kılmanın tek başına namaz kılmaya olan üstünlüğü gibidir. Şüphesiz ikisi (Ebu Bekir ve Ömer), benim bu konuda bildiğimin aynısını biliyorlar. Ancak onlar, insanlara kolaylık sağlayan, yumuşak huylu kimselerdir.

***

İşte bu hadiste Ali *radıyallahu anh*'ın, cenazenin arkasında yürümenin, önünde yürümekten daha faziletli olduğunu söylediği görülmektedir.

O, Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhumâ* benim bildiğimin aynısını biliyorlar demiş ve onların insanlara kolaylık sağlamak için faziletli olanı terk ettiklerini yoksa bunu, başkasından daha faziletli olduğu için böyle yapmadıklarını belirtmiştir.

٢٦٩٨- حَدَّثَنَا.

2698- Bize tahdis etti.[112]

***

Böyle bir şey ise şahsi görüşe dayanılarak söylenemez. Bu, ancak Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendilerine bildirdiği ve bu hususta onlara öğretmiş olduğu bir bilgiye dayanılarak söylenebilir.

Bu şekilde naklettiğimiz rivayetlerin sahih olduklarının görülmesi ile cenazenin arkasında yürümenin, önünde yürümekten daha faziletli olduğu sabit olmaktadır.

٢٦٩٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، الْحَكَمُ بْنُ نَافِعٍ الْبَهْرَانِيُّ، فَقَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، عَنْ رَاشِدِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ نَافِعٍ، قَالَ: خَرَجَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا وَأَنَا مَعَهُ عَلَى جِنَازَةٍ فَرَأَى مَعَهَا نِسَاءً، فَوَقَفَ ثُمَّ قَالَ: رُدُّهُنَّ، فَإِنَّهُنَّ فِتْنَةُ الْحَيِّ وَالْمَيِّتِ ثُمَّ مَضَى، فَمَشَى خَلْفَهَا. فَقُلْتُ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، كَيْفَ الْمَشْيُ فِي الْجِنَازَةِ؟ أَمَامَهَا أَمْ خَلْفَهَا؟ فَقَالَ: أَمَا تَرَانِي أَمْشِي خَلْفَهَا؟

2699- … Raşid b. Sa'd'dan, o Nâfi'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* bir cenazeyi götürenlerle birlikte çıktı. Ben de onunla beraberdim. Cenaze ile birlikte bazı kadınların da bulunduğunu gördü. Yerinde durduktan sonra: Onları geri çevirin. Çünkü onlar hayatta olan için de, ölmüş olan için de bir fitnedirler, dedi ve cenazenin arkasında yürüdü. Ben: Ey Abdurrahman'ın babası! Cenazede nasıl yürünür, önünde mi, arkasında mı? sordum. O: Benim arkasında yürüdüğümü görmüyor musun? dedi.

***

İşte Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*, kendisine cenazede yürümeye

112 Ancak bundan sonraki ibarelerde herhangi bir rivayet yoktur. Nitekim diğer basılı nüshalarda da böyle bir numaralandırma ve "bize tahdis etti" ibaresi bulunmamaktadır. Hatalı olarak bize tahdis etti ibaresi ve dolayısıyla rivayet numarası yazılmıştır. Sayımı etkilememesi için biz de zorunlu olarak bunu kaydettik (Çeviren).

dair soru sorulunca, bu soruyu sorana cenazenin arkasında yürüneceği cevabını vermiştir. Hâlbuki Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in cenazenin önünde yürüdüğüne dair rivayeti bu bölümün baş taraflarında (2678 no'lu hadiste ve devamında) kaydetmiştik.

İşte bu, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in böyle bir işi insanlara kolaylık sağlamak üzere yaptığına delildir. Böylelikle, cenazenin arkasında yürümek, önünde yürümekten daha faziletli ise de, bunun mutlaka yerine getirilmesi gereken bir şey olmayıp bunda terk eden kimse için herhangi bir vebalin söz konusu olmadığını, aksine kişinin bunu da, başkasını da yapabileceğini onlara göstermek istemiştir.

Bu kabilden İbn Ömer'den gelen rivayetin durumu da böyledir. Salim, onun cenazenin önünde yürüdüğünü rivayet etmiştir.

Bu da, cenazenin önünde yürümenin mubah olduğuna delil olmakla birlikte, cenazenin önünde yürümenin arkasında yürümekten daha faziletli olduğunu göstermez. Daha sonra Nâfi ondan cenazenin arkasında yürüdüğünü rivayet etmiştir.

Bu da, cenazenin arkasında yürümenin mubah olduğuna delil olmakla birlikte arkasında yürümenin başka yerde yürümekten daha faziletli olduğuna delil değildir.

Ona bu hususta soru sorunca, cenazede arkasında yürümenin gerektiğini ve bunun diğerinden daha faziletli olduğunu haber vermiştir.

el-Berâ'nın rivayet ettiği (2695 no'lu) hadiste de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, ashaba cenazenin arkasından gitmelerini emrettiğini görüyoruz. Bunun (ittibaın) çoğunlukla akla gelen anlamı da cenazenin arkasında yürümektir.

Böylelikle cenazenin arkasından gitmesi ve eğer cenaze namazını kılacaksa namaza durduğunda gerisinde durması, cenazenin hakkı olmaktadır.

Buna göre cenazeye katılan kimsenin cenazenin arka tarafında olması söz konusu olmaktadır. Bu şekilde gelmiş rivayetler ile birlikte nazar (akli düşünme ve kıyas) da bunu ortaya koymaktadır.

٢٧٠٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ

بْنِ شَرِيكٍ الْعَامِرِيّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَارِثَ بْنَ أَبِي رَبِيعَةَ سَأَلَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ، عَنْ أُمِّ وَلَدٍ لَهُ نَصْرَانِيَّةٍ، مَاتَتْ. فَقَالَ لَهُ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: تَأْمُرُ بِأَمْرِكَ وَأَنْتَ بَعِيدٌ مِنْهَا ثُمَّ تَسِيرُ أَمَامَهَا، فَإِنَّ الَّذِي يَسِيرُ أَمَامَ الْجِنَازَةِ لَيْسَ مَعَهَا.

2700- … Abdullah b. Şerîk el-Âmirî dedi ki: el-Hâris b. Ebi Rebîa'nın, Abdullah b. Ömer'e Hıristiyan olan ve (daha sonra) ölen bir ümmü veledinin (kendisinden çocuk doğurmuş bir cariyenin) durumu hakkında soru sorduğunu işittim. Buna karşılık İbn Ömer *radıyallahu anh* ona: Sen uygun gördüğün emirleri verirsin, ondan uzakta durursun, sonra (cenazesinin) önünden yürürsün. Çünkü cenazenin önünden yürüyen bir kimse onunla birlikte sayılmaz, dedi.

***

İşte İbn Ömer, cenazenin önünde yürüyen bir kimsenin onunla birlikte sayılmayacağını haber vermektedir.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i cenazenin önünde yürürken gördüğü halde onun böyle bir kanaate sahip olması imkânsızdır.

Bununla, bu bölümün baş taraflarında kaydetmiş olduğumuz (2677 no'lu hadis ve devamı) rivayetin, aslında Malik'in ez-Zührî'den rivayet ettiği gibi mevkuf olduğu sabit olmaktadır. Yine aynı şekilde Ukayl'in ve Yunus'un ez-Zührî'den, onun da Salim'den rivayet ettiği şekilde mevkuf olduğu sabit olmaktadır. Hadisin, İbn Uyeyne'nin ez-Zührî'den, onun Salim'den, onun da babasından naklettiği şekilde merfu bir rivayet olmadığı da ortaya çıkmaktadır. (Söz konusu rivayet 2677 numara ile geçmiştir.)

٢٧٠١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: ثَنَا الْفِرْيَابِيُّ، قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، قَالَ: ثَنَا أَبُو يَحْيَى، عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: كُنْتُ مَعَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا جَالِسًا، فَمَرَّتْ جِنَازَةٌ، فَقَامَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا ثُمَّ قَالَ: قُمْ، فَإِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَامَ لِجِنَازَةِ يَهُودِيٍّ مَرَّتْ عَلَيْهِ. فَقِيلَ: هَلْ لَكَ أَنْ تَتْبَعَهَا، فَإِنَّ فِي اتِّبَاعِ الْجِنَازَةِ أَجْرًا؟ فَانْطَلَقْنَا نَمْشِي مَعَهَا، فَنَظَرَ فَرَأَى نَاسًا، فَقَالَ: مَا أُولَئِكَ النَّاسُ بَيْنَ يَدَيِ الْجِنَازَةِ؟ قُلْتُ: هُمْ أَهْلُ الْجِنَازَةِ، فَقَالَ: مَا هُمْ مَعَ الْجِنَازَةِ، وَلَكِنْ كَتِفَيْهَا أَوْ وَرَاءَهَا. فَبَيْنَمَا هُوَ يَمْشِي

إِذْ سَمِعَ رَانَّةً، فَاسْتَدَارَنِي وَهُوَ قَابِضٌ عَلَى يَدِي فَاسْتَقْبَلَهَا، فَقَالَ لَهَا شَرًّا، حَرَمْتِينَا هَذِهِ الْجِنَازَةَ اذْهَبْ يَا مُجَاهِدُ، فَإِنَّكَ تُرِيدُ الْاَجْرَ، وَهَذِهِ تُرِيدُ الْوِزْرَ، إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَانَا أَنْ نَتْبَعَ الْجِنَازَةَ مَعَهَا رَانَّةٌ.

2701- … Mücahid dedi ki: Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* ile birlikte oturuyordum. Bir cenaze geçti. İbn Ömer *radıyallahu anh* ayağa kalktı, sonra: Ayağa kalk! Çünkü ben Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanından geçen bir Yahudi cenazesi için ayağa kalktığını gördüm, dedi.

Bunun üzerine ona: Cenazenin arkasından gitmeye ne dersin? Cenazenin arkasından gitmekten dolayı sevap alınır (mı)? diye soruldu.

Cenaze ile birlikte yürümeye başladık. Etrafa bakınca bazı kimseler gördü ve: Şu cenazenin önünde giden kimselerin durumu nedir? dedi. Ben: Onlar, cenazenin yakınlarıdır, dedim. O: Bunlar, cenaze ile birlikte değildir fakat (yakınları) cenazenin omuzları hizasında ya da arkasında yürümelidirler, dedi.

İbn Ömer, yürürken yüksek sesle birisinin ağladığını duydu. Elimden tutarak beni geri çevirdi. Ağlayana döndü, ona ağır sözler söyleyip: Bu cenazenin sevabından bizi mahrum ettin. Haydi, ey Mücahid git, sen sevap almak istiyorsun, bu ağlayan kadın ise günah almak istiyor. Şüphesiz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yüksek sesle ağlayan birisi ile birlikte cenazenin peşinden gitmemizi yasakladı, dedi.[113]

***

Cenazenin arkasında yürümek önünde yürümekten nasıl daha faziletli olabilir? Çünkü Ömer b. el-Hattab, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının da huzurda iken Zeyneb *radıyallahu anhâ*'nın cenazesinde insanların ve cenazenin önünde ilerliyordu. Bu, onun aslolanın cenazenin arkasında yürümek görüşünde olmadığına delildir. Böyle bir durum olmamış olsaydı, cenazenin arkasında yürümeyi de mubah kılardı diyen kimseye şöyle cevap verilir:

Senin dediğin nasıl caiz olabilir? Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh*: O ikisi -Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhumâ*'yı kastediyor- cenazenin arkasında yürümenin önünde yürümekten daha faziletli olduğunu bilmektedirler. Du-

113 İbn Mâce, Cenâiz, 51; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 427, 528, 532.

rum böyle iken onun böyle hareket etmesinin senin dediğin anlama gelmesi nasıl düşünülebilir?

Fakat bize göre o, bu işi -doğrusunu en iyi bilen Allah'tır- arızi bir sebep dolayısıyla yapmıştır. O, cenazenin arkasında hanımlar olduğundan dolayı erkeklerin onlarla karışmasından hoşlanmadığından bu arızi sebep dolayısı ile cenazenin önünden gitmelerini emretmiştir. Yoksa bu, önde yürümenin arkasında yürümekten daha faziletli olduğu için meydana gelmemiştir.

Ben, Yunus'u dinledim. O, İbn Vehb'den bu görüşü dile getirenleri işittiğini söylüyordu. Bu da sözü geçen o hadisin anlamına dair yapılmış en uygun açıklamadır. Böylelikle bu, Ali *radıyallahu anh*'ın, Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhumâ* hakkında sözünü ettiği durum ile çelişmemiş olur.

٢٧٠٢- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: أَنَا شَرِيكٌ، عَنْ مُغِيرَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: كَانَ ٱلْاَسْوَدُ إِذَا كَانَ مَعَهَا نِسَاءٌ أَخَذَ بِيَدِي، فَتَقَدَّمْنَا نَمْشِي أَمَامَهَا، فَإِذَا لَمْ يَكُنْ مَعَهَا نِسَاءٌ، مَشَيْنَا خَلْفَهَا.

2702- … Mugîre'den, o İbrahim'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: el-Esved, cenaze ile birlikte hanımlar da bulunuyor ise elimden tutardı ve beraber öne geçip cenazenin önünde yürürdük. Eğer cenaze ile birlikte hanımlar yoksa cenazenin arkasında yürürdük.

***

el-Esved b. Yezid, Abdullah b. Mesud ile uzun süre arkadaşlık yapmıştır. O, bununla birlikte Ömer *radıyallahu anh* ile de cenaze ile birlikte giderken cenazenin arkasında yürümeye dikkat ederdi. Ancak herhangi bir arızi sebeple karşılaşacak olursa bundan dolayı cenazenin önünde yürürdü. Yoksa bu, önünde yürümek ona göre başka yerde yürümekten daha faziletli olduğu için değildi.

İşte Ömer *radıyallahu anh*'dan, Zeyneb *radıyallahu anh*'ın cenazesinde yapmış olduğu uygulamaya dair kaydettiğimiz rivayet de bize göre bu anlamdadır. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

٢٧٠٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي السَّرِيِّ، قَالَ: ثنا فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، قَالَ: ثنا مَنْصُورٌ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ. ح

2703- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Ebi's-Serî tahdis edip dedi ki: Bize Fudayl b. Iyâz tahdis edip dedi ki: Bize Mansûr, İbrahim'den tahdis etti, H.

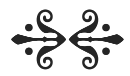
٢٧٠٤- وَحَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثنا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ، قَالَ: ثنا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنْ مُغِيرَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: كَانُوا يَكْرَهُونَ السَّيْرَ أَمَامَ الْجِنَازَةِ.

2704- Bize Ravh b. el-Ferec de tahdis edip dedi ki: Bize Yusuf b. Adiy tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Ahvas, Mugîre'den tahdis etti. O İbrahim'den, şöyle dediğini rivayet etti: Onlar (tabiûn), cenazenin önünde yürümeyi hoş görmezlerdi.

***

İşte İbrahim bunu söylüyor. O bu şekilde "…lerdi" dediğinde bununla ancak Abdullah (b. Mesud)'ın arkadaşlarını kasteder. İşte onlar bu uygulamayı hoş görmezlerdi. Daha sonra aynı işi bir mazeret sebebiyle yapabiliyorlardı. Çünkü bu şekildeki uygulama, cenazeye yaklaşmaları halinde kadınlar arasına karışmalarından daha faziletlidir. Eğer kadınlar cenazeden uzakta bulunuyorlarsa veya cenaze ile birlikte kadın yoksa cenazenin arkasında yürümek, önünde, sağında ve solunda yürümekten daha faziletlidir.

Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed b. el-Hasen'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٣- بَابُ الْجِنَازَةِ تَمُرُّ بِالْقَوْمِ أَيَقُومُونَ لَهَا أَمْ لاَ؟

3- ÖNLERİNDEN CENAZE GEÇEN KİMSELER CENAZE İÇİN AYAĞA KALKARLAR MI, KALKMAZLAR MI?

٢٧٠٥- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا مُعَلَّى بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ، عَنْ مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ بْنِ مَنَاحٍ أَنَّ أَبَانَ بْنَ عُثْمَانَ مَرَّتْ بِهِ جِنَازَةٌ فَقَامَ لَهَا.

2705- … Musa b. İmrân b. Menâh'dan rivayete göre, Ebân b. Osman, yanından bir cenaze geçirilirken cenaze için ayağa kalkmıştır.

٢٧٠٦- حَدَّثَنَا يَزِيدُ، قَالَ: ثَنَا دُحَيْمٌ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ هِشَامِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ إِلَّا أَنَّهُ قَالَ: رَأَيْتُ عُثْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَفْعَلُ ذَلِكَ، وَأَخْبَرَنِي أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعَلُ ذَلِكَ.

2706- … İsmail b. Ümeyye hadisi senediyle aynen zikretmiştir. Ancak onun (Ebân'ın) rivayetinden ayrı olarak şunları söylemiştir: Ben Osman *radıyallahu anh*'ı bunu yaparken gördüm. O bana Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in de böyle yaptığını haber verdi.

٢٧٠٧- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمٍ،

عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا رَأَيْتُمْ اَلْجِنَازَةَ فَقُومُوا لَهَا حَتَّى تُوضَعَ أَوْ تُخَلِّفَكُمْ».

2707- Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, ez-Zührî'den tahdis etti. O Salim'den, o babası (Abdullah b. Ömer)'den, o Âmir b. Rebîa'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Cenazeyi gördüğünüz takdirde yere konuluncaya ya da sizi geride bırakıncaya kadar onun için ayakta durun."***[114]

٢٧٠٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي الْوَزِيرِ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2708- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize İbrahim b. Ebi'l-Vezîr tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٧٠٩- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا أَزْهَرُ بْنُ سَعْدٍ السَّمَّانِ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنْ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ، قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا رَأَيْتَ جِنَازَةً فَقُمْ».

2709- … Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Âmir b. Rebîa'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana: ***"Bir cenaze gördüğün takdirde ayağa kalk"*** buyurdu.

٢٧١٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا حُسَيْنُ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنْ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا رَأَيْتُمُ الْجِنَازَةَ فَقُومُوا لَهَا حَتَّى تُوضَعَ أَوْ تُخَلِّفَكُمْ».

114 Buhârî, Cenâiz, 47, 48, 50; Müslim, Cenâiz, 73, 78; Ebu Davud, Cenâiz, 43; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 25, 41.

2710- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Hüseyn b. Mehdî tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrezzak tahdis edip dedi ki: Bana İbn Cüreyc haber verip dedi ki: Bana İbn Şihâb haber verip dedi ki: Bana Salim, Nâfi'den haber verdi. O İbn Ömer'den, o Âmir b. Rebîa'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Cenazeyi gördüğünüz takdirde yere konuluncaya ya da sizi geride bırakıncaya kadar onun için ayakta durun."***

٢٧١١- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنْ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

2711- Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis edip dedi ki: Bize el-Leys, Nâfi'den tahdis etti. O İbn Ömer'den, o Âmir b. Rebîa'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etti.

٢٧١٢- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، وَمُبَشِّرُ بْنُ الْحَسَنِ، قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُقْرِئُ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ، قَالَ: حَدَّثَنِي رَبِيعَةُ بْنُ سَيْفٍ اَلْمَعَافِرِيُّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو، أَنَّهُ قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، تَمُرُّ بِنَا جِنَازَةُ الْكَافِرِ فَنَقُومُ لَهَا؟ قَالَ: «نَعَمْ فَإِنَّكُمْ لَسْتُمْ تَقُومُونَ لَهَا إِنَّمَا تَقُومُونَ إِعْظَامًا لِلَّذِي يَقْبِضُ النُّفُوسَ».

2712- … Ebu Abdurrahman'dan, o Abdullah b. Amr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e: Ey Allah'ın Rasulü! Önümüzden kâfir cenazesi geçiriliyor, onun için ayağa kalkalım mı? diye sordu. Allah Rasulü şöyle buyurdu: ***"Evet, ancak sizler onun için ayağa kalkmazsınız. Sizler ruhları kabzeden kimseyi tazim etmek için ayağa kalkarsınız."***[115]

٢٧١٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ. ح

115 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 168.

2713- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis etti, H.

٢٧١٤- وَحَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، قَالا: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، قَالَ: قَعَدَ سَهْلُ بْنُ حُنَيْفٍ، وَقَيْسُ بْنُ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ بِالْقَادِسِيَّةِ، فَمُرَّ عَلَيْهِمَا بِجِنَازَةٍ فَقَامَا. فَقِيلَ لَهُمَا: إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ الْاَرْضِ، أَيْ مَجُوسِيٌّ. فَقَالَا: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَيْهِ جِنَازَةٌ، فَقَامَ، فَقِيلَ لَهُ: إِنَّهُ يَهُودِيٌّ، فَقَالَ: «أَلَيْسَ مَيِّتًا»؟ أَوْ «لَيْسَ نَفْسًا؟»

2714- Bize İbn Merzûk da tahdis edip dedi ki: Bize Vehb b. Cerîr tahdis edip (Ebu Davud'la birlikte) dediler ki: Bize Şu'be, Amr b. Mürre'den tahdis etti. O İbn Ebi Leyla'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Kadisiyye'de Sehl b. Huneyf ile Kays b. Sa'd b. Ubâde oturuyorlardı. Yanlarından bir cenaze geçirilince ikisi de ayağa kalktı. Onlara: O, bu arazide çalışan ahalidendir -yani Mecusi birisidir- denildi. İkisi de şu cevabı verdi: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanından bir cenaze geçirildi. O da ayağa kalktı. Ona: Bu bir Yahudidir, denilince, o: ***"Ölmüş birisi değil midir ya da: Bir can değil midir?"*** dedi.[116]

٢٧١٥- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَامَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَنْ مَعَهُ لِجِنَازَةٍ حَتَّى تَوَارَتْ.

2715- … Ebu'z-Zübeyr'den, o Cabir *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ve beraberindekiler, bir cenaze için önlerinden kayboluncaya kadar ayakta durdular.[117]

٢٧١٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثَنَا أَبَانُ. ح

116 Buhârî, Cenâiz, 49; Müslim, Cenâiz, 81.
117 Müslim, Cenâiz, 79.

2716- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Müslim b. İbrahim tahdis edip dedi ki: Bize Ebân tahdis etti, H.

٢٧١٧- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: ثَنَا أَبَانُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ مِقْسَمٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ مَرَّتْ عَلَيْهِ جِنَازَةٌ فَقُمْنَا لِنَحْمِلَهَا، فَإِذَا جِنَازَةٌ يَهُودِيٌّ أَوْ يَهُودِيَّةٍ، فَقُلْنَا: يَا نَبِيَّ اللهِ، إِنَّهَا جِنَازَةُ يَهُودِيٍّ أَوْ يَهُودِيَّةٍ، فَقَالَ: «إِنَّ الْمَوْتَ فَزَعٌ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ اَلْجِنَازَةَ فَقُومُوا».

2717- Bize İbn Ebi Davud da tahdis edip dedi ki: Bize Musa b. İsmail tahdis edip dedi ki: Bize Ebân, Yahya b. Ebi Kesîr'den tahdis etti. O Ubeydullah b. Miksem'den, o Cabir b. Abdullah *radıyallahu anhumâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte bulunduğumuz bir sırada önünden bir cenaze geçirildi. Onu taşımak üzere ayağa kalktık. Onun Yahudi bir erkeğin veya bir kadının cenazesi olduğunu gördük. Bunun üzerine: Ey Allah'ın Peygamberi! Bu Yahudi bir erkeğin veya kadının cenazesidir, dedik. Şöyle buyurdu: ***"Şüphesiz ölüm bir dehşettir. Bundan dolayı cenazeyi görecek olursanız ayağa kalkın."***[118]

٢٧١٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَيْمُونٍ، قَالَ: ثَنَا الْوَلِيدُ، عَنِ الاوْزَاعِيِّ، عَنْ يَحْيَى، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2718- Bize Muhammed b. Abdullah b. Meymûn tahdis edip dedi ki: Bize el-Velîd, el-Evzâî'den tahdis etti. O Yahya'dan hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٧١٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ ابْنِ أَبِي السَّفَرِ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: مُرَّ عَلَى مَرْوَانَ بِجِنَازَةٍ فَلَمْ يَقُمْ. فَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُرَّ عَلَيْهِ بِجِنَازَةٍ فَقَامَ، فَقَامَ مَرْوَانُ.

118 Müslim, Cenâiz, 78; Ebu Davud, Cenâiz, 43; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 319, 335, 354.

2719- ... eş-Şa'bî'den, o Ebu Said el-Hudrî *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Mervân (b. el-Hakem)'ın yanından bir cenaze geçirildi. Ancak o ayağa kalkmadı. Bunun üzerine Ebu Said: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in önünden bir cenaze geçirildi ve ayağa kalktı deyince, Mervân da ayağa kalktı.

٢٧٢٠- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا رَأَيْتُمْ الْجِنَازَةَ فَقُومُوا، فَمَنْ تَبِعَهَا فَلا يَقْعُدْ حَتَّى تُوضَعَ».

2720- ... Süheyl b. Ebu Salih'den, o babasından, o Ebu Said el-Hudrî *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Cenazeyi gördüğünüz zaman ayağa kalkın. Onun ardından giden kimse de cenaze yere bırakılıncaya kadar oturmasın."***[119]

٢٧٢١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا مُسْلِمٌ، قَالَ: ثَنَا أَبَانُ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2721- ... Bize Yahya b. Ebi Kesîr, Ebu Seleme'den tahdis etti. O Ebu Said *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

٢٧٢٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مَيْمُونٍ، قَالَ: ثَنَا الْوَلِيدُ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ يَحْيَى. ح

2722- Bize Muhammed b. Abdullah b. Meymûn tahdis edip dedi: Bize el-Velîd, el-Evzâî'den tahdis etti, o Yahya'dan, H.

119 Buhârî, Cenâiz, 48; Müslim, Cenâiz, 76, 77; Ebu Davud, Cenâiz, 43.

٢٧٢٣- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو سَعِيدٍ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2723- Bize Ebu Bekre de tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize Hişâm, Yahya'dan tahdis etti. O Ebu Seleme'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bize Ebu Said, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını tahdis etti.

٣٧٢٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْوَهْبِيُّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ مُرْجَانَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ عَلَى جِنَازَةٍ وَلَمْ يَمْشِ مَعَهَا، فَلْيَقُمْ حَتَّى تَغِيبَ عَنْهُ، وَإِنْ مَشَى مَعَهَا فَلا يَقْعُدْ حَتَّى تُوضَعَ».

2724- … Muhammed b. İbrahim'den, o Said b. Mercâne'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Sizden biriniz bir cenazenin namazını kılıp onunla birlikte yürümeyecek olursa, cenaze önünden kayboluncaya kadar ayakta dursun. Eğer onunla birlikte yürürse yere konuluncaya kadar oturmasın."***

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, bu rivayetler doğrultusunda görüş sahibi olmuş, bu rivayetlere tabi olup bunları asıl dayanak kabul ederek taklit etmiştir. Bunlar, yanından cenaze geçen kimselere de önlerinden kayboluncaya kadar cenaze için ayakta durmalarını, onunla birlikte yürüyenlere de yere konuluncaya kadar oturmamalarını emretmişlerdir.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Yanından cenaze geçen kimsenin cenaze için ayağa kalkma yükümlülüğü yoktur. Cenazenin peşinden giden kimse de cenaze henüz yere konulmamış dahi olsa oturabilir, demişlerdir.

Bunlar: Kays b. Sa'd ile Sehl b. Huneyf'in rivayet ettiği Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bir Yahudi cenazesi için ayağa kalktığına dair (2714 no'lu) hadise gelince; şüphesiz Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* böyle

bir iş yapmamıştır. Çünkü cenazelere dair hükümlerden birisi de cenaze için ayağa kalkılmasıdır. Fakat bunun bir başka sebebi vardır, demişler ve bu konuda şu rivayeti zikretmişlerdir:

٢٧٢٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عُمَرَ، يُحَدِّثُ عَنِ الحَسَنِ، وَابْنِ عَبَّاس رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، أَوْ عَنْ أَحَدِهِمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، مَرَّتْ بِهِ جِنَازَةُ يَهُودِيٍّ، فَقَامَ لَهَا وَقَالَ: «آذَانِي رِيحُهَا».

2725- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Asım, İbn Cüreyc'den tahdis etti. İbn Cüreyc dedi ki: Muhammed b. Ömer'i, el-Hasen'den ve İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan ya da onlardan birisinden şunu tahdis ederken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanından bir Yahudi cenazesi geçirilmiş, o da bunun için ayağa kalkıp: ***"Kokusu beni rahatsız etti"*** demiştir.

***

Bu hadis, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ayağa kalkmasının, cenazenin kokusundan rahatsızlık duymasından dolayı olduğuna delildir. O, böylelikle o kokudan uzaklaşmak istemiştir. Bunun başka bir sebebi yoktur.

Bir cenaze için ayağa kalkışına dair gelen rivayetlere gelince; bu da, cenazenin namazını kılmak içindi.

٢٧٢٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنِ الحَسَنِ أَنَّ الْعَبَّاسَ بْنَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَالْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا مَرَّتْ بِهِمَا جِنَازَةٌ، فَقَامَ الْعَبَّاسُ وَلَمْ يَقُمْ الْحَسَنُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، فَقَالَ الْعَبَّاسُ لِلْحَسَنِ: أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّتْ عَلَيْهِ جِنَازَةٌ فَقَامَ؟ فَقَالَ: نَعَمْ، وَقَالَ الْحَسَنُ لِلْعَبَّاسِ: أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي عَلَيْهَا؟ قَالَ: نَعَمْ.

2726- … Katâde'den, o el-Hasen'den rivayet ettiğine göre, Abbas b. Abdulmuttalib ile el-Hasen b. Ali *radıyallahu anh*'ın yanından bir cenaze geçirilmişti. Abbas ayağa kalktığı halde el-Hasen *radıyallahu anh* ayağa kalkmadı. Bundan dolayı Abbas, el-Hasen'e Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in

yanından bir cenaze geçtiğini, onun da ayağa kalktığını bilmiyor musun? diye sordu. el-Hasen: Biliyorum, dedi. Ardından el-Hasen, Abbas'a: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in o cenazenin namazını kıldığını biliyor musun? dedi. Abbas da: Biliyorum, dedi.

***

İşte bu hadis, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in o kalkmasının cenaze namazını kılmak üzere olduğunun delilidir. Yoksa bu, cenaze için ayağa kalkmanın sünnet olduğundan dolayı olmamıştı.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in cenaze için ayağa kalkmayı, arkasından gidilmesi halinde yere bırakılıncaya kadar oturmamayı emrettiğine dair nakledilen rivayetlere gelince; evet, bir zamanlar hüküm bu şekildeydi, ancak daha sonra bu hüküm nesh edilmiştir.

٢٧٢٧- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مَالِكٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ وَاقِدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ مَسْعُودِ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَامَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَعَ الْجِنَازَةِ حَتَّى تُوضَعَ، وَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ، ثُمَّ قَعَدَ بَعْدَ ذَلِكَ، وَأَمَرَهُمْ بِالْقُعُودِ.

2727- … Nâfi b. Cübeyr'den, o Mesud b. el-Hakem'den, o Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yere bırakılıncaya kadar bir cenaze ile birlikte ayakta durdu. İnsanlar da onunla beraber ayakta durdular. Daha sonra oturdu ve onlara da oturmalarını emretti.[120]

٢٧٢٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ وَبَحْرٌ، قَالَا: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ اللَّيْثِيُّ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَمْرِو بْنِ عَلْقَمَةَ حَدَّثَهُ، عَنْ وَاقِدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ، عَنْ مَسْعُودِ بْنِ الْحَكَمِ الزُّرَقِيِّ، عَنْ عَلِيٍّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2728- … Vâkid b. Amr b. Sa'd b. Muâz'dan, o Mesud b. el-Hakem

120 Müslim, Cenâiz, 82, 83.

ez-Zurakî'den, o Ali *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

٢٧٢٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ وَاقِدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ مَسْعُودِ بْنِ الْحَكَمِ أَنَّهُ قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيًّا يَقُولُ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْقِيَامِ فِي الْجِنَازَةِ، ثُمَّ جَلَسَ بَعْدَ ذَلِكَ، وَأَمَرَنَا بِالْجُلُوسِ.

2729- … Muhammed b. Amr b. Vâkid b. Amr'dan, o Nâfi b. Cübeyr'den, o Mesud b. el-Hakem'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ali'yi şöyle derken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* cenaze dolayısıyla ayağa kalkılmasını emretmişti. Daha sonra ise kendisi oturduğu gibi bizlere de oturmayı emretti.[121]

٢٧٣٠- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مَسْعُودِ بْنِ الْحَكَمِ الزُّرَقِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: شَهِدْتُ جِنَازَةً بِالْعِرَاقِ، فَرَأَيْتُ رِجَالاً قِيَامًا يَنْتَظِرُونَ أَنْ تُوضَعَ، وَرَأَيْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يُشِيرُ إِلَيْهِمْ أَنْ: اِجْلِسُوا فَإِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ أَمَرَنَا بِالْجُلُوسِ بَعْدَ الْقِيَامِ.

2730- … İsmail b. el-Hakem b. Mesud ez-Zurakî'den, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Irak'ta bir cenazede bulundum. Bazı adamların, cenazenin yere bırakılmasını bekleyerek ayakta durduklarını gördüm. Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh*'ın da oturun diye işaret ettiğini gördüm. O: Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bizlere önceleri ayakta dururken sonradan oturmamızı emretti, dedi.

٢٧٣١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ

121 Ebu Davud, Cenâiz, 43; Tirmizî, Cenâiz, 52.

مَسْعُودِ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: رَأَيْنَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَامَ فَقُمْنَا، وَرَأَيْنَاهُ قَعَدَ فَقَعَدْنَا.

2731- … Mesud b. el-Hakem'den, o Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ayağa kalktığını gördük, biz de ayağa kalktık. Onun oturduğunu görünce biz de oturduk.

***

Sözünü ettiğimiz rivayetlerle, cenaze için ayağa kalkmanın önceleri uygulanırken sonradan nesh edildiği sabit olmaktadır.

Bazıları: Bu, kitap ehline muhalefet olmak üzere nesh edilmiştir, demiş ve bu konuda şunları delil göstermiştir:

٢٧٣٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا صَفْوَانُ بْنُ عِيسَى، قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ رَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جُنَادَةَ بْنِ أَبِي أُمَيَّةَ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ ذَكَرَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اتَّبَعَ جِنَازَةً، لَمْ يَجْلِسْ حَتَّى تُوضَعَ فِي اللَّحْدِ. قَالَ: فَعَرَضَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَبْرٌ مِنْ أَحْبَارِ الْيَهُودِ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ هَكَذَا نَفْعَلُ. قَالَ: فَجَلَسَ النَّبِيُّ وَقَالَ: «خَالِفُوهُمْ».

2732- … Cünâde b. Ebi Ümeyye'den, o Ubâde b. es-Samit'ten rivayet ettiğine göre, Ubâde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bahsederek dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem,* bir cenazenin arkasından gittiğinde cenaze lahde konulmadıkça oturmazdı. (Ubâde) dedi ki: Yahudi hahamlarından birisi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına geldi ve: Ey Muhammed! İşte biz de böyle yapıyoruz, dedi.

Ubâde dedi ki: Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* oturdu ve: ***"Onlara muhalefet edin"*** buyurdu.[122]

***

122 Ebu Davud, Cenâiz, 43; İbn Mâce, Cenâiz, 35.

Bize göre bu hadis, onların benimsedikleri görüşe delil değildir. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den şu rivayet de nakledilmiştir:

٣٧٣٣- حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُس، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَسْدُلُ شَعْرَهُ، وَكَانَ الْمُشْرِكُونَ يَفْرُقُونَ رُءُوسَهُمْ. وَكَانَ أَهْلُ الْكِتَابِ يَسْدُلُونَ رُءُوسَهُمْ، وَكَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحِبُّ مُوَافَقَةَ أَهْلِ الْكِتَابِ فِيمَا لَمْ يُؤْمَرْ فِيهِ بِشَيْءٍ. ثُمَّ فَرَقَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأْسَهُ.

2733- … Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* önceleri saçlarını serbestçe bırakırdı. Müşrikler ise saçlarını ortadan ayırırlardı. Kitap ehlinden olanlar da saçlarını serbest bırakıyorlardı. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de, kendisine hakkında herhangi bir emir verilmeyen hususlarda kitap ehline muvafakat etmeyi severdi. Fakat daha sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* saçlarını ortadan ayırdı.[123]

٢٧٣٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُزَيْرٍ الْايْلِيُّ، قَالَ: ثَنَا سَلَامَةُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللهِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2734- … Ukayl'den, o İbn Şihâb'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ubeydullah haber verdi dedi ve hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Böylelikle İbn Abbas *radıyallahu anh*, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, aksi emredilmediği sürece kitap ehline uyduğunu haber vermektedir.

Bundan dolayı, Ubâde yoluyla gelen (2732 no'lu) hadiste oturmayı emretmesi ve bu konuda onlara muhalefet etmesi emredilmeden önce kitap ehline muhalefet etmeyi emretmiş olması imkânsızdır. Çünkü Peygamber *sallalla-*

123 Buhârî, Menâkıb, 23; Menâkıbu'l-Ensâr, 52; Müslim, Fezâil, 90; Ebu Davud, Tereccül, 10; Nesâî, Ziynet, 61; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 287, 320.

hu aleyhi ve sellem'in tabi olması öngörülen hüküm, kendisinden önceki şer'î hükmü nesheden yeni bir şer'î hüküm gelinceye kadar, kendisinden önceki peygamberin şeriatına uymak şeklindedir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: ***"İşte bunlar, Allah'ın hidayete erdirdiği kimselerdir, sen de onların hidayetlerine uy"*** (el-En'am, 6/90).

Ancak bize göre, onun bunu terk etmesi, -doğrusunu en iyi bilen Allah'tır- Yüce Allah'ın bu hususta kendisine yeni bir şer'î hüküm vermesi üzerine olmuştur. Bu da, daha önceki ayakta duruşu nesh eden oturma hükmüdür.

Nitekim bu kanaat Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh*'dan da rivayet edilmiştir.

٢٧٣٥- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنِ زِيَادٍ، قَالَ: ثَنَا لَيْثُ بْنُ أَبِي سُلَيْمٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ سَخْبَرَةَ، قَالَ: كُنَّا قُعُودًا مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ نَنْتَظِرُ جِنَازَةً، فَمُرَّ بِجِنَازَةٍ أُخْرَى، فَقُمْنَا، فَقَالَ: مَا هَذَا الْقِيَامُ؟ فَقُلْتُ: مَا تَأْتُونَا بِهِ، يَا أَصْحَابَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ أَبُو مُوسَى: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا رَأَيْتُمْ جِنَازَةَ مُسْلِمٍ أَوْ يَهُودِيٍّ أَوْ نَصْرَانِيٍّ، فَقُومُوا، فَإِنَّكُمْ لَسْتُمْ لَهَا تَقُومُونَ، إِنَّمَا تَقُومُونَ لِمَنْ مَعَهَا مِنَ الْمَلَائِكَةِ». فَقَالَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: إِذَا صَنَعَ ذَلِكَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّةً وَاحِدَةً كَانَ يَتَشَبَّهُ بِأَهْلِ الْكِتَابِ فِي الشَّيْءِ، فَإِذَا نُهِيَ عَنْهُ تَرَكَهُ.

2735- … Mücahid'den, o İbn Sahbere'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh* ile birlikte oturmuş bir cenazeyi bekliyorduk. Bir başka cenaze geçirildi. Bunun üzerine biz de ayağa kalktık. Ali: Bu ayağa kalkmak da ne oluyor? dedi. Ben: Ey Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı! Bu, sizin bize getirdiğinizdir, dedim. (Daha sonra da şunu ekledim:) Ebu Musa dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Bir Müslüman, Yahudi ya da Hıristiyan cenazesi gördüğünüz takdirde ayağa kalkın. Çünkü şüphesiz siz onun için ayağa kalkmıyorsunuz. Sizler ancak onunla birlikte olan melekler için ayağa kalkıyorsunuz."***

Buna karşılık Ali *radıyallahu anh*: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*

bunu yalnızca bir defa yaptı. O, benzer hususlarda kitap ehlinin tutumuna benzer tutum takınırdı. Bu tutum ona yasaklandığında o da onu terk ederdi, dedi.[124]

***

Böylelikle Ali *radıyallahu anh* bu hadiste, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ilk önceleri kitap ehline benzemek ve kendisinden önceki peygamberlere uymak üzere sadece bir defa cenaze için ayağa kalkmış olduğunu haber vermektedir. Nihayet Yüce Allah onun için farklı bir uygulama olarak oturmayı emredince, o da bir daha ayağa kalkmamıştır. Böylelikle bizim Ubâde yoluyla nakledilen (2732 no'lu) hadis ile ilgili yaptığımız yorum sabit olmaktadır.

٢٧٣٦- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ الْاَصْبَهَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ، قَالَ: تَذَاكَرْنَا الْقِيَامَ إِلَى الْجِنَازَةِ وَعِنْدَنَا عَلِيٌّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ. فَقَالَ أَبُو مَسْعُودٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: قَدْ كُنَّا نَقُومُ، فَقَالَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: ذَلِكَ وَأَنْتُمْ يَهُودٌ.

2736- … Osman b. Ebi Zur'a'dan, o Zeyd b. Vehb'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Yanımızda Ali *radıyallahu anh*'ın bulunduğu bir sırada cenaze için ayağa kalkmaktan bahsettik. Ebu Mesud *radıyallahu anh*: Biz cenaze için ayağa kalkardık, dedi. Bunun üzerine Ali *radıyallahu anh*: Senin dediğin bu durum siz Yahudi iken böyle idi, dedi.

***

Bunun anlamı şudur: Onlar Yahudilerin şeriatına uygun olarak önceleri kalkarlarken daha sonra İslam şeriatı ile bu husus neshedilmiş oldu.

Yine bu bölümde yaptığımız açıklamalarla, bu bölümün baş tarafında rivayet etmiş olduğumuz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in cenaze için

124 Buhârî, Cenâiz, 49. (Eserin hadislerinin tahricini yapan, kaynak olarak burayı göstermiş olmakla birlikte, burada sözü edilen hadis, daha önce 2714 numara ile geçmiş bulunan kısmen de buna benzeyen İbn Ebi Leyla'nın, Sehl b. Huneyf ile Kays b. Sa'd b. Ubade'den rivayet ettiği hadistir -Çeviren-).

ayağa kalkması ile ilgili rivayetlerin daha sonra nakletmiş olduğumuz rivayetlerle nesh edildiği de sabit olmaktadır.

٢٧٣٧- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ أُنَيْسِ بْنِ أَبِي يَحْيَى، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا وَأَصْحَابُ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَجْلِسُونَ قَبْلَ أَنْ تُوضَعَ الْجِنَازَةُ.

2737- … Üneys b. Ebi Yahya dedi ki: Babamı şöyle derken dinledim: İbn Ömer *radıyallahu anh* ve Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı, cenaze yere konulmadan önce otururlardı.

***

İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın böyle bir uygulama yaptığını görüyoruz. Hâlbuki Âmir b. Rebîa yolu ile Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den buna muhalif rivayet de nakledilmiştir (2707-2710 no'lu hadisler).

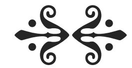
Onun burada sözü edilen uygulamayı (cenaze için ayağa kalkmayı) terk edip daha sonra yapmış olduğu uygulamaya yönelmesi, ilk uygulamanın nesh edildiğine ve Âmir b. Rebîa'nın bunu hadis olarak naklettiğine delildir.

٢٧٣٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ أَيْضًا، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ الْقَاسِمِ حَدَّثَهُ أَنَّ الْقَاسِمَ كَانَ يَجْلِسُ قَبْلَ أَنْ تُوضَعَ الْجِنَازَةُ، وَلَا يَقُومُ لَهَا، وَيُخْبِرُ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ: كَانَ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُومُونَ لَهَا إِذَا رَأَوْهَا، وَيَقُولُونَ: فِي أَهْلِكَ مَا أَنْتَ فِي أَهْلِكَ مَا أَنْتَ.

2738- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb bildirip dedi ki: Bana Amr b. el-Hâris'in haber verdiğine göre, Abdurrahman b. el-Kasım ona şunu bildirmiştir: (Abdurrahman'ın babası) el-Kasım, cenaze yere konulmadan önce oturur, cenaze için ayağa kalkmazdı. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan da, onun şunları söylediğini haber verirdi. Cahiliyye dönemi insanları cenazeyi gördüklerinde cenaze için ayağa kalkarlar ve: Ölümden önce aile halkın arasında olduğun gibi bundan sonra da aile halkın arasındaymış gibi olasın, derlerdi.

***

İşte Âişe *radıyallahu anhâ*, cenaze için ayağa kalkmayı tamamen kabul etmemekte ve böyle bir uygulamanın, Cahiliyye dönemi insanlarının uygulamalarından olduğunu haber vermektedir. Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- bu bölümde nesh edildiğini belirttiğimiz bütün hususlarda muhalif olan kanaati benimsiyorlardı. Biz de bunu kabul ediyoruz.

٤- بَابُ الرَّجُلِ يُصَلِّي عَلَى الْمَيِّتِ أَيْنَ يَنْبَغِي أَنْ يَقُومَ مِنْهُ؟

4- CENAZE NAMAZINI KILDIRAN CENAZENİN NERESİNDE DURMALIDIR?

٢٧٣٩- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، قَالَ: أَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ حُسَيْنِ بْنِ ذَكْوَانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ بُرَيْدَةَ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ، قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى أُمِّ كَعْبٍ، مَاتَتْ وَهِيَ نُفَسَاءَ، فَقَامَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلصَّلاةِ عَلَيْهَا، وَسَطَهَا.

2739- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Bize Abdulvâris b. Said, Hüseyn b. Zekvân'dan bildirdi. Hüseyn dedi ki: Bana Abdullah b. Büreyde, Semura b. Cündüb'den tahdis etti. O dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arkasında loğusa iken vefat etmiş olan Ümmü Ka'b'ın cenaze namazını kıldım. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onun namazını kıldırırken cenazenin ortasına doğru durdu.[125]

٢٧٤٠- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عَفَّانُ، قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ، قَالَ: ثَنَا حُسَيْنٌ الْمُعَلِّمُ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2740- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Affân tahdis edip dedi

---

125 Buhârî, Cenâiz, 63, 64; Müslim, Cenâiz, 87, 88; Ebu Davud, Cenâiz, 53; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 14, 19.

ki: Bize Hemmâm tahdis edip dedi ki: Bize Hüseyn el-Muallim tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, bu doğrultuda kanaat sahibi olmuş ve şöyle demiştir: İşte cenaze namazı kıl(dır)acak kimsenin kadına göre de, erkeğe göre de duracağı yer burasıdır.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Cenaze kadın ise, namazını kıldırmak üzere bu şekilde durur. Fakat cenaze erkek ise başı hizasında durur. Bu konuda da şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

٢٧٤١ - حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَاقَ الْحَضْرَمِيُّ، قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو غَالِبٍ، قَالَ: رَأَيْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ صَلَّى عَلَى جِنَازَةِ رَجُلٍ، فَقَامَ عِنْدَ رَأْسِهِ، وَجِيءَ بِجِنَازَةِ امْرَأَةٍ، فَقَامَ عِنْدَ وَسَطِهَا. فَقَالَ لَهُ الْعَلَاءُ بْنُ زِيَادٍ: يَا أَبَا حَمْزَةَ، هَكَذَا كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعَلُ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَالْتَفَتَ إِلَيْنَا الْعَلَاءُ بْنُ زِيَادٍ، فَقَالَ: احْفَظُوا.

2741- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Yakub b. İshak el-Hadramî tahdis edip dedi ki: Bize Hemmâm tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Gâlib tahdis edip dedi ki: Enes b. Malik *radıyallahu anh*'ı bir erkeğin cenaze namazını kıl(dır)ırken gördüm. Cenazenin başının hizasında durdu. (Sonra) bir kadın cenazesi getirildi. Bu sefer onun göbeğinin hizasında durdu.

el-Alâ b. Ziyad ona: Ey Ebu Hamza! Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* böyle mi yapardı? diye sordu. O (Enes): Evet, dedi. Bunun üzerine el-Alâ b. Ziyad bize yönelerek: İyice belleyin, dedi.[126]

٢٧٤٢ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا هَمَّامٌ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ. وَزَادَ: فَقَالَ لَهُ الْعَلَاءُ بْنُ زِيَادٍ: يَا أَبَا حَمْزَةَ، هَكَذَا كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُومُ مِنَ الْمَرْأَةِ حَيْثُ قُمْتَ، وَمِنَ الرَّجُلِ حَيْثُ قُمْتَ؟ قَالَ: نَعَمْ.

126 Ebu Davud, Cenâiz, 53.

2742- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. Harun tahdis edip dedi ki: Bize Hemmâm haber verdi. O, hadisi senediyle aynen zikretti ve şunları ekledi: el-Alâ b. Ziyad ona: Ey Ebu Hamza (Enes b. Malik'in künyesidir)! Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kadının cenaze namazını kıldırdığı zaman senin durduğun gibi mi dururdu? Erkeğin cenaze namazını kıldırdığı zaman da senin durduğun gibi mi dururdu? diye sordu. Enes: Evet, dedi.[127]

٢٧٤٣- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا الْحِمَّانِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي غَالِبٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُومُ عِنْدَ رَأْسِ الرَّجُلِ، وَعَجِيزَةِ الْمَرْأَةِ.

2743- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize el-Hımmânî tahdis edip dedi ki: Bize Abdulvâris b. Said, Ebu Gâlib'den tahdis etti. Onun da Enes *radıyallahu anh*'dan naklettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* erkeğin başı hizasında, kadının da kalçaları hizasında dururdu.[128]

***

Ebu Cafer dedi ki: Böylelikle Enes *radıyallahu anh* bu hadiste, -Semura'nın rivayet ettiği hadiste olduğu gibi- Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namazını kıldırdığı erkeğin başı hizasında, kadının da göbeği hizasında durduğunu belirtmekte ve bununla da Semura'nın hadisinde belirtilen, kadının cenaze namazının kıldırılması halinde vücudunun neresinin hizasında ayakta duracağına dair hükme uygun düşmektedir. Ayrıca burada, erkeğin namazı kıldırılırken, nerede durulacağı hükmü de fazladan açıklanmaktadır. O halde Enes'in rivayet ettiği bu hadis, Semura'nın rivayet ettiği hadise göre daha öncelikli olmalıdır.

Bana İbn Ebi İmrân'ın tahdis ettiğine göre, Ebu Yusuf -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- bu görüşte imiş. İbn Ebi İmrân dedi ki: Bana Muhammed b. Şuca, el-Hasen b. Ebi Malik'ten tahdis etti, o da Ebu Yusuf'dan nakletti.

Bu hususta onun meşhur görüşü ise, Ebu Hanife ile Muhammed'in görüşü gibidir.

127 Tirmizî, Cenâiz, 45; İbn Mâce, Cenâiz, 21.
128 Ebu Davud, Cenâiz, 53.

٢٧٤٤- حَدَّثَنِي بِهِ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، عَنْ أَبِي يُوسُفَ رَحِمَهُ اللهُ، عَنْ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ، قَالَ: يَقُومُ مِنَ الرَّجُلِ وَالْمَرْأَةِ بِحِذَاءِ الصَّدْرِ.

2744- Bunu bana Muhammed b. el-Abbas tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. Ma'bed, Muhammed b. el-Hasen'den tahdis etti, o Ebu Yusuf'dan, o Ebu Hanife'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Erkeğin de, kadının da göğsünün hizasında durur.

***

Muhammed bu hususta, Ebu Hanife ile Ebu Yusuf'un herhangi bir görüş ayrılığından söz etmemektedir.

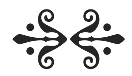
Yine bu konuda İbrahim en-Nehaî'den şu rivayet nakledilmiştir:

٢٧٤٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا شَرِيكُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُغِيرَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: يَقُومُ الرَّجُلُ الَّذِي يُصَلِّي عَلَى الْجِنَازَةِ عِنْدَ صَدْرِهَا.

2745- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Yusuf b. Adiy tahdis edip dedi ki: Bize Şerîk b. Abdullah b. Mugîre, İbrahim'den tahdis etti. İbrahim dedi ki: Cenaze namazını kıldıran adam cenazenin göğsü hizasında durur.

***

Ebu Cafer dedi ki: Birinci görüşü, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakletmiş olduğumuz rivayetler pekiştirdiği için daha güzel buluyoruz.

٥- بَابُ الصَّلاةِ عَلَى الْجِنَازَةِ هَلْ يَنْبَغِي أَنْ تَكُونَ فِي الْمَسَاجِدِ أَوْ لاَ؟

5- CENAZE NAMAZININ MESCİTLERDE KILINMASI GEREKİR Mİ, GEREKMEZ Mİ?

٢٧٤٦- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ، مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ عَائِشَةَ حِينَ تُوُفِّيَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ، قَالَتْ: اُدْخُلُوا بِهِ الْمَسْجِدَ حَتَّى أُصَلِّيَ عَلَيْهِ، فَأَنْكَرَ النَّاسُ ذَلِكَ عَلَيْهَا. فَقَالَتْ: لَقَدْ صَلَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى سُهَيْلِ بْنِ الْبَيْضَاءِ فِي الْمَسْجِدِ.

2746- Bize Ahmed b. Davud tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. İsmail, ed-Dahhak b. Osman'dan tahdis etti. O, Ömer b. Ubeydullah'ın azatlısı Ebu'n-Nadr'dan, onun Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan rivayetine göre, Âişe *radıyallahu anhâ* Sa'd b. Ebi Vakkâs vefat ettiği sırada: Onu mescidin içerisine getirin de cenaze namazını kılayım, dedi. Ancak insanlar onun bu isteğine karşı çıkınca Hz. Âişe şöyle dedi: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Süheyl b. el-Beydâ'nın cenaze namazını mescidin içerisinde kıldırmıştı.[129]

---

129 Müslim, Cenâiz, 99, 101; Ebu Davud, Cenâiz, 50; Tirmizî, Cenâiz, 44.

٢٧٤٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا الْقَعْنَبِيُّ، قَالَ ثَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِذَلِكَ.

2747- Bize İbn Merzuk tahdis edipdedi ki: Bize Mâyik, Ebu'n-Nadr'dan tahdis etti. O Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi bu şekilde rivayet etmiştir.

٢٧٤٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ حَمْزَةَ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ أَمَرَتْ بِسَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ أَنْ يُمَرَّ بِهِ فِي الْمَسْجِدِ، ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَ حَدِيثِهِ عَنْ يَعْقُوبَ.

2748- Bize Ahmed b. Davud tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Ömer tahdis edip dedi ki: Bize Abdulaziz b. Muhammed, Abdulvahid b. Hamza'dan tahdis etti. Onun Abbâd b. Abdullah b. ez-Zübeyr'den rivayetine göre, Âişe *radıyallahu anhâ*, Sa'd b. Ebi Vakkâs'ın (cenazesinin) mescitten geçirilmesini istedi. Sonra da (Ahmed b. Davud) Yakub'dan naklettiği hadisin aynısını zikretti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları bu hadis doğrultusunda kanaat sahibi olmuş: Mescitlerde cenaze namazı kılmakta bir sakınca yoktur demiş ve bu hususta ayrıca şunları da delil göstermiştir:

٢٧٤٩- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ عُمَرَ صُلِّيَ عَلَيْهِ فِي الْمَسْجِدِ.

2749- … Malik b. Enes'den, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre, Ömer *radıyallahu anh*'ın cenaze namazı mescitte kılınmıştır.

***

Ancak bu hususta başkaları, onlara muhalefet ederek mescitlerde cenaze namazı kılmayı mekruh kabul etmiş ve bu konuda şunları delil göstermişlerdir:

٢٧٥٠- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ صَالِحٍ مَوْلَى التَّوْأَمَةِ. ح

2750- Bize Süleyman b. Şuayb tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Zi'b, et-Tev'eme'nin azadlısı Salih'ten tahdis etti, H.

٢٧٥١- وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا مَعْنُ بْنُ عِيسَى، عَنِ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ صَلَّى عَلَى جِنَازَةٍ فِي مَسْجِدٍ فَلا شَيْءَ لَهُ».

2751- Bize Ahmed b. Davud da tahdis edip dedi ki: Bize Yakub b. Humeyd tahdis edip dedi ki: Bize Ma'n b. İsa, İbn Ebi Zi'b'den tahdis etti, o Salih b. Ebi Salih'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Mescitte cenaze namazını kılanın lehine (ecir olarak) hiçbir şey yoktur."***[130]

***

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu hususta gelen rivayetler farklı olup birinci bölümde naklettiğimiz rivayetlerde mescitlerde cenaze namazı kılmanın mubah olduğu, ikinci bölümde zikrettiğimiz rivayetlerde ise bunun mekruh olduğu belirtilmiştir. Bundan dolayı, bunların hangisinin sonraki hüküm olduğunu öğrenelim ve böylelikle onu kendisinden öncekileri nesh edici hüküm olarak değerlendirelim diye durumun aslını açığa çıkarma gereği duyduk.

(2746-2748 no'lu) Hz. Âişe hadisinde, önceleri mescitte cenaze namazı kıldıkları halde sonradan bunu terk ettiklerine, bu uygulamalarının kalkmış olduğuna ve böyle bir şeye dair bilgilerinin kaybolduğuna delil bulunmaktadır.

O böyle bir işi sonradan ortaya çıkmış hoşlanılmayan bir hal dolayısıyla istememişti. Aksine, bunu istemesinin sebebi, onların cenaze namazlarını mescitte kılabildikleri gibi başka yerde de kılabileceklerine dair bir kanaat sahibi olmasından dolayı idi.

130 Ebu Davud, Cenâiz, 50; -ancak sonunda: ***"Onun aleyhine bir şey yoktur (üzerine vebal yoktur)"*** anlamına gelecek bir lafız ile; İbn Mâce, Cenâiz, 29de de: ***"Onun lehine bir şey yoktur"*** anlamında -yani Tahâvî'dekine benzer şekildedir.-

Onların mescitten başka bir yerde cenaze namazı kılmaları, mescitte kılmalarının mekruh olduğuna delil olmadığı gibi, mescitte cenaze namazı kılmaları da mescidin dışında bir yerde namaz kılmalarının mekruh olduğuna delil değildir.

Bundan dolayı Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra Sa'd'ın vefat ettiği gün o sözlerini söylemiştir.

Ancak diğer insanlar onun bu isteğine karşı çıkmışlardır. Bunlar da, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı ve onlara tabi olan kimselerdir. Ebu Hureyre *radıyallahu anh* da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* tarafından mescitte cenaze namazı kılınmasının nesh edildiğini biliyordu. O, bunu, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bizzat dinleyerek öğrenmişti. Ayrıca Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in önceleri kılıyorken, mescitte cenaze namazı kılmayı terk etmesinin, önceki hükmü nesh eden bir terk etme olduğunu da biliyordu. İşte bu, Âişe *radıyallahu anhâ*'nın rivayet ettiği hadise göre önceliklidir. Çünkü Âişe *radıyallahu anhâ*'nın rivayet ettiği hadis, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in önceden nehyin söz konusu olmadığı mubahlık dönemindeki uygulamasına dair bir haber vermektedir.

Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği hadis ise, öncesinde mubahlığın söz konusu olduğu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in nehyini haber vermektedir.

Böylelikle Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın hadisi, Âişe *radıyallahu anhâ*'nın hadisine göre öncelenen bir hadis olmaktadır. Çünkü onun hadisi, Âişe'nin rivayet ettiği hadisi nesh etmektedir.

Âişe *radıyallahu anhâ*'nın o günkü isteğine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının karşı çıkması da, onların bu konuda Hz. Âişe'nin bildiğinden farklı bir bilgi sahibi olduklarına delildir. Çünkü onlar böyle bir şeyi bilmeselerdi onun bu isteğine karşı çıkmazlardı.

Cenaze namazının mescitte kılınmasının sözünü ettiğimiz bu yasaklanışı ve mekruh görülmesi Ebu Hanife'nin, Muhammed'in ve Ebu Yusuf'un -Allah onlardan razı olsun- görüşüdür.

Ancak imla ravileri Ebu Yusuf *radıyallahu anh*'dan bu hususta şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Eğer mescit sadece cenaze namazı kılınması için tahsis edilmiş ise içinde cenaze namazı kılınmasında bir sakınca yoktur.

٦- بَابُ التَّكْبِيرِ عَلَى الْجَنَائِزِ كَمْ هُوَ؟

6- CENAZE NAMAZI KILINIRKEN KAÇ TEKBİR ALINIR?

٢٧٥٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ. ح

2752- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis etti, H.

٢٧٥٣- وَحَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالا: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، قَالَ: كَانَ زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ يُصَلِّي عَلَى جَنَائِزِنَا فَيُكَبِّرُ أَرْبَعًا. فَكَبَّرَ يَوْمًا خَمْسًا، فَسُئِلَ عَنْ ذَلِكَ، فَقَالَ أَبُو بَكْرَةَ فِي حَدِيثِهِ، فَقَالَ: كَبَّرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَمْسًا. وَقَالَ ابْنُ مَرْزُوقٍ فِي حَدِيثِهِ، فَقَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكَبِّرُهَا أَوْ كَبَّرَهَا.

2753- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb tahdis etti. (Ebu Davud'la birlikte) dediler ki: Bize Şu'be, Amr b. Mürre'den tahdis etti, o İbn Ebi Leyla'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Zeyd b. Erkam cenazelerimizin namazını kıldırır ve dört tekbir alırdı. Bir gün beş tekbir aldı. Bu hususta ona soru sorulunca -Ebu Bekre rivayet ettiği hadisinde dedi ki:- Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* beş defa tekbir aldı, diye cevap verdi.

İbn Merzûk da rivayet ettiği hadisinde dedi ki: Zeyd cevap olarak: Rasulullah bu şekilde tekbir getirdi ya da böyle tekbir aldı, dedi.[131]

٢٧٥٤- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، قَالَ: أَنَا إِسْرَائِيلُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْاعْلَى أَنَّهُ صَلَّى خَلْفَ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ عَلَى جِنَازَةٍ فَكَبَّرَ خَمْسًا. فَسَأَلَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي لَيْلَى، فَأَخَذَ بِيَدِهِ، فَقَالَ: أَنَسِيتَ؟ قَالَ: لَا، وَلَكِنِّي صَلَّيْتُ خَلْفَ أَبِي الْقَاسِمِ خَلِيلِي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَبَّرَ خَمْسًا فَلا أَتْرُكُهُ أَبَدًا.

2754- Bize Ahmed b. Davud tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Kesîr tahdis edip dedi ki: Bize İsrail b. Yunus bildirip dedi ki: Bize Abdula'lâ'nın tahdis ettiğine göre, o Zeyd b. Erkam'ın arkasında bir cenaze namazı kıldı. Zeyd beş defa tekbir aldı. Bunun üzerine Abdurrahman b. Ebi Leyla elinden tutarak ona: Unuttun mu? diye sordu. O: Hayır, ben can dostum Ebu'l-Kasım *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arkasında (cenaze) namazı kıldım. O beş tekbir aldı. Bu sebeple bunu asla terk etmem, dedi.[132]

٢٧٥٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عِيسَى بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللهِ التَّيْمِيِّ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ عِيسَى مَوْلَى حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ، عَلَى جِنَازَةٍ، فَكَبَّرَ عَلَيْهَا خَمْسًا، ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَيْنَا فَقَالَ: مَا وَهِمْتُ وَلَا نَسِيتُ، وَلَكِنِّي كَبَّرْتُ كَمَا كَبَّرَ مَوْلَايَ، وَوَلِيُّ نِعْمَتِي، يَعْنِي حُذَيْفَةَ بْنَ الْيَمَانِ، صَلَّى عَلَى جِنَازَةٍ فَكَبَّرَ عَلَيْهَا خَمْسًا، ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَيْنَا فَقَالَ: مَا وَهِمْتُ وَلَا نَسِيتُ، وَلَكِنِّي كَبَّرْتُ كَمَا كَبَّرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

2755- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize İsa b. İbrahim tahdis edip dedi ki: Bize Abdulaziz b. Müslim, Yahya b. Abdullah et-Teymî'den tahdis etti. Yahya dedi ki: Huzeyfe b. el-Yemân'ın azadlısı İsa ile birlikte bir cenaze namazı kıldım. Cenaze namazını kılarken beş tekbir aldı. Sonra bize dönüp dedi ki: Ne yanıldım, ne de unuttum. Fakat ben efendimin, velinimetimin

131 Ebu Davud, Cenâiz, 54; Tirmizî, Cenâiz, 37; İbn Mâce, Cenâiz, 25.
132 Müslim, Cenâiz, 72.

-Huzeyfe b. el-Yemân'ı kastediyor- tekbir aldığı gibi tekbir aldım. O, bir cenaze namazı kıldırırken beş defa tekbir aldı. Sonra bize yönelerek: Ne yanıldım, ne de unuttum. Fakat ben Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in tekbir aldığı gibi tekbir aldım, dedi.[133]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları cenaze namazında beş tekbir alınacağı görüşünü benimsemiş ve bu konuda bu rivayetleri delil göstermiştir.

Bu konuda başkaları, onlara muhalefet ederek: Hayır, tekbirler dört tanedir. Bundan fazla tekbir almamak gerekir. Bundan eksik de alınmaz demiş ve bu konuda şunları delil göstermişlerdir:

٢٧٥٦- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا هُدْبَةُ، قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ أَنَّهُ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ شَهِدَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى عَلَى مَيِّتٍ، فَكَبَّرَ عَلَيْهِ أَرْبَعًا.

2756- Bize Ahmed b. Davud tahdis edip dedi ki: Bize Hudbe tahdis edip dedi ki: Bize Hemmâm tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Ebi Kesîr, Abdullah b. Ebi Katâde'den tahdis etti. Abdullah, Yahya'ya babasından tahdis ettiğine göre, babası Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bir ölünün namazını kıldırırken dört tekbir aldığına tanık olmuştur.

٢٧٥٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، عَنْ سُلَيْمِ بْنِ حَيَّانَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ مِينَاءَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَبَّرَ عَلَى النَّجَاشِيِّ أَرْبَعًا.

2757- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud, Selim b. Hibbân'dan tahdis etti. O Said b. Mînâ'dan, onun da Cabir b. Abdullah'tan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Necâşî'nin cenaze namazını kıldırırken dört tekbir almıştır.[134]

---

133 İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, III, 303.
134 Buhârî, Cenâiz, 64; Müslim, Cenâiz, 64.

٢٧٥٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: ثَنَا شَرِيكٌ. ح

2758- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Velîd tahdis edip dedi ki: Bize Şerîk tahdis etti, H.

٢٧٥٩- وَحَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ. ح

2759- Bize Salih b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize Said tahdis edip dedi ki: Bize Hüşeym tahdis etti, H.

٢٧٦٠- وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ حَكِيمٍ الْاَنْصَارِيِّ، عَنْ خَارِجَةَ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى عَلَى قَبْرِ قِلَابَةَ، فَكَبَّرَ أَرْبَعًا.

2760- Bize Ali b. Şeybe de tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Bize Hüşeym, Osman b. Hakîm el-Ensârî'den tahdis etti. O Hârice b. Zeyd'den, onun Zeyd b. Sâbit'ten rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Kılâbe'nin kabri üzerinde namaz kılıp dört tekbir getirmiştir.

٢٧٦١- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا شَيْبَانُ، قَالَ: ثَنَا سُوَيْدٌ، أَبُو حَازِمٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي قَتَادَةُ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَبَّرَ أَرْبَعًا.

2761- … Ata'dan, o Cabir b. Abdullah'tan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* (cenaze namazı kıldırırken) dört tekbir almıştır.[135]

٢٧٦٢- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: ثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي سَلْمَانَ الْمُؤَذِّنِ، قَالَ: تُوُفِّيَ أَبُوسَرِيحَةَ، فَصَلَّى عَلَيْهِ زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ، فَكَبَّرَ عَلَيْهِ أَرْبَعًا. فَقُلْنَا: مَا هَذَا؟ فَقَالَ: هَكَذَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعَلُ.

135 Müslim, Cenâiz, 65.

2762- … Osman b. Ebi Zür'a'dan, o Ebu Selman el-Müezzin'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Şureyha vefat etti. Zeyd b. Erkam cenaze namazını kıldırdı ve dört tekbir getirdi. Biz: Bu ne? dedik. O: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i böyle yaparken gördüm, dedi.

٢٧٦٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَيَّاشٌ الرَّقَّامُ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى الْحِمْيَرِيُّ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ بْنُ حُسَيْنٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَعُودُ فُقَرَاءَ أَهْلِ الْمَدِينَةِ، وَأَنَّهُ أُخْبِرَ بِامْرَأَةٍ مَاتَتْ، فَدَفَنُوهَا لَيْلاً، فَلَمَّا أَصْبَحَ آذَنُوهُ فَمَشَى إِلَى قَبْرِهَا، فَصَلَّى عَلَيْهَا وَكَبَّرَ أَرْبَعًا.

2763- … Ebu Ümâme b. Sehl b. Huneyf'den, o babasından (Sehl b. Huneyf'den) rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Medinelilerin fakir hastalarının ziyaretine giderdi. Ona vefat edip geceleyin defnetmiş oldukları bir kadından bahsettiler. Sabah olunca ona durumu bildirdiler. Yürüyerek kadının kabrine gitti, dört tekbir alarak namazını kıldırdı.[136]

٢٧٦٤- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا أَبِي، قَالَ: سَمِعَ النُّعْمَانَ يُحَدِّثُ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

2764- … ez-Zührî'den, o Ebu Ümâme'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından birisinden, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etti.

٢٧٦٥- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ الْهَجَرِيِّ، قَالَ: صَلَّى بِنَا ابْنُ أَبِي أَوْفَى عَلَى ابْنَةٍ لَهُ فَكَبَّرَ عَلَيْهَا أَرْبَعًا، ثُمَّ وَقَفَ فَانْتَظَرْنَا بَعْدَ الرَّابِعَةِ تَسْلِيمَةً ، حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُكَبِّرُ الْخَامِسَةَ، ثُمَّ سَلَّمَ، ثُمَّ قَالَ: أُرَاكُمْ ظَنَنْتُمْ أَنِّي

136 Buhârî, Cenâiz, 64; Müslim, Cenâiz, 68; Tirmizî, Cenâiz, 47.

سَأُكَبِّرُ الْخَامِسَةَ، وَلَمْ أَكُنْ لِأَفْعَلَ ذَلِكَ، وَهَكَذَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعَلُ.

2765- … İbrahim el-Hecerî dedi ki: İbn Ebi Evfa bizlere bir kızının cenaze namazını kıldırdı. Dört tekbir aldı, sonra durdu. Dördüncü tekbirden sonra selam verecek diye bekledik. Nihayet onun beşinci tekbiri alacağını zannettiğimiz bir sırada selam verdi. Sonra da şunları söyledi: Gördüğüm kadarıyla benim beşinci tekbiri alacağımı sandınız. Böyle bir şey yapacak değildim. Ben, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i böyle yaparken gördüm.[137]

٢٧٦٦- حَدَّثَنَا ابْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْحَوْضِيُّ، قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ، عَنِ الْهَجَرِيِّ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2766- Bize İbn Davud tahdis edip dedi ki: Bize el-Havzî tahdis edip dedi ki: Bize Halid b. Abdullah, el-Hecerî'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٧٦٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْهَجَرِيِّ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2767- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, el-Hecerî'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٧٦٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَعَى لِلنَّاسِ النَّجَاشِيَّ فِي الْيَوْمِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ، ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الْمُصَلَّى، فَصَفَّ بِهِمْ، وَكَبَّرَ عَلَيْهِ أَرْبَعَ تَكْبِيرَاتٍ.

2768- … Said b. el-Müseyyeb'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* insanlara Necâşî'nin

137 İbn Mâce, Cenâiz, 24.

vefat ettiğini öldüğü gün bildirdi. Sonra namazgâha çıktı. Onları saf halinde dizdi ve dört tekbir alarak namaz kıldırdı.[138]

٢٧٦٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2769- … İbn Şihâb dedi ki: Bana Said b. el-Müseyyeb, Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan haber verdi, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٢٧٧٠- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ، قَالَ: ثنا شُجَاعٌ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2770- … Ubeydullah b. Ömer'den, o ez-Zührî'den, o Said b. el-Müseyyeb'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından birisinden, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

٢٧٧١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثنا الْحِمَّانِيُّ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي غَالِبٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُكَبِّرُ أَرْبَعَ تَكْبِيرَاتٍ عَلَى الْمَيِّتِ.

2771- … Ebu Gâlib'den, o Enes *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* cenaze namazını kıldırırken dört tekbir alırdı.[139]

***

Bu başlığın altında sözünü ettiğimiz Zeyd b. Erkam yoluyla gelen (2753

138 Buhârî, Cenâiz, 64; Müslim, Cenâiz, 62, 63; Tirmizî, Cenâiz, 37.
139 Ebu Davud, Cenâiz, 53; İbn Mâce, Cenâiz, 21.

no'lu) hadis hakkında şöyle demişlerdir: O, beş tekbir alarak kıldırdığı bir kadının cenaze namazından önce cenazeler üzerine dört defa tekbir getirirdi.

Onun Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bundan farklı bir uygulama yaptığını gördüğü halde yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığını gördüğü bir husus olmadan farklı bir uygulama yapması söz konusu olamaz.

İşte, Ebu Selman el-Müezzin'in Zeyd'den naklettiği, onun Ebu Serîha'nın namazını kılarken dört tekbir getirdiğini gördüğüne dair rivayetinde (2762 no'lu hadis) görülen budur.

Onun diğer cenaze üzerine beş tekbir getirmesinin, o cenazenin hükmünün, üzerine beş tekbir getirilmesi şeklinde olması dolayısıyla olma ihtimali de vardır. Çünkü Ebu Serîha Bedir ahalisinden idi. Onlar da, Bedir'e katılanların namazlarını kıldırırlarken başkalarının namazlarını kıldırdıklarında aldıkları tekbirden daha fazla tekbir alıyorlardı.

٢٧٧٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ. ح

2772- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis etti, H.

٢٧٧٣- وَحَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ سَعِيدِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ: كُلُّ ذٰلِكَ قَدْ كَانَ خَمْسٌ وَأَرْبَعٌ، فَأَمَرَ عُمَرُ النَّاسَ بِأَرْبَعٍ -يَعْنِي فِي الصَّلاةِ عَلَى الْجِنَازَةِ-.

2773- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb, Şu'be'den tahdis etti. O Amr b. Mürre'den, o Said b. el-Müseyyeb'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ömer dedi ki: (Cenaze namazında) bunların hepsi de yapılmıştır. Beş tekbir alındığı da, dört tekbir alındığı da olmuştur. Sonra Ömer insanlara dört tekbir almalarını emretti. -Kastettiği cenaze namazıdır.-

٢٧٧٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ زَيْدٍ (يَعْنِي ابْنَ أَبِي أُنَيْسَةَ) عَنْ حَمَّادٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: قُبِضَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

وَالنَّاسُ مُخْتَلِفُونَ فِي التَّكْبِيرِ عَلَى الْجَنَائِزِ، لا تَشَاءُ أَنْ تَسْمَعَ رَجُلاً يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكَبِّرُ سَبْعًا، وَآخَرَ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكَبِّرُ خَمْسًا، وَآخَرَ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكَبِّرُ أَرْبَعًا إِلَّا سَمِعْتُهُ، فَاخْتَلَفُوا فِي ذَلِكَ، فَكَانُوا عَلَى ذَلِكَ حَتَّى قُبِضَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. فَلَمَّا وَلِيَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، وَرَأَى اِخْتِلافَ النَّاسِ فِي ذَلِكَ، شَقَّ ذَلِكَ عَلَيْهِ جِدًّا، فَأَرْسَلَ إِلَى رِجَالٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَقَالَ: إِنَّكُمْ -مَعَاشِرَ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- مَتَى تَخْتَلِفُونَ عَلَى النَّاسِ، يَخْتَلِفُونَ مَنْ بَعْدَكُمْ، وَمَتَى تَجْتَمِعُونَ عَلَى أَمْرٍ يَجْتَمِعُ النَّاسُ عَلَيْهِ، فَانْظُرُوا أَمْرًا تَجْتَمِعُونَ عَلَيْهِ فَكَأَنَّمَا أَيْقَظَهُمْ. فَقَالُوا: نِعْمَ مَا رَأَيْتَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَأَشِرْ عَلَيْنَا، فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: بَلْ أَشِيرُوا أَنْتُمْ عَلَيَّ، فَإِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ. فَتَرَاجَعُوا اَلْاَمْرَ بَيْنَهُمْ، فَأَجْمَعُوا أَمْرَهُمْ عَلَى أَنْ يَجْعَلُوا التَّكْبِيرَ عَلَى الْجَنَائِزِ، مِثْلَ التَّكْبِيرِ فِي الاضْحَى وَالْفِطْرِ، أَرْبَعَ تَكْبِيرَاتٍ، فَأُجْمِعَ أَمْرُهُمْ عَلَى ذَلِكَ.

2774- … Hammâd'dan, o İbrahim'den, şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ruhu kabz edildiğinde insanlar cenazeler üzerine alınacak tekbirler hususunda ayrılık içerisinde idiler. Kimisinin: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i yedi tekbir alırken dinledim dediğini, bir başkasının: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i beş tekbir alırken dinledim dediğini, bir diğerinin: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i dört tekbir alırken dinledim dediğini duymak isteseydin mutlaka duyardın. Onlar bu hususta ihtilaf ettiler. Ebu Bekir *radıyallahu anh* vefat edinceye kadar insanlar bu haldeydiler. Ömer *radıyallahu anh* halife olup da insanların bu hususta ayrılık içerisinde olduklarını görünce bu halleri ona çok ağır geldi. Bundan dolayı Resulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından bazı kimselere haber gönderdi (onları yanına çağırdı) ve şöyle dedi: Sizler Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından olan topluluklarsınız. Sizler insanlara karşı ihtilafa düşecek olursanız, onlar da sizden sonra ihtilafa düşerler. Sizler herhangi bir iş üzerinde ittifak edecek olursanız, onlar da o hususta söz birliği ederler. Bundan dolayı üzerinde ittifak edeceğiniz bir husus tespit edin.

Bu sözleri ile onları adeta bir uykudan uyandırdı. Ey mü'minlerin emiri! Gerçekten bu görüşün çok güzel, sen bize kanaatini bildir, dediler. Ömer *radıyallahu anh*: Aksine, siz bana görüşünüzü belirtin. Şüphesiz ben de ancak sizin gibi bir insanım, dedi.

Bunun üzerine kendi aralarında konuyu müzakere ettiler. Cenaze namazında alınacak tekbirleri, kurban ve Ramazan bayramı namazlarındaki tekbir gibi dört tekbir olarak tespit etme hususunda ittifak ettiler ve böylelikle bu konuda görüş birliğine vardılar.

***

İşte Ömer *radıyallahu anh,* bu konuda Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının görüşlerini belirttikleri doğrultuda onlarla istişare ederek sonucu dört tekbir olarak tespit etti. Bu sahabiler de Huzeyfe'nin ve Zeyd b. Erkam'ın rivayet ettikleri Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in fiilî uygulamasında hazır bulunmuşlardı. Dolayısıyla onların bu hususta yaptıkları istişare sonucu aldıkları karar kendilerine göre daha önce bildikleri husustan daha uygun idi.

İşte bu, daha önce onların bildikleri bir hususu nesh etmektedir. Çünkü onlar, naklettikleri rivayetler hususunda güvenilir kimseler oldukları gibi yaptıkları işlerde de güvenilir kimselerdi.

Bu da, onların Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefatından sonra içki haddini tespit etmelerine ve ümmü veled diye bilinen efendisinden çocuğu olmuş cariyelerin satılmaması üzerinde icma etmelerine benzer.

Onların bu şekilde ittifakla kabul ettikleri icmaları bir huccet (delil)dir. İsterse Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in döneminde üzerinde icma ettikleri şekilden farklı bir uygulama yapmış olsunlar.

Aynı şekilde, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra cenaze namazında alınacak tekbir sayısı hususundaki icmaları da böyledir. O da bir huccettir, isterse Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığını bildiklerinden farklı olsun.

Onların Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefatından sonra yaptıkları ve üzerinde icma ettikleri bu husus, daha önce Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığını nesh etmektedir.

Birisi: Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh* bu zamandan sonra dört tekbirden fazla tekbir almış iken bu nasıl nesh edici olur? deyip bu konuda:

٢٧٧٥- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ، قَالَ: ثَنَا عَامِرٌ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَعْقِلٍ أَنَّ عَلِيًّا صَلَّى عَلَى سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ، فَكَبَّرَ عَلَيْهِ سِتًّا.

2775- … Abdullah b. Ma'kil'den rivayete göre, Ali *radıyallahu anh*, Sehl b. Huneyf'in cenaze namazını kıldırmış ve altı tekbir almıştır.

٢٧٧٦- حَدَّثَنَا يَزِيدُ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ، قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ عَبْدِ اللهِ أَنَّ عَلِيًّا رَضِيَ اللهُ عَنْهُ صَلَّى عَلَى قَتَادَةَ فَكَبَّرَ عَلَيْهِ سَبْعًا.

2776- … Bize Musa b. Abdullah'ın tahdis ettiğine göre, Ali *radıyallahu anh*, Katâde'nin cenaze namazını kıldırmış ve üzerine yedi tekbir almıştır.

***

Şeklindeki rivayetleri zikredecek olursa, ona şöyle cevap verilir: Ali *radıyallahu anh*'ın bu uygulamasının sebebi, Bedir'e katılanların cenaze namazı hususundaki hükümlerinin bu şekilde olmasından dolayıdır. Onların cenaze namazlarında, diğer insanların cenaze namazlarında getirilen tekbirlerden daha fazla tekbir getirilir. Bunun delili de şudur:

٢٧٧٧- حَدَّثَنَا، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَجَاءٍ، قَالَ: ثَنَا زَائِدَةُ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ أَبِي زِيَادٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَعْقِلٍ، قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ عَلِيٍّ عَلَى جِنَازَةٍ، فَكَبَّرَ عَلَيْهَا خَمْسًا، ثُمَّ الْتَفَتَ فَقَالَ: إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ بَدْرٍ. ثُمَّ صَلَّيْتُ مَعَ عَلِيٍّ عَلَى جَنَائِزَ، كُلُّ ذَلِكَ كَانَ يُكَبِّرُ عَلَيْهَا أَرْبَعًا.

2777- … Abdullah b. Ma'kil dedi ki: Ali ile birlikte bir cenaze namazı kıldım. O namazda beş tekbir getirdi. Sonra dönüp: O, Bedir ehlindendir, dedi. Daha sonra yine Ali ile birlikte başka cenaze namazları da kıldım. Bütün bunlarda dört tekbir alıyordu.

٢٧٧٨- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ عَامِرٍ، عَنِ ابْنِ مَعْقِلٍ، قَالَ: صَلَّى عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَلَى سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ، فَكَبَّرَ عَلَيْهِ سِتًّا، ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَيْنَا فَقَالَ: إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ بَدْرٍ.

2778- … Âmir'den, o İbn Ma'kil'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ali *radıyallahu anh*, Sehl b. Huneyf'in cenaze namazını kıldırdı. Namazda altı tekbir getirdikten sonra bize dönerek: Çünkü o Bedir'e katılanlardandır, dedi.

٢٧٧٩- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: أَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ سَلْعٍ الْهَمْدَانِيِّ، عَنْ عَبْدِ خَيْرٍ، قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يُكَبِّرُ عَلَى أَهْلِ بَدْرٍ سِتًّا، وَعَلَى أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَمْسًا، وَعَلَى سَائِرِ النَّاسِ أَرْبَعًا.

2779- … Abdulmelik b. Sel' el-Hemdânî'den, o Abduhayr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ali *radıyallahu anh* Bedir'e katılanların cenaze namazlarını kıldırırken altı tekbir getirirdi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının cenaze namazlarını kıldırırken ise beş tekbir getirirdi. Diğer insanların cenaze namazlarını kıldırırken de dört tekbir getirirdi.

***

İşte Bedir'e katılanların cenaze namazının hükmü bu şekilde idi.

٢٧٨٠- حَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثَنَا زَيْدُ بْنُ أَخْزَمَ الطَّائِيُّ، قَالَ: ثَنَا يَعْلَى بْنُ عُبَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بَشِيرٍ، قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ، وَهَمَّامِ بْنِ الْحَارِثِ، وَإِبْرَاهِيمَ النَّخَعِيِّ، فَكَانُوا يُكَبِّرُونَ عَلَى الْجَنَائِزِ أَرْبَعًا. قَالَ هَمَّامٌ: وَجَمَعَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ النَّاسَ عَلَى أَرْبَعٍ إِلَّا عَلَى أَهْلِ بَدْرٍ، فَإِنَّهُمْ كَانُوا يُكَبِّرُونَ عَلَيْهِمْ خَمْسًا، وَسَبْعًا، وَتِسْعًا.

2780- Bana el-Kasım b. Cafer tahdis edip dedi ki: Bize Zeyd b. Ahzem et-Tâî tahdis edip dedi ki: Bize Ya'la b. Ubeyd tahdis edip dedi ki: Bize Süleyman b. Beşir tahdis edip dedi ki: el-Esved b. Yezid'in, Hemmâm b. el-Hâris'in

ve İbrahim en-Nehaî'nin arkasında (cenaze) namazı kıldım. Hepsi de cenazeler üzerine dört tekbir alırdı.

Hemmâm dedi ki: Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* Bedir'e katılanlar dışında cenaze namazında dört tekbir getirmek üzere icma edilmesini sağladı. Bedir'e katılanlar üzerine ise beş, yedi ve dokuz tekbir getirerek namaz kılarlardı.

***

İşte sözünü ettiğimiz bu rivayetler, Ömer *radıyallahu anh* döneminde onun cenaze namazında alınacak tekbir sayısını ittifakla dört olarak tespit ettiğine dair zikrettiğimiz hususun, Bedir'e katılmamış olanlar için söz konusu olduğuna delildir. Bedir'e katılanların hükmünü ise dörtten fazla şekliyle bırakmışlardır.

Ancak daha önce sözünü ettiğimiz Zeyd b. Erkam'dan rivayet edilen hadise gelince; onun böyle olması bizim görüşümüze göre, onun, bu kanaati taşımasından dolayıdır. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

٢٧٨١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، وَقَالَ: ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ الْمِنْهَالِ، قَالَ: أَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، قَالَ: ثَنَا دَاوُدَ بْنُ أَبِي هِنْدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ قَيْسٍ، قَالَ: قَدِمَ نَاسٌ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ، فَمَاتَ لَهُمْ مَيِّتٌ، فَكَبَّرُوا عَلَيْهِ خَمْسًا، فَأَرَدْتُ أَنْ لَا أُحَيِّيَهُمْ، فَأَخْبَرَتُ ابْنَ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، فَقَالَ: لَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ مَعْلُومٌ.

2781- … eş-Şa'bi'den, o Alkame b. Kays'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Şam halkından bazı kimseler geldi. Onlardan birisi vefat etti. Cenaze namazını kıldırırken beş tekbir aldılar. Onlara selam verip başsağlığı dilemek istemedim. İbn Mesud *radıyallahu anh*'a durumu haber verince, o: Bu hususta bilinen bir şey yoktur, dedi.

***

Bu, bizim sözünü ettiğimiz Bedir'e katılanlar ile onların dışında olanların namazlarının hükümlerinin farklı olması anlamına gelebilir.

Buna göre Abdullah: "Bu hususta bilinen belli bir şey yoktur" sözüyle, bütün insanlar hakkında başkasının yapılması caiz olmayacak şekilde cenaze

namazında getirilecek belli bir tekbir sayısı söz konusu değildir, demek istemiştir.

Bu hadis bundan başka bir lafızla da rivayet edilmiştir:

٢٧٨٢- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: ثَنَا الشَّيْبَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَامِرٌ، عَنْ عَلْقَمَةَ أَنَّهُ ذَكَرَ ذَلِكَ لِعَبْدِ اللهِ، فَقَالَ عَبْدُ اللهِ: إِذَا تَقَدَّمَ الْاِمَامُ فَكَبِّرُوا بِمَا كَبَّرَ، فَإِنَّهُ لَا وَقْتَ وَلَا عَدَدَ.

2782- ... Bize Âmir'in Alkame'den tahdis ettiğine göre, o, bu olayı Abdullah'a nakletmiş, bunun üzerine Abdullah: İmam öne geçtikten sonra onun aldığı tekbir kadar siz de tekbir alın. Çünkü bu konuda belli bir miktar ve sayı yoktur, demiştir.

***

Bize göre bunun da anlamı, az önce sözünü ettiğimiz şekildedir. Çünkü imam o esnada Bedir'e katılmış olanların da, olmayanların da cenaze namazını kıldırıyor olabilirdi. Eğer Bedir'e katılanların cenaze namazını kıldırıyor ise Bedir'e katılanlar üzerine tekbir getirdiği şekilde tekbir getirir. Bu da, dörtten fazladır. O halde siz de onun aldığı kadar tekbir alın (demektir).

Şayet Bedir'e katılmayanların cenaze namazını kıldırıyorsa, siz de onun getirdiği şekilde dört tekbir alın, onun tekbir aldığı sayıda tekbir getirin. Bedir'e katılanlar olsun, başkaları olsun bütün insanların cenaze namazları kıldırılırken daha fazlası getirilmeyecek türden bir tekbir sayısı ve miktarı yoktur.

Yine bu hadis Abdullah'tan bundan başka bir lafızla da rivayet edilmiştir:

٢٧٨٣- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ، قَالَ: ثَنَا زُهَيْرٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: التَّكْبِيرُ عَلَى الْجِنَازَةِ، لَا وَقْتَ وَلَا عَدَدَ، إِنْ شِئْتَ خَمْسًا، وَإِنْ شِئْتَ سِتًّا.

2783- ... Bize Ebu İshak, Alkame'den tahdis etti, o Abdullah'tan, onun

şöyle dediğini rivayet etti: Cenaze namazında alınacak tekbirin belli bir sayısı ve miktarı yoktur. Dilersen beş, dilersen altı tekbir alırsın.

***

Bu rivayetin anlamı Âmir'in Alkame'den naklettiği rivayetin anlamından farklıdır. Ancak Âmir'in Alkame'den naklettiği bu rivayet diğerinden daha sağlamdır. Çünkü Âmir, Alkame ile görüşmüş ve ondan doğrudan hadis almıştır. Ebu İshak ise onunla görüşmemiş ve doğrudan ondan hadis almamıştır. Diğer taraftan bundan başka bir yoldan cenaze namazında dört tekbir alınacağı hususunda Abdullah'tan bir başka rivayet daha nakledilmiştir.

٢٧٨٤- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْاَقْمَرِ، عَنْ أَبِي عَطِيَّةَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ يَقُولُ: التَّكْبِيرُ عَلَى الْجَنَائِزِ أَرْبَعٌ كَالتَّكْبِيرِ فِي الْعِيدَيْنِ.

2784- … Ali b. el-Akmer'den, o Ebu Atiyye'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Abdullah'ı cenaze namazında alınacak tekbir hakkında: İki bayram namazındaki tekbir gibi dörttür, derken işittim.

٢٧٨٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ. ح

2785- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis etti, H.

٢٧٨٦- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْاَقْمَرِ، عَنْ أَبِي عَطِيَّةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: التَّكْبِيرُ فِي الْعِيدَيْنِ أَرْبَعٌ، كَالصَّلَاةِ عَلَى الْمَيِّتِ.

2786- Bize Ebu Bekre de tahdis edip dedi ki: Bize Müemmel tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Ali b. el-Akmer'den, o Ebu Atiyye'den, o Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: İki bayram namazındaki tekbir, cenaze namazındaki gibi dörttür.

٢٧٨٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْاَقْمَرِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2787- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Ali b. el-Akmer'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

İşte Abdullah (b. Mesud), kendisine cenaze namazında alınacak tekbire dair soru sorulunca bunun dört tekbir olduğunu haber vermiş ve Alkame'nin rivayet ettiği hadiste de imamlarının aldıkları tekbir sayısı kadar tekbir getirmelerini emretmiştir.

Eğer nihai olarak bu şekilde söz birliğine varılmış olsaydı, bize göre onun bu sözü şu şekilde açıklanırdı: Ona göre alınacak tekbir sayısı esas itibariyle dörttür. Ancak dörtten fazla tekbir alan kimsenin arkasında namaz kılan bir kişi de imamının aldığı tekbir kadar tekbir alır. Çünkü o, bu uygulamasıyla bazı ilim adamlarının dedikleri şekilde davranmış olur.

Ebu Yusuf bu görüşü benimsemişti. Ancak bu konuda son söz söylenmiş değildir. İbn Mesud da: Belli bir miktar ve sayı yoktur, demiştir.

Bu ise, onun bu konudaki sözlerinin şu anlamda olduğuna delildir: "Bana göre cenaze namazında alınacak tekbir hususunda belli bir miktar ve sayı sınırı yoktur." Bu da, sözünü ettiğimiz şekilde Bedir'e katılanlar ile katılmayanlar hakkındadır.

Yani kim olursa olsun bütün insanların cenaze namazlarında alınacak tekbir konusunda belli bir miktar ve sayı söz konusu değildir. Ancak onun: "Belli bir miktar ve sayı yoktur" ifadesi eğer bu kişi Bedir'e katılmış olanlardan ise anlamındadır. Zaten Bedir'e katılanların cenaze namazının hükmü böyledir. Başkalarının cenaze namazı ise Ebu Atiyye'nin (2786 no'lu) ondan rivayet ettiği şekildedir. Böylelikle bu hususta gelen rivayetler arasında bir çelişki kalmamış olur.

Diğer taraftan Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının birçoğundan cenaze namazlarını kıldırdıklarında dörder tekbir aldıkları da rivayet edilmiştir. Bu hususta onlardan nakledilen rivayetlerin bir kısmı şu şekildedir:

٢٧٨٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَامِرِ بْنِ شَقِيقٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، جَمَعَ أَصْحَابَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ، فَسَأَلَهُمْ عَنِ التَّكْبِيرِ عَلَى الْجِنَازَةِ، فَأَخْبَرَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ بِمَا رَأَى، وَبِمَا سَمِعَ، فَجَمَعَهُمْ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَلَى أَرْبَعِ تَكْبِيرَاتٍ كَأَطْوَلِ الصَّلَوَاتِ، صَلَاةِ الظُّهْرِ.

2788- … Âmir b. Şakîk'den, o Ebu Vâil'den rivayet ettiğine göre, Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* Rasulullah'ın ashabını topladı. Onlara cenaze namazında alınacak tekbir sayısını sordu. Onların her birisi gördüğü ve işittiği şekli haber verdi. Ömer *radıyallahu anh* en uzun namaz olan öğle namazı gibi dört tekbir üzerinde ittifak etmelerini sağladı.

٢٧٨٩- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ عَامِرٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبْزَى، قَالَ: صَلَّيْنَا مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَلَى زَيْنَبَ بِالْمَدِينَةِ، فَكَبَّرَ عَلَيْهَا أَرْبَعًا.

2789- … Âmir dedi ki: Bana Abdurrahman b. Ebzâ haber verip dedi ki: Biz Medine'de Ömer b. el-Hattab ile birlikte Zeyneb'in cenaze namazını kıldık. Ömer onun üzerine kıldırdığı namazda dört tekbir aldı.

٢٧٩٠- حَدَّثَنَا يَزِيدُ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ، قَالَ: ثَنَا عُمَيْرُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَلَى يَزِيدَ بْنِ الْمُكَفِّفِ، فَكَبَّرَ عَلَيْهِ أَرْبَعًا.

2790- … Bize Umeyr b. Said tahdis edip dedi ki: Ali *radıyallahu anh*'ın arkasında Yezid b. el-Mükeffif'in cenaze namazını kıldım. Namazda onun üzerine dört tekbir aldı.

٢٧٩١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو أَحْمَدَ، قَالَ: ثَنَا مِسْعَرٌ، عَنْ عُمَيْرٍ مِثْلَهُ.

2791- … Bize Mis'ar, Umeyr'den aynısını tahdis etti.

٢٧٩٢- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عُمَيْرَ بْنَ سَعِيدٍ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

2792- … Bize İsmail b. Ebi Halid tahdis ederek: Ben Umeyr b. Said'i dinledim deyip hadisi aynen zikretti.

٢٧٩٣- حَدَّثَنَا عَلِيٌّ، قَالَ: ثَنَا قَبِيصَةُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْاَعْمَشِ، عَنْ عُمَيْرِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَلِيٍّ مِثْلَهُ.

2793- … el-A'meş'den, o Umeyr b. Said'den, o Ali'den hadisi aynen zikretti.

٢٧٩٤- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ أَبِي حُصَيْنٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ، قَالَ: شَهِدْتُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، صَلَّى عَلَى جَنَائِزِ رِجَالٍ وَنِسَاءٍ، فَجَعَلَ الرِّجَالَ مِمَّا يَلِيهِ، وَالنِّسَاءَ مِمَّا يَلِي الْقِبْلَةَ، ثُمَّ كَبَّرَ عَلَيْهِمْ أَرْبَعًا.

2794- … Musa b. Talha dedi ki: Osman b. Affân *radıyallahu anh*'ı erkeklerin de, kadınların da bulunduğu birkaç cenaze namazı kıldırırken gördüm. Erkekleri kendisine yakın tarafa, kadınları da kıbleye yakın tarafa yerleştirdi. Sonra da üzerlerine dört tekbir alarak namazı kıldırdı.

٢٧٩٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو أَحْمَدَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ زَيْدِ بْنِ طَلْحَةَ، قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا عَلَى جِنَازَةٍ فَكَبَّرَ عَلَيْهَا أَرْبَعًا.

2795- … Zeyd b. Talha dedi ki: İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın arkasında bir cenaze namazı kıldım. Üzerine dört tekbir getirdi.

٢٧٩٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، قَالَ: ثَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو أُمَامَةَ بْنُ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ، وَكَانَ مِنْ كُبَرَاءِ الْاَنْصَارِ وَعُلَمَائِهِمْ، وَأَبْنَاءِ الَّذِينَ شَهِدُوا بَدْرًا، مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ رَجُلاً مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخْبَرَهُ أَنَّ السُّنَّةَ فِي الصَّلَاةِ عَلَى الْجِنَازَةِ أَنْ يُكَبِّرَ الْاِمَامُ، ثُمَّ يَقْرَأَ

بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ سِرًّا فِي نَفْسِهِ، ثُمَّ يَخْتِمَ الصَّلَاةَ فِي التَّكْبِيرَاتِ الثَّلَاثِ. قَالَ الزُّهْرِيُّ: فَذَكَرْتُ الَّذِي أَخْبَرَنِي أَبُو أُمَامَةَ مِنْ ذَلِكَ، لِمُحَمَّدِ بْنِ سُوَيْدٍ الْفِهْرِيِّ، فَقَالَ: وَأَنَا سَمِعْتُ الضَّحَّاكَ بْنَ قَيْسٍ يُحَدِّثُ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ مَسْلَمَةَ، فِي الصَّلَاةِ عَلَى الْجِنَازَةِ مِثْلَ الَّذِي حَدَّثَكَ أَبُو أُمَامَةَ.

2796- … ez-Zührî dedi ki: Bana Ebu Ümâme b. Sehl b. Huneyf'in -ki o ensarın büyüklerinden, alimlerinden, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte Bedir'e katılmış kimselerin çocuklarından idi.- haber verdiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından birisi ona cenaze namazının sünnete göre kılınışının şöyle olduğunu haber vermiştir: İmam önce tekbir alır, sonra kendi kendine gizlice fatihatu'l-kitab'ı okur. Sonra diğer üç tekbir ile namazı bitirir.

ez-Zührî dedi ki: Ebu Ümâme'nin bana haber verdiği bu şekli ben Muhammed b. Suveyd el-Fihrî'ye naklettim. O da şöyle dedi: Ben de ed-Dahhâk b. Kays'ı, Habîb b. Mesleme'den cenaze namazı hususunda Ebu Ümâme'nin sana tahdis ettiğinin aynısını tahdis ederken dinledim.

٢٧٩٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ أَنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ كَبَّرَ عَلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَرْبَعًا.

2797- … Ebu İshak'dan rivayete göre, el-Hasen b. Ali, Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh*'ın cenaze namazını kıldırırken dört tekbir getirmiştir.

***

Bu uygulama, Ömer ve Ali *radıyallahu anhumâ*'nın Bedir'e katılanların cenaze namazı kılınırken dörtten fazla tekbir alınacağı şeklindeki görüşlerine uygun değildir.

٢٧٩٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو أَحْمَدَ، قَالَ: ثَنَا مِسْعَرٌ، عَنْ ثَابِتِ بْنِ عُبَيْدٍ، قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ عَلَى جِنَازَةٍ، فَكَبَّرَ عَلَيْهَا أَرْبَعًا، وَصَلَّيْتُ خَلْفَ أَبِي هُرَيْرَةَ عَلَى جِنَازَةٍ، فَكَبَّرَ عَلَيْهَا أَرْبَعًا.

2798- … Sâbit b. Ubeyd dedi ki: Ben Zeyd b. Sâbit'in arkasında bir cenaze namazı kıldım. Üzerine dört tekbir getirdi. Ebu Hureyre'nin arkasında da bir cenaze namazı kıldım. O da, o cenaze üzerine dört tekbir getirdi.

٢٧٩٩- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ يَعْقُوبَ، قَالَ: حَدَّثَنِي شُرَحْبِيلُ بْنُ سَعْدٍ، قَالَ: صَلَّى بِنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَلَى جِنَازَةٍ فَكَبَّرَ أَرْبَعَ تَكْبِيرَاتٍ.

2799- … Bize Musa b. Yakub tahdis edip dedi ki: Bana Şurahbîl b. Sa'd tahdis edip dedi ki: Abdullah b. Abbas *radıyallahu anh* bize dört tekbir getirerek bir cenaze namazı kıldırdı.

٢٨٠٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ مُهَاجِرٍ أَبِي الْحَسَنِ، قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ عَلَى جِنَازَةٍ. قَالَ: اجْتَمَعْتُمْ؟ فَقُلْنَا: نَعَمْ، فَكَبَّرَ أَرْبَعًا.

2800- … Muhâcir Ebu'l-Hasen şöyle dedi: el-Berâ b. Âzib'in arkasında bir cenaze namazı kıldım. Toplandınız mı? diye sordu. Biz: Evet, dedik. O da dört tekbir alarak namazı kıldırdı.

٢٨٠١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ، قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَوْهَبٍ، قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَلَى جَنَائِزَ، مِنْ رِجَالٍ وَنِسَاءٍ، فَسَوَّى بَيْنَهُمْ وَكَبَّرَ أَرْبَعًا.

2801- … Osman b. Abdullah b. Mevheb dedi ki: Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın arkasında birkaç erkek ve birkaç kadından oluşan bir grup cenaze üzerine namaz kıldım. Aralarında eşitlik sağladı ve dört tekbir aldı.

***

İşte bu rivayetlerde sözü geçen Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından olan bu kimseler, kıldırdıkları cenaze namazlarında dört tekbir

getiriyorlar, sonra da onlardan başkaları bundan dolayı onlara tepki göstermiyordu.

İşte bu, cenaze namazı kılınırken getirilecek tekbirin hükmünün ne olduğuna delildir. Aynı şekilde dörtten fazla alınan tekbirlerin, sözünü ettiğimiz Bedir'e katılan kimselerin diğer insanlardan farklı özellikleri bulunmasından dolayı olduğunu göstermektedir.

Zikrettiğimiz bu rivayetler ile Bedir ehlinden sonra kıyamet gününe kadar bütün insanların cenaze namazı kıldırılırken dört tekbir alınacağı sabit olmaktadır.

Ebu Hanife, Süfyan, Ebu Yusuf ve Muhammed b. el-Hasen'in -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- cenaze namazında alınacak tekbir hakkındaki görüşleri de belirttiğimiz gibiydi.

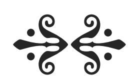
Aynı şekilde bu, Muhammed b. el-Hanefiyye'den de rivayet edilmiştir.

٢٨٠٢- حَدَّثَنَا صَالِحٌ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ أَنَا أَبُو حَمْزَةَ عِمْرَانُ بْنُ أَبِي عَطَاءٍ، قَالَ: شَهِدْتُ وَفَاةَ ابْنِ عَبَّاسٍ بِالطَّائِفِ، فَوَلِيَهُ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَنَفِيَّةِ، فَصَلَّى عَلَيْهِ، فَكَبَّرَ أَرْبَعًا.

2802- … Ebu Hamza İmrân b. Ebi Ata dedi ki: Taif'te İbn Abbas'ın vefatına tanık oldum. Muhammed b. el-Hanefiyye onun en yakını olarak cenaze namazını kıldırdı ve namazda dört tekbir aldı.

٢٨٠٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو أَحْمَدَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ أَبِي عَطَاءٍ، قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ ابْنِ الْحَنَفِيَّةِ عَلَى ابْنِ عَبَّاسٍ، فَكَبَّرَ أَرْبَعًا.

2803- … İmrân b. Ebi Ata dedi ki: İbnu'l-Hanefiyye'nin arkasında İbn Abbas'ın cenaze namazını kıldım. İbnu'l-Hanefiyye namazda dört tekbir aldı.

٧- بَابُ الصَّلَاةِ عَلَى الشُّهَدَاءِ

7- ŞEHİTLERİN CENAZE NAMAZINI KILMAK

٢٨٠٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، حَدَّثَهُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ بِدَفْنِ قَتْلَى أُحُدٍ بِدِمَائِهِمْ، وَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْهِمْ، وَلَمْ يُغَسَّلُوا.

2804- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis edip dedi ki: Bana el-Leys b. Sa'd, İbn Şihâb'dan haber verdi. İbn Şihâb'ın ona (el-Leys'e) Abdurrahman b. Ka'b b. Malik'den tahdis ettiğine göre, Cabir b. Abdullah kendisine (Abdurrahman'a) şunu haber vermiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Uhud'da öldürülenlerin kanları ile defnedilmelerini emretti. Onların cenaze namazlarını kılmadığı gibi onlar yıkanmadılar da.[140]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları, bu hadis doğrultusunda kanaate sahip olarak: Savaşta öldürülen şehitlerin ve yaralanıp da yerlerinden kaldırılıp götürülmeden ölenlerin cenaze namazlarının kılınmayacağını, aynı şekilde gusledilmeyeceklerini söylemiştir. Bu görüşü benimseyenler arasında Medineli ilim adamları da vardır.

140 Buhârî, Cenâiz, 74; Tirmizî, Cenâiz, 46; İbn Mâce, Cenâiz, 28.

Ancak bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Aksine, şehidin cenaze namazı kılınır, demişlerdir.

Bu hususta onların muhaliflerine karşı olan delillerden birisi de: Cabir'in rivayet ettiği bu hadisin, yalnızca Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in onların cenaze namazlarını kılmadığını ifade ediyor olmasıdır.

Hz. Peygamber'in onların namazlarını kılmaması, onlar hakkındaki sünnetin yıkanmayacakları şeklinde olması gibi, yine onlar hakkındaki sünnetin namazlarının kılınmayacağı şeklinde olmasından dolayı da olabilir.

Diğer taraftan Hz. Peygamber onların cenaze namazlarını bizzat kılmamakla birlikte ondan başkası onların namazını kılmış olabilir. Çünkü o sırada yaralanması ve dişinin kırılmasının acısıyla ve o gün müşriklerden gelen musibet sebebiyle de kılmamış olabilir.

٢٨٠٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي حَازِمٍ، وَسَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْجُمَحِيُّ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ. قَالَ سَعِيدٌ فِي حَدِيثِهِ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ. وَقَالَ ابْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلٍ إِنَّهُ سُئِلَ عَنْ وَجْهِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ بِأَيِّ شَيْءٍ دُووِيَ؟ قَالَ سَهْلٌ: كُسِرَتْ الْبَيْضَةُ عَلَى رَأْسِهِ، وَكُسِرَتْ رُبَاعِيَتُهُ، وَجُرِحَ وَجْهُهُ، فَكَانَتْ فَاطِمَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا تَغْسِلُهُ، وَكَانَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَسْكُبُ الْمَاءَ بِالْمِجَنِّ. فَلَمَّا رَأَتْ فَاطِمَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، أَنَّ الْمَاءَ لَا يَزِيدُ الدَّمَ إِلَّا كَثْرَةً، أَخَذَتْ قِطْعَةَ حَصِيرٍ فَأَحْرَقَتْهَا وَأَلْصَقَتْهَا عَلَى جُرْحِهِ، فَاسْتَمْسَكَ الدَّمُ. يَخْتَلِفُ لَفْظُ ابْنِ أَبِي حَازِمٍ، وَسَعِيدٍ فِي هَذَا الْحَدِيثِ، وَالْمَعْنَى وَاحِدٌ.

2805- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis edip dedi ki: Bana İbn Ebi Hâzim ve Said b. Abdurrahman el-Cumahî, Ebu Hâzim'den haber verdiler. Said hadisi naklederken: Ben Sehl b. Sa'd'ı şöyle derken dinledim, dedi. İbn Ebi Hazım ise Sehl'den deyip şunu söyledi: Sehl'e Uhud günü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yüzünün ne ile tedavi edildiği soruldu. Sehl: Miğfer, başı üzerinde iken kırıldı. Onun küçük azı dişi de kırıldı ve yüzü yaralandı. Fatıma *radıyallahu anhâ* onun yüzünü yıkıyor, Ali *radıyallahu anh* ise kalkan ile (taşıdığı) suyu döküyordu. Fatıma *radıyallahu anhâ*

suyun kanın daha çok akmasından başka bir işe yaramadığını görünce, bir hasır parçası alıp onu yaktı ve külünü yarasına bastırdı. Bunun sonucunda kan kesildi, dedi.

İbn Ebi Hâzim'in hadisi rivayet ederken kullandığı lafızlar ile Said'in bu hadisi rivayet ederken kullandığı lafızlar farklı olmakla birlikte ikisinin de anlamı birdir.[141]

٢٨٠٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نَافِعٍ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُصِيبَ يَوْمَ أُحُدٍ فِي وَجْهِهِ فَجُرِحَ، وَأَنَّ فَاطِمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ابْنَتَهُ، أَحْرَقَتْ قِطْعَةً مِنْ حَصِيرٍ، فَجَعَلَتْهُ رَمَادًا وَأَلْصَقَتْهُ عَلَى وَجْهِهِ. وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اشْتَدَّ غَضَبُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى قَوْمٍ، أَدْمُوا وَجْهَ رَسُولِ اللهِ».

2806- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Nâfi, Hişâm'dan tahdis etti. O Ebu Hâzim'den, onun da Sehl'den rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Uhud günü yüzüne aldığı isabet ile yüzünden yaralandı. Kızı Fatıma *radıyallahu anhâ* da bir hasır parçasını yakıp onu kül haline getirdi ve bunu yüzüne bastırdı.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de: ***"Allah Rasulü'nün yüzünü kanatan bir kavme Yüce Allah'ın gazabı pek çetin olur"*** buyurdu.[142]

٢٨٠٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَنَا أَبُو غَسَّانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ، قَالَ: هَشِمَتِ الْبَيْضَةُ عَلَى رَأْسِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ، وَكُسِرَتْ رُبَاعِيَتُهُ، وَجُرِحَ وَجْهُهُ.

2807- Bize İbn Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Meryem tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Gassân bildirip dedi ki: Bana Ebu Hâzim, Sehl b. Sa'd'dan tahdis etti. Sehl dedi ki: Uhud günü miğfer, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in başı üzerinde iken yarıldı. Hz. Peygamber'in küçük azı dişi kırıldı ve yüzü yaralandı.[143]

---

141 Buhârî, Megâzî, 26, Cihâd, 80, 85, Tıb, 27; Müslim, Cihâd, 101; Tirmizî, Tefsir, 3. Sure, 10, 11; İbn Mâce, Tıb, 15, Fiten, 23; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 31, 33…

142 Buhârî, Megâzî, 24; Müslim, Cihâd, 102; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 288.

143 Buhârî, Cihâd, 85; Müslim, Cihâd, 101; İbn Mâce, Tıb, 15; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 31, 33.

٢٨٠٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثنَا عَمْرُو بْنُ عَوْنٍ، قَالَ: أَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «اشْتَدَّ غَضَبُ اللهِ تَعَالَى عَلَى قَوْمٍ أَدْمُوا وَجْهَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ». وَكَانُوا أَدْمُوا وَجْهَهُ يَوْمَئِذٍ، وَهَشَمُوا عَلَيْهِ الْبَيْضَةَ، وَكَسَرُوا رُبَاعِيَتَهُ.

2808- Bize İbn Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize Amr b. Avn tahdis edip dedi ki: Bize Halid b. Abdullah, Muhammed b. Amr'dan bildirdi. O Ebu Seleme'den, onun da Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Allah'ın Rasulü'nün yüzünü kanatan bir kavme Yüce Allah'ın gazabı çok şiddetli olur."*** Onlar o gün yüzünü kanatmışlar, başındaki miğferi yarmışlar ve küçük azı dişini kırmışlardı.

٢٨٠٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ خُشَيْشٍ، قَالَ: ثنَا الْقَعْنَبِيُّ، قَالَ: ثنَا حَمَّادٌ، عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُسِرَتْ رُبَاعِيَتُهُ، يَوْمَ أُحُدٍ، وَشُجَّ وَجْهُهُ، فَجَعَلَ يَسْلُتُ الدَّمُ عَلَى وَجْهِهِ، وَيَقُولُ: «كَيْفَ يُفْلِحُ قَوْمٌ شَجُّوا وَجْهَ نَبِيِّهِمْ، وَكَسَرُوا رُبَاعِيَتَهُ، وَهُوَ يَدْعُوهُمْ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ». فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ «لَيْسَ لَك مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ».

2809- … Sâbit el-Bünânî'den, o Enes *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Uhud günü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in küçük azı dişi kırılmış, yüzü yaralanmıştı. Allah Rasulü bir taraftan yüzüne akan kanı silerken diğer yandan: ***"Peygamberlerinin yüzünü yaralayan, küçük azı dişini kıran bir kavim nasıl iflah olur? Oysa o, kendilerini Yüce Allah'a davet etmektedir"*** buyuruyordu. Bunun üzerine Yüce Allah: ***"O işten sana hiçbir şey düşmez"*** (Âl-i İmrân, 3/128) âyetini indirdi.[144]

***

144 Buhârî, Megâzî, 21; Müslim, Cihâd, 103; Tirmizî, Tefsir, 3. Sure, 10, 11; İbn Mâce, Fiten, 23; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 99, 178, 201.

Bu sebeple Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Uhud şehitlerinin cenaze namazlarını kılmaması, çektiği acılardan dolayı olabilir ve başkasının onların namazlarını kıldırmış olması da mümkündür.

٢٨١٠- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: ثَنَا أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ اللَّيْثِيُّ أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ حَدَّثَهُ أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ حَدَّثَهُ أَنَّ شُهَدَاءَ أُحُدٍ، لَمْ يُغَسَّلُوا، وَدُفِنُوا بِدِمَائِهِمْ، وَلَمْ يُصَلَّ عَلَيْهِمْ.

2810- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis edip dedi ki: Bize Üsâme b. Zeyd el-Leysî'nin tahdis ettiğine göre, İbn Şihâb kendisine şunu tahdis etmiştir: Uhud şehitleri yıkanmamış ve kanları ile defnedilmişlerdir. Onların cenaze namazları da kılınmamıştır.[145]

***

İşte bu hadis, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in de, başkasının da onların cenaze namazını kılmadıklarını göstermektedir.

Bundan dolayı biz de bu hadisin nasıl olduğuna baktık. Acaba bu hadisin rivayetinde İbn Vehb'in rivayet ettiği bu şekle göre bir fazlalık yer almış mıdır? Şunu gördük:

٢٨١١- إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَدْ حَدَّثَنَا، قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ بْنِ فَارِسٍ، قَالَ: أَنَا أُسَامَةُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ «أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ يَوْمَ أُحُدٍ بِحَمْزَةَ، وَقَدْ جُدِعَ وَمُثِّلَ بِهِ فَقَالَ: «لَوْلَا أَنْ تَجْزَعَ صَفِيَّةُ لَتَرَكْتُهُ حَتَّى يَحْشُرَهُ اللهُ مِنْ بُطُونِ الطَّيْرِ وَالسِّبَاعِ». فَكَفَّنَهُ فِي نَمِرَةٍ، إِذَا خُمِّرَ رَأْسُهُ بَدَتْ رِجْلَاهُ، وَإِذَا خُمِّرَ رِجْلَيْهِ بَدَا رَأْسُهُ، فَخَمَّرَ رَأْسَهُ، وَلَمْ يُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنَ الشُّهَدَاءِ غَيْرَهُ وَقَالَ: «أَنَا شَهِيدٌ عَلَيْكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

2811- İbrahim b. Merzûk bize tahdis edip dedi ki: Bize Osman b. Ömer

145 Buhârî, Cenâiz, 72, 74, 75, 78, Megâzî, 26; Ebu Davud, Cenâiz, 20; Tirmizî, Cenâiz, 46; Nesâî, Cenâiz, 62; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 247, V, 431.

b. Fâris tahdis edip dedi ki: Bize Üsâme, ez-Zührî'den bildirdi. O Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Uhud günü Hamza'nın yanından geçti. Ağzının, burnunun kesilmiş, azalarının koparılmış olduğunu görünce şöyle buyurdu: ***"Eğer Safiyye'nin tahammülünün tükeneceğinden çekinmemiş olsaydım, Allah'ın onu kuşların ve yırtıcı hayvanların karınlarından çıkarıp haşredeceği vakte kadar onu bu haliyle bırakırdım."***

Sonra onu çizgili bir kumaş ile örttü. Baş tarafından örtüldüğünde ayakları, ayakları tarafından örtüldüğünde ise başı açıkta kalıyordu. Bundan dolayı onu baş tarafından örttü. Şehitler arasında ondan başkasının namazını da kılmadı ve: ***"Kıyamet gününde ben size şahitlik edeceğim"*** buyurdu.[146]

***

Bu hadiste belirtildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* o gün Hamza dışında Uhud şehitlerinden herhangi birinin cenaze namazını kılmamış, sadece onun cenaze namazını kılmıştır. O ise, Uhud şehitlerinin en faziletlisidir.

Eğer şehitlerin cenaze namazlarının kılınması onlara uygulanacak olan bir sünnet olsaydı, Hamza'nın cenaze namazını -onu yıkamadığı gibi- kılmazdı. Çünkü şehitlerin yıkanmaması, onlara uygulanan sünnetlerdendir.

Bu hadiste belirtildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Hamza'nın cenaze namazını kılmış olmakla birlikte ondan başkasının cenaze namazını kılmamıştır.

Bu da, daha önce sözünü ettiğimiz sebep dolayısı ile ağrılarının şiddetli olması nedeniyle ondan başkasının namazını kılmamış olduğu ve başka kimselerin onların cenaze namazını kılmış oldukları ihtimalini hatırlatmaktadır.

Bu hadisten başkasında o gün Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Hamza'nın ve diğer şehitlerin cenaze namazlarını kıldığı da rivayet edilmektedir.

٢٨١٢- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ، عَنْ مِقْسَمٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ

146 Ebu Davud, Cenâiz, 27; Tirmizî, Cenâiz, 31.

رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُوضَعُ بَيْنَ يَدَيْهِ يَوْمَ أُحُدٍ عَشَرَةٌ فَيُصَلِّي عَلَيْهِمْ، وَعَلَى حَمْزَةَ، ثُمَّ يُرْفَعُ الْعَشَرَةُ، وَحَمْزَةُ مَوْضُوعٌ، ثُمَّ يُوضَعُ عَشَرَةٌ، فَيُصَلِّي عَلَيْهِمْ، وَعَلَى حَمْزَةَ مَعَهُمْ.

2812- … Yezid b. Ebi Ziyad'dan, o Miksem'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Uhud günü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in önüne on (şehit) yerleştirilir, o da onların ve onlarla birlikte Hamza'nın namazını kılardı. Daha sonra Hamza yerinde bırakılır, on şehit kaldırılır, sonra bir başka on şehit daha konulur ve onların namazını, onlarla birlikte de Hamza'nın namazını kılardı.[147]

٢٨١٣- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ، عَنْ مِقْسَمٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: أَمَرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ بِالْقَتْلَى، فَجَعَلَ يُصَلِّي عَلَيْهِمْ، فَيُوضَعُ تِسْعَةٌ وَحَمْزَةُ، فَيُكَبِّرُ عَلَيْهِمْ سَبْعَ تَكْبِيرَاتٍ، ثُمَّ يُرْفَعُونَ وَيُتْرَكُ حَمْزَةُ، ثُمَّ يُجَاءُ بِتِسْعَةٍ، فَيُكَبِّرُ عَلَيْهِمْ سَبْعًا حَتَّى فَرَغَ عَنْهُمْ.

2813- … Yezid b. Ebi Ziyad'dan, o Miksem'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Uhud günü öldürülenler hakkında verdiği emir üzerine onların cenaze namazlarını kıldırdı. Dokuz kişi ve onlarla beraber Hamza yerleştiriliyor, o da yedi tekbir getirerek onların cenaze namazlarını kıldırıyordu. Sonra o dokuz kişi kaldırılıyor, Hamza yerinde bırakılıyor, arkasından dokuz kişi daha getiriliyordu. Onların namazını da yedi tekbir getirerek kıldırıyordu. Bu, hepsinin namazını bitirinceye kadar böyle devam etti.

٢٨١٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ بُهْلُولٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ، عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ، قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ عَبَّادِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ أَبِيهِ، يَعْنِي عَنْ عَبْدِ

147 İbn Mâce, Cenâiz, 28.

اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ يَوْمَ أُحُدٍ بِحَمْزَةَ فَسُجِّيَ بِبُرْدِهِ... ثُمَّ صَلَّى عَلَيْهِ، فَكَبَّرَ تِسْعَ تَكْبِيرَاتٍ، ثُمَّ أُتِيَ بِالْقَتْلَى يُصَفُّونَ، وَيُصَلِّي عَلَيْهِمْ وَعَلَيْهِ مَعَهُمْ.

2814- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Yusuf b. Buhlûl tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. İdris, İbn İshak'tan tahdis etti. İbn İshak dedi ki: Bana Yahya b. Abbâd b. Abdullah b. ez-Zübeyr, babasından tahdis etti. O, bununla Abdullah b. ez-Zübeyr *radıyallahu anh*'ı kastetmektedir. Buna göre Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Uhud günü emir verdi ve Hamza'nın üzeri çizgili bir kumaş ile örtüldü…[148] Sonra dokuz tekbir getirerek cenaze namazını kıldırdı. Sonra diğer şehitler getiriliyor ve sıra sıra diziliyorlardı. O da hem şehitlerin hem de onlarla birlikte Hamza'nın namazını kıldırıyordu.

***

Görüldüğü gibi İbn Abbas ve İbnu'z-Zübeyr, -bundan önce kendisinden nakletmiş olduğumuz rivayetinde- Enes b. Malik'e muhalefet etmişlerdir.

Bunun benzeri Ebu Malik el-Gıfârî'den de rivayet edilmiştir:

٢٨١٥- حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ إِدْرِيسَ، قَالَ: ثَنَا آدَمُ بْنُ إِيَاسٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ حُصَيْنِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مَالِكٍ الْغِفَارِيَّ، قَالَ: كَانَ قَتْلَى أُحُدٍ يُؤْتَى بِتِسْعَةٍ وَعَاشِرُهُمْ حَمْزَةُ، فَيُصَلِّي عَلَيْهِمْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ يُحْمَلُونَ، ثُمَّ يُؤْتَى بِتِسْعَةٍ، فَيُصَلِّي عَلَيْهِمْ وَحَمْزَةُ مَكَانَهُ، حَتَّى صَلَّى عَلَيْهِمْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

2815- … Husayn b. Abdurrahman dedi ki: Ebu Malik el-Gıfârî'yi şöyle derken dinledim: Uhud şehitlerinden onuncuları Hamza olmak üzere dokuz kişi getirilirdi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onların cenaze namazlarını kıldırdıktan sonra onlar kaldırılıyor ve başka dokuz kişi daha getiriliyordu. Allah Rasulü onların da cenaze namazını kıldırıyordu. Hamza ise olduğu

---

148 Anlaşıldığı kadarıyla asıl yazmalarda burada birkaç kelimelik boşluk bulunmaktadır (Çeviren).

yerde bırakılıyordu. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hepsinin namazını kıldırıncaya kadar bu böyle devam etti.[149]

***

Ukbe b. Âmir'den de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, şehadetlerinden sekiz yıl sonra Uhud şehitlerinin cenaze namazlarını kıldığı rivayet edilmiştir.

٢٨١٦- حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرٌو، وَابْنُ لَهِيعَةَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ أَنَّ أَبَا الْخَيْرِ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ عُقْبَةَ بْنَ عَامِرٍ يَقُولُ: إِنَّ آخِرَ مَا خَطَبَ لَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ صَلَّى عَلَى شُهَدَاءِ أُحُدٍ، ثُمَّ رَقِيَ عَلَى الْمِنْبَرِ، فَحَمِدَ اللهَ، وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: «إِنِّي لَكُمْ فَرَطٌ وَأَنَا عَلَيْكُمْ شَهِيدٌ».

2816- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb bildirip dedi ki: Bana Amr ve İbn Lehîa'nın Yezid b. Ebi Habîb'den haber verdiklerine göre, Ebu'l-Hayr kendisine şunu bildirmiştir: O, Ukbe b. Âmir'i şöyle derken dinlemiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bize son hutbesi, şöyle oldu: Uhud şehitlerine namaz kıldıktan sonra minbere çıktı, Allah'a hamd-u senada bulundu, ardından: ***"Ben sizin için önden gidiyorum ve sizin hakkınızda şahitlik yapacağım"*** buyurdu.[150]

٢٨١٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ يَوْمًا، فَصَلَّى عَلَى أَهْلِ أُحُدٍ، صَلَاتَهُ عَلَى الْمَيِّتِ.

2817- ... Yezid b. Ebi Habîb'den, o Ebu'l-Hayr'dan, onun Ukbe b. Âmir'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gün dışarı çıkmış ve Uhud'da şehit olanlar üzerine, ölü üzerine cenaze namazı kıldığı gibi namaz kılmıştır.[151]

***

149 Buhârî, Megâzî, 17; Ebu Davud, Cenâiz, 70.
150 Buhârî, Cenâiz, 73; Menâkıb, 25; Megâzî, 17, 27, Rikâk, 7, 53; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 149, 153, 154.
151 Ebu Davud, Cenâiz, 70.

Ukbe'nin hadisinde belirtildiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Uhud'da şehid olanların, öldürülmelerinden sekiz yıl sonra namazlarını kılmıştır. Onun o zaman onlara kıldığı bu namaz şu üç anlamdan birisi ile ilgilidir:

1- Ya savaş şehitlerine uygulanan sünnet, cenaze namazlarının kılmaması şeklinde idi. Daha sonra bu hüküm namazlarının kılınması ile nesh edildi.

2- Ya onun onlara kılmış olduğu bu namaz, tatavvu (nafile) idi ve bu, sünnet ya da vacib kılınması hususunda onların namazlarının hükmü ile ilgili asli bir dayanak değildi.

3- Ya da onlara uygulanması öngörülen sünnet, definleri anında namazlarının kılınmaması, bu kadar uzun süre geçtikten sonra namazlarının kılınması şeklindeydi.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığı bu uygulama mutlaka bu üç anlamdan birisi dolayısıyladır.

Biz bu hususu göz önünde bulundurduk. Diğer ölülere namaz kılma işinin defnedilmelerinden önce söz konusu olduğunu gördük.

Daha sonra insanlar, defnedilmelerinden önce ve defnedilmelerinden sonra tatavvu olmak üzere namazlarının kılınıp kılınmayacağı hususunda görüş belirttiler. Kimileri bunun caiz olduğunu söylerken, başkaları mekruh görmüşlerdir.

Bu namazın sünnet olması, tatavvu (nafile) olmasından daha kuvvetlidir. Çünkü sünnet olduğu üzerinde ittifak etmelerine rağmen tatavvu olduğu hususunda görüş ayrılığı içerisindedirler.

Eğer Uhud'da şehit düşenler, namazları nafile olarak kılınan kimselerden iseler, bunun sabit olması ile onlar için nafile olarak namaz kılınması vaktinden önce onlara namaz kılmanın sünnet olduğu da sabit olur. Zaten her bir nafile amelin, farzdan bir aslı vardır.

Eğer bu namazın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* tarafından tatavvu (nafile) olarak kılındığı sabit ise bu, ancak başkaları hakkında namazın sünnet olması gibi onlar hakkında da sünnet olmasından dolayı söz konusu olabilir.

Şayet onlara kıldığı namaz, ilk fiilinin neshi ve onların namazını kılmayışı illetine (gerekçesine) bağlı ise, sonradan üzerlerine kıldığı bu namaz, namaz-

larının kılınmasının onlar için sünnet olmasını ve defnedildikleri sırada namazlarını kılmayışının nesh edilmiş olmasını gerektirmektedir.

Eğer üzerlerine kıldığı namaz, sünnetlerinin ancak bu şekilde olup böyle bir süre geçtikten sonra kılınabileceği bir namaz ise ve bu, onlara ait bir özellikse diğer şehitlerin hükmünün de böyle olması ve ancak böyle bir süre geçtikten sonra namazlarının kılınmasının söz konusu olması ihtimali vardır.

Uhud şehitleri dışındaki diğer şehitlerin namazlarının önce kılınması da söz konusu olabilir. Uhud şehitlerinin sünnetinin ise, namazlarının geciktirilmesi şeklinde olması mümkündür.

Böylelikle bütün bu yollarla ister bir süre sonra, ister defnedilmeden önce onların namazlarının kılınmasının sünnet olduğu sabit olmaktadır.

Diğer taraftan günümüz şehitleri hakkında ihtilaf edenler arasında söz konusu olan şey, onların defnedilmeden önce namazlarının kılınması ya da büsbütün kılınmaması ile ilgilidir.

Bu hadiste defnedilmelerinden sonra namazlarının kılınacağı sabit olduğuna göre, defnedilmeden önce namazlarının kılınması daha uygun ve yerindedir.

Ayrıca Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Uhud şehitlerinden başka şehitlerin de namazlarını kıldığı rivayet edilmiştir.

٢٨١٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا نُعَيْمُ بْنُ حَمَّادٍ، قَالَ: أَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: أَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عِكْرِمَةُ بْنُ خَالِدٍ أَنَّ ابْنَ أَبِي عَمَّارٍ، أَخْبَرَهُ، عَنْ شَدَّادِ بْنِ الْهَادِ، أَنَّ رَجُلاً مِنَ الْأَعْرَابِ جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَآمَنَ بِهِ وَاتَّبَعَهُ وَقَالَ: أُهَاجِرُ مَعَكَ فَأَوْصَى بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْضَ أَصْحَابِهِ. فَلَمَّا كَانَتْ غَزْوَةٌ، غَنِمَ فِيهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَشْيَاءَ، فَقَسَمَ وَقَسَمَ لَهُ فَأَعْطَى أَصْحَابَهُ مَا قَسَمَ لَهُ وَكَانَ يَرعَى ظَهْرَهُمْ. فَلَمَّا جَاءَ دَفَعُوهُ إِلَيْهِ فَقَالَ: مَا هَذَا؟ قَالُوا: قِسْمٌ قَسَمَهُ لَك رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَأَخَذَهُ فَجَاءَ بِهِ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، مَا هَذَا؟ قَالَ: قَسَمْتُهُ لَك. قَالَ: مَا عَلَى هَذَا اتَّبَعْتُك، وَلَكِنِّي اتَّبَعْتُك أَنْ أُرْمَى هَاهُنَا

– وَأَشَارَ إِلَى حَلْقِهِ – بِسَهْمٍ فَأَمُوتَ وَأَدْخُلَ الْجَنَّةَ. فَقَالَ: «إِنْ تَصْدُقْ اَللهَ يَصْدُقْكَ». فَلَبِثُوا قَلِيلا، ثُمَّ نَهَضُوا إِلَى الْعَدُوِّ، فَأُتِيَ بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحْمَلُ، قَدْ أَصَابَهُ سَهْمٌ حَيْثُ أَشَارَ. فَقَالَ النَّبِيُّ: «أَهُوَ هُوَ»؟ قَالُوا: نَعَمْ. قَالَ: «صَدَقَ اللهَ فَصَدَقَهُ». وَكَفَّنَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي جُبَّةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ قَدَّمَهُ فَصَلَّى عَلَيْهِ. فَكَانَ مِمَّا ظَهَرَ مِنْ صَلاتِهِ عَلَيْهِ: «اللَّهُمَّ إِنَّ هَذَا عَبْدُكَ، خَرَجَ مُهَاجِرًا فِي سَبِيلِكَ، فَقُتِلَ شَهِيدًا، أَنَا شَهِيدٌ عَلَيْهِ».

2818- … Şeddâd b. el-Had'dan rivayete göre, bedevilerden biri Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldi, ona iman etti ve ona tabi olup: Seninle hicret ediyorum, dedi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ashabından birisine ona göz kulak olmasını söyledi.

Daha sonra bir gazvede Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bazı malları ganimet olarak aldı, bu ganimetleri paylaştırdı. O adama da payını verdi. Ona ayırdığı pay gibi beraberindeki arkadaşlarına da verdi. Bu kişi onları arkadan gelecek tehlikelere karşı korumakta idi.

Yanlarına gelince, ona ganimetten payına düşeni verdiler. Bu ne diye? sordu. Arkadaşları: Bu, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sana verdiği bir paydır, dediler. Bedevi bu payını alıp Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e getirdi ve: Ey Muhammed! Bu nedir? dedi. Allah Rasulü: ***"Sana verdiğim bir paydır"*** dedi. Adam: Ben bunun karşılığında sana uymadım. Ben sana -boğazını işaret ederek- buraya bir ok atılsın, bu sebeple öleyim ve cennete gireyim diye uydum, dedi. Allah Rasulü: ***"Eğer Allah'a karşı samimi ve doğru isen Allah da senin sadakatinin karşılığını verecektir"*** dedi.

Kısa bir süre geçtikten sonra tekrar düşmanın üzerine (savaşmak üzere) gittiler. Bedevi, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna taşınarak getirildi. İşaret edip gösterdiği yere bir ok isabet etmişti. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Bu, o mu?"*** sordu. Arkadaşları: Evet, dediler. Allah Rasulü: ***"O Allah'a doğru söyledi, Allah da ona sadakatinin karşılığını verdi"*** buyurdu. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* kendi cübbesi ile onu kefenledikten sonra önüne koyup cenaze namazını kıldırdı.

Onun cenaze namazını kıldırırken yaptığı işitilen dualar arasında şunlar

da vardı: ***"Allah'ım! Şüphesiz bu senin kulundur. Senin yolunda muhacir olarak çıktı, şehit olarak öldürüldü. Ben de ona şahidim."***[152]

***

İşte bu hadiste, gusledilip yıkanmayan şehitlerin üzerine namaz kılınacağı sabit olmaktadır. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu hadiste yıkamadan adamın namazını kıldırdığı belirtilmektedir.

Yine bu hadiste, savaşta Allah yolunda öldürülen şehidin hükmünün, yıkanmayacağı fakat namazının kılınacağı şeklinde olduğu sabit olmaktadır.

İşte konu ile ilgili rivayetlerin anlamlarının sahih bir şekilde anlaşılması suretiyle bu başlığın hükmü bu şekildedir.

Bu konudaki nazara (akli düşünme ve kıyasa) gelince; bizler tabiî olarak ölen bir kimsenin yıkanıp namazının kılındığını gördük. Aynı şekilde yıkanmadan namazı kılınacak olursa, namazı kılınmamış hükmünde olacağını da gördük.

O halde ölenin namazını kılmak namazdan önce yapılması gereken yıkamayı da kapsar.

Eğer yıkanmış ise namazının kılınması caizdir. Şayet yıkanmamış ise cenaze namazını kılmak caiz değildir.

Diğer taraftan şehidin gusledilmesinin kaldırıldığını gördük. Buna kıyas yapılacak olursa yıkama hükmünü kapsayan fiilin de düşmesi gerekir.

İşte bu bakımdan namazının kılınmaması gerekir. Ancak burada bir nokta vardır. O da şudur: Bizler şehit olmayanın temizlenmek için yıkandığını gördük. Şehit olmayarak ölen bir kimse yıkanmadan önce, temiz olmayan hükmündedir. Onun namazının kılınmaması ve bu temiz olmama halinden kurtarılıncaya kadar da bu haliyle defnedilmemesi gerekir.

Diğer taraftan şehidin yıkanmadan önce şehit düştüğü haliyle defnedilmesinde bir sakınca olmadığını gördük. O şehit olarak önceden yıkanmış diğer ölüler hükmündedir.

Buna kıyasla, şehitlerin namazını kılmak da yıkanmış diğer ölülerin hükmü ile aynı olmalıdır.

---

152 Nesâî, Cenâiz, 61.

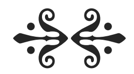
İşte lehine tanıklık eden rivayetler ile birlikte bu hususta akli düşünme ve kıyas bu şekildedir. Bu aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٢٨١٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْخَطَّابُ بْنُ عُثْمَانَ الْفَوْزِيُّ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: سَمِعْتُ مَكْحُولاً يَسْأَلُ عُبَادَةَ بْنَ أَوْفَى النُّمَيْرِيَّ عَنِ الشُّهَدَاءِ يُصَلَّى عَلَيْهِمْ، فَقَالَ عُبَادَةَ: نَعَمْ.

2819- … Salih b. Abdullah dedi ki: Ben Mekhûl'ü, Ubâde b. Evfâ en-Numeyri'ye şehitlerin üzerine namaz kılınması konusunda soru sorarken dinledim. Ubâde ona: Evet, kılınır, diye cevap verdi.

***

İşte Ubâde b. Evfâ böyle söylüyor. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'-den sonra ashabının yaptığı gazvelerin ise büyük çoğunluğu oralarda, Şam bölgesi taraflarında idi. Dolayısıyla oranın ahalisine, şehitlerine yaptıkları yıkamak, namaz kılmak ve buna benzer diğer uygulamalar gizli değildi.

٨- بَابُ الطِّفْلِ يَمُوتُ، أَيُصَلَّى عَلَيْهِ أَمْ لاَ؟

8- ÖLEN KÜÇÜK ÇOCUĞUN NAMAZI KILINIR MI, KILINMAZ MI?

٢٨٢٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عِمْرَانَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ، قَالَ: ثَنَا أَبِي عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَفَنَ ابْنَهُ إِبْرَاهِيمَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْهِ.

2820- Bize İbn Ebi İmrân tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Hayseme tahdis edip dedi ki: Bize Yakub b. İbrahim b. Sa'd tahdis edip dedi ki: Bize babam, İbn İshak'dan tahdis etti. O, Abdullah b. Ebi Bekir'den, o Amre'den, o da Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* oğlu İbrahim'i namazını kılmadan defnetmiştir.[153]

٢٨٢١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى النَّيْسَابُورِيُّ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

2821- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Yahya

153 Ebu Davud, Cenâiz, 49.

en-Neysâbûrî tahdis edip dedi ki: Bize Yakub tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu sebeple bazıları küçük çocuğun namazının kılınmayacağı görüşünü benimsemiş ve bu hususta bu hadisi delil göstermiştir.

Yine bu hususta Semura b. Cündüb'den de şu rivayeti nakletmişlerdir:

٢٨٢٢- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، قَالَ: ثَنَا عُقْبَةُ بْنُ يَسَارٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُثْمَانُ بْنُ جِحَاشٍ، وَكَانَ ابْنَ أَخِي سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ، قَالَ: مَاتَ ابْنٌ لِسَمُرَةَ، قَدْ كَانَ سُقِيَ، فَسَمِعَ بُكَاءً، فَقَالَ: مَا هَذَا؟ فَقَالُوا: عَلَى فُلَانٍ مَاتَ، فَنَهَى عَنْ ذَلِكَ، ثُمَّ دَعَا بِطَسْتٍ وَنَقِيرٍ فَغُسِلَ بَيْنَ يَدَيْهِ، وَكُفِّنَ بَيْنَ يَدَيْهِ، ثُمَّ قَالَ لِمَوْلَاهُ فُلَانٍ: انْطَلِقْ بِهِ إِلَى حُفْرَتِهِ، فَإِذَا وَضَعْتَهُ فِي لَحْدِهِ، فَقُلْ: بِسْمِ اللهِ وَعَلَى سُنَّةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ أَطْلِقْ عُقَدَ رَأْسِهِ وَعُقَدَ رِجْلَيْهِ، وَقُلْ: اللَّهُمَّ لَا تَحْرِمْنَا أَجْرَهُ وَلَا تَفْتِنَّا بَعْدَهُ. قَالَ: وَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْهِ.

2822- … Bize Ukbe b. Yesâr tahdis edip dedi ki: Bana Osman b. Cihâş tahdis etti -o, Semura b. Cündüb'un yeğeni idi- dedi ki: Semura'nın süt emmeye başlamış bir oğlu öldü. Semura bir ağlama sesi işitince: Bu ne? sordu. Etrafındakiler: Filan öldü, onun için, dediler. Semura böyle yapmamalarını söyledi. Sonra büyükçe bir leğen ve ortası oyulmuş bir hurma kütüğü istedi. Çocuk onun önünde yıkandı ve kefenlendi. Sonra kölesi filana: Bunu mezarına götür, lahdine yerleştireceğin vakit: Bismillahi ve alâ sünneti Rasulillah: Allah'ın adıyla ve Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sünneti üzere, de. Sonra baş tarafındaki düğümler ile ayakları tarafındaki düğümleri çöz, dedi. Semura: Allah'ım! Bizi ecrinden mahrum etme. Ondan sonra bizi fitneye düşürme, dedi. (Osman): Ve Semura çocuğunun namazını kılmadı, dedi.

٢٨٢٣- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، يَعْنِي عَنْ خِلَاسٍ،

عَنِ ابْنِ جِحَاشٍ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ، أَنَّ صَبِيًّا لَهُ مَاتَ، فَقَالَ: ادْفِنُوهُ وَلَا تُصَلُّوا عَلَيْهِ، فَإِنَّهُ لَيْسَ عَلَيْهِ إِثْمٌ، ثُمَّ ادْعُوا اللهَ لِأَبَوَيْهِ أَنْ يَجْعَلَهُ لَهُمَا فَرَطًا وَسَلَفًا.

2823- … İbn Cihâş'dan, o Semura b. Cündüb'den rivayet ettiğine göre, Semura'nın küçük bir çocuğu öldü. Semura: Onu namazını kılmadan defnedin. Çünkü onun bir günahı yoktur. Sonra anne-babası için dua ederek onu anne ve babası için önceden gönderilmiş bir sevap ve mükâfat sebebi kılması için Allah'a dua edin, dedi.

***

Fakat bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Aksine, küçük çocuğun cenaze namazı kılınır demiş ve bu konuda şunları delil göstermişlerdir:

٢٨٢٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا سُفْيَانُ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ عَمَّتِهِ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ: جَاءَتْ الْأَنْصَارُ بِصَبِيٍّ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيُصَلِّيَ عَلَيْهِ فَقُلْتُ: وَقِيلَ لَهُ: هَنِيئًا لَهُ يَا رَسُولَ اللهِ، لَمْ يَعْمَلْ سُوءًا قَطُّ، وَلَمْ يُدْرِكْهُ، عُصْفُورٌ مِنْ عَصَافِيرِ الْجَنَّةِ. فَقَالَ: «أَوَ غَيْرُ ذَلِكَ إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمَّا خَلَقَ الْجَنَّةَ، خَلَقَ لَهَا أَهْلاً وَهُمْ فِي أَصْلَابِ آبَائِهِمْ وَخَلَقَ النَّارَ، وَخَلَقَ لَهَا أَهْلاً وَهُمْ فِي أَصْلَابِ آبَائِهِمْ».

2824- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Talha b. Yahya b. Talha'dan bildirdi. O halası Talha kızı Âişe'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşi Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ensar, cenaze namazını kılması için küçük bir çocuğu Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına getirdi. Âişe *radıyallahu anhâ* dedi ki: Ben dedim –ve ona denildi- ki[154]: Ey Allah'ın Rasulü! Ne mutlu ona! Bu, hiçbir günah işlemedi ve günah işleyecek yaşa da gelmedi. O cennet kuşlarından bir kuştur, dedim.

Bunun üzerine Allah Rasulü: ***"Başka türlü de diyebilirdin. Şüphesiz***

154 Elimizdeki baskılarda bu şekildedir. Ancak hadisin yer aldığı kaynaklarda "ve ona denildi" anlamındaki ibare yer almamaktadır. Şayet Tahavî'nin rivayetinde bu kısım varsa "veya ona denildi" anlamında "أو قيل له" şeklinde olmalıdır. (Çeviren)

Yüce Allah cenneti yarattığında oraya gidecekleri de henüz babalarının sulblerinde iken yarattı. Ateşi de yarattı ve henüz babalarının sulblerinde iken oraya gidecekleri de yarattı." buyurdu. [155]

٢٨٢٥- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ غَزِيَّةَ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ أَبَا طَلْحَةَ دَعَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى عُمَيْرِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، حِينَ تُوُفِّيَ فَأَتَاهُمْ فَصَلَّى عَلَيْهِ، فَتَقَدَّمَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَانَ أَبُو طَلْحَةَ وَرَاءَهُ، وَأُمُّ سُلَيْمٍ وَرَاءَ أَبِي طَلْحَةَ لَمْ يَكُنْ مَعَهُمْ غَيْرُهُمْ، وَإِنَّمَا كَانَ تَزَوُّجُ أَبِي طَلْحَةَ وَأُمِّ سُلَيْمٍ بَعْدَ قُدُومِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ بِمُدَّةٍ، وَعُمَيْرٌ وَلَدُهُ مِنْهَا فِي ذَلِكَ النِّكَاحِ، تُوُفِّيَ وَهُوَ طِفْلٌ.

2825- … İshak b. Abdullah b. Ebi Talha'dan, o da babasından rivayet ettiğine göre, Ebu Talha Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i oğlu Umeyr b. Ebi Talha vefat edince yanlarına çağırdı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* onların yanına gitti, onun namazını kıldı. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* öne geçti. Ebu Talha onun arkasında durdu. Ümmü Süleym de Ebu Talha'nın arkasında durdu. Onlarla birlikte başka kimse yoktu. Ebu Talha ile Ümmü Süleym ile evliliği Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Medine'ye geldikten kısa bir süre sonra gerçekleşmişti. Onun oğlu Umeyr de, Ümmü Süleym'le yaptığı bu evlilikten doğmuştu. Küçük bir çocuk iken vefat etmişti.

***

İşte vefat eden bu küçük çocuğun kardeşi olan Abdullah b. Ebi Talha, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, kardeşinin cenaze namazını kıldığını bize bildirmektedir.

٢٨٢٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُعَاوِيَةَ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ سَعِيدٍ الْجُبَيْرِيُّ، قَالَ: ثَنَا

155 Müslim, Kader, 30, 31; Nesâî, Cenâiz, 58; İbn Mâce, Mukaddime, 10; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 41, 108.

أَبِي عَنْ زِيَادِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ حَيَّةَ، عَنْ أَبِيهِ فِيمَا يَحْسِبُ عَبْدُ الْعَزِيزِ يَشُكُّ فِي أَبِيهِ خَاصَّةً، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الطِّفْلُ يُصَلَّى عَلَيْهِ».

2826- Bize Abdulaziz b. Muaviye tahdis edip dedi ki: Bize İsmail b. Said el-Cübeyrî tahdis edip dedi ki: Bize babam tahdis etti. O Ziyad b. Cübeyr b. Hayye'den, o -Abdulaziz'in zannettiğine göre- babasından -ki Abdulaziz sadece babasından rivayeti hususunda şüphe etmektedir- o el-Mugîre b. Şu'be'den, şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Küçük çocuğun cenaze namazı kılınır"*** buyurdu.[156]

٢٨٢٧- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ السَّلامِ، عَنْ لَيْثٍ، عَنْ عَامِرٍ، عَنِ الْبَرَاءِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَحَقُّ مَنْ صَلَّيْتُمْ عَلَيْهِ أَطْفَالُكُمْ».

2827- … el-Bera dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Cenaze namazlarını kıldıklarınız arasında buna en layık olanlar sizin küçük çocuklarınızdır."***

***

Âmir eş-Şa'bî de, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in oğlu İbrahim'in cenaze namazını kıldığını söylemiştir. Bu husus onun tarafından sabit olarak görülmemiş olsaydı, o böyle bir söz söylemezdi.

٢٨٢٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ جَابِرٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ، قَالَ: مَاتَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ ابْنُ سِتَّةَ عَشَرَ شَهْرًا فَصَلَّى عَلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

156 Tirmizî, Cenâiz, 42; Nesâî, Cenâiz, 55, 56, 59; İbn Mâce, Cenâiz, 26; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 247, 252. [Hadisin senedinde, Ziyad b. Cübeyr'in babasından rivayeti hususunda ilk ravi Abdulaziz'in özellikle burada şüphe ettiği belirtilmektedir. Burada İmam Tahâvî'nin, rivayetleri nakledişinde ne kadar dikkatli olduğunu görüyoruz. Hadisin yer aldığı belirtilen dipnottaki kaynaklarda ise bu kabilden herhangi bir şüphe sözkonusu olmadan Ziyad b. Cübeyr'in babasından hadisi naklettiği açık ifadelerle zikredilmektedir (Çeviren)].

2828- … Cabir'den, o eş-Şa'bî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in oğlu İbrahim onaltı aylık iken öldü. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de onun cenaze namazını kıldı.[157]

٢٨٢٩- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي شَرِيكٌ، عَنْ جَابِرٍ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ. غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: وَهُوَ ابْنُ سِتَّةَ عَشَرَ شَهْرًا، أَوْ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ شَهْرًا.

2829- Bize el-Hasen b. Abdullah b. Mansûr tahdis edip dedi ki: Bize el-Heysem b. Cemil tahdis edip dedi ki: Bana Şerîk, Cabir'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

Ancak o: İbrahim onaltı aylıkken -yahut onsekiz aylıkken- demiştir.

***

İşte bu rivayetlerde küçük çocukların cenaze namazlarının kılındığı belirtilmektedir.

Bu hususta gelen rivayetler birbirleriyle çeliştiklerinden, bizim, Müslümanların adet edinip uyguladıkları şeylere ve neye göre amel ettiklerine bakmamız gerekmektedir. Böylelikle bu uygulama ona muhalif olan şekilleri nesh edici olur.

Buna bakınca, Müslümanların, küçük çocuklarının cenaze namazlarını kılmayı adet edindiklerini gördük. Böylelikle buna uygun olan rivayetler sabit, bu uygulamaya muhalif olan rivayetler de nefyedilmiş olur.

İşte bu konunun rivayetler bakımından uygun anlaşılma şekli budur.

Nazar (düşünme ve kıyas) açısından konunun açıklamasına gelince; bizler, küçük çocukların yıkanacakları konusunda Müslümanların ittifak etmiş olduklarını gördük.

Buluğa ermiş olanlardan yıkanan herkesin cenaze namazının kılındığını, yıkanmayan şehitler hakkında da görüş ayrılığı bulunduğunu gördük.

Kimileri şehidin cenaze namazını kıldığı halde, kimileri cenaze namazları-

157 İbn Mâce, Cenâiz, 27.

nın kılınmayacağı görüşündedir. Gusül (yıkama) olduğu takdirde mutlaka ondan sonra namaz kılmak da söz konusudur. Fakat namaz kılmak söz konusu olmakla birlikte öncesinde guslün bulunmadığı haller de vardır.

Küçük çocuklar, buluğa ermiş olanların yıkandığı gibi yıkandıklarına göre, buluğa erenlerin cenaze namazlarının kılındığı gibi onların da cenaze namazlarının kılınacağı sabit olmaktadır.

İşte bu hususta kıyas bunu gerektirmektedir. Bu kıyas da, Müslümanların, küçük çocukların cenaze namazını kılmaları şeklinde görülen adetlerine de uygundur.

Bu aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür. Ayrıca bu, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından bir topluluktan da rivayet edilmiştir.

٢٨٣٠- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنْ نَافِعٍ أَنَّهُ حَدَّثَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ، صَلَّى فِي الدَّارِ عَلَى مَوْلُودٍ لَهُ، ثُمَّ أَمَرَ بِهِ، فَحُمِلَ، فَدُفِنَ.

2830- … Yunus'tan, onun Nâfi'den rivayet ettiğine göre, Nâfi kendisine, Abdullah b. Ömer'in evde küçük bir çocuğu üzerine cenaze namazı kıldığını, sonra da emri ile çocuğun taşınıp defnedildiğini nakletmiştir.

٢٨٣١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَاشِدٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: إِذَا اسْتَهَلَّ الصَّبِيُّ وُرِّثَ، وَصُلِّيَ عَلَيْهِ.

2831- … Ata'dan, o Cabir b. Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Küçük çocuk annesinden doğarken ağlarsa ona miras verilir, (öldüğü takdirde) cenaze namazı kılınır.[158]

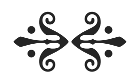
٢٨٣٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، عَنِ ابْنِ لَهِيعَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ أَبِي مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ اُسْتُفْتِيَ فِي صَبِيٍّ مَوْلُودٍ مَاتَ: أَيُصَلَّى عَلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ.

158 Tirmizî, Cenâiz, 43; İbn Mâce, Cenâiz, 26.

2832- … Mansûr b. Ebi Mansûr'dan, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, ona, ölmüş küçük çocuğun durumu hakkında namazı kılınır mı? diye fetva sorulmuş, o da: Evet, diye cevap vermiştir.

٢٨٣٣- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ صَلَّى عَلَى مَنْفُوسٍ لَمْ يَعْمَلْ خَطِيئَةً قَطُّ، فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: اللَّهُمَّ أَعِذْهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ.

2833- … Yahya b. Said b. el-Müseyyeb dedi ki: Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ı hiçbir günah işlememiş, yeni doğmuş bir çocuk üzerine cenaze namazı kılarken gördüm. Onun: Allah'ım! Onu kabir azabından koru, dediğini de işittim.

٩- بَابُ الْمَشْيِ بَيْنَ الْقُبُورِ بِالنِّعَالِ

9- KABİRLER ARASINDA AYAKKABI İLE YÜRÜMEK

٢٨٣٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: ثَنَا الْاَسْوَدُ بْنُ شَيْبَانَ، قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ سَمِيرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي بَشِيرُ بْنُ نَهِيكٍ، عَنْ بَشِيرِ بْنِ الْخَصَاصِيَّةِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَجُلاً يَمْشِي بَيْنَ الْقُبُورِ فِي نَعْلَيْنِ، فَقَالَ: «وَيْحَكَ يَا صَاحِبَ السِّبْتِيَّتَيْنِ أَلْقِ سِبْتِيَّتَيْكَ».

2834- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud et-Tayâlisî tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Bize el-Esved b. Şeybân tahdis edip dedi ki: Bize Halid b. Semîr tahdis edip dedi ki: Bana Beşir b. Nehîk'in, Beşir b. el-Hasâsiye'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ayakkabıları ile kabirler arasında yürüyen bir adam görünce: ***"Ey tabaklanmış sığır derisinden ayakkabıları olan adam, yazık sana! Ayakkabılarını çıkart"*** demiştir.[159]

٢٨٣٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْحِمَّانِيُّ، قَالَ: ثَنَا وَكِيعٌ، عَنِ الْاَسْوَدِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

159 Ebu Davud, Cenâiz, 74; Nesâî, Cenâiz, 107; İbn Mâce, Cenâiz, 46; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 83, 84, 224.

2835- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize el-Hımmânî tahdis edip dedi ki: Bize Vekî' el-Esved'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları bu hadis doğrultusunda görüş sahibi olmuş ve kabirler arasında ayakkabılarla yürümeyi mekruh görmüştür.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu adama ayakkabılarını çıkartmasını emretmiş olması, kabirler arasında ayakkabılarla yürümeyi mekruh gördüğü için değil de ayakkabılarda gördüğü ve kabirleri kirletecek türden bir pislik bulunması gibi bir başka sebepten dolayı olabilir.

Nitekim biz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, ayakkabılarını giymiş olduğu halde namaz kıldığını sonra onları çıkartmakla emrolunması üzerine onları çıkarttığını ve namaz kılarken bunu yaptığını gördük. Buna sebep ayakkabı ile namaz kılmanın mekruh olması değildi, ayakkabılardaki bir pislik idi.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den kabirler arasında ayakkabılarla yürümenin mubah olduğuna delil olan rivayetler de nakledilmiştir:

٢٨٣٦- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا اٰدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَ حَدِيثًا طَوِيلاً فِي الْمُؤْمِنِ إِذَا دُفِنَ فِي قَبْرِهِ «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهُ لَيَسْمَعُ خَفْقَ نِعَالِكُمْ حِينَ تُوَلُّونَ عَنْهُ مُدْبِرِينَ».

2836- Bize Nasr b. Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Âdem b. Ebi İyas tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Amr, Ebu Seleme'den tahdis etti. O Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Ebu Hureyre: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu, deyip mü'minin kabrine defnedilmesi ile ilgili uzunca bir hadisi zikretti. Onda şu ifadeler de vardı: ***"Nefsim elinde olana yemin***

ederim ki, siz onu bırakarak arkanızı dönüp gittiğiniz zaman bile o, ayakkabılarınızın çıkardığı sesi duyar."[160]

٢٨٣٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ، قَالَ: أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2837- Bize Ali b. Ma'bed tahdis edip dedi ki: Bize Abdulvehhâb b. Ata tahdis etti. O: Bize Muhammed b. Amr bildirdi deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٨٣٨- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنِ السُّدِّيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ رَفَعَهُ مِثْلَهُ.

2838- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ahmed b. Humeyd tahdis edip dedi ki: Bize Vekî', Süfyan'dan tahdis etti. O es-Süddî'den, o babasından, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan hadisi merfu olarak (Peygamber'den) aynen rivayet etti.

***

İşte bu hadis, -ilk görüş sahiplerinin yorumladıkları anlamda kabul edilmesi halinde- birinci hadis ile çelişmektedir.

Fakat bizler bu hadisi çelişecek bir manada yorumlamıyoruz. Her iki hadisi de sahih kabul ediyor ve Beşir b. el-Hasâsiye'nin rivayet ettiği hadisteki yasaklamanın, ayakkabılarda bulunan bir necasetin kabirleri kirletmesinden dolayı olduğu şeklinde yorumluyoruz. Nitekim Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* kabirlerin üzerinde büyük ya da küçük abdestin bozulmasını da yasaklamıştır.

Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği hadis de, üzerinde pislik bulunmayan ayakkabılar ile kabirler arasında yürümenin mubah olduğuna delildir.

---

160 Buhârî, Cenâiz, 67; Müslim, Cennet, 71; Ebu Davud, Sünnet, 24; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 233, 347, 445.

İşte rivayetlerin, anlamları açısından sahih olarak anlaşılması suretiyle bu konunun uygun açıklama şekli budur.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, ondan zikrettiğimiz şekilde ayakkabıları ile namaz kıldığına ve onları, namaz kılarken çıkarttığı sırada onlara bulaşmış bir necaset dolayısıyla çıkarttığına, diğer insanlara da ayakkabılarıyla namaz kılmayı mubah kıldığına dair rivayetler mütevatir bir şekilde gelmiştir.

٢٨٣٩- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو حَمْزَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: خَلَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَعْلَيْهِ، وَهُوَ يُصَلِّي، فَخَلَعَ مَنْ خَلْفَهُ فَقَالَ: «مَا حَمَلَكُمْ عَلَى خَلْعِ نِعَالِكُمْ؟» قَالُوا: رَأَيْنَاكَ خَلَعْتَ فَخَلَعْنَا. فَقَالَ: «إِنَّ جَبْرَائِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَخْبَرَنِي أَنَّ فِي أَحَدِهِمَا قَذَرًا، فَخَلَعْتُهُمَا لِذَلِكَ، فَلَا تَخْلَعُوا نِعَالَكُمْ».

2839- … Alkame'den, o Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* namaz kılarken ayakkabılarını çıkarttı. Arkasında bulunanlar da ayakkabılarını çıkardılar. Sonra onlara: ***"Sizi ayakkabılarınızı çıkarmaya iten sebep ne?"*** diye sordu. Onlar: Senin ayakkabılarını çıkardığını gördük, biz de bundan dolayı çıkardık, dediler. Allah Rasulü şöyle buyurdu: ***"Cebrail aleyhisselâm bana ayakkabımın birinde pislik bulunduğunu haber verdi. Ben de bundan dolayı ayakkabılarımı çıkardım, fakat siz ayakkabılarınızı çıkarmayın."***[161]

٢٨٤٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَقِيلٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي مَسْلَمَةَ، سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ الْأَزْدِيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: أَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي النَّعْلَيْنِ؟ فَقَالَ: نَعَمْ.

2840- … Ebu Mesleme Said b. Zeyd el-Ezdî dedi ki: Enes b. Malik *radıyallahu anh*'a Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ayakkabılarıyla namaz kılar mıydı? diye sordum. O: Evet, dedi.

161 Ebu Davud, Salât, 88; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 92.

٢٨٤١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ، قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ قَيْسٍ وَلَمْ يَسْمَعْهُ مِنْهُ، أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَتَى أَبَا مُوسَى الْاَشْعَرِيَّ، فَحَضَرَتِ الصَّلاةُ. فَقَالَ أَبُو مُوسَى: تَقَدَّمْ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، فَإِنَّك أَقْدَمُ سِنًّا، وَأَعْلَمُ. فَقَالَ: تَقَدَّمْ أَنْتَ، فَإِنَّمَا أَتَيْنَاكَ فِي مَنْزِلِكَ وَمَسْجِدِكَ، فَأَنْتَ أَحَقُّ، فَتَقَدَّمَ أَبُو مُوسَى، فَخَلَعَ نَعْلَيْهِ. فَلَمَّا سَلَّمَ قَالَ: مَا أَرَدْتَ إِلَى خَلْعِهِمَا أَبِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى أَنْتَ؟ لَقَدْ رَأَيْنَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي الْخُفَّيْنِ وَالنَّعْلَيْنِ.

2841- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Gassân tahdis edip dedi ki: Bize Züheyr b. Muaviye tahdis edip dedi ki: Bize Ebu İshak, Alkame b. Kays'dan tahdis etti. -Fakat İshak bu hadisi bizzat Alkame'den dinlememiştir.- Buna göre, Abdullah b. Mesud *radıyallahu anh* Ebu Musa el-Eş'arî'nin yanına gitmişti. Namaz vakti gelince Ebu Musa: Ey Abdurrahman'ın babası! Öne geç (bize imam ol). Çünkü sen bizden yaşça daha büyük ve daha bilgilisin, dedi. Abdullah: Hayır, sen öne geç. Bizler senin evine geldik, senin mescidindeyiz (namaz kıldığın yerdeyiz). Bu sebeple sen, öne geçme hakkına daha çok sahipsin, dedi. Bunun üzerine Ebu Musa öne geçti ve ayakkabılarını çıkardı.

Selam verdikten sonra (Abdullah b. Mesud ona) dedi ki: Senin onları çıkartmaktaki maksadın nedir? Yoksa sen de mukaddes vadide mi bulunuyorsun? Andolsun biz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i mestleriyle de, ayakkabılarıyla da namaz kılarken gördük.[162]

٢٨٤٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي نَعَامَةَ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا أَتَى أَحَدُكُمْ اَلْمَسْجِدَ، فَلْيَنْظُرْ فِي نَعْلَيْهِ، فَإِنْ كَانَ فِيهِمَا أَذًى أَوْ قَذَرٌ، فَلْيَمْسَحْهُمَا، ثُمَّ لِيُصَلِّ فِيهِمَا».

2842- … Ebu Said el-Hudrî dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Biriniz mescide geldiğinde ayakkabılarına baksın. Eğer***

162 İbn Mâce, İkâmet, 66.

onlarda rahatsız edici bir şey ya da bir pislik bulunursa onları sürterek silsin, sonra onlarla namaz kılsın."[163]

٢٨٤٣- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِي الْحَارِثِ بْنِ كَعْبٍ، قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا مَعَ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فَقَالَ رَجُلٌ: يَا أَبَا هُرَيْرَةَ أَنْتَ نَهَيْتَ النَّاسَ أَنْ يُصَلُّوا فِي نِعَالِهِمْ؟ فَقَالَ: مَا فَعَلْتُ، غَيْرَ أَنِّي وَرَبِّ هَذِهِ الْحُرْمَةِ، رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى فِي هَذَا الْمَقَامِ، وَأَنَّ نَعْلَيْهِ عَلَيْهِ.

2843- … Abdulmelik b. Umeyr'den, o el-Hâris b. Ka'b oğullarından bir adamdan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Hureyre *radıyallahu anh* ile birlikte oturuyordum. Bir adam: Ey Ebu Hureyre! Sen insanlara ayakkabılarıyla namaz kılmamalarını mı söyledin? diye sordu. Ebu Hureyre: Hayır, öyle bir şey yapmadım. Ancak ben bu haram beldenin Rabbine yemin ediyorum ki, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i bu makamda ayakkabıları ayağında iken namaz kılarken gördüm, dedi.

٢٨٤٤- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو حُذَيْفَةَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مَنْ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ يَقُولُ: إِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى فِي نَعْلَيْهِ.

2844- … Abdulmelik dedi ki: Bana Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ı şöyle derken dinleyen birisi haber verdi: Şüphesiz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ayakkabıları ile namaz kıldı.

٢٨٤٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: أَنَا شَرِيكٌ، عَنْ زِيَادٍ الْحَادِي، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

163 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 92.

2845- … Bize Şerîk'in haber verdiğine göre, Ziyad el-Hâdî: Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ı dinledim deyip hadisi aynen zikretmiştir.

٢٨٤٦- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ وَصَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالا: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، قَالَ: ثَنَا مُجَمِّعُ بْنُ يَعْقُوبَ الانْصَارِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: قِيلَ لِعَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي حَبِيبَةَ، مَا تَذْكُرُ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، صَلَّى فِي نَعْلَيْهِ.

2846- … Muhammed b. İsmail dedi ki: Abdullah b. Ebi Habîbe'ye: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bize neyi zikretmek istersin? denildi. O: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i ayakkabıları ayağında iken namaz kılarken gördüm, dedi.

٢٨٤٧- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ، قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ، عَنْ حُسَيْنٍ الْمُعَلِّمِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، صَلَّى حَافِيًا وَمُتَنَعِّلاً.

2847- … Amr b. Şuayb'dan, o babasından, onun da dedesinden rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* çıplak ayakla da, ayağında ayakkabı ile de namaz kılmıştır.[164]

٢٨٤٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو حُذَيْفَةَ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي مَنْ سَمِعَ ابْنَ حُرَيْثٍ يَقُولُ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي نَعْلَيْنِ مَخْصُوفَتَيْنِ.

2848- … es-Süddî dedi ki: Bana İbn Hureys'den dinlemiş olan birisi, onu şöyle derken dinlediğini haber verdi: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i dikişli ayakkabı giymiş olduğu halde namaz kılarken gördüm.

---

164 Ebu Davud, Salât, 88; Nesâî, Sehv, 100; İbn Mâce, İkâmet, 66; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 174, 206, 215, 248.

٢٨٤٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، وَأَبُو الْوَلِيدِ، قَالا: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ سَالِمٍ فِي حَدِيثِ وَهْبٍ، عَنِ ابْنِ عَمْرِو بْنِ أَوْسٍ، وَفِي حَدِيثِ أَبِي الْوَلِيدِ، قَالَ: سَمِعْتُ رَجُلاً جَدُّهُ أَوْس بْنُ أَبِي أَوْسٍ، قَالَ: كَانَ جَدِّي يُصَلِّي فَيَأْمُرُنِي أَنْ أُنَاوِلَهُ نَعْلَيْهِ، فَيَنْتَعِلَ وَيَقُولَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي نَعْلَيْهِ.

2849- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Vehb ve Ebu'l-Velîd tahdis edip dediler ki: Bize Şu'be, en-Numan b. Salim'den tahdis etti. Hadisin Vehb'den gelen rivayetinde (en-Numan) İbn Amr b. Evs'den, dedi. Ebu'l-Velîd yoluyla gelen rivayetinde ise: Dedesinin adı Evs olan İbn Ebi Evs adındaki bir adamı şöyle derken dinledim, dedi: Dedem namaz kılarken bana ayakkabılarını uzatmamı emrederdi. O da ayakkabılarını giyer ve: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i ayakkabılarıyla namaz kılarken gördüm, derdi.[165]

٢٨٥٠- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، فَذَكَرَ مِثْلَ مَا ذَكَرَ أَبُو بَكْرَةَ، عَنْ وَهْبٍ.

2850- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb tahdis etti, sonra hadisi Ebu Bekre'nin Vehb'den zikrettiği şekilde zikretti.

٢٨٥١- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا قَيْس بْنُ الرَّبِيعِ، عَنْ عُمَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ، يَعْنِي ابْنَ الْمُغِيرَةِ الطَّائِفِيَّ، عَنْ أَوْسِ بْنِ أَوْسٍ، أَوْ أَوْسِ بْنِ أُوَيْسٍ، قَالَ: أَقَمْتُ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نِصْفَ شَهْرٍ، فَرَأَيْتُ يُصَلِّي وَعَلَيْهِ نَعْلانِ مُقَابَلَتَانِ.

2851- … Evs b. Evs ya da Evs b. Uveys dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında yarım aylık bir süre ikamet ettim. Onu, bağcıkları bulunan bir ayakkabı ile namaz kılarken gördüm.

٢٨٥٢- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو رَبِيعَةَ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنِ

165 İbn Mâce, İkâmet, 66.

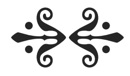
الحَجَّاجِ بْنِ أَرْطَاةَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ فَيْرُوزَ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ وَفْدَ ثَقِيفٍ قَدِمُوا عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالُوا: فَرَأَيْنَاهُ يُصَلِّي، وَعَلَيْهِ نَعْلَانِ مُقَابَلَتَانِ.

2852- … Said b. Feyrûz'dan, o babasından rivayet ettiğine göre, Sakif heyeti Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna gelmişti. Onlar: Biz onu bağcıkları bulunan ayakkabı giymiş halde namaz kılarken gördük, dediler.

***

Mescitlere ayakkabılarla girmek ve ayakkabılarla namaz kılmak mekruh olmadığına göre, ayakkabılarla kabirler arasında yürümenin de mekruh olmaması daha uygundur.

Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

١٠- بَابُ الدَّفْنِ بِاللَّيْلِ

10- CENAZENİN GECE DEFNEDİLMESİ

٢٨٥٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثَنَا مُبَارَكُ بْنُ فَضَالَةَ، قَالَ: ثَنَا نَصْرُ بْنُ رَاشِدٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، أَنَّ رَجُلاً مِنْ بَنِي عُذْرَةَ، دُفِنَ لَيْلاً، وَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَنَهَى عَنِ الدَّفْنِ لَيْلاً.

2853- … Cabir b. Abdullah'tan rivayete göre, Uzreoğullarından bir adam gece vakti defnedilmiş, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de onun namazını kılamamıştı. Bundan dolayı cenazeleri geceleyin defnetmeyi yasakladı. [166]

٢٨٥٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عِمْرَانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي لَيْلَى، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لا تَدْفِنُوا مَوْتَاكُمْ بِاللَّيْلِ».

2854- … Nâfi'den, onun İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Ölülerinizi geceleyin defnetmeyin"*** buyurmuştur.[167]

***

166 İbn Mâce, Cenâiz, 30.
167 İbn Mâce, Cenâiz, 30.

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, geceleyin cenazelerin defnedilmesini mekruh görmüş ve bu hususta bu hadisi delil göstermiştir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek geceleyin cenaze defnetmekte bir sakınca görmemiş ve bu hususta şu rivayetleri delil göstermişlerdir.

٢٨٥٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو أَحْمَدَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: رُؤِيَ فِي الْمَقْبَرَةِ لَيْلاً نَارٌ، فَإِذَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي قَبْرٍ، وَهُوَ يَقُولُ: «نَاوِلُونِي صَاحِبَكُمْ».

2855- … Amr b. Dinar'dan, o Cabir'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Geceleyin kabristanda bir ateş görüldü. Bir de baktık ki, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bir kabrin içinde: ***"Bana arkadaşınızı verin"*** diyor.[168]

٢٨٥٦- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ الطَّائِفِيُّ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ، أَوْ قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ مِثْلَهُ. وَزَادَ: هُوَ الرَّجُلُ الَّذِي كَانَ يَرْفَعُ صَوْتَهُ بِالْقُرْآنِ.

2856- … Amr b. Dinar: Bana Cabir b. Abdullah haber verdi dedi ya da Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledim dedi, sonra da aynı hadisi zikretti. Ayrıca: "Bu kişi, yüksek sesle Kur'ân okuyan o adamdı" ifadesini ekledi.

***

İşte bu hadiste gece vakti cenaze defnetmenin mubah olduğu görülmektedir.

Bu bölümün birinci kısmında sözünü ettiğimiz yasak, geceleyin cenaze defnetmek mekruh olduğu için değil de, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bütün Müslüman ölülerin cenaze namazını kılmak istediği için de olabilir. Çünkü bu yolla onların, namazlarını Hz. Peygamber'in kılması suretiyle pek büyük faziletleri olur ve onlar çok hayır elde ederler.

168 Tirmizî, Cenâiz, 63.

٢٨٥٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ حَكِيمٍ اَلْاَنْصَارِيِّ، عَنْ خَارِجَةَ بْنِ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ[عَنْ عَمِّهِ يَزِيدَ بْنِ ثَابِتٍ][169] [عَنْ يَزِيدَ بْنِ ثَابِتٍ وَ كَانَ أَكْبَرَ مِنْ زَيْدٍ][170] أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لا أَعْرِفَنَّ أَحَدًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ مَاتَ إِلاَّ آذَنْتُمُونِي لِلصَّلاَةِ عَلَيْهِ، فَإِنَّ صَلاَتِي عَلَيْهِمْ رَحْمَةٌ».

2857- … Hârice b. Zeyd b. Sâbit'ten [onun amcası Zeyd'den yaşça büyük olan Yezid b. Sabit'ten][171] rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Benim tanıdığım mü'minlerden bir kişi ölecek olursa, onun cenaze namazını kılabilmek için bana kesinlikle haber verin. Çünkü benim onların cenaze namazını kılmam (onlar için) bir rahmettir."***[172]

٢٨٥٨- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا الْحِمَّانِيُّ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ دَخَلَ الْمَقْبَرَةَ فَصَلَّى عَلَى رَجُلٍ بَعْدَمَا دُفِنَ وَقَالَ: «مُلِئَتْ هَذِهِ الْمَقْبَرَةُ نُورًا بَعْدَ أَنْ كَانَتْ مُظْلِمَةً عَلَيْهِ».

2858- … Ebu Râfi'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber kabristana girmiş ve daha önce defnedilmiş olan bir adamın cenaze namazını kılıp: ***"Önceden bu kabir onun için karanlık iken şimdi nur ile dolduruldu"*** buyurmuştur.[173]

***

Buna göre Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, ölülerin geceleyin defnedilmesini yasaklamaktan maksadı bizzat kendisinin cenaze namazlarını kılmak istemesi, böylelikle onun namazı sayesinde açıkladığımız şekilde ölenlerin fazilet elde etmeleridir.

169 Nesai, Cenâiz 94 ten. (Çeviren)
170 İbn Mace Cenâz 94 ten. (Çeviren)
171 Bundan önceki iki nota bakınız. (Çeviren)
172 Nesâî, Cenâiz, 94; İbn Mâce, Cenâiz, 32; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 388.
173 Müslim, Cenâiz, 71.

Bundan başka bir sebep dolayısı ile bu işin yasaklanmış olduğu da söylenmiştir.

٢٨٥٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ حُمْرَانَ، عَنْ أَشْعَثَ، عَنِ الحَسَنِ، أَنَّ قَوْمًا كَانُوا يُسِيئُونَ أَكْفَانَ مَوْتَاهُمْ، فَيَدْفِنُونَهُمْ لَيْلاً، فَنَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ دَفْنِ اللَّيْلِ.

2859- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Humrân, Eş'as'dan tahdis etti. Onun el-Hasen'den rivayet ettiğine göre, bazıları cenazelerine iyi kefen kullanamıyorlardı. Bundan dolayı geceleyin onları defnediyorlardı. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* geceleyin defnetmeyi yasakladı.

***

Böylelikle el-Hasen, geceleyin defnetmenin yasaklanış sebebinin bu gerekçe dolayısıyla olduğunu haber vermektedir. Yoksa bu, geceleyin defnetmenin mekruh olmasından dolayı değildir.

Cabir b. Abdullah'tan da buna yakın anlamda bir rivayet nakledilmiştir.

٢٨٦٠- حَدَّثَنَا رَوْحٌ هُوَ ابْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ، عَنِ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: خَطَبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا فَذُكِرَ رَجُلاً مِنْ أَصْحَابِهِ قُبِضَ، فَكُفِّنَ غَيْرَ طَائِلٍ، وَدُفِنَ لَيْلاً، فَزَجَرَ أَنْ يُقْبَرَ رَجُلٌ لَيْلاً، لِكَيْ يُصَلِّيَ عَلَيْهِ إِلَّا أَنْ يُضْطَرَّ إِلَى ذَلِكَ وَقَالَ: «إِذَا وَلِيَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيُحْسِنْ كَفَنَهُ».

2860- … Ubeydullah b. Ebi Cafer'den, o [Ebu][174] ez-Zübeyr'den, o Cabir *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gün hutbe verdi. Ashabından vefat etmiş olan ve yeterli olmayan bir kefenle kefenlenip geceleyin defnedilen bir adamdan bahsetti. Ardından kişinin geceleyin gömülmesinden dolayı azarladı. Buna sebep

174 Bu isim Müslim, Cenâiz, 49'da bu şekildedir. Doğrusu da budur (Çeviren).

ise onun cenaze namazının (Peygamber tarafından) kılınması idi. Buna çaresizlikten mecbur kalınması hali müstesna. Şunları da söyledi: ***"Sizden birisi, kardeşinizin bu gibi işlerini üstlenecek olursa, onu iyi bir kefenle kefenlesin."***[175]

***

Bu hadis, geceleyin defnetmenin yasaklamasına sebep olduğu söylenen her iki hususu da bir arada zikretmiştir. Buna göre geceleyin cenazelerin namazını kılmakta da, aynı şekilde onları defnetmekte de bir sakınca yoktur.

İşte bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Üstelik Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e aynı şey yapılmış ve o, geceleyin defnedilmiştir.

٢٨٦١– حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ بُهْلُولٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: مَا عَلِمْنَا بِدَفْنِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى سَمِعْنَا صَوْتَ الْمَسَاحِي فِي آخِرِ اللَّيْلِ اللَّيْلَةَ الْأَرْبِعَاءَ.

2861- … Muhammed b. İshak'dan, o Muhammed'in kızı Fatıma'dan, o Abdurrahman kızı Amre'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bizler Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in defnedilmiş olduğunu Çarşamba gecesi gecenin son saatlerinde kürek seslerini işitinceye kadar anlayamadık.

***

Bu uygulama Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının huzurunda yapılmış ve onlardan kimse buna tepki göstermemişti.

İşte bu da, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in geceleyin cenazenin defnedilmesini yasaklamasının tek sebebinin arızi bir başka husus dolayısıyla olduğuna delildir. Yoksa o, böyle arızi bir sebep olmadıkça geceleyin defnetmenin mekruh olmasından dolayı yasaklamamıştır.

175 Müslim, Cenâiz, 49.

Ukbe b. Âmir dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in namaz kılmamızı da, ölülerimizi defnetmemizi de yasakladığı üç vakit vardır: Güneş doğmaya başladığı zamandan yükselinceye kadar, güneş tam gökyüzünün ortasında iken batıya doğru kayıncaya kadar, güneşin batmaya başladığı vakitten itibaren batmasına kadar.[176]

Biz bunu bu kitabımızın önceki bölümlerinde senediyle zikretmiştik.

İşte bu, bu vakitlerin dışında ölülerin cenaze namazını kılmanın ve onları defnetmenin mekruh olmadığına delildir.

٢٨٦٢- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُكَيْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ. ح

2862- Bize Ravh b. el-Ferec tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Abdullah b. Bukeyr tahdis edip dedi ki: Bana el-Leys, Ukayl'den tahdis etti, H.

٢٨٦٣- وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ الضَّيْفِ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، قَالا جَمِيعًا، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: دَفَنَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فَاطِمَةَ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُمَا لَيْلا.

2863- Bize Ahmed b. Davud da tahdis edip dedi ki: Bize İshak b. ed-Dayf tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrezzak, Ma'mer'den tahdis etti. Her ikisi (Ukayl ve Ma'mer) ez-Zührî'den dediler. O, Urve'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ali b. Ebi Talib, Fatıma *radıyallahu anhâ*'yı gece defnetti.[177]

٢٨٦٤- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، وَابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالا: ثَنَا أَبُو صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2864- Bize Nasr b. Merzûk ile İbn Ebi Davud da tahdis edip dediler ki:

176 Müslim, Salâtü'l-Müsâfirîn, 293; Ebu Davud, Cenâiz, 51; Tirmizî, Cenâiz, 41; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 152.

177 Müslim, Cihâd, 52.

Bize Ebu Salih tahdis edip dedi ki: Bana el-Leys, Ukayl'den tahdis etti. O ez-Zührî'den hadisi senediyle aynen zikretti.

***

İşte Ali *radıyallahu anh* geceleyin cenaze defnetmekte bir sakınca görmemiştir. Hz. Ebu Bekir de, Hz. Ömer de, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından hiçbir kimse de ona karşı çıkmamıştır.

٢٨٦٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ الْمِنْهَالِ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: دُفِنَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ لَيْلا.

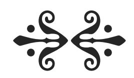
2865- … Hişâm b. Urve'den, o babasından, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Bekir *radıyallahu anh* gece defnedildi.

٢٨٦٦- حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ إِدْرِيسَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي عَنْ عُقْبَةَ أَنَّ رَجُلاً سَأَلَهُ أَيُقْبَرُ بِاللَّيْلِ؟ فَقَالَ: نَعَمْ، قُبِرَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ بِاللَّيْلِ.

2866- … Ukbe'den rivayete göre, bir adam ona geceleyin cenaze defendilir mi? diye sormuştu. Ukbe: Evet, Ebu Bekir *radıyallahu anh* da gece defnedilmişti, diye cevap vermiştir.

***

Bu sebeple biz de geceleyin cenazenin defnedilmesinde bir sakınca görmüyoruz. Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

١١- بَابُ الْجُلُوسِ عَلَى الْقُبُورِ

11- KABİRLERİN ÜZERİNE OTURMAK

٢٨٦٧- حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ، قَالَ: ثَنَا صَدَقَةُ بْنُ خَالِدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، عَنْ بُسْرِ[178] بْنِ عُبَيْدِ اللهِ، عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ، عَنْ وَاثِلَةَ بْنِ الْاَسْقَعِ، عَنْ أَبِي مَرْثَدٍ الْغَنَوِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لَا تُصَلُّوا إِلَى الْقُبُورِ، وَلَا تَجْلِسُوا عَلَيْهَا».

2867- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Hassân tahdis edip dedi ki: Bize Sadaka b. Halid, Abdurrahman b. Yezid b. Cabir'den tahdis etti. O Busr b. Ubeydullah'tan, o Ebu İdris el-Havlânî'den, o Vâsile b. el-Eska'dan, o Ebu Mersed el-Ganevî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i: ***"Kabirlere doğru namaz kılmayın ve kabirlerin üzerine oturmayın"*** derken işittim.[179]

٢٨٦٨- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا حَامِدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ،

---

178 Bu hadis ve bundan sonra aynı ravinin adının geçtiği diğer üç hadiste "Busr" adı "Bişr" olarak yazılmıştır. Doğrusu –hadisin gösterilen kaynaklarında geçtiği gibi- kayd ettiğimiz şekildedir. (Çeviren)

179 Müslim, Cenâiz, 97, 98; Ebu Davud, Cenâiz, 73; Tirmizî, Cenâiz, 57; Nesâî, Kıble, 11.

قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، أَنَّهُ سَمِعَ بُسْرَ بْنَ عُبَيْدِ اللهِ الْحَضْرَمِيَّ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2868- Bize Ravh b. el-Ferec tahdis edip dedi ki: Bize Hâmid b. Yahya tahdis edip dedi ki: Bize el-Velîd b. Müslim tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrahman b. Yezid b. Cabir'in tahdis ettiğine göre, o Busr b. Ubeydullah el-Hudarî'yi dinlemiştir. Busr hadisi senediyle aynen zikretmiştir.

٢٨٦٩- حَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ بَكْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، عَنْ بُسْرٍ أَنَّهُ سَمِعَ وَاثِلَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2869- Bize Bahr b. Nasr tahdis edip dedi ki: Bize İbn Bekr tahdis edip dedi ki: Bana Abdurrahman b. Yezid b. Cabir'in, Busr'den tahdis ettiğine göre, o Vâsile'yi dinledi deyip hadisi senediyle aynen zikretmiştir.

٢٨٧٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ خُشَيْشٍ، قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ التَّيْمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ الْمُبَارَكِ يَقُولُ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ بُسْرَ بْنَ عُبَيْدِ اللهِ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا إِدْرِيسَ الْخَوْلانِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ وَاثِلَةَ بْنَ الْأَسْقَعِ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا مَرْثَدٍ الْغَنَوِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ ذَلِكَ.

2870- Bize Abdullah b. Muhammed b. Huşeyş tahdis edip dedi ki: Bize Ubeydullah b. Muhammed et-Teymî tahdis edip dedi ki: Ben Abdullah b. el-Mübarek'i şöyle derken dinledim: Bize Abdurrahman b. Yezid b. Cabir tahdis edip dedi ki: Ben Busr b. Ubeydullah'ı şöyle derken dinledim: Ebu İdris el-Havlânî'yi şöyle derken dinledim: Vâsile b. el-Eska'ı şöyle derken dinledim: Ebu Mersed el-Ganevî'yi şöyle derken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i bu sözü söylerken dinledim.

٢٨٧١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُكَيْرٍ، عَنِ ابْنِ لَهِيعَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ

السُّلَمِيِّ، ثُمَّ اَلْاَنْصَارِيِّ، عَنْ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ، قَالَ: رَآنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى قَبْرٍ فَقَالَ: «انْزِلْ عَنِ القَبْرِ، لَا تُؤْذِ صَاحِبَ الْقَبْرِ، فَلا يُؤْذِيكَ».

2871- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Abdullah b. Bukeyr, İbn Lehîa'dan tahdis etti. O Yezid b. Ebi Habîb'den, o [Ebu] Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, o en-Nadr b. Ubeydullah es-Sülemî el-Ensârî'den, o Amr b. Hazm'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* beni bir kabrin üzerinde gördü. ***"Kabrin üzerinden in. Kabir sahibine eziyet verme ki o da sana eziyet etmesin"*** dedi.

٢٨٧٢- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَازِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ تَجْصِيصِ الْقُبُورِ، وَالْكِتَابَةِ عَلَيْهَا، وَالْجُلُوسِ عَلَيْهَا، وَالْبِنَاءِ عَلَيْهَا.

2872- Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Hâzim, İbn Cüreyc'den tahdis etti. O Ebu'z-Zübeyr'den, o Cabir *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kabirlerin kireçle sıvanmasını, üzerlerine yazı yazılmasını, üzerlerine oturulmasını ve bina yapılmasını yasakladı.[180]

٢٨٧٣- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ، قَالَ: ثَنَا حَفْصٌ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهَا.

2873- Bize Ahmed b. Davud tahdis edip dedi ki: Bize Müsedded tahdis edip dedi ki: Bize Hafs, İbn Cüreyc'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٨٧٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا مُسْلِمٌ، قَالَ: ثَنَا مُبَارَكُ بْنُ فَضَالَةَ، عَنْ نَصْرِ

180 Müslim, Cenâiz, 94; Tirmizî, Cenâiz, 58; Nesâî, Cenâiz, 96, 98; İbn Mâce, Cenâiz, 43; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 295, 332, 399.

بْنِ رَاشِدٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى أَنْ نَجْلِسَ عَلَى الْقُبُورِ.

2874- … Nasr b. Râşid'den, o Cabir b. Abdullah'tan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kabirlerin üzerine oturmayı yasakladı.

٢٨٧٥- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ بْنُ نَاصِحٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ. ح

2875- Bize Süleyman b. Şuayb tahdis edip dedi ki: Bize el-Hasîb b. Nâsıh tahdis edip dedi ki: Bize Abdulaziz b. Müslim, Süheyl b. Ebi Salih'ten tahdis etti, H.

٢٨٧٦- وَحَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو حُذَيْفَةَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سُهَيْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَأَنْ يَجْلِسَ أَحَدُكُمْ عَلَى جَمْرَةٍ حَتَّى تُحَرِّقَ ثِيَابَهُ، وَتَخْلُصَ إِلَى جِلْدِهِ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَجْلِسَ عَلَى قَبْرٍ».

2876- Ayrıca bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Huzeyfe tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Suheyl'den, o da babasından tahdis etti. Onun Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Sizden herhangi birisinin, elbiselerini yakıncaya ve (yanığı, acısı) derisine ulaşıncaya kadar bir kor ateş üzerine oturması, bir kabir üzerine oturmasından onun için daha hayırlıdır."***[181]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu sebeple bazıları bu rivayetler doğrultusunda kanaat sahibi olup bunları taklit etmiş, bu rivayetlerden dolayı da kabirler üzerine oturmayı mekruh görmüştür.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Burada, kabirler üzerine oturmanın mekruh olmasından dolayı bu yasak konmamıştır.

181 Müslim, Cenâiz, 96; Ebu Davud, Cenâiz, 73; İbn Mâce, Cenâiz, 1566.

Bununla büyük ya da küçük abdest bozmak gayesiyle oturmayı kastetmiştir. Dilde böyle bir kullanım mümkündür. Çünkü: Filan kişi büyük abdest için oturdu, küçük abdest için oturdu, denilir.

Bu görüş sahipleri bu konuda da şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

٢٨٧٧- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ حَكِيمٍ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، أَنَّ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ قَالَ: هَلُمَّ يَا ابْنَ أَخِي، أُخْبِرْكَ إِنَّمَا نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الجُلُوسِ عَلَى الْقُبُورِ، لِحَدَثِ غَائِطٍ، أَوْ بَوْلٍ.

2877- … Ebu Ümâme'den rivayete göre, Zeyd b. Sâbit şöyle demiştir: Haydi, kardeşimin oğlu, ben sana haber vereyim. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kabirler üzerine oturmayı yasaklaması ancak büyük ya da küçük abdest bozmak amacıyla oturma hakkındadır.

***

Böylelikle Zeyd bu hadiste, birinci grup rivayetlerde yasaklanan oturmanın mahiyetini açıklamaktadır.

Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan da buna yakın bir rivayet nakledilmiştir.

٢٨٧٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي حُمَيْدٍ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ كَعْبٍ الْقُرَظِيَّ أَخْبَرَهُمْ، قَالَ: إِنَّمَا قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ جَلَسَ عَلَى قَبْرٍ يَبُولُ عَلَيْهِ، أَوْ يَتَغَوَّطُ، فَكَأَنَّمَا جَلَسَ عَلَى جَمْرَةِ نَارٍ».

2878- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb bildirip dedi ki: Bana Muhammed b. Ebi Humeyd'in haber verdiğine göre, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî kendilerine haber vererek dedi ki: Ebu Hureyre *radıyallahu anh* şöyle dedi: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Her kim bir kabrin üzerine oturup orada küçük ya da büyük abdestini yaparsa, o, sanki bir kor ateş üzerine oturmuş gibidir."***

٢٨٧٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْمُقَدَّمِيُّ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا

مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي حُمَيْدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ قَعَدَ عَلَى قَبْرٍ، فَتَغَوَّطَ عَلَيْهِ أَوْ بَالَ، فَكَأَنَّمَا قَعَدَ عَلَى جَمْرَةٍ».

2879- … Muhammed b. Kab'dan, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Kim bir kabrin üzerine oturup onun üzerine küçük ya da büyük abdestini yaparsa, o, kor bir ateş üzerine oturmuş gibidir"*** buyurmuştur.

***

Bununla, birinci grup rivayetlerde yasaklanan kabirler üzerine oturmanın bu şekildeki oturuş olduğu sabit olmaktadır. Bunun dışındaki bir maksat ile oturmak ise bu yasağın kapsamına girmez.

Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Ayrıca bu kanaat Ali ve İbn Ömer *radıyallahu anhumâ*'dan da rivayet edilmiştir.

٢٨٨٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي بَكْرُ بْنُ مُضَرَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ بُكَيْرٍ أَنَّ يَحْيَى بْنَ أَبِي مُحَمَّدٍ حَدَّثَهُ أَنَّ مَوْلًى لِآلِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ حَدَّثَهُ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ كَانَ يَجْلِسُ عَلَى الْقُبُورِ. وَقَالَ الْمَوْلَى: كُنْتُ أَبْسُطُ لَهُ فِي الْمَقْبَرَةِ، فَيَتَوَسَّدُ قَبْرًا، ثُمَّ يَضْطَجِعُ.

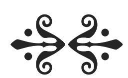
2880- … Amr b. el-Hâris'den, onun Bukeyr'den rivayet ettiğine göre, Yahya b. Ebi Muhammed kendisine tahdis ederek Ali *radıyallahu anh*'ın ailesinin bir azadlısının kendisine tahdis ettiğine göre, Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh* kabirlerin üzerine otururdu. Bu azadlı: Ben ona kabristanda bir örtü açardım. O da bir kabre yastık gibi başını koyar, sonra da uzanıp yatardı, dedi.

٢٨٨١- حَدَّثَنَا عَلِيٌّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي بَكْرٌ، عَنْ عَمْرٍو، عَنْ بُكَيْرٍ أَنَّ نَافِعًا حَدَّثَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا كَانَ يَجْلِسُ عَلَى الْقُبُورِ.

2881- … Amr'dan, onun Bukeyr'den rivayet ettiğine göre, Nâfi ona şunu nakletmiştir: Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* kabirlerin üzerine otururdu.

كِتَابُ الزَّكَاةِ

ZEKÂT

١- بَابُ الصَّدَقَةِ عَلَى بَنِي هَاشِمٍ

1- HAŞİMOĞULLARINA SADAKA (VE ZEKÂT) VERME(NİN HÜKMÜ)

٢٨٨٢- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْوَاسِطِيُّ، قَالَ: ثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَدِمَتْ عِيرٌ اَلْمَدِينَةَ، فَاشْتَرَى مِنْهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَتَاعًا فَبَاعَهُ بِرِبْحِ أَوَاقٍ فِضَّةً فَتَصَدَّقَ بِهَا عَلَى أَرَامِلِ بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ثُمَّ قَالَ: لَا أَعُودُ أَنْ أَشْتَرِيَ بَعْدَهَا شَيْئًا أَبَدًا وَلَيْسَ ثَمَنُهُ عِنْدِي.

2882- … İkrime'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Medine'ye bir erzak kervanı gelmişti. Peygamber *sallallahu*

aleyhi ve sellem ondan bir miktar eşya satın aldı ve onu gümüş birkaç ukiye kâr ile sattı. Bunu Abdulmuttaliboğullarının dul kadınlarına tasadduk ettikten sonra: ***"Bundan sonra bedeli yanımda bulunmadıkça asla hiçbirşey satın almayacağım"*** dedi.[182]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları bu hadis doğrultusunda kanaat sahibi olmuş ve Haşimoğullarına sadaka vermeyi mubah kabul etmiştir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Zekât ile nafile ve buna benzer sadakaların, Haşimoğullarına verilmesi caiz değildir. Onlar zengin kimselere benzerler. Zenginlere haram olan sadaka, fakir ya da zengin olsunlar Haşimoğullarına da haramdır.

Haşimoğullarından olmayan zenginlere her ne helal ise aynı şekilde bunlar, fakir ya da zengin olsunlar Haşimoğullarına helaldir.

Bize göre birinci hadiste bu görüş sahiplerine karşı delil bulunmamaktadır. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Abdulmuttaliboğullarının dul kadınlarına verdiği o sadakayı Haşimoğullarına sadakanın haram olduğunu kabul edenlerin anlayışı çerçevesinde onlara haram olan bir sadaka olarak vermemiş olabilir. Bunun yerine o, bunu onlara helal olan bir sadaka şeklinde vermiş olabilir.

Çünkü biz, Haşimoğullarından olmayan birisine bir başkasının evini ya da kölesini sadaka olarak verdiğini görüyoruz. Bu sadaka ise, o zengin için caiz ve helaldir. Onun sahip olduğu mal dolayısıyla bu sadaka ona haram olmaz.

Buna göre, böyle birisine malı sebebiyle haram olan sadaka çeşitleri; zekâtlar, keffaretler ve kendileri aracılığı ile Yüce Allah'a yaklaşılan sadakalardır.

Kendilerine sadaka adı verilecek olsa dahi hibe maksadıyla verilen sadakaların durumu böyle değildir. İşte Haşimoğullarının durumu da bu şekildedir. Hz. Peygamber'le akrabalıkları dolayısıyla onlara haram olan sadakalar, malları sebebiyle zenginlere haram olanlar gibidir.

182 Ebu Davud, Büyu', 9; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 235, 323.

Malları sebebiyle zenginlere haram olmayan şeylere gelince; şüphesiz bunlar akrabalıkları sebebiyle Haşimoğullarına da haram olmazlar.

Bundan dolayı bizler, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Haşimoğullarının dul kadınlarına vermiş olduğu o sadakayı, "sadaka" adı verilse dahi hibe kabilinden değerlendiriyoruz. İşte ilk hadisin yorumlanması gereken anlam bu şekilde olmalıdır. Çünkü İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan şu rivayet gelmiştir:

٢٨٨٣- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ وَحَمَّادٌ ابْنَا زَيْدٍ، عَنْ أَبِي جَهْضَمٍ مُوسَى بْنِ سَالِمٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فَقَالَ: مَا اخْتَصَّنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَيْءٍ دُونَ النَّاسِ إِلَّا بِثَلَاثِ أَشْيَاءَ، إِسْبَاغِ الْوُضُوءِ، وَأَنْ لَا نَأْكُلَ الصَّدَقَةَ، وَأَنْ لَا نُنْزِيَ الْحُمُرَ عَلَى الْخَيْلِ.

2883- Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis edip dedi ki: Bize Zeyd'in oğulları Said ve Hammâd, Ebu Cehdam Musa b. Salim'den tahdis ettiler. O Ubeydullah b. Abdullah b. Abbas *radıyallahu anh*'dan, şöyle dediğini rivayet etti: İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın yanına girdik. O şöyle dedi: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* bize, insanlar arasında üç şey dışında bir ayrıcalık tanımış değildir. Bunlar abdest azalarını iyice yıkamak, sadakayı yemememiz ve erkek merkepleri atlarla birleştirmemememizdir."[183]

٢٨٨٤- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَبِي جَهْضَمٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادٍ مِثْلَهُ.

2884- Bize Ahmed b. Davud tahdis edip dedi ki: Bize Süleyman b. Harb tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Ebu Cehdam'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

183 Ebu Davud, Salât, 127; Tirmizî, Cihâd, 23; Nesâî, Tahâret, 105; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 78, 95, 132.

٢٨٨٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَرَ الْحَوْضِيُّ، قَالَ: ثَنَا مُرَجَّى بْنُ رَجَاءٍ، عَنْ أَبِي جَهْضَمٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2885- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Ömer el-Havdî tahdis edip dedi ki: Bize Mureccâ b. Recâ, Ebu Cehdam'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte İbn Abbas bu hadiste, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in onları sadakayı yememek suretiyle özel bir hükme tabi kıldığını haber vermektedir.

O halde şu ihtimallerden biri söz konusudur: Ya birinci hadis, birinci bölümde açıkladığımız anlamda olup o hadiste onlara mubah kılınan şey ile bu ikinci hadiste onlara haram kılınan şey birbirinden farklıdır. Bu durumda bu hadislerin her birisi açıkladığımız anlama gelmektedir.

Ya da birinci hadis, ikinci hadiste yasaklanan şeyi mubah kılmaktadır. Bu durumda bu ikinci hadis onun için nesh edici olur. Çünkü Abdullah b. Abbas bu hadisinde, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefatından sonra kendilerinin diğer insanlar arasında böyle bir özelliklerinin bulunduğunu haber vermektedir. Onun hayatında iken bu özellik olmasaydı, böyle bir şeyin olması da caiz görülemezdi.

Haşimoğullarına sadakanın mubah olduğunu söyleyen bir kimse, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sadakalarını delil gösterebilir:

٢٨٨٦- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ خَالِدِ بْنُ مُسَافِرٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْسَلَتْ إِلَى أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ تَسْأَلُهُ مِيرَاثَهَا مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيمَا أَفَاءَ اللهُ عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَفَاطِمَةُ حِينَئِذٍ تَطْلُبُ صَدَقَةَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْمَدِينَةِ وَفَدَكَ، وَمَا بَقِيَ مِنْ خُمُسِ خَيْبَرَ. فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّا لَا نُورَثُ، مَا تَرَكْنَا صَدَقَةٌ. إِنَّمَا يَأْكُلُ آلُ مُحَمَّدٍ فِي هَذَا الْمَالِ». وَإِنِّي وَاللهِ لَا أُغَيِّرُ شَيْئًا مِنْ صَدَقَةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ حَالِهَا الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَأَعْمَلَنَّ فِي ذَلِكَ بِمَا عَمِلَ فِيهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

2886- … Urve b. ez-Zübeyr'den rivayete göre, Âişe *radıyallahu anhâ* ona şunu haber vermiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kızı Fatıma *radıyallahu anhâ*, Ebu Bekir *radıyallahu anh*'a haber göndererek, ondan Yüce Allah'ın Rasulüne fey olarak vermiş olduğu maldaki mirasını istedi. Fatıma o sırada, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Medine'de ve Fedek'te sadaka olarak bıraktıkları ile Hayber'in beşte birinden geriye kalanları istemiş oluyordu.

Bunun üzerine Ebu Bekir *radıyallahu anh* dedi ki: Şüphesiz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Şüphesiz bize mirasçı olunmaz. Biz geriye neyi bırakırsak o bir sadakadır. Ancak Muhammed'in aile halkı bu maldan (ihtiyaçları kadarını) yerler"*** buyurdu. Şüphesiz ben Allah'a yemin ederek söylüyorum ki, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hayatta iken sadaka olarak neyi bıraktıysa herhangi bir şeyin durumunda en ufak bir değişiklik yapmayacağım. Ben bu konuda Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* nasıl uygulama yaptıysa aynısını uygulayacağım.[184]

٢٨٨٧- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ وَابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَا: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ. ح

2887- Bize Nasr b. Merzûk ile İbn Ebi Davud tahdis edip dediler ki: Bize Abdullah b. Salih tahdis etti, H.

٢٨٨٨- وَحَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُكَيْرٍ، قَالَا: ثَنَا اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

184 ***"Biz miras bırakmayız (veya bize mirasçı olunmaz). Geriye ne bırakırsak o bir sadakadır"*** hadisi, birçok rivayet yolu ve sened ile nakledilmiştir: Buhârî, Hums, 1, Fezâilu Ashabi'n-Nebi, 12, Megâzî, 14, 38, Nafakât, 3, Ferâiz, 3, İ'tisâm, 5; Müslim, Cihâd, 49, 50, 51, 52, 54, 56; Ebu Davud, İmâre, 19; Tirmizî, Siyer, 44; Nesâî, Fey, 9, 16; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 4, 6, 9, II, 463, VI, 145, 262.

2888- Bize Ravh b. el-Ferec tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Abdullah b. Bukeyr tahdis etti. (Abdullah b. Salih ile birlikte) dediler ki: Bize el-Leys tahdis edip dedi ki: Bana Ukayl, İbn Şihâb'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٨٨٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا حُسَيْنُ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ أَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مَالِكُ بْنُ أَوْسِ بْنِ الْحَدَثَانِ النَّصْرِيُّ، قَالَ أَرْسَلَ إِلَيَّ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، فَقَالَ: إِنَّهُ قَدْ حَضَرَ الْمَدِينَةَ أَهْلُ أَبْيَاتٍ مِنْ قَوْمِكَ وَقَدْ أَمَرْنَا لَهُمْ بِرَضْخٍ فَاقْسِمْهُ فِيهِمْ. فَبَيْنَا أَنَا كَذَلِكَ إِذْ جَاءَهُ يَرْفَأُ، فَقَالَ: هَذَا عُثْمَانُ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ، وَسَعْدٌ، وَالزُّبَيْرُ، وَلَا أَدْرِي، أَذَكَرَ طَلْحَةَ أَمْ لَا، يَسْتَأْذِنُونَ عَلَيْكَ، فَقَالَ: ائْذَنْ لَهُمْ.قَالَ: ثُمَّ مَكَثْنَا سَاعَةً، فَقَالَ: هَذَا الْعَبَّاسُ وَعَلِيٌّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا يَسْتَأْذِنَانِ عَلَيْكَ، فَقَالَ: ائْذَنْ لَهُمَا.فَلَمَّا دَخَلَ الْعَبَّاسُ قَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ اقْضِ بَيْنِي وَبَيْنَ هَذَا الرَّجُلِ، وَهُمَا حِينَئِذٍ فِيمَا أَفَاءَ اللّٰهُ عَلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ أَمْوَالِ بَنِي النَّضِيرِ. فَقَالَ الْقَوْمُ: اقْضِ بَيْنَهُمَا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَأَرِحْ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِنْ صَاحِبِهِ. فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: أَنْشُدُكُمُ اللّٰهَ أَيْ أَسْأَلُكُمْ بِاللّٰهِ الَّذِي بِإِذْنِهِ تَقُومُ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ، أَتَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا نُورَثُ، مَا تَرَكْنَا صَدَقَةً» قَالُوا: قَدْ قَالَ ذَلِكَ. ثُمَّ قَالَ لَهُمَا مِثْلَ ذَلِكَ، فَقَالَا: نَعَمْ. قَالَ: فَإِنِّي سَأُخْبِرُكُمْ عَنْ هَذَا الْفَيْءِ إِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ خَصَّ نَبِيَّهُ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَيْءٍ لَمْ يُعْطِهِ غَيْرَهُ، فَقَالَ: «مَا أَفَاءَ اللّٰهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ». فَكَانَتْ هَذِهِ لِرَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاصَّةً ثُمَّ وَاللّٰهِ مَا احْتَازَهَا دُونَكُمْ وَلَا اسْتَأْثَرَ بِهَا عَلَيْكُمْ، وَلَقَدْ قَسَمَهَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَكُمْ وَبَثَّهَا فِيكُمْ حَتَّى بَقِيَ مِنْهَا هَذَا الْمَالُ فَكَانَ يُنْفِقُ مِنْهُ عَلَى أَهْلِهِ رِزْقَ سَنَةٍ ثُمَّ يَجْمَعُ مَا بَقِيَ مِنْهُ فَجَمَعَ مَالَ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ. فَلَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَنَا وَلِيُّ رَسُولِ اللّٰهِ بَعْدَهُ أَعْمَلُ فِيهَا بِمَا كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعْمَلُ ثُمَّ ذَكَرَ الْحَدِيثَ.

2889- … ez-Zührî dedi ki: Bana Malik b. Evs b. el-Hadesân en-Nadrî haber vererek dedi ki: Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* bana bir haberci göndererek şöyle dedi: Medine'ye senin kavminden bazı hane halkları geldi. Biz de onlara bir miktar bağışta bulunulmasını emrettik. Gel de onu aralarında paylaştır.

Ben bu durumda iken yanına Yerfe gelerek: Kapıda Osman, Abdurrahman, Sa'd ve ez-Zübeyr var. -Talha'nın adını verdi mi, vermedi mi hatırlamıyorum.- Huzuruna girmek için izin istiyorlar, dedi. Ömer: Onlara izin ver, dedi.

(Malik) dedi ki: Sonra bir süre durduk. Ardından (Yerfe): Abbas ve Ali *radıyallahu anhumâ* kapıdalar, huzuruna girmek için izin istiyorlar, dedi. Ömer: İçeri girmeleri için izin ver, dedi.

Abbas içeri girince: Ey mü'minlerin emiri! Benimle şu adam arasında hükmünü ver, dedi. O sırada ikisi de, Allah'ın, Rasulü'ne Nadiroğulları mallarından fey olarak verdiği malda tasarruf ediyordu.

Hazır bulunanlar: Ey mü'minlerin emiri! Aralarında hüküm ver ve böylelikle her biri diğerinden kurtulup rahat etsin, dediler.

Bunun üzerine Ömer *radıyallahu anh* şöyle dedi: Göklerin ve yerin izni ile ayakta durduğu Allah adına size and veriyorum. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Bizden miras alınmaz. Bizim bıraktığımız bir sadakadır"*** dediğini biliyor musunuz? Onlar: Evet, o böyle buyurdu, dediler.

Sonra her ikisine de aynı soruyu sordu. İkisi de: Evet, dedi.

Ömer dedi ki: Şimdi ben size bu feyin durumunu bildireyim. Yüce Allah, Peygamberi'ne özel olarak verdiği bir şeyi ondan başkasına vermemiş ve şöyle buyurmuştur: ***"Allah'ın onlardan Rasulü'ne verdiği feye gelince, siz onun için ne bir at sürdünüz, ne de bir deveye bindiniz"*** (el-Haşr, 59/6).

Bu sebeple burası özel olarak Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e aitti. Sonra Allah'a yemin ederim ki, o sizi dışarıda tutarak onu elinde tutmadı ve onu sizi bırakıp (gelirini) yalnız kendisine saklamadı. Andolsun, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onu aranızda paylaştırdı, aranızda dağıttı. Nihayet geriye ondan şu mal kaldı. Onun bir kısmını aile efradının bir yıllık geçimini karşılamak amacıyla alıkoyuyordu. Sonra ondan geride kalanı

topluyor(biriktiriyor)du. Böylelikle Yüce Allah'ın malını bir araya getirmiş oldu.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vefat edince Ebu Bekir: "Ben, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra onun velisiyim. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu malda nasıl uygulama yapıyor idiyse ben de aynısını yapacağım" dedi. Sonra hadisin geri kalan kısmını zikretti.[185]

٢٨٩٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ فَذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ وَأَثْبَتَ أَنَّ طَلْحَةَ كَانَ فِي الْقَوْمِ وَلَمْ يَقُلْ: وَبَثَّهَا فِيكُمْ.

2890- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize İbrahim b. Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan tahdis edip dedi ki: Bize Amr b. Dinar, İbn Şihâb'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti ve bu rivayetinde Talha'nın hazır bulunanlar arasında olduğunu tespit etmekle birlikte "ve onu aramızda dağıttı" ibaresini söylemedi.

٢٨٩١- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ وَأَبُو أُمَيَّةَ، قَالا: ثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: ثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ وَقَالَ: فَكَانَ يُنْفِقُ مِنْهَا عَلَى أَهْلِهِ.

2891- Bize Yezid b. Sinan ve Ebu Ümeyye tahdis edip dediler ki: Bize Bişr b. Ömer tahdis edip dedi ki: Bize Malik b. Enes, İbn Şihâb'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti ve: "Onun gelirinden aile halkına harcardı" dedi.

٢٨٩٢- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو شِهَابٍ، عَنْ سُفْيَانَ وَوَرْقَاءَ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لا تَقْسِمُ وَرَثَتِي دِينَارًا مَا تَرَكْتُ بَعْدَ نَفَقَةِ أَهْلِي وَمُؤْنَةِ عَامِلِي فَهُوَ صَدَقَةٌ».

185 Müslim, Cihâd, 48, 49.

2892- … Abdurrahman el-A'rec'den, o Ebu Hureyre'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Benim mirasçılarım bir dinarı dahi paylaştırmasın. Aile halkımın nafakası ve emrim altında çalışanın ihtiyacı dışında geriye ne bırakırsam o bir sadakadır"*** buyurdu.[186]

***

Sadakanın Haşimoğullarına mubah olduğunu söyleyenler şöyle derler: Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın bu hadisinde, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* döneminde bunların sadaka olduğuna delil vardır. Çünkü ***"Emrim altında çalışanın ihtiyacından"*** buyurmaktadır ki, onun emri altında çalışan (amil) ancak o hayatta iken vardır.

Şöyle derler: İşte bu rivayetlerde Haşimoğullarına sadakanın helal olduğuna delil olacak ifadeler bulunmaktadır. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ve aralarında kızı Fatıma'nın da bulunduğu aile halkı, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hayatında iken bu sadakadan yiyorlardı.

İşte bu, diğer sadakaların da onlara mubah olduğuna delildir.

Ancak bu konuda onlara karşı delil de, o sadakanın evkaf sadakaları gibi olduğudur. Bunun zenginlere de helal olduğunu gördük.

Nitekim bir kimse evini zengin bir adama vakfedecek olsa, böyle bir vakıf caizdir ve zenginliği lehine bu vakfın yapılmasına engel değildir. Bunun hükmü ise, zekât, keffaretler ve Yüce Allah'a yakınlaşmaya vesile olan diğer sadakaların hükmünden farklıdır. İşte Haşimoğullarından olan kimseler için de o helal idi ve onun hükmü, sözünü ettiğimiz diğer sadakaların hükmünden farklı idi.

Diğer taraftan bundan ayrı olarak Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den Haşimoğulları'na sadakanın haram olduğunu belirten mütevatir rivayetler gelmiştir. Bu konudaki rivayetlerin bir kısmı şöyledir:

٢٨٩٣- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ، عَنْ أَبِي الْجَوْزَاءِ السَّعْدِيِّ، قَالَ: قُلْتُ لِلْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ: مَا تَحْفَظُ مِنْ

186 Müslim, Cihâd, 55.

رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: أَذْكُرُ أَنِّي أَخَذْتُ تَمْرَةً مِنْ تَمْرِ الصَّدَقَةِ فَجَعَلْتُهَا فِي فِي، فَأَخْرَجَهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِلُعَابِهَا فَأَلْقَاهَا فِي التَّمْرِ. قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللهِ، مَا عَلَيْكَ فِي هَذِهِ التَّمْرَةِ لِهَذَا الصَّبِيِّ؟ قَالَ: «إِنَّا -آلَ مُحَمَّدٍ- لَا يَحِلُّ لَنَا الصَّدَقَةُ».

2893- … Ebu'l-Cevzâ es-Sa'dî dedi ki: el-Hasen b. Ali'ye: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den ne belledin? diye sordum. O şöyle dedi: Zekât olarak alınmış hurmalardan birini alıp ağzıma attığımı hatırlıyorum. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onu tükürükleriyle birlikte ağzımdan çıkardı ve diğer hurmalar arasına bıraktı.

Bir adam: Ey Allah'ın Rasulü! Bu küçük çocuğun bu hurmayı almasının sana ne zararı var? deyince Allah Rasulü: ***"Biz Muhammed ailesine sadaka helal değildir"*** buyurdu.[187]

٢٨٩٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ وَابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَا: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ ثَابِتِ بْنِ عُمَارَةَ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ شَيْبَانَ، قَالَ: قُلْتُ لِلْحَسَنِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، فَذَكَرَ نَحْوَهُ، إِلَّا أَنَّهُ قَالَ فِي آخِرِهِ: «وَلَا لِأَحَدٍ مِنْ أَهْلِهِ».

2894- … Rebîa b. Şeybân: el-Hasen *radıyallahu anh*'a dedim deyip hadisi buna yakın olarak zikretti. Ancak hadisin sonunda: "Onun aile halkından hiçbir kimseye de (sadaka, zekât helal olmaz)", dedi.

٢٨٩٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ مِقْسَمٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، قَالَ: اُسْتُعْمِلَ أَرْقَمُ بْنُ أَرْقَمَ الزُّهْرِيُّ عَلَى الصَّدَقَاتِ، فَاسْتَتْبَعَ أَبَا رَافِعٍ، فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

187 Hadis çeşitli yol ve senetlerle rivayet edilmiştir: Müslim, Zekât, 161, 168; Nesâî, Zekât, 95, 97, 98; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 200, 201, II, 279, 444, III, 448, IV, 186, 348, VI, 10, 390.

وَسَلَّمَ فَسَأَلَهُ فَقَالَ: «يَا أَبَا رَافِعٍ، إِنَّ الصَّدَقَةَ حَرَامٌ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، وَإِنَّ مَوْلَى الْقَوْمِ مِنْ أَنْفُسِهِمْ».

2895- … el-Hakem'den, o Miksem'den, o da İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Erkam b. Erkam ez-Zührî sadakaları toplamak üzere amil tayin edildi. (Hz. Peygamber'in azadlı kölesi) Ebu Râfi'in de kendisiyle beraber gelmesini istedi. Ebu Râfi' gelip Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e sorunca, Allah Rasulü şöyle buyurdu: ***"Ey Ebu Râfi'! Şüphesiz sadaka Muhammed'e haramdır, Muhammed'in aile halkına da haramdır. Şüphesiz bir kavmin azadlı kölesi de onlardandır."***[188]

٢٨٩٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْمَاءَ، قَالَ: ثَنَا جُوَيْرِيَةُ بْنُ أَسْمَاءَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ نَوْفَلِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ حَدَّثَهُ، أَنَّ عَبْدَ الْمُطَّلِبِ بْنَ رَبِيعَةَ بْنِ الْحَارِثِ حَدَّثَهُ قَالَ: «اجْتَمَعَ رَبِيعَةُ بْنُ الْحَارِثِ وَالْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَقَالا: لَوْ بَعَثْنَا هَذَيْنِ الْغُلامَيْنِ لِي وَلِلْفَضْلِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَلَى الصَّدَقَةِ فَأَدَّيَا مَا يُؤَدِّي النَّاسُ، وَأَصَابَا مَا يُصِيبُ النَّاسُ. قَالَ: فَبَيْنَمَا هُمَا فِي ذَلِكَ، جَاءَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، فَوَقَفَ عَلَيْهِمَا، فَذَكَرَا لَهُ ذَلِكَ. فَقَالَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: لَا تَفْعَلَا، فَوَاللهِ مَا هُوَ بِفَاعِلٍ. فَقَالَ رَبِيعَةُ بْنُ الْحَارِثِ: مَا يَمْنَعُكَ مِنْ هَذَا إِلَّا نَفَاسَةٌ عَلَيْنَا، فَوَاللهِ لَقَدْ نِلْتَ صِهْرَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَا نَفِسْنَاهُ عَلَيْك. فَقَالَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: أَنَا أَبُو حَسَنٍ أَرْسِلاهُمَا، فَانْطَلَقَا، فَاضْطَجَعَ. فَلَمَّا صَلَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الظُّهْرَ، سَبَقْنَاهُ إِلَى الْحُجْرَةِ، فَقُمْنَا عِنْدَ بَابِهَا حَتَّى جَاءَ، فَأَخَذَ بِآذَانِنَا وَقَالَ: «أُخْرِجَا مَا تُصَرِّرَانِ». ثُمَّ دَخَلَ وَدَخَلْنَا عَلَيْهِ، وَهُوَ يَوْمَئِذٍ عِنْدَ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ، فَتَوَاكَلْنَا الْكَلَامَ، ثُمَّ تَكَلَّمَ أَحَدُنَا قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَنْتَ أَبَرُّ النَّاسِ وَأَوْصَلُ النَّاسِ، وَقَدْ بَلَغْنَا النِّكَاحَ، وَقَدْ جِئْنَاكَ لِتُؤَمِّرَنَا عَلَى بَعْضِ الصَّدَقَاتِ، فَنُؤَدِّيَ إِلَيْك كَمَا يُؤَدُّونَ، وَنُصِيبُ كَمَا يُصِيبُونَ. فَسَكَتَ حَتَّى أَرَدْنَا أَنْ نُكَلِّمَهُ، وَجَعَلَتْ

188 Ebu Davud, Zekât, 29.

زَيْنَبُ تَلْمَعُ إِلَيْنَا مِنْ وَرَاءِ الْحِجَابِ أَنْ لا تُكَلِّمَاهُ. فَقَالَ: «إِنَّ الصَّدَقَةَ لَا تَنْبَغِي لِآلِ مُحَمَّدٍ، إِنَّمَا هِيَ أَوْسَاخُ النَّاسِ، أُدْعُوا لِي مَحْمِيَّةَ -وَكَانَ عَلَى الْخُمُسِ- وَنَوْفَلَ بْنَ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ». فَجَاءَاهُ فَقَالَ لِمَحْمِيَّةَ: «أَنْكِحْ هَذَا الْغُلَامَ ابْنَتَكَ» لِلْفَضْلِ بْنِ الْعَبَّاسِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا فَأَنْكَحَهُ. وَقَالَ لِنَوْفَلِ بْنِ الْحَارِثِ: «أَنْكِحْ هَذَا الْغُلامَ ابْنَتَكَ» فَأَنْكَحَنِي. وَقَالَ لِمَحْمِيَّةَ: «أَصْدِقْ عَنْهُمَا مِنَ الخُمُسِ كَذَا وَكَذَا».

2896- … Abdulmuttalib b. Rebîa b. el-Hâris şöyle demiştir: Rebîa b. el-Hâris ile el-Abbas b. Abdulmuttalib bir araya gelerek şöyle dediler: Şu iki çocuğu -beni ve Abbas'ın oğlu el-Fadl'ı kastediyor- zekât toplamak üzere göndersek de (zekâtı toplayıp geldikten sonra) insanların (diğer zekât toplayıcılarının) ödediklerini onlar da ödeseler ve diğer insanların (zekât toplayıcılarının) aldıklarını onlar da alsalar.

(Abdulmuttalib b. Rebîa) dedi ki: Onlar bunu konuşurlarken Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh* geldi ve yanlarında durdu. Ona da bunu anlattılar. Ali *radıyallahu anh*: Sakın böyle bir şey yapmayın. (Allah Rasulü'nden onları zekât tahsildarları olarak göndermesini rica etmeyin.) Allah'a yemin ederim ki, o böyle bir şey yapmayacaktır, dedi.

Bunun üzerine Rebîa b. el-Hâris: Seni böyle bir işi yapmaktan alıkoyan tek sebep senin bizi kıskanmandır. Allah'a yemin ederim ki, sen Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in damadı olduğun halde bundan dolayı biz seni kıskanmadık. Bu sefer Ali *radıyallahu anh*: Ben Hasan'ın babasıyım, haydi ikisini (çocuklarınızı) gönderin, dedi. Sonra Rebîa ile el-Abbas çıkıp gittiler. Ali de uzanıp yattı.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* öğle namazını kıldıktan sonra biz (Abdullah ile İbn Abbas) ondan önce odanın kapısına vardık. Gelinceye kadar kapısında ayakta durduk. O da geldi, kulaklarımızdan tuttu ve: ***"Haydi içinizde neyi saklıyorsanız açığa çıkarın"*** dedi.

Sonra içeri girdi, biz de huzuruna girdik. O, o gün Zeyneb bint Cahş'ın yanında idi. Her birimiz diğerinin söze başlamasını bekliyordu. Sonra birimiz konuşup dedi ki: Ey Allah'ın Rasulü! Sen insanlar arasında (yakınlarına) en çok iyilik yapan, insanlar arasında akrabalık bağını en çok gözeten kimsesin. Biz de evlenecek yaşa geldik. Yanına bizi bazı sadakaları toplamak üzere

memur olarak tayin edesin diye geldik. Böylece diğerlerinin sana (sadakaları topladıktan sonra) ödedikleri gibi ödeyelim, onların aldıkları gibi biz de alalım istedik.

Allah Rasulü sustu, sonunda biz onunla yeniden konuşmak istedik. Zeyneb ise hicabın arkasından bizlere onunla konuşmayın diye işaret ediyordu. Allah Rasulü daha sonra şöyle buyurdu: ***"Şüphesiz sadaka Muhammed'in ailesine gerekmez. Çünkü o, insanların kiridir. Bana*** *Mahmiyye -o sırada ganimetlerin beşte birlerinden sorumlu görevli idi-* ***ile Nevfel b. el-Hâris b. Abdulmuttalib'i çağırın."***

İkisi yanına gelince, Mahmiyye'ye: ***"Bu gence kızını nikâhla"*** dedi. Kastettiği el-Fadl b. Abbas *radıyallahu anh* idi. Mahmiyye de kızını ona nikâhladı. Nevfel b. el-Hâris'e de: ***"Sen de bu delikanlıya kızını nikâhla"*** dedi. O da kızını bana nikâhladı.

Mahmiyye'ye: ***"Sen bu ikisi adına hums'dan (ganimetlerin beşte birinden) Rasulullah'a ayrılan paydan şu kadar mehir ver"*** dedi.[189]

***

Eğer bir kimse: İşte humsdan onların yerine mehir verilmesini emretti. Bunun hükmü de, sadakaların hükmüyle aynıdır diyecek olursa, ona şöyle cevap verilir:

Söz konusu bu miktar, humsda bir bölüm olarak bulunan Peygamber akrabalarının payından verilmiş olabilir. Bu ise onlara haram kılınmış olan zekâtların (sadakaların) dışındadır. Çünkü onlara haram kılınan insanların kirleridir. Hums ise böyle değildir.

٢٨٩٧- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ أَنَا شَرِيكٌ، عَنْ عُبَيْدٍ الْمُكْتِبِ، عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ، عَنْ سَلْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِصَدَقَةٍ فَرَدَّهَا، وَأَتَيْتُهُ بِهَدِيَّةٍ فَقَبِلَهَا.

2897- ... Ebu't-Tufeyl'den, o Selman *radıyallahu anh*'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir sadaka götürdüm, onu geri çevirdi. Ona bir hediye verdim, o hediyeyi kabul etti.

189 Müslim, Zekât, 167.

٢٨٩٨- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ بُهْلُولٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ عُمَرَ بْنِ قَتَادَةَ، عَنْ مَحْمُودِ بْنِ لَبِيدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي سَلْمَانُ الْفَارِسِيُّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، وَذَكَرَ حَدِيثًا طَوِيلا، ذَكَرَ فِيهِ أَنَّهُ كَانَ عَبْدًا، قَالَ: فَلَمَّا أَمْسَيْتُ جَمَعْتُ مَا كَانَ عِنْدِي، ثُمَّ خَرَجْتُ حَتَّى جِئْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ بِقُبَاءَ، فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ وَمَعَهُ نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقُلْتُ: إِنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّهُ لَيْسَ بِيَدَيْكَ شَيْءٌ وَأَنَّ مَعَكَ أَصْحَابًا لَكَ، وَأَنْتُمْ أَهْلُ حَاجَةٍ وَغُرْبَةٍ، وَقَدْ كَانَ عِنْدِي شَيْءٌ وَضَعْتُهُ لِلصَّدَقَةِ، فَلَمَّا ذُكِرَ لِي مَكَانُكُمْ رَأَيْتُكُمْ أَحَقَّ بِهِ، ثُمَّ وَضَعْتُهُ لَهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كُلْهُ أَوْ أَمْسِكْهُ». ثُمَّ أَتَيْتُهُ بَعْدَ أَنْ تَحَوَّلَ إِلَى الْمَدِينَةِ وَقَدْ جَمَعْتُ شَيْئًا، فَقُلْتُ: رَأَيْتُكَ لَا تَأْكُلُ الصَّدَقَةَ، وَقَدْ كَانَ عِنْدِي شَيْءٌ أَحْبَبْتُ أَنْ أُكْرِمَكَ بِهِ كَرَامَةً لَيْسَتْ بِصَدَقَةٍ، فَأَكَلَ وَأَكَلَ أَصْحَابُهُ.

2898- … Mahmud b. Lebid'den, o İbn Abbas'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Selman el-Fârısî *radıyallahu anh* bana anlattı. Uzunca bir hadis nakletti. Bu hadisinde vaktiyle kendisinin bir köle olduğunu söyleyerek şöyle dedi: Akşam olunca yanımda ne varsa toplayıp bir araya getirdim. Sonra dışarı çıktım ve nihayet Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına o Kuba'da iken vardım. Onun huzuruna girdim. Beraberinde ashabından birkaç kişi de vardı. Ben: Bana ulaştığına göre senin elinde hiçbir şey yok (hiçbir şeye sahip değilsin). Beraberinde de ashabın var. Sizler ihtiyaç sahibi kimselersiniz ve burada gurbettesiniz. Benim yanımda da sadaka olarak ayırdığım bir şeyler vardı. Sizin bulunduğunuz yer (ya da durumunuz, haliniz) bana anlatılınca, ben onda herkesten daha çok hak sahibi olduğunuzu gördüm dedikten sonra o malı onun önüne bıraktım. Bunun üzerine Rasulullah: ***"Bu malı sen ye ya da onu yanında alıkoy"*** dedi.

Sonraları Medine'ye geçtikten sonra yine bir şeyler biriktirmiştim. Bunun üzerine: Senin sadaka malı yemediğini gördüm. Yanımda bir şeyler vardı ve onu sana sadaka olarak değil de bir ikram olarak sunmak istedim, dedim. Bu sefer kendisi de yedi, ashabı da yedi.

٢٨٩٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ وَابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالا: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الحَكَمِ، عَنِ ابْنِ أَبِي رَافِعٍ مَوْلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ رَجُلاً مِنْ بَنِي مَخْزُومٍ عَلَى الصَّدَقَةِ. فَقَالَ لِأَبِي رَافِعٍ: اَصْحَبْنِي كَيْمَا تُصِيبَ مِنْهَا. فَقَالَ: حَتَّى أَسْتَأْذِنَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ، فَقَالَ: «إِنَّ آلَ مُحَمَّدٍ، لَا يَحِلُّ لَهُمُ الصَّدَقَةُ، وَإِنَّ مَوْلَى الْقَوْمِ مِنْ أَنْفُسِهِمْ».

2899- … el-Hakem'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in azadlısı Ebu Râfi'in oğlundan, onun da babasından rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zekât toplamak üzere Mahzumoğullarından birisini göndermişti. Bu kişi Ebu Râfi'e: Sen de bu zekâttan (ücret olarak) bir şeyler almak üzere benimle beraber gel, dedi.

Ebu Râfi': Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den izin almadıkça gelemem, dedi. Ebu Râfi', Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gidip ona durumu anlatınca Allah Rasulü şöyle buyurdu***: "Şüphesiz Muhammed'in aile halkına sadaka helal değildir ve hiç şüphesiz bir kavmin azadlı kölesi bizzat onlardandır."***[190]

٢٩٠٠- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا وَرْقَاءُ بْنُ عُمَرَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أُمِّ كُلْثُومٍ بِنْتِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فَقَالَتْ: إِنَّ مَوْلًى لَنَا يُقَالُ لَهُ هُرْمُزُ، أَوْ كَيْسَانُ، أَخْبَرَنِي أَنَّهُ مَرَّ عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: فَدَعَانِي فَجِئْتُ. فَقَالَ: «يَا أَبَا فُلانٍ إِنَّا -أَهْلَ بَيْتٍ- قَدْ نُهِينَا أَنْ نَأْكُلَ الصَّدَقَةَ، وَإِنَّ مَوْلَى الْقَوْمِ مِنْ أَنْفُسِهِمْ فَلا تَأْكُلُ الصَّدَقَةَ».

2900- … Ata b. es-Sâib dedi ki: Ben Ali *radıyallahu anh*'ın kızı Ümmü Külsûm'un yanına girdim. Ümmü Külsûm dedi ki: Bizim Hürmüz veya Keysân denilen bir azadlı kölemiz vardı. Bana haber verdiğine göre, o: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanından geçerken Allah Rasulü beni çağırdı, ben

190 2893 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

de onun yanına gittim, dedi. Allah Rasulü ona dedi ki: ***"Ey filanın babası! Biz öyle bir ehl-i beyt (hanedan)ız ki, bizim sadaka yememiz yasaklandı ve şüphesiz bir kavmin azadlı kölesi kendilerindendir. Bu sebeple sen de sadaka yeme."***

٢٩٠١- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثَنَا شَبَابَةُ بْنُ سَوَّارٍ. ح

2901- Bize Hüseyn b. Nasr tahdis edip dedi ki: Bize Şebâbe b. Sevvâr tahdis etti, H.

٢٩٠٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ. ح

2902- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. el-Ca'd tahdis etti, H.

٢٩٠٣- وَحَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زِيَادٍ، قَالُوا: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، قَالَ: أَخَذَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا تَمْرَةً مِنْ تَمْرِ الصَّدَقَةِ، فَأَدْخَلَهَا فِي فِيهِ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كِخْ كِخْ أَلْقِهَا أَلْقِهَا، أَمَا عَلِمْتَ أَنَّا لَا نَأْكُلُ الصَّدَقَةَ».

2903- Bize Süleyman b. Şuayb da tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ziyad tahdis etti. (Şebâbe ve Ali ile birlikte) dediler ki: Bize Şu'be, Muhammed b. Ziyad'dan tahdis etti. O Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: el-Hasen b. Ali *radıyallahu anh* sadaka (zekât) hurmasından birini aldı ve ağzına attı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ona: ***"At onu ağzından, at. Bırak onu. Sen bizim sadaka yemediğimizi bilmiyor musun?"*** dedi. [191]

٢٩٠٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ وَابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَا: ثَنَا مَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثَنَا بَهْزُ بْنُ حَكِيمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أُتِيَ بِالشَّيْءِ سَأَلَ:

191 Buhârî, Zekât, 92; Müslim, Zekât, 161.

«أَهَدِيَّةٌ هُوَ أَمْ صَدَقَةٌ؟» فَإِنْ قَالُوا: هَدِيَّةٌ، بَسَطَ يَدَيْهِ، وَإِنْ قَالُوا صَدَقَةٌ، قَالَ لاصْحَابِهِ: «كُلُوا».

2904- Bize Ebu Bekre ve İbn Merzûk tahdis edip dediler ki: Bize Mekkî b. İbrahim tahdis edip dedi ki: Bize Behz b. Hakîm babasından tahdis etti, o dedesinden, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, kendisine bir şey getirildiğinde: ***"Bu bir hediye midir, sadaka mıdır?"*** diye sorardı. Eğer hediyedir derlerse elini uzatır alırdı. Eğer sadakadır derlerse ashabına: ***"Siz yiyin"*** derdi.[192]

٢٩٠٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ وَابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالا: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ بَكْرٍ، عَنْ بَهْزِ بْنِ حَكِيمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «فِي إِبِلٍ سَائِمَةٍ فِي كُلِّ أَرْبَعِينَ بِنْتُ لَبُونٍ، مَنْ أَعْطَاهَا مُؤْتَجِرًا أَيْ طَالِبَ أَجْرِهِ فَلَهُ أَجْرُهَا، وَمَنْ مَنَعَهَا فَإِنَّا آخِذُوهَا مِنْهُ وَشَطْرَ إِبِلِهِ عَزْمَةٌ مِنْ عَزَمَاتِ رَبِّنَا لَا يَحِلُّ لاحَدٍ مِنَّا مِنْهَا شَيْءٌ».

2905- Bize Ebu Bekre ve İbn Merzûk tahdis edip dediler ki: Bize Abdullah b. Bekr, Behz b. Hakîm'den tahdis etti. O babasından, o da dedesinden, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in meraya salınmış develer hakkında şöyle buyurduğunu işittim: ***"Her kırk devede üç yaşına basmış bir dişi deve verilir. Kim bunu sevabını isteyerek verirse sevabı ona verilir. Kim bunu vermeyecek olursa, biz onu ve develerinin yarısını Rabbimizin kesinlikle yerine getirilmesi istenmiş bir emri olarak alırız. Bize de ondan hiçbir şey helal değildir."***[193]

٢٩٠٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ وَابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالا: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَمُرُّ فِي الطَّرِيقِ بِالتَّمْرَةِ، فَمَا يَمْنَعُهُ مِنْ أَخْذِهَا إِلَّا مَخَافَةَ أَنْ تَكُونَ صَدَقَةً.

2906- … Katâde'den, o Enes *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre,

192 Buhârî, Hîbe, 7; Tirmizî, Zekât, 25; Nesâî, Zekât, 98; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 490, V, 5.
193 Ebu Davud, Zekât, 5; Nesâî, Zekât, 4, 7; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 2, 4.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* yolda giderken bir hurma görürdü de sadakadır korkusu dışında hiçbir sebep o hurmayı yerden almasına engel olmazdı.[194]

٢٩٠٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى، عَنْ سُفْيَانَ، قَالَ: ثَنَا مَنْصُورٌ، عَنْ طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى تَمْرَةً فَقَالَ: «لَوْلَا أَنِّي أَخَافُ أَنْ تَكُونَ صَدَقَةً لَأَكَلْتُهَا».

2907- … Talha'dan, o Enes *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir hurma tanesi gördü. Bunun üzerine: ***"Eğer ben sadaka olduğundan korkmamış olsaydım, şüphesiz onu yerdim"*** dedi.[195]

٢٩٠٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا الْحَكَمُ بْنُ مَرْوَانَ الضَّرِيرُ. ح

2908- Bize Ali b. Ma'bed tahdis edip dedi ki: Bize el-Hakem b. Mervân ed-Darîr tahdis etti, H.

٢٩٠٩- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا مَعَرَّفُ بْنُ وَاصِلٍ السَّعْدِيُّ، قَالَ: حَدَّثَتْنَا حَفْصَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فِي سَنَةِ تِسْعِينَ، قَالَ ابْنُ أَبِي دَاوُدَ فِي حَدِيثِهِ ابْنَةُ طَلْقٍ تَقُولُ: ثَنَا رُشَيْدُ بْنُ مَالِكٍ أَبُو عَمِيرَةَ، قَالَ: كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأُتِيَ بِطَبَقٍ عَلَيْهِ تَمْرٌ فَقَالَ: «أَصَدَقَةٌ أَمْ هَدِيَّةٌ؟» قَالَ: بَلْ صَدَقَةٌ، فَوَضَعَهُ بَيْنَ يَدَيِ الْقَوْمِ وَالْحَسَنُ يَتَعَفَّرُ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَأَخَذَ الصَّبِيُّ تَمْرَةً فَجَعَلَهَا فِي فِيهِ. فَأَدْخَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِصْبَعَهُ وَجَعَلَ يَتَرَفَّقُ بِهِ، فَأَخْرَجَهَا فَقَذَفَهَا ثُمَّ قَالَ: «إِنَّا -آلَ مُحَمَّدٍ- لَا نَأْكُلُ الصَّدَقَةَ».

2909- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Ahmed b. Yunus

194 Müslim, Zekât, 166; Ebu Davud, Zekât, 29.
195 Müslim, Zekât, 164, 165; Ebu Davud, Zekât, 29.

tahdis edip dedi ki: Bize Muarraf[196] b. Vâsıl es-Sa'dî dedi ki: Bize Hafsa *radıyallahu anhâ* -İbn Ebi Davud rivayetinde Talk kızı Hafsa dedi- 90 yılında tahdis ederek dedi ki: Bize Rüşeyd b. Malik Ebu Amîra tahdis edip dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında idik. İçinde hurma bulunan bir tabak getirildi. Allah Rasulü: ***"Bu sadaka mı yoksa hediye mi?"*** sordu. (Getiren) hayır, sadakadır, dedi. Allah Rasulü onu huzurunda bulunanların önüne bıraktı. el-Hasen de önünde, yerde oynuyordu. O küçük çocuk, bir hurma tanesini alıp ağzına attı. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* elini ağzına koyarak ona yumuşak şekilde muamele etti, sonra o hurmayı çıkarıp attı ve: ***"Şüphesiz biz Muhammed ailesi sadaka yemeyiz"*** buyurdu.[197]

٢٩١٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ حَكِيمٍ الْاَوْدِيُّ، قَالَ: أَنَا شَرِيكٌ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عِيسَى عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْتَ الصَّدَقَةِ، فَتَنَاوَلَ الْحَسَنُ تَمْرَةً، فَأَخْرَجَهَا مِنْ فِيهِ وَقَالَ: «إِنَّا -أَهْلَ بَيْتٍ- لَا يَحِلُّ لَنَا الصَّدَقَةُ أَوْ لَا نَأْكُلُ الصَّدَقَةَ».

2910- … Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan, o babasından, şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte sadaka evine girdim. el-Hasen bir hurma tanesini eline aldı. Onu ağzından çıkardı ve: ***"Biz ehl-i beyte sadaka helal değildir"*** ya da: ***"Biz sadaka yemeyiz"*** dedi.

٢٩١١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: أَنَا شَرِيكٌ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: «إِنَّا -أَهْلَ بَيْتٍ- لَا يَحِلُّ لَنَا الصَّدَقَةُ» وَلَمْ يَشُكَّ.

2911- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Said tahdis edip dedi ki: Bize Şerîk bildirdi. O, hadisi senediyle aynen zikretti -ancak şüphe etmeyerek-: ***"Biz öyle bir ehl-i beytiz ki bize sadaka helal değildir"*** dedi.

٢٩١٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا نُعَيْمٌ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: أَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ

196 Tercümeye esas aldığımız baskıda Maruf yazılmış olmakla birlikte doğrusu Muarraf'dir. Bk. *Tehzîbu't-Tehzîb*, X, 206 (Çeviren).

197 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 490.

هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنِّي لَأَنْقَلِبُ إِلَى أَهْلِي فَأَجِدُ التَّمْرَةَ سَاقِطَةً عَلَى فِرَاشِي فِي بَيْتِي، فَأَرْفَعُهَا لِآكُلَهَا، ثُمَّ أَخْشَى أَنْ تَكُونَ صَدَقَةً فَأُلْقِيهَا».

2912- … Hemmâm b. Münebbih'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'-dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Ben aile halkımın yanına gidiyorum da evimde yatağımın üzerine bir hurma tanesinin düşmüş olduğunu görüyorum. Onu yiyeyim diye kaldırıyorum ancak sadaka olduğundan korktuğum için onu hemen bırakıyorum."***[198]

٢٩١٣- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْمُؤْمِنِ الْخُرَاسَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ شَقِيقٍ، قَالَ: ثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ وَاقِدٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ بُرَيْدَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: جَاءَ سَلْمَانُ الْفَارِسِيُّ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، حِينَ قَدِمَ الْمَدِينَةَ بِمَائِدَةٍ عَلَيْهَا رُطَبٌ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا هَذَا يَا سَلْمَانُ»؟ قَالَ: صَدَقَةٌ عَلَيْكَ، وَعَلَى أَصْحَابِكَ. قَالَ: «ارْفَعْهَا فَإِنَّا لَا نَأْكُلُ الصَّدَقَةَ» فَرَفَعَهَا. فَجَاءَهُ مِنَ الغَدِ بِمِثْلِهِ، فَوَضَعَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَ: «مَا هَذَا يَا سَلْمَانُ»؟ قَالَ: هَدِيَّةٌ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَصْحَابِهِ: «انْبَسِطُوا».

2913- … Bize Abdullah b. Büreyde tahdis edip dedi ki: Ben babamı şöyle derken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Medine'ye geldiğinde Selman el-Fârisî yanına, üzerinde taze hurma bulunan bir sofra ile geldi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Bu nedir ey Selman?"*** diye sordu. Selman: Sana ve ashabına bir sadakadır, dedi. Allah Rasulü: ***"Kaldır onu! Çünkü biz sadaka yemeyiz"*** dedi. Bunun üzerine Selman onu kaldırdı. Ertesi günü yine aynısını getirdi ve Hz. Peygamber'in önüne koydu. Allah Rasulü: ***"Bu ne ey Selman?"*** diye sordu. Selman: Hediyedir, deyince Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashabına; ***"Gelin, afiyetle yiyin"*** buyurdu.

***

198 Buhârî, Büyu', 4, Lukata, 6; Müslim, Zekât, 163; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 317.

Ebu Cafer dedi ki: Bütün bu rivayetler, Haşimoğullarına sadakanın haram olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bölümde bunlara muhalif olduğuna dair delil bulunmayan daha önce zikretmiş olduğumuz rivayet hariç, bunları nesh eden, bunlarla çelişen bir şey de bilmiyoruz.

Eğer birisi: Burada sözü edilen sadaka özel olarak zekâttır. Bunun dışındaki diğer sadakalarda ise bir sakınca yoktur diyecek olursa, ona şöyle cevap verilir:

Bu rivayetlerde sizin kanaatinizi reddedecek hususlar bulunmaktadır. Behz b. Hakîm'in rivayet ettiği (2904 no'lu) hadisinde, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir şey getirildiğinde, onun: ***"Bu bir hediye midir yoksa sadaka mıdır?"*** diye sorduğu ifade edilmektedir. Eğer sadakadır derlerse ashabına: ***"Siz yiyin"*** derdi. Allah Rasulü, soru sorduğu kimseden "bu bir sadakadır" cevabını alınca, zekât türünden bir sadaka mıdır yoksa başka bir şey midir? sormak ihtiyacı duymamıştır.

İşte bu da, bu hususta diğer sadakaların da hükmünün böyle olduğuna delildir.

Selman *radıyallahu anh*'ın (2898 no'lu) hadisinde de şöyle dediği belirtilmektedir: Ona gittim. O: ***"Bu bir hediye midir yoksa sadaka mıdır?"*** sordu. Ben: "Hayır, sadakadır. Çünkü sizlerin fakir kimseler olduğunuzu haber aldım" dedim. Bundan dolayı onu yemedi. Selman *radıyallahu anh* ise o gün zekât vermesi gerekmeyen bir köle idi.

İşte bu da, ister nafile, ister başka türden olsun bütün sadakaların Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e de, diğer Haşimoğullarına da haram olduğuna delildir.

Nazar (akli düşünme ve kıyas) da aynı şekilde bu konuda farzların ve nafilelerin hükmünün eşit olduğuna delildir. Çünkü biz şunu görüyoruz: Haşimoğullarından olmayan zenginler ve fakirler farz ve nafile sadakalar hususunda aynı durumdadırlar. Farz olan sadakayı alması haram olan bir kimsenin, farz olmayan bir sadakayı alması da aynı şekilde haramdır.

Haşimoğullarına farz olan sadakaları almak haram olduğuna göre, farz olmayan sadakaları almak da haramdır.

İşte bu hususta doğru kıyas budur ve bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Ancak bu hususta Ebu Hanife'den farklı bir rivayet gelmiştir. Ondan Haşimoğullarına tüm sadakaların verilmesinde bir sakınca yoktur dediği rivayet edilmiştir.

Bize göre, onun bu görüşe sahip olmasının sebebi şudur: Sadakaların (Hz. Peygamber hayatta iken) onlara haram kılınışı, onlara ganimetin beşte birinden zevi'l-kurba (Peygamberin yakın akrabaları) adı altında pay ayrılmış olmasından dolayı idi.

Şimdi bu payın onlara verilmesi söz konusu olmayıp Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefatı sebebiyle bu pay başkalarına dönünce, bundan dolayı daha önce kendilerine haram olan bir şey artık onlara helaldir. Bunun onlara haram kılınması ise onlara o zaman için helal olan bir başka şey (beşte birdeki payların)den dolayıdır.

Bana Süleyman b. Şuayb babasından tahdis etti. O Muhammed'den, o Ebu Yusuf'dan, o Ebu Hanife'den bu konuda Ebu Yusuf'un görüşü gibi bir görüş de nakletmiştir. Biz de bunu kabul ediyoruz.

Bir kimse: Peki, onların mevlalarına (azad edilmiş kölelerine) sadakayı mekruh görüyor musun? diye soracak olursa, şöyle derim:

Bu bölümde zikretmiş olduğumuz (2895 ve 2899 no'lu) Ebu Râfi' hadisi dolayısıyla evet. Ebu Yusuf -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- da *Kitabu'l-İmla*'da bu görüşü ifade etmiştir. Ben de arkadaşlarımızdan (mezhebimize mensup ilim adamlarından) bu hususta ona muhalefet eden bir kimsenin bulunduğunu bilmiyorum.

Birisi: Peki, Haşimoğullarından bir kimsenin sadaka üzerinde amil (tahsildar) olarak çalışmasını mekruh görür müsün? diye sorarsa, ben: Hayır, derim.

Eğer, hâlbuki senin daha önce zikrettiğin Rebîa b. el-Hâris ile el-Fadl b. Abbas'ın (2896 no'lu) hadisinde onlara neler söylediği geçtiği halde niçin (bu görüşü kabul ediyorsun) derse, derim ki: O hadiste böyle bir iş yasaklanmamaktadır. Çünkü onlar, kendilerinin ihtiyaçlarını karşılamak için sadaka toplamak üzere görevlendirmelerini istemişlerdi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de onların ihtiyaçlarını bundan başka bir yolla karşıladı.

Bununla birlikte insanların kirleri üzerinde çalıştırmak suretiyle onların bir şeyler yemesini engellemek istemiş de olabilir. Yoksa bunu, çalışmaları-

na karşılık olarak kendilerine verilecek bir ücretin onlara haram olmasından dolayı engellememiştir.

Biz buna delil olacak rivayetler de bulduk:

٢٩١٤- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: ثَنَا قَبِيصَةُ بْنُ عُقْبَةَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِي عَائِشَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي رَزِينٍ عَنْ أَبِي رَزِينٍ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ لِلْعَبَّاسِ: سَلْ اَلنَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْتَعْمِلُك عَلَى الصَّدَقَاتِ. فَسَأَلَهُ فَقَالَ: «مَا كُنْتُ لَاَسْتَعْمِلَكَ عَلَى غُسَالَةِ ذُنُوبِ النَّاسِ».

2914- … Abdullah b. Ebi Rezîn'den, o Ebu Rezin'den, o da Ali *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben (amcam) Abbas'a Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den seni zekât toplamakla görevlendirmesini iste dedim. Amcam Abbas ondan bu görevi isteyince: ***"İnsanların günahlarının kendisiyle yıkandığı bir işi görmek için seni görevlendirmem"*** dedi.

***

Görüldüğü gibi o, insanların günahlarının kendisiyle yıkandığı bir mal tahsilâtı için onu görevlendirmeyi hoş görmemiştir. Yoksa bu, yapacağı iş karşılığında ona verilecek olan ücretin haram olduğundan dolayı bu iş ona haramdır anlamında değildir.

Ebu Yusuf -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- Haşimoğullarının, alacakları ücretin sadakadan (zekâttan) olması halinde zekât toplayıcılığında çalışmalarını mekruh görmüştür. O, şöyle demektedir: "Çünkü sadaka (zekât), zekât verenin malından Yüce Allah'ın isimlerini saydığı sınıflara verilir. Böylelikle sadaka veren onun bazısına -o miktarı ona helal olmamakla birlikte- sahip olur."

Yine bu hususta Ebu Râfi'in sözü geçen (2895 ve 2899 no'lu) hadisini de delil göstermiştir. Mahzumoğullarından zekât toplamak üzere görevlendirilen kişi, ondan, kendisi de payına düşeni almak üzere beraberinde çıkmasını istemişti. Ebu Râfi'in, zekât toplamak için çalışıp ücretini ondan alması dışında zekâttan bir şeyler alması ise imkânsız bir şeydir.

Ancak bu hususta başkaları Ebu Yusuf'a muhalefet ederek: Haşimoğul-

larından birisinin zekâttan ücret almasında bir sakınca yoktur. Çünkü o, bu ücreti yaptığı iş karşılığında alır. Böyle bir iş zenginlere de helaldir, demiştir.

Böyle bir iş zenginlikleri dolayısıyla sadakanın kendilerine haram olduğu zengin kimselere haram olmadığına göre, kıyasta da nesebleri dolayısıyla sadaka almaları kendilerine haram kılınmış olan Haşimoğullarına da bunun haram olmaması gerekir.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den Berîre'ye verilen bir sadakadan yediği ve: ***"Bu, ona bir sadakadır. Bizim için de bir hediyedir"*** dediği rivayet edilmiştir.

٢٩١٥- حَدَّثَنَا بِذَلِكَ فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ الْاَصْبَهَانِيُّ، قَالَ: أَنَا شَرِيكٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْاَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَفِي الْبَيْتِ، رِجْلُ شَاةٍ مُعَلَّقَةٍ، فَقَالَ: «مَا هَذِهِ»؟ فَقُلْتُ: تُصُدِّقَ بِهِ عَلَى بَرِيرَةَ فَأَهْدَتْهُ لَنَا. فَقَالَ: «هُوَ عَلَيْهَا صَدَقَةٌ، وَهُوَ لَنَا هَدِيَّةٌ» ثُمَّ أَمَرَ بِهَا فَشُوِيَتْ.

2915- … el-Esved'den, o Âişe'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* odama girdi. Odamda asılı duran bir koyun ayağı vardı. Allah Rasulü: ***"Bu nedir?"*** diye sordu. Ben: Bu, Berîre'ye sadaka olarak verilmişti, o da onu bize hediye etti, dedim. Bunun üzerine Allah Rasulü: ***"Bu, ona verilmiş bir sadakadır ve bizim için bir hediyedir"*** dedi, sonra da emri üzerine ateşte pişirildi.[199]

٢٩١٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: دَخَلَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْبُرْمَةُ تَفُورُ بِلَحْمٍ وَأَدَمٍ مِنْ أَدَمِ الْبَيْتِ، فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَلَمْ أَرَ بُرْمَةً فِيهَا لَحْمٌ»؟ قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللّٰهِ، وَلَكِنَّ ذَلِكَ لَحْمٌ تُصُدِّقَ بِهِ عَلَى بَرِيرَةَ، وَأَنْتَ لَا تَأْكُلُ الصَّدَقَةَ. فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هُوَ صَدَقَةٌ

199 Hadis çeşitli yollarla ve senetlerle rivayet edilmiştir: Buhârî, Zekât, 61, 62, Hîbe, 7, Ferâiz, 19; Müslim, Zekât, 170, 171, 172; Ebu Davud, Zekât, 30; Nesâî, Zekât, 99, Talâk, 6, 29; İbn Mâce, Talâk, 29; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 281, III, 117, 130, VI, 46, 115…

عَلَيْهَا، وَهُوَ لَنَا هَدِيَّةٌ».

2916- … el-Kasım b. Muhammed'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* içeri girdi. O sırada tencerenin içinde et ve bir ev yemeği pişiyordu. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Ben içinde et bulunan bir tencere görmemiş miydim?"*** dedi. Onlar: Öyledir ey Allah'ın Rasulü! Fakat o Berîre'ye sadaka olarak verilmiş bir ettir, sen ise sadaka yemezsin, dediler. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"O, ona bir sadakadır ve bizim için bir hediyedir"*** dedi.[200]

٢٩١٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلاَلٍ، عَنْ رَبِيعَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2917- Bize Ali b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Mesleme tahdis edip dedi ki: Bize Süleyman b. Bilal, Rebîa'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٩١٨- حَدَّثَنَا عَلِيٌّ، قَالَ: ثَنَا عَفَّانَ، قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ، قَالَ: ثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: تُصُدِّقَ عَلَى بَرِيرَةَ بِصَدَقَةٍ فَأَهْدَتْ مِنْهَا لِعَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «هُوَ لَنَا هَدِيَّةٌ، وَلَهَا صَدَقَةٌ».

2918- … İkrime'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Berîre'ye bir sadaka verildi. O da onun bir parçasını Âişe *radıyallahu anhâ*'ya hediye etti. Hz. Âişe bunu Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e söyleyince, Hz. Peygamber: ***"O bizim için bir hediyedir, onun için de bir sadakadır"*** dedi.[201]

٢٨١٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْوَهْبِيُّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ إِسْحَاقَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ السَّبَّاقِ، عَنْ جُوَيْرِيَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ، قَالَتْ: تُصُدِّقَ عَلَى مَوْلَاةٍ لِي بِعُضْوٍ مِنْ

200 Bir önceki hadisin kaynaklarına bakınız.
201 2915 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

لَحْمٍ، فَدَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عَشَاءٍ»؟ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ مَوْلَاتِي فُلانَةُ تُصُدِّقَ عَلَيْهَا بِعُضْوٍ مِنْ لَحْمٍ، فَأَهْدَتْهُ لِي وَأَنْتَ لا تَأْكُلُ الصَّدَقَةَ. فَقَالَ: «قَدْ بَلَغَتْ مَحِلَّهَا فَهَاتِيهِ -أَيْ نَاوِلِينِيهِ-». فَأَكَلَ مِنْهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

2919- … Cüveyriye bintu'l-Hâris dedi ki: Benim bir cariyeme bir et parçası sadaka olarak verildi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* yanıma geldi ve: ***"Sizde akşam yemeği olarak bir şeyler var mı?"*** diye sordu. Ben: Ey Allah'ın Rasulü! Filan cariyeme bir parça et sadaka olarak verildi, o da onu bana hediye etti. Sen ise sadaka yemezsin, dedim. O: ***"(O hediye) yerini bulmuştur. Haydi, Onu getir"*** dedi ve ondan yedi.[202]

٢٩٢٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: الزُّهْرِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ بْنُ السَّبَّاقِ، عَنْ جُوَيْرِيَةَ مِثْلَهُ.

2920- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize İbrahim b. Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan tahdis edip dedi ki: Bize ez-Zührî tahdis edip dedi ki: Bana Ubeyd b. es-Sebbâk, Cüveyriye'den haber verdi deyip hadisi aynen nakletti.

٢٩٢١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمِنْهَالِ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، قَالَ: ثَنَا خَالِدُ الْحَذَّاءُ، عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ: دَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فَقَالَ: «هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ»؟ قَالَتْ: لَا إِلَّا شَيْءٌ بَعَثَتْ بِهِ إِلَيْنَا نُسَيْبَةُ مِنَ الشَّاةِ الَّتِي بَعَثْتَ إِلَيْهَا مِنَ الصَّدَقَةِ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّهَا قَدْ بَلَغَتْ مَحِلَّهَا».

2921- … Hafsa bint Sîrîn'den, o Ümmü Atiyye'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Âişe *radıyallahu anhâ*'nın yanına girip: ***"Yanınızda (yiyecek) bir şey var mı?"*** diye sordu. Hz. Âişe:

202 Buhârî, Zekât, 64; Müslim, Zekât, 169.

Senin Nuseybe'ye sadakadan göndermiş olduğun koyundan Nuseybe'nin bize göndermiş olduğu parça dışında bir şey yok, deyince Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Şüphesiz ki o yerine ulaşmıştır"*** dedi.[203]

٢٩٢٢- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ أَبِي الْاَسْوَدِ، عَنْ أَبِي مَعْنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ الاشَجِّ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ وَهْبٍ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَسَمَ غَنَمًا مِنَ الصَّدَقَةِ، فَأَرْسَلَ إِلَى زَيْنَبَ الثَّقَفِيَّةِ بِشَاةٍ مِنْهَا، فَأَهْدَتْ زَيْنَبُ مِنْ لَحْمِهَا لَنَا. فَدَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ تُطْعِمُونَا؟» قُلْنَا: لَا وَاللّٰهِ يَا رَسُولَ اللّٰهِ، فَقَالَ: «أَلَمْ أَرَ لَحْمًا آنِفًا أُدْخِلَ عَلَيْكُمْ»؟ قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللّٰهِ ذَاكَ مِنَ الشَّاةِ الَّتِي أَرْسَلْتَ بِهَا إِلَى زَيْنَبَ مِنَ الصَّدَقَةِ، وَأَنْتَ لَا تَأْكُلُ الصَّدَقَةَ، فَلَمْ نُحِبَّ أَنْ نُمْسِكَ مَا لَا تَأْكُلُ مِنْهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَوْ أَدْرَكْتُهُ لَاَكَلْتُ مِنْهُ».

2922- ... Abdullah b. Vehb'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşi Ümmü Seleme'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zekât koyunlarından birkaçını paylaştırdı. Onlardan birini de Sakifli Zeyneb'e gönderdi. Zeyneb de bize o koyunun etinden bir miktar hediye etti. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yanımıza gelip: ***"Bize yedireceğiniz bir şeyiniz var mı?"*** diye sordu. Biz: Allah'a yemin ederiz ki, yok ey Allah'ın Rasulü! dedik. O: "Ben az önce size bir et getirildiğini görmedim mi?" dedi. Biz: Ey Allah'ın Rasulü! O, senin sadakadan Zeyneb'e göndermiş olduğun koyundan idi. Sen ise sadaka yemezsin. Biz de senin yemediğin bir şeyi alıkoymayı sevmedik, dedik. Allah Rasulü: ***"Eğer ona yetişmiş olsaydım, ondan yerdim"*** dedi.

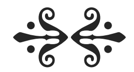
***

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Berîre'ye sadaka olarak verilmiş olan bir şeyi yemesi, hediye olarak ona malik olduğundan dolayı caiz olduğu-

203 2919 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

na göre, Haşimoğullarından olan birisinin de sadakadan ücret (maaş) alması caiz olur. Çünkü o, bu mala sadaka yoluyla değil, çalışması karşılığında sahip olmaktadır.

İşte nazar (kıyas) bu şekildedir ve bu, Ebu Yusuf'un -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- bu hususta benimsediği görüşten daha sahihtir.

٢- بَابُ ذِي الْمِرَّةِ السَّوِيِّ الْفَقِيرِ هَلْ يَحِلُّ لَهُ الصَّدَقَةُ أَمْ لا ؟

2- GÜCÜ KUVVETİ YERİNDE, SAĞLIKLI FAKİR KİMSEYE SADAKA HELAL OLUR MU, OLMAZ MI?

٢٩٢٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا الْحَجَّاجُ بْنُ الْمِنْهَالِ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ أَخْبَرَنِي سَعْدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: سَمِعْتُ رَيْحَانَ بْنَ يَزِيدَ، وَكَانَ أَعْرَابِيًّا صَدُوقًا، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو: وَلَا تَحِلُّ الصَّدَقَةُ لِغَنِيٍّ وَلَا لِذِي مِرَّةٍ سَوِيٍّ.

2923- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize el-Haccâc b. el-Minhâl tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Bana Sa'd b. İbrahim haber verip dedi ki: Reyhan b. Yezid'i -ki o, doğru bir bedevi idi- şöyle derken dinledim: Abdullah b. Amr: "Sadaka zengin birisine de, gücü kuvveti yerinde sağlıklı birisine de helal değildir" dedi.[204]

٢٩٢٤- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَعْدٍ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِي عَامِرٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو يَقُولُ ذَلِكَ.

2924- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb tahdis edip dedi ki:

---

204 Hadis çeşitli sened ve yollarla rivayet edilmiştir: Ebu Davud, Zekât, 24; Tirmizî, Zekât, 23; Nesâî, Zekât, 90; İbn Mâce, Zekât, 26; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 164, 192, IV, 62, V, 275.

Bize Şu'be, Sa'd'dan tahdis etti. O Âmiroğullarından bir adamdan, o Abdullah b. Amr'dan, bunu söylediğini rivayet etti.

٢٩٢٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو حُذَيْفَةَ. ح

2925- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Huzeyfe tahdis etti, H.

٢٩٢٦- وَحَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَا: ثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ رَيْحَانَ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2926- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis edip (Ebu Huzeyfe ile) dediler ki: Bize Süfyan es-Sevrî, Sa'd b. İbrahim'den tahdis etti. O Reyhan b. Yezid'den, o Abdullah b. Amr'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٢٩٢٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا الْحَجَّاجُ بْنُ الْمِنْهَالِ، قَالَ: ثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ الْيَمَامِيُّ، عَنْ سِمَاكٍ أَبِي زُمَيْلٍ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِي هِلَالٍ: قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

2927- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize el-Haccâc b. el-Minhâl tahdis edip dedi ki: Bize İkrime b. Ammâr el-Yemânî, Simâk Ebu Zümeyl'den tahdis etti. O Hilâloğullarından bir adamdan rivayet etti. O: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle derken dinledim, deyip hadisi aynen zikretti.

٢٩٢٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا مُعَلَّى بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ أَبِي حُصَيْنٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2928- Bize Ali b. Ma'bed tahdis edip dedi ki: Bize Mualla b. Mansûr tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Bekir b. Ayyâş, Ebu Husayn'dan tahdis etti, o Ebu

Salih'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı hadisi rivayet etti:

٢٩٢٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَيَّاشٍ، عَنْ أَبِي حُصَيْنٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2929- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud, Ebu Bekir b. Ayyâş'tan tahdis etti, o Ebu Husayn'dan, o Salim b. Ebi'l-Ca'd'dan, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı hadisi rivayet etti.

٢٩٣٠- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2930- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Gassân tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Bekr b. Ayyâş tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, sadakanın gücü kuvveti yerinde olan kimseye helal olmayacağı görüşünü benimsemiş, onu zengin gibi değerlendirmiş ve bu konuda da bu rivayetleri delil göstermiştir.

Ancak bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Fakir olan herkesin, gücü kuvveti yerinde olsun, kötürüm olsun sadaka alması helaldir. Onlar az önce geçen bu rivayetlerin yorumu konusunda Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Sadaka gücü kuvveti yerinde bir kimseye helal değildir"*** sözünü, sadaka almaktan başka bir şeye gücü yetmeyen kötürüm fakire helal olduğu gibi, aynı şekilde böylesine helal olmaz demektir, şeklinde yorumlamaktadırlar. Çünkü sadaka almaktan başka yapacak bir şeyi olmayan fakir, sadakayı, bütün yönleriyle ona ihtiyacı olduğundan dolayı zaruret ve muhtaçlık sebebiyle almaktadır.

Oysa gücü kuvveti yerinde, kazanma kudreti bulunan bir kimseye sadakanın helal olması bunun gibi değildir. Çünkü fakir ve kötürüm bir kimseye,

kötürümlük açısından da, başka bir kazanç elde edememesi açısından da sadaka helaldir.

Sadaka, gücü kuvveti yerinde olan bir kimseye ise özel olarak yalnızca fakir oluşu bakımından helal olur. Sadaka almak her ikisi için de helal olmakla birlikte, gücü kuvveti yerinde olan bir kimse için daha faziletli olan, sadaka almamak ve emeğiyle kazanıp yemektir.

Bu kabilden ifadeler bazen ağırlaştırılarak: Helal olmaz ya da bu iş olmaz denilebilir. Ancak bundan kastedilen o şeyin helal olmasının sebeplerinin tam ve eksiksiz anlatılmasıdır. Her ne kadar sözü edilen o şey, o sebepler eksiksiz olarak bulunmadan helal olabiliyorsa da bu tür ifadelerin kullanıldığı olur.

Bu kabilden olmak üzere Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: ***"Miskin (yoksul), dolaşıp dilencilik eden ve bir iki hurma ile bir iki lokma ile geri dönen kimse değildir. Asıl miskin, dilenmeyen ve fark edilip de kendisine tasaddukta bulunulmayan kimsedir."***[205]

Buna göre, miskin oluşun sebep ve hükümleri dışında kalıp dilencilik yapan bir kimsenin, sadaka alması helal olmayacak ve ona verilen sadaka yerini bulmayacak şekildeki bir miskin olduğu kastedilmemektedir. Ancak bununla, böyle bir kimsenin, miskinliğin bütün niteliklerini kendisinde taşıyan eksiksiz ve tam anlamıyla bir miskin olmadığı anlatılmaktadır.

İşte Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Sadaka, gücü kuvveti yerinde bir kimseye helal değildir"*** sözü de böyledir. Yani sadakanın helal olmasını sağlayan bütün sebeplerin bir arada bulunması bakımından -bunların bazıları dolayısıyla helal olsa bile- onun için helal değildir.

Birinci görüş sahipleri, görüşlerinin lehine şu rivayetleri de delil gösterirler:

٢٩٣١- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ قَالَ: ثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَدِيِّ بْنِ الْخِيَارِ، قَالَ: حَدَّثَنِي رَجُلَانِ مِنْ قَوْمِي، أَنَّهُمَا أَتَيَا النَّبِيَّ صَلَّى

205 Buhârî, Zekât, 53; Müslim, Zekât, 101; Nesâî, Zekât, 76; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 384, 446, II, 316.

اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَقْسِمُ الصَّدَقَةَ فَسَأَلاهُ مِنْهَا، فَرَفَعَ الْبَصَرَ وَخَفَضَهُ، فَرَآهُمَا جَلْدَيْنِ قَوِيَّيْنِ فَقَالَ: «إِنْ شِئْتُمَا فَعَلْتُ، وَلَا حَقَّ فِيهَا لِغَنِيٍّ، وَلَا لِقَوِيٍّ مُكْتَسِبٍ».

2931- Bize Ebu Ümeyye tahdis edip dedi ki: Bize Cafer b. Avn tahdis edip dedi ki: Bize Hişâm b. Urve, babasından tahdis etti. O Ubeydullah b. Adiy b. el-Hiyâr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bana kavmimden iki adamın tahdis ettiğine göre, onlar, sadaka (zekât) mallarını paylaştırırken Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gittiler. Ondan sadakadan kendilerine bir şeyler vermesini istediler. Onları baştan aşağı süzdü. Her ikisinin de güçlü, kuvvetli kimseler olduklarını görünce: ***"Dilerseniz veririm. Fakat bunda zengin bir kimsenin de kazanabilen, güçlü bir kimsenin de hakkı yoktur"*** buyurdu.[206]

٢٩٣٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، وَاللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2932- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis edip dedi ki: Bana Amr b. el-Hâris ile el-Leys b. Sa'd, Hişâm b. Urve'den haber verdiler. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٩٣٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا الْحَجَّاجُ بْنُ الْمِنْهَالِ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، وَهَمَّامٌ، عَنْ هِشَامٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادَةِ مِثْلَهُ.

2933- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize el-Haccâc b. el-Minhâl tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme ile Hemmâm, Hişâm'dan tahdis ettiler. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Bu görüşü benimseyenler şöyle derler: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in o iki şahsa: ***"Gücü kuvveti yerinde, kazanabilen kimsenin bunda hakkı yoktur"*** buyurmuş olması, gücü kuvveti yerinde, kazanabilen bir

206 Ebu Davud, Zekât, 24; Nesâî, Zekât, 91; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 224, V, 362.

kimsenin sadakada bir payının bulunmadığına ve böyle birisine sadakadan (zekâttan) bir şeyler verenin, o verdiğinin yerini bulmayacağına delildir.

Bu hususta bu görüş sahiplerine karşı diğerlerinin deliline gelince; Allah Rasulü'nün: ***"Dilerseniz veririm. Fakat zengin bir kimsenin bunda bir hakkı yoktur"*** sözünün anlamı şudur: Sizin zenginliğiniz benim için gizlidir (onu bilemem). Eğer zengin kimseler iseniz sizin bunda bir hakkınız yoktur. Ancak isterseniz veririm. Çünkü ben sizin zengin olduğunuzu bilmiyorum. Dolayısıyla benim size bundan bir şeyler vermem benim için mubahtır. Fakat benim fakirliğinize delil saydığım bana görünen dış halinizden farklı olarak gerçekte zengin olduğunuzu biliyor iseniz o takdirde benim size verdiğimi almanız size helal olmaz.

Allah Rasulü'nün: ***"Kazanabilecek, gücü kuvveti yerinde"*** sözüne gelince; bu da, kazanabilecek durumda olup gücü yeten kimsenin sadakayı (ve zekâtı) almaya, gerekli bütün yönlerden hakkı yoktur anlamına gelir. Böylelikle bunun da anlamı, daha önce Allah Rasulü'nün: ***"Gücü kuvveti yerinde kimseye de (helal değildir)"*** sözü ile ilgili yaptığımız açıklama kabilindendir.

Bir şahısta âlim olmanın bütün sebepleri eksiksiz olarak bulunduğu takdirde "filan kişi hakkıyla âlimdir" denilir. Ancak bu mertebeden daha aşağıda ise âlim olsa bile "o hakkıyla âlimdir" denmez.

Aynı şekilde fakir olmasını sağlayan bütün sebepleri eksiksiz olarak kendisinde taşıyan kişilerden başkası için -bir bakıma fakir olsa dahi-: "Gerçekten hakkıyla fakirdir" denilmez. Bundan dolayı Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* o iki kişiye: ***"Bunda kazanabilen güçlü kimsenin hakkı yoktur"*** demiştir. Bu, kazanabilen güçlü bir kimse olduğu halde hakkıyla, tam anlamıyla sadaka alabileceklerden olacak şekilde onda hakkı yoktur, demektir.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in zekâtı fakir olması şartıyla kazanabilecek, güçlü kimseye vermesi caiz olmasaydı, ikisine de: ***"Dilerseniz veririm"*** demezdi.

İşte bu rivayetler ile ilgili en uygun yorum budur. Çünkü bunlar birinci görüş sahiplerinin anladığı şekilde yorumlanacak olursa, aşağıdaki rivayetlerde olduğu gibi Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelen başka rivayetlerle çelişirler:

٢٩٣٤- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ الزَّهْرَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ هِلَالِ بْنِ حُصَيْنٍ، قَالَ: نَزَلْتُ دَارَ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيّ بِالْمَدِينَةِ، فَضَمَّنِي وَإِيَّاهُ الْمَجْلِسُ، فَقَالَ: أَصْبَحُوا ذَاتَ يَوْمٍ وَقَدْ عَصَبُوا عَلَى بَطْنِهِ حَجَرًا مِنَ الجُوعِ. فَقَالَتْ لَهُ امْرَأَتُهُ أَوْ أُمُّهُ: لَوْ أَتَيْتَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلْته، فَقَدْ أَتَاهُ فُلَانٌ فَسَأَلَهُ فَأَعْطَاهُ، وَأَتَاهُ فُلانٌ فَسَأَلَهُ فَأَعْطَاهُ. فَقُلْتُ: لا وَاللهِ، حَتَّى أَطْلُبَ، فَطَلَبْتُ، فَلَمْ أَجِدْ شَيْئًا، فَاسْتَبَقْتُ إِلَيْهِ وَهُوَ يَخْطُبُ وَهُوَ يَقُولُ: «مَنْ اِسْتَغْنَى أَغْنَاهُ اللهُ، وَمَنْ اسْتَعَفَّ أَعَفَّهُ اللهُ، وَمَنْ سَأَلَنَا إِمَّا أَنْ نَبْذُلَ لَهُ وَإِمَّا أَنْ نُوَاسِيَهُ، وَمَنْ اسْتَعَفَّ عَنَّا وَاسْتَغْنَى أَحَبُّ إِلَيْنَا مِمَّنْ سَأَلَنَا». قَالَ: فَرَجَعْتُ، فَمَا سَأَلْتُ أَحَدًا بَعْدُ، فَمَا زَالَ اللهُ يَرْزُقُنَا حَتَّى مَا أَعْلَمُ بَيْتًا فِي الْمَدِينَةِ أَكْبَرَ سُؤَالًا مِنَّا.

2934- … Hilâl b. Husayn dedi ki: Medine'de Ebu Said el-Hudrî'nin evine misafir oldum. Onunla birlikte aynı mecliste idim. Dedi ki: Bir gün sabah olduğunda açlıktan dolayı onun karnına bir taş bağlamışlardı.

(Ebu Said'in) hanımı ya da annesi ona: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gitsen de ondan bir şeyler istesen. Çünkü filan kişi gitti, ondan bir şeyler istedi ve ona verdi. Filan da gitti, o da ondan bir şeyler istedi ona da verdi, dediler. Ben (Ebu Said): Hayır, Allah'a yemin ederim bir şeyler kazanmak için gitmedikçe bunu yapmam dedim, fakat hiçbir şey kazanamadım. Hemen onun yanına gittim. O sırada bir hutbe veriyordu ve şunları söylüyordu: ***"Kim (muhtaç olduğu halde) muhtaçlık göstermezse Allah onu ihtiyaçtan kurtarır. Kim iffetini korursa, Allah da onun iffetini korur. Bizden bir şeyler isteyene ya bir şeyler veririz ya da onun gönlünü hoş tutarız. Fakat bize karşı iffetli davranan ve ihtiyacını arzetmeyen bir kimseyi, bizden bir şeyler isteyene göre daha çok severiz."***

Ebu Said dedi ki: Bunun üzerine geri döndüm ve ondan sonra hiç kimseden bir şey istemedim. Allah da bize olan rızkını artırıp duruyor. Öyle ki, kendilerinden bizden daha çok bir şeyler istenen Medine'de bir ev bulunduğunu bilmiyorum.[207]

---

207 Buhârî, Rikâk, 20, Zekât, 18, 50; Müslim, Zekât, 124; Ebu Davud, Zekât, 28; Tirmizî, Birr, 76; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 12, 44, 47.

٢٩٣٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمِنْهَالِ، قَالَ ثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ هِلَالِ بْنِ مُرَّةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: أَعْوَزْنَا مَرَّةً، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ اِسْتَعَفَّ أَعَفَّهُ اللهُ، وَمَنْ اسْتَغْنَى أَغْنَاهُ اللهُ، وَمَنْ سَأَلَنَا أَعْطَيْنَاهُ». قَالَ: قُلْتُ فَلاسْتَعِفَّ فَيُعِفَّنِي اللهُ وَلَاسْتَغْنِ فَيُغْنِيَنِي اللهُ. قَالَ: فَوَاللهِ مَا كَانَ إِلَّا أَيَّامٌ حَتَّى إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَسَمَ زَبِيبًا فَأَرْسَلَ إِلَيْنَا مِنْهُ، ثُمَّ قَسَمَ شَعِيرًا، فَأَرْسَلَ إِلَيْنَا مِنْهُ ثُمَّ سَالَتْ عَلَيْنَا الدُّنْيَا، فَغَرَّقَتْنَا إِلَّا مَنْ عَصَمَ اللهُ.

2935- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. el-Minhâl tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. Zurey' tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Ebi Arûbe, Katâde'den tahdis etti. O Hilâl b. Mürre'den, o Ebu Said el-Hudrî'den, şöyle dediğini rivayet etti: Bir seferinde muhtaç duruma düşmüştük. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gidip ona bu durumu söyledim. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Kim iffetini korursa, Allah da onu iffetli kılar. Kim ihtiyacını göstermezse, Allah da onu ihtiyaçtan kurtarır. Bizden bir şeyler isteyene de bir şeyler veririz."***

Ebu Said dedi ki: Ben de andolsun iffetli davranacağım, Allah da benim iffetimi koruyacaktır. Kendimi muhtaç göstermeyeceğim, Allah da beni ihtiyaçtan kurtaracaktır, dedim. (Ebu Said) sözüne devam ederek dedi ki: Allah'a yemin ederim, aradan birkaç gün geçmemişti ki Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir miktar kuru üzüm paylaştırdı. Ondan bize de gönderdi. Daha sonra arpa paylaştırdı, ondan da bize gönderdi. Sonra dünya üzerimize (sel gibi) akmaya başladı ve Allah'ın koruduğu kimseler dışında hepimizi bu akıntının içine aldı.

٢٩٣٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمِنْهَالِ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ، قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ هِلَالِ بْنِ حُصَيْنٍ أَخِي بَنِي مُرَّةَ بْنِ عَبَّادٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ. قَالَ ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، هَذَا هُوَ الصَّحِيحُ.

2936- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b.

el-Minhâl tahdis edip dedi ki: Bize Yezid tahdis edip dedi ki: Bize Hişâm, Katâde'den tahdis etti. O Mürre b. Abbâd oğullarından Hilâl b. Husayn'dan, o Ebu Said'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen rivayet etti. İbn Ebi Davud dedi ki: Sahih olan da budur.

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Bizden bir şeyler isteyene bir şeyler veririz"*** buyuruyor ve bu şekilde ashabına hitab ediyor. Hâlbuki onların büyük çoğunluğu kötürüm değil, sağlıklı kimselerdiler. Ancak fakir idiler. Sağlıklıdırlar diye onlara sadaka ve zekâttan vermemezlik etmedi. İşte bu da, bizim yaptığımız açıklamanın doğruluğuna delildir. Bununla birlikte dilenmeyip iffetini koruyan kimsenin, isteyenden daha faziletli olduğunu belirtmiştir. Bundan dolayı Ebu Said ondan bir şey istemedi, istemiş olsaydı şüphesiz ona verecekti. Çünkü o, bunları ona da, ashabından onun gibi olan kimselere de vermiştir.

Yine başka yoldan Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sözünü ettiğimiz açıklamaya delil olan rivayetler nakledilmiştir.

٢٩٣٧- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زِيَادِ بْنِ أَنْعُمَ، عَنْ زِيَادِ بْنِ نُعَيْمٍ، أَنَّهُ سَمِعَ زِيَادَ بْنَ الْحَارِثِ الصُّدَائِيَّ يَقُولُ: أَمَّرَنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى قَوْمِي، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَعْطِنِي مِنْ صَدَقَاتِهِمْ، فَفَعَلَ وَكَتَبَ لِي بِذَلِكَ كِتَابًا. فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ أَعْطِنِي مِنَ الصَّدَقَةِ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يَرْضَ بِحُكْمِ نَبِيٍّ وَلَا غَيْرِهِ فِي الصَّدَقَاتِ، حَتَّى حَكَمَ فِيهَا هُوَ مِنَ السَّمَاءِ، فَجَزَّأَهَا ثَمَانِيَةَ أَجْزَاءٍ، فَإِنْ كُنْتَ مِنْ تِلْكَ الْأَجْزَاءِ أَعْطَيْتُكَ مِنْهَا».

2937- … Ziyad b. Nuaym'dan rivayete göre, o Ziyad b. el-Hâris es-Sudâî'yi şöyle derken işitmiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* beni kavmime emir tayin etti. Ben: Ey Allah'ın Rasulü! Onların sadakalarından (zekâtlarından) bana bir miktar ver, dedim. O da dediğimi yaparak bu konuda benim için bir mektup yazdı. Ardından bir başka adam yanına geldi ve: Ey Allah'ın Rasulü! Sadakadan bana bir şeyler ver, deyince Allah Rasulü

sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: ***"Şüphesiz Yüce Allah sadakalar (zekâtlar) hususunda ne bir peygamberin, ne de bir başkasının vereceği hükmü kabul etmiştir. Bu sebeple onun hakkındaki hükmü bizzat semadan vermiş, onu sekiz bölüme ayırmıştır. Eğer sen bu bölümlerden birisine giriyorsan ondan sana vereyim."***[208]

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte burada, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ziyad b. el-Hâris es-Sudâî'yi kavmine emir olarak tayin ettiğini görüyoruz. Kötürüm olduğu halde ona emirlik vermiş olması imkânsızdır.

Daha sonra Hz. Peygamber'den kavminin sadakasından bir miktar istemiştir. Bu sadaka ise onların zekâtıdır. O da zekâttan bir kısmını ona vermiş ve bedeni sağlıklıdır diye onun bu isteğini reddetmemiştir. Bundan sonra bir başka adam ondan sadakadan pay isteyince, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona: ***"Yüce Allah'ın sadakayı (zekâtı) aralarında paylaştırdığı pay sahiplerinden birisi isen ondan sana veririm"*** buyurmuştur. Böylelikle Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* sadakalar (zekâtlar)ın, Yüce Allah'ın: ***"Sadakalar (zekât) ancak fakirlere, miskinlere... verilir"*** (et-Tevbe, 9/60) ayetinde belirtilen kimselere verileceğini açıklamıştır.

Buna göre bu sınıflardan birisinin kapsamına giren herkes, ister kötürüm olsun ister sağlıklı, Yüce Allah'ın Kitabı'nda, Rasulü'nün de sünnetinde kendilerine pay ayırmış olduğu sadaka alabilmeye ehil kimselerden birisidir.

İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den birinci bölümde rivayet ettiğimiz ***"Sadaka güçlü, kuvvetli kimseye helal olmaz"*** sözünün yer aldığı rivayetler hakkındaki bizim için en uygun yorum budur.

Böylelikle bu rivayetlerin ihtiva ettiği anlam, sözünü ettiğimiz muhkem ayetin de, rivayet ettiğimiz diğer hadislerin de anlamının dışına çıkmamış olur. Bütün bunların taşıdığı anlam da biri diğerini tasdik eden aynı anlam olur.

Diğer taraftan Kabîsa b. el-Muhârik, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den yine buna delil olacak bir hadis rivayet etmiştir:

٢٩٣٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ هَارُونَ بْنِ رِئَابٍ، عَنْ كِنَانَةَ بْنِ نُعَيْمٍ،

208 Ebu Davud, Zekât, 24.

عَنْ قَبِيصَةَ بْنِ الْمُخَارِقِ أَنَّهُ تَحَمَّلَ بِحَمَالَةٍ، فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلَهُ فِيهَا فَقَالَ: «نُخْرِجُهَا عَنْكَ مِنْ إِبِلِ الصَّدَقَةِ، -أَوْ نَعَمِ الصَّدَقَةِ-. يَا قَبِيصَةُ! إِنَّ الْمَسْأَلَةَ حَرُمَتْ إِلَّا فِي ثَلَاثٍ، رَجُلٍ تَحَمَّلَ بِحَمَالَةٍ فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُؤَدِّيَهَا ثُمَّ يُمْسِكُ، وَرَجُلٍ أَصَابَتْهُ جَائِحَةٌ فَاجْتَاحَتْ مَالَهُ، فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُصِيبَ قِوَامًا مِنْ عَيْشٍ، أَوْ سِدَادًا مِنْ عَيْشٍ ثُمَّ يُمْسِكُ، وَرَجُلٍ أَصَابَتْهُ حَاجَةٌ حَتَّى تَكَلَّمَ ثَلَاثَةٌ مِنْ ذَوِي الْحِجَا مِنْ قَوْمِهِ أَنْ حَلَّتْ، حَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُصِيبَ قِوَامًا مِنْ عَيْشٍ، أَوْ سِدَادًا مِنْ عَيْشٍ ثُمَّ يُمْسِكُ، وَمَا سِوَى ذَلِكَ مِنَ الْمَسْأَلَةِ فَهُوَ سُحْتٌ».

2938- … Kinâne b. Nuaym'dan, onun da Kabîsa b. el-Muhârik'den rivayet ettiğine göre, o bir kefalet dolayısıyla borçlanmıştı. Bu yüzden de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına varıp bu konuda kendisine yardımcı olması için ondan istekte bulundu. Hz. Peygamber: ***"Zekât develerinden sana vereceklerimiz seni bu kefaletinden kurtarır. Ey Kabîsa! Şunu bil ki, dilenmek şu üç kişiden başkasına haram kılınmıştır: Bir kişi kefalet altına girmişse onu ödeyinceye kadar dilenmesi helal olur. Sonra da dilenmeyi bırakır. Yine bir kişinin başına bir musibet (felaket) gelip çatmış ve onun malını alıp götürmüşse, onun, hayatını sağlayabilecek miktarı elde edinceye ya da geçimini karşılayıncaya kadar dilenmesi helal olur. Sonra dilenmeyi bırakır. Yine muhtaç düşüp kavminden aklı başında üç kişi (sadaka alması) helal oldu diyecek hale gelen bir kişinin de dilenmesi helal olur. Geçimini sağlayabilecek ya da ihtiyacını karşılayabilecek hale gelinceye kadar dilenebilir. Bunun dışındaki dilenme ise haramdır."*** Buyurdu.[209]

٢٩٣٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ هَارُونَ بْنِ رِئَابٍ، عَنْ كِنَانَةَ بْنِ نُعَيْمٍ الْعَدَوِيِّ، عَنْ قَبِيصَةَ بْنِ الْمُخَارِقِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

2939- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Süleyman b. Harb tahdis

209 Müslim, Zekât, 109; Ebu Davud, Zekât, 26; Nesâî, Zekât, 80; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 477.

edip dedi ki: Bize Hammâd, Harun b. Riâb'dan tahdis etti. O Kinane b. Nuaym el-Adevî'den, o Kabîsa b. el-Muhârik'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etti.[210]

٢٩٤٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا الْحَجَّاجُ بْنُ الْمِنْهَالِ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ هَارُونَ بْنِ رِئَابٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، وَزَادَ: «رَجُلٍ تَحَمَّلَ بِحَمَالَةٍ عَنْ قَوْمِهِ أَرَادَ بِهَا الْإِصْلاحَ».

2940- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize el-Haccâc b. el-Minhâl tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, Harun b. Riâb'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti. Ayrıca: ***"Aralarını düzeltmek isteği ile kavmi arasından bir kefalet ile yükümlülük altına giren bir kişi(nin de dilenmesi helal olur)"*** ibaresini ekledi.

***

Böylelikle Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu hadiste, ihtiyaç sahibi kimsenin, ihtiyacı dolayısıyla maişetini düzeltecek ya da ihtiyacını karşılayacak kadarını elde edinceye kadar dilenmesini mubah kılmıştır.

İşte bu da, sağlık sebebi ile kendisine sadaka verilen kişinin, onu almakla fakirliğini gidermek maksadını gütmüş ise aldığının haram olmayacağına delildir.

Ancak bu yolla malını çoğaltmayı ve buna benzer bir amacı gözetiyorsa sadaka almak ona haram olur. Bu maksatla sadaka alan kimse ise, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in az önce sözünü ettiğimiz Kabîsa b. Muhârik'in hadisinde belirttiği üç husus dışında sadaka isteyen kimselerden olur, onu alması haramdır.

Aynı şekilde Semura da bunun benzerini Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet etmiştir.

٢٩٤١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ عُقْبَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ سَمُرَةَ بْنَ جُنْدُبٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

210 2938 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

وَسَلَّمَ قَالَ: «اَلسَّائِلُ كُدُوحٌ يَكْدَحُ بِهَا الرَّجُلُ وَجْهَهُ، فَمَنْ شَاءَ أَبْقَى عَلَى وَجْهِهِ، وَمَنْ شَاءَ تَرَكَ، إِلَّا أَنْ يَسْأَلَ الرَّجُلُ ذَا سُلْطَانٍ، أَوْ يَسْأَلَ فِي أَمْرٍ لَا يَجِدُ مِنْهُ بُدًّا».

2941- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Affân b. Müslim tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Abdulmelik b. Umeyr'den tahdis etti. O Zeyd b. Ukbe'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Semura b. Cündüb'ü, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu buyruğunu naklederken dinledim: ***"Dilenen kişi, bu dilenmesi ile yüzünü yaralamak için çalışan bir kişi olur. Dileyen yüzünü korur, dileyen korumaz. Ancak kişinin yetkili bir idareciden istemesi ya da kaçınılmaz bir husus sebebiyle dilenmesi müstesnadır."***[211]

٢٩٤٢- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2942- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٩٤٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2943- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Mansûr tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Avâne, Abdulmelik b. Ömer'den tahdis etti. O Zeyd b. Ukbe'den, o Semura b. Cündüb'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu hadis dilenmeyi kaçınılmaz kılan herbir husus dolayısıyla istemeyi mubah kılmaktadır. Bunun kapsamına Kabîsa hadisinde dilenmenin mubah kılındığı sebep de girdiği gibi ayrıca bu hadis, onun dışında kaçınılmaz olan hususları da eklemektedir. Bu ise yalnızca kötürümlük dolayısıyla değil, ihtiyaç sebebiyle de dilenmenin mubah olduğunu ortaya koymaktadır.

211 Ebu Davud, Zekât, 26; Nesâî, Zekât, 92; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 94, V, 19, 22.

Yine bu manada Enes *radıyallahu anh* da, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bir hadis rivayet etmiştir:

٢٩٤٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْأَنْصَارِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي الْأَخْضَرُ بْنُ عَجْلَانَ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ الْحَنَفِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الانْصَارِ، أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلَهُ، فَقَالَ: «إِنَّ الْمَسْأَلَةَ لَا تَصْلُحُ إِلَّا لِثَلَاثٍ، لِغُرْمٍ مُوجِعٍ، أَوْ دَمٍ مُفْظِعٍ، أَوْ فَقْرٍ مُدْقِعٍ».

2944- … Ebu Bekir el-Hanefî'den, o Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, ensardan bir adam Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek ondan bir şeyler istedi. Bunun üzerine Allah Rasulü: ***"Dilenmek ancak şu üç kişiye uygundur: Çok ağır bir borç altında bulunan kişi ya da can yakıcı bir kan diyeti ödemek durumunda olan kişi veya şiddetli fakirlik çeken kişi."***[212]

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte bütün bu hususlar dilenmeyi kaçınılmaz kılan hususlardandır. Yine bu da Semura'nın rivayet ettiği hadisin anlamına dâhildir.

Ebu Said el-Hudrî yolu ile de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu hususta bir hadis rivayet edilmiştir:

٢٩٤٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ هُوَ ابْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ، قَالَ: ثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عِمْرَانَ الْبَارِقِيِّ، عَنْ عَطِيَّةَ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تَحِلُّ الصَّدَقَةُ لِغَنِيٍّ، إِلَّا أَنْ يَكُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ، أَوْ ابْنِ السَّبِيلِ، أَوْ يَكُونَ لَهُ جَارٌ فَيُتَصَدَّقُ عَلَيْهِ، فَيُهْدِيَ لَهُ، أَوْ يَدْعُوَهُ».

2945- Bize Fehd b. Süleyman tahdis edip dedi ki: Bize el-Hasen b. er-Rabî' tahdis edip dedi ki: Bize Ebu İshak, Süfyan'dan tahdis etti. O İmrân el-Bârikî'den, o Atiyye b. Sa'd'dan, o Ebu Said'den, onun şöyle dediğini rivayet

212 Ebu Davud, Zekât, 26; Tirmizî, Zekât, 23; İbn Mâce, Ticârât, 25; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 114, 127.

etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Sadaka zengine helal değildir. Ancak Allah yolunda (cihad etmekte olan bir kişi) ya da yolcu olması veya bir kimsenin kendisine sadaka verilen komşusu bulunması, komşunun da ona (verilen o sadakadan) hediye vermesi veya onu (ondan yemeye) davet etmesi müstesnadır."***[213]

٢٩٤٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْجَارُودِ، قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى، قَالَ: أَنَا ابْنُ أَبِي لَيْلَى، عَنْ عَطِيَّةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2946- Bize Abdurrahman b. el-Cârûd tahdis edip dedi ki: Bize Ubeydullah b. Musa tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Leyla, Atiyye'den bildirdi. O Ebu Said'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

***

Böylece Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kişinin, Allah yolunda cihad yapıyor olması ya da yolculukta bulunması halinde sadaka almasını mubah kılmıştır. Bu da, sağlıklı olanı da, olmayanı da kapsamaktadır.

O halde bu, sadakanın sadece fakirlikle helal olduğuna delildir. Fakirlikle birlikte kötürümlük bulunsun veya bulunmasın fark etmez.

Vehb b. Hanbeş yolu ile Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den şu rivayet de nakledilmiştir:

٢٩٤٧- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: ثَنَا الْمُعَلَّى بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مُجَالِدٌ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ وَهْبٍ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ وَاقِفٌ بِعَرَفَةَ، فَسَأَلَهُ رِدَاءَهُ، فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ ، فَذَهَبَ بِهِ، ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ الْمَسْأَلَةَ لَا تَحِلُّ إِلَّا مِنْ مُدْقِعٍ أَوْ غُرْمٍ مُفْظِعٍ، وَمَنْ سَأَلَ النَّاسَ لِيُثْرِيَ بِهِ لَهُ، فَإِنَّهُ خُمُوشٌ فِي وَجْهِهِ، وَرَضْفٌ يَأْكُلُهُ مِنْ جَهَنَّمَ، إِنْ قَلِيلًا فَقَلِيلٌ، وَإِنْ كَثِيرًا فَكَثِيرٌ».

2947- … eş-Şa'bî'den, o Vehb'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ra-

213 Ebu Davud, Zekât, 25; İbn Mâce, Zekât, 27.

sulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Arafat'ta vakfede iken bir adam yanına gelip ondan üzerindeki ridasını istedi. Allah Rasulü ridasını ona verdi, adam da onu alıp gitti. Daha sonra Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Dilenmek ancak çok ağır bir fakirlik ya da korkunç bir borçlanma dolayısıyla helal olur. Her kim bu yolla serveti daha da çoğalsın diye insanlardan dilenecek olursa şüphesiz ki bu, onun yüzündeki bir takım yaralardır ve Cehennemden yediği kızdırılmış ateştir. Eğer az (almış) ise az, çok (almış) ise çok olacaktır."***[214]

٢٩٤٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ ثَنَا مُخَوَّلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ حُبْشِيِّ بْنِ جُنَادَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ سَأَلَ مِنْ غَيْرِ فَقْرٍ، فَإِنَّمَا يَأْكُلُ الْجَمْرَ».

2948- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Muhavvel b. İbrahim tahdis edip dedi ki: Bize İsrail, Ebu İshak'tan tahdis etti. O Hubşî b. Cünâde'den, şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i: ***"Kim fakir olmadığı halde dilenecek olursa şüphesiz ki o kor ateş yiyen birisidir"*** derken işittim.[215]

٢٩٤٩- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ، قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2949- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Gassân tahdis edip dedi ki: Bize İsrail tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

İşte bunu Hubşî Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakletmektedir ve onun bu naklettiği, başkalarının dilenciliğin ancak fakirlik dolayısıyla helal olabileceğini belirten rivayetleri ile uyum halindedir.

Yine bu hususta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayetler mütevatir olarak gelmiştir.

214 Tirmizî, Zekât, 23.
215 İbn Mâce, Zekât, 26.

٢٩٥٠- حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثَنَا الْفِرْيَابِيُّ. ح

2950- Bize el-Hüseyn b. Nasr tahdis edip dedi ki: Bize el-Firyâbî tahdis etti, H.

٢٩٥١- وَحَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، قَالَا جَمِيعًا: عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ حَكِيمِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ النَّخَعِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا يَسْأَلُ عَبْدٌ مَسْأَلَةً، وَلَهُ مَا يُغْنِيهِ إِلَّا جَاءَتْ شَيْئًا، أَوْ كُدُوحًا، أَوْ خُدُوشًا، فِي وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ». قِيلَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ، وَمَاذَا غِنَاهُ؟ قَالَ: «خَمْسُونَ دِرْهَمًا وَحِسَابُهَا مِنَ الذَّهَبِ».

2951- Bize Nasr b. Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Asım tahdis etti. (el-Firyâbî ile) ikisi birlikte bize Süfyan'dan tahdis ettiler. O Hakîm b. Cübeyr'den, o Muhammed b. Abdurrahman b. Yezid en-Nehaî'den, o babasından, o İbn Mesud *radıyallahu anh*'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Bir kul ihtiyacını karşılayacak şeyleri bulunduğu halde dilenecek olursa mutlaka bu dilenciliği kıyamet gününde onun yüzünde bir çirkinlik -yahut bir takım yara izleri- haline gelecektir."*** Ey Allah'ın Rasulü! Muhtaç olmaması ne demektir? diye soruldu. O: ***"Elli dirhem ve onun karşılığı altın"*** dedi.[216]

٢٩٥٢- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ خَالِدٍ الْبَغْدَادِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو هِشَامٍ الرِّفَاعِيُّ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: «كُدُوحًا فِي وَجْهِهِ» وَلَمْ يَشُكَّ وَزَادَ: فَقِيلَ لِسُفْيَانَ: لَوْ كَانَتْ مِنْ غَيْرِ حَكِيمٍ؟ فَقَالَ: حَدَّثَنَاهُ زُبَيْدٌ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ، مِثْلَهُ.

2952- Bize Ahmed b. Halid el-Bağdâdî tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Hişâm er-Rifâî tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Âdem tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan tahdis etti ve hadisi senediyle aynen zikretti. Ancak o şüphe et-

216 İbn Mâce, Zekât, 26.

meden ***"yüzünde yaralar"*** (anlamındaki kudûh kelimesinin yerine hudûş) demeyerek tereddüde düşmeksizin sadece ***"kudûh"*** kelimesini kullanmış, ayrıca şunu eklemiştir: "Süfyan'a: Keşke bu rivayet Hakîm'den başkasından gelmiş olsaydı" denilince, o: Bunu bize Zubeyd, Muhammed b. Abdurrahman b. Yezid'den aynen bunun gibi tahdis etti, dedi.

٢٩٥٣- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ، قَالَ: ثَنَا أَيُّوبُ بْنُ سُوَيْدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ، قَالَ: حَدَّثَنِي رَبِيعَةُ بْنُ يَزِيدَ عَنْ أَبِي كَبْشَةَ السَّلُولِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي سَهْلُ بْنُ الْحَنْظَلِيَّةِ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ سَأَلَ النَّاسَ عَنْ ظَهْرِ غِنًى، فَإِنَّمَا يَسْتَكْثِرُ مِنْ جَمْرِ جَهَنَّمَ. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، وَمَا ظَهْرُ غِنًى؟ قَالَ: «أَنْ يَعْلَمَ أَنَّ عِنْدَ أَهْلِهِ مَا يُغَدِّيهِمْ، أَوْ مَا يُعَشِّيهِمْ».

2953- … Ebu Kebşe es-Selûlî dedi ki: Bana Sehl b. el-Hanzaliye tahdis edip dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim: ***"Varlıklı olduğu halde insanlardan dilenen bir kimse ancak Cehennemin kor ateşinden (payına düşeni) artırmış olur."*** Sehl dedi ki: Ey Allah'ın Rasulü! Muhtaç olmamak ne demektir? diye sordum. O: ***"Aile halkının yanında, sabah ya da akşam yetecek derecede yiyeceklerinin bulunduğunu bilmesidir"*** buyurdu.[217]

٢٩٥٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَرَ الْحَوْضِيُّ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ مَعْدَانَ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ ثَوْبَانَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ سَأَلَ وَلَهُ مَا يُغْنِيهِ، جَاءَتْ شَيْئًا فِي وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

2954- … Madan b. Ebi Talha'dan, o Sevbân'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Kim kendisini ihtiyaçtan kurtaracak bir şeyleri olduğu halde dilencilik ederse bu, kıyamet gününde onun yüzünde bir kusur olarak gelecektir."***[218]

---

217 Ebu Davud, Zekât, 24.
218 Dârimî, Zekât, 17; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 281.

٢٩٥٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ: قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي الرِّجَالِ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ غَزِيَّةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ سَأَلَ، وَلَهُ قِيمَةُ أُوقِيَّةٍ فَقَدْ أَلْحَفَ».

2955- … Abdurrahman b. Ebi Said el-Hudrî'den, onun da babasından rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Bir ukiyye***[219] ***gümüşe eş değer malı bulunduğu halde dilenen kimse yüzsüzlük etmiş olur"*** buyurmuştur.[220]

٢٩٥٦- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ صَالِحٍ الْأَزْدِيُّ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْفُضَيْلِ، عَنْ عُمَارَةَ الْقَعْقَاعِ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ سَأَلَ النَّاسَ أَمْوَالَهُمْ تَكَثُّرًا، فَإِنَّمَا هُوَ جَمْرٌ، فَلْيَسْتَقِلَّ مِنْهُ، أَوْ لِيَسْتَكْثِرْ».

2956- … Ebu Zur'a'dan, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Her kim malını daha da çoğaltmak için insanların mallarından dilenirse şüphesiz ki o, bir kor ateştir. O halde isterse bu kor ateşini azaltsın, isterse çoğaltsın."***[221]

٢٩٥٧- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِي أَسَدٍ قَالَ: نَزَلْتُ وَأَهْلِي، بِبَقِيعِ الْغَرْقَدِ، فَقَالَ لِي أَهْلِي: اذْهَبْ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاسْأَلْهُ لَنَا شَيْئًا نَأْكُلُهُ، وَجَعَلُوا يَذْكُرُونَ حَاجَتَهُمْ. فَذَهَبْتُ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَوَجَدْتُ عِنْدَهُ رَجُلاً يَسْأَلُهُ، وَرَسُولُ اللهِ

219 Şer'î bir terim olara *ukiyye*, hadis, fıkıh ve dil bilginlerine göre kırk dirhemdir.(Sa'di, Ebu Ceyb, *el-Kamûsu'l-Fıkhi*, Beyrut 1408/1988, s. 386) Bir dirhem de günümüzde 2,96 gr. Olarak hesab edilmektedir. (M. Necmüddin el-Kürdî, *Şer'î Ölçü Birimleri ve Fıkhî Hükmleri*, Terceme: İbrahim Tüfekçi, İstanbul 1996, s.130) Buna göre bir ukiyye: 40x2.96= 118.4 gram eder. (Çeviren)

220 Ebu Davud, Zekât, 24.

221 İbn Mâce, Zekât, 16.

صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لَا أَجِدُ مَا أُعْطِيكَ». فَوَلَّى الرَّجُلُ وَهُوَ مُغْضَبٌ وَهُوَ يَقُولُ: لَعَمْرِي إِنَّكَ لَتُفَضِّلُ مَنْ شِئْتَ. فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّهُ لَيَغْضَبُ عَلَى أَنْ لَا أَجِدَ مَا أُعْطِيهِ، مَنْ سَأَلَ مِنْكُمْ، وَعِنْدَهُ أُوقِيَّةٌ أَوْ عِدْلُهَا فَقَدْ سَأَلَهَا إِلْحَافًا». قَالَ الْاَسَدِيُّ: فَقُلْتُ: لَلَّقْحَة لَنَا خَيْرٌ مِنْ أُوقِيَّةٍ. -قَالَ: وَالْاُوقِيَّةُ أَرْبَعُونَ دِرْهَمًا- قَالَ: فَرَجَعْتُ وَلَمْ أَسْأَلْهُ. فَقَدِمَ عَلَيَّ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ ذَلِكَ بِشَعِيرٍ وَزَبِيبٍ وَزُبْدٍ، فَقَسَمَ لَنَا مِنْهُ حَتَّى أَغْنَانَا اللّٰهُ.

2957- … Ata b. Yesâr'dan, o Esedoğullarından bir adamdan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ailem ile Baki el-Garkad'da konakladım. Aile halkım bana: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına git de ondan bize yiyecek bir şeyler iste, deyip ne kadar muhtaç olduklarını anlatmaya başladılar. Ben de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gittim. Yanında ondan bir şeyler dileyen bir adam gördüm. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Sana verecek bir şey bulamıyorum."*** Buyuruyordu. Adam kızgın bir halde dönüp giderken: "Ömrüm hakkı için sen dilediğin kimseyi üstün tutuyorsun" diyordu. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Bu, kendisine verecek bir şey bulamıyorum diye kızıyor. Sizden kim, yanında bir ukiyye ya da onun karşılığı bir şey varken dilenecek olursa yüzsüzlük ederek, aşırıya kaçarak dilenmiş olur"*** buyurdu. Esedoğullarından olan adam dedi ki: Bunun üzerine ben: "Şüphesiz bizim için süt veren dişi bir deve bir ukiyyeden daha iyidir" dedim. -Ravi): Ukiyye kırk dirhemdir[222], dedi.- Esed'li adam: Ondan hiçbir şey istemeden geri döndüm. Bundan sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e arpa, kuru üzüm ve yağ getirildi. Bize ondan pay verdi ve nihayet Allah bizi ihtiyaçtan kurtardı, dedi.[223]

٢٩٥٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ الْهَجَرِيِّ، عَنْ أَبِي الْاَحْوَصِ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اَلْاَيْدِي ثَلَاثٌ:

222 Ebu Davud, Zekât 24 te bu hadisten sonra naklettiği bir hadiste bu anlamdaki bir sözün, o rivayeti nakledenlerinden birisi olan Hişam b. Ammar'a ait olduğunu belitmektedir. (Çeviren)

223 Ebu Davud, Zekât, 24.

فَيَدُ اللهِ الْعُلْيَا، وَيَدُ الْمُعْطِي الَّتِي تَلِيهَا، وَيَدُ السَّائِلِ السُّفْلَى إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، فَاسْتَعْفِفْ مَا اسْتَطَعْتَ، وَلَا تَعْجَزْ عَنْ نَفْسِكَ، وَلَا تُلَامُ عَلَى كَفَافٍ وَإِذَا آتَاكَ اللهُ خَيْرًا فَلْيُرَ عَلَيْك».

2958- … Ebu'l-Ahvas'dan, o Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Eller üç türlüdür. Allah'ın eli en üstün olandır. Verenin eli ondan sonra gelir. Dilenenin eli ise kıyamet gününe kadar en altta olandır. O halde gücün yettiğince iffetli ol (dilenme) ve nefsine yenilerek acze düşme. İhtiyacına yetecek kadarına sahip olduğun için kınanmazsın. Allah sana bir hayır (varlık) verdiğinde onun etkileri üzerinde görünsün."***[224]

***

Ebu Cafer dedi ki: Buna göre bütün bu rivayetlerde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in mubah gördüğü dilenmek, yalnızca fakirlik sebebi ile olandır, başka bir sebep söz konusu değildir.

Bize göre bu rivayetlerin anlamlarının sağlıklı bir şekilde anlaşılması şunu gerektirmektedir: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Sadaka, gücü kuvveti yerinde olan bir kimseye helal değildir"*** (2947 no'luhadis) ile kastettiği, Vehb b. Hanbeş yoluyla gelen hadiste geçen***: "Perişan edici bir fakirlik ya da korkunç bir borç yükümlülüğü müstesna"*** sözü ile istisna ettiklerinden farklıdır. Helal olmayacağını belirttiği sözü ile kastettiği kimseler ise, dilenmek suretiyle malını daha da arttırmak ve sadaka malından aldıklarıyla zengin olmak isteyen kimselerdir. Böylelikle bu rivayetler sahih bir şekilde anlaşılmış, anlamları birbirleriyle uyuşmuş ve birbirleriyle çelişmemiş olur.

Bu rivayetler ile ilgili bizim yaptığımız açıklamaların ihtiva ettiği bu anlam, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Birisi buna yakın olarak Ömer yolu ile Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet edilen şu hadisin anlamını sorabilir:

٢٩٥٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، قَالَ: أَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ:

224 Müslim, Zekât, 94; Ebu Davud, Zekât, 28.

ثَنَا السَّائِبُ بْنُ يَزِيدَ أَنَّ حُوَيْطِبَ بْنَ عَبْدِ الْعُزَّى أَخْبَرَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ السَّعْدِيِّ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ قَدِمَ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي خِلَافَتِهِ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: أَلَمْ أُحَدَّثْ أَنَّكَ تَلِي مِنْ أَعْمَالِ النَّاسِ أَعْمَالًا، فَإِذَا أُعْطِيتَ الْعُمَالَةَ كَرِهْتَهَا. فَقَالَ: نَعَمْ. فَقَالَ عُمَرُ: فَمَا تُرِيدُ إِلَى ذَلِكَ؟ قُلْتُ: إِنَّ لِي أَفْرَاسًا وَأَعْبُدًا وَأَنَا أَتَّجِرُ، وَأُرِيدُ أَنْ يَكُونَ عُمَالَتِي صَدَقَةً عَلَى الْمُسْلِمِينَ. فَقَالَ عُمَرُ: فَلا تَفْعَلْ، فَإِنِّي قَدْ كُنْتُ أَرَدْتُ الَّذِي أَرَدْتَ، وَقَدْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعْطِينِي الْعَطَاءَ فَأَقُولُ: أَعْطِهِ مَنْ هُوَ أَفْقَرُ إِلَيْهِ مِنِّي، حَتَّى أَعْطَانِي مَرَّةً مَالاً فَقُلْتُ لَهُ ذَلِكَ. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «خُذْهُ فَتَمَوَّلْهُ فَمَا جَاءَكَ مِنْ هَذَا الْمَالِ، وَأَنْتَ غَيْرُ مُشْرِفٍ، وَلَا سَائِلٍ، فَخُذْهُ، وَمَا لَا فَلَا تُتْبِعْهُ نَفْسَكَ».

2959- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Yemân tahdis edip dedi ki: Bize Şuayb, ez-Zührî'den haber verdi. O dedi ki: Bize es-Sâib b. Yezid'in tahdis ettiğine göre, Huvaytıb b. Abduluzza ona şunu haber vermiştir: Abdullah b. es-Sa'd'ın kendisine haber verdiğine göre, o, halifeliği döneminde Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'ın huzuruna çıkmıştı. Ömer ona: "Bana senin, insanların işlerinden birtakım görevleri üzerine aldığın ve buna karşılık sana ücret verildiği takdirde bundan hoşlanmadığın bildirildi. Bu, doğru mu?" dedi. Abdullah: Evet, dedi. Bunun üzerine Ömer: Böyle yapmaktan maksadın nedir? sordu. Ben ona dedim ki: Benim atlarım var, kölelerim var, ticaret de yapıyorum. Yaptığım bu işin (kamu işinin) de Müslümanlar için bir sadaka olmasını istiyorum.

Ömer şöyle dedi: Hayır, böyle yapma. Çünkü ben de senin bu istediğin işin aynısını yapmak istemiştim. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bana bir bağış veriyor, ben: Onu buna benden daha muhtaç olana ver, diyordum. Nihayet bir seferinde bana bir mal verdi. Yine ona aynı şeyi söyleyince, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Sen bunu al ve kendi malın arasına kat. Bu maldan sana tamah ederek, göz dikmeden ve dilenmeden geleni al. Öyle bir mal gelmezse, sen nefsinle onun arkasından gitme (gözün onda kalmasın)!"***[225]

***

225 Ebu Davud, Zekât, 28.

Bu soruyu soran kişi devamla şöyle diyebilir: Bu hadiste de dilenmenin haram olduğu belirtilmektedir.

Ona şöyle cevap verilir: Bu, sadaka (zekât) malları hakkında değildir, imamın insanlara paylaştırdığı mallar hakkındadır. O, bu malları zenginiyle, fakiriyle hepsine paylaştırır.

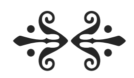
Nitekim Ömer *radıyallahu anh* da divanları düzenleyince, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabına verilecek maaşları tespit etmiş, zenginlerine de, fakirlerine de maaş belirlemişti. İnsanlara bu mallar, fakir oldukları için değil, bu mallardaki hakları dolayısıyla veriliyordu.

Bundan dolayı Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ömer'e bu mallardan bir şeyler verince, onun "Onu, buna benden daha çok ihtiyacı olana ver" şeklindeki sözünü hoş karşılamamıştı. Ben bu malı sana fakir olduğun için vermiyorum. Ben bunu fakirliğin dışında bir başka sebep dolayısıyla veriyorum, demek istemişti. Sonra da ona: ***"Sen bunu al ve malının arasına kat"*** demişti. İşte bu da, verilen o malın zekât mallarından olmadığına delildir. Çünkü fakir bir kimsenin, zekât mallarından ayrıca mal edineceği bir şeyler almaması gerekir. Onun bu alacağı mal, ister istemesi ile ona verilmiş olsun, isterse istemeden verilmiş olsun farketmez.

Daha sonra şöyle buyurdu: ***"Hükmü böyle olan mal, sen ona göz dikmeden sana gelecek olursa onu al."*** Burada göz dikmekten kasıt ise sana yasaklanan bir şeyi almak istemendir. Bunun, "Müslümanların malından senin için gerekenden fazlasını alma" anlamına gelmesi ihtimali de vardır. O takdirde bu, onların malına bir göz dikme, bir haksızlık olur. "İstemeden" ifadesi de "Senin için gerekmeyen bir şeyi istemeden" anlamındadır.

İşte bu hususun bize göre uygun açıklaması budur. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Sadaka (zekât) malları ile ilgili rivayetlere gelince; bunların anlamları ile ilgili açıklamaları bu başlığın bundan önceki bölümlerinde yapmıştık.

٣- بَابُ الْمَرْأَةِ هَلْ يَجُوزُ لَهَا أَنْ تُعْطِيَ زَوْجَهَا زَكَاةَ مَالِهَا أَمْ لاَ؟

3- KADININ, MALININ ZEKÂTINI KOCASINA VERMESİ CAİZ OLUR MU, OLMAZ MI?

٢٩٦٠- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ، قَالَ: ثَنَا أَبِي، عَنِ الْاَعْمَشِ، قَالَ: حَدَّثَنِي شَقِيقٌ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ زَيْنَبَ اِمْرَأَةِ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: فَذَكَرْتُهُ لِاِبْرَاهِيمَ، فَحَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ زَيْنَبَ اِمْرَأَةِ عَبْدِ اللهِ، مِثْلَهُ سَوَاءً. قَالَتْ: كُنْتُ فِي الْمَسْجِدِ فَرَآنِي النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَسْجِدِ فَقَالَ: «تَصَدَّقْنَ وَلَوْ مِنْ حُلِيِّكُنَّ». وَكَانَتْ زَيْنَبُ تُنْفِقُ عَلَى عَبْدِ اللهِ وَأَيْتَامٍ فِي حِجْرِهَا فَقَالَتْ لِعَبْدِ اللهِ: سَلْ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَيُجْزِئُ عَنِّي إِنْ أَنْفَقْتُ عَلَيْكَ، وَعَلَى أَيْتَامٍ فِي حِجْرِي مِنَ الصَّدَقَةِ؟ قَالَ: سَلِي أَنْتِ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَانْطَلَقْتُ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَوَجَدْتُ اِمْرَأَةً مِنَ الْاَنْصَارِ عَلَى الْبَابِ، حَاجَتُهَا مِثْلُ حَاجَتِي. فَمَرَّ عَلَيْنَا بِلالٌ، فَقُلْتُ: سَلْ لَنَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هَلْ يُجْزِئُ عَنِّي أَنْ أَتَصَدَّقَ عَلَى زَوْجِي وَأَيْتَامٍ فِي حِجْرِي مِنَ الصَّدَقَةِ؟ وَقُلْنَا: لَا تُخْبِرْ بِنَا. قَالَتْ: فَدَخَلَ فَسَأَلَهُ، فَقَالَ: «مَنْ هُمَا»؟ قَالَ: زَيْنَبُ، قَالَ: «أَيُّ الزَّيَانِبِ هِيَ؟» قَالَ: اِمْرَأَةُ عَبْدِ اللهِ؟ فَقَالَ: «نَعَمْ، يَكُونُ لَهَا أَجْرُ الْقَرَابَةِ وَأَجْرُ الصَّدَقَةِ».

2960- … Amr b. el-Hâris'den, o Abdullah (b. Mesud)'ın eşi Zeyneb'den rivayet etti.

(el-A'meş)[226] dedi ki: Bunu (bu hadisi) İbrahim'e zikrettim. İbrahim (b. Yezid) bana Ebu Ubeyde'den tahdis etti, o Amr b. el-Hâris'den, o Abdullah'ın eşi Zeyneb'den aynı şekilde rivayet etti.

Zeyneb dedi ki: Mescitte idim. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* mescitte beni gördü ve: ***"(Hanımlar) süs eşyalarınızdan dahi olsa sadaka verin"*** dedi. Zeyneb de Abdullah'ın ve onun himayesinde bulunan bazı yetimlerin ihtiyaçlarını karşılıyordu. Bundan dolayı Abdullah'a: Allah Rasulü *sallallahu aleyhi ve sellem*'e sor. Eğer sana ve benim himayemdeki yetimlere sadakadan (zekâttan) harcayacak olursam bu, benim için geçerli olur mu? dedi. Abdullah: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e kendin sor, dedi.

Bunun üzerine ben de kalkıp Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gittim. Ensardan bir kadının kapıda beklemekte olduğunu gördüm. Onun ihtiyacı da benim ihtiyacım gibiydi. Bu sırada Bilal yanımızdan geçti. Ben de: Bizim için Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e şunu sor: Kocama ve himayemdeki yetimlere sadakadan (zekâttan) tasadduk etmem benim için kabul olur mu? dedim. İkimiz de: Bizden de söz etme, dedik.

Zeyneb dedi ki: Bilal içeri girip ona sorunca, Allah Rasulü: ***"Bu iki kadın kimdir?"*** sordu. Bilal: Zeyneb, dedi. Allah Rasulü: ***"Bu, hangi Zeyneb'tir"*** diye sordu. Bilal: Abdullah'ın eşi (olan Zeyneb) dedi. Allah Rasulü: ***"Evet, hem akrabalık dolayısıyla sevap alır hem de sadaka vermenin sevabını alır"*** buyurdu.[227]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, eşinin, malının zekâtını kocasına vermesinin caiz olduğu kanaatini benimsemiş ve bu hususta da bu hadisi delil göstermiştir. Bu görüşü kabul edenler arasında Ebu Yusuf ve Muhammed -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de vardır.

Ancak bu konuda başkaları -onlardan birisi de Ebu Hanife'dir- onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Erkeğin, eşine malının zekâtından ver-

---

226 Bk. İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, III, 386 (Çeviren).

227 Buhârî, Zekât, 33, 48; Müslim, el-Îdeyn, 4; Zekât, 46, 47; Tirmizî, Zekât, 12; Nesâî, Zekât, 19, 82; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 376, 425, III, 502, IV, 363.

mesi caiz olmadığı gibi eşin de kocasına malının zekâtından bir şey vermesi caiz değildir.

Bunlara karşı Zeyneb'in rivayet ettiği bu hadisi delil gösteren birinci görüş sahiplerine karşı bunların lehine olan delillerden birisi de şudur: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sözü geçen hadiste teşvik ettiği sadaka zekâtın dışındaki sadaka idi. Nitekim şu rivayet buna açıklık getirmektedir:

٢٩٦١- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ رَيْطَةَ بِنْتِ عَبْدِ اللهِ، اِمْرَأَةِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ، وَكَانَتْ اِمْرَأَةً صَنْعَاءَ، وَلَيْسَ لِعَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مَالٌ، فَكَانَتْ تُنْفِقُ عَلَيْهِ وَعَلَى وَلَدِهِ مِنْهَا. فَقَالَتْ: لَقَدْ شَغَلْتَنِي -وَاللهِ- أَنْتَ وَوَلَدُكَ عَنِ الصَّدَقَةِ، فَمَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَتَصَدَّقَ مَعَكُمْ بِشَيْءٍ. فَقَالَ: مَا أُحِبُّ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكِ فِي ذَلِكَ أَجْرٌ، أَنْ تَفْعَلِي. فَسَأَلَتْ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هِيَ وَهُوَ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنِّي اِمْرَأَةٌ ذَاتُ صَنْعَةٍ، أَبِيعُ مِنْهَا، وَلَيْسَ لِوَلَدِي وَلَا لِزَوْجِي شَيْءٌ، فَشَغَلُونِي فَلَا أَتَصَدَّقُ، فَهَلْ لِي فِيهِمْ أَجْرٌ؟ فَقَالَ: «لَكِ فِي ذَلِكَ أَجْرُ مَا أَنْفَقْتِ عَلَيْهِمْ، فَأَنْفِقِي عَلَيْهِمْ».

2961- ... Ubeydullah b. Abdullah'tan, o Abdullah kızı ve Abdullah b. Mesud'un eşi Rayta'dan -ki o elinden iş gelen ve el emeği ile kazanan bir kadındı. Abdullah b. Mesud *radıyallahu anh*'ın da malı, serveti yoktu- rivayet ettiğine göre, o, Abdullah'a ve onun çocuğuna kazandığı gelirden harcıyordu. Bu sebeple: Allah'a yemin ederim sen de, senin çocukların da (onlara masraf yetiştirmeye çalıştığım için) sadaka vermeme imkân bırakmadınız. Sizinle birlikte bu halde iken hiçbir şekilde tasaddukta bulunamıyorum, dedi. Abdullah: "Eğer bundan dolayı senin bir sevabın yoksa böyle bir şeyi yapmanı istemem" dedi. Bunun üzerine eşi Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e yalnız oldukları bir sırada bunu sordu: "Ey Allah'ın Rasulü! Ben elinden iş gelen, sanat sahibi bir kadınım. Yaptıklarımı satıyorum fakat çocuklarımın da, kocamın da hiçbir şeyleri yok. Onlarla uğraştığımdan sadaka veremiyorum. Onların ihtiyaçlarını karşılamam dolayısıyla sevap alır mıyım?" dedi.

Allah Rasulü: ***"Onların ihtiyaçlarını karşıladığın sürece senin için bir sevap vardır. Bu sebeple onlara harcamaya devam et"*** dedi.[228]

***

İşte bu hadisten, onun verdiği sadakanın arasında zekât bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Burada sözü geçen Rayta, Abdullah b. Mesud'un hanımı Zeyneb'tir. Bizler Abdullah'ın, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında ondan başka bir eşinin bulunduğunu da bilmiyoruz.

Burada sözü geçen sadakanın belirttiğimiz gibi tatavvu (nafile) olduğunun bir delili de Rayta'nın: "Ben elinden iş gelen bir kadınım. Elimle yaptıklarımı satıyorum ve Abdullah'a harcıyorum" sözüdür.

Gerek bu hadiste, gerekse de birinci hadiste Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in söylediği sözler, onun bu konudaki sorusuna cevaptır. Rayta'nın bu hadisinde: "Ben bu gelirden Abdullah'a ve onun benden olan çocuklarına harcıyorum" ifadesi geçmektedir.

İlim adamları ise kadının kendi çocuklarına zekâtından harcamasının caiz olmadığını icma ile kabul etmişlerdir.

Onun çocuklarına harcadıkları zekâttan olmadığına göre, kocasına yaptığı harcama da aynı şekilde zekâttan değildir.

Ebu Hureyre *radıyallahu anh* yolu ile Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun, kocasına harcamasını mubah kıldığı o sadakanın zekâttan başka bir şey olduğuna delil olacak rivayet de nakledilmiştir.

٢٩٦٢- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي كَثِيرٍ الْأَنْصَارِيُّ، عَنْ عَمْرِو بْنِ نُبَيْهٍ اَلْكَعْبِيّ، عَنِ المَقْبُرِيّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ انْصَرَفَ مِنَ الصُّبْحِ يَوْمًا، فَأَتَى عَلَى النِّسَاءِ فِي الْمَسْجِدِ فَقَالَ: «يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ، مَا رَأَيْتُ مِنْ نَاقِصَاتِ عَقْلٍ وَدِينٍ أَذْهَبَ بِعُقُولِ ذَوِي الْأَلْبَابِ مِنْكُنَّ، وَإِنِّي قَدْ رَأَيْتُ أَنَّكُنَّ أَكْثَرُ أَهْلِ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَتَقَرَّبْنَ إِلَى اللّٰهِ بِمَا اسْتَطَعْتُنَّ». وَكَانَ

228 Buhârî, Zekât, 46.

فِي النِّسَاءِ اِمْرَأَةُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، فَانْقَلَبَتْ إِلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَأَخْبَرَتْهُ بِمَا سَمِعَتْ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَخَذَتْ حُلِيًّا لَهَا. فَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: أَيْنَ تَذْهَبِينَ بِهَذَا الْحُلِيِّ؟ فَقَالَتْ: أَتَقَرَّبُ بِهِ إِلَى اللهِ وَإِلَى رَسُولِهِ، لَعَلَّ اللهَ أَنْ لَا يَجْعَلَنِي مِنْ أَهْلِ النَّارِ. قَالَ: هَلُمِّي بِذَلِكَ وَيْلَكِ تَصَدَّقِي بِهِ عَلَيَّ وَعَلَى وَلَدِي. فَقَالَتْ: لا وَاللهِ، حَتَّى أَذْهَبَ بِهِ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَذَهَبَتْ تَسْتَأْذِنُ عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ؟ هَذِهِ زَيْنَبُ تَسْتَأْذِنُ، فَقَالَ: «أَيُّ الزَّيَانِبِ هِيَ»؟ قَالُوا: اِمْرَأَةُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ. فَدَخَلَتْ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: إِنِّي سَمِعْتُ مِنْكَ مَقَالَةً، فَرَجَعْتُ إِلَى ابْنِ مَسْعُودٍ فَحَدَّثْتُه، فَأَخَذْتُ حُلِيِّي أَتَقَرَّبُ بِهِ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَإِلَيْكَ، رَجَاءَ أَنْ لَا يَجْعَلَنِيَ اللهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ. فَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: تَصَدَّقِي بِهِ عَلَيَّ وَعَلَى بَنِيَّ، فَإِنَّا لَهُ مَوْضِعٌ، فَقُلْتُ لَهُ: حَتَّى أَسْتَأْذِنَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «تَصَدَّقِي بِهِ عَلَيْهِ وَعَلَى بَنِيهِ، فَإِنَّهُمْ لَهُ مَوْضِعٌ».

2962- … el-Makburî'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gün sabah namazını bitirdikten sonra mescitte hanımların bulunduğu yere giderek: ***"Ey kadınlar topluluğu! Akılları ve dinleri bakımından eksiklikleri ile birlikte aklı başında kimselerin sizden daha çok aklını alanları görmedim. Üstelik ben kıyamet gününde sizin ateş ehlinin çoğunluğu olduğunuzu gördüm. Dolayısıyla gücünüz yettiği kadarıyla Allah'a yakınlaşmaya çalışın"*** dedi.

Kadınlar arasında Abdullah b. Mesud *radıyallahu anh*'ın eşi de vardı. Abdullah b. Mesud *radıyallahu anh*'ın yanına gitti. Ona Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den dinlediklerini haber verdi, ona ait bir süs eşyasını alıp çıktı. İbn Mesud *radıyallahu anh*: Bu süs eşyasını alıp nereye gidiyorsun? deyince, eşi: Onunla Allah'a ve Rasulü'ne yakınlaşmak istiyorum. Belki Allah beni Cehennem ehlinden kılmaz, dedi. Abdullah: Sen onu getir, yazıklar olsun sana! Onu bana ve çocuklarıma tasadduk et, dedi. Eşi: Allah'a yemin

ederim, bunu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e götürüp vermedikçe bunu yapmayacağım, dedi.

Sonra gidip Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna girmek için izin istedi. Yanında bulunanlar: Ey Allah'ın Rasulü! İşte Zeyneb (huzuruna girmek için) izin istiyor, deyince, Allah Rasulü: ***"Bu, hangi Zeyneb'tir?"*** sordu. Onlar: Abdullah b. Mesud'un eşi (olan Zeyneb) dediler.

Zeyneb, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna girip: Ben senin sözlerini dinledim. Hemen İbn Mesud'un yanına dönüp ona dinlediklerimi anlattım. Süs eşyamı alarak Allah'ın beni ateşliklerden kılmaması ümidiyle Yüce Allah'a ve sana, onunla yakınlaşmak istiyorum. Ancak İbn Mesud (bana): Onu, bana ve çocuklarıma tasadduk et. Biz böyle bir sadakanın verilebileceği kimseleriz, dedi. Ben de ona: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den izin almadıkça (olmaz), dedim.

Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Bunu, ona ve çocuklarına tasadduk et. Gerçekten onlar, böyle bir sadakanın verilebileceği kimselerdir"*** dedi.[229]

٢٩٦٣- حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَكَمِ الْجِيزِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَاصِمِ بْنِ عَلِيٍّ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2963- Bize el-Hüseyn b. el-Hakem el-Cîzî tahdis edip dedi ki: Bize Asım b. Ali tahdis edip dedi ki: Bize İsmail b. Cafer tahdis edip dedi ki: Bana İbn Ebi Amr, Ebu Said el-Makburî'den haber verdi. O Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Ebu Hureyre *radıyallahu anh* bu hadiste, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ***"tasadduk et"*** sözü ile günahlara keffaret olan tatavvu sadakasını kastettiğini açıklamaktadır.

Yine hadisinde şöyle demektedir: Onun, süs eşyasını Rasulullah *sallalla-*

229 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 373, 374.

hu aleyhi ve sellem'e getirerek: "Ey Allah'ın Rasulü! Bunu al, ben bununla Yüce Allah'a ve Rasulü'ne yakınlaşmak istiyorum" dediğini belirtmektedir.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de ona: ***"Bunu, ona ve çocuklarına tasadduk et. Gerçekten onlar, böyle bir sadakanın verilebileceği kimselerdir"***buyurmuştur.

İşte bu, süs eşyasının tamamının sadaka olarak verilmesi hakkındadır. Böyle bir sadaka ise zekât olarak değil, nafile olarak verilmiştir. Çünkü zekât, malın tamamının verilmesini gerektirmez. Ancak onun bir bölümünün sadaka olarak verilmesini gerektirir.

İşte bu da, Ebu Yusuf'un -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- görüşünün ve onun görüşünü paylaşarak birinci hadise dair yorum yapanların görüşlerinin yanlış olduğunun bir delilidir.

Sözünü ettiğimiz hususlar dolayısıyla Zeyneb ile ilgili bu hadiste kadının, fakir olması halinde kocasına malının zekâtından bir şeyler verebileceğine dair bir delil bulunduğu iddiası çürütülmektedir.

Ancak bizler bundan sonra böyle bir işin hükmünü nazar (aklî düşünme ve kıyas) yoluyla ve asıl kuralların tanıklığı ile aramaya koyulduk. Bunu göz önünde bulundurduk ve şunu gördük: İlim adamlarının ittifakı ile koca, malının zekâtından eşine fakir dahi olsa bir şey veremez. Bu konuda kişinin eşi asla başkası gibi değildir. Çünkü bizler kızkardeşe -fakir olması halinde- zekâtından verebileceğini görüyoruz. İsterse erkek kardeşinin ona infakta bulunmak (nafakasını karşılamak) görevi bulunsun. Bu gerekçe ile de kendilerine zekât verilecek kimselerin hükmü dışına da çıkmamaktadır.

Bununla, kocanın, eşine malının zekâtından bir şeyler vermesine engel olan hususun, kadının nafakasının kocasına düşmesinden dolayı olmadığı ancak kendisi ile eşi arasındaki ilişki sebebiyle olduğu ispatlanmaktadır. İşte bu ilişki, kişinin zekâttan anne-babasına vermesinin yasak olmasındaki neseb ilişkisine benzemektedir.

Sözünü ettiğimiz bu husus ile kocanın, eşine -fakir dahi olsa- malının zekâtını vermesine engel olan sebep, fakir dahi olsalar zekâtından anne-babasına bir şeyler vermesini engelleyen kendisi ile onlar arasındaki sebep gibidir. Anne ve babanın da, fakir olmaları halinde çocuklarına zekâtlarından bir şey veremeyeceklerini de gördük. Çünkü çocukları ile anne-babası arasındaki

neseb bağı, onun anne-babasına zekâttan bir şeyler vermesine engel olduğu gibi onların da çocuklarına zekâttan bir şeyler vermelerine engeldir.

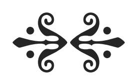
İşte karı-koca arasındaki sebep de bu şekildedir. Çünkü bu sebep, onun karısına zekâttan bir şeyler vermesine engel olduğu gibi aynı şekilde karısının da ona zekâtından bir şeyler vermesine engeldir.

Karı-koca arasındaki bu sebebin, onların birinin diğeri lehindeki şahitliğinin kabul edilmesini de engellediğini görüyoruz. Onlar da bu hususta, birinin diğeri lehine şahitlik yapması caiz olmayan mahrem akrabalar gibi değerlendirilmişlerdir.

Yine şunu görüyoruz: Onların her birisi diğerine -akrabalar arasında hibeden geri dönmeyi caiz kabul edenlerin görüşlerine göre- yaptığı hibeden dönemez.

Sözünü ettiğimiz hususlarda eşler, şahitliğin kabul edilmesi noktasında birbirlerine mahrem olan akrabalar gibi hibeden dönmekte de bu şekilde değerlendirildiklerine göre, aynı şekilde kıyas da onların her birinin diğerine zekâtından bir şeyler vermesi bakımından da böyle olmalarını gerektirmektedir.

Bu hususta akli düşünme ve kıyas bu şekildedir ve aynı zamanda Ebu Hanife'nin -Yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun- görüşü de budur.

٤- بَابُ الْخَيْلِ السَّائِمَةِ هَلْ فِيهَا صَدَقَةٌ أَمْ لاَ؟

4- OTLAKLARDA YAYILAN ATLARA SADAKA DÜŞER Mİ, DÜŞMEZ Mİ?

٢٩٦٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْمُخْتَارِ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَكَرَ الْخَيْلَ فَقَالَ: «هِيَ لِثَلاثَةٍ، لِرَجُلٍ أَجْرٌ، وَلِرَجُلٍ سِتْرٌ، وَعَلَى رَجُلٍ وِزْرٌ، فَأَمَّا الَّذِي هِيَ لَهُ سِتْرٌ، فَالرَّجُلُ يَتَّخِذُهَا تَكَرُّمًا وَتَجَمُّلاً، وَلَا يَنْسَى حَقَّ ظُهُورِهَا وَبُطُونِهَا فِي عُسْرِهَا وَيُسْرِهَا».

2964- … Bize Abdulaziz b. el-Muhtâr, Süheyl b. Ebi Salih'den tahdis etti. O babasından, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* atlardan söz etmiş ve şöyle buyurmuştur: ***"Atlar, sahip olanlara göre üç türlüdür. Kimi adam için sevap kazanma vesilesidir, kimi adam için bir örtüdür, kimi adam aleyhine de bir vebaldir. Atların kendisi için örtü olduğu kimse, atı cömertlik yapmak ve güzel görünmek için edinen kimsedir. Bununla birlikte bu kişi, kolay zamanında da, zor zamanında da o atın karnındaki ve sırtındaki hakkı unutmaz."***[230]

230 Buhârî, Şirb, 12, Cihâd, 48, Menâkıb, 28; Müslim, Zekât, 24, 26; Tirmizî, Fezâilu'l-Cihâd, 10; Nesâî, Hayl, 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 262, 383.

٢٩٦٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: «وَلَمْ يَنْسَ حَقَّ اللهِ فِي رِقَابِهَا وَلَا فِي ظُهُورِهَا» فَقَطْ.

2965- … Zeyd b. Eslem'den, o Ebu Salih es-Semmân'dan, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı şekilde rivayet etti. Ancak yalnızca: ***"Boyunlarındaki***[231] ***ve sırtlarındaki Allah'ın hakkını unutmaz"*** dedi.[232]

٢٩٦٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي هِشَامُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2966- … Hişâm b. Sa'd, Zeyd b. Eslem'den rivayet etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları, eğer atlar erkek ve dişi karışık olursa ve onlara sahip olan da atların nesillerini çoğaltmayı amaçlıyorsa, sadakanın (zekâtın) vacib (farz) olacağı görüşündedir.

Bunlar, bu gibi atlara zekât düşeceğini söylerken, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Onlardaki Allah'ın hakkını unutmaz"*** ibaresini delil göstermiş ve şöyle demişlerdir: İşte bunda, Allah'ın bu atlarda bir hakkının bulunduğuna delil vardır. Bu da, onun zekât düşen diğer mallardaki hakkı gibidir.

Bu konuda Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'dan gelen rivayeti de delil göstermişlerdir.

٢٩٦٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْمَاءَ، قَالَ: ثَنَا جُوَيْرِيَةُ،

---

231 "Boyun" bedenin tamamından kinayedir. At olarak ondaki Allah'ın hakkını unutmaz demektir. "Sırt"larındaki hak da Allah yolunda cihad için istihdam edilmeleri demektir. (Çeviren)

232 2964 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

عَنْ مَالِكٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ أَنَّ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ أَخْبَرَهُ، قَالَ: رَأَيْتُ أَبِي يُقَوِّمُ الْخَيْلَ، وَيَدْفَعُ صَدَقَتَهَا إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ.

2967- … ez-Zührî'den rivayete göre, es-Sâib b. Yezid kendisine haber vererek dedi ki: Ben babamın atlara değer biçip onların sadakalarını (zekâtlarını) Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'a ödediğini gördüm.

٢٩٦٨- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ بْنُ نَاصِحٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ كَانَ يَأْخُذُ مِنَ الفَرَسِ عَشْرَةً، وَمِنَ البِرْذَوْنِ خَمْسَةً.

2968- … Katâde'den, o Enes b. Malik'den rivayet ettiğine göre, Ömer *radıyallahu anh* at için on, beygir için beş (dirhem[233] zekât) alırdı.

٢٩٦٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَرَ، وَالْحَجَّاجُ بْنُ الْمِنْهَالِ، قَالا: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2969- … Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Ömer ve el-Haccâc b. el-Minhâl tahdis edip dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Bu görüşü kabul edenler arasında Ebu Hanife ve Züfer -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de vardır.

Ancak aralarında Ebu Yusuf ve Muhammed b. el-Hasen'in -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de bulunduğu başka kimseler onlara muhalefet ederek: Otlakta yayılan atlarda kesinlikle zekât yoktur, demişlerdir.

Bunların, birinci görüş sahiplerine karşı kendi görüşleri lehine gösterdikleri deliller arasında Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Ve onlardaki Allah'ın hakkını unutmazsa"*** sözü vardır. Buradaki hakkın, zekâtın dışında

233 Birazdan gerelecek olan 2972 numaralı hadise bakınız. (Çeviren)

bir hak olması mümkündür. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

٢٩٧٠- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا شَرِيكُ بْنُ عَبْدِ اللهِ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ عَامِرٍ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «فِي الْمَالِ حَقٌّ سِوَى الزَّكَاةِ» وَتَلاَ هَذِهِ الْآيَةَ ﴿لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ﴾ إِلَى آخِرِ الآيَةِ.

2970- … Âmir'den, o Fatıma bint Kays'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Malda zekâtın dışında da bir hak vardır."***[234] Sonra: ***"İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir…"*** (el-Bakara, 177) ayetini sonuna kadar okudu.[235]

***

Bizler malda zekâtın dışında da bir hakkın bulunduğunu tespit ettiğini gördüğümüze göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in atlarda söz konusu ettiği o hakkın da, bu diğer hak kabilinden olması ihtimali vardır.

Bir diğer delil de şudur: Bizim Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet etmiş olduğumuz hadise göre, zekât meralarda salınan atlarda değil, bağlanıp beslenen atlarda söz konusudur. Bir diğer delilimiz de şudur: Biz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, meralarda yayılan develerden bahsederek yine: ***"Onlarda da bir hak vardır"*** buyurduğunu gördük. Ona bu hakkın ne olduğu sorulunca o: ***"Erkeklerini emanet vermek, kovalarını ödünç vermek, semiz olanlarını da (yün, süt vb.) bağışlamaktır"*** buyurdu.[236]

٢٩٧١- حَدَّثَنَا بِذَلِكَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو حُذَيْفَةَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

2971- Bunu bize İbrahim b. Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Huzey-

234 Tercümede kullandığımız Daru'l-Kütübi'l-İlmiye baskısında bu hadisin başına, olumsuzluk edatı olarak "leyse: yoktur" lafzı yanlışlıkla yazılmıştır. Nitekim diğer iki baskıda bu lafız olmadığı gibi bundan sonra yapılacak olan açıklamalar da ancak böyle bir lafzın bulunmaması halinde anlaşılabilir (Çeviren).

235 İbn Mâce, Zekât, 3.

236 Müslim, Zekât, 28.

fe tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Ebu'z-Zübeyr'den tahdis etti, o Cabir *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den (rivayet etti).

***

Develerde de zekâtın dışında bir hak bulunduğuna göre, atların da böyle olması ihtimali vardır.

Bunların bizim Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'dan naklettiğimiz rivayeti delil göstermelerine gelince; bize göre onların lehine bunda da delil bulunmamaktadır. Çünkü Ömer *radıyallahu anh* bunu onlardan farz olarak almıyordu.

Hârise b. Mudarrib de, Ömer b. el-Hattab'ın bunu onlardan almasının sebebini şöyle açıklamıştır:

٢٩٧٢- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْقَاسِمِ الْمَعْرُوفُ بِسُحَيْمٍ الْحَرَّانِيُّ، قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ حَارِثَةَ بْنِ مُضَرِّبٍ، قَالَ: حَجَجْتُ مَعَ عُمَرَ ابْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، فَأَتَاهُ أَشْرَافٌ مِنْ أَشْرَافِ أَهْلِ الشَّامِ، قَالُوا: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّا قَدْ أَصَبْنَا دَوَابَّ وَأَمْوَالاً، فَخُذْ مِنْ أَمْوَالِنَا صَدَقَةً تُطَهِّرُنَا بِهَا، وَتَكُونُ لَنَا زَكَاةً. فَقَالَ: هَذَا شَيْءٌ لَمْ يَفْعَلْهُ اللَّذَانِ كَانَا قَبْلِي، وَلَكِنْ انْتَظِرُوا حَتَّى أَسْأَلَ الْمُسْلِمِينَ، فَسَأَلَ أَصْحَابَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فِيهِمْ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَقَالُوا: حَسَنٌ، وَعَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سَاكِتٌ لَمْ يَتَكَلَّمْ مَعَهُمْ. فَقَالَ: مَا لَكَ يَا أَبَا الْحَسَنِ لاَ تَتَكَلَّمُ؟ قَالَ: قَدْ أَشَارُوا عَلَيْك، وَلَا بَأْس بِمَا قَالُوا، إِنْ لَمْ يَكُنْ أَمْرًا وَاجِبًا وَلَا جِزْيَةً رَاتِبَةً يُؤْخَذُونَ بِهَا. قَالَ: فَأَخَذَ مِنْ كُلِّ عَبْدٍ عَشَرَةً، وَمِنْ كُلِّ فَرَسٍ عَشْرَةً، وَمِنْ كُلِّ هَجِينٍ ثَمَانِيَةً، وَمِنْ كُلِّ بِرْذَوْنٍ أَوْ بَغْلٍ، خَمْسَةَ دَرَاهِمَ فِي السَّنَةِ، وَرَزَقَهُمْ كُلَّ شَهْرٍ، وَلِلْفَرَسِ عَشَرَةَ دَرَاهِمَ، وَالْهَجِينِ ثَمَانِيَةً، وَالْبَغْلِ خَمْسَةً خَمْسَةً، وَالْمَمْلُوكِ جَرِيبَيْنِ كُلَّ شَهْرٍ.

2972- … Bize Ebu İshak, Hârisa b. Mudarrib'ten tahdis etti: Hârise dedi ki: Ben Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* ile birlikte haccettim. Şamlıların

eşrafından birkaç kişi onun yanına gelip: Ey mü'minlerin emiri! Biz bir miktar at ve mal kazandık. Bizim mallarımızdan bizi kendisiyle arındıracağın ve bizim için zekât olacak bir şeyler al, dediler. Ömer: Bu, benden öncekilerin yapmadıkları bir iştir. Müslümanlara durumu soruncaya kadar bekleyin, dedi ve Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabına sordu. Aralarında Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh* da vardı. Diğerleri: Güzel olur dedikleri halde Ali *radıyallahu anh* susuyor ve onlarla konuşmuyordu. Bunun üzerine ona: Ey Hasan'ın babası! Neden konuşmuyorsun? diye sordu. Ali: Onlar sana görüşlerini bildirdiler, söylediklerinde de bir sakınca yok. Ancak bu farz bir iş, düzenli ödenen ve bundan dolayı da sorumlu tutulacakları bir cizye olmamak şartıyla alınabilir, dedi.

(Hârise b. Mudarrib) dedi ki: Bunun üzerine Ömer yılda herbir köle için on, herbir at için on, herbir hecin devesi için sekiz, herbir beygir ya da katır için beş dirhem aldı ve onlara her ayda at için on dirhem, hecin devesi için sekiz dirhem, katır(lar) için beşer dirhem, köle için de aylık ikişer cerib[237] maaş bağladı.

***

İşte bu hadis, Ömer *radıyallahu anh*'ın bunu onlardan alış sebebinin bu maksatla olmadığına ve bu aldığının, zekât olmayıp zekâtın dışında bir sadaka olduğuna delildir.

Üstelik Ömer *radıyallahu anh* onlara: Bu, benden önceki iki kişinin yapmadığı bir iştir, demiştir. Kastettiği de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile Ebu Bekir *radıyallahu anh*'dır.

İşte bu, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ve Ebu Bekir *radıyallahu anh*'ın atlardan sadaka (zekât) almadıklarına delildir. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından herhangi bir kimse, Ömer'in söylediği bu söze karşı çıkmamıştır.

Ali *radıyallahu anh*'ın Ömer *radıyallahu anh*'a: "Onlar sana görüşlerini söylediler. Şu şartla ki, bu düzenli olarak alınan bir cizye ve vacib bir haraç olmamalıdır" demesi, Ömer'in de onun bu sözünü kabul etmesi şunu göstermektedir: Ömer, bu sadakayı onlardan, onların kendilerinden böyle bir sadaka almasını ve sadakaların harcandığı yerlere harcamasını istemesi üzerine

237 Cerîb: 97,728 kğ.dır. Bk. El-Kürdî, age., s. 281 (Çeviren)

almıştı. Ayrıca arzu ettikleri takdirde bunu vermeyebileceklerdi. Daha sonra Ömer bu hususta köleler hakkında da atlara yaptığı uygulamayı yaptı. Bunu da, ticaret amacı ile edinilmemiş kölelerin zekâtının ödenmesi gerektiğini ortaya koyan bir delile bağlı olarak yapmamıştı. Bu, ancak köle sahiplerinin böyle bir meblağı bağış olarak (teberru şeklinde) vermeleri suretiyle olmuştu.

Ali *radıyallahu anh*'dan da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: ***"Ben sizleri atların ve kölelerin sadakasından (zekâtından) muaf tuttum."***[238]

٢٩٧٣- حَدَّثَنَا بِذَلِكَ فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ، قَالَ: ثَنَا أَبِي، عَنِ الْأَعْمَشِ، قَالَ: ثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ ضَمْرَةَ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

2973- Bize bunu Fehd tahdis edip dedi ki… Asım b. Damra'dan, o Ali *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den (nakletti).[239]

٢٩٧٤- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ ، قَالَ: أَنَا سُفْيَانُ، وَشَرِيكٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْحَارِثِ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2974- … Bize Süfyan ve Şerîk, Ebu İshak'dan bildirdiler, o el-Hâris'den, o Ali *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı şekilde rivayet etti.

٢٩٧٥- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ أَبِي عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْحَارِثِ عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

---

238 Ebu Davud, Zekât, 5; Tirmizî, Zekât, 3; Nesâî, Zekât, 18; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 18, 92, 113.

239 Bir önceki dipnota bakınız.

2975- … Bize İbrahim b. Tahmân, Ebu İshak'tan tahdis etti. O el-Hâris'den, o Ali *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

***

İşte bu da, atların zekâtının söz konusu olmadığını ortaya koymaktadır.

Bir kimse: Onlarla birlikte kölelerden de söz edilmiştir. Bu husus, ticaret için olmaları halinde köleler için zekât vermenin vacib olmasını ortadan kaldırmadığına göre, bu, eğer merada salınmış iseler atlarda da zekât bulunmasına aykırı değildir. Allah Rasulü: ***"Ben sizi kölelerin zekâtını vermekten muaf tuttum"*** sözü ile özellikle hizmet için çalıştırılan köleleri kastettiğine göre, ***"Atların zekâtından da sizi muaf tuttum"*** sözü ile de aynı şekilde özel olarak binmek için kullanılan atları kastetmektedir diyecek olursa, ona şöyle cevap verilir:

Dediğin anlama gelme ihtimali vardır. Bu hadis ile zekâtın söz konusu olmayacağı çürütülüyor ise, bundan önce sözünü ettiğimiz Hârise yoluyla gelen (2972 no'lu) hadiste zikrettiklerimiz sebebiyle de çürütülmektedir. Çünkü orada Ali'nin, Ömer *radıyallahu anh*'a sözünü ettiğimiz sözleri söylediği belirtilmektedir. Bu da, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu sözünden Ali *radıyallahu anh*'ın, kendi anlayışına göre, meralarda otlasalar dahi atlarda zekâtın olmayacağı anlamını çıkardığına delildir.

Diğer taraftan Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiği Âsım yoluyla gelen (2973 no'lu) hadis ile Hâris yoluyla gelen Ali *radıyallahu anh*'dan nakledilen (2975 no'lu) hadisin anlamına yakın manada bir rivayet de nakledilmiştir.

٢٩٧٦- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ يُحَدِّثُ، عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ فِي عَبْدِهِ وَلَا فِي فَرَسِهِ صَدَقَةٌ».

2976- … Abdullah b. Dinar dedi ki: Süleyman b. Yesâr'ı, Irâk b. Malik'ten tahdis ederken dinledim. O Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber

sallallahu aleyhi ve sellem'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Müslümanın kölesi için de, atı için de sadaka (zekât) yoktur."***[240]

٢٩٧٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ وَسَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، قَالَا: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ عِرَاكٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

2977- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb ve Said b. Âmir tahdis edip dediler ki: Bize Şu'be, Abdullah b. Dinar'dan tahdis etti. O Süleyman'dan, o Irâk'dan, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

٢٩٧٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو حُذَيْفَةَ، قَالَ ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2978- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Huzeyfe tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Abdullah b. Dinar'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٩٧٩- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا الْقَعْنَبِيُّ، قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2979- Bize Salih b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize el-Ka'nebî tahdis edip dedi ki: Bize Malik, Abdullah b. Dinar'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٩٨٠- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى بْنِ فُلَيْحٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْأَسْوَدِ النَّضْرُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، عَنْ سُلَيْمَانَ، قَالَ أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ هُوَ ابْنُ بِلَالِ بْنِ فُلَيْحٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

---

240 Buhârî, Zekât, 48; Müslim, Zekât, 8; Ebu Davud, Zekât, 11; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 242, 249, 254.

2980- Bana Muhammed b. İsa b. Fuleyh tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Esved en-Nadr b. Abdulcebbar, Süleyman'dan -Ahmed b. Ali dedi ki: O, İbn Bilal b. Fuleyh'tir- tahdis etti. O Abdullah b. Dinar'dan hadisi aynı şekilde zikretti.

٢٩٨١- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ اللَّيْثِيُّ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ عِرَاكٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2981- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis edip dedi ki: Bana Üsâme b. Zeyd el-Leysî, Mekhûl'den haber verdi, o Irâk'dan hadisi senediyle aynen zikretti.

٢٩٨٢- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ خُثَيْمِ بْنِ عِرَاكٍ، عَنْ أَبِيهِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

2982- Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Huseym b. Irâk'dan tahdis etti, o babasından hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Sözünü ettiğimiz bu rivayetlerin herhangi birisinde meralarda yayılan atlara zekât düştüğüne dair bir delil bulunmadığına, aksine bunlarda bu gibi atlara zekât düşmeyeceği ifade edildiğine göre, bu rivayetlerin sahih olarak ele alınıp anlaşılması suretiyle, bunlara zekât düşmediği görüşünde olanların sözü sabit olmaktadır.

Bu konunun rivayetler bakımından durumu bu şekildedir.

Nazar (aklî düşünme ve kıyas) açısından konuyu ele alacak olursak; biz, bunlara zekât düştüğünü söyleyen kimselerin, erkek ve dişi karışık olmadıkça ve bunlara sahip olan kimse bunların soylarının çoğalması isteği ile bunu yapmadıkça zekâtı gerekli kabul etmediklerini gördük. Onlara göre sadece erkeklerinde ya da yalnızca dişilerinde zekât yoktur. Yine şunu gördük: Otlaklarda yayılan davarlarda ittifakla verileceği kabul edilen zekâtlar deve, sığır ve koyun türlerinde de farzdır ve bunların hepsinin erkek ya da dişi olmaları fark etmemektedir.

Bu hususta davarların sadece erkek olmalarının hükmü ile sadece dişi olmalarının hükmü ya da erkek dişi karışık olmalarının hükmü eşit olduğuna, diğer taraftan at türünün yalnızca erkeğinde ve yalnızca dişisinde zekâtın gerekmediği söylendiğine göre, nazar (kıyas) itibariyle, bunların bir arada bulunmaları halinde de erkek ve dişilerinde zekâtın düşmemesi gerekmektedir.

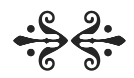
Bir diğer delil de şudur: Biz, katırların ve eşeklerin zekâtının meralarda otlasalar bile söz konusu olmayacağını gördük. Deve, sığır ve koyun türlerinde ise meralarda otlamaları halinde zekât verileceğini gördük. Görüş ayrılığı ise yalnızca atlar hakkındadır.

Bundan dolayı atların bu gruplardan hangisine daha çok benzediğini görmek ve atların hükmünü de onların hükmü gibi değerlendirmek istedik. Atların toynaklı olduklarını gördük. Eşekler ve katırlar da aynı şekilde toynaklıdır. Sığır, koyun ve deve türü ise çift ve daha çok tırnaklıdır. O halde toynaklı hayvanın, toynaklı hayvana benzeyişi, tırnaklı olana benzeyişinden daha fazladır.

Böylelikle eşek ve katırlarda zekât düşmediği gibi atlara da zekât düşmediği sabit olmaktadır. Bu, Ebu Yusuf ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşü olup bu husustaki iki görüşten bize daha müstehab görünmektedir. Ayrıca bu görüş Said b. el-Müseyyeb'den de rivayet edilmiştir:

٢٩٨٣- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ، وَقَالَ: قُلْتُ لِسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، أَعَلَى الْبَرَاذِينِ صَدَقَةٌ؟ فَقَالَ: أَوَ عَلَى الْخَيْلِ صَدَقَةٌ؟

2983- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Abdullah b. Dinar'dan tahdis etti. Abdullah dedi ki: Said b. el-Müseyyeb'e: Beygirlere zekât düşer mi? diye sordum. O, atlara zekât düşer mi ki? dedi.

٥- بَابُ الزَّكَاةِ هَلْ يَأْخُذُهَا الْإِمَامُ أَمْ لاَ؟

5- ZEKÂTI İMAM MI ALIR?

٢٩٨٤- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنِ الحُسَيْنِ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي الْعَاصِ أَنَّ وَفْدَ ثَقِيفٍ قَدِمُوا عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَهُمْ: «لاَ تُحْشَرُوا وَلَا تُعْشَرُوا».

2984- … Osman b. Ebi'l-As'dan rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Sakifliler heyeti huzuruna geldiğinde onlara: ***"Yerlerinizden sürülmeyeceksiniz (ya da zekâtlarınızın tahsil edilmesi için bulunduğunuz, yerleşik olduğunuz yerin dışına zekât memurunun yanına gitmeyeceksiniz) ve sizden öşür alınmayacak"*** dedi.[241]

٢٩٨٥- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ، عَنْ إِسْرَائِيلَ بْنِ يُونُسَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُهَاجِرٍ الْبَجَلِيِّ، عَنْ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ نُفَيْلٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَا مَعْشَرَ الْعَرَبِ، اِحْمَدُوا اللهَ، إِذْ رَفَعَ عَنْكُمْ الْعُشُورَ».

2985- … İbrahim b. Muhâcir el-Becelî'den, o Amr b. Hureys'den, o Said

241 Ebu Davud, İmâre, 26; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 218.

b. Zeyd b. Amr b. Nufeyl'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Ey Arap toplulukları! Üzerinizden öşür kaldırıldığı için Allah'a hamdedin."***[242]

٢٩٨٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو أَحْمَدَ، قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْمُهَاجِرِ، عَنْ رَجُلٍ حَدَّثَهُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

2986- … İbrahim b. el-Muhâcir'den, o kendisine Amr b. Hureys'den tahdis eden bir adamdan, o adam da Said b. Zeyd'den rivayet etti. Said: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim dedi, hadisi aynen zikretti.

٢٩٨٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ وَالْحِمَّانِيُّ، قَالَا: ثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ حَرْبِ بْنِ عُبَيْدِ اللّٰهِ، عَنْ جَدِّهِ أَبِي أُمِّهِ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ عُشُورٌ، إِنَّمَا الْعُشُورُ عَلَى أَهْلِ الذِّمَّةِ».

2987- … Ata b. es-Sâib'den, o Harb b. Ubeydullah'tan, o anne tarafından dedesinden, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Müslümanların üzerinde öşür yoktur, öşür ancak zimmet ehlinedir."***[243]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, imamın (İslam devlet başkanının) Müslümanlara zekâtlarını almakla görevli kimseler gönderme hakkına sahip olmadığını, Müslümanların muhayyer olduklarını, arzu ederlerse bu zekâtı

242 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 190.

243 Ebu Davud, İmâre, 33; Tirmizî, Zekât, 11; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 474, IV, 322 [Bu hadislerde sözü edilen öşür (onda bir), belli nitelikteki ziraat mahsullerinden alınan onda bir zekât anlamındaki öşür değildir. Zımmilerin ve harb ehlinin ticaret mallarından alınan ticaret vergisidir -Çeviren-].

imama verip imamın da bunu Yüce Allah'ın emrettiği yerlere dağıtacağını, arzu edecek olurlarsa kendilerinin bu yerlere dağıtabileceklerini söylemiştir.

Bunların görüşüne göre, imamın gönül hoşluğuyla olmadıkça onlardan zekât alma hakkı yoktur. Bu konuda Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet etmiş olduğumuz bu hadisleri ve Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'dan nakledilen rivayeti delil göstermişlerdir.

٢٩٨٨- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: أَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرٍو، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ يَسَارٍ، قَالَ قُلْتُ لابْنِ عُمَرَ: أَكَانَ عُمَرُ يُعَشِّرُ الْمُسْلِمِينَ؟ قَالَ: لاَ.

2988- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Said tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Amr'dan bildirdi, o Müslim b. Yesâr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben İbn Ömer'e: Ömer Müslümanlardan öşür (onda bir) alır mıydı? sordum. O: Hayır, dedi.

***

Bu konuda başkaları bunlara muhalefet etmiş ve şöyle demişlerdir: İmamın, mal sahiplerine mallarının zekâtlarını gerekli yerlere harcama görevini verme hakkı bulunduğu gibi onların üzerlerine sadakaları (zekâtları) toplayıp mallarını onda birlere ayırarak ondan zekâtı almakla görevli kimseler gönderme hakkı da vardır.

Bunların lehine ve birinci görüş sahiplerinin aleyhine olan delillerden birisi de şudur: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Müslümanların üzerinden kaldırdığı öşür, Cahiliyye döneminde alınan öşür idi. Bu da, zekâttan farklıydı. Onlar buna meks (ticaret vergisi) adını verirlerdi. Ukbe b. Âmir'in Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiği şu rivayet bununla ilgilidir:

٢٩٩٩- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ شِمَاسَةَ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لاَ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ صَاحِبُ مَكْسٍ» يَعْنِي: عَاشِرًا.

2999- … Yezid b. Ebi Habîb'den, o Abdurrahman b. Şimâse'den, o Uk-

be b. Âmir'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Meks sahibi kimse cennete girmez."*** Bununla öşür alan memuru kastetmiştir.[244]

***

İşte Müslümanlardan kaldırılmış olan öşür (vergi) budur. Zekât ise kaldırılmış değildir.

Yine şu rivayet de bu hususa açıklık getirmektedir:

٢٩٩٠- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ حَرْبِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَخْوَالِهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِسْتَعْمَلَهُ عَلَى الصَّدَقَةِ، وَعَلَّمَهُ الاِسْلاَمَ، وَأَخْبَرَهُ بِمَا يَأْخُذُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ كُلُّ الْاسْلاَمِ قَدْ عَلِمْتُهُ إِلَّا الصَّدَقَةَ، أَفَأُعْشِرُ الْمُسْلِمِينَ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّمَا يُعْشَرُ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى».

2990- ... Ata b. es-Sâib'den, o Harb b. Ubeydullah'dan, o dayılarından bir adamdan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, dayısını zekât toplamak üzere memur tayin etmiş, ona İslam'ı öğretmiş ve ne alacağını bildirmişti. Dayısı: Ey Allah'ın Rasulü! Ben İslam'ın her şeyini öğrendim, sadaka hariç. Müslümanlardan öşür (onda bir vergi) alayım mı? sordu. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Kendilerinden öşür alınanlar ancak Yahudilerle Hıristiyanlardır"*** buyurdu.[245]

***

İşte bu hadiste Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in onu zekât toplamak üzere gönderdiği ve ona Müslümanlardan öşür almamasını emredip öşürün ancak Yahudilerle Hıristiyanlardan alınacağını söylediği belirtilmektedir.

Bu da, Müslümanların üzerinden kaldırılan öşür yükümlülüğünün zekâttan farklı olduğunun delilidir.

---

244 Ebu Davud, İmâre, 7; Dârimî, Zekât, 28; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 143, 150.

245 2987 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

Aşağıdaki rivayet de bu hususa açıklık getiren deliller arasındadır:

٢٩٩١- حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا الْفِرْيَابِيُّ، قَالَ: أَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ حَرْبِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ الثَّقَفِيِّ، عَنْ خَالٍ لَهُ مِنْ بَكْرِ بْنِ وَائِلٍ، قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلْتُهُ عَنِ الْإِبِلِ وَالْغَنَمِ أَعْشُرُهُنَّ؟ قَالَ: «إِنَّمَا الْعُشُورُ عَلَى الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى، وَلَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ».

2991- … Ata b. es-Sâib'den, o Harb b. Ubeydullah es-Sekafî'den, o Bekr b. Vail oğullarından bir dayısından, şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gittim ve ona: Develerin ve koyunların onda birlerini alayım mı? sordum. Allah Rasulü: ***"Öşürler (onda birler) ancak Yahudilerle Hıristiyanlaradır, Müslümanlara değildir"*** buyurdu.[246]

***

İşte bu, Müslümanlar üzerinde bir yükümlülük olmayan ancak Yahudilerle Hristiyanlardan alınan öşürün (onda birin), zekâttan farklı olduğuna delildir. Çünkü bu şekilde Hıristiyanlarla Yahudilerden alınan ancak Müslümanların lehine olan, onlar üzerindeki bir yükümlülüktür. Müslümanların lehine olan onlar üzerindeki cizye yükümlülüğü gibidir, ancak zekât böyle değildir. Çünkü zekât ancak mal sahibinin temizlenmesi için alınır ve sahibi, onu yerine getirdiği için sevap alır.

Yahudilerle Hıristiyanlardan alınan sözü geçen öşür, onlar için bir temizlenme sebebi olmadığı gibi bundan dolayı onların sevap almaları da söz konusu değildir.

Buna göre Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, karşılığında kendilerine sevap verilmeyecek olan ve onlardan alınan öşrü Müslümanlardan kaldırdı ve bunu Yahudilerle, Hıristiyanlar üzerinde olduğu hal üzere bıraktı.

٢٩٩٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالاَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مِهْرَانَ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَتَبَ إِلَى أَيُّوبَ بْنِ شُرَحْبِيلَ أَنْ خُذْ

246 Ebu Davud, İmâre, 33; Tirmizî, Zekât, 11; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 474, IV, 322.

مِنَ الْمُسْلِمِينَ، مِنْ كُلِّ أَرْبَعِينَ دِينَارًا، دِينَارًا، وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ كُلِّ عِشْرِينَ دِينَارًا، دِينَارًا، إِذَا كَانُوا يُرِيدُونَهَا، ثُمَّ لاَ تَأْخُذْ مِنْهُمْ شَيْئًا حَتَّى رَأْسِ الْحَوْلِ، فَإِنِّي سَمِعْتُ ذَلِكَ مِمَّنْ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ ذَلِكَ.

2992- … Abdurrahman b. Mihrân'dan rivayete göre, Ömer b. Abdulaziz, Eyyub b. Şurahbîl'e şu talimatı yazmıştır: "Müslümanların mallarından her kırk dinardan bir dinar al. Kitap ehlinden ise onu (ticaret yapmayı) istiyor iseler (ticaret yapmak amacında iseler) her yirmi dinardan bir dinar al. Sonra sene doluncaya kadar onlardan bir şey alma. Şüphesiz ben bunu, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i bunu söylerken dinleyen kimseden dinledim."

***

Bu hadiste belirtildiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zekât toplayıcılarına, Müslümanların mallarından dediğimiz şekilde zekât almalarını emretmiş, zimmet ehlinin mallarından da nitelediğimiz şekilde almalarını söylemiştir. Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'dan da buna uygun rivayet nakledilmiştir.

٢٩٩٣- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ، قَالَ: ثَنَا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ سِيرِينَ، قَالَ: أَرْسَلَ إِلَيَّ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَأَبْطَأْتُ عَلَيْهِ ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَيَّ فَأَتَيْتُهُ، فَقَالَ: إِنْ كُنْتُ أَرَى أَنِّي لَوْ أَمَرْتُكَ أَنْ تَعَضَّ عَلَى حَجَرٍ كَذَا وَكَذَا، ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي، لَفَعَلْتَ، أُخْبِرْتُ لَكَ عَمَلاً، فَكَرِهْته أَوَ أَكْتُبُ لَكَ سُنَّةَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ؟ قَالَ: قُلْتُ، اُكْتُبْ لِي سُنَّةَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. قَالَ: فَكَتَبَ: خُذْ مِنَ الْمُسْلِمِينَ، مِنْ أَرْبَعِينَ دِرْهَمًا، دِرْهَمًا، وَمِنْ أَهْلِ الذِّمَّةِ مِنْ كُلِّ عِشْرِينَ دِرْهَمًا، دِرْهَمًا، وَمِمَّنْ لاَ ذِمَّةَ لَهُ، مِنْ كُلِّ عَشَرَةِ دَرَاهِمَ، دِرْهَمًا. قَالَ: قُلْتُ، مَنْ لاَ ذِمَّةَ لَهُ؟ قَالَ: الرُّومُ كَانُوا يَقْدُمُونَ مِنَ الشَّامِ.

2993- … Enes b. Sîrîn dedi ki: Enes b. Malik *radıyallahu anh* haber gönderip beni yanına çağırdı. Onun yanına gitmekte geciktim. Sonra tekrar haber gönderip beni çağırdı. Ben de onun yanına gidince şunları söyledi: "Ben

sana benim hoşnutluğumu kazanmak için şu şu nitelikteki taşı dişlerinin arasına alıp ısırmanı emredecek olsaydım, onu dahi yapacağını zannediyordum. Senin yaptığını haber aldığım ve hoşuma gitmeyen bir işin olmuş. Sana (bu konuda) Ömer *radıyallahu anh*'ın sünnetini (uygulamasını) yazayım mı?

Enes b. Sîrîn dedi ki: Ben ona, bana Ömer *radıyallahu anh*'ın sünnetini yaz, dedim.

Enes b. Sîrîn dedi ki: O da şunları yazdı: "Müslümanların mallarından her kırk dirhemden bir dirhem al. Zimmet ehlinden ise her yirmi dirhemden bir dirhem al. Zimmet ahdi bulunmayanlardan ise her on dirhemden bir dirhem al." (Enes b. Sîrîn) dedi ki: Zimmet ehlinden olmayanlar kimlerdir? sordum. O: Şam tarafından gelen Rumlar (Bizanslılar), dedi.

***

Ömer *radıyallahu anh* bu uygulamayı, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının huzurunda yaptığında onlardan hiç kimse buna karşı çıkmamıştır. Bu, bir delil ve onlar tarafından bu hususta bir icmadır. İşte rivayetler bakımından bu konunun doğru şekli budur.

Nazar (akli düşünme ve kıyas) bakımından bunun açıklamasına gelince; bizler, onların, imamın meralardaki davar sahiplerine davarlarında zekât gerekli olduğu takdirde davarlarının sadakasını (zekâtını) onlardan almak üzere tahsildarlar gönderme hakkına sahip olduğu hususunda ihtilaf etmediklerini gördük. Mahsullerinde de aynı şekilde uygulama yapabilir. Sonra da bu toplananları Yüce Allah'ın emrettiği şekilde zekâtın harcanması gereken yerlere harcar. Müslümanlardan hiç kimse bu kanaati reddetmez.

Buna göre kıyas geri kalan malların da, altının, gümüşün ve ticaret mallarının da böyle olmasını gerektirmektedir.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Müslümanlar üzerinde öşür (onda bir vergi) yoktur. Öşür ancak Yahudilerle, Hıristiyanlar üzerinedir"*** sözünün anlamına gelince; bu da bu bölümde bundan önce açıkladığımız anlamdadır. Ben Ebu Bekre'yi bu açıklamayı Ebu Ömer ed-Darîr'den naklederken dinledim.

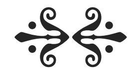
Bütün bunlar Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Müslümanların üzerinde***

öşür (onda bir vergi) yükümlülüğü yoktur. Öşür ancak Yahudilerle, Hıristiyanların üzerindeki bir yükümlülüktür" sözünün açıklaması ile ilgili olarak Yahya b. Âdem'den, yapmış olduğumuz açıklamadan farklı bir yorum rivayet edilmiştir. Söz konusu yorum şu şekildedir: Müslümanların, (ellerindeki) ticaret mallarından âşirin (denilen hududlardaki gümrük memurunun) yanından geçmeleri sebebiyle, geçmemeleri halinde ödemeleri vacib olmayan, ödemeleri gerekmeyen herhangi bir şeyi ödemeleri gerekmez. Çünkü onlar hangi durumda olurlarsa olsunlar zekât ile yükümlüdürler.

Yahudilerle Hıristiyanlar ise mallarıyla birlikte eğer âşir (denilen gümrük memurların)in yanından geçmeyecek olurlarsa, mallarından bir şey ödemekle yükümlü olmazlar.

Buna göre, Müslümanlardan kaldırılan yükümlülük mal ile birlikte gümrük memurunun yanından geçmekle gereken yükümlülüktür. Ancak bu yükümlülük, Yahudilerle Hıristiyanların üzerinden kaldırılmamıştır.

٦- بَابُ ذَوَاتِ الْعَوَارِ هَلْ تُؤْخَذُ فِي صَدَقَاتِ الْمَوَاشِي أَمْ لاَ؟

6- DAVARLARIN ZEKÂTI OLARAK KUSURLU OLANLAR ALINIR MI, ALINMAZ MI?

٢٩٩٤- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدِ بْنِ كَاسِبٍ، قَالَ: ثَنَا عُيَيْنَةُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: بَعَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُصَدِّقًا فِي أَوَّلِ الْإِسْلَامِ فَقَالَ: «خُذْ الشَّارِفَ وَالْبِكْرَ، وَذَوَاتِ الْعَيْبِ، وَلَا تَأْخُذْ حَزَرَاتِ النَّاسِ». قَالَ هِشَامٌ: أَرَى ذَلِكَ لِيَسْتَأْلِفَهُمْ ثُمَّ جَرَتِ السُّنَّةُ بَعْدَ ذَلِكَ.

2994- … Hişâm b. Urve'den, o babasından, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* İslam'ın (zekâtın farz kılındığı) ilk zamanlarında bir zekât toplayıcısı gönderdi ve: ***"Oldukça yaşlanmış deveyi de, genç deveyi de, kusurlu olanını da al(abilirsin). Fakat insanların en değerli mallarını alma"*** dedi.

Hişâm dedi ki: Görüşüme göre, bunu onların kalplerini ısındırmak için söylemişti. Bundan sonra bildiğimiz sünnet uygulandı.

٢٩٩٥- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ، قَالَ: ثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

2995- … Hişâm'dan, o babasından, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etti.[247]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları bu haberi taklit ederek görüş sahibi olmuş ve: İşte zekât toplayıcısının bu şekilde alması gerekir, demiştir.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Kusurlu olanları zekât olarak almaz. O, zekât olarak ancak malın orta halli olanını alır, demiş ve bu hususta şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

٢٩٩٦- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْأَنْصَارِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ ثُمَامَةَ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ أَنَسٍ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ لَمَّا اُسْتُخْلِفَ، وَجَّهَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ إِلَى الْبَحْرَيْنِ، فَكَتَبَ لَهُ هَذَا الْكِتَابَ. هَذِهِ فَرِيضَةٌ يَعْنِي الصَّدَقَةَ الَّتِي فَرَضَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ الَّتِي أَمَرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهَا رَسُولَهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَمَنْ سُئِلَهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى وَجْهِهَا فَلْيُعْطِهَا، وَمَنْ سُئِلَ فَوْقَهَا فَلاَ يُعْطِهِ، فَذَكَرَ فَرَائِضَ الصَّدَقَةِ وَقَالَ: لاَ يُؤْخَذُ فِي الصَّدَقَةِ هَرِمَةٌ، وَلَا ذَاتُ عَوَارٍ، وَلَا تَيْسُ الْغَنَمِ.

2996- … Sümâme b. Abdullah'tan, onun Enes'ten rivayet ettiğine göre, Ebu Bekir es-Sıddik *radıyallahu anh* halife seçilince Enes b. Malik *radıyallahu anh*'ı Bahreyn'e gönderdi ve ona şu mektubu yazdı:

"Bu, Aziz ve Celil olan Allah'ın Rasulü'ne emretmiş olduğu, Allah Rasulü'nün de Müslümanlara farz kıldığı farizadır (sadakayı/zekâtı kastediyor). Mü'minlerden uygun şekilde ödemesi istenen kimse bunu versin. Bundan fazlası istenen kimse de vermesin." onra zekâtın farz miktarlarından söz etti ve şunları ekledi: "Zekât olarak oldukça yaşlı, kusurlu olanlar ile koçlar alınmaz."

٢٩٩٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثنَا الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمْزَةَ،

247 Buhârî, Zekât, 41; Ebu Davud, Zekât, 5; Tirmizî, Zekât, 4.

قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنِي الزُّهْرِيُّ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَتَبَ كِتَابًا إِلَى أَهْلِ الْيَمَنِ فِيهِ الْفَرَائِضُ وَالسُّنَنُ، فَكَتَبَ فِيهِ: «لاَ يُؤْخَذُ فِي الصَّدَقَةِ هَرِمَةٌ، وَلَا ذَاتُ عَوَارٍ، وَلَا تَيْسُ الْغَنَمِ».

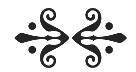
2997- … Ebu Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, o babasından, o da dedesinden rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Yemen ahalisine içinde farzların ve sünnetlerin yazılı olduğu bir mektup yazdı. Bu mektubunda şunlar da vardı: ***"Zekât olarak yaşlı, kusurlu hayvan ile koç alınmaz."***

***

İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in mektupları ile ondan sonra Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhumâ*'nın aynı şekilde devam eden mektupları böyle idi. Bunlardan sonra Ali *radıyallahu anh*'ın mektupları da böyle idi.

Sözünü ettiğimiz bu rivayetler, bu bölümde ilk olarak zikrettiğimiz Âişe *radıyallahu anhâ*'nın hadisindeki hükmün nesh edildiğine delildir. Aynı şekilde orada, ifade edilen hükmün daha sonra naklettiğimiz rivayetten önce olduğuna delalet eden ifadeler de vardır. O da Âişe *radıyallahu anhâ*'nın: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* İslam'ın ilk dönemlerinde zekât toplamak üzere birisini gönderdiğinde ona şu emri verirdi." Sözüdür. Buradaki hüküm ise, daha önce Ebu Bekir'in Enes'e yazdığını belirttiğimiz mektup ile Amr b. Hazm'a verilen mektupla nesh edilmiştir.

Bütün bunlar Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٧- بَابُ زَكَاةِ مَا يَخْرُجُ مِنَ الْأَرْضِ

7- YERDEN ÇIKAN MAHSULLERİN ZEKÂTI

٢٩٩٨- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى الْمَازِنِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ، وَلَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسِ ذَوْدٍ صَدَقَةٌ، وَلَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسِ أَوَاقٍ صَدَقَةٌ».

2998- Bize Husayn b. Nasr tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan es-Sevrî, Amr b. Yahya el-Mâzinî'den tahdis etti. O babasından, o Ebu Said el-Hudrî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Beş veskten***[248] ***aşağı olan (hurma, üzüm ve hububat) da sadaka (zekât) yoktur. Beş ukiyyeden az olan gümüşte sadaka (zekât) yoktur."***[249]

٢٩٩٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

---

248 *Vesk*: 122,160 kğ., *ukiyye*: 118,8 gr.a tekabul etmektedir. El-Kürdî, age., s. 279, 280. (Çeviren)

249 Hadis birçok yol ve senetle rivayet edilmiştir: Buhârî, Zekât, 4, 32, 42, 56, Büyu', 83, Müsâkât, 17; Müslim, Zekât, 1, 3, 4, 6, Büyu', 71; Ebu Davud, Zekât, 2, Büyu', 20, 98, 296; Tirmizî, Zekât, 7, Büyu', 63; Nesâî, Zekât, 5, 18, 21, 24; İbn Mâce, Zekât, 6; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 92, 237, III, 6, 30, 45, 59…

2999- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Âmir tahdis edip dedi ki: Bize Hemmâm, Yahya b. Said'den tahdis etti. O Amr b. Yahya'dan hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٠٠٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: أَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرٍو، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3000- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. Harun tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Said, Amr'dan bildirdi, o hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٠٠١- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَالِمٍ، وَمَالِكٌ، وَسُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، وَعَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ، أَنَّ عَمْرَو بْنَ يَحْيَى حَدَّثَهُمْ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3001- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis edip dedi ki: Bana Yahya b. Abdullah b. Salim, Malik ve Süfyan es-Sevrî ile Abdullah b. Ömer'in haber verdiğine göre, Amr b. Yahya onlara tahdis edip hadisi senediyle aynen zikretmiştir.

٣٠٠٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمِنْهَالِ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ الْقَاسِمِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3002- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. el-Minhâl tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. Zurey' tahdis edip dedi ki: Bize Ravh b. el-Kasım, Amr b. Yahya'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٠٠٣- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو حُذَيْفَةَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّابٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عُمَارَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3003- Bize İbrahim b. Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Huzeyfe tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, İsmail b. Ümeyye'den tahdis etti. O Muhammed b. Yahya b. Habbâb'dan, o Yahya b. Umâre'den, o Ebu Said'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

٣٠٠٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ صَعْصَعَةَ الْمَازِنِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3004- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine Muhammed b. Abdullah b. Abdurrahman b. Sa'saa el-Mâzinî'den tahdis etmiştir. O babasından, o Ebu Said el-Hudrî'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etmiştir.

٣٠٠٥- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ».

3005- … Ebu'z-Zübeyr'den, o Cabir *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Beş veskden aşağısında (hurma, üzüm ve benzerlerinde) zekât yoktur"*** buyurdu.[250]

٣٠٠٦- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: أَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لاَ صَدَقَةَ فِي شَيْءٍ مِنَ الزَّرْعِ أَوْ اَلْكَرْمِ حَتَّى يَكُونَ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ، وَلَا فِي الرِّقَّةِ حَتَّى تَبْلُغَ مِئَتَيْ دِرْهَمٍ».

3006: … Cabir b. Abdullah şöyle demiştir: Hz. Peygamber şöyle buyurdu: ***"Ziraat ürünlerinde ve üzümde, beş veske ulaşıncaya kadar sadaka***

250 2997 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

(zekât) yoktur. İki yüz dirheme*[251] *ulaşıncaya kadar da gümüşte sadaka (zekât) yoktur."

٣٠٠٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى الْاَشْيَبُ، قَالَ: ثَنَا شَيْبَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ لَيْثِ بْنِ أَبِي سُلَيْمٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسٍ مِنَ الْاِبِلِ صَدَقَةٌ، وَلَا خَمْسِ أَوَاقٍ، وَلَا خَمْسَةِ أَوْسَاقٍ صَدَقَةٌ».

3007- … Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Beşten az devede, beş ukiyyeden az gümüşte ve beş veskten az hurma ve benzeri meyvelerde zekât yoktur."***[252]

٣٠٠٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، قَالَ: ثَنَا لَيْثٌ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3008- Bize Ahmed b. Davud tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Ma'mer tahdis edip dedi ki: Bize Abdulvâris tahdis edip dedi ki: Bize Leys tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٠٠٩- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، عَنِ الْاَوْزَاعِيِّ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نَحْوَهُ، وَلَمْ يَرْفَعْهُ.

3009- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Kesîr, el-Evzâî'den tahdis etti. O Eyyub b. Musa'dan, o Nâfi'den, o da İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan hadisi buna yakın olarak rivayet etti. Ancak Hz. Peygamber'e nispet etmedi (ref' etmedi).

٣٠١٠- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا نُعَيْمُ بْنُ حَمَّادٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ،

251 *Dirhem*: 2,97 gr.dır. el-Kürdî, age., s. 275. (Çeviren)
252 2997 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3010- Bize Salih b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize Nuaym b. Hammâd tahdis edip dedi ki: Bize İbnu'l-Mübarek, Ma'mer'den tahdis etti. O Süheyl b. Ebi Salih'den, o babasından, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

٣٠١١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمْزَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنَ دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنِي الزُّهْرِيُّ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَتَبَ إِلَى أَهْلِ الْيَمَنِ بِكِتَابٍ، فِيهِ الْفَرَائِضُ وَالسُّنَنُ، فَكَتَبَ فِيهِ: «مَا سَقَتْ اَلسَّمَاءُ أَوْ كَانَ سَحًّا، أَوْ بَعْلاً فِيهِ الْعُشْرُ إِذَا بَلَغَ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ، وَمَا سُقِيَ بِالرِّشَاءِ أَوْ بِالدَّالِيَةِ، فَفِيهِ نِصْفُ الْعُشْرِ إِذَا بَلَغَ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ».

3011- … Ebu Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'ın, babasından, onun da dedesinden rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Yemen halkına içinde farzların ve sünnetlerin yazılı olduğu bir mektup yazdı. Mektubunda şunları yazmıştı: ***"Yağmur suyu ya da akarsu ile sulanan arazide (çıkan üründe) veya sulamaya ihtiyacı olmayan arazide(n çıkan üründe) beş veske ulaştığı takdirde onda bir (öşür) vardır. Kuyudan su çekilerek ya da hayvan ile (dolap suretiyle) sulanan araziden çıkan mahsulde de beş veske ulaştığı takdirde öşrün yarısı (yirmide bir zekât) vardır."***

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları bu rivayetler doğrultusunda görüş sahibi olup: Beş veski bulmadıkça buğday, arpa, hurma ve kuru üzümde zekât yoktur. Aynı şekilde nohut, mercimek, yulaf ve buna benzer yerden çıkan bütün mahsuller hakkında da hüküm böyledir. Bunların herhangi birisinden, sözü geçen miktara ulaşmadıkça zekât alınmaz, demiştir.

Bu kanaati benimseyenler arasında Ebu Yusuf, Muhammed -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- ve Medine âlimleri vardır.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet etmiş, mahsule az olsun, çok olsun zekât düştüğünü kabul etmiş ve şunları delil göstermişlerdir:

٣٠١٢- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، قَالَ حَدَّثَنِي عَاصِمُ بْنُ أَبِي النَّجُودِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، قَالَ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْيَمَنِ، فَأَمَرَنِي أَنْ آخُذَ مِمَّا سَقَتِ السَّمَاءُ، وَمِمَّا سُقِيَ بَعْلاً الْعُشْرَ مِمّاَ سُقِىَ بَالدَّوالَىَ نِصْفَ الْعُشْرِ.

3012- … Ebu Vâil'den, o Muâz b. Cebel'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* beni Yemen'e gönderdi. Bana yağmur ile sulanan ve kendiliğinden suyunu alan arazilerden çıkan mahsullerden onda bir almamı, kovalarla sulanan araziden çıkan mahsullerden de onda birin yarısını almamı emretti."[253]

٣٠١٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3013- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Abdulhamid b. Salih tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Bekir b. Ayyâş tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٠١٤- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَهْبٍ، قَالَ: ثَنَا عَمِّي عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فِيمَا سَقَتِ السَّمَاءُ الْعُشُورُ، وَفِيمَا سُقِيَ بِالسَّانِيَةِ نِصْفُ الْعُشُورِ».

3014- … Salim'den, o babası (Abdullah b. Ömer)'den, onun şöyle dedi-

253 İbn Mâce, Zekât, 17. [Tercümeye esas aldığımız baskıda bu hadis oldukça yanlış dizilmiştir. Doğru metni el-Mer'aşlî'nin tahkik ettiği baskıya ve hadisin İbn Mâce'deki şekline göre kayd edilmiş, tercüme de ona göre yapılmıştır -Çeviren-].

ğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Yağmur ile sulanan araziden alınan mahsulde onda bir, develerin sırtında su taşınarak sulanan arazide de onda birin yarısı vardır."***[254]

٣٠١٥- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْاَسْوَدِ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَضَ فِيمَا سَقَتِ الْاَنْهَارُ وَالْعُيُونُ، أَوْ كَانَ عَثَرِيًّا يُسْقَى بِالسَّمَاءِ الْعُشُورَ وَفِيمَا سُقِيَ بِالنَّاضِحِ نِصْفَ الْعُشُورِ.

3015- … Salim'den, o babasından rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* nehirlerin ve pınarların suladıkları arazilerden çıkan mahsullerde ya da yağmur suyu ile sulanan arazilerden çıkan mahsullerde onda bir, yalnızca deve sırtında taşınan su ile sulanan arazilerden çıkan mahsullerde onda birin yarısını zekât olarak farz kıldı (tayin etti).[255]

٣٠١٦- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3016- Bize Yezid b. Sinan tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Ebi Meryem tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Vehb bildirip dedi ki: Bana Yunus b. Yezid, İbn Şihâb'dan tahdis etti. O Salim'den, o babasından, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

٣٠١٧- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

---

254 Buhârî, Zekât, 57; Müslim, Zekât, 8; Ebu Davud, Zekât, 12; Nesâî, Zekât, 25; İbn Mâce, Zekât, 17; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 341, 353.

255 Buhârî, Zekât, 55; Tirmizî, Zekât, 14.

3017- Bize Yezid b. Sinan tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Meryem tahdis edip dedi ki: Bize İbn Lehîa, Yezid b. Ebi Habîb'den tahdis etti. O İbn Şihâb'dan, o Salim'den, o babasından, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

٣٠١٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ أَنَّ أَبَا الزُّبَيْرِ حَدَّثَهُ، أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَذْكُرُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «فِيمَا سَقَتِ الْاَنْهَارُ وَالْغَيْمُ الْعُشُورُ، وَفِيمَا سُقِيَ بِالسَّانِيَةِ نِصْفُ الْعُشُورِ».

3018- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis edip dedi ki: Bana Amr b. el-Hâris'in tahdis ettiğine göre, Ebu'z-Zübeyr kendisine tahdis etmiştir: O, Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh*'dan, onun Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlediğini rivayet etmiştir: ***"Irmakların ve bulutun suladıklarında öşür (onda bir), deve sırtlarında taşınan su ile sulananlarda öşrün yarısı (yirmide bir) vardır."***[256]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu rivayetlerde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, yağmur ile sulanan araziden alınan mahsulde sözü edilen miktarı zekât olarak tespit etmiş fakat bunun için mahsulün miktarı hakkında bir şey söylememiştir.

İşte bu, az olsun, çok olsun araziden çıkan bütün mahsulde zekâtın vacib olduğuna delildir.

Eğer Medine âlimlerinin görüşünü benimseyenlerden birisi: Senin bu bölümde nakletmiş olduğun rivayetler birinci bölümde nakletmiş olduğun rivayetler ile çelişmemektedir. Ancak, birinci gruptaki rivayetler müfesserdir (gerektiği gibi açıklanmıştır), bunlar ise mücmeldir. Bu gibi rivayetlerden müfesser olanlar ise mücmel olanlara göre öncelikle alınır diyecek olursa, ona şöyle cevap verilir:

Senin bu dediğin imkânsız bir şeydir. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu rivayetlerde nehirlerle (akarsularla) ya da pınarlarla sulanan arazilerden elde edilen mahsullerde ödenmesi gereken zekât miktarının onda bir

256 3013 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

olduğunu, kovalarla veya taşınarak sulanan arazilerden çıkan mahsullerden de onda birin yarısının alınacağını bildirmektedir. Buna göre, bu ifadeler bu yolla sulanan arazilerden elde edilen bütün mahsuller hakkında söz konusudur.

Siz de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, Mâiz'in, yanına gelip dört defa zina ettiğini ikrar ettiği halde geri çevirdikten sonra onu recm ettiğini rivayet etmektesiniz.[257] Yine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Üneys'e: ***"Bu adamın karısının yanına git. Eğer (zina ettiğini) itiraf ederse onu recm et"*** dediğini de rivayet etmektesiniz.[258]

Bu rivayetleri de zinanın bir defa ikrar edilmesinin muteber olduğuna delil olarak aldınız. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"İtiraf ederse onu recm et"*** sözünün zahiri bunu gerektirmektedir.

Diğer taraftan Mâiz'in müfesser hadisini, Üneys'in mücmel olan hadisinin anlamı hakkında belirleyici kabul etmiyorsunuz. Halbuki Üneys'in mücmel hadisinde sözü geçen itirafın, Mâiz'in müfesser hadisinde zikredilen itirafın kendisi olduğu anlaşılır.

Sizler sözünü ettiğimiz hususta bunu yaptığınıza göre, zekâta dair hadislerde açıkladığımız şekilde değerlendirmelerde bulunanlara niçin karşı çıkıyorsunuz? Aksine, Üneys'in hadisinin Mâiz hadisine atfedilmesi daha uygundur. Çünkü o hadiste itiraf açıkça zikredilmiştir.

Sizin muhaliflerinizin görüşüne göre, bir defa ikrarda bulunması, kendisine haddin uygulanmasını gerektiren zina itirafı değildir.

(3012 no'lu) Muâz, (3014 no'lu) İbn Ömer ve (3018 no'lu) Cabir *radıyallahu anh*'ın zekât hakkındaki hadislerinde şu şekilde sulanan arazilerin mahsullerinde şu kadar, öbür türlü sulanan arazilerin mahsullerinde de şu kadar zekâtın vacib olduğu belirtilmektedir.

Üneys ile ilgili hadisin, Mâiz ile ilgili hadis ile çelişmesindense, bunun vesk miktarlarının söz konusu edildiği hadislerle çelişmesi daha uygundur.

Diğer taraftan Muâz, Cabir ve İbn Ömer *radıyallahu anhum*'un rivayet ettikleri hadisler, İbrahim en-Nehaî ile Mücahid tarafından da dediğimiz şekil-

257 Müslim, Hudûd, 17.
258 Müslim, Hudûd, 25.

de yorumlanmış ve onlar bu hadislerin anlattığımız şekilde anlam taşıdıklarını kabul etmişlerdir.

٣٠١٩- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ الْاِصْبَهَانِيّ، قَالَ: أَنَا شَرِيكٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: فِي كُلِّ شَيْءٍ أَخْرَجَتْ الْاَرْضُ الصَّدَقَةُ.

3019- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Said b. el-Isbahânî tahdis edip dedi ki: Bize Şerîk, Mansûr'dan bildirdi, o İbrahim'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Yerden çıkan her şeyde sadaka (zekât) vardır."

٣٠٢٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ أَعْيَنَ، عَنْ خُصَيْفٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ زَكَاةِ الطَّعَامِ فَقَالَ: فِيمَا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ، الْعُشْرُ وَنِصْفُ الْعُشْرِ.

3020- Bize Muhammed b. Humeyd tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. Ma'bed tahdis edip dedi ki: Bize Musa b. A'yen, Husayf'dan tahdis etti, o Mücahid'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: (Husayf) dedi ki: Ben ona buğdayın zekâtına dair soru sordum. O: "Azında da, çoğunda da öşür ve öşrün yarısı vardır" dedi.

***

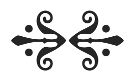
Doğru nazar (akli düşünme ve kıyas) da aynı şekilde buna delildir. Şöyle ki; bizler, zekâtın mallarda ve davarlarda belli bir miktara ulaşmaları halinde bir yıl olan belli bir süre geçtikten sonra farz olduğunu gördük. Buna göre, bu gibi şeylerde zekât, belli bir miktar ve belli bir zaman ile gerekli olur.

Diğer taraftan mahsullerden de, mahsulün çıktığı zamanda zekât alındığını ve ayrıca bunun için belirli bir süre beklenmediğini gördük.

Bu mahsuller için, geçmesi ile zekâtın vacib olacağı bir zaman söz konusu olmadığı için, ulaşması halinde zekâtın da vacip olacağı belli bir miktara ulaşması da şart olmaktan çıkar.

Buna göre, bu konuda miktar ve mikat (zaman)ın hükmü aynıdır. Sözünü ettiğimiz mallarda olduğu şekilde, biri bulununca diğerinin de bulunması gibi onlardan birisi düştüğünde diğeri de düşer.

İşte kıyas budur ve bu, Ebu Hanife'nin -Yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun- de görüşüdür.

٨- بَابُ الْخَرْصِ

8- AĞAÇTAKİ MAHSULÜN TAHMİN EDİLEREK BELİRLENMESİ

٣٠٢١- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرٍ الْحَنَفِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نَافِعٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَتْ الْمَزَارِعُ تُكْرَى عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، عَلَى أَنَّ لِرَبِّ الارْضِ، مَا عَلَى السَّاقِي مِنَ الزَّرْعِ، وَطَائِفَةٍ مِنَ التِّبْنِ، لاَ أَدْرِي كَمْ هُوَ؟ قَالَ نَافِعٌ: فَجَاءَ رَافِعُ بْنُ خَدِيجٍ، وَأَنَا مَعَهُ، فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْطَى خَيْبَرَ يَهُودٍ، عَلَى أَنَّهُمْ يَعْمَلُونَهَا وَيَزْرَعُونَهَا، عَلَى أَنَّ لَهُمْ نِصْفَ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا مِنْ ثَمَرٍ أَوْ زَرْعٍ، عَلَى أَنْ نُقِرَّكُمْ فِيهَا مَا بَدَا لَنَا. قَالَ: فَخَرَصَهَا عَلَيْهِمْ عَبْدُ اللهِ بْنُ رَوَاحَةَ، فَصَاحُوا إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ خَرْصِهِ؟ فَقَالَ لَهُمْ عَبْدُ اللهِ بْنُ رَوَاحَةَ: أَنْتُمْ بِالْخِيَارِ، إِنْ شِئْتُمْ فَهِيَ لَكُمْ، وَإِنْ شِئْتُمْ فَهِيَ لَنَا، نَخْرُصُهَا وَنُؤَدِّي إِلَيْكُمْ نِصْفَهَا. فَقَالُوا: بِهَذَا قَامَتْ اَلسَّمَوَاتُ، وَالاَرْضُ.

3021- … Bize Abdullah b. Nâfi, babasından tahdis etti, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Tarlalar Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* döneminde, su arkları kenarında yetişen ekin ve miktarını bilmediğim kadar bir miktar saman arazi sahibine ait olmak üzere kiraya verilirdi.

Nâfi dedi ki: Râfi' b. Hadîc -ben onunla birlikte iken- gelip şöyle dedi: Şüphesiz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Hayber'i Yahudilere orayı çalıştırmak ve ekmek üzere verdi. Buna karşılık oradan elde edilecek meyve ve ekinin yarısını alacaklardı. Biz de uygun gördüğümüz kadar bir süre onları orada bırakacaktık.

(Râfi' b. Hadîc) dedi ki: Abdullah b. Revâha mahsulleri tahmin etti. Onlar da onun bu tahmininden dolayı Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e şikâyette bulundular. Abdullah b. Revâha kendilerine: Siz serbestsiniz. İsterseniz o sizin olsun, dilerseniz bizim olsun. Biz bu tahmine göre kabul ediyoruz ve size onun yarısını ödeyeceğiz, dedi. Bunun üzerine Yahudiler: İşte gökler ve yer bununla ayakta durur, dediler.[259]

٣٠٢٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوْنٍ الزِّيَادِيُّ، قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ أَفَاءَ اللهُ خَيْبَرَ فَأَقَرَّهُمْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَمَا كَانُوا، وَجَعَلَهَا بَيْنَهُ وَبَيْنَهُمْ. فَبَعَثَ عَبْدَ اللهِ بْنَ رَوَاحَةَ فَخَرَصَهَا عَلَيْهِمْ ثُمَّ قَالَ: يَا مَعْشَرَ الْيَهُودِ، أَنْتُمْ أَبْغَضُ الْخَلْقِ إِلَيَّ، قَتَلْتُمْ أَنْبِيَاءَ اللهِ، وَكَذَبْتُمْ عَلَى اللهِ، وَلَيْسَ يَحْمِلُنِي بُغْضِي إِيَّاكُمْ أَنْ أَحِيفَ عَلَيْكُمْ، وَقَدْ خَرَصْتُ عَلَيْكُمْ بِعِشْرِينَ أَلْفَ وَسْقٍ مِنْ تَمْرٍ، فَإِنْ شِئْتُمْ فَلَكُمْ، وَإِنْ شِئْتُمْ فَلِي.

3022- … Cabir *radıyallahu anh* dedi ki: Yüce Allah Hayber'i fey olarak verdi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Yahudileri oldukları yerde bıraktı ve onu (alınacak mahsulleri) kendisi ile onlar arasında paylaştırdı.

Abdullah b. Revâha'yı gönderdi, o da onların alacakları mahsulleri tahmin etti. Sonra da şöyle dedi: ***Ey Yahudiler! Yaratılmışlar arasında en çok buğzettiğim kimseler sizlersiniz. Allah'ın peygamberlerini öldürdünüz, Allah'a yalan söylediniz fakat benim size olan nefretim beni size haksızlık yapmaya itmez. Ben sizin buradan yirmi bin vesk hurma mahsul toplayacağınızı tahmin ediyorum. Dilerseniz bu şartla siz kabul edin, dilerseniz onu ben bu şekilde kabul edeyim.***

259 İbn Mâce, Zekât, 18.

٣٠٢٣- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نَافِعٍ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ صَالِحٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ عَتَّابِ بْنِ أُسَيْدٍ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَهُ أَنْ يَخْرُصَ الْعِنَبَ زَبِيبًا، كَمَا يَخْرُصَ الرُّطَبَ.

3023- … Said b. el-Müseyyeb'den, onun Attâb b. Üseyd'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona taze hurmanın tahminini yaptığı gibi üzümü de kuru üzüm olarak tahmin etmesini emretti.[260]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, öşür olarak ödenmesi gereken mahsulün hükmü bu şekildedir. Onun, dalında taze hurma olarak ne kadar kuru hurma vereceği tahmin edilerek miktarı öğrenilir. Sonra da bu, sahibine teslim edilir. Bu yolla da Yüce Allah'ın o mahsuldeki hakkına malik olur. Buna karşılık o, aynı miktarda ölçeği de kuru hurma ile ödemekle yükümlü olur. Üzümde de aynı şey yapılır, demiştir. Böyle diyenler bu hususta bu rivayetleri delil göstermişlerdir.

Fakat bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek bunu mekruh görüp şöyle demişlerdir: Bu rivayetlerin herhangi birisinde, İbn Ömer ve Cabir *radıyallahu anhum*'dan gelen hadislerde tahmin edildiği zaman hurmanın yaş olduğunu belirten bir ifade yoktur.

Aynı zamanda o esnada yaş olup o hurmanın sahibi üzerine sonradan vermek üzere aynı ölçekte kuru hurma vermesinin öngörülmesi nasıl caiz olabilir? Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, daldaki hurmanın ölçekle hurma karşılığında satılmasını yasakladığı gibi taze hurmanın kuru hurma ile vadeli olarak satılmasını da yasaklamıştır. Bu hususta ondan sahih rivayetler gelmiştir. Biz bunlardan bu kitabımızın bir başka yerinde söz ettik. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu konuda herhangi bir istisnada da bulunmamıştır.

Naklettiğimiz rivayetlerdeki hars (dalındaki meyvenin tahmin)in açıklaması, bize göre sizin dediğiniz şekilde değildir. Bize göre bunun açıklaması -ki doğruyu en iyi bilen Allah'tır- şu şekildedir: İbn Revâha'nın tahminde bulun-

260 Ebu Davud, Zekât, 14.

masından maksat, herbir tarafın elinde bulunacak miktarın bilinmesidir. Böylelikle mahsuller devşirileceği zaman aynı miktar alınır. Yoksa onların, Allah'ın hakkı olarak onda vacib olan herhangi bir miktar karşılığı üzerlerinden zail olmayacak şekilde bir bedelle alıp malik olmaları anlamında değildir.

Hem böyle bir şey nasıl caiz olabilir? Çünkü bundan sonra o mahsulü telef eden bir afetin gelmesi ya da onun bir ateşle yanması mümkündür. Bu durumda Yüce Allah'ın ondaki hakkının karşılığında mal sahibinden alınacak olan, kendisi için esenlikli bir şekilde eline geçirememiş olduğunun bir bedeli olarak alınmış olur.

Ancak tahmin ile bizim sözünü ettiğimiz maksat gözetilmiştir. Nitekim Attâb b. Üseyd'in (3023 no'lu) hadisinde de durum böyledir. O halde o da, bu konuda açıkladığımız doğrultudadır. Buna ayrıca şu rivayetler de delildir:

٣٠٢٤- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ خُبَيْبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَسْعُودِ بْنِ نِيَارٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَثْمَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا خَرَصْتُمْ فَخُذُوا، وَدَعُوا الثُّلُثَ، فَإِنْ لَمْ تَدْعُوَا الثُّلُثَ، فَدَعُوا الرُّبُعَ».

3024- … Abdurrahman b. Mesud b. Dinar'dan, o Sehl b. Ebi Hasme'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Mahsulü tahmin ettiğiniz takdirde üçte birini bırakarak (zekâtını) alın. Eğer üçte birini bırakmazsanız, dörtte birini bırakın."***[261]

***

Böylelikle bunun zekâtın alınacağı vakitte olmayacağını öğrenmiş oluyoruz. Çünkü onun mahsulü, eğer zekâtının ödenmesi gereken bir miktara ulaşacak olursa vermesi icab eden miktardan herhangi bir indirime gidilmez ve ondan ödemesi gereken miktarın tümü tahsil edilir. Bu da Müslümanların ittifakla kabul ettikleri bir husustur.

Ancak bu hadiste sözü geçen indirim bundan önceki zaman hakkındadır.

261 Ebu Davud, Zekât, 15; Tirmizî, Zekât, 17; Nesâî, Zekât, 26; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 448, IV, 2, 3.

Meyve sahiplerinin mahsullerden yiyebilecekleri fakat zekâtının alınmasından önceki bir zaman ile ilgilidir.

Bundan dolayı tahminde bulunacak kimselere, tahmin ettikleri miktardan bu hadiste sözü edilen miktarı çıkarmalarını (inmelerini) emretmiştir. Böylelikle mahsul sahiplerinden zekâtın alınacağı zaman bu miktar hesaba katılmamış olur.

Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'dan da mahsul tahmininde bulunacak kimselere bu emri verdiği rivayet edilmiştir.

٣٠٢٥- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ بُشَيْرِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، قَالَ: بَعَثَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سَهْلَ بْنَ أَبِي حَثْمَةَ يَخْرُصُ عَلَى النَّاسِ، فَأَمَرَهُ - إِذَا وَجَدَ الْقَوْمَ فِي نَخْلِهِمْ - أَنْ لاَ يَخْرُصَ عَلَيْهِمْ مَا يَأْكُلُونَ،

3025- … Said b. el-Müseyyeb dedi ki: Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*, Sehl b. Ebi Hasme'yi insanların mahsullerini tahmin etmesi için gönderdi. Ona arazi sahiplerinin hurma bahçelerinde bulunduklarını görecek olursa yedikleri miktarı onlar aleyhine tahmine katmamasını (onu düşürmesini) emretti.

***

İşte bu da, sözünü ettiğimiz hususa bir delildir.

Ebu Humeyd es-Sâidî'den de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in tahmin şekli hakkında sözünü ettiğimiz açıklamaya delil olacak şekilde rivayet gelmiştir.

٣٠٢٦- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَمْرٍو الدِّمَشْقِيُّ، قَالاَ: ثَنَا الْوُحَاظِيُّ. ح

وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، وَأَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالاَ: ثَنَا الْقَعْنَبِيُّ، قَالاَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ ابْنُ بِلاَلٍ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ يَحْيَى الْمَازِنِيُّ، عَنْ عَبَّاسِ بْنِ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ،

عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ، قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ فَأَتَيْنَا وَادِيَ الْقُرَى عَلَى حَدِيقَةِ اِمْرَأَةٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اُخْرُصُوهَا». فَخَرَصَهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَخَرَصْنَاهَا عَشْرَةَ أَوْسُقٍ وَقَالَ: «أَحْصِيهَا حَتَّى أَرْجِعَ إِلَيْكِ إِنْ شَاءَ اللهُ تَعَالَى». فَلَمَّا قَدِمْنَاهَا سَأَلَهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ حَدِيقَتِهَا كَمْ بَلَغَ تَمْرُهَا؟ قَالَتْ: عَشْرَةُ أَوْسُقٍ.

3026- Bize İbrahim b. Ebi Davud ile Abdurrahman b. Amr ed-Dımeşkî tahdis edip dediler ki: Bize el-Vuhâzî tahdis etti, H.

Bize Ali b. Abdurrahman ve Ahmed b. Davud tahdis edip dediler ki: Bize el-Ka'nebî tahdis etti. (el-Vuhâzî ile) dediler ki: Bize Süleyman b. Bilal tahdis edip dedi ki: Bize Amr b. Yahya el-Mâzinî, Abbas b. Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den tahdis etti. O Ebu Humeyd es-Sâidî'den, şöyle dediğini rivayet etti: Tebük gazvesinde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte çıkmıştık. Vâdi'l-Kurâ'da bir kadının bahçesinin yanından geçtik. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Bu bahçedeki mahsulü tahmin edin"*** dedi. Mahsulü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de, biz de on vesk olarak tahmin ettik. Allah Rasulü: ***"Bunun mahsulünü Yüce Allah'ın izniyle ben buraya yanına dönünceye kadar tespit et"*** dedi. Geri döndüğümüzde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kadına bahçesinden alınan hurma miktarını sordu. Kadın: On vesk, diye cevap verdi.[262]

***

Yine bu hadiste onların hurma bahçesinin mahsulünü tahmin ettiklerini ve Allah Rasulü'nün ona yanına geri dönünceye kadar miktarını fiilen tespit etmesini emrettiğini gördük. İşte bu, o kadının bahçesindeki mahsulü tahmin etmelerinden önce sahip olmadığı bir şeye tahminlerinden sonra da sahip olmadığına delildir.

Onlar bu tahmini yaparken özellikle hurma ağaçlarında bulunan meyve miktarını bilmek istemişlerdi. Sonra ondan mahsullerin devşirileceği zamanda verilmesi icab eden miktar ne ise onu alacaklardı.

262 Buhârî, Zekât, 56.

İşte bize göre bu rivayetlerin anlamı budur. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Bazıları da mahsulün tahmini konusunda başka bir açıklama yapmış ve şöyle demiştir: İlk dönemlerde birinci görüş sahiplerinin dedikleri şekilde mahsulleri tahmin etmekle görevli olanlar, meyve (mahsul) sahiplerine onlardaki Allah'ın hakkını -henüz yaş hurma iken- daha sonra onlardan alacakları kuru hurma karşılığında mülk olarak veriyorlardı. Ancak daha sonra bu, ribanın (faizin) nesh edilmesiyle nesh edildi ve sonunda zekât olarak alınan mallarda ancak alışverişlerde caiz olan uygulamaların yapılması istendi.

Bu hususta da şu rivayeti zikrederler:

٣٠٢٧- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنِ الخَرْصِ وَقَالَ: «أَرَأَيْتُمْ إِنْ هَلَكَ الثَّمَرُ أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ مَالَ أَخِيهِ بِالْبَاطِلِ».

3027- … Cabir *radıyallahu anh*'dan rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* dalındaki mahsulün tahmin edilmesini yasaklayarak: ***"Ya o mahsul (dalında iken) telef olursa! Sizden herhangi bir kimse kardeşinin malını batıl bir yolla yemeyi ister mi?"*** dedi.[263]

***

İşte bu konunun rivayetler bakımından uygun açıklama şekli böyledir.

Nazar (akli düşünme ve kıyas) yoluyla açıklamasına gelince; bizler, zekâtın farklı şeylerde vacib olduğunu gördük. Altın, gümüş, yerden çıkan mahsuller, hurma ağaçlarının mahsulleri, ağaç ve otlaklarda yayılan davarlar bunlardandır.

Hepsinin ittifakla belirttiğine göre, bir adamın altın, gümüş ya da merada yayılan davarlardan ibaret olan malına zekât düşecek olsa, zekât tahsildarı da alışverişin caiz olmadığı şekillerle vermesi gereken zekâtın satışını ona yapsa, bu, onun için caiz olmaz.

Nitekim bir kimsenin sahip olduğu dirhemlerinde ödemesi gereken zekât

263 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 394.

olsa, zekât tahsildarı bu miktarı ondan vadeli olarak altın karşılığında satın alsa, bunun caiz olmayacağını görüyoruz.

Aynı şekilde bu miktarı ona altın karşılığında satıp ele geçirmeden önce ondan ayrılacak olsa yine caiz olmaz.

Kişinin sahip olduğu davarlara ödemesi gereken zekât düşse, sonra zekât tahsildarı bu miktarı ona bilinmeyen bir bedel karşılığında ya da bilinen bir bedel karşılığında fakat belirsiz bir vade ile bırakacak olsa, bütün bu şekiller haram olur, caiz olmaz.

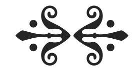
Böylelikle zekât tahsildarının almakla görevli olduğu zekâta tabi maldaki miktarı mal sahibinden başka bir bedelle satın alacak olursa, bu satın almanın hükmü, insanların kendi aralarındaki satışlarındaki hüküm ile aynıdır. Alışverişlerde haram olan ne varsa, zekât alınacak miktarda da aynı hüküm söz konusudur.

Sözünü ettiğimiz durumun hükmü açıkladığımız mallarda bu şekilde olduğuna göre, bunlara yapılacak kıyas gereği, mahsullerin hükmünün de böyle olması gerekir.

Zekât dışında taze hurmanın kuru hurma karşılığında vadeli satışı caiz olmadığı gibi zekât alınacak miktarda da zekât toplayıcısıyla mal sahibi arasında aynı şekilde caiz olmaz.

Bu hususta kıyas da bu şekildedir ve bu kıyas, anlam itibariyle daha önce sözünü ettiğimiz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakledilmiş rivayetler hakkında yapmış olduğumuz yorum ile aynı noktaya varmaktadır.

Biz de bu görüşü kabul ediyoruz. Bu görüş aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٩- بَابُ مِقْدَارِ صَدَقَةِ الْفِطْرِ

9- FITIR SADAKASININ MİKTARI

٣٠٢٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا قَبِيصَةُ بْنُ عُقْبَةَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عِيَاضِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: كُنَّا نُعْطِي زَكَاةَ الْفِطْرِ مِنْ رَمَضَانَ صَاعًا مِنْ طَعَامٍ أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ أَقِطٍ.

3028- … Ebu Said el-Hudrî dedi ki: Biz Ramazan orucunun fıtır sadakasını bir sa' yiyecek (buğday), bir sa'[264] hurma, bir sa' arpa ya da bir sa' keş(den biri) olarak verirdik.[265]

٣٠٢٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عِيَاضِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ يَقُولُ: كُنَّا نُخْرِجُ صَدَقَةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ طَعَامٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ أَقِطٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ زَبِيبٍ.

3029- … Iyâz b. Abdullah'tan rivayete göre, o Ebu Said'i şöyle derken dinlemiştir: Biz fıtır sadakasını ya bir sa' yiyecek (buğday) ya bir sa' arpa ya bir sa' kuru hurma ya bir sa' keş ya da bir sa' kuru üzüm olarak verirdik.

---

264 *Sâ'*: 2036 gr. Bk. El-Kürdî, age., s. 281. (Çeviren)

265 Buhârî, Zekât, 75; Müslim, Zekât, 17.

٣٠٣٠- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا دَاوُدَ بْنُ قَيْسٍ، عَنْ عِيَاضِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، قَالَ: كُنَّا نُخْرِجُ، إِذْ كَانَ فِينَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -صَدَقَةَ الْفِطْرِ، إِمَّا صَاعًا مِنْ طَعَامٍ، وَإِمَّا صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، وَإِمَّا صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، وَإِمَّا صَاعًا مِنْ زَبِيبٍ، وَإِمَّا صَاعًا مِنْ أَقِطٍ. فَلَمْ نَزَلْ نُخْرِجُهُ حَتَّى قَدِمَ مُعَاوِيَةُ حَاجًّا أَوْ مُعْتَمِرًا، فَكَانَ فِيمَا كَلَّمَ بِهِ النَّاسَ فَقَالَ: «أَدُّوا مُدَّيْنِ مِنْ سَمْرَاءِ الشَّامِ، يَعْدِلُ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ».

3030- … Iyâz b. Abdullah b. Sa'd'dan, o Ebu Said'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Biz fıtır sadakasını Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* aramızda iken ya bir sa' yiyecek (buğday) ya bir sa' kuru hurma ya bir sa' arpa ya bir sa' kuru üzüm ya da bir sa' keş olarak verirdik. Muaviye hac ya da umre yapmak üzere gelinceye kadar bu şekilde vermeye devam ettik. Onun insanlara söyledikleri arasında şu da vardı: "Siz Şam buğdayından iki müd[266] (yarım sa') verin. Bu, bir sa' arpaya denk gelir."[267]

٣٠٣١- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ نَافِعٍ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ عِيَاضٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3031- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bana Abdullah b. Nâfi, Davud b. Kays'dan haber verdi. O Iyâz'dan hadisi senediyle aynı şekilde zikretti.

٣٠٣٢- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: أَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: ثَنَا دَاوُدَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، وَزَادَ، قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: أَمَّا أَنَا فَلاَ أَزَالُ أُخْرِجُ كَمَا كُنْتُ أُخْرِجُ.

3032- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Osman b. Ömer bildirip dedi ki: Bize Davud tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti, ayrıca Ebu Said'in: "Bana gelince; ben hala önceden verdiğim şekilde vermeye devam ediyorum" dediğini ekledi.

266 *Müd:* Dörttebir sâ' yani 509 gr.dır. el-Kürdî, aynı yer. (Çeviren)
267 Buhârî, Zekât, 77; Müslim, Zekât, 18; Ebu Davud, Zekât, 20; Tirmizî, Zekât, 35; İbn Mâce, Zekât, 21.

٣٠٣٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمِنْهَالِ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ الْقَاسِمِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عِيَاضٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ: كَانُوا فِي صَدَقَةِ رَمَضَانَ، مَنْ جَاءَ بِصَاعٍ مِنْ شَعِيرٍ قُبِلَ مِنْهُ، وَمَنْ جَاءَ بِصَاعٍ مِنْ أَقِطٍ قُبِلَ مِنْهُ، وَمَنْ جَاءَ بِصَاعٍ مِنْ تَمْرٍ قُبِلَ مِنْهُ، وَمَنْ جَاءَ بِصَاعٍ مِنْ زَبِيبٍ قُبِلَ مِنْهُ.

3033- … Zeyd b. Eslem'den, o Iyâz'dan, o Ebu Said'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ramazan (orucu) dolayısıyla sadaka (fıtır sadakası) olarak bir sa' arpa getirenden bu getirdiği kabul edilirdi. Bir sa' keş getirenden de bu getirdiği kabul edilirdi. Bir sa' kuru hurma getirenden de getirdiği kabul edilirdi. Bir sa' kuru üzüm getirenden de getirdiği kabul edilirdi.

٣٠٣٤- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ. ح

3034- Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Şuayb b. el-Leys tahdis etti, H.

٣٠٣٥- وَحَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ، قَالاَ: ثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُثْمَانَ أَنَّ عِيَاضَ بْنَ عَبْدِ اللهِ حَدَّثَهُ أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ قَالَ إِنَّمَا كُنَّا نُخْرِجُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، أَوْ صَاعَ أَقِطٍ، لاَ نُخْرِجُ غَيْرَهُ، فَلَمَّا كَثُرَ الطَّعَامُ فِي زَمَنِ مُعَاوِيَةَ، جَعَلُوهُ مُدَّيْنِ مِنْ حِنْطَةٍ.

3035- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Yusuf tahdis etti. (Şuayb ile) dediler ki: Bize el-Leys, Yezid b. Ebi Habîb'den tahdis etti. Onun Abdullah b. Osman'dan naklettiğine göre, Iyâz b. Abdullah ona şunu tahdis etmiştir: Ebu Said dedi ki: "Bizler Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* döneminde (fıtır sadakası olarak) bir sa' kuru hurma, bir sa' arpa ya da bir sa' keş(den birini) verirdik, başkasından bir şey vermezdik. Muaviye zamanında yiyecek (buğday) çoğalınca, bu sadakayı iki müd buğday olarak verdiler."[268]

---

268 Buhârî, Zekât, 76.

٣٠٣٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْوَهْبِيُّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ عِيَاضِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ، وَهُوَ يُسْأَلُ عَنْ صَدَقَةِ الْفِطْرِ، قَالَ: لاَ أُخْرِجُ إِلَّا مَا كُنْتُ أُخْرِجُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ زَبِيبٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ أَقِطٍ. فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: أَوْ مُدَّيْنِ، مِنْ قَمْحٍ؟ فَقَالَ: لاَ، تِلْكَ قِيمَةُ مُعَاوِيَةَ، لاَ أَقْبَلُهَا، وَلَا أَعْمَلُ بِهَا.

3036- … Iyâz b. Abdullah dedi ki: Ben Ebu Said'in, kendisine fıtır sadakasına dair soru sorulurken şunları söylediğini işittim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* döneminde ne veriyor idiysem, başkasını vermem. Ya bir sa' kuru hurma ya bir sa' arpa ya bir sa' kuru üzüm ya da bir sa' keş (veririm).

Bir adam ona: Ya da iki müd buğday (olmaz mı?) deyince, Ebu Said: Hayır, o senin dediğin Muaviye'nin belirlediği bir kıymettir. Ben onu ne kabul ederim, ne de onunla amel ederim, dedi.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları bu rivayetler doğrultusunda görüş sahibi olup fıtır sadakası hakkında şöyle demiştir: Fıtır sadakasını buğday olarak vermek isteyen onu bir sa' olarak verir. Aynı şekilde arpa, kuru hurma ya da kuru üzüm vermek isteyen de bu ölçüde verir.

Başkaları ise bu hususta onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Fıtır sadakasını buğdaydan yarım sa' olarak verir. Buğdayın dışındaki sözünü ettiğimiz sınıflardan ise bir sa' olarak verir.

Bunların lehine ve birinci görüş sahiplerinin aleyhine olan delillerden birisi de şudur: Birinci görüş sahiplerinin bunlara karşı delil gösterdikleri Ebu Said'in hadisi aslında onların fıtır sadakası olarak neyi verdiklerine dair bir haber vermektedir.

Bu durumda bu mallardan ödemeleri gereken miktarı ödemekle birlikte yükümlü olmadıkları bir fazlalık da ekliyor olabilirlerdi.

Buğday ile ilgili olarak Ebu Said'den başkalarından rivayet edilenler, Ebu Said'den rivayet edilenden farklıdır. Bu rivayetlerden bir kısmı şöyledir:

حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ. ح

Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis etti, H.

٣٠٣٧- وَحَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَم، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ. وَقَالَ ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ أَبِي الْاَسْوَدِ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، قَالَتْ: كُنَّا نُؤَدِّي زَكَاةَ الْفِطْرِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُدَّيْنِ مِنْ قَمْحٍ.

3037- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Meryem tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis edip dedi ki: Bize İbn Lehîa tahdis etti.

İbn Ebi Meryem de: Bize İbn Lehîa bildirdi, dedi. O Ebu'l-Esved'den, o Fatıma bintu'l-Münzir'den, o Esma bint Ebi Bekir *radıyallahu anhumâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Biz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında fıtır sadakası olarak iki müd buğday verirdik."

٣٠٣٨- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، وَعَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالاَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، أَنَّ هِشَامَ بْنَ عُرْوَةَ حَدَّثَهُ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ أَسْمَاءَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا كَانَتْ تُخْرِجُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَهْلِهَا، الْحُرِّ مِنْهُمْ وَالْمَمْلُوكِ، مُدَّيْنِ مِنْ حِنْطَةٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ بِالْمُدِّ، أَوْ بِالصَّاعِ الَّذِي يَتَبَايَعُونَ بِهِ.

3038- Bize Fehd ve Ali b. Abdurrahman tahdis edip dediler ki: Bize İbn Ebi Meryem tahdis edip dedi ki: Bana Yahya b. Eyyub'un haber verdiğine göre, Hişâm b. Urve ona babasından tahdis etmiştir. Esma bint Ebi Bekir'in onun babasına (yani Urve'ye) haber verdiğine göre, kendisi Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* döneminde hürleriyle, köleleriyle, aile fertleri adına ya iki müd buğday ya da bir sa' kuru hurma verirdi. Bu müd ile sa' ise alışverişlerinde kullandıkları müd ve sa' idi.

٣٠٣٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَزِيزٍ ، قَالَ: ثَنَا سَلاَمَةُ، عَنْ عَقِيلٍ، عَنْ

هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَسْمَاءَ، قَالَتْ: كُنَّا نُخْرِجُ زَكَاةَ الْفِطْرِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُدَّيْنِ.

3039- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Azîz tahdis edip dedi ki: Bize Selâme, Akil'den tahdis etti. O Hişâm b. Urve'den, o babasından, o Esma'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Biz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* döneminde fıtır sadakasını iki müd olarak verirdik.

***

Esma, onların Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* döneminde fıtır sadakası olarak iki müd buğday verdiklerini bize bildirmektedir.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in emri olmadan bu işi yapmaları imkânsızdır. Çünkü böyle bir iş, (Hz. Peygamber) o zaman için ancak bu konuda ödemeleri gereken miktarın ne olduğunu onlara tevkifî olarak bildirmedikçe bilinemez ve uygulanamazdı.

O halde Esma'dan gelen rivayet ile Ebu Said'den gelen rivayetin sahih bir şekilde anlaşılması şöyle olur: Esma'nın sözünü ettiği şekilde fıtır sadakalarını ödemeleri, kesinlikle ödemekle yükümlü oldukları miktarı ifade eder. Ebu Said'in sözünü ettiği miktarları ödemeleri ise bundan daha fazla nafile olarak (bir miktar) ödendiğini gösterir.

Bu konuda yaptığımız bu açıklamaların doğruluğunun delili de şudur:

٣٠٤٠- أَبُو بَكْرَةَ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ الْمِنْهَالِ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ الْحَسَنِ، أَنَّ مَرْوَانَ بَعَثَ إِلَى أَبِي سَعِيدٍ: أَنِ ابْعَثْ إِلَيَّ بِزَكَاةِ رَقِيقِكَ. فَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ لِلرَّسُولِ: إِنَّ مَرْوَانَ لاَ يَعْلَمُ، إِنَّمَا عَلَيْنَا أَنْ نُعْطِيَ لِكُلِّ رَأْسٍ، عِنْدَ كُلِّ فِطْرٍ، صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ نِصْفَ صَاعٍ مِنْ بُرٍّ.

3040- … Yunus'dan, o el-Hasen'den rivayet ettiğine göre, Mervân, Ebu Said'e: Bana kölelerinin zekâtını yolla, diye emir gönderdi.

Ebu Said gelen elçiye: Mervân bilmiyor. Bize düşen kişi başına her Ra-

mazan sonunda bir sa' kuru hurma ya da yarım sa' buğday vermekten ibarettir, dedi.

***

İşte Ebu Said bu rivayette, köleleri adına ödemesi gereken fıtır sadakasının miktarını bildirmektedir. Bu da, bizim yaptığımız açıklamaya delildir. Ondan nakledilen ve bundan fazla miktarı ifade eden rivayetler ise, onun kendi seçimiyle bunu yaptığını fakat bunu farz olarak yapmadığını göstermektedir.

Nitekim Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, tayin ettiği fıtır sadakası miktarı ile ilgili rivayetler de buna uygun olarak gelmiştir.

٣٠٤١- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عَارِمٌ. ح

3041- Bize İbrahim b. Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ârim tahdis etti, H.

٣٠٤٢- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، قَالاَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: أَمَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِصَدَقَةِ الْفِطْرِ، عَنْ كُلِّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ، حُرٍّ وَعَبْدٍ، صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، قَالَ: فَعَدَلَهُ النَّاسُ بِمُدَّيْنِ مِنْ حِنْطَةٍ.

3042- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Süleyman b. Harb tahdis etti. (Ârim ile birlikte) dediler ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Eyyub'dan tahdis etti. O Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* küçük büyük, hür, köle herkes için fıtır sadakasının bir sa' arpa ya da bir sa' kuru hurma olarak verilmesini emretti. (İbn Ömer) dedi ki: İnsanlar bunun iki müd buğdaya eşit olduğunu kabul ettiler.[269]

---

269 Buhârî, Zekât, 76, 77; Müslim, Zekât, 14, 15; Ebu Davud, Zekât, 20; Tirmizî, Zekât, 35; İbn Mâce, Zekât, 21.

٣٠٤٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا قَبِيصَةُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3043- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Kabîsa tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Ubeydullah'tan tahdis etti. O Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

٣٠٤٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عِيسَى، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا مِثْلَهُ.

3044- Bize Muhammed b. Amr tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. İsa, İbn Ebi Leyla'dan tahdis etti. O Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan hadisi aynı şekilde rivayet etti.

٣٠٤٥- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ الطَّيَالِسِيُّ، وَبِشْرُ بْنُ عُمَرَ، قَالاَ: ثَنَا لَيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرِ التَّعْدِيلَ.

3045- Bize Yezid b. Sinan tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî ve Bişr b. Ömer tahdis edip dediler ki: Bize Leys b. Sa'd, Nâfi'den tahdis etti, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti. Ancak rivayetinde (insanların onu iki müd buğdaya) denk kabul etmelerinden söz etmedi.

٣٠٤٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ. ح

3046- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine şunu haber vermiştir, H.

٣٠٤٧- وَحَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ،

عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: «عَنْ كُلِّ حُرٍّ وَعَبْدٍ، ذَكَرٍ وَأُنْثَى، مِنَ الْمُسْلِمِينَ».

3047- Bize Salih b. Abdurrahman da tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Mesleme tahdis edip dedi ki: Bize Malik, Nâfi'den tahdis etti. O İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti. Ancak o, rivayetinde: "Hür, köle, erkek, kadın, her Müslüman için" demiştir.[270]

٣٠٤٨- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ طَارِقٍ، قَالَ: أَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ يُونُسَ بْنِ يَزِيدَ، أَنَّ نَافِعًا أَخْبَرَهُ قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فَرَضَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَكَاةَ الْفِطْرِ، صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، عَلَى كُلِّ إِنْسَانٍ، ذَكَرٍ حُرٍّ، أَوْ عَبْدٍ، مِنَ الْمُسْلِمِينَ. قَالَ: وَكَانَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: فَجَعَلَ النَّاسُ عَدْلَهُ مُدَّيْنِ مِنْ حِنْطَةٍ.

3048- … Yunus b. Yezid'den rivayete göre, Nâfi' kendisine haber vererek dedi ki: Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* dedi ki: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* fıtır zekâtını (sadakasını) Müslüman olup hür ya da köle olan her erkek üzerine farz kıldı."

(Nâfi) dedi ki: Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* da şöyle derdi: "Ancak insanlar iki müd buğdayı ona denk kabul ettiler ve onu verdiler.

***

İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın: "Ancak insanlar iki müd buğdayı ona denk kabul ettiler" sözüyle kastettiği kimseler, denk kabul etmeleri caiz görülen ve söyledikleri sözün sınırında durulup aşılmaması gereken kimseler olan Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabıdır. Çünkü Ömer'den yemin keffareti hususunda bunun bir benzeri rivayet edilmiştir. Buna göre o, Yesâr b. Numeyr'e: "Ben bazılarına hiçbir şey vermeyeceğime dair yemin ediyorum. Sonra onlara bir şeyler vermeyi uygun bulup veriyorum. Sen benim böyle bir

270 3042 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

iş yaptığımı görecek olursan her bir yoksula ya yarım sa' buğday ya bir sa' kuru hurma ya da arpayı benim adıma ver" dedi.

Ali'den de bunun bir benzeri rivayet edilmiştir. Biz bunu Yüce Allah'ın izniyle bu kitabımızın ilgili yerinde kaydedeceğiz. Bununla birlikte Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Osman b. Affân'dan fıtır sadakası hakkında buğdaydan yarım sa' verileceğine dair rivayetler nakledilmiştir. Yine bunu da Yüce Allah'ın izniyle bu bölümde biraz sonra zikredeceğiz.

İşte bu, sözünü ettiğimiz miktardaki buğdayı yine sözünü ettiğimiz miktardaki arpaya ve kuru hurmaya eşit kabul edenlerin onlar olduğuna ve bunu da, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabıyla istişare etmeden ve onların bu konu üzerinde icmaları (ittifakları) olmadan yapmadıklarına delildir.

Fıtır sadakası olarak buğdaydan verilecek miktar hakkında böyle bir denkleştirme dışında bir rivayet gelmemiş olsaydı, bu, bize göre buğdaydan verilecek miktar olan yarım sa'ın sabit olduğu hususunda büyük bir delil olurdu.

Üstelik bununla birlikte Esma *radıyallahu anhâ*'dan, onun, bu miktarı aynı şekilde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* döneminde de verdiği rivayet edilmiştir.

Diğer taraftan Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, aktardığımız bu rivayetlerin dışında buna uygun başka rivayetler de gelmiştir. Bunların bir kısmı şöyledir:

٣٠٤٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ رَاشِدٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ أَبِي صُعَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «صَاعٌ مِنْ بُرٍّ، أَوْ قَمْحٍ، عَنْ كُلِّ اثْنَيْنِ، حُرٍّ، أَوْ عَبْدٍ، ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى، أَمَّا غَنِيُّكُمْ فَيُزَكِّيهِ اللهُ، وَأَمَّا فَقِيرُكُمْ، فَيُرَدُّ عَلَيْهِ مِمَّا أَعْطَى».

3049- … ez-Zührî'den, o Sa'lebe b. Ebi Suayr'dan, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Hür ya da köle, erkek ya da kadın olsun her iki kişi için bir sa' buğ-***

day (fıtır sadakası olarak) verilir. Zengininizi Allah (bununla) temizler. Fakirinize gelince; ona, verdiğinden geri verilir."[271]

٣٠٥٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا عَفَّانَ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ رَاشِدٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ أَبِي صُعَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَدُّوا زَكَاةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، أَوْ نِصْفَ صَاعٍ مِنْ بُرٍّ -أَوْ قَالَ: قَمْحٍ- عَنْ كُلِّ إِنْسَانٍ صَغِيرٍ أَوْ كَبِيرٍ، ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى، حُرٍّ أَوْ مَمْلُوكٍ، غَنِيٍّ أَوْ فَقِيرٍ».

3050- … ez-Zührî'den, o Sa'lebe b. Ebi Suayr'dan, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Küçük olsun büyük olsun, erkek olsun kadın olsun, hür olsun köle olsun, zengin olsun, fakir olsun her bir insan için bir sa' kuru hurma veya bir sa' arpa ya da yarım sa' buğday fıtır sadakası olarak veriniz."***

٣٠٥١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا حُسَيْنُ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْاَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «زَكَاةُ الْفِطْرِ عَنْ كُلِّ حُرٍّ وَعَبْدٍ، ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى، صَغِيرٍ أَوْ كَبِيرٍ، غَنِيٍّ أَوْ فَقِيرٍ، صَاعٌ مِنْ تَمْرٍ، أَوْ نِصْفُ صَاعٍ مِنْ قَمْحٍ». قَالَ مَعْمَرٌ: وَبَلَغَنِي عَنِ الزُّهْرِيِّ أَنَّهُ كَانَ يَرْفَعُهُ.

3051- … ez-Zührî'den, o Abdurrahman el-A'rec'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Fıtır sadakası hür olsun köle olsun, erkek ya da kadın olsun, küçük ya da büyük olsun, zengin ya da fakir olsun herkes için bir sa' kuru hurma veya yarım sa' buğdaydır.

Mamer: ez-Zührî'den, onun bu hadisi (Hz. Peygamber'e nispet etmek suretiyle) merfu olarak rivayet ettiği bana ulaştı, demiştir.

271 Ebu Davud, Zekât, 21; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 432.

٣٠٥٢- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ، قَالَ: قَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ خَالِدٍ، وَعُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَضَ زَكَاةَ الْفِطْرِ مُدَّيْنِ مِنْ حِنْطَةٍ.

3052- … İbn Şihâb'dan, o Said b. el-Müseyyeb'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* buğday olarak fıtır sadakasını iki müd olarak farz kılmıştır (tayin etmiştir).

٣٠٥٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3053- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Yusuf tahdis edip dedi ki: Bize el-Leys tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٠٥٤- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو زُرْعَةَ، قَالَ: أَنَا حَيْوَةُ قَالَ: أَنَا عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ، وَأَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، وَعُبَيْدَ اللهِ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ يَقُولُونَ: أَمَرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِزَكَاةِ الْفِطْرِ، بِصَاعٍ مِنْ تَمْرٍ، أَوْ بِمُدَّيْنِ مِنْ حِنْطَةٍ.

3054- … İbn Şihâb'dan rivayete göre, o Said b. el-Müseyyeb'i, Seleme b. Abdurrahman'ı ve Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'yi şöyle derken dinlemiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* fıtır sadakasının bir sa' kuru hurma ya da iki müd buğday olarak verilmesini emretti.

٣٠٥٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، قَالَ حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، وَعُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَتَبَةَ، وَالْقَاسِمِ، وَسَالِمٍ. قَالُوا: أَمَرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي صَدَقَةِ الْفِطْرِ، بِصَاعٍ مِنْ شَعِيرٍ، أَوْ مُدَّيْنِ مِنْ قَمْحٍ.

3055- … İbn Şihâb'dan, o Said b. el-Müseyyeb, Ubeydullah b. Abdullah

b. Utbe, el-Kasım ve Salim'den, onların şöyle dediklerini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* fıtır sadakasının bir sa' arpa ya da iki müd buğday olarak verilmesini emretti.

٣٠٥٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْغَفَّارِ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدٍ وَعُبَيْدِ اللهِ وَالْقَاسِمِ وَسَالِمٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3056- … İbn Şihâb'dan, o Said, Ubeydullah, el-Kasım ve Salim'den, onlar Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etmişlerdir.

٣٠٥٧- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عَبْدِ الْخَالِقِ الشَّيْبَانِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، قَالَ: كَانَتِ الصَّدَقَةُ تُعْطَى عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، نِصْفَ صَاعٍ مِنْ حِنْطَةٍ.

3057- … Abdulhâlik eş-Şeybânî'den, o Said b. el-Müseyyeb'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: "(Fıtır) sadaka(sı) Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhumâ* dönemlerinde yarım sa' buğday olarak verilirdi."

***

İşte Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den zikrettiğimiz bu rivayetlerdeki buğday ile ilgili miktar, ondan sonra insanların denk olarak kabul ettikleri miktar ile aynıdır. Ebu Said'den de kendi görüşü olarak buna uygun bir rivayet nakledilmiştir. Diğer taraftan Iyâz b. Abdullah'ın (3036 no'lu) hadisinde Ebu Said'in söylediği: "O, Muaviye'nin yaptığı bir değerlendirmedir. Onu ne kabul ederim, ne de onunla amel ederim" sözü de buna aykırı değildir. Çünkü o, bu sözüyle, aynı değerde olmasını reddetmiyor, bu değerlendirmeyi yapanı reddetmiş oluyordu.

İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den fıtır sadakası konusunda

rivayet edilenler bunlardır. Bizler Ebu Bekir, Ömer ve Osman *radıyallahu anhum*'dan bu konuda nakledilmiş rivayetlerin bazısını da zikretmiştik.

Yine bu hususta Ebu Bekir, Ömer ve Osman *radıyallahu anhum*'dan buna uygun başka rivayetler de gelmiştir.

٣٠٥٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَرَ، وَهِلَالُ بْنُ يَحْيَى، قَالاَ: أَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ قَالَ: أَخْبَرَنِي مَنْ دَفَعَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ صَاعَ بُرٍّ بَيْنَ اثْنَيْنِ.

3058- … Asım el-Ahvel'den, o Ebu Kılâbe'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ebu Bekir es-Sıddîk *radıyallahu anh*'a (fıtır sadakasını) ödeyen kimse, ona bir sa' buğdayı iki kişi için ödediğini haber verdi.

٣٠٥٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَرَ، قَالَ: أَنَا حَمَّادٌ، عَنِ الْحَجَّاجِ بْنِ أَرْطَاةَ، قَالَ: ذَهَبْتُ أَنَا وَالْحَكَمُ بْنُ عُتَيْبَةَ إِلَى زِيَادِ بْنِ النَّضْرِ، فَحَدَّثَنَا عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ نَافِعٍ أَنَّ أَبَاهُ سَأَلَ، عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَقَالَ: إِنِّي رَجُلٌ مَمْلُوكٌ، فَهَلْ فِي مَالِي زَكَاةٌ؟ فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: إِنَّمَا زَكَاتُكَ عَلَى سَيِّدِكَ أَنْ يُؤَدِّيَ عَنْكَ عِنْدَ كُلِّ فِطْرٍ، صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، أَوْ تَمْرٍ، أَوْ نِصْفَ صَاعٍ مِنْ بُرٍّ.

3059- … Abdullah b. Nâfi'den rivayete göre, babası (Nâfi), Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'a: "Ben bir köleyim. Benim malıma zekât (fıtır sadakası) düşer mi?" diye sorunca, Ömer *radıyallahu anh* şöyle demiştir: Senin fıtır sadakanı ödemek efendine aittir. Senin adına her fıtır bayramı geldiğinde bir sa' arpa veya hurma ya da yarım sa' buğday vermelidir."

٣٠٦٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا نُعَيْمٌ، عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ ابْنِ أَبِي صُعَيْرٍ، قَالَ: كُنَّا نُخْرِجُ زَكَاةَ الْفِطْرِ عَلَى عَهْدِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نِصْفَ صَاعٍ.

3060- … ez-Zührî'den, o İbn Ebi Suayr'dan, onun şöyle dediğini rivayet

etti: Biz Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* döneminde fıtır sadakasını (buğdaydan) yarım sa' olarak verirdik.

٣٠٦١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْقَوَارِيرِيُّ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَبِي الْأَشْعَثِ، قَالَ: خَطَبَنَا عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَقَالَ فِي خُطْبَتِهِ: أَدُّوا زَكَاةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، عَنْ كُلِّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ، حُرٍّ وَمَمْلُوكٍ، ذَكَرٍ وَأُنْثَى.

3061- … Ebu'l-Eş'as dedi ki: Osman b. Affân *radıyallahu anh* bize bir hutbe verdi. Hutbesinde şunları da söyledi: "Fıtır sadakasını küçük büyük, hür köle, erkek kadın her bir kimse için bir sa' kuru hurma ya da bir sa' arpa olarak verin."

٣٠٦٢- حَدَّثَنَا أَبُو زُرْعَةَ: عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَمْرٍو الدِّمَشْقِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْقَوَارِيرِيُّ. فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ عُثْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ خَطَبَهُمْ فَقَالَ: أَدُّوا زَكَاةَ الْفِطْرِ مُدَّيْنِ مِنْ حِنْطَةٍ. وَلَمْ يَذْكُرْ مَا سِوَى ذَلِكَ، مِمَّا ذَكَرَهُ ابْنُ أَبِي دَاوُدَ.

3062- … Bize el-Kavârîrî tahdis etti. O, senediyle Osman *radıyallahu anh*'ın onlara verdiği hutbesinde: "Fıtır sadakasını buğdaydan iki müd verin" dediğini rivayet etti ve İbn Ebi Davud'un (3061 no'lu) hadiste zikrettikleri arasında bunun dışında herhangi bir şeyden söz etmedi.

***

İşte sözünü ettiğimiz rivayetlerden anlaşıldığı üzere Ebu Bekir, Ömer ve Osman *radıyallahu anhum* bunun üzerinde ittifak etmişlerdir.

Bunun aynısı İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan da rivayet edilmiştir.

٣٠٦٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عِيسَى، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: أَمَرْتُ أَهْلَ الْبَصْرَةِ، إِذْ كُنْتُ فِيهِمْ أَنْ يُعْطُوا عَنِ الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ، وَالْحُرِّ وَالْمَمْلُوكِ، مُدَّيْنِ مِنْ حِنْطَةٍ.

3063- … Ata'dan, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Ben Basralılara onların arasında bulunduğum sıralarda küçük büyük, hür köle herkes için (fıtır sadakası olarak) iki müd buğday vermelerini emretmiştim."

***

Yine bunun benzeri Ömer b. Abdulaziz'den ve onun dışında diğer tabiîlerden de rivayet edilmiştir.

٣٠٦٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ حُمْرَانَ، قَالَ: ثَنَا عَوْفٌ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى عَدِيِّ بْنِ أَرْطَاةَ كِتَابًا، فَقَرَأَهُ عَلَى مِنْبَرِ الْبَصْرَةِ، وَأَنَا أَسْمَعُ: أَمَّا بَعْدُ فَمُرْ مَنْ قِبَلَكَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَنْ يُخْرِجُوا زَكَاةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ أَوْ نِصْفَ صَاعٍ مِنْ بُرٍّ.

3064- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Humrân tahdis edip dedi ki: Bize Avf tahdis edip dedi ki: Ömer b. Abdulaziz, Adiy b. Ertaa'ya bir mektup yazdı. O Basra minberinde bunu okurken ben de dinliyordum: "Karşındaki Müslümanlara fıtır sadakasını bir sa' hurma ya da yarım sa' buğday olarak vermelerini emret."

٣٠٦٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَرَ، قَالَ: أَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، وَمُجَاهِدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مِثْلَهُ.

3065- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Ömer tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Avâne, Mansûr'dan bildirdi, o İbrahim ve Mücahid *radıyallahu anh*'dan aynısını rivayet etti.

٣٠٦٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ: فِي زَكَاةِ الْفِطْرِ، صَاعٌ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سِوَى الْحِنْطَةِ، وَالْحِنْطَةِ نِصْفُ صَاعٍ.

3066- … Mansûr'dan, o da Mücahid'den rivayet ettiğine göre, fıtır sadakası hakkında Mücahid: "Buğday dışındaki her şeyden bir sa' olarak verilir. Buğday ise yarım sa' olarak verilir (demiştir)."

٣٠٦٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ خُشَيْشٍ، قَالَ: ثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ، قَالَ: ثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ فِي زَكَاةِ رَمَضَانَ، قَالَ: صَاعُ تَمْرٍ، أَوْ نِصْفُ صَاعِ بُرٍّ.

3067- … Bize Katâde, Said b. el-Müseyyeb'den, onun Ramazan zekâtı (fıtır sadakası) hakkında şunları söylediğini rivayet etti: "Bir sa' kuru hurma ya da yarım sa' buğdaydır."

٣٠٦٨- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أُرَاهُ عَفَّانَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: سَأَلْتُ الْحَكَمَ وَحَمَّادًا وَعَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ الْقَاسِمِ عَنْ صَدَقَةِ الْفِطْرِ فَقَالُوا: نِصْفَ صَاعٍ حِنْطَةً.

3068- Bize İbrahim b. Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize -zannederim- Affân tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Ben el-Hakem'e, Hammâd'a ve Abdurrahman b. el-Kasım'a fıtır sadakası hakkında soru sordum. Hepsi de: "Yarım sa' buğday" verilir, dedi.

***

İşte bu bölümde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, ondan sonra ashabından ve onlardan sonra onlara tabi olanlardan nakletmiş olduğumuz bütün bu rivayetler, fıtır sadakasının buğdaydan yarım sa', buğdayın dışındakilerden ise bir sa' olduğunu ifade etmektedir.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından da, tabiînden herhangi bir kimseden de buna muhalif bir rivayet nakledildiğini bilmiyoruz. Dolayısıyla hiç kimsenin buna muhalefet etmemesi gerekir. Çünkü Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali *radıyallahu anhum*'un zamanlarından itibaren sözünü ettiğimiz tabiînden olan kimselerin dönemine kadar bir icma oluşmuştur.

Diğer taraftan nazar (akli düşünme ve kıyas) da buna delildir. Şöyle ki; biz, onların fıtır sadakasının arpa ve hurmadan bir sa' olarak verileceği üzerinde icma ettiklerini gördük.

Kuru hurmanın ve arpanın verildiği hususlarda buğdayın hükmünün nasıl olduğunu inceledik. Gördük ki, yemin keffaretlerinde fakirlere yine bu tür yiyeceklerden yemek yedirileceği ittifakla kabul edilmiştir. Ancak bunların miktarlarında görüş ayrılığına düşülmüştür.

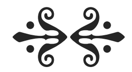
Kimileri, bunun hurma ve arpa türünden miktarı yarım sa', buğdaydan miktarı ise bunun yarısı kadar olan bir müddür, demiştir.

Başkaları ise: Hayır, buğdaydan yarım sa'dır ancak bunun dışındakilerden bir sa'dır demişlerdir.

Hepsi de buğdayı iki katı hurma ya da arpaya denk kabul etmiştir. Buna göre kıyas şöyle olur: Eğer fıtır sadakası hurma ve arpadan bir sa' olarak verilirse, buğdaydan bunun yarısı verilmelidir, o da yarım sa'dır.

Bu hususta nazar işte bu şekildedir. Bu nazar da sözünü ettiğimiz rivayetlerde gelen hükümlere uygundur. Biz de bunu kabul ediyoruz.

Bu aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

١٠- بَابُ وَزْنِ الصَّاعِ كَمْ هُوَ؟

10- SÂ'IN AĞIRLIĞI NE KADARDIR?

٣٠٦٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عِمْرَانَ، قَالَ: قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ شُجَاعٍ، وَسُلَيْمَانُ بْنُ بَكَّارٍ، وَأَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ الرَّمَادِيُّ، قَالُوا: ثَنَا يَعْلَى بْنُ عُبَيْدٍ، عَنْ مُوسَى الْجُهَنِيِّ، عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، فَاسْتَسْقَى بَعْضُنَا فَأُتِيَ بِعُسٍّ، قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا :كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَغْتَسِلُ بِمِثْلِ هَذَا. قَالَ مُجَاهِدٌ: فَحَزَرْتُهُ فِيمَا أَحْزِرُ، ثَمَانِيَةَ أَرْطَالٍ، تِسْعَةَ أَرْطَالٍ، عَشَرَةَ أَرْطَالٍ.

3069- … Musa el-Cühenî'den, o Mücahid'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Biz Âişe *radıyallahu anhâ*'nın huzuruna girdik. Bizden birimiz su istedi, ona büyükçe bir çömlek getirildi. Âişe *radıyallahu anhâ*: "Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bu kabı dolduracak kadar su ile yıkanırdı" dedi.

Mücahid dedi ki: "Ben onu, sekiz rıtl[272], dokuz rıtl, on rıtl gelir diye tahmin ettim."[273]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu sebeple bazıları bir sa'ın ağırlığının sekiz rıtla eşit

272 *Rıtl*: -ağırlık ölçüsü olarak- 480 dirhemx2,97 =1426,6 gr. dır. Hacim ölçüsü olarak da 381,75 gr. dır. Bk. El-Kürdî, age., s. 279 , 281. (Çeviren)

273 Nesâî, Tahâret, 143; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 51.

olduğunu kabul etmiş ve bu konuda bu hadisi delil göstererek şöyle demiştir: Mücahid sekiz rıtl olduğunda şüphe etmemiştir. Onun şüphesi fazlası hakkındadır. Böylelikle sekiz rıtl olduğu bu hadisle sabit olmakta, daha fazla olduğu ise nefyedilmektedir. Bu görüşü kabul edenlerden birisi de Ebu Hanife'dir -Allah'ın rahmeti üzerine olsun.-

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek: Bir sa'ın ağırlığı beş tam üçte bir rıtldır. Bunu kabul edenlerden birisi de Ebu Yusuf'tur -Allah'ın rahmeti üzerine olsun.- Bunlar şöyle derler: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yıkandığı kap miktarı bir buçuk sa' idi.

Bunlar bu hususta şu rivayeti zikrederler:

٣٠٧٠- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُس، قَالَ: ثَنَا زَائِدَةُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بُرْقَانَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: كُنْتُ أَغْتَسِلُ، أَنَا وَرَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ وَهُوَ الْفَرَقُ.

3070- … ez-Zührî'den, o Urve'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Ben, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'le aynı kaptan yıkanırdım ki, buna farak[274] denilirdi."[275]

٣٠٧١- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا أَسَدُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ أَغْتَسِلُ أَنَا وَرَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ مِنْ قَدَحٍ وَاحِدٍ يُقَالُ لَهُ الْفَرَقُ.

3071- … ez-Zührî'den, o Urve'den, o Âişe'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte farak adı verilen bir kaptan yıkanırdım."[276]

274 Farak: 3 sa' olup üç sa' da 6, 108 gr. dır. El-Kürdi, age., s. 281. (Çeviren)

275 Buhârî, Gusl, 2; Müslim, Hayız, 40, 41; Ebu Davud, Tahâret, 96; Nesâî, Tahâret, 143, 144, Gusl, 8; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 37, 199.

276 3070 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

٣٠٧٢- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُقْرِئُ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3072- Bize Salih b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Abdurrahman el-Mukriî tahdis edip dedi ki: Bize el-Leys b. Sa'd tahdis edip dedi ki: Bana İbn Şihâb tahdis etti. Hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edilen bu hadisle, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte kendisinin bir faraktan yıkandıkları sabit olduğuna, farak da üç sa' olduğuna göre, onların her birisinin yıkandığı su miktarı birbuçuk sa' olur.

Bu miktar sekiz rıtl ise, sa'da sekiz rıtlın üçte ikisi kadardır. Bu ise beş tam rıtl ve üçte bir rıtl eder. Bu aynı zamanda Medinelilerin de görüşüdür.

Ancak birinci görüş sahiplerinin bunlara karşı delillerden birisi de Urve'nin Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiği hadiste sadece Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in içerisinden aldığı su ile yıkandığı faraktan söz edilmektedir. Fakat o, bu farakın içinde bulunan su miktarından söz etmemiştir. Acaba bu kabın tamamını mı dolduruyordu yoksa su, bundan daha az mı idi?

Çünkü Hz. Peygamber'in Âişe ile birlikte o kap dolusu su ile yıkanmaları mümkün olduğu gibi her ikisinin onu doldurmayacak kadar bir miktar olan iki sa' ile yıkanmaları da mümkündür. Bu durumda onların her birisi bir sa' su ile yıkanmış olur. Böylelikle bu hadisin anlamı, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den onun bir sa' su ile yıkandığına dair rivayet edilen hadislerin manâsına uygun düşer. Çünkü bu hususta şu rivayetler nakledilmiştir:

٣٠٧٣- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ الْأَصْبَهَانِيِّ، قَالَ: أَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ حَجَّاجٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَوَضَّأُ بِالْمُدِّ، وَيَغْتَسِلُ بِالصَّاعِ.

3073- ... İbrahim'den, o Safiyye bint Şeybe'den, o Âişe *radıyallahu*

anhâ'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir müd su ile abdest alır, bir sa' su ile guslederdi."[277]

٣٠٧٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا الْحِمَّانِيُّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا، عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3074- … ez-Zührî'den, o Urve'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı rivayeti nakletmiştir.

٣٠٧٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا الْحِمَّانِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْاَحْوَصِ، عَنْ مُسْلِمٍ يَعْنِي الْمُلَائِيَّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَغْتَسِلُ بِالصَّاعِ.

3075- … Müslim el-Mülâî'den, o İbrahim'den, o Alkame'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir sa' su ile guslederdi."

٣٠٧٦- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا هُدْبَةُ بْنُ خَالِدٍ، قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَغْتَسِلُ بِقَدْرِ الصَّاعِ، وَيَتَوَضَّأُ بِقَدْرِ الْمُدِّ.

3076- … Katâde'den, o Safiyye bint Şeybe'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir sa' miktarı su ile gusleder, bir müd miktarı su ile de abdest alırdı.

٣٠٧٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا مُسْلِمٌ، قَالَ: ثَنَا أَبَانُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَغْتَسِلُ بِالصَّاعِ وَيَتَوَضَّأُ بِالْمُدِّ.

277 Buhârî, Vudû, 47; Müslim, Hayız, 51; Ebu Davud, Tahâret, 44; Tirmizî, Tahâret, 42; Nesâî, Miyâh, 13; İbn Mâce, Tahâret, 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 303; VI, 131, 133, 219.

3077- … Katâde'den, o Safiyye bint Şeybe'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir sa' (su) ile gusleder, bir müd (su) ile de abdest alırdı."

٣٠٧٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: بِالْمُدِّ وَنَحْوِهِ.

3078- … Said'den, o Katâde'den hadisi senediyle aynen zikretti. Ancak: Bir müd ve ona yakın miktar ile (abdest alırdı) demiştir.

٣٠٧٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ بْنِ الرَّبِيعِ، قَالَ: ثَنَا أَسَدُ، قَالَ: ثَنَا الْمُبَارَكُ بْنُ فَضَالَةَ، قَالَ: حَدَّثَتْنِي أُمِّي، عَنْ مُعَاذَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَوَضَّأُ بِالْمُدِّ، وَيَغْتَسِلُ بِالصَّاعِ.

3079- … Bize Mübarek b. Fedâle tahdis edip dedi ki: Bana annem, Muâze'den tahdis etti. O Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir müd (su) ile abdest alır, bir sa' (su) ile de guslederdi.

٣٠٨٠- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: ثَنَا حَيْوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ، قَالَ: ثَنَا بَقِيَّةُ، عَنْ عُتْبَةَ بْنِ أَبِي حَكِيمٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ عَتِيكٍ، قَالَ: سَأَلْنَا أَنَسًا عَنِ الوُضُوءِ الَّذِي يَكْفِي الرَّجُلَ مِنَ المَاءِ فَقَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَوَضَّأُ مِنْ مُدٍّ فَيُسْبِغُ الْوُضُوءَ، وَعَسَى أَنْ يَفْضُلَ مِنْهُ. قَالَ: سَأَلْنَاهُ عَنِ الغُسْلِ مِنَ الجَنَابَةِ، كَمْ يَكْفِي مِنَ المَاءِ؟ قَالَ: الصَّاعُ، فَسَأَلْتُ عَنْهُ: أَعَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذِكْرُ الصَّاعِ؟ قَالَ: نَعَمْ، مَعَ الْمُدِّ.

3080- … Utbe b. Ebi Hakîm dedi ki: Bana Abdullah b. Abdullah b. Cübeyr b. Atîk tahdis edip dedi ki: Enes'e, erkeğe abdest için ne kadar su yettiğine dair soru sorduk. O şöyle dedi: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir müd su ile abdest alır ve onunla azalarını iyice yıkardı. Bazı hallerde suyun

arttığı da olurdu." (Abdullah) dedi ki: Ona cünüblükten dolayı yıkanma hakkında ne kadar su yeter? sorduk. O: Bir sa', dedi. (Utbe dedi ki): Ben hadisi bana nakleden (Abdullah)'a, o (Enes) sa'ı Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den mi zikretti? sordum. (Abdullah:) Evet, hem de müd ile birlikte zikretti, dedi.[278]

٣٠٨١- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَوَضَّأُ بِالْمُدِّ، وَيَغْتَسِلُ بِالصَّاعِ.

3081- … Salim b. Ebi Ca'd'dan, o Cabir b. Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir müd (su) ile abdest alır, bir sa' (su) ile de guslederdi.

٣٠٨٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ، قَالَ: ثَنَا بِشْرٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو رَيْحَانَةَ، عَنْ سَفِينَةَ، مَوْلَى أُمِّ سَلَمَةَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُغَسِّلُهُ الصَّاعُ مِنَ الْمَاءِ، وَيُوَضِّئُهُ الْمُدُّ مِنَ الْمَاءِ.

3082- … Ümmü Seleme'nin azadlısı Sefîne dedi ki: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir sa' su gusul için, bir müd su da abdest için yeterdi."[279]

***

İşte bu rivayetlerde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bir sa' ile guslettiği belirtilmektedir. Ancak bunlarda sa'ın ağırlığının ne olduğu belirtilmemiştir.

Mücahid'in Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiği (3069 no'lu) hadisinde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yıkandığı suyun ağırlığı zikredilmektedir. Bu da, sekiz rıtldır.

Urve'nin Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiği (3070 ve 3071 no'lu)

---

278 Buhârî, Vudû, 49; Müslim, Hayız, 51.
279 Müslim, Hayız, 52.

hadiste ise, Hz. Âişe, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte farak adı verilen aynı kaptan yıkandıklarını belirtmektedir.

Bu hadiste de, sadece birlikte yıkandıkları kaptan söz edilmekle birlikte yıkandıkları suyun miktarından bahsedilmemektedir.

Diğer rivayetlerde ise guslederken kullandığı su miktarı zikredilmektedir. Bu da, bir sa'dır.

İşte rivayetlerin sıhhati anlaşılıp bir arada ele alınması ve anlamlarının açıklığa kavuşturulması suretiyle onun farak adı verilen bir kaptan ve ağırlığı sekiz rıtla eşit olan bir sa' su ile gusletti̇ği sabit olmaktadır.

Bununla da Ebu Hanife'nin -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- benimsediği görüş sabit olmaktadır. Muhammed b. el-Hasen de bu görüştedir.

Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan da bu anlama delil olacak şekilde rivayet nakledilmiştir:

٣٠٨٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عِمْرَانَ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ الْحِمَّانِيُّ، قَالَ: ثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عِيسَى، عَنِ ابْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَوَضَّأُ بِالْمُدِّ، وَهُوَ رَطْلَانِ.

3083- … İbn Cübeyr'den, o Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir müd (su) ile abdest alırdı. Bir müd de iki rıtldır.[280]

٣٠٨٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عِيسَى، عَنْ عَبْدِ اللهِ يَعْنِي بْنَ جُبَيْرٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَتَوَضَّأُ بِرَطْلَيْنِ، وَيَغْتَسِلُ بِالصَّاعِ.

3084- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Mansur tahdis edip dedi ki: Bize Şerik, Abdullah b. İsa'dan tahdis etti. O Abdullah b. Cübeyr'den, o

280 Tirmizî, Salât, 76.

Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* iki rıtl (su) ile abdest alır, bir sa' (su) ile guslederdi.[281]

***

İşte Enes, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bir müddünün iki rıtl olduğunu haber vermektedir. Bir sa' da dört müddür.

Bir müddün iki rıtl olduğu sabit olduğuna göre, bir sa'ın da sekiz rıtl olduğu sabit olur.

Bir kişi: Fakat Enes b. Malik'ten bundan farklı rivayet nakledilmiştir deyip:

٣٠٨٥- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ الطَّيَالِسِيُّ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: أَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ جُبَيْرٍ، سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ: إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَتَوَضَّأُ بِالْمَكُّوكِ، وَيَغْتَسِلُ بِخَمْسِ مَكَاكِيَّ.

3085- … Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Abdullah b. Cübeyr'in bildirdiğine göre, o Enes b. Malik *radıyallahu anh*'ı şöyle derken dinlemiştir: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bir mekkûk[282] ile abdest alır, beş mekkûk ile guslederdi.[283]

***

Rivayetini nakleder ve işte bu hadis önceki hadise muhaliftir diyecek olursa, ona da şöyle cevap verilir:

Bize göre bunda ona muhalif bir husus yoktur. Çünkü Şerîk yoluyla gelen (3084 no'lu) hadiste sadece Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bir müd su ile abdest aldığı belirtilmektedir. Utbe b. Ebi Hakîm de bu hususta ona muvafakat ederek Abdullah b. Cübeyr'den buna yakın olarak (3080 no'lu) rivayeti nakletmiştir.

Şu'be'nin Abdullah b. Cübeyr'den naklettiği sözünü ettiğimiz (3085 no'lu) rivayette, mekkûk tabiri ile müddü kastetmiş olması ihtimali vardır. Çünkü

281 Ebu Davud, Tahâret, 44.
282 *Mekkûk:* Bir buçuk sâ' olup bu da 3,054 kgr. dır. Bk. el-Kürdî, age., 281. (Çeviren)
283 Müslim, Hayız, 50; Ebu Davud, Tahâret, 44; Tirmizî, Cennet, 76; Nesâî, Tahâret, 58; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 112, 116, 259.

onlar müdde mekkûk adını da veriyorlardı. Buna göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in abdest aldığı su bir müd olur. Guslederken kullandığı su miktarı da beş mekkûk olup bunların dördü ile guslederdi. Bu da dört müd eder. Dört müd de bir sa' demektir. Geri kalanı da bir müd olup onunla da abdest alırdı.

İşte bu hadiste cünüblük dolayısıyla abdest alırken kullandığı su ile yine cünüblük dolayısıyla guslederken kullandığı suyu bir arada ifade etmiş olmaktadır.

Fakat Utbe yoluyla gelen (3080 no'lu) hadis, yalnızca cünüblük dolayısıyla guslederken kullandığı sudan söz etmiş, cünüblük dolayısıyla aldığı abdest için kullandığı sudan söz etmemiştir.

Ben İbn Ebi İmrân'ı şöyle derken dinledim: İbnu's-Selcî'yi şöyle derken dinledim: Sa', ancak kile olarak ölçeği ve ağırlık olarak tartısı birbirine mutedil bir şekilde dengelenen mercimek, kuru üzüm ve maş' (mercimek)ta[284] ortaya çıkmıştır. Öyle ki, bunun kile olarak ölçüsünün de, ağırlık olarak ölçüsünün de aynı olduğu söylenir.

٣٠٨٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عِمْرَانَ، قَالَ: أَنَا عَلِيُّ بْنُ صَالِحٍ، وَبِشْرُ بْنُ الْوَلِيدِ جَمِيعًا، عَنْ أَبِي يُوسُفَ قَالَ: قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ فَأَخْرَجَ إِلَيَّ مَنْ أَثِقُ بِهِ صَاعًا، فَقَالَ: هَذَا صَاعُ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَدَّرْتُهُ، فَوَجَدْتُهُ خَمْسَةَ أَرْطَالٍ وَثُلُثَ رَطْلٍ. وَسَمِعْتُ ابْنَ أَبِي عِمْرَانَ، يَقُولُ: يُقَالُ إِنَّ الَّذِي أَخْرَجَ هَذَا لِأَبِي يُوسُفَ هُوَ مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ. وَسَمِعْتُ أَبَا حَازِمٍ يَذْكُرُ، أَنَّ مَالِكًا سُئِلَ عَنْ ذَلِكَ، فَقَالَ: هُوَ تَحَرِّي عَبْدِ الْمَلِكِ لِصَاعِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. فَكَانَ مَالِكٌ لَمَّا ثَبَتَ عِنْدَهُ أَنَّ عَبْدَ الْمَلِكِ تَحَرَّى ذَلِكَ مِنْ صَاعِ عُمَرَ، وَصَاعُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، صَاعُ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ قُدِّرَ صَاعُ عُمَرَ، عَلَى خِلَافِ ذَلِكَ.

3086- Bize İbn Ebi İmrân tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. Salih ile Bişr b. el-Velîd bildirdi. Onlar Ebu Yusuf'tan, onun şöyle dediğini rivayet ettiler:

284 Bu lafız için, 3011 no'lu hadisten sonra yapılan açıklamalarla ilgili nota bakınız (Çeviren).

"Medine'ye gittiğimde kendisine güvendiğim bir kişi bana bir sa' çıkardı ve: İşte bu, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sa'ıdır, dedi. Ben onun miktarını tespit ettim. Onun, beş tam rıtl ve üçte bir rıtl olduğunu gördüm.

İbn Ebi İmrân'ı da şöyle derken dinledim: "Bu sa'ı Ebu Yusuf'a çıkartıp gösterenin Malik b. Enes olduğu söylenir."

Ebu Hâzim'i de bu hususta şunu zikrederken dinledim: Malik'e soru sorulması üzerine, o: "O, Abdulmelik'in, Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'ın sa'ını tespit etmek için yaptığı bir araştırmadır" dedi.

Malik'e göre Abdulmelik bunu Ömer'in sa'ından hareketle tespit etmiştir. Ömer *radıyallahu anh*'ın sa'ı ise Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sa'ı idi. Ömer *radıyallahu anh*'ın sa'ının miktarı ise, bundan farklı bir şekilde de ifade edilmiştir.

٣٠٨٧- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ قَالَ الْحَجَّاجِيُّ: صَاعُ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ.

3087- … Ali b. Salih'den, o Ebu İshak'dan, o Musa b. Talha'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: el-Haccâcî (denilen) sa', Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'ın sa'ıdır.

٣٠٨٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، قَالَهُ: ثَنَا يَعْقُوبُ، قَالَ: ثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مُغِيرَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: عَيَّرْنَا صَاعَ عُمَرَ، فَوَجَدْنَاهُ حَجَّاجِيًّا، وَالْحَجَّاجِيُّ عِنْدَهُمْ، ثَمَانِيَةُ أَرْطَالٍ بِالْبَغْدَادِيِّ.

3088- … Mugîre'den, o İbrahim'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ömer'in sa'ının miktarını tespit ederken onun Haccâcî olduğunu gördük. Haccâcî (sa') ise onlara göre Bağdâdî sekiz rıtldır.

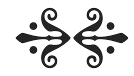
٣٠٨٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ بْنُ بِشْرٍ الْكُوفِيُّ، قَالَ: ثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ مُغِيرَةَ، وَعُبَيْدَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: وَضَعَ الْحَجَّاجُ قَفِيزَهُ عَلَى صَاعِ عُمَرَ.

3089- … Mugîre ve Ubeyde'den, o ikisi İbrahim'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: el-Haccâc, kafîze denilen ölçeğini Ömer'in sa'ına göre tespit etmiştir.

***

Bu, Malik'in söz ettiği Abdulmelik'in araştırması neticesinde vardığı sonucu kabul etmeye göre daha uygundur. Çünkü araştırmak ile birlikte hakikat söz konusu değildir. İbrahim'in ve Musa b. Talha'nın söz ettiği ayarlayıp düzenlemek ile birlikte hakikat de söz konusudur. Bu sebeple bu daha uygundur.

Başarı Allah'tandır.

كِتَابُ الصِّيَامِ

ORUÇ

١- بَابُ الْوَقْتِ الَّذِي يَحْرُمُ فِيهِ الطَّعَامُ عَلَى الصِّيَامِ

1- ORUÇLU İKEN YEMEK YEMENİN HARAM OLDUĞU ZAMAN

٣٠٩٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ بَهْدَلَةَ، عَنْ زِرِّ بْنِ حُبَيْشٍ، قَالَ: تَسَحَّرْتُ ثُمَّ انْطَلَقْتُ إِلَى الْمَسْجِدِ، فَمَرَرْتُ بِمَنْزِلِ حُذَيْفَةَ، فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ، فَأَمَرَ بِلِقْحَةٍ فَحُلِبَتْ، وَبِقِدْرٍ فَسُخِّنَتْ، ثُمَّ قَالَ: كُلْ! فَقُلْتُ: إِنِّي أُرِيدُ الصَّوْمَ. قَالَ: وَأَنَا أُرِيدُ الصَّوْمَ. قَالَ: فَأَكَلْنَا، ثُمَّ شَرِبْنَا، ثُمَّ أَتَيْنَا الْمَسْجِدَ، فَأُقِيمَتِ الصَّلاَةُ، قَالَ: هَكَذَا فَعَلَ بِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَوْ صَنَعْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قُلْتُ: بَعْدَ الصُّبْحِ؟ قَالَ: بَعْدَ الصُّبْحِ، غَيْرَ أَنَّ الشَّمْسَ لَمْ تَطْلُعْ.

3090- … Asım b. Behdele’den, o Zirr b. Hubeyş’den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Sahuru yaptıktan sonra mescide gittim. Huzeyfe’nin evinin

yanından geçerken ona da uğradım. O, sağmal bir devenin sütünün sağılmasını ve bir çömlekte ısıtılmasını emretti. Sonra: Ye, dedi. Ben: Oruç tutmak istiyorum deyince, o: Ben de oruç tutmak istiyorum, dedi.

Zirr dedi ki: Yedik, içtik, sonra mescide geldik. Namaz için kamet getirildi. Huzeyfe: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana da böyle yapmıştı ya da ben Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte böyle yapmıştım, dedi. Ona sabahtan sonra mı? sordum. O: Evet, sabahtan sonra, ancak henüz güneş doğmamıştı, dedi.[285]

***

Ebu Cafer dedi ki: Huzeyfe'den gelen bu hadiste, onun tan yerinin ağarmasından sonra oruç tutmak istediği halde yemek yediği anlatılmaktadır. Huzeyfe aynı uygulamayı da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakletmektedir.

Hâlbuki Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bunun aksini bildiren rivayetler gelmiştir. Bu da, daha önce bizim bu kitabımızda kaydetmiş olduğumuz şekilde şöyle buyurduğuna dair zikrettiğimiz rivayetlerde geçmektedir: ***"Bilal gece sona ermeden ezan okur, bu sebeple sizler İbn Ümmü Mektum ezan okuyuncaya kadar yiyin, için."***[286] Yine o şöyle buyurmuştur***: "Bilal'in ezan okuması hiçbirinizi sahurunu yemekten alıkoymasın. Çünkü o, sizden uyuyanları uyandırmak, ayakta namaz kılanınızın da yatağına dönüp istirahat etmesini sağlamak için ezan okur."***[287] Daha sonra tan yerinin ağarmasını (fecrin doğuşunu) hadiste belirtilen şekilde açıkladı.

İşte bu, oruçlunun yemek yemesini, içmesini ve bunun dışında oruçlu için yasak olan diğer işleri yapmasını engelleyenin, bu hal (tan yerinin ağarması) olduğuna delildir.

İşte bizim daha önce sözünü ettiğimiz bu rivayetler, Huzeyfe'nin bu hadisine muhaliftir.

Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır. Bize göre Huzeyfe'nin hadisinin, Yüce Allah'ın: ***"Fecrin beyaz ipliği, siyah ipliğinden sizin tarafınızdan seçilin-***

---

285 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 396.
286 Buhârî, Savm, 17.
287 Müslim, Sıyâm, 39.

ceye kadar yiyin, için. Sonra orucu geceye kadar tamamlayın" (el-Bakara, 2/187) ayetinin nüzulünden öncesini anlatıyor olması ihtimali vardır.

٣٠٩١- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ بْنِ مُوسَى، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ سَالِمٍ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ: أَنَا حُصَيْنٌ وَمُجَالِدٌ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنَا عَدِيُّ بْنُ حَاتِمٍ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الايَةُ ﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْابْيَضُ مِنَ الخَيْطِ الْاَسْوَدِ﴾ عَمَدْتُ إِلَى عِقَالَيْنِ، أَحَدُهُمَا أَسْوَدُ، وَالْاُخَرُ أَبْيَضُ، فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ إِلَيْهِمَا، فَلاَ يَتَبَيَّنُ لِي الْابْيَضُ مِنَ الْاَسْوَدِ. فَلَمَّا أَصْبَحْتُ غَدَوْتُ عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَخْبَرْتُهُ بِالَّذِي صَنَعْتُ، فَقَالَ: «إِنَّ وِسَادَكَ لَعَرِيضٌ، إِنَّمَا ذَلِكَ بَيَاضُ النَّهَارِ وَسَوَادُ اللَّيْلِ».

3091- Bize Ahmed b. Davud b. Musa tahdis edip dedi ki: Bize İsmail b. Salim tahdis edip dedi ki: Bize Hüşeym tahdis edip dedi ki: Bize Husayn ve Mücâlid, eş-Şa'bî'den bildirdiler. O dedi ki: Bize Adiy b. Hâtim haber verip dedi ki: ***"Fecrin beyaz ipliği, siyah ipliğinden tarafınızdan seçilinceye kadar yiyin, için"*** (el-Bakara, 2/187) ayeti nazil olunca biri siyah, diğeri beyaz iki ip aldım ve onlara bakmaya başladım. Ancak beyazı siyahından ayıramıyordum.

Sabah olunca Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gittim, yaptıklarımı bildirince: ***"Senin yastığın geniş imiş. Bundan maksat, gündüzün beyazlığı (aydınlığı), gecenin siyahlığı (karanlığı)dır."*** buyurdu.[288]

٣٠٩٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ الْمِنْهَالِ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ: ثَنَا حُصَيْنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ عَدِيٍّ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3092- … Bize Husayn b. Abdurrahman, eş-Şa'bî'den tahdis etti, o Adiy (b. Hâtim)'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

288 Buhârî, Tefsir, 2. Sure, 28; Müslim, Sıyâm, 33; Ebu Davud, Savm, 17.

٣٠٩٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ الْاَوْدِيُّ، عَنْ حُصَيْنٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3093- … Bize Abdullah b. İdris el-Evdî, Husayn'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynı şekilde zikretti.

٣٠٩٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْمُقَدَّمِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْفُضَيْلُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ: ﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ﴾ جَعَلَ الرَّجُلُ يَأْخُذُ خَيْطًا أَبْيَضَ وَخَيْطًا أَسْوَدَ، فَيَضَعُهُمَا تَحْتَ وِسَادَةٍ، فَيَنْظُرُ مَتَى يَسْتَبِينُهُمَا فَيَتْرُكُ الطَّعَامَ. قَالَ: فَبَيَّنَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ ذَلِكَ، وَنَزَلَتْ «مِنَ الفَجْرِ».

3094- … Ebu Hâzim'den, o Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: ***"Beyaz iplik, siyah iplikten tarafınızdan seçilinceye kadar yiyin, için"*** (el-Bakara, 2/187) ayeti nazil olunca, bazısı biri beyaz, diğeri siyah iki iplik aldı ve onu yastığının altına koydu. O, onları ne zaman birbirinden ayıracak da yemek yemeyi bırakacak diye bakardı.

Sehl dedi ki: Aziz ve Celil olan Allah bunu açıkladı ve: ***"Fecrin"*** lafzını indirdi.[289]

***

Şanı Yüce Allah gerekli beyanı yapıncaya ve ***"Beyaz iplik, siyah iplikten sizin tarafınızdan seçilinceye kadar yiyin, için"*** (el-Bakara, 2/187) ayetini indirdikten sonra ***"fecrin"*** lafzı indirilinceye kadar, bu ayetin hükmünün Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı tarafından anlaşılması zor olduğundan, onlar için hüküm bu açıklık ortaya çıkıncaya kadar yemelerini ve içmelerini sürdürmek şeklinde idi. Nihayet Yüce Allah belirttiğimiz şekilde ve Sehl'in rivayet ettiği hadiste ***"fecrin"*** lafzı ile bu hali nesh etti.

Böylece Huzeyfe'nin bu konuda Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiği bu rivayetin, sözü edilen ayetin nüzulünden önce olması ihtimali

289 Buhârî, Savm, 16; Müslim, Sıyâm, 34.

vardır. Şanı Yüce Allah bu ayeti indirince ondaki bu hüküm tahkim edildi (muhkem oldu ve hüküm, ayette açıklanan şekli aldı).

Aynı şekilde bu konuda Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den de rivayet nakledilmiştir:

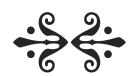
٣٠٩٥- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، وَالْخَضِرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ شُجَاعٍ، قَالاَ: ثَنَا مُلاَزِمُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ بَدْرٍ السُّحَيْمِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي جَدِّي قَيْسُ بْنُ طَلْقٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي أَنَّ نَبِيَّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «كُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا يَهِيدَنَّكُمُ السَّاطِعُ الْمُصْعِدُ، كُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَعْتَرِضَ لَكُمُ الْاَحْمَرُ» وَأَشَارَ بِيَدِهِ وَأَعْرَضَهَا.

3095- Bize Ebu Ümeyye tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym ile el-Hadır b. Muhammed b. Şuca' tahdis edip dediler ki: Bize Mülâzim b. Amr tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Bedr es-Suhaymî tahdis edip dedi ki: Bana dedem Kays b. Talk tahdis edip dedi ki: Bana babamın tahdis ettiğine göre, Allah'ın Nebisi *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"(Geceleyin) yemenize, içmenize devam edin. Gökyüzünde dikine doğru yükselen aydınlık sizi engellemesin. Siz, kırmızı şafak enine görününceye kadar yiyin, için"*** buyurdu ve eliyle işaret ederek onu enine doğru açtı.[290]

***

O halde bu bölümde açıkladığımız şekilde mensuh olması mümkün olan bir hadise bakılarak Yüce Allah'ın kitabındaki açık bir ayeti, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den mütevatir olarak gelmiş, ümmet tarafından kabul edilmiş, günümüze kadar gereğince amel edilmiş hadisleri terk etmek icab etmez.

Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

290 Ebu Davud, Savm, 17; Tirmizî, Savm, 15.

٢- بَابُ الرَّجُلِ يَنْوِي الصِّيَامَ بَعْدَمَا يَطْلُعُ الْفَجْرُ

2- FECR DOĞDUKTAN SONRA KİŞİNİN ORUCA NİYET ETMESİ

٣٠٩٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ لَهِيعَةَ، وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حَفْصَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ لَمْ يُبَيِّتِ الصِّيَامَ قَبْلَ الْفَجْرِ، فَلاَ صِيَامَ لَهُ».

3096- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis edip dedi ki: Bana İbn Lehîa ve Yahya b. Eyyub, Abdullah b. Ebi Bekir'den haber verdiler. O İbn Şihâb'dan, o Salim'den, o babasından (Abdullah b. Ömer'den), o Hafsa *radıyallahu anhâ*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Fecrden önce geceleyin oruç tutmaya niyet etmeyen kimsenin orucu olmaz."***[291]

٣٠٩٧- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

291 Nesâî, Sıyâm, 68; Dârimî, Savm, 10.

3097- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Yusuf tahdis edip dedi ki: Bize İbn Lehîa tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٠٩٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدِ بْنِ هِشَامٍ الرُّعَيْنِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَيُّوبَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3098- Bize Muhammed b. Humeyd b. Hişâm er-Ruaynî tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Salih tahdis edip dedi ki: Bana el-Leys b. Sa'd, Yahya b. Eyyub'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, bir kimse tan yerinin ağarmasından önce oruca niyet etmeyecek olursa, o gün bu vakitten sonra yapacağı bir niyetle oruç tutması yerini bulmaz, demiş ve bu hadisi delil göstermiştir.

Fakat bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek: Bu hadisi, İbn Şihâb'dan rivayet eden hadis hafızları, bunu Hz. Peygamber'e ulaşan merfu bir hadis olarak zikretmemişlerdir. Onlar, ondan gelen bu hadis hakkında aşağıdaki ravilerden dolayı hadisin muzdarib olmasını gerektirecek şekilde ihtilafa düşmüşlerdir.

Bununla birlikte biz bunu sabit kabul ediyor ve bunu, özel bir oruç hakkında değerlendiriyoruz. Bu özel oruç ise, keffaret oruçları, Ramazan ayının kaza orucu ve benzeri oruçlar gibi muayyen olmayan günlerde tutulan farz oruçlardır.

Hadis hafızlarının bu hadisin ez-Zührî'den rivayeti konusunda ve bu konuda ihtilaf etmelerine dair söylediklerimize gelince;

٣٠٩٩- إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا الْقَعْنَبِيُّ، قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَائِشَةَ وَحَفْصَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، بِذَلِكَ الَّذِي ذَكَرْنَاهُ فِي أَوَّلِ هَذَا الْبَابِ.

3099- İbrahim b. Merzûk bize tahdis edip dedi ki: Bize el-Ka'nebî tahdis edip dedi ki: Bize Malik, İbn Şihâb'dan tahdis etti. O Âişe ve Hafsa *radıyallahu anhumâ*'dan bölümün başında sözünü ettiğimiz hadisi rivayet etti.

٣١٠٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ حَمْزَةَ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حَفْصَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، بِذَلِكَ، وَلَمْ يَرْفَعْهُ.

3100- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize İbn Uyeyne, İbn Şihâb'dan tahdis etti. O Hamza b. Abdullah'tan, o babasından, o mü'minlerin annesi Hafsa *radıyallahu anhâ*'dan bunu tahdis etti, ancak Peygamber'e isnad ederek merfu bir hadis olarak zikretmedi.

٣١٠١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا حُسَيْنُ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: أَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنْ حَفْصَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا بِذَلِكَ، وَلَمْ يَرْفَعْهُ.

3101- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Hüseyn b. Mehdî tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrezzak bildirip dedi ki: Bize Ma'mer, ez-Zührî'den bildirdi. O Salim'den, o İbn Ömer'den, o Hafsa *radıyallahu anhâ*'dan bunu bize rivayet etti. Ancak hadisi merfu olarak zikretmedi.

***

İşte ez-Zührî'den nakledilen rivayetlerde tartışılmaz delil mahiyetinde olan Malik, Ma'mer ve İbn Uyeyne, bu hadisin isnadında belirttiğimiz gibi ihtilafa düşmüşlerdir.

Biz bu hadisi yine ez-Zührî'den, bunların dışındaki ravilerden Abdullah b. Ebi Bekir'in rivayet ettiğinden farklı olarak da rivayet ettik.

٣١٠٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا صَالِحُ بْنُ أَبِي الْأَخْضَرِ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، حَدَّثَهُ عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ بِذَلِكَ، وَلَمْ يَذْكُرْ حَفْصَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، وَلَمْ يَرْفَعْهُ.

3102- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize Salih b. Ebi'l-Ahdar, İbn Şihâb'dan tahdis etti. İbn Şihâb ona Salim'den, o babasından bunu nakletmiş, ancak Hafsa *radıyallahu anhâ*'yı zikretmemiş, hadisi Hz. Peygamber'e nispet ederek merfu olarak rivayet etmemiştir.

٣١٠٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا صَالِحُ بْنُ أَبِي الْأَخْضَرِ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ

شِهَابٍ، عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ، عَنِ المُطَّلِبِ بْنِ أَبِي وَدَاعَةَ، عَنْ حَفْصَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا بِذَلِكَ، وَلَمْ يَرْفَعْهُ.

3103- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize Salih b. Ebi'l-Ahdar tahdis edip dedi ki: Bize İbn Şihâb, es-Sâib b. Yezid'den tahdis etti. O el-Muttalib b. Ebi Vedâa'dan, o Hafsa *radıyallahu anhâ*'dan bunu böylece rivayet etmiş, ancak Hz. Peygamber'e nispet ederek merfu olarak rivayet etmemiştir.

***

Diğer taraftan Nâfi de, bu hadisi İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan böylece rivayet etmiş olmakla birlikte ne Hafsa *radıyallahu anhâ*'dan söz etmiş, ne de hadisi Hz. Peygamber'e nispet etmiştir.

٣١٠٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ عَنْ يُونُسَ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا مِثْلَهُ.

3104- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize Malik, Yunus'tan tahdis etti. Yunus dedi ki: Bana Enes b. Iyâz, Musa b. Ukbe'den haber verdi. O Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan hadisi aynı şekilde rivayet etti.

***

İşte bu hadisin aslı bu şekildedir. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den de tan yerinin ağarmasından sonra oruca başlamanın mubah olduğu rivayet edilmiştir.

٣١٠٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، وَعَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالُوا: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى، عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ نَبِيُّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحِبُّ طَعَامًا، فَجَاءَ يَوْمًا فَقَالَ: «هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ ذَلِكَ الطَّعَامِ»؟ فَقُلْتُ: لاَ، قَالَ: «فَإِنِّي صَائِمٌ».

3105- … Bize Şu'be, Talha b. Yahya'dan tahdis etti, o Talha kızı Âişe'den,

o müminlerin annesi Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Allah'ın Peygamberi bir yemeği severdi. Allah Rasulü bir gün geldi ve: ***"O yemekten yanınızda var mı?"*** diye sordu. Ben: Hayır, deyince o: ***"O halde ben de oruçluyum"*** buyurdu.[292]

٣١٠٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنِ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا الثَّوْرِيُّ، عَنْ طَلْحَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3106- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize es-Sevrî, Talha'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Bize göre, bu da aynı şekilde özel bir oruç hakkındadır. Bu da, kişinin günün başlangıcında sabaha ulaştıktan sonra niyetlendiği tatavvu (nafile) oruçtur.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından bir topluluk da ondan sonra bu şekilde amel etmiştir.

٣١٠٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، وَرَوْحٌ، قَالاَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي الْاَحْوَصِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ: إِذَا أَصْبَحَ أَحَدُكُمْ ثُمَّ أَرَادَ الصَّوْمَ بَعْدَمَا أَصْبَحَ، فَإِنَّهُ بِأَحَدِ النَّظَرَيْنِ.

3107- … Ebu'l-Ahvas'dan, o Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Sizden birisi, sabaha çıkıp da sabahtan sonra oruç tutmak isterse, o iki işten birisini yapmakta serbesttir.

٣١٠٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي الْاَحْوَصِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ: مَتَى أَصْبَحْتَ يَوْمًا، فَأَنْتَ عَلَى أَحَدِ النَّظَرَيْنِ، مَا لَمْ تَطْعَمْ أَوْ تَشْرَبْ، إِنْ شِئْتَ فَصُمْ، وَإِنْ شِئْتَ فَأَفْطِرْ.

292 Müslim, Sıyâm, 170; Ebu Davud, Savm, 72; İbn Mâce, Sıyâm, 26.

3108- … Ebu'l-Ahvas'dan, o Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Sen ne zaman sabaha erişirsen yemek yemediğin, bir şey içmediğin sürece iki işten birisini yapmakta serbestsin, dilersen oruç tut, dilersen tutma."

٣١٠٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا زُهَيْرٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنِ الْحَارِثِ الْأَعْوَرِ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مِثْلَهُ.

3109- … el-Hâris el-A'ver'den, o Ali *radıyallahu anh*'dan aynısını rivayet etti.

٣١١٠- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو حُذَيْفَةَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ مُصَرِّفٍ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ حُذَيْفَةَ بَدَا لَهُ الصَّوْمُ، بَعْدَمَا زَالَتْ الشَّمْسُ، فَصَامَ.

3110- … Said b. Ubeyde'den, o Ebu Abdurrahman'dan rivayet ettiğine göre, Huzeyfe bir defa güneşin zevalinden sonra oruç tutmak istemiş ve oruç tutmuştur.

٣١١١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ، عَنِ الْمُسْتَوْرِدِ، رَجُلٍ مِنْ بَنِي أَسَدٍ، عَنْ رَجُلٍ مِنْهُمْ، أَنَّهُ لَزِمَ غَرِيمًا لَهُ، فَأَتَى ابْنَ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَقَالَ: إِنِّي لَزِمْتُ غَرِيمًا لِي مِنْ مُرَادٍ إِلَى قَرِيبٍ مِنَ الظُّهْرِ، وَلَمْ أَصُمْ، وَلَمْ أُفْطِرْ. قَالَ: إِنْ شِئْتَ فَصُمْ، وَإِنْ شِئْتَ فَأَفْطِرْ.

3111- … Esedoğullarından bir adam olan el-Müstevrid'den, onun da kendilerinden bir adamdan rivayet ettiğine göre, o, bir alacaklısının peşine düşmüştü. Bu kişi, İbn Mesud *radıyallahu anh*'ın yanına gidip: Ben öğleye yakın bir vakte kadar Muradlılardan alacaklı olduğum birisinin peşine düştüm ve ne oruç tutmaya niyet ettim, ne de oruç bozacak bir şey yaptım, dedi. İbn Mesud: Dilersen oruç tut, dilersen tutma, dedi.

٣١١٢- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي بِشْرٍ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِأَنَسِ بْنِ مَالِكٍ: إِنِّي تَسَحَّرْتُ، ثُمَّ بَدَا لِي أَنْ أُفْطِرَ. قَالَ: إِنْ شِئْتَ فَأَفْطِرْ، كَانَ أَبُو طَلْحَةَ يَجِيءُ فَيَقُولُ: هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ طَعَامٍ؟ فَإِنْ قَالُوا: لَا، قَالَ: إِنِّي صَائِمٌ.

3112- … Ebu Bişr dedi ki: Bir adam Enes b. Malik'e: Ben sahur yaptım, sonra da oruç tutmak istemedim, dedi. Enes: İstersen oruç tutmayabilirsin, dedi. Çünkü Ebu Talha (eve) geliyor ve yanınızda yiyecek bir şey var mı? sorardı. Hayır, derlerse, o da: Ben oruçluyum, derdi.[293]

٣١١٣- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ الرَّحَبِيُّ، عَنْ شَهْرِ بْنِ أَبِي حُبَيْشٍ، وَلَمْ يَكُنْ بَقِيَ مِمَّنْ شَهِدَ قَتْلَ عُثْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ غَيْرُهُ، أَنَّ عُثْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَصْبَحَ فِي الْيَوْمِ الَّذِي قُتِلَ فِيهِ فَقَالَ: إِنَّ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَتَيَانِي فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ، فَقَالا لِي: يَا عُثْمَانُ إِنَّكَ مُفْطِرٌ عِنْدَنَا اللَّيْلَةَ وَإِنِّي أُشْهِدُكُمْ أَنِّي قَدْ أَوْجَبْتُ الصِّيَامَ.

3113- Bize Rabi' el-Cîzî tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Yusuf tahdis edip dedi ki: Bize İsmail b. Ayyâş tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Yezid er-Rahabî, Şehr b. Ebi Hubeyş'ten -ki Osman *radıyallahu anh*'ın öldürülmesine tanık olanlar arasından ondan başka kimse kalmamıştı.- tahdis ettiğine göre, Osman *radıyallahu anh* öldürüldüğü günün sabahı şöyle dedi: Bu gece Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhumâ* (rüyamda) yanıma geldiler. Bana: Ey Osman! Sen bu akşam yanımızda iftar edeceksin, dediler. Ben de oruç tutmaya niyet ettiğime dair sizi şahit tutuyorum.

٣١١٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْوُحَاظِيُّ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ أَبِي عَمْرٍو، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ كَانَ يُصْبِحُ حَتَّى يُظْهِرَ، ثُمَّ

293 Rivayetin daha iyi anlaşılması için asıl adı Zeyd b. Sehl b. el-Esved olan Ebu Talha'nın Akabe'de ve bütün gazvelerde bulunduğunu, Enes b. Malik'in de üvey babası ve ensarın önde gelenlerinden birisi olduğunu hatırlamakta fayda vardır. Bkz. İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, III, 357 (Çeviren).

يَقُولُ: وَاللهِ لَقَدْ أَصْبَحْتُ، وَمَا أُرِيدُ الصَّوْمَ، وَمَا أَكَلْتُ مِنْ طَعَامٍ وَلَا شَرَابٍ مُنْذُ الْيَوْمِ، وَلَأَصُومَنَّ يَوْمِي هَذَا.

3114- … İkrime'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, o, sabahtan öğleye kadar durur, sonra da: "Allah'a yemin ederim, sabah olduğunda oruç tutmak istemiyordum. Bugünün başından itibaren de ne bir şey yedim, ne de içtim. Andolsun bugün oruç tutacağım, derdi."

٣١١٥- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ أَبَا طَلْحَةَ كَانَ يَأْتِي أَهْلَهُ مِنَ الضُّحَى فَيَقُولُ: هَلْ عِنْدَكُمْ غَدَاءٌ؟ فَإِنْ قَالُوا: لاَ. صَامَ ذَلِكَ الْيَوْمَ.

3115- … Katâde'den, o Enes b. Malik'ten rivayet ettiğine göre, Ebu Talha kuşluk vakti eşinin yanına gelir ve: Yanınızda yemek var mı? sorardı. Hayır, diye cevap verirlerse o gün oruç tutardı.

٣١١٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْفَيْضِ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ سِيَارٍ الدِّمَشْقِيَّ، قَالَ: سَاوَمَ أَبُو الدَّرْدَاءِ رَجُلاً بِفَرَسٍ، فَحَلَفَ أَنْ لاَ يَبِيعَهُ. فَلَمَّا مَضَى، قَالَ: تَعَالَ إِنِّي أَكْرَهُ أَنْ أُؤَثِّمَكَ، إِنِّي لَمْ أَعُدْ الْيَوْمَ مَرِيضًا، وَلَمْ أُطْعِمْ مِسْكِينًا، وَلَمْ أُصَلِّ الضُّحَى، وَلَكِنِّي بَقِيَّةَ يَوْمِي صَائِمٌ.

3116- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Ebu'l-Feyz'i şöyle derken dinledim: Abdullah b. Siyâr ed-Dımeşkî'yi şöyle derken dinledim: Ebu'd-Derdâ bir adamla, bir at için pazarlık yaptı. Adam onu satmayacağına yemin etti. Adam ayrılıp gidince Ebu'd-Derdâ: Gel, ben seni günaha sokmaktan hoşlanmam. Bugün bir hasta ziyaretine gitmedim, bir yoksula yemek yedirmedim, kuşluk namazını da kılmadım. Fakat günümün geri kalan kısmında oruç tutacağım, dedi.

٣١١٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: أَنَا أَيُّوبُ، عَنْ أَبِي قِلاَبَةَ، قَالَ: حَدَّثَتْنَا أُمُّ الدَّرْدَاءِ، أَنَّ أَبَا الدَّرْدَاءِ كَانَ يَجِيءُ فَيَقُولُ: هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ طَعَامٍ؟ فَإِنْ قَالُوا: لاَ. قَالَ: إِنِّي صَائِمٌ.

3117- … Ebu Kılâbe dedi ki: Bize Ümmü'd-Derdâ'nın tahdis ettiğine göre, Ebu'd-Derdâ gelir ve: Yanınızda yiyecek var mı? sorardı. Hayır, derlerse, o: Ben de oruç tutuyorum, derdi.

٣١١٨- حَدَّثَنَا عَلِيٌّ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي عُتْبَةَ، أَنَّ أَبَا أَيُّوبَ كَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ أَيْضًا.

3118- … Sâbit'ten, o Abdullah b. Ebi Utbe'den rivayet ettiğine göre, Ebu Eyyub da aynı şekilde yapardı.

٣١١٩- حَدَّثَنَا عَلِيٌّ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، قَالَ: زَعَمَ عَطَاءٌ أَنَّهُ كَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ.

3119- Bize Ali tahdis edip dedi ki: Bize Ravh, İbn Cüreyc'den tahdis etti ve Ata'nın da bu şekilde yaptığını söyledi.

***

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hakkında sözünü ettiğimiz hadisin geldiği ve ondan sonra ashabından belirttiğimiz kimselerin gereğince amel ettiği fecrden sonra niyetin yeterli olduğu bu oruç çeşidi, tatavvu (nafile) oruçtur.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun insanlara oruçlu olarak sabaha çıktıktan sonra âşûre gününde oruç tutmalarını emrettiği rivayet edilmiştir. O sırada onların o gün oruç tutmaları, o dönemden sonra Ramazan orucunun farz olduğu gibi farz idi. Bu hususta ondan, Yüce Allah'ın izniyle bu kitabın bundan sonraki bölümü olan "Âşûre Günü Orucu" bölümünde bahsedeceğimiz rivayetler de nakledilmiştir.

Bu rivayetler Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den belirttiğimiz şekilde geldiğine göre, bunları sahih bir şekilde anlama imkânı bulup uygun bir

şekilde açıklayabildiğimiz sürece birinin, diğerine muhalif kabul edilmesi caiz değildir. O zaman hadislerin biri diğerini nefyeder, biri diğerini bertaraf eder.

Buna göre, bu bölümde kendisinden rivayet etmiş olduğumuz Âişe *radıyallahu anhâ*'nın (3105 no'lu) hadisi, nafile oruç hakkındadır. Bize göre bu hadisin uygun açıklaması budur.

Âşûre günü farz oruç hakkında gelen rivayet de o muayyen gündeki oruç hakkındadır.

Aynı şekilde o günde farz olan oruç için de fecrin doğuşundan sonra oruca niyet etmesi caizdir.

Ramazan ayı da böyledir. Bu ayın orucu, âşûre günü gibi muayyen günlerde farz kılınmıştır. Çünkü âşûre günü orucu da muayyen bir günde tutulurdu.

Âşûre gününde sabahtan sonra oruca niyet edenin bu niyeti geçerli olduğu gibi Ramazan ayında da o ayın herhangi bir gününün orucu için niyet edenin durumu da böyledir.

Bundan sonra geriye Hz. Hafsa'nın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiği (3096 no'lu) hadisteki husus kalmaktadır. Bize göre bu hadis, keffaret orucu ile Ramazan ayının kazası gibi bu iki oruç türünden farklı bir oruç hakkındadır, Böylelikle bu, bu bölümde ve başka yerde sözünü ettiğimiz herhangi bir rivayet ile çelişmemiş olur.

Buna göre, kendisi ile oruca başlanılan niyetin hükmü üç türlüdür:

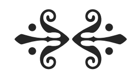
1- Eğer oruç, muayyen bir günde tutulması farz bir oruç ise, o günün öncesindeki gece başlamadan önce niyet yeterli olduğu gibi gündüz de niyet geçerlidir.

2- Muayyen olmayan bir günde farz olan orucun niyeti ise, gündüzünün başlamasından önceki geceden yapılmalıdve o gündüzün başlamasından sonra niyet caiz değildir.

3- Eğer tutulan oruç nafile ise, gündüzden önceki gecede yapacağı niyet de bundan sonra gündüzün yapacağı niyet de geçerlidir.

İşte sözünü ettiğimiz rivayetlerin anlaşılmasının en uygun şekli budur ve böylelikle rivayetler birbirleriyle çelişmemiş olur. Bu sebeple, bu rivayetler ile ilgili yapılan yorumların en uygun olanı budur.

Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de bu görüşteydiler. Ancak onlar şöyle derlerdi: "Sözünü ettiğimiz oruç çeşitlerinden tan yerinin ağarmasından sonra niyetin geçerli olduğu oruçlar için niyet, gündüzün ilk vakitlerinde yapılmalıdır, bundan sonra niyet yerini bulmaz.

٣- بَابُ مَعْنَى قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «شَهْرَا عِيدٍ، لاَ يَنْقُصَانِ، رَمَضَانُ وَذُو الْحِجَّةِ»

3- RASULULLAH SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM'İN: "İKİ BAYRAM AYI OLAN RAMAZAN VE ZİLHİCCE AYLARI EKSİK OLMAZLAR" BUYRUĞUNUN ANLAMI

٣١٢٠- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، وَعَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالاَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: أَنَا حَمَّادٌ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَالِمٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «شَهْرَا عِيدٍ، لاَ يَنْقُصَانِ، رَمَضَانُ وَذُو الْحِجَّةِ».

3120- Bize İbrahim b. Merzûk ve Ali b. Ma'bed tahdis edip dediler ki: Bize Ravh b. Ubâde tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd, Salim b. Abdullah b. Salim'den bildirdi. O Abdurrahman b. Ebi Bekre'den, o, babasından, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"İki bayram ayı olan Ramazan ve Zilhicce ayları eksik olmazlar."***[294]

٣١٢١- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ بْنِ فَارِسٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ،

---

294 Buhârî, Savm, 12; Müslim, Sıyâm, 31, 32; Ebu Davud, Savm, 4; Tirmizî, Savm, 8; İbn Mâce, Sıyâm, 9; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 38, 47, 48.

عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3121- Bize İbrahim b. Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Osman b. Ömer b. Fâris tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Halid el-Hazzâ'dan tahdis etti. O Abdurrahman b. Ebi Bekre'den, o babasından, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı hadisi rivayet etti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu hadiste, bu iki ayın eksik olmayacakları belirtilmektedir. İnsanlar bunun ne anlama geldiği hususunda farklı açıklamalar yapmışlardır.

Bazıları: "Eksik olmazlar", aynı anda her ikisi de eksik olmazlar (yani 29 gün çekmezler) demektir, ancak onlardan birisinin eksik olması mümkündür, demiştir.

Yapılan fiili gözlemler bu görüşü reddetmektedir. Çünkü bizler, bu iki ayın birçok yılda eksik kaldığını gördük. Bazen her iki ay aynı yılda da eksik olabilmektedir.

Bundan dolayı bazıları bu açıklamayı, bu gözlemle ve başka bir yerde sözünü ettiğimiz Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hadisiyle reddetmiştir. Bu hadise göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Ramazan ayı hakkında: ***"Hilali görünce oruç tutun, hilali görünce orucu bırakın. Eğer hava bulutlu ise o zaman otuz gün sayın"*** buyurmuştur.[295]

Şu hadisi de bu açıklamayı reddetmek için delil göstermişlerdir: ***"Ay bazen, yirmidokuz bazen de otuz gün çeker."***[296]

Böylelikle bu durumun bütün aylarda görülebileceğini haber vermektedir. Biz bunu Yüce Allah'ın izniyle kitabımızda yeri gelince senediyle birlikte zikredeceğiz.

Daha başkaları da bütün bu rivayetlerin sahih görüleceği kanaatini benimseyerek, bunu şu şekilde açıklamışlardır: Hz. Peygamber'in: ***"Hilali görünce oruca başlayın. Hilali görünce orucu bırakın"*** sözü şu anlama gelir:

295 Buhârî, Savm, 11; Müslim, Sıyâm, 18, 19.
296 Buhârî, Savm, 11.

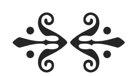
Ay yirmidokuz gün de çekebilir, otuz gün de çekebilir. Onun bu söyledikleri tamamen doğrudur ve bütün aylarda bu nitelik vardır.

Ancak ***"İki bayram ayı olan Ramazan ve Zilhicce ayları eksik olmaz"*** sözünden kasıt, bize göre, gün sayısının eksikliği değildir. Bu sözden kasıt şudur: Bu aylarda, diğer aylarda olmayan nitelikler vardır. Onların birisinde oruç, diğerinde de hac vardır.

Buna göre Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu iki ayın yirmidokuz gün çekseler dahi eksik olmayacaklarını, her ikisi de otuz ya da her ikisi de yirmidokuz çekse bile (bu anlamda) bu ayların kâmil ve tam olduklarını haber vermektedir. Bundan amaç ise şudur: Bu aylardaki hükümler, gün sayıları itibariyle yirmidokuzar olsalar dahi bu iki ay da tamdır ve otuzar gün çekmeleri halindeki hükümlere göre bunlarda bir eksiklik söz konusu değildir.

İşte bu bölümde sözünü ettiğimiz rivayetlerin sahih açıklaması budur.

Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

٤- بَابُ الْحُكْمِ فِي مَنْ جَامَعَ أَهْلَهُ فِي رَمَضَانَ مُتَعَمِّدًا

4- RAMAZAN AYINDA (ORUÇLU İKEN) EŞİYLE KASITLI OLARAK İLİŞKİYE GİREN KİMSENİN HÜKMÜ

٣١٢٢- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: أَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا أَنَّ رَجُلاً أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ لَهُ أَنَّهُ احْتَرَقَ، فَسَأَلَهُ عَنْ أَمْرِهِ فَقَالَ: وَقَعْتُ عَلَى اِمْرَأَتِي فِي رَمَضَانَ. فَأُتِيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِكْتَلٍ يُدْعَى الْعَرْقُ، فِيهِ تَمْرٌ، فَقَالَ: «أَيْنَ الْمُحْتَرِقُ؟» فَقَامَ الرَّجُلُ. فَقَالَ: «تَصَدَّقْ بِهَذَا».

3122- … Abbâd b. Abdullah b. ez-Zübeyr'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, bir adam Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek yandığını (helak olduğunu) söyledi. Allah Rasulü durumunu sorunca, adam: Ramazan ayında eşimle cinsel ilişkiye girdim, dedi.

Daha sonra Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e içinde hurma bulunan el-arak diye bilinen bir zenbil getirildi. Allah Rasulü: ***"O yanan kişi nerede?"*** diye sordu. Adam ayağa kalktı. Allah Rasulü: ***"Bunu sadaka olarak dağıt"*** dedi.[297]

***

297 Buhârî, Savm, 29; Müslim, Sıyâm, 85; Ebu Davud, Savm, 38.

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, Ramazan ayında eşi ile cinsel ilişkiye giren bir kimsenin sadaka vermekle yükümlü olduğu kanaatini benimsemiş ve sadaka dışında herhangi bir keffarette bulunmasının gerekmediğini söylemiş,bu hususta da bu hadisi delil göstermişlerdir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek: Aksine, onun ya bir köle azad etmesi yahut kesintisiz iki ay oruç tutması ya da altmış yoksula yemek yedirmesi gerekir. Bunlardan dilediğini yapabilir demiş ve bu konuda şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

٣١٢٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلاً أَفْطَرَ فِي رَمَضَانَ، فِي زَمَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَمَرَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُكَفِّرَ بِعِتْقِ رَقَبَةٍ، أَوْ صِيَامِ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ، أَوْ إِطْعَامِ سِتِّينَ مِسْكِينًا، فَقَالَ: لاَ أَجِدُ، فَأُتِيَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعَرْقٍ فِيهِ تَمْرٌ، فَقَالَ: : «خُذْ هَذَا فَتَصَدَّقْ بِهِ». فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنِّي لاَ أَجِدُ أَحَدًا أَحْوَجَ إِلَيْهِ مِنِّي، فَضَحِكَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى بَدَتْ أَنْيَابُهُ، ثُمَّ قَالَ: «كُلْهُ».

3123- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb bildirip dedi ki: Bana Malik İbn Şihab'dan tahdis etti. O Humeyd b. Abdurrahman'dan, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, bir adam Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında Ramazan ayında orucunu bozdu. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, ona bir köle azad ederek veya kesintisiz iki ay oruç tutarak ya da altmış yoksula yemek yedirerek keffarette bulunmasını emretti. Adam: Buna imkânım yok, dedi. Daha sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e içinde kuru hurma bulunan bir zembil getirildi. Allah Rasulü: ***"Bunu al ve sadaka olarak dağıt"*** dedi.

Adam: Ey Allah'ın Rasulü! Kendimden daha muhtaç birisini bulamıyorum dedi. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* azı dişleri görününceye kadar güldü sonra da: ***"Haydi, onu sen ye"*** buyurdu.[298]

298 Buhârî, Savm, 30; Müslim, Sıyâm, 81; Ebu Davud, Savm, 38; Tirmizî, Savm, 28; İbn Mâce, Sıyâm, 14.

٣١٢٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثنا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثنا ابْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ حَدَّثَهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ رَجُلاً، أَفْطَرَ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ، أَنْ يُعْتِقَ رَقَبَةً أَوْ صِيَامَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ، أَوْ إِطْعَامَ سِتِّينَ مِسْكِينًا.

3124- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi kiB Bize Ravh b. Ubade tahdis edip dedi ki: Bize İbn Cüreyc tahdis edip dedi ki: Bana İbn Şihab'ın Humeyd b. Abdurrahman'dan tahdis ettiğine göre, Ebu Hureyre *radıyallahu anh* kendisine şunu tahdis etmiştir: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ramazan ayında oruç bozmuş bir adama bir köle azad etmesini veya kesintisiz iki ay oruç tutmasını ya da altmış yoksula yemek yedirmesini emretti.

***

Bu görüş sahipleri şöyle derler: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sadaka olarak dağıtmasını emrettiği şeyleri adamın kendisine vermesi ancak Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın bu hadisinde açıkladığı şekilde ona üzerindeki yükümlülüğü haber verdikten sonra olmuştur.

Bu hususta başkaları da onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Hayır, eğer bulabiliyorsa köle azad eder, köle bulamıyor ise kesintisiz iki ay oruç tutar, buna da gücü yetmiyorsa o zaman altmış yoksula yemek yedirir.

Bu hususta onların lehine olan delillerden birisi de Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın bundan önceki paragrafta sözünü ettiğimiz hadisinin, onların söyledikleri üzere Âişe *radıyallahu anhâ*'nın hadisinin kapsamına girmesidir.

Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın bu hadisinde de aslında ilişkiye giren kişinin bulabiliyorsa köle azad etmekle başlıyacağı, köle bulamıyor ise ikinci olarak oruç tutacağı, bu ikisini de yapamıyor ise bunlardan sonra üçüncü olarak yemek yedireceği belirtilmiştir. İşte bu hususta ez-Zührî'nin rivayet ettiği bu hadisin aslı budur.

Malik ve İbn Cüreyc'in dışındaki diğer raviler de ondan (ez-Zührî'den) hadisi bu şekilde rivayet etmişler ve olayın nasıl olduğunu genişçe açıklayıp Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu konuda keffareti nasıl emrettiğini belirtmişlerdir:

٣١٢٥- حَدَّثَنِي فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ خَالِدِ بْنِ مُسَافِرٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ جَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ هَلَكْتُ. فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَيْلَكَ، مَا لَكَ»؟ قَالَ: وَقَعْتُ عَلَى امْرَأَتِي، وَأَنَا صَائِمٌ فِي رَمَضَانَ. فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فَهَلْ تَجِدُ رَقَبَةً تُعْتِقُهَا»؟ فَقَالَ: لاَ. فَقَالَ: «فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ»؟ قَالَ: لاَ وَاللهِ يَا رَسُولَ اللهِ. قَالَ: «فَهَلْ تَجِدُ طَعَامَ سِتِّينَ مِسْكِينًا»؟ قَالَ: لاَ يَا رَسُولَ اللهِ، فَسَكَتَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَبَيْنَمَا نَحْنُ عَلَى ذَلِكَ، أُتِيَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعَرْقٍ فِيهِ تَمْرٌ، وَالْعَرْقُ: الْمِكْتَلُ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَيْنَ السَّائِلُ آنِفًا؟ خُذْ هَذَا فَتَصَدَّقْ بِهِ». فَقَالَ الرَّجُلُ: أَعَلَى أَهْلٍ أَفْقَرَ مِنِّي يَا رَسُولَ اللهِ؟ فَوَاللهِ مَا بَيْنَ لاَبَتَيْهَا -يُرِيدُ الْحَرَّتَيْنِ- أَفْقَرُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي». فَضَحِكَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى بَدَتْ أَنْيَابُهُ ثُمَّ قَالَ: «أَطْعِمْهُ أَهْلَكَ». قَالَ: فَصَارَتِ الْكَفَّارَةُ إِلَى عِتْقِ رَقَبَةٍ، أَوْ صِيَامِ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ، أَوْ إِطْعَامِ سِتِّينَ مِسْكِينًا.

3125- Bana Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Salih tahdis edip dedi ki: Bana el-Leys tahdis edip dedi ki: Bana Abdurrahman b. Halid b. Müsafir, İbn Şihâb'dan tahdis etti. O, Humeyd b. Abdurrahman'dan Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın şöyle dediğini rivayet etti: Biz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzurunda iken bir adam geldi ve: Ey Allah'ın Rasulü! Helak oldum, dedi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona: ***"Yazık sana! Neyin var?"*** dedi. Adam: Ramazan günü oruçlu iken eşimle ilişkiye girdim, dedi.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona: ***"Azad edecek bir köle bulabilir misin?"*** diye sordu. Adam: Hayır, dedi. Bunun üzerine: ***"Aralıksız iki ay oruç tutabilir misin?"*** dedi. Adam: Allah'a yemin ederim ki, hayır ey Allah'ın Rasulü, dedi. Allah Rasulü: ***"Ya altmış yoksula yemek yedirebilir misin?"*** buyurdu. Adam: Hayır, ey Allah'ın Rasulü! dedi. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sustu.

Biz bu halde iken Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e içinde hurma bulunan bir zembil getirildi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Az önce soru soran kişi nerede? Haydi, bunu al ve sadaka olarak dağıt"*** dedi. Adam: Benden daha fakirine mi ey Allah'ın Rasulü? Allah'a yemin ederim ki, Medine'nin şu iki kara taşlığı arasında benim aile halkımdan daha fakiri yoktur, dedi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, adamın bu sözleri üzerine azı dişleri görününceye kadar güldü, sonra da: ***"Haydi onu aile halkına yedir"*** buyurdu.

(ez-Zührî) dedi ki: Böylelikle keffaret, köle azad etmek veya kesintisiz iki ay oruç tutmak ya da altmış yoksula yemek yedirmek şeklini aldı.[299]

٣١٢٦- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، قَالَ: أَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3126- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Yemân tahdis edip dedi ki: Bize Şuayb, ez-Zührî'den bildirdi. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

İşte asıl şekliyle hadis budur. Malik'in ve İbn Cüreyc'in bu hususta ez-Zührî'den naklettikleri şekil ise, hadiste ez-Zührî'nin söylediği lafızlarla gelmiştir.

Böylelikle keffaret, köle azad etmek veya kesintisiz iki ay oruç tutmak ya da altmış yoksula yemek yedirmek haline geldi.

Buradaki muhayyerlik (ile ilgili söz), hadisi Humeyd'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den şeklinde rivayet edip ez-Zührî'nin söylediklerini aktarmayanların vehmettiklerine (ileri sürdüklerine) göre ez-Zührî'ye aittir.

٣١٢٧- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَحْيَى الْمُزَنِيّ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ قَوْلَهُ فَصَارَتْ سُنَّةً، إِلَى آخِرِ الْحَدِيثِ.

299 Buhârî, Savm, 31.

3127- Bize İsmail b. Yahya el-Müzenî tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. İdris tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, ez-Zührî'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretmekle birlikte onun: "Böylece bu, keffaret konusunda uygulanan sünnet oldu" ifadesinden itibaren hadisin sonuna kadar olan sözünü zikretmedi.

٣١٢٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3128- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc b. Minhâl tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣١٢٩- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، قَالَ: ثَنَا أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ النُّعْمَانَ بْنَ رَاشِدٍ، يُحَدِّثُ عَنِ الزُّهْرِيِّ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3129- Bize İbrahim b. Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb b. Cerîr tahdis edip dedi ki: Bize babam tahdis etti. O: en-Numan b. Raşid'i, ez-Zührî'den tahdis ederken dinledim deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

٣١٣٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي حَفْصَةَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3130- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ravh b. Ubâde tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Ebi Hafsa, İbn Şihâb'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣١٣١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، وَقَالَ: خَمْسَةَ عَشَرَ صَاعًا تَمْرًا، وَلَمْ يَشُكَّ.

3131- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Müemmel b. İsmail tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Mansûr'dan tahdis etti, o ez-Zührî'den hadisi senediyle aynen zikretti ve şüphe etmeyerek: "Onbeş sa' hurma" dedi.

٣١٣٢- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي الْاَوْزَاعِيُّ، قَالَ: سَأَلْتُ الزُّهْرِيُّ، عَنْ رَجُلٍ جَامَعَ اِمْرَأَتَهُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ. فَقَالَ: حَدَّثَنِي حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، فَذَكَرَ نَحْوَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ الاصُعَ.

3132- Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Bişr b. Bekir tahdis edip dedi ki: Bana el-Evzâî tahdis edip dedi ki: ez-Zührî'ye Ramazan ayında eşi ile ilişkiye giren bir adamın durumunu sordum. O dedi ki: Bana Humeyd b. Abdurrahman b. Avf tahdis etti. O: Bana Ebu Hureyre *radıyallahu anh* tahdis etti deyip hadisi buna yakın olarak zikretti. Ancak sa'lardan söz etmedi.

***

Böylece bizim bu hadiste rivayet ettiklerimizin içerisine, ilk iki hadisin muhtevası da girmektedir. Çünkü bu hadiste Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ona: ***"Köle bulabilir misin?"*** sormuş, adam: Hayır, deyince Allah Rasulü: ***"O halde aralıksız iki ay oruç tut"*** demiştir. Adam: Buna da gücüm yetmiyor, deyince Allah Rasulü: ***"Öyleyse altmış yoksula yemek yedir"*** demiştir.

Böylece Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, bu kimseye bu üç tür keffaretten her birisini, bir önceki keffareti yerine getirememesi üzerine emretmiş oldu.

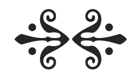
Sonunda adam bunların hiçbirisini yerine getiremeyeceğini haber verdi, sonra Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e içinde hurma bulunan bir zembil getirildi. Zembilin getirilmesi, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in onu adama vermesi, sadaka olarak dağıtmasını emretmesi gibi hususlar bizim burada ilk olarak rivayet etmiş olduğumuz Âişe *radıyallahu anhâ*'nın hadisinde de bulunmaktadır.

Ancak Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın bu hadisini almak ona göre daha uygundur. Çünkü Âişe *radıyallahu anhâ*'nın hadisinde zikredilenlerden önce olup Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın zabtettiği halde Hz. Âişe'nin zabtedemediği bazı unsurlar vardır. O halde Ebu Hureyre'nin bu hadisini almak ihtiva ettiği bu fazlalık dolayısıyla daha uygundur.

Malik ve İbn Cüreyc'in rivayet ettikleri hadisler de önceden belirttiğimiz

üzere ez-Zührî'den nakledilmiştir. Biz bu bölümün bundan önceki kısımlarında bu hadisteki illeti açıklamıştık. Böylece, Mansûr'un, İbn Uyeyne'nin ve rivayeti onlara uygun olarak nakledenlerin ez-Zührî'den, onun Humeyd'den, onun Ebu Hureyre'den, onun da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiği, Ramazan ayında oruçlu iken ilişkiye girerek oruç bozmanın keffareti hakkında sözünü ettiğimiz hüküm sabit olmaktadır.

Bu da, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٥- بَابُ الصِّيَامِ فِي السَّفَرِ

5- YOLCULUKTA ORUÇ TUTMAK

٣١٣٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْحَسَنِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ، فَرَأَى زِحَامًا، وَرَجُلا قَدْ ظُلِّلَ عَلَيْهِ، فَسَأَلَ مَا هَذَا؟ فَقَالُوا: صَائِمٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَيْسَ مِنَ الْبِرِّ أَنْ تَصُومُوا فِي السَّفَرِ».

3133- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Ravh b. Ubâde tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Muhammed b. Abdurrahman'dan tahdis etti. O Muhammed b. Amr b. el-Hasen'den, o Cabir b. Abdullah el-Ensârî *radıyallahu anhumâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir yolculukta iken bir kalabalık ve üzerine gölge yapılmış bir adam gördü***. "Bu ne?"*** sordu. Ashab: O, oruç tutuyor, deyince Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Yolculukta oruç tutmanız iyi işlerden değildir"*** buyurdu.[300]

٣١٣٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

300 Buhârî, Savm, 36; Müslim, Sıyâm, 92; Ebu Davud, Savm, 43; Tirmizî, Savm, 18; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 299, 317, V, 434.

3134- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Velîd tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣١٣٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَيْمُونَ الْبَغْدَادِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثَنَا اَلْاَوْزَاعِيُّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ ثَوْبَانَ، قَالَ حَدَّثَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ قَالَ: مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِرَجُلٍ فِي سَفَرٍ، فِي ظِلِّ شَجَرَةٍ يُرَشُّ عَلَيْهِ الْمَاءُ فَقَالَ: «مَا بَالُ هَذَا»؟ قَالُوا: صَائِمٌ يَا رَسُولَ اللهِ، قَالَ: «لَيْسَ مِنَ البِرِّ الصِّيَامُ فِي السَّفَرِ، فَعَلَيْكُمْ بِرُخْصَةِ اللهِ الَّتِي رَخَّصَ لَكُمْ فَاقْبَلُوهَا».

3135- … Yahya b. Ebi Kesîr dedi ki: Bana Muhammed b. Abdurrahman b. Sevbân tahdis edip dedi ki: Bana Cabir b. Abdullah tahdis edip dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bir yolculukta bir ağacın gölgesinde üzerine su serpilen bir adamın yanından geçti. ***"Bunun durumu ne?"*** diye sorunca ashab: Oruçludur, ey Allah'ın Rasulü! diye cevap verdiler. Allah Rasulü: ***"Yolculukta oruç tutmak iyi işlerden değildir. Bu sebeple siz Allah'ın size vermiş olduğu ruhsata uymaya bakın ve onu kabul edin"*** dedi.

٣١٣٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُصَفًّى، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ اَلْاَبْرَشُ، قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَيْسَ مِنَ البِرِّ الصِّيَامُ فِي السَّفَرِ».

3136- … Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Yolculukta oruç tutmak iyiliklerden değildir"*** buyurdu.

٣١٣٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ شِهَابٍ، أَنَّ صَفْوَانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ صَفْوَانَ أَخْبَرَهُ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ، عَنْ كَعْبِ بْنِ

عَاصِمٍ اَلْاَشْعَرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَيْسَ مِنَ البِرِّ أَنْ تَصُومُوا فِي السَّفَرِ».

3137- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Ravh b. Ubâde tahdis edip dedi ki: Bize İbn Cüreyc tahdis edip dedi ki: Bana İbn Şihâb, Safvân b. Abdullah'tan haber verdi. Safvân da ona Ümmü'd-Derdâ'dan haber verdi. Ümmü ed-Derdâ'nın Ka'b b. Âsım el-Eş'arî'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Yolculukta oruç tutmanız iyi işlerden değildir"*** buyurmuştur.

٣١٣٨- حَدَّثَنَا عَلِيٌّ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي حَفْصَةَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ، عَنْ كَعْبِ بْنِ عَاصِمٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَيْسَ مِنَ البِرِّ الصِّيَامُ فِي السَّفَرِ».

3138- ... Safvân b. Abdullah'tan, o Ümmü ed-Derdâ'dan, o Ka'b b. Asım'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Yolculukta oruç tutmak iyi işlerden değildir"*** buyurdu.

٣١٣٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ النُّعْمَانِ السَّقَطِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ يَقُولُ: أَخْبَرَنِي صَفْوَانُ بْنُ عَبْدِ اللهِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ. قَالَ سُفْيَانُ: فَذُكِرَ لِي أَنَّ الزُّهْرِيَّ كَانَ يَقُولُ، وَلَمْ أَسْمَعْ أَنَا مِنْهُ، لَيْسَ مِنِ امْ بِرِّ امْ صِيَام فِي امْ سَفَرِ.

3139- Bize Muhammed b. Numan es-Sekatî tahdis edip dedi ki: Bize el-Humeydî tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan tahdis edip dedi ki: ez-Zührî'yi, Safvân b. Abdullah bana haber verdi derken dinledim. Sonra da hadisi senediyle aynen zikretti.

Süfyan dedi ki: Bizzat ondan işitmemekle birlikte bana, ez-Zührî'nin: "Seferde oruç tutmak birrden (iyi işlerden) değildir" dediği (ve birr kelimesi-

nin, oruç anlamına gelen sıyam kelimesinin ve yolculuk anlamına gelen sefer kelimesinin başındaki) elif lamları, elif mim gibi söylediği nakledildi.[301]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları yolculukta Ramazan ayında oruç tutulmayacağı kanaatini benimsemiş ve oruç tutmamanın tutmaktan daha faziletli olduğunu iddia ederek bu hususta bu rivayetleri delil göstermiştir. Hatta bazıları: Yolculukta oruç tutan kimsenin tuttuğu oruç yerini bulmaz ve ailesinin yanına döndüğünde onu kaza etmesi gerekir demiş ve bunu Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet etmiştir.

٣١٤٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَقِيلٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ عُبَيْدِ اللّٰهِ بْنِ عَاصِمٍ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَامِرٍ أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَمَرَ رَجُلاً صَامَ فِي السَّفَرِ أَنْ يُعِيدَ.

3140- … Abdullah b. Âmir'den rivayete göre, Ömer *radıyallahu anh* yolculukta oruç tutmuş birisine orucunu tekrar tutmasını emretmiştir.

***

Bunu Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan da rivayet etmişlerdir:

٣١٤١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ النَّهْدِيُّ، قَالَ: ثَنَا زُهَيْرٌ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْكَرِيمِ الْجَزَرِيُّ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ الْمُحَرَّرِ بْنِ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ: صُمْتُ رَمَضَانَ فِي السَّفَرِ، فَأَمَرَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنْ أُعِيدَ الصِّيَامَ فِي أَهْلِي.

3141- … Ata'dan, o el-Muharrer b. Ebi Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Seferde iken Ramazan orucunu tuttum. Ebu Hureyre *radıyallahu anh* bana ailemin yanında orucumu tekrar tutmamı emretti.

***

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: İsterse oruç tutar, isterse tutmaz, demiş ve ne oruç tutmamanın tutmaktan, ne de oruç tutmanın tutmamaktan faziletli olduğunu söylemişlerdir.

301 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 434.

Bunların birinci görüş sahiplerine karşı ileri sürdükleri delillerden birisi de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Yolculukta oruç tutmak iyi işlerden değildir"*** sözünün, onların yorumladıkları anlamdan farklı anlama gelmesi ihtimalinin bulunduğudur. Çünkü şu anlama da gelebilir: Yolculukta oruç tutmak iyiliklerin en iyisi, iyilik mertebelerinin en yücesi olan iyilik çeşitlerinden değildir. Yolculukta oruç tutmak her ne kadar iyilik çeşidi ise de onun dışındaki iyilik, ondan daha ileri derecede bir iyilik olabilir. Bu, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Yoksul dediğin kimse, bir iki hurmanın, bir iki lokmanın geri çevirdiği, dolaşıp dilenen kimse değildir"*** sözüne benzemektedir. Ashab: Peki, yoksul kimdir, Ey Allah'ın Rasulü? sorunca: ***"Dilenmekten utanan, bununla birlikte ihtiyacını karşılayacak bir şeyi de bulunmayan ve fark edilmediği için kendisine bir şeyler verilmeyen kimsedir"*** buyurmuştur.[302]

٣١٤٢- ثَنَا بِذَلِكَ ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَرَ الْحَوْضِيُّ، قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ، عَنِ الهَجَرِيِّ، عَنْ أَبِي الْاَحْوَصِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

3142- Bunu bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Ömer el-Havdî tahdis edip dedi ki: Bize Halid b. Abdullah, el-Hecerî'den tahdis etti. O Ebu'l-Ahvas'dan, o Abdullah'tan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet etti.[303]

٣١٤٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا قَبِيصَةُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ الْهَجَرِيِّ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3143- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Kabîsa tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, İbrahim el-Hecerî'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣١٤٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ أَبِي الْوَلِيدِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، نَحْوَهُ.

302 Buhârî, Zekât, 55; Müslim, Zekât, 101; Ebu Davud, Zekât, 24.
303 Bir önceki dipnota bakınız.

3144- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis edip dedi ki: Bana İbn Ebi Zi'b, Ebu'l-Velîd'den haber verdi. O Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etti.

٣١٤٥- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَيَّاشٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ ثَوْبَانَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْن الْفَضْلِ، عَنِ الْاعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3145- Bize Ebu Ümeyye tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. Ayyâş tahdis edip dedi ki: Bize İbn Sevbân, Abdullah b. el-Fadl'dan tahdis etti. O el-A'rec'den, o Ebu Hureyre'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

٣١٤٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْاَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3146- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in tahdis ettiğine göre, Malik ona Ebu'z-Zinâd'dan tahdis etmiştir. O el-A'rec'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etmiştir.

***

Buna göre, Hz. Peygamber'in: ***"Asıl yoksul... dolaşıp duran kişi değildir"*** sözü, onu yoksul (miskin) oluşun sebeplerinin tümünün dışına çıkartmak anlamında değildir. O, bununla şunu kastetmiştir: "Böylesi, yoksulluğun nitelikleri bakımından eksiksiz bir yoksul değildir. Yoksulluğun bütün niteliklerini eksiksiz olarak kendisinde taşıyan kişi, insanlardan dilenmeyen ve tanınmadığı için kendisine sadaka verilmeyen kimsedir."

İşte ***"yolculukta oruç tutmak iyiliklerden değildir"*** sözü de bu şekildedir. Maksat, yolculukta oruç tutmayı iyilik çeşitlerinin dışına çıkarmak değildir. Bu, "Yolculukta oruç tutmak iyiliklerin en ileri çeşidi olan iyiliklerden değildir. Çünkü böyle bir halde oruç tutmamak, düşmanla karşılaşmakta kişiye daha çok güç kazandırdığı taktirde ve benzeri durumlarda oruç tutmaktan daha ileri derece bir iyilik olabilir" demektir.

Bu, doğru bir anlamdır ve bu tür rivayetlerin yorumlandığı en uygun anlam da budur. Böylelikle bunlar ile yine bu bölümde rivayet edilmiş bulunan diğer rivayetler birbirleriyle çelişmemiş olur.

٣١٤٧- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ إِلَى مَكَّةَ عَامَ الْفَتْحِ فِي رَمَضَانَ، فَصَامَ حَتَّى بَلَغَ الْكَدِيدَ، ثُمَّ أَفْطَرَ، فَأَفْطَرَ النَّاسُ مَعَهُ، وَكَانُوا يَأْخُذُونَ بِالْأَحْدَثِ فَالْأَحْدَثِ مِنْ أَمْرِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

3147- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb bildirip dedi ki: Bana Malik, İbn Şihâb'dan haber verdi. O Ubeydullah b. Abdullah'tan, o İbn Abbas'tan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Mekke'nin fethi yılında Ramazan ayında yola çıktı. el-Kedîd denilen yere varıncaya kadar oruç tuttu, sonra orucunu bozdu. Onunla birlikte diğer insanlar da oruçlarını bozdular. Onlar, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yapmış olduğu şeylerden en son yaptıklarını alıp uyguluyorlardı.[304]

٣١٤٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ وَابْنُ جُرَيْجٍ، قَالاَ: أَنَا ابْنُ شِهَابٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3148- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize Malik ve İbn Cüreyc tahdis edip dediler ki: Bize İbn Şihâb bildirdi. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣١٤٩- حَدَّثَنَا عَلِيٌّ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: حَتَّى أَتَى عُسْفَانَ.

3149- Bize Ali tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Mansûr'dan tahdis etti. O Mücahid'den, o İbn Abbas *radıyallahu*

304 Buhârî, Savm, 34; Müslim, Sıyâm, 88; Ebu Davud, Savm, 43.

anh'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti. Ancak o, rivayetinde: "Usfan'a gelinceye kadar" dedi.

٣١٥٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3150- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣١٥١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ، قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3151- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Gassân tahdis edip dedi ki: Bize İsrail, Mansûr'dan tahdis etti. O Mücahid'den, o İbn Abbas'tan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

٣١٥٢- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ ثَنَا أَبُو زُرْعَةَ، قَالَ: ثَنَا حَيْوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْاَسْوَدِ، عَنْ عِكْرِمَةَ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ، حَدَّثَهُ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ عَامَ الْفَتْحِ فِي رَمَضَانَ، فَصَامَ حَتَّى بَلَغَ الْكَدِيدَ، فَبَلَغَهُ أَنَّ النَّاسَ شَقَّ عَلَيْهِمْ الصِّيَامُ. فَدَعَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَدَحٍ مِنْ لَبَنٍ، فَأَمْسَكَهُ فِي يَدِهِ، حَتَّى رَآهُ النَّاسُ وَهُوَ عَلَى رَاحِلَتِهِ حَوْلَهُ، ثُمَّ شَرِبَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَفْطَرَ، فَنَاوَلَهُ رَجُلاً إِلَى جَنْبِهِ فَشَرِبَ. فَصَامَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي السَّفَرِ وَأَفْطَرَ.

3152- … İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Mekke'nin fethedildiği sene Ramazan ayında yola çıktı. el-Kedîd denilen yere varıncaya kadar oruç tuttu. Ona oruç tutmanın insanlara ağır geldiği haberi ulaştı. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir kap süt getirilmesini istedi. O bineği üzerinde, insanlar da onun etrafında iken, onlar kendisini görünceye kadar o kabı elinde tuttu. Sonra (sütü) içti ve orucunu bozdu, yanındaki adamlardan birine kabı uzattı, o da

içti. (Kısacası) Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yolculukta oruç tuttuğu da, tutmadığı da oldu.

٣١٥٣- حَدَّثَنَا عَلِيٌّ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَافَرَ فِي رَمَضَانَ، فَاشْتَدَّ الصَّوْمُ عَلَى رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَجَعَلَتْ رَاحِلَتُهُ تَهِيمُ بِهِ تَحْتَ الشَّجَرِ. فَأُخْبِرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَمْرِهِ، فَدَعَا بِإِنَاءٍ، فَلَمَّا رَآهُ النَّاسُ عَلَى يَدِهِ، أَفْطَرُوا.

3153- … Ebu'z-Zübeyr'den, o Cabir *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ramazan ayında sefere çıktı. Ashabından bir adama oruç tutmak ağır geldi. Bundan dolayı devesi, o sırtında iken (devesini dizginleyemeyecek hale geldiğinden) ağaçların altında gelişigüzel dolaşmaya başladı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, adamın durumu kendisine haber verilince bir kap getirilmesini istedi. İnsanlar, kabı onun elinde görünce oruçlarını bozdular.

٣١٥٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ وَفَهْدٌ، قَالاَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ الْهَادِ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى مَكَّةَ عَامَ الْفَتْحِ فِي رَمَضَانَ، فَصَامَ حَتَّى بَلَغَ كُرَاعَ الْغَمِيمِ، فَصَامَ النَّاسُ مَعَهُ. فَبَلَغَهُ أَنَّ النَّاسَ قَدْ شَقَّ عَلَيْهِمُ الصِّيَامُ، يَنْظُرُونَ فِيمَا فَعَلَ، فَدَعَا بِقَدَحٍ مِنْ مَاءٍ بَعْدَ الْعَصْرِ، فَشَرِبَ وَالنَّاسُ يَنْظُرُونَ. فَبَلَغَهُ أَنَّ نَاسًا صَامُوا بَعْدُ، فَقَالَ: «أُولَئِكَ الْعُصَاةُ».

3154- … Cafer b. Muhammed'den, o babasından, o Cabir *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Mekke'nin fethedildiği sene Ramazan ayında Mekke'ye gitmek üzere yola çıktı. Kurâ' el-Gamîm'e varıncaya kadar oruç tuttu. İnsanlar da onunla beraber oruç tuttular. Ona oruç tutmanın insanlara ağır geldiği ve onun ne yaptığını gözetledikleri haberi ulaşınca ikindiden sonra bir kap su getirilmesini istedi ve insanların gözü önünde ondan içti. Bundan sonra bazılarının

oruç tuttukları haberi kendisine ulaşınca: ***"Onlar emre karşı gelenlerdir"*** buyurdu.[305]

٣١٥٥- حَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ قَزَعَةَ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا سَعِيدٍ عَنْ صِيَامِ رَمَضَانَ فِي السَّفَرِ. فَقَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي رَمَضَانَ عَامَ الْفَتْحِ، فَكَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصُومُ وَنَصُومُ، حَتَّى بَلَغَ مَنْزِلاً مِنَ الْمَنَازِلِ فَقَالَ: «إِنَّكُمْ قَدْ دَنَوْتُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ، وَالْفِطْرُ أَقْوَى لَكُمْ». فَأَصْبَحْنَا، مِنَّا الصَّائِمُ، وَمِنَّا الْمُفْطِرُ، ثُمَّ سِرْنَا فَنَزَلْنَا مَنْزِلاً، فَقَالَ: «إِنَّكُمْ تُصَبِّحُونَ عَدُوَّكُمْ، وَالْفِطْرُ أَقْوَى لَكُمْ، فَأَفْطِرُوا». فَكَانَتْ عَزِيمَةً مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. ثُمَّ لَقَدْ رَأَيْتُنِي أَصُومُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَبْلَ ذَلِكَ وَبَعْدَ ذَلِكَ.

3155- … Rebîa b. Yezid'den, o Kazaa'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Said'e yolculukta Ramazan orucuna dair soru sordum, o şöyle dedi: Mekke'nin fethedildiği yıl Ramazan ayında Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte yola çıktık. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* oruçluydu, biz de oruçluyduk. Nihayet konaklama yerlerinden birine varınca: ***"Sizler, düşmanlarınıza yaklaştınız. Oruç tutmamak gücünüzü daha da artıracaktır"*** dedi.

Kimimiz oruçlu, kimimiz oruçsuz olarak sabahı ettik. Sonra yola çıktık. Bir yerde konakladık. ***"Sizler yarın sabah düşmanınızla karşılaşacaksınız. Oruç tutmamak gücünüzü daha da artıracaktır. Bu sebeple oruçlarınızı bozun"*** dedi. Bu, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* tarafından verilen kat'i bir emirdi.

Sonra andolsun, ben bu olaydan önce de, bundan sonra da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte oruç tuttuğuma şahit olmuşumdur.[306]

305 Müslim, Sıyâm, 90.
306 Müslim, Sıyâm, 102; Ebu Davud, Savm, 43.

٣١٥٦- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا اِبْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، قَالَ: حَدَّثَنِي حُمَيْدٌ الطَّوِيلُ أَنَّ بَكْرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ حَدَّثَهُ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ فِي سَفَرٍ وَمَعَهُ أَصْحَابُهُ، فَشَقَّ عَلَيْهِمْ الصَّوْمُ، فَدَعَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِإِنَاءٍ، فَشَرِبَ وَهُوَ عَلَى رَاحِلَتِهِ، وَالنَّاسُ يَنْظُرُونَ إِلَيْهِ.

3156- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Meryem tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Eyyub bildirip dedi ki: Bana Humeyd et-Tavîl'in tahdis ettiğine göre, Bekr b. Abdullah ona tahdis ederek şöyle demiştir: Enes'i şöyle derken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashabı ile bir yolculukta iken onlara oruç tutmak ağır geldi. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir kap getirilmesini istedi. Devesi üzerinde iken ve insanlar da ona bakarlarken ondan içti.

٣١٥٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا الْقَعْنَبِيُّ، قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ، عَنْ سُمَيٍّ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْعَرْجِ فِي الْحَرِّ وَهُوَ يَصُبُّ عَلَى رَأْسِهِ الْمَاءَ، وَهُوَ صَائِمٌ مِنَ العَطَشِ، أَوْ مِنَ الحَرِّ. ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا بَلَغَ الْكَدِيدَ أَفْطَرَ.

3157- … Ebu Bekir b. Abdurrahman'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından birisinden, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben sıcakta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i, el-Arc denilen yerde oruçlu olduğu için susadığından ya da sıcaktan dolayı başının üzerine su dökerken gördüm. Sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* el-Kedîd'e ulaşınca orucunu bozdu.

٣١٥٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: ثَنَا عَطِيَّةُ بْنُ قَيْسٍ، عَنْ قَزَعَةَ بْنِ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلَيْلَتَيْنِ مَضَتَا مِنْ رَمَضَانَ، فَخَرَجْنَا صُوَّامًا حَتَّى بَلَغَ الْكَدِيدَ،

فَأَمَرَنَا بِالْإِفْطَارِ، فَأَصْبَحْنَا، وَمِنَّا الصَّائِمُ، وَمِنَّا الْمُفْطِرُ. فَلَمَّا بَلَغْنَا مَرَّ الظُّهْرَانِ، أَعْلَمَنَا بِلِقَاءِ الْعَدُوِّ، وَأَمَرَنَا بِالْإِفْطَارِ.

3158- … Kazaa b. Yahya'dan, o Ebu Said el-Hudrî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ramazanın ikinci günü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte çıktık. Oruçlu olarak yola çıkmıştık. Nihayet el-Kedîd denilen yere varınca bize oruç tutmamamızı emretti. Sabah olduğunda kimimiz oruçlu idi, kimimiz değildi.

Merru'z-Zahrân'a vardığımızda düşman ile karşılaşacağımızı bildirip oruçlarımızı bozmamızı emretti.[307]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu rivayetlerde, yolculukta oruç tutmanın caiz olduğu ve Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yolculukta oruç tutmamasının, ashabının güçlerini kaybetmemesi için olduğu sabit olmaktadır.

Bu durumda herhangi bir kimsenin, böyle bir oruç için "o iyilik türlerinden olamaz" demesi caiz olabilir mi? Böyle bir şey caiz olamaz. Bilakis o, iyiliktir.

Eğer Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendisi sebebiyle oruç bozmalarını emretmiş olduğu düşmanla karşılaşmak için güç kazanma maksadı ile olursa, oruç tutmamak tutmaktan daha iyidir.

İşte bu özellik dolayısıyla -doğrusunu en iyi bilen Allah'tır- Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* onlara: ***"Yolculukta oruç tutmak iyiliklerden değildir"*** sözünü açıkladığımız bu anlam üzerine söylemiştir.

Bir kimse: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in orucunu bozması, kendisinin oruç tuttuktan sonra orucunu bozması ve ashabına da önceden tutmalarını yasaklamadığı oruçlarını bozmalarını emretmesi, yolculukta oruç tutma hükmünü kesinlikle nesh etmiştir diyecek olursa, ona şöyle denilir:

Bu dediğine delilin nedir? Bizim bu bölümden önce zikrettiğimiz Ebu Said el-Hudrî *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği (3155 no'lu) hadiste, o, bu olaydan sonra yolculukta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte oruç tuttuğunu ifade etmektedir.

307 3155 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

İşte bu hadis, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sözü geçen bu rivayetlerde belirtilen oruç bozmasından sonra yolculukta oruç tutmanın mubah olduğuna delildir.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in oruç bozması ile ilgili zikrettiğimiz rivayetleri bize aktaranlardan birisi olan İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın da şöyle dediği rivayet edilmiştir:

٣١٥٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: إِنَّمَا أَرَادَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِالْفِطْرِ فِي السَّفَرِ التَّيْسِيرَ عَلَيْكُمْ، فَمَنْ يَسُرَ عَلَيْهِ الصِّيَامُ فَلْيَصُمْ، وَمَنْ يَسُرَ عَلَيْهِ الْفِطْرُ فَلْيُفْطِرْ.

3159- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. Ma'bed tahdis edip dedi ki: Bize Ubeydullah b. Amr, Abdulkerim b. Malik'den tahdis etti. O Tâvus'dan, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Aziz ve Celil olan Allah, yolculukta oruç tutmama iznini vermekle size kolaylık sağlamayı murad etmiştir. Dolayısıyla oruç tutması kolayına gelen kimse oruç tutsun, oruç tutmaması kolayına gelen kimse de oruç tutmasın.

٣١٦٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: إِنْ شَاءَ صَامَ، وَإِنْ شَاءَ أَفْطَرَ.

3160- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Mansûr'dan tahdis etti. O Mücahid'den, o İbn Abbas'tan, onun: "Dilerse oruç tutar, dilerse tutmaz" dediğini rivayet etti.

***

İşte İbn Abbas, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yolculukta oruç tuttuktan sonra oruç tutmamasını, yolculukta oruç tutmayı nesh edici olarak değerlendirmemiş, aksine bunu bir kolaylık olarak ifade etmiştir.

Bir kişi: Bu konuda senin Ubeydullah b. Abdullah'tan zikrettiğin (3147 no'lu) hadisteki "Onlar Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in emrinden (söz

ve hareketlerinden) en son olanı alıp uyguluyorlardı" sözünün anlamı nedir? diye soracak olursa, ona şöyle cevap verilir:

Bize göre bunun anlamı -doğrusunu en iyi bilen Allah'tır- şudur: Onlar, bundan önce yolcu kimsenin, -mukim iken orucunu bozma hakkı olmadığı gibi- yolculukta orucunu bozabileceğini bilmiyorlardı.

Onlara göre ikamet halinin hükmü de, yolculuk halinin hükmü de bu konuda aynı idi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yolculuklarında oruçlarını bozmalarını mubah kılan o fiili onlara gösterinceye kadar bu böyle devam etti. Bunu görünce onlar, bunu, oruçlarını bozmalarının mubah olduğu ve oruç açmayı terk edebilecekleri şeklinde kabul ettiler.

İşte İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın hadisinin anlamı budur. Buna, ondan naklettiğimiz rivayetteki kendi sözü de delildir. Ayrıca İbn Abbas yolu ile Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den zikrettiğimiz rivayete yakın bu husustaki bir rivayeti Enes b. Malik yolu ile de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den senedi ile az önce zikrettik.

Diğer taraftan Enes'in kendisinden de ona göre bunun anlamının İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan zikrettiğimiz anlamın aynısı olduğuna delil olacak rivayetler nakledilmiştir.

٣١٦١- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو حُذَيْفَةَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَاصِمٍ، وَهُوَ الْأَحْوَلُ، قَالَ: سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، عَنْ صَوْمِ شَهْرِ رَمَضَانَ، فِي السَّفَرِ فَقَالَ: الصَّوْمُ أَفْضَلُ.

3161- Bize İbrahim b. Muhammed b. Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Huzeyfe tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Asım el-Ahvel'den tahdis etti. Asım dedi ki: Enes b. Malik'e, yolculukta Ramazan orucu hakkında soru sordum. O: "Oruç tutmak efdaldir" dedi.

٣١٦٢- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ إِنْ أَفْطَرْتَ فَرُخْصَةٌ، وَإِنْ صُمْتَ فَالصَّوْمُ أَفْضَلُ.

3162- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis edip dedi

ki: Bize el-Hasen b. Salih, Asım'dan tahdis etti. O Enes *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Oruç tutmazsan bu bir ruhsattır, oruç tutarsan bu daha faziletlidir."

٣١٦٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: سَمِعْتُ عَاصِمًا يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: إِنْ شِئْتَ فَصُمْ، وَإِنْ شِئْتَ فَأَفْطِرْ، وَالصَّوْمُ أَفْضَلُ.

3163- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Asım'ı, Enes'ten tahdis ederken dinledim. Dedi ki: "Dilersen oruç tut, dilersen tutma. Fakat oruç tutmak daha faziletlidir."

***

Birinci görüş sahiplerinin yolculukta oruç tutulmayacağı konusunda gösterdikleri delillerden birisi de bizim başka bir yerde (2405 ve 2406 numaralı hadiste) zikretmiş olduğumuz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Şüphesiz Allah, yolcudan oruç tutma yükümlülüğünü kaldırmıştır"***[308] sözüdür.

Şöyle derler: Oruç yükümlülüğü üzerinden kaldırılmış olduğuna göre, yolcu, oruç tutacak olursa üzerine farz olmadığı halde oruç tutmuş olur. Dolayısıyla bu, makbul bir oruç olmaz.

Bu hususta diğerlerinin bunlara karşı delillerinden birisi şudur: Yolcudan kaldırılan oruç tutma mükellefiyetinin, mukim olan kimse için kaçınılmaz olan o günlerde tutulan oruç gibi kaçınılmaz olan oruç olması ihtimali vardır. Hadiste zaten bu hususa delil olan bir içerik de bulunmaktadır. Nitekim hadiste ***"hamile olan kadından ve süt emziren kadından"*** dediğini de görüyoruz.

Bununla birlikte hamile olan veya süt emziren kadınların, Ramazanda oruç tuttukları takdirde oruçlarının makbul olacağını ya da oruç tutmak kendisine farz olmadan önce oruç tutan gibi olmayacaklarını görmüyor muyuz? Aksine, Ramazan ayının girmesi ile her ikisine oruç farz olmakla birlikte zaruret dolayısıyla oruç tutmayabileceklerini bildirmektedir. Bu konuda misafir de onlarla aynı durumdadır.

308 Ebu Davud, Savm, 43, 45; Tirmizî, Savm, 21; Nesâî, Sıyâm, 50, 51; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 347, V, 29.

Bu yorum, bu rivayetler ile ilgili yapılan en uygun yorumdur. Böylelikle bu bölümde zikretmiş olduğumuz diğer rivayetler ile çelişmemiş olur.

Önceden sözünü ettiğimiz birinci görüş sahiplerine karşı açıkladığımız ikinci görüş sahiplerinin delillerinden birisi de şudur: Bizler, ashabın, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte yolculukta iken kendilerine oruç tutmamayı mubah kıldıktan sonra oruç tuttuğunu görüyoruz. Bu konuda nakledilmiş rivayetlerin bir kısmı şöyledir:

٣١٦٤- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، وَرَبِيعٌ الْجِيزِيُّ، وَصَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالُوا: ثنا الْقَعْنَبِيُّ، قَالَ: ثنا هِشَامُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ حَيَّانَ الدِّمَشْقِيِّ، عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ قَالَتْ: قَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ: لَقَدْ رَأَيْتُنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ فِي يَوْمٍ شَدِيدِ الْحَرِّ، حَتَّى إِنَّ الرَّجُلَ لِيَضَعَ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ، وَمَا مِنَّا صَائِمٌ إِلَّا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَعَبْدُ اللهِ بْنُ رَوَاحَةَ.

3164- … Osman b. Hayyân ed-Dımeşkî'den, o Ümmü ed-Derdâ'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile seferlerinden birisinde çok sıcak bir günde birlikte idik. Öyle ki, kişi aşırı sıcaktan dolayı elini başının üzerine koyuyordu. Aramızda ise Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den ve Abdullah b. Revâha'dan başka oruç tutan yoktu.[309]

٣١٦٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ يُونُسَ، قَالَ: ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ، فَمِنَّا الصَّائِمُ، وَمِنَّا الْمُفْطِرُ، فَلَمْ يَكُنْ يَعِيبُ بَعْضُنَا عَلَى بَعْضٍ.

3165- … Ebu Nadra'dan, o Cabir *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte bir yolculukta idik. Kimimiz oruçlu idi, kimimiz değildi. Bununla birlikte bizden kimse kimseyi ayıplamıyordu."[310]

309 Buhârî, Savm, 35; Müslim, Sıyâm, 108, 109.
310 Müslim, Sıyâm, 97.

٣١٦٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ لِتِسْعَ عَشْرَةَ أَوْ لِسَبْعَ عَشْرَةَ، مِنْ رَمَضَانَ، فَصَامَ صَائِمُونَ، وَأَفْطَرَ مُفْطِرُونَ، فَلَمْ يَعِبْ هَؤُلَاءِ عَلَى هَؤُلَاءِ، وَلَا هَؤُلَاءِ عَلَى هَؤُلَاءِ.

3166- … Ebu Nadra'dan, o Ebu Said el-Hudrî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Mekke'nin fethedildiği gün olan Ramazanın ondokuz ya da onyedinci gününde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte idik. Oruç tutanlar tuttu, tutmayanlar da tutmadı. Bununla birlikte tutanlar tutmayanları, tutmayanlar da tutanları ayıplamadı."[311]

٣١٦٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ ثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: «لِاثْنَتَيْ عَشْرَةَ».

3167. Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Ebi Arûbe, Katâde'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretmekle birlikte "onikinci gün" dedi.

٣١٦٨- حَدَّثَنَا عَلِيٌّ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا هِشَامُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللهِ، عَنْ قَتَادَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: «لِثَمَانِ عَشْرَةَ».

3168- Bize Ali tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize Hişâm b. Ebi Abdullah, Katâde'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti fakat "onsekizinci gün" dedi.

٣١٦٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3169- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Vehb tahdis edip dedi ki: Bize Hişâm tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

311 Müslim, Sıyâm, 93, 97.

٣١٧٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ فَتْحَ مَكَّةَ

3170- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Müslim b. İbrahim tahdis edip dedi ki: Bize Hişâm tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti fakat Mekke'nin fethini zikretmedi.

٣١٧١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ مُوَرِّقٍ الْعِجْلِيِّ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ، فَنَزَلْنَا فِي يَوْمٍ شَدِيدِ الْحَرِّ، فَمِنَّا الصَّائِمُ، وَمِنَّا الْمُفْطِرُ، فَنَزَلْنَا فِي يَوْمٍ حَارٍّ وَأَكْثَرُنَا ظِلاًّ صَاحِبُ الْكِسَاءِ، وَمِنَّا مَنْ يَسْتُرُ الشَّمْسَ بِيَدِهِ، فَسَقَطَ الصُّوَّامُ، وَقَامَ الْمُفْطِرُونَ، فَضَرَبُوا الابْنِيَةَ، وَسَقَوُا الرِّكَابَ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «ذَهَبَ الْمُفْطِرُونَ بِالْأَجْرِ الْيَوْمَ».

3171- … Enes *radıyallahu anh* dedi ki: "Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte bir yolculuğa çıktık. Oldukça sıcak bir günde konakladık. Kimimiz oruçlu idi, kimimiz değildi. Aramızda altına girdiği gölgesi en fazla olanımız, elbisesi daha bol olanımız idi. Kimimiz de elini güneşe karşı siper ediyordu. Oruç tutanlar düştü, oruç tutmamış olanlar kalkıp çadırları kurdu, binekleri suladı. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Oruç tutmayanlar, bugün sevabı alıp götürdüler"*** dedi.[312]

٣١٧٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ، عَنْ حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ سَافَرْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي رَمَضَانَ، فَلَمْ يَعِبْ الصَّائِمُ عَلَى الْمُفْطِرِ، وَلَا الْمُفْطِرُ عَلَى الصَّائِمِ.

3172- … Humeyd et-Tavîl'den, o Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Ramazan ayında Rasulullah *sallallahu aley-*

312 Müslim, Sıyâm, 100.

hi ve sellem ile birlikte yolculuk yaptık. Oruç tutan tutmayanı, tutmayan da tutanı ayıplamadı."[313]

***

İşte zikrettiğimiz bu rivayetler, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in orucunu bozmasının ve ashabına da oruçlarını bozmalarını emretmesinin, yolculukta oruç tutmayı yasaklamak amacıyla olmadığına, bunun, oruç tutmanın mubah olduğunu bildirmek maksadıyla söylendiğine delildir.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den yolculukta oruç tuttuğu da, tutmadığı da rivayet edilmiştir.

٣١٧٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ عَبْدِ السَّلامِ، عَنْ حَمَّادٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَصُومُ فِي السَّفَرِ وَيُفْطِرُ.

3173- … Alkame'den, o İbn Mesud *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* yolculukta (bazen) oruç tutardı, (bazen) tutmazdı.[314]

٣١٧٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ بِشْرٍ، قَالَ: ثَنَا الْمُعَافَى بْنُ عِمْرَانَ، عَنْ مُغِيرَةَ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ صَامَ رَسُولُ اللهِ فِي السَّفَرِ وَأَفْطَرَ.

3074- … Ata'dan, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yolculukta hem oruç tutmuştur hem de tutmamıştır."

***

İşte bu, yolcunun hem oruç tutabileceğine hem tutmayabileceğine delildir.

Hamza el-Eslemî, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e yolculukta oruç

313 Buhârî, Savm, 37.
314 Müslim, Sıyâm, 89; İbn Mâce, Sıyâm, 10.

tutmaya dair soru sorunca Allah Rasulü ona: ***“Dilersen oruç tut, dilersen tutma”*** demiştir.[315]

٣١٧٥- حَدَّثَنَا بِذَلِكَ عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ، وَهِشَامُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللهِ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ حَمْزَةَ بْنِ عَمْرٍو الْاَسْلَمِيِّ.

3175- Bize bunu Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Ravh b. Ubâde tahdis edip dedi ki: Bize Said ve Hişâm b. Ebi Abdullah, Katâde’den tahdis ettiler. O Süleyman b. Yesâr’dan, o Hamza b. Amr el-Eslemî’den rivayet etti…

٣١٧٦- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرٍ الْحَنَفِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عِمْرَانُ بْنُ أَبِي أَنَسٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ حَمْزَةَ بْنِ عَمْرٍو الْاَسْلَمِيِّ، مِثْلَهُ.

3176- … Süleyman b. Yesâr’dan, o Hamza b. Amr el-Eslemî’den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

٣١٧٧- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ حَمْزَةَ بْنَ عَمْرٍو الْاَسْلَمِيِّ، قَالَ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَصُومُ فِي السَّفَرِ؟ وَكَانَ كَثِيرَ الصِّيَامِ. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ: «إِنْ شِئْتَ فَصُمْ، وَإِنْ شِئْتَ فَأَفْطِرْ».

3177- … Hişâm b. Urve’den, o babasından, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’in eşi Âişe *radıyallahu anhâ*’dan rivayet ettiğine göre, Hamza b. Amr el-Eslemî, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’e: Yolculukta oruç tutayım mı? sordu. -Hamza çok oruç tutan birisi idi.- Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ona: ***“Dilersen tut, dilersen tutma”*** dedi.

***

315 Buhârî, Savm, 33; Müslim, Sıyâm, 104; Ebu Davud, Savm, 43; Tirmizî, Savm, 19.

İşte, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, dileyen kimseye yolculukta oruç tutmayı, dileyene de tutmamayı mubah kıldığını görüyoruz.

Bununla ve bundan önce zikrettiğimiz rivayetlerle yolculukta Ramazan orucu tutmanın caiz olduğu sabit olmaktadır.

Bazıları da yolculukta Ramazan orucunu tutan kimsenin, orucunu bozup sonradan onu kaza eden kimseye göre bir faziletinin olmayacağı görüşünü kabul etmiş ve şöyle demiştir: Bunların biri diğerinden daha faziletli değildir. Bu konuda da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, Hamza b. Amr'ı yolculukta oruç tutmamak ile tutmak arasında muhayyer bırakmış olmasını ve ona birisini dışarıda tutarak, ötekini emretmemiş olduğunu delil göstermiştir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Ramazan ayında yolculukta oruç tutmak, oruç tutmamaktan faziletlidir.

Sözünü ettiğimiz diğer görüş sahipleri de şöyle demişlerdir: Sizin belirttiğiniz Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Hamza'yı yolculukta iken oruç tutmak ile tutmamak arasında muhayyer bırakmış olmasında, birinin diğerinden daha faziletli olmadığına delil yoktur. Aksine, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* onu oruç tutmamak ile tutmaktan istediğini yapmakta muhayyer bırakmıştır. Bizler, Ramazan ayının girmesi ile yolculara da, ikamet halinde olanlara da mükellef olmaları şartıyla orucun vacib (farz) olduğunu gördük.

Ramazanın girişi hepsi için oruç tutmayı gerektirdiğine göre, yerine getirmesi gereken ibadeti eda eden kimse, onu geciktirenden daha faziletli olur.

Sözünü ettiğimiz bu durum ile yolculukta oruç tutmanın, oruç tutmamaktan daha faziletli olduğu sabit olmaktadır. Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Bu (hüküm) aynı şekilde Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan da, tabiînden bir topluluktan da rivayet edilmiştir.

٣١٧٨- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ حَمَّادٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، قَالَ: الصَّوْمُ أَفْضَلُ، وَالْإِفْطَارُ رُخْصَةٌ يَعْنِي: فِي السَّفَرِ

3178- … Hammâd'dan, o Said b. Cübeyr'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Oruç tutmak daha faziletlidir, oruç tutmamak ise bir ruhsattır." Yolculuk halinde böyle olduğunu kastetmektedir.

٣١٧٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ حَمَّادٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، وَسَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، وَمُجَاهِدٍ أَنَّهُمْ قَالُوا فِي الصَّوْمِ فِي السَّفَرِ: إِنْ شِئْتَ صُمْتَ، وَإِنْ شِئْتَ أَفْطَرْتَ، وَالصَّوْمُ أَفْضَلُ.

3179- … Hammâd'dan, o İbrahim'den, Said b. Cübeyr'den ve Mücahid'den, yolculukta oruç tutmak hakkında onların şöyle dediklerini rivayet etti: "Dilersen oruç tutarsın, dilersen tutmazsın. Fakat oruç tutmak daha faziletlidir."

٣١٨٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا حَبِيبٌ، عَنْ عَمْرِو بْنِ هَرِمٍ، قَالَ: سُئِلَ جَابِرُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ صِيَامِ رَمَضَانَ فِي السَّفَرِ.فَقَالَ: يَصُومُ مَنْ شَاءَ إِذَا كَانَ يَسْتَطِيعُ ذَلِكَ، مَا لَمْ يَتَكَلَّفْ أَمْرًا يَشُقُّ عَلَيْهِ، وَإِنَّمَا أَرَادَ اللهُ تَعَالَى بِالْإِفْطَارِ، التَّيْسِيرَ عَلَى عِبَادِهِ.

3180- … Amr b. Herim dedi ki: Cabir b. Zeyd, kendisine yolculukta Ramazan orucunu tutmak hakkında soru sorulunca şu cevabı verdi: "Dileyen kimse, buna gücü yettiği ve kendisine ağır gelen bir (böyle bir) işe zorlukla katlanmaya kalkışmadığı takdirde oruç tutabilir. Ancak Yüce Allah, oruç tutmama ruhsatını vermekle kullarına kolaylık sağlamak istemiştir.

٣١٨١- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ، عَنِ الاوْزَاعِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا كَانَتْ تَصُومُ فِي السَّفَرِ فِي الْحَرِّ. فَقُلْتُ: مَا حَمَلَهَا عَلَى ذَلِكَ؟ فَقَالَ: إِنَّهَا كَانَتْ تُبَادِرُ.

3181- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Bişr b. Bekir, el-Evzâî'den bildirip dedi ki: Bana Yahya b. Ebi Kesîr tahdis edip dedi ki: Bana el-Kasım b. Muhammed'in Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, o, yolculukta sıcakta oruç tutardı.

Ben (Yahya b. Ebi Kesîr): Bu şekilde hareket etmeye onu iten sebep ne idi? dedim. O (el-Kasım): Elini çabuk tutuyordu, dedi.

***

İşte Âişe *radıyallahu anhâ*, yolculukta Ramazan orucunu tutmakta erken

davranıp gecikmemenin, ikamet haline kadar oruç tutmayı geciktirmekten daha faziletli olduğu görüşündeydi.

Aynı şekilde yolculukta oruç tutmayı mekruh kabul edenlerin gösterdikleri delillerden birisi de şudur:

٣١٨٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ يُوسُفَ. ح

وَحَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ، قَالاَ: ثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ، عَنْ مَنْصُورٍ الْكَلْبِيِّ، أَنَّ دِحْيَةَ بْنَ خَلِيفَةَ، خَرَجَ مِنْ قَرْيَتِهِ بِدِمَشْقَ، إِلَى قَدْرِ قَرْيَةِ عُقْبَةَ فِي رَمَضَانَ، فَأَفْطَرَ وَمَعَهُ أُنَاسٌ، وَكَرِهَ آخَرُونَ أَنْ يُفْطِرُوا. فَلَمَّا رَجَعَ إِلَى قَرْيَتِهِ، قَالَ: وَاللّٰهِ لَقَدْ رَأَيْتُ الْيَوْمَ أَمْرًا، مَا كُنْتُ أَظُنُّ أَنْ أَرَاهُ: إِنَّ قَوْمًا رَغِبُوا عَنْ هَدْيِ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابِهِ. يَقُولُ ذَلِكَ لِلَّذِينَ صَامُوا، ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ اقْبِضْنِي إِلَيْكَ.

3182- Bize Yunus *radıyallahu anh* tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Yusuf tahdis etti, H.

Bize Rabi' el-Müezzin de tahdis edip dedi ki: Bize Şuayb b. el-Leys (Abdullah b. Yusuf ile) tahdis edip dediler ki: Bize el-Leys, Yezid b. Ebi Habîb'den tahdis etti. O Ebu'l-Hayr'dan, o Mansûr el-Kelbî'den rivayet ettiğine göre, Dihye b. Halife Ramazan ayında Dımeşk (Şam)'deki kasabasından Akabe kasabası kadar bir mesafeye gitmek üzere yola çıktı. Beraberinde başkaları da olduğu halde orucunu bozdu. Ancak diğerleri oruç bozmayı hoş görmediler.

Kasabasına geri döndüğünde dedi ki: "Allah'a yemin ederim, bugün bir hal ile karşılaştım ki onunla karşılaşacağımı sanmıyordum: Bazıları Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ve ashabının doğru yolundan yüz çevirdi."

O bu sözleriyle oruç tutanları kastediyordu. Sonra: "Allahım! Beni yanına al" diye dua etti.

***

Yolculuk halinde oruç tutmayı mubah kabul eden kimselerin lehine bu hadisteki delil de şudur: Dıhye, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ve as-

habının doğru yolundan yüz çevirenleri kötülemektedir. Buna göre yolculukta oruç tutan kimsenin hali, bu şekilde kötülenen bir kişi gibi olur. Yolculukta oruç tutan kişi ise onun hidayet yolundan yüz çevirmemiş, aksine onun hidayet yoluna sımsıkı sarılmış olur. Bundan dolayı o, övülen bir kişidir.

٣١٨٣- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو زُرْعَةَ، قَالَ: أَنَا حَيْوَةُ، قَالَ: أَنَا أَبُو الْاَسْوَدِ، أَنَّهُ سَمِعَ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ يُحَدِّثُ، عَنْ أَبِي مُرَاوِحٍ الْاَسْلَمِيِّ، عَنْ حَمْزَةَ بْنِ عَمْرٍو الْاَسْلَمِيِّ، صَاحِبِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنِّي أَسْرُدُ الصِّيَامَ، أَفَأَصُومُ فِي السَّفَرِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّمَا هِيَ رُخْصَةٌ مِنَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ لِلْعِبَادِ، مَنْ قَبِلَهَا فَحَسَنٌ جَمِيلٌ، وَمَنْ تَرَكَهَا فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِ». قَالَ: وَكَانَ حَمْزَةُ يَصُومُ الدَّهْرَ فِي السَّفَرِ وَالْحَضَرِ، وَكَانَ أَبُو مُرَاوِحٍ كَذَلِكَ، وَكَانَ عُرْوَةُ كَذَلِكَ.

3183- Bize Rebi' el-Cîzî tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Zur'a tahdis edip dedi ki: Bize Hayve tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Esved'in bildirdiğine göre, o Urve b. ez-Zübeyr'i, Ebu Murâvih el-Eslemî'den tahdis ederken dinlemiştir. Ebu Murâvih, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından Hamza b. Amr el-Eslemî'nin şöyle dediğini rivayet etti: Ey Allah'ın Rasulü! Ben peşpeşe çok oruç tutuyorum. Yolculukta da oruç tutayım mı? sordu. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Bu, Aziz ve Celil olan Allah tarafından kullarına verilmiş bir ruhsattan ibarettir. Onu kim kabul ederse bu iyidir, güzeldir. Onu kim de terk ederse, onun üzerine bir vebal yoktur."*** (Ebu'l-Esved) dedi ki: Hamza yolculukta da, mukim iken de sürekli oruç tutardı. Ebu Murâvih de böyle yapardı, Urve de böyle yapardı.[316]

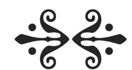
***

İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu zikrettiklerimiz, yolculukta oruç tutmanın tutmamaktan daha faziletli sayıldığına, oruç tutmamanın bir ruhsattan ibaret olduğuna delildir.

316 Müslim, Sıyâm, 107.

٣١٨٤- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو زُرْعَةَ، قَالَ: أَنَا حَيْوَةُ، قَالَ: أَنَا أَبُو الْاَسْوَدِ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا كَانَتْ تَصُومُ الدَّهْرَ، فِي السَّفَرِ، وَالْحَضَرِ.

3184- Bize Rebi' el-Cîzî tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Zur'a tahdis edip dedi ki: Bize Hayve bildirip dedi ki: Bize Ebu'l-Esved'in Urve b. ez-Zübeyr'den bildirdiğine göre, Âişe *radıyallahu anhâ*, yolculukta da, ikamet halinde de her zaman oruç tutardı.

٦- بَابُ صَوْمِ يَوْمِ عَرَفَةَ

6- AREFE GÜNÜ ORUÇ TUTMAK

٣١٨٥- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ. ح

وَحَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ. ح

3185- Bize Süleyman b. Şuayb tahdis edip dedi ki: Bize Bişr b. Bekir tahdis etti, H.

Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis etti, H.

٣١٨٦- وَحَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ إِدْرِيسَ، وَصَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالاَ: ثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُقْرِئِ، قَالُوا: ثَنَا مُوسَى بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُقْبَةَ. وَقَالَ بَكْرٌ وَصَالِحٌ فِي حَدِيثِهِمَا: قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي يُحَدِّثُ، عَنْ عُقْبَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ أَيَّامَ الْاَضْحَى وَأَيَّامَ التَّشْرِيقِ، وَيَوْمَ عَرَفَةَ، يَوْمُ عِيدِ أَهْلِ الْاِسْلامِ، أَيَّامُ أَكْلٍ وَشُرْبٍ».

3186- Bize Bekr b. İdris ve Salih b. Abdurrahman tahdis edip dediler ki: Bize Abdurrahman el-Mukriî tahdis etti. (Bişr ve Ebu Nuaym ile birlikte) dediler ki: Bize Musa b. Ali babasından tahdis etti. O Ukbe'den rivayet etti.

Bekr ve Salih rivayetlerinde dediler ki: (Musa b. Ali) dedi ki: Babamı Ukbe'den tahdis ederken dinledim. O Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, şöyle dediğini rivayet etti: Şüphesiz adhâ (kurban bayramı) gün-

leri, teşrik günleri ve arefe günü Müslümanların bayram ve yeme, içme günleridir.[317]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, bu hadisi benimseyerek arefe günü oruç tutmayı mekruh görmüş ve arefe günü oruç tutmayı, nahr günü oruç tutmak gibi değerlendirmiştir.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Arefe gününde oruç tutmanın bir sakıncası yoktur, demişlerdir.

Bu görüş sahiplerinin bu konudaki delilleri arasında şu da vardır: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, arefe günü oruç tutmayı yasaklamakla, vakfede bulunan kimselerin oruç tutmalarını kastetmiş olabilir. Çünkü oradakiler için o gün bayramdır fakat başka yerde böyle değildir. Nitekim Ebu Hureyre *radıyallahu anh* bunu bu şekilde açıklamıştır.

٣١٨٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ الْمَكِّيُّ، وَابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالاَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ. ح

3187- Bize Muhammed b. İdris el-Mekkî ve İbn Ebi Davud tahdis edip dediler ki: Bize Süleyman b. Harb tahdis etti, H.

٣١٨٨- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالاَ: ثَنَا حَوْشَبُ بْنُ عَقِيلٍ، عَنْ مَهْدِيٍّ الْهَجَرِيِّ، عَنْ عِكْرِمَةَ، قَالَ: كُنَّا مَعَ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، فِي بَيْتِهِ، فَحَدَّثَنَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ صِيَامِ يَوْمِ عَرَفَةَ بِعَرَفَةَ.

3188- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip (İbn Ebi Davud'la birlikte) dediler ki: Bize Havşeb b. Akîl, Mehdî el-Hecerî'den tahdis etti. O İkrime'den, şöyle dediğini rivayet etti: "Biz Ebu Hureyre *radıyal-*

317 Hadis çeşitli yol ve senetlerle rivayet edilmiştir: Müslim, Sıyâm, 142, 143; Ebu Davud, Edâhî, 10; Tirmizî, Savm, 58; Nesâî, Hac, 193, Ferâ ve Atîre, 2, Îmân, 7; İbn Mâce, Sıyâm, 35; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 152, V, 75, 76, 224. [Adha günleri, kurban kesim günleri demektir. Teşrik günleri ise kurban bayramının birinci gününden sonraki üç gündür. Arefe günü de Arafat'da vakfe yapılan Zilhiccenin dokuzuncu günüdür. -Çeviren-].

lahu anh ile birlikte evinde idik. Bize Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arefe günü Arafat'ta oruç tutmayı yasakladığını tahdis etti."[318]

***

Böylece Ebu Hureyre *radıyallahu anh,* Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arefe günü oruç tutmayı yasaklamasının, özellikle Arafat'ta bulunanlar hakkında olduğunu haber vermektedir.

Ancak birinci görüş sahipleri kendi görüşlerinin lehine şunları delil göstermişlerdir:

٣١٨٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو حُذَيْفَةَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: لَمْ يَصُمْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا أَبُو بَكْرٍ، وَلَا عُمَرُ، وَلَا عُثْمَانُ وَلَا عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ يَوْمَ عَرَفَةَ.

3189- … Nâfi'den, o İbn Ömer'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de, Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali *radıyallahu anhum* da arefe günü oruç tutmamışlardır.

***

Onlara: Bize göre bu da, arefe günü Arafat'ta vakfede olanların oruç tutması hakkındadır, denir. Nitekim İbn Ömer *radıyallahu anh* da bunu, bir başka hadiste açıklamıştır:

٣١٩٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، وَأَبُو دَاوُدَ، قَالاَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ رَجُلٍ أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ ابْنَ عُمَرَ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ عَرَفَةَ بِالْمَوْقِفِ، فَقَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ يَصُمْهُ وَمَعَ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَلَمْ يَصُمْهُ، وَمَعَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، فَلَمْ يَصُمْهُ، وَمَعَ عُثْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَلَمْ يَصُمْهُ، وَأَنَا لاَ أَصُومُهُ، وَلَا آمُرُكَ وَلَا أَنْهَاكَ، فَإِنْ شِئْتَ فَلاَ تَصُمْهُ.

3190- … Abdullah b. Ebi Necîh'den, o babasından, onun da bir adam-

318 Ebu Davud, Savm, 63; İbn Mâce, Sıyâm, 40.

dan rivayet ettiğine göre, birisi İbn Ömer'e arefe günü Arafat'ta vakfede iken oruç tutmaya dair soru sorunca, İbn Ömer şu cevabı vermiştir: "Biz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte (hacca) çıktık ancak o gün oruç tutmadı. Ebu Bekir *radıyallahu anh* ile de çıktık, o da oruç tutmadı. Ömer *radıyallahu anh* ile birlikte çıktık, o da o gün oruç tutmadı. Osman *radıyallahu anh* ile de çıktık, o da o günü oruç tutmadı. Ben de o gün oruç tutmuyorum. Fakat sana ne tutmanı emrederim, ne de tutmanı yasaklarım. İstersen o gün oruç tutma."[319]

***

İşte bu hadis, Nâfi'in İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan naklettiği rivayetin Arafat'ta vakfede oruç tutma hakkında olduğunu açıklamaktadır.

Diğer taraftan İbn Ömer'den arefe günü oruç tutmayı emrettiği de rivayet edilmiştir.

٣١٩١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا سَهْلُ بْنُ بَكَّارٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، قَالَ: ثَنَا رَقَبَةُ، عَنْ جَبَلَةَ بْنِ سُحَيْمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، سُئِلَ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ الْجُمُعَةِ، وَيَوْمِ عَرَفَةَ، فَأَمَرَ بِصِيَامِهِمَا.

3191- … Cebele b. Suhaym dedi ki: Ben İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın, kendisine Cuma günü ve arefe günü oruç tutmaya dair soru sorulduğunda, o günlerde oruç tutulmasını emrettiğini işittim.

***

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den de, arefe günü oruç tutmanın sevabı hakkında İbn Ömer *radıyallahu anh* ile Ebu Katâde el-Ensârî yolu ile rivayet gelmiştir.

٣١٩٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: سَمِعْتُ غَيْلَانَ بْنَ جَرِيرٍ يُحَدِّثُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَعْبَدٍ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيِّ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ عَرَفَةَ فَقَالَ: «يُكَفِّرُ السَّنَةَ الْمَاضِيَةَ وَالْبَاقِيَةَ».

319 Tirmizî, Savm, 47.

3192- … Abdullah b. Ma'bed'den, onun Ebu Katâde el-Ensârî'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kendisine arefe günü oruç tutmaya dair soru sorulunca: ***"Geçmiş sene için de, içinde bulunulan sene için de keffaret olur"*** buyurmuştur.[320]

٣١٩٣- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ غَيْلَانَ بْنَ جَرِيرٍ يُحَدِّثُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَعْبَدٍ الزِّمَّانِيِّ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنِّي أَحْتَسِبُ عَلَى اللهِ فِي صِيَامِ يَوْمِ عَرَفَةَ أَنْ يُكَفِّرَ السَّنَةَ الَّتِي قَبْلَهُ، وَالسَّنَةَ الَّتِي بَعْدَهُ».

3193- … Abdullah b. Ma'bed ez-Zimmânî'den, o Ebu Katâde'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Ben, Allah'tan ümit ediyorum ki, arefe günü orucu, ondan önceki sene ve sonraki sene için keffaret sebebi olacaktır."***[321]

٣١٩٤- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ، قَالَ: ثَنَا الْمُعْتَمِرُ، قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى الْفَضِيلِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو حَرِيزٍ، أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ يَقُولُ: سَأَلَ رَجُلٌ اِبْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنْ صَوْمِ يَوْمِ عَرَفَةَ، قَالَ: كُنَّا وَنَحْنُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَعْدِلُهُ بِصَوْمِ سَنَةٍ.

3194- Bize Ali b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Maîn tahdis edip dedi ki: Bize el-Mu'temir tahdis edip dedi ki: Ben el-Fudayl'a okudum. O dedi ki: Bana Ebu Cerîr'in tahdis ettiğine göre, o Said b. Cübeyr'i şöyle derken dinlemiştir: İbn Ömer *radıyallahu anh*'a bir adam arefe günü oruç tutmaya dair soru sordu. O: Biz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte iken onu bir yıl oruç tutmaya denk sayardık, dedi.

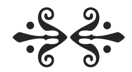
***

İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakledilen bu rivayet ile arefe günü oruç tutmanın teşvik edildiği sabit olmaktadır.

320 Ebu Davud, Savm, 46.
321 İbn Mâce, Sıyâm, 40.

Bu da, arefe günü oruç tutmayı hoş görmeyen birinci grup rivayetlerdeki ifadelerin sözünü ettiğimiz Arafat'ta vakfe gibi arızi bir sebepten dolayı olduğuna delildir. Çünkü orada ileri derecede yorulurlar.

Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٧- بَابُ صَوْمِ يَوْمِ عَاشُورَاءَ

7- ÂŞÛRE GÜNÜ ORUÇ TUTMAK

٣١٩٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْوَهْبِيُّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ هِنْدِ بْنِ أَسْمَاءَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى قَوْمِي مِنْ أَسْلَمَ فَقَالَ: «قُلْ لَهُمْ فَلْيَصُومُوا يَوْمَ عَاشُورَاءَ فَمَنْ وَجَدْتَ مِنْهُمْ قَدْ أَكَلَ مِنْ صَدْرِ يَوْمِهِ، فَلْيَصُمْ آخِرَهُ».

3195- … Habîb b. Hind b. Esma'dan, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* beni kavmimden Müslüman olanlara göndererek şöyle dedi: ***"Onlara âşûre günü oruç tutmalarını söyle. Onlardan günün başlangıcında yemek yediğini gördüğün kimse, ondan sonra kalan zamanını oruçla geçirsin."***[322]

٣١٩٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَلَمَةَ الْخُزَاعِيِّ، هُوَ أَبُو الْمِنْهَالِ، عَنْ عَمِّهِ قَالَ: غَدَوْنَا عَلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَبِيحَةَ يَوْمِ عَاشُورَاءَ، وَقَدْ تَغَدَّيْنَا، فَقَالَ: «أَصُمْتُمْ هَذَا الْيَوْمَ؟» فَقُلْنَا: قَدْ تَغَدَّيْنَا، قَالَ: «فَأَتِمُّوا بَقِيَّةَ يَوْمِكُمْ».

---

322 Buhârî, Savm, 69.

3196- … Abdurrahman b. Seleme b. el-Minhâl el-Huzâî'den, o amcasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Âşûre günü sabahı erken vakitte ve yemek yemiş olduğumuz halde Rasulullah'ın huzuruna vardık. ***"Bugün oruç tuttunuz mu?"*** diye sordu. Biz: Yemeğimizi yedik deyince, ***"Gününüzün geri kalanını tamamlayın"*** buyurdu.[323]

٣١٩٧- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْمِنْهَالِ، يُحَدِّثُ عَنْ عَمِّهِ، وَكَانَ مِنْ أَسْلَمَ، أَنَّ أُنَاسًا أَتَوْا النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ بَعْضَهُمْ يَوْمَ عَاشُورَاءَ فَقَالَ: «أَصُمْتُمْ الْيَوْمَ؟» فَقَالُوا: لَا، وَقَدْ أَكَلْنَا فَقَالَ: «فَصُومُوا بَقِيَّةَ يَوْمِكُمْ».

3197- … Katâde dedi ki: Ben Ebu'l-Minhâl'i, amcasından -ki Eslemlilerdendi- tahdis ederken dinledim. Buna göre bazı kimseler -ya da bazıları- âşûre günü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gelmişlerdi. Onlara: ***"Bugün oruç tuttunuz mu?"*** sordu. Onlar: Hayır, yemek yedik, deyince ***"Gününüzün geri kalan kısmını oruçlu (gibi) geçirin"*** dedi.[324]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu rivayetlerde, âşûre günü oruç tutmanın vacib (farz) olduğu belirtilmektedir. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in onlara sabahtan sonra o gün oruç tutmalarını emretmesinde, muayyen bir günde oruç tutmakla yükümlü olmakla beraber geceden oruç tutmaya niyet etmemişse zevalden önce olması şartıyla sabahtan sonra oruç tutmaya niyet etmesinin yeterli olduğuna delil bulunmaktadır. Bu konuda ilim ehlinin söylediklerine göre hüküm bu şekildedir.

Âşûre günü oruç tutma hakkında, sözünü ettiğimiz rivayetlerden fazlası da nakledilmiştir.

٣١٩٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا الْحِمَّانِيُّ، قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: ثَنَا

323 Ebu Davud, Savm, 65; İbn Mâce, Sıyâm, 41; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 409.

324 Buna yakın olarak: Ebu Davud, Savm, 65; Nesâî, Sıyâm, 65; İbn Mâce, Sıyâm, 41; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 78, 388, V, 409.

خَالِدُ بْنُ ذَكْوَانَ ؛ عَنِ الرُّبَيِّعِ بِنْتِ مُعَوِّذٍ ؛ قَالَ: سَأَلْتُهَا عَنْ صَوْمِ يَوْمِ عَاشُورَاءَ. فَقَالَتْ: بَعَثَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْأَمْصَارِ: «مَنْ كَانَ أَصْبَحَ صَائِمًا فَلْيَقُمْ عَلَى صَوْمِهِ، وَمَنْ كَانَ أَصْبَحَ مُفْطِرًا فَلْيُتِمَّ آخِرَ يَوْمِهِ». فَلَمْ نَزَلْ نَصُومُهُ بَعْدُ وَنُصَوِّمُهُ صِبْيَانَنَا وَهُمْ صِغَارٌ وَنَتَّخِذُ لَهُمْ اللُّعْبَةَ مِنَ العِهْنِ ؛ فَإِذَا سَأَلُونَا الطَّعَامَ أَعْطَيْنَاهُمْ اللُّعْبَةَ.

3198- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize el-Himmânî tahdis edip dedi ki: Bize Yusuf b. Yezid tahdis edip dedi ki: Bize Halid b. Zekvân, er-Rubeyyi' bint Muavviz'den tahdis etti. Halid dedi ki: Ben, er-Rubayyi'a âşûre günü oruç tutma hakkında soru sordum. O bana şu cevabı verdi: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* etrafındaki bölgelere şu emri gönderdi: ***"Kim oruçlu olarak sabahlamışsa orucuna devam etsin. Kim oruçsuz olarak sabahlamışsa günün geri kalan kısmını (oruçlu olarak) tamamlasın."*** Bundan sonra biz bugün hep oruç tuttuk, çocuklarımıza da yaşları küçük olduğu halde o gün oruç tutturduk. Onlara yünden oyuncaklar yapıyorduk. Bizden yemek istediklerinde onlara o oyuncağı veriyorduk.[325]

***

Bu hadiste, onların çocuklarının yemek yemelerini engelledikleri ve kendilerinin de âşûre günü oruç tuttukları belirtilmektedir.

Bu, bize göre caiz değildir. Çünkü küçük çocukların oruç tutarak, namaz kılarak veya daha başka bir amel ile ibadet etmeleri istenmemiştir.

Aziz ve Celil olan Allah üzerlerinden kalemi (sorumluluğu) kaldırmış iken, bu amellerden herhangi birisi ile ona nasıl ibadet etmiş olabilirler?

٣١٩٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي ظَبْيَانَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ، عَنِ الصَّبِيِّ حَتَّى يَكْبَرَ، وَعَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ، وَعَنِ المَجْنُونِ حَتَّى يُفِيقَ».

3199- … Ebu Zabyân'dan, o Abdullah b. Abbas'tan, o Ali b. Ebi Talib

325 Müslim, Sıyâm, 36.

radıyallahu anh'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Üç kişiden kalem kaldırılmıştır: Büyüyünceye kadar çocuktan, uyanıncaya kadar uyuyandan, kendisine gelinceye kadar deliden."***[326]

٣٢٠٠- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عَفَّانَ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا، عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3200- … İbrahim'den, o el-Esved'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

***

Diğer taraftan âşûre günü oruç tutmanın nesh edildiğine dair Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sahih rivayetler de gelmiştir.

٣٢٠١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْوَهْبِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْمُبَارَكُ بْنُ فَضَالَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ابْنِ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ شَقِيقِ بْنِ سَلَمَةَ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى ابْنِ مَسْعُودٍ يَوْمَ عَاشُورَاءَ، وَعِنْدَهُ رُطَبٌ، فَقَالَ: اُدْنُهُ فَقُلْتُ: إِنَّ هَذَا يَوْمُ عَاشُورَاءَ، وَأَنَا صَائِمٌ، فَقَالَ إِنَّ هَذَا الْيَوْمَ أُمِرْنَا بِصِيَامِهِ قَبْلَ رَمَضَانَ.

3201- … Şakîk b. Seleme dedi ki: Âşûre günü İbn Mesud'un yanına girdim. Yanında taze hurma vardı. Bana: Yaklaş, dedi. Ben: Bugün âşûre günüdür ve ben oruçluyum, deyince o: Bize bugün oruç tutmamız Ramazandan önce emredilmişti, dedi.

٣٢٠٢- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ السَّكَنِ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: أَتَاهُ رَجُلٌ

326 Buhârî, Talâk, 11, Hudûd, 22; Ebu Davud, Hudûd, 17; Nesâî, Talâk, 21; İbn Mâce, Talâk, 15; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 118, 140, VI, 101.

وَهُوَ يَأْكُلُ، فَقَالَ لَهُ: هَلُمَّ، فَقَالَ: إِنِّي صَائِمٌ، فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللهِ: كُنَّا نَصُومُهُ، ثُمَّ تُرِكَ يَعْنِي: يَوْمَ عَاشُورَاءَ.

3202- … Umâre b. Umeyr'den, o Kays b. es-Seken'den, o İbn Mesud'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Mesud yemek yerken yanına bir adam geldi. Ona: Gel, ye, dedi. Adam: Ben oruçluyum, deyince Abdullah ona: Önceleri bugün oruç tutardık, sonra bu terk edildi, dedi. Kastettiği âşûre günüdür.[327]

٣٠٠٣- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، وَابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالاَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ بِصِيَامِ يَوْمِ عَاشُورَاءَ، قَبْلَ أَنْ يُفْرَضَ رَمَضَانُ، فَلَمَّا فُرِضَ رَمَضَانُ، فَقَالَ: «مَنْ شَاءَ صَامَ عَاشُورَاءَ، وَمَنْ شَاءَ أَفْطَرَ».

3203- … İbn Şihâb dedi ki: Bana Urve b. ez-Zübeyr'in haber verdiğine göre, Âişe *radıyallahu anhâ* ona şunu bildirmiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ramazan orucu farz kılınmadan önce âşûre günü oruç tutmayı emretmişti. Ramazan orucu farz kılınınca ***"Dileyen âşûre günü oruç tutsun, dileyen tutmasın"*** dedi.[328]

٣٢٠٤- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ وَشُعَيْبٌ، قَالاَ: ثَنَا اللَّيْثُ، قَالَ حَدَّثَنِي يَزِيدُ ابْنُ أَبِي حَبِيبٍ، أَنَّ عِرَاكًا أَخْبَرَهُ أَنَّ عُرْوَةَ أَخْبَرَهُ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3204- Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Esed ve Şuayb tahdis edip dediler ki: Bize el-Leys tahdis edip dedi ki: Bana Yezid b. Ebi Habîb'in tahdis ettiğine göre, Irâk kendisine Urve'den haber vermiştir. Urve

327 Müslim, Sıyâm, 123.
328 Buhârî, Savm, 38; Müslim, Sıyâm, 116; Nesâî, Sıyâm, 55, 61; Malik, Sıyâm, 34.

de ona Âişe *radıyallahu anhâ*'dan haber vermiş, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı rivayeti nakletmiştir.

٣٢٠٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا شَيْبَانُ، عَنِ الْأَشْعَثِ، عَنْ جَعْفَرِ ابْنِ أَبِي ثَوْرٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُنَا بِصَوْمِ عَاشُورَاءَ وَيُحِثُّنَا عَلَيْهِ وَيَتَعَاهَدُنَا عَلَيْهِ، فَلَمَّا فُرِضَ رَمَضَانُ، لَمْ يَأْمُرْنَا، وَلَمْ يَنْهَنَا، وَلَمْ يَتَعَاهَدْنَا عَلَيْهِ.

3205- … Cafer b. Ebi Sevr'den, o Cabir b. Semura *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize âşûre günü oruç tutmayı emreder, o gün oruç tutmamız için bizi teşvik eder ve bu hususta bizi kontrol de ederdi. Ramazan orucu farz kılınınca bize o orucu tutmayı emretmedi, yasaklamadı ve tutup tutmadığımızı da kontrol etmemeye başladı.[329]

٣٢٠٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ شُعْبَةَ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُخَيْمِرَةَ، عَنْ أَبِي عَمَّارٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ قَالَ أُمِرْنَا بِصَوْمِ عَاشُورَاءَ قَبْلَ أَنْ يُفْرَضَ رَمَضَانُ، فَلَمَّا فُرِضَ رَمَضَانُ لَمْ نُؤْمَرْ، وَلَمْ نُنْهَ عَنْهُ، وَنَحْنُ نَفْعَلُهُ.

3206- … Kays b. Sa'd b. Ubâde dedi ki: Ramazan orucu farz kılınmadan önce âşûre günü oruç tutmamız emredildi. Fakat Ramazan orucu farz kılınınca o gün oruç tutmamız ne emredildi, ne de -o gün oruç tutmaya devam ettiğimiz halde- yasaklandı.[330]

٣٢٠٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَكَمَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْقَاسِمَ بْنَ مُخَيْمِرَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُرَحْبِيلَ، عَنْ قَيْسِ بْنِ سَعْدٍ، مِثْلَهُ.

329 Müslim, Sıyâm, 125.
330 Buna yakın olarak: Buhârî, Savm, 1, 69; Müslim, Sıyâm, 113, 116, 117; Ebu Davud, Savm, 63; Malik, Sıyâm, 33.

3207- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: el-Hakem'i şöyle derken dinledim: el-Kasım b. Muhaymira'yı, Amr b. Şurahbîl'den şöyle rivayet ederken dinledim. O, Kays b. Sa'd'dan hadisi aynı şekilde rivayet etti.

٣٢٠٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنِ الحَكَمِ، عَنِ القَاسِمِ بْنِ مُخَيْمِرَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3208- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Âmir, Şu'be'den tahdis etti. O el-Hakem'den, o el-Kasım b. Muhaymira'dan hadisi senediyle aynen zikretti.

***

İşte bu hadislerde, âşûre günü oruç tutmanın vücubunun (farziyetinin) nesh edildiği belirtilmektedir. Bu, o gün için oruç tutmanın delilinin de önce farz iken sonradan tatavvua (nafileye) dönüştürüldüğüne de delildir.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den o gün oruç tutmanın farz değil de, tercihe bağlı olduğuna delalet eden daha başka hadisler de rivayet edilmiştir.

٣٢٠٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، وَعَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالاَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي بِشْرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ قَالَ: لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ، وَجَدَ الْيَهُودَ يَصُومُونَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ، فَسَأَلَهُمْ ؛ فَقَالُوا: هَذَا الْيَوْمُ الَّذِي أَظْهَرَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ فِيهِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلاَمُ عَلَى فِرْعَوْنَ. فَقَالَ: «أَنْتُمْ أَوْلَى بِمُوسَى مِنْهُمْ، فَصُومُوهُ».

3209- … Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Medine'ye geldiğinde Yahudilerin âşûre günü oruç tuttuklarını gördü. Onlara (sebebini) sorunca onlar: Bu, Aziz ve Celil olan Allah'ın Musa *aleyhisselâm*'a Firavun'a

karşı zafer verdiği gündür, dediler. Bunun üzerine Allah Rasulü: ***"Siz Musa'ya onlardan daha yakınsınız. Bu sebeple siz bugün oruç tutun"*** buyurdu.[331]

***

İşte bu hadiste Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, Aziz ve Celil olan Allah'a, Firavun'a karşı Musa'ya vermiş olduğu zafere şükür olmak üzere bugünü oruçla geçirdiği belirtilmektedir. Bu ise farz olarak değil, tercihe bağlı olarak ifade edilmiştir.

٣٢١٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، وَابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالاَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ أَبِي يَزِيدَ، أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ: مَا عَلِمْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَحَرَّى صِيَامَ يَوْمٍ عَلَى غَيْرِهِ، إِلَّا هَذَا الْيَوْمَ، يَوْمَ عَاشُورَاءَ، أَوْ شَهْرَ رَمَضَانَ.

3210- … Bize Ubeydullah b. Ebi Yezid'in tahdis ettiğine göre, o İbn Abbas'ı şöyle derken dinlemiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in âşûre gününden ya da Ramazan ayından başka bir günü oruçla geçirmek için özellikle araştırma yaptığını bilmiyorum.[332]

٣٢١١- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الاَزْرَقِيُّ، قَالَ ثَنَا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ الْوَرْدِ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي مُلَيْكَةَ يَقُولُ: حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ أَبِي يَزِيدَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَيْسَ لِيَوْمٍ فَضْلٌ عَلَى يَوْمٍ فِي الصِّيَامِ، إِلَّا شَهْرَ رَمَضَانَ، وَيَوْمَ عَاشُورَاءَ».

3211- Bize Rabi' el-Cîzî tahdis edip dedi ki: Bize Ahmed b. Muhammed el-Ezrakî tahdis edip dedi ki: Bize Abdulcebbar b. el-Verd tahdis edip dedi ki: Ben İbn Ebi Müleyke'yi şöyle derken dinledim: Bana Ubeydullah b. Ebi Yezid, İbn Abbas'tan tahdis etti. O Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Ramazan ayı ile âşûre günü hariç, oruçla geçirmek bakımından bir günün diğer bir güne fazileti yoktur."***

331 Buhârî, Savm, 69; Müslim, Sıyâm, 127.
332 Müslim, Sıyâm, 131.

٣٢١٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، وَابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالاَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا حَاجِبُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: سَمِعْتُ الْحَكَمَ بْنَ الْأَعْرَجِ، يَقُولُ: قُلْتُ لابْنِ عَبَّاسٍ: أَخْبِرْنِي عَنْ يَوْمِ عَاشُورَاءَ. قَالَ: عَنْ أَيِّ بَالِهِ تَسْأَلُ؟ قُلْتُ: أَسْأَلُ عَنْ صِيَامِهِ، أَيَّ يَوْمٍ أَصُومُ؟ قَالَ: إِذَا أَصْبَحْتَ مِنْ تَاسِعَةٍ، فَأَصْبِحْ صَائِمًا. قُلْتُ: كَذَلِكَ كَانَ يَصُومُ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: نَعَمْ.

3212- Bize Ebu Bekre ve İbn Merzûk tahdis edip dediler ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize Hâcib b. Ömer tahdis edip dedi ki: el-Hakem b. el-A'rec'i şöyle derken dinledim: İbn Abbas'a: Bana âşûre günü hakkında haber ver, dedim. O: Onun nesi hakkında soruyorsun? dedi. Ben: O gün oruç tutma hakkında soruyorum. Hangi gün oruç tutayım, dedim. O: Muharremin dokuzuncu gününden (sonra sabahladığında) oruçlu olarak sabahla, dedi. Ben: Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem* böyle mi oruç tutardı? diye sordum. O: Evet, dedi.[333]

***

İşte İbn Abbas'tan gelen rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* âşûre günü oruç tutardı.

Bugün oruç tutmanın farz olmayıp tercihe bağlı olduğunun delili de, Said b. Cübeyr'in İbn Abbas'tan rivayet ettiği, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in o gün oruç tutmasına sebep olan gerekçeyi haber vermediğini bildiren (bk. 3200 no'lu) hadistir.

٣٢١٣- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، قَالَ: ثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَانَ يَصُومُ يَوْمَ عَاشُورَاءَ.

3213- … Ebu Abdurrahman'dan, o Ali *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* âşûre günü oruç tutardı.

***

333 Müslim, Sıyâm, 132; Ebu Davud, Savm, 64.

Bunun da, İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın sözünü ettiği sebep dolayısıyla olması mümkündür.

٣١١٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ، قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ ثَوْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ الزُّبَيْرِ يَقُولُ: هَذَا يَوْمُ عَاشُورَاءَ فَصُومُوهُ، فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَأْمُرُ بِصَوْمِهِ.

3214- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Gassân tahdis edip dedi ki: Bize İsrail, Sevr'den tahdis etti. Sevr dedi ki: Abdullah b. ez-Zübeyr'i şöyle derken dinledim: Bugün âşûre günüdür, bugün oruç tutun. Şüphesiz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bugün oruç tutmayı emrederdi.

***

Bunun da, az önce sözünü ettiğimiz gerekçeye bağlı olması mümkündür.

٣٢١٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا مُسْلِمٌ، قَالَ ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَيْسَرَةَ الْوَاسِطِيُّ، قَالَ: ثَنَا مَزِيدَةُ بْنُ جَابِرٍ، عَنْ أُمِّهِ، أَنَّ عُثْمَانَ اِسْتَعْمَلَ أَبَا مُوسَى عَلَى الْكُوفَةِ، فَقَالَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ: صُومُوا هَذَا الْيَوْمَ فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَصُومُهُ.

3215- … Mezîde[334] b. Cabir'in, bize annesinden tahdis ettiğine göre, Osman, Ebu Musa'yı Kufe'ye vali tayin etti. Ebu Musa âşûre günü kalkıp: "Bugün oruç tutun. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bugün oruç tutardı" dedi.

***

Bu hadis hakkında da İbn Abbas'ın sözünü ettiğimiz hadisindeki ihtimal söz konusudur.

٣٢١٦- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنِ الحُرِّ بْنِ الصَّيَّاحِ،

334 *Takrîb*'te belirtildiğine göre Mezîde de, Mezyede de okunmuştur (Çeviren).

عَنْ هُنَيْدَةَ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ اِمْرَأَتِهِ، عَنْ بَعْضِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَصُومُ تِسْعَ ذِي الْحِجَّةِ، وَيَوْمَ عَاشُورَاءَ، وَثَلَاثَةَ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ.

3216- … Huneyde b. Halid'den, o eşinden, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşlerinden birinden rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Zülhiccenin dokuzunda, âşûre gününde ve her aydan üç gün oruç tutardı.

***

Bu da, bundan önceki gibidir.

٣٢١٧- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا الْحِمَّانِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَيْسٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي مُوسَى، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قَدْ كَانَ يَوْمُ عَاشُورَاءَ يَوْمًا يَصُومُهُ الْيَهُودُ، وَيَتَّخِذُونَهُ عِيدًا، فَصُومُوهُ أَنْتُمْ».

3217- … Tarık b. Şihab'dan, o Ebu Musa'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Âşûre günü, Yahudilerin oruç tuttukları ve bayram edindikleri bir gündü. Bugün siz de oruç tutun."***[335]

***

Bu hadiste Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, Yahudilerin o gün oruç tutmaları sebebiyle oruç tutmayı emrettiği belirtilmektedir.

İbn Abbas da rivayet ettiği hadisinde, Yahudilerin hangi sebep dolayısıyla o gün oruç tuttuklarını haber vermektedir. Bu da, Firavun'a karşı Musa *aleyhisselâm*'a zafer vermesi dolayısı ile Yüce Allah'ın lütfuna şükür etmeleri idi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de aynı şekilde o gün oruç tutmuştur. Şükür için oruç tutmak ise farz değil, ihtiyaridir.

٣٢١٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ وَاللَّيْثُ بْنُ

335 Buhârî, Savm, 69; Müslim, Sıyâm, 129.

سَعْدٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ أَنْ يَصُومَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ فَلْيَصُمْهُ، وَمَنْ لَمْ يُحِبَّ فَلْيَدَعْهُ».

3218- … Nâfi'den, o İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Sizden âşûre günü oruç tutmak isteyen o gün oruç tutsun, istemeyen de tutmasın."***[336]

٣٢١٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْوَهْبِيُّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ فِي يَوْمِ عَاشُورَاءَ: «إِنَّ هَذَا يَوْمٌ كَانَتْ قُرَيْشٌ تَصُومُهُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَمَنْ شَاءَ أَنْ يَصُومَهُ فَلْيَصُمْهُ، وَمَنْ شَاءَ أَنْ يَتْرُكَهُ فَلْيَتْرُكْهُ»

3219- … Nâfi'den, o İbn Ömer'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i âşûre gününde şöyle derken dinledim: ***"Şüphesiz ki bu, Kureyş'in Cahiliyye döneminde iken oruç tuttuğu bir gündü. Bugün oruç tutmak isteyen tutsun, tutmak istemeyen de tutmasın."***[337]

٣٢٢٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: سَمِعْتُ غَيْلَانَ بْنَ جَرِيرٍ، يُحَدِّثُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَعْبَدٍ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ قُلْتُ: اَلْأَنْصَارِيّ؟ قَالَ: اَلْأَنْصَارِيّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ فِي صَوْمِ يَوْمِ عَاشُورَاءَ: «إِنِّي أَحْتَسِبُ عَلَى اللهِ أَنْ يُكَفِّرَ السَّنَةَ الَّتِي قَبْلَهُ».

3220- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Ben Gaylân b. Cerîr'i, Abdullah b. Ma'bed'den tahdis ederken dinledim. O Ebu Katâde'den deyince, ben (Gaylân) Ebu Katâde el-Ensârî'yi mi kastediyorsun? diye sordum. O (Abdullah b. Mabed) dedi ki: Evet, el-Ensârî, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in âşûre günü orucu hakkında şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Ben***

336 Müslim, Sıyâm, 117, 118; Ebu Davud, Savm, 64; İbn Mâce, Sıyâm, 41.
337 3218 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

Yüce Allah'tan, o günden önceki senenin günahları için (bu orucu) keffaret sebebi kılacağını ümit ediyorum."[338]

٣٢٢١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، قَالَ: ثَنَا أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ غَيْلَانَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3221- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb b. Cerîr tahdis edip dedi ki: Bize babam tahdis edip: Ben Gaylân'ı (şöyle) derken dinledim dedi, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٢٢٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونَ، وَحَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ غَيْلَانَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3222- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize Mehdî b. Meymûn ve Hammâd b. Zeyd, Gaylân'dan tahdis ettiler. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Bu hadiste Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, onlara sözünü ettiği şekilde günahlara keffaret sebebi olduğundan dolayı ecrini umarak bu günü oruç ile geçirmelerini emrettiği belirtilmektedir. Bize göre bu, İbn Abbas'ın (3209 no'lu) hadisine muhalif değildir. Çünkü Firavun'a karşı Musa'ya zafer verdiği için Allah'a şükretmek üzere o gün oruç tutup böylelikle Allah'a şükretmiştir. Yaptığı bu şükür sebebiyle de, Yüce Allah'ın onun geçmiş yılının günahlarına bunu keffaret kılması mümkündür.

٣٢٢٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ وَابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَا: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّهُ سَمِعَ مُعَاوِيَةَ عَامَ حَجَّ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقُولُ: يَا أَهْلَ الْمَدِينَةِ، أَيْنَ عُلَمَاؤُكُمْ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ فِي هَذَا

338 Müslim, Sıyâm, 196, 197; Ebu Davud, Savm, 53; Tirmizî, Savm, 46; İbn Mâce, Sıyâm, 40, 41; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 308.

الْيَوْمِ: «هَذَا يَوْمُ عَاشُورَاءَ، وَلَمْ يُكْتَبْ عَلَيْكُمْ صِيَامُهُ، وَأَنَا صَائِمٌ، فَمَنْ شَاءَ فَلْيَصُمْ، وَمَنْ شَاءَ فَلْيُفْطِرْ».

3223- ... İbn Şihâb'dan, o Humeyd b. Abdurrahman'dan rivayet ettiğine göre, Humeyd, Muaviye'yi hac yılında minber üzerinde şöyle derken dinlemiştir: Ey Medineliler! Nerede alimleriniz? Ben Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i aynı günde şunları söylerken dinledim: ***"İşte bu, âşûre günüdür. Üzerinize bugün oruç tutmak farz olmamakla birlikte ben oruçluyum. Dileyen oruç tutsun, dileyen tutmasın."***[339]

***

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Bugün oruç tutmanız size farz kılınmadı"*** sözü ile o senedeki bugünün orucunu kastetmiş olabilir.

Bu ifadeler, bu yıldan önceki yıllarda bu orucun kendilerine farz kılınmış, bundan sonra daha önce ilk hadislerde geçtiği üzere bunun nesh edilmiş olmasını da reddetmez.

Çünkü önceleri farz olan âşûre günü orucunu tutmanın nesh edildiği ve bunun isteğe bağlı olarak emredildiği sabit olmuştur. Ayrıca bugünde oruç tutmanın sevabını da haber verdiği için, o gün oruç tutmak güzeldir. Âşûre günü de (Zülhiccenin) onuncu günüdür. Bunu İbn Abbas *radıyallahu anh*, el-Hakem b. el-A'rec yoluyla gelen (3212 no'lu) hadiste ifade etmiş ve aynı zamanda bunu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet etmiştir.

Yine bu konuda Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den başka rivayetler de gelmiştir.

٣٢٢٤- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَئِنْ عِشْتُ الْعَامَ الْقَابِلَ، لَأَصُومَنَّ يَوْمَ التَّاسِعِ» يَعْنِي عَاشُورَاءَ.

3224- ... Abdullah b. Umeyr'den, o İbn Abbas'tan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Eğer seneye***

339 Buhârî, Savm, 69; Müslim, Sıyâm, 126.

hayatta olursam andolsun dokuzuncu gün oruç tutacağım." Bununla âşûre orucunu kastetmektedir.[340]

٣٢٢٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ، وَأَبُو دَاوُدَ، قَالاَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ:«لَأَصُومَنَّ عَاشُورَاءَ، يَوْمَ التَّاسِعِ».

3225- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir ve Ebu Davud tahdis edip dediler ki: Bize İbn Ebi Zi'b tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti, ancak: ***"Andolsun, âşûre günü yani dokuzuncu gün oruç tutacağım"*** buyurduğunu zikretti.

٣٢٢٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ وَعَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالاَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، فَذَكَرَ مِثْلَ حَدِيثِ سُلَيْمَانَ.

3226- Bize İbn Merzûk ve Ali b. Şeybe tahdis edip dediler ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Zi'b tahdis edip Süleyman'ın bize naklettiği (3224 no'lu) hadisin aynısını zikretti.

***

Hz. Peygamber'in: ***"Andolsun, âşûre günü yani dokuzuncu gün oruç tutacağım"*** sözü, onun bugünün âşûre günü olduğuna dair verdiği bir haberdir. Onun ***"Andolsun dokuzuncu gün oruç tutacağım"*** sözünün ise ***"Andolsun dokuzuncu günü onuncu gün ile birlikte tutacağım"*** anlamına gelmesi ihtimali vardır. Bu, şu anlama gelir: Ben, Yahudilerin yaptığı gibi oruç tutmakla bizzat âşûre günü oruç tutmayı kastetmeyip onunla beraber bir başka gün de oruç tutacağım. Böylelikle o gün orucu, Yahudilerin tuttuklarından farklı bir şekilde tutmuş olacağım.

İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan bu hususa delil olan rivayetler de nakledilmiştir:

340 Müslim, Sıyâm, 134; Ebu Davud, Savm, 65; İbn Mâce, Sıyâm, 41.

٣٢٢٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ: خَالِفُوا الْيَهُودَ، وَصُومُوا يَوْمَ التَّاسِعِ وَالْعَاشِرِ.

3227- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize İbn Cüreyc tahdis edip dedi ki: Bana Ata'nın haber verdiğine göre, o, İbn Abbas'ı şöyle derken dinlemiştir: "Yahudilere muhalefet ederek dokuzuncu ve onuncu gün oruç tutun."

***

İşte bu, İbn Abbas'ın, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Andolsun seneye hayatta kalırsam dokuzuncu günü oruç tutacağım"*** hadisini de bizim yorumladığımız şekilde yorumladığına delildir.

Yine bu hususta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den de şu rivayet gelmiştir:

٣٢٢٨- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عِمْرَانَ بْنِ أَبِي لَيْلَى، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي لَيْلَى، عَنْ دَاوُدَ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي صَوْمِ يَوْمِ عَاشُورَاءَ: «صُومُوهُ، وَصُومُوا قَبْلَهُ يَوْمًا، أَوْ بَعْدَهُ يَوْمًا، وَلَا تَتَشَبَّهُوا بِالْيَهُودِ».

3228- ... Davud b. Ali'den, o babasından, o dedesi İbn Abbas'tan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, âşûre günü orucu hakkında onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"O gün oruç tutmakla birlikte ondan önce ya da ondan sonra bir gün oruç tutun ve Yahudilere benzemeyin."***

٣٢٢٩- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو شِهَابٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3229- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ahmed b. Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Şihab, İbn Ebi Leyla'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Bu hadisle, bizim sözünü ettiğimiz şekilde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, muayyen olarak o gün oruç tutulmasının kastedilmemesi için, dokuzuncu gün oruç tutmak suretiyle, âşûre günü tuttuğu oruç ile birlikte bir başka oruç daha tutmak istediği sabit olmaktadır.

Nitekim Cuma günü orucu hakkında da şu rivayetler gelmiştir:

٣٢٣٠- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَصْبَهَانِيُّ، قَالَ أَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ سَعِيدٍ، وَهُوَ ابْنُ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: دَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى جُوَيْرِيَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَهِيَ صَائِمَةٌ. فَقَالَ لَهَا: «أَصُمْتِ أَمْسِ»؟ قَالَتْ: لَا، قَالَ: «أَفَلَا تَصُومِينَ غَدًا؟» قَالَتْ: لَا، قَالَ: «فَأَفْطِرِي إِذًا».

3230- ... Said b. Ebi Arûbe'den, o Katâde'den, o Said b. Müseyyeb'den, o Abdullah b. Amr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Cuma günü Cüveyriye *radıyallahu anhâ*'nın yanına girdi. Cüveyriye oruçlu idi. Ona: ***"Dün oruç tutmuş muydun?"*** diye sordu. O: Hayır, deyince: ***"Peki yarın oruç tutacak mısın?"*** dedi. Yine: Hayır deyince Allah Rasulü: ***"O halde orucunu boz"*** dedi.[341]

٣٢٣١- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا أَيُّوبَ الْعَتَكِيَّ يُحَدِّثُ عَنْ جُوَيْرِيَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَيْهَا، ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

3231- ... Bize Şu'be, Katâde'den tahdis etti. O dedi ki: Ben Ebu Eyyub el-Atekî'yi Cüveyriye'den tahdis ederken dinledim. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* yanına girmişti, dedi, sonra hadisi aynen zikretti.

341 Buhârî, Savm, 63.

٣٢٣٢- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، وَحَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، وَهَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3232- … Bize Şu'be, Hammâd b. Seleme ve Hemmâm, Katâde'den tahdis ettiler. Katâde hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٢٣٣- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَصومو يومَ الْجُمُعَةِ إِلَّا أَنْ تَصُومُوا قَبْلَهُ يَوْمًا، أَوْ بَعْدَهُ يَوْمًا».

3233- … Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Bir gün öncesinde ya da bir gün sonrasında oruç tutmanız haricinde (yalnızca) Cuma günü oruç tutmayın."***[342]

٣٢٣٤- حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ إِدْرِيسَ، قَالَ: ثَنَا آدَمُ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عُمَيْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَجُلاً مِنْ بَنِي الْحَارِثِ بْنِ كَعْبٍ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، بِمِثْلِ مَعْنَاهُ.

3234- Bize Bekr b. İdris tahdis edip dedi ki: Bize Âdem tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Bize Abdulmelik b. Umeyr tahdis edip dedi ki: Ben el-Hâris b. Ka'b oğullarından bir adamı Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan tahdis ederken dinledim. O, hadisi Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı manada rivayet etti.

٣٢٣٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: أَنَا شَرِيكٌ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ زِيَادٍ الْحَارِثِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3235- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Said tahdis edip dedi ki: Bize Şerîk, Abdulmelik b. Umeyr'den bildirdi. O Ziyad el-Hârisî'den,

342 Buhârî, Savm, 63; Müslim, Sıyâm, 147.

o Ebu Hureyre'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

٣٢٣٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ سَلامِ بْنِ مِسْكِينٍ، قَالَ: ثَنَا أَبِي، قَالَ: سَأَلْتُ الْحَسَنَ عَنْ صِيَامِ يَوْمِ الْجُمُعَةِ، فَقَالَ: نُهِيَ عَنْهُ إِلَّا فِي أَيَّامٍ مُتَتَابِعَةٍ. ثُمَّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو رَافِعٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ صِيَامِ يَوْمِ الْجُمُعَةِ إِلَّا فِي أَيَّامٍ قَبْلَهُ، أَوْ بَعْدَهُ.

3236- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize el-Kasım b. Sellâm b. Miskîn tahdis edip dedi ki: Bize babam tahdis edip dedi ki: Ben el-Hasen'e Cuma günü oruç tutmaya dair soru sordum. O: Peşpeşe birkaç gün olması hali dışında (yalnızca) o gün oruç tutulması yasaklandı, dedi. Sonra şunları söyledi: Bana Ebu Râfi'in Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan tahdis ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, ondan önceki ya da ondan sonraki günlerle birlikte olması hali dışında (yalnızca) Cuma günü oruç tutmayı yasaklamıştır.

٣٢٣٧- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ أَبِي حَبِيبٍ، أَنَّ أَبَا الْخَيْرِ حَدَّثَهُ، أَنَّ حُذَيْفَةَ الْبَارِقِيَّ حَدَّثَهُ، أَنَّ جُنَادَةَ بْنَ أَبِي أُمَيَّةَ الْأَزْدِيَّ حَدَّثَهُ، أَنَّهُمْ دَخَلُوا عَلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ، فَقَرَّبَ إِلَيْهِمْ طَعَامًا فَقَالَ: «كُلُوا» فَقَالُوا: نَحْنُ صِيَامٌ. فَقَالَ: «أَصُمْتُمْ أَمْسِ». قَالُوا: لاَ، قَالَ: «أَفَصَائِمُونَ غَدًا؟» قَالُوا: لاَ، قَالَ: «فَأَفْطِرُوا».

3237- Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis edip dedi ki: Bize İbn Lehîa tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. Ebi Habîb'in tahdis ettiğine göre, Ebu'l-Hayr kendisine şunu tahdis etmiştir: Huzeyfe el-Bârikî'nin ona tahdis ettiğine göre, Cunâde b. Ebi Ümeyye el-Ezdî ona şunu tahdis etmiştir: Onlar bir Cuma günü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna girdiler. Onlara bir yemek ikram edip: ***"Yiyin"*** dedi. Onlar: Biz oruçluyuz, deyince ***"Dün oruçlu muydunuz"*** sordu. Hayır, dediler. ***"Peki, yarın oruç***

tutacak mısınız?" dedi, yine hayır deyince Allah Rasulü: ***"O halde orucunuzu bozun"*** dedi.

٣٢٣٨- حَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ أَبِي بِشْرٍ، عَنْ عَامِرِ بْنِ لُدَيْنٍ الْاَشْعَرِيِّ، أَنَّهُ سَأَلَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، عَنْ صِيَامِ يَوْمِ الْجُمُعَةِ، فَقَالَ: عَلَى الْخَبِيرِ وَقَعْتَ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنَّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ عِيدُكُمْ، فَلاَ تَجْعَلُوا يَوْمَ عِيدِكُمْ، يَوْمَ صِيَامِكُمْ، إِلَّا أَنْ تَصُومُوا قَبْلَهُ، أَوْ بَعْدَهُ».

3238- … Ebu Bişr'den, o Âmir b. Ludeyn el-Eş'arî'den rivayet ettiğine göre, Âmir, Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'a Cuma günü oruç tutmaya dair soru sorunca, Ebu Hureyre: Sen bu işi bilen birisine sordun, dedi. Ben Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim: ***"Şüphesiz Cuma günü sizin bayramınızdır. Dolayısıyla öncesinde ya da sonrasında oruç tutmanız haricinde, bayramınız olan günü oruç tutacağınız gün haline getirmeyin."***

***

Bir gün öncesi ya da bir gün sonrası ile birlikte tutulup böylelikle diğer orucun içerisinde onun bir parçası imiş gibi olacak hale gelmesi dışında Cuma gününde muayyen olarak oruç tutmanın kastedilmesini mekruh gördüğü gibi bize göre diğer günlerin durumu da böyledir. Tıpkı muayyen olarak âşûre günü ya da Cuma günü oruç tutma maksadını gözetmemek gerektiği gibi herhangi bir günün muayyen olarak oruç tutmak için kastedilmemesi gerekir.

Ancak hangi gün olursa olsun oruç tutmayı maksat olarak gözetir.

Sözünü ettiğimiz şekilde mekruh görmekten maksat ise Ramazan ayı ile insanların diğer günlerde oruç tutmaları arasındaki farkı ortaya çıkarmaktır.

Ramazan ayı, muayyen bir ay olarak oruçlu geçirilmesi maksat olarak gözetilen bir aydır. Çünkü Yüce Allah'ın kullarına farzı, onlardan hastalık, yolculuk gibi bir sebeple mazur görülenler dışında onların muayyen olarak o ayda oruç tutmalarıdır. Ramazan ayı dışındaki aylar (ve günler) ise böyle değildir.

İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den âşûre günü orucu hakkında nakledilen rivayetlerin uygun açıklaması budur. Biz bunu bu bölümde açıklamış olduk.

٨- بَابُ صَوْمِ يَوْمِ السَّبْتِ

8- CUMARTESİ GÜNÜ ORUÇ TUTMAK

٣٢٣٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ هُوَ إِبْرَاهِيمُ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُسْرٍ، عَنْ أُخْتِهِ الصَّمَّاءِ، قَالَتْ: قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لاَ تَصُومُنَّ يَوْمَ السَّبْتِ فِي غَيْرِ مَا أُفْتُرِضَ عَلَيْكُنَّ، وَلَوْ لَمْ تَجِدْ إِحْدَاكُنَّ إِلَّا لِحَاءَ شَجَرَةٍ، أَوْ عُودَ عِنَبٍ، فَلْتَمْضُغْهُ».

3239- … Abdullah b. Büsr'den, o kızkardeşi es-Sammâ'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana: ***"Üzerinize farz kılınan günler dışında Cumartesi günü oruç tutmayın. Sizden birisi eğer bir ağaç kabuğundan ya da bir üzüm salkımı çöpünden başka bir şey bulamazsa onu çiğnesin."***[343]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları bu hadis doğrultusunda kanaat sahibi olup Cumartesi günü nafile oruç tutmayı mekruh görmüştür.

Bu konuda başkaları, onlara muhalefet ederek o gün oruç tutmakta bir sakınca görmemişlerdir.

---

343 Ebu Davud, Savm, 52; Tirmizî, Savm, 43; İbn Mâce, Sıyâm, 38. İbn Mâce'de hadisin lafzı şu şekildedir: ***"Üzerinize farz olan günler dışında Cumartesi günü oruç tutmayın. Sizden herhangi bir kimse üzüm salkımı çöpünden ya da bir ağaç kabuğundan başka bir şey bulamazsa, onu emsin."***

Bu konuda onların aleyhine olan delillerden birisi de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelen hadislerde, onun, bir gün öncesinde ya da bir gün sonrasında oruç tutulması hali dışında yalnızca Cuma günü oruç tutmayı yasaklamış olmasıdır.

Biz bu kitabımızın bundan önceki bölümlerinde bu hususu senedleriyle birlikte zikrettik. Cuma gününden sonraki gün ise Cumartesi günüdür.

O halde bu hususta nakledilmiş bu rivayetlerde Cumartesi gününde nafile olarak oruç tutulmasının mubah olduğu anlaşılmaktadır. Bu hadisler ise, bunlara muhalif olan bu şaz hadise göre ilim adamlarının arasında daha meşhur ve daha güçlüdür.[344]

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* âşûre günü oruç tutmaya izin vermiş ve o gün oruç tutmayı teşvik etmiş olmakla birlikte eğer Cumartesi gününe rastlarsa o gün oruç tutmayın dememiştir.

İşte bu da, bütün günlerin onun kapsamına girdiğine delildir.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Aziz ve Celil olan Allah'ın en sevdiği (nafile) oruç şekli Davud aleyhisselâm'ın orucudur. O bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı."***[345] Biz bunu Yüce Allah'ın izniyle bu kitabımızın ilgili yerinde senedleriyle zikredeceğiz.

İşte bundan, Cumartesi günü ile diğer günler arasında fark bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* aynı zamanda el-eyyamu'l-bîd denilen[346] orucun da tutulmasını emretmiştir.[347]

---

344 Şaz hadis: 1- Sika (güvenilir) bir ravinin, diğer sika ravilere ya da kendisinden daha sika olan raviye aykırı olarak rivayet ettiği hadis. Diğer hadise mahfuz denilir. 2- Hadis rivayetinde yanlışları doğrularından fazla olacak derecedeki hafıza bozukluğu sürekli olan ravinin rivayet ettiği hadis. 3- Sadece bir ravinin rivayet ettiği hadis. İlk iki anlamıyla şaz, zayıf hadislerdendir. Abdullah Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, İstanbul 2006, s. 296 (Çeviren).

345 Hadis değişik yollar ve senetlerle rivayet edilmiştir: Buhârî, Savm, 56, Enbiyâ, 37; Müslim, Sıyâm, 181, 185, 188; Ebu Davud, Savm, 53; Nesâî, Sıyâm, 75, 76; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 158, 200, V, 297, 311.

346 Beyaz günler demek olup her kameri ayın 13, 14 ve 15. günlerine denir. Başından sonuna kadar bu gecelerde ay bulunduğu için bu ismi almışlardır.

347 Buhârî, Savm, 60; Ebu Davud, Savm, 67; Nesâî, Sıyâm, 70, 84; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 165, V, 27, 28.

٣٢٤٠- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، وَحَكِيمٌ، عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنِ ابْنِ الْحَوْتَكِيَّةِ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِرَجُلٍ أَمَرَهُ بِصِيَامِ ثَلاثَ عَشْرَةَ، وَأَرْبَعَ عَشْرَةَ، وَخَمْسَ عَشْرَةَ.

3240- … Musa b. Talha'dan, o İbnu'l-Havtekiyye'den, o Ebu Zerr'den rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, bir adama (her ayın) 13, 14 ve 15. günleri oruç tutmasını emretmiştir.

٣٢٤١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا حِبَّانُ، قَالَ: ثَنَا حُمَامٌ، قَالَ: ثَنَا أَنَسُ بْنُ سِيرِينَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ قَتَادَةَ بْنِ مِلْحَانَ الْقَيْسِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُنَا أَنْ نَصُومَ لَيَالِيَ الْبِيضِ، ثَلاثَ عَشْرَةَ، وَأَرْبَعَ عَشْرَةَ، وَخَمْسَ عَشْرَةَ، وَقَالَ هِيَ كَهَيْئَةِ الدَّهْرِ.

3241- … Abdulmelik b. Katâde b. Milhân el-Kaysî'den, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bizlere beyaz geceler olan 13, 14 ve 15. günler oruç tutmamızı emrederi ve: ***"Bunlar (bu günlerde oruç tutmak), yıl boyunca oruç tutmak gibidir"*** derdi.[348]

***

Bu günlerin arasına diğer günler girebileceği gibi Cumartesi günleri de girebilir.

O halde bundan da Cumartesi günü nafile oruç tutmanın mubah olduğu anlaşılmaktadır.

ez-Zührî, Cumartesi günü oruç tutmanın mekruh oluşu ile ilgili es-Sammâ'nın rivayet etmiş olduğu (3239 no'lu) hadisi kabul etmemiş ve onu bilip öğrendikten sonra da ilim ehlinin benimsediği hadisler arasında saymamıştır.

٣٢٤٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدِ بْنِ هِشَامٍ الرُّعَيْنِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: سُئِلَ الزُّهْرِيُّ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ السَّبْتِ، فَقَالَ: لاَ بَأْسَ بِهِ. فَقِيلَ لَهُ:

348 Ebu Davud, Savm, 67.

فَقَدْ رُوِيَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي كَرَاهَتِهِ، فَقَالَ: ذَاكَ حَدِيثٌ حِمْصِيٌّ، فَلَمْ يَعُدَّهُ الزُّهْرِيُّ حَدِيثًا يُقَالُ بِهِ، وَضَعَّفَهُ.

3242- Bize Muhammed b. Humeyd b. Hişâm er-Ruaynî tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Salih tahdis edip dedi ki: Bana el-Leysî tahdis edip dedi ki: ez-Zühri'ye Cumartesi günü oruç tutmaya dair soru sorulmuş, o: Bunda bir sakınca yoktur, demiştir. Ona: Fakat Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den o gün oruç tutmanın mekruh olduğuna dair rivayet nakledilmiştir denilince, şu cevabı vermiştir: O (ravileri Hıms kaynaklı) Hımsî bir hadistir diye cevap vermiş ve böylelikle ez-Zührî bunu, doğrultusunda görüş belirtilen bir hadis olarak saymamış ve bu hadisin zayıf olduğuna işaret etmiştir.

***

Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır; fakat bize göre, eğer bu hadis sabit ise Cumartesi günü oruç tutmanın yasaklanması bu şekilde tazim edilmemesi için olabilir. Çünkü bunun sonucunda kişi, -Yahudilerin yaptığı gibi- bugünde yemekten, içmekten ve cinsel ilişkiden kendisini uzak tutar.

Ancak bu günü tazim etmek istemeyerek, Yahudilerin bugünde çalışmayı bıraktıkları gibi onlarla aynı amacı paylaşmayarak oruç tutacak olursa, bu mekruh olmaz.

Bir kimse: Oruç tutmak kastıyla muayyen günlerde oruç tutmaya ruhsat verilmiştir. Bunlar da el-eyyamu'l-bîd denilen günlerdir. İşte bu, belli bir günü kastederek oruç tutmakta bir sakınca olmadığına delildir diyecek olursa, ona şöyle cevap verilir:

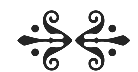
Beyaz günlerde oruç tutulmasının emredildiği daha önce söylenmiştir. Çünkü küsuf (denilen ay tutulması) bu günlerde gerçekleşir, bunların dışındaki gecelerde gerçekleşmez. Bizler ise küsuf olduğu gece Yüce Allah'a namaz kılmak, köle azad etmek ve bunun dışında iyi amellerde bulunmak suretiyle yakınlaşmakla emrolunduk.

Bu günlerde oruç tutmamızın emredilmesi, küsufun ardından yapılacak bir iyilik olması içindir. Dolayısıyla bu, bizzat muayyen olarak kastedilen bir günde oruç tutmak anlamına gelmez.

Aksine bu, böyle bir günde ârızi olarak meydana gelen bir durum sebe-

biyle Yüce Allah'a şükretme maksadının bulunduğu zamanda tutulan oruçtur. Dolayısıyla bunda da bir sakınca olmaz.

Aynı şekilde bir kimse, Cuma gününde güneş ya da ay tutulması gibi ârızi bir sebep dolayısıyla şükretmek ya da mutlak olarak Allah'a şükretmek için oruç tutsa ve ondan önceki ve sonraki bir gün oruç tutmasa dahi bunda bir sakınca yoktur.

٩- بَابُ الصَّوْمِ بَعْدَ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ إِلَى رَمَضَانَ

9- ŞABAN AYININ ORTASINDAN SONRA RAMAZANA KADAR OLAN GÜNLERDE ORUÇ TUTMAK

٣٢٤٣- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا حِبَّانُ وَيَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالاَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْقَاصُّ، قَالَ: ثَنَا الْعَلَاءُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لاَ صَوْمَ بَعْدَ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ حَتَّى رَمَضَانَ».

3243- … Bize el-Alâ b. Abdurrahman, babasından tahdis etti. O Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Şabanın ortasından sonraki günlerde Ramazana kadar oruç olmaz."***[349]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu sebeple bazıları, Şaban ayının ortasından sonraki günlerden itibaren Ramazan ayına kadar oruç tutmanın mekruh olduğu görüşünü benimsemiş ve bu konuda bu hadisi delil göstermiştir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek: Şaban ayının tümünü oruçla geçirmekte bir sakınca yoktur. Böyle bir iş, güzeldir ve yasaklanmış değildir demiş ve bu konuda şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

---

349 Ebu Davud, Savm, 13; Tirmizî, Savm, 38 -aynı anlamda nispeten farklı lafızlarla.-

٣٢٤٤- بِمَا حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا عَمِّي عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ لَيْثٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرِنُ شَعْبَانَ بِرَمَضَانَ.

3244- … Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Şaban ayında oruç tutar ve arada oruca ara vermeden Ramazan ayına başlardı.

٣٢٤٥- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو حُذَيْفَةَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَامَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ إِلَّا شَعْبَانَ وَرَمَضَانَ.

3245- … Salim'den, o Ebu Seleme'den, o Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben, Şaban ve Ramazan ayları dışında Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in peşpeşe iki ayı oruçla geçirdiğini görmedim.[350]

٣٢٤٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا الْقَعْنَبِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْغُصْنِ ثَابِتُ بْنُ قَيْسٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصُومُ يَوْمَيْنِ مِنْ كُلِّ جُمُعَةٍ، لاَ يَدَعُهُمَا فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، رَأَيْتُكَ لاَ تَدَعُ صَوْمَ يَوْمَيْنِ مِنْ كُلِّ جُمُعَةٍ. قَالَ: «أَيُّ يَوْمَيْنِ»؟ قُلْت: يَوْمَ الْاَثْنَيْنِ وَيَوْمَ الْخَمِيسِ، قَالَ: «ذَاكَ يَوْمَانِ، تُعْرَضُ فِيهِمَا الْاَعْمَالُ عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ، فَأُحِبُّ أَنْ يُعْرَضَ عَمَلِي وَأَنَا صَائِمٌ».

3246- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize el-Ka'nebî tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Gusn Sâbit b. Kays tahdis etti. O Ebu Said el-Makburî'den, o Üsâme b. Zeyd *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* her haftanın iki gününde

350 Ebu Davud, Savm, 12; Tirmizî, Savm, 37.

oruç tutar ve bu günlerde oruç tutmayı terk etmezdi. Bundan dolayı ben: Ey Allah'ın Rasulü! Senin her haftanın iki gününde oruç tutmayı terk etmediğini gördüm deyince, o: ***"Hangi iki günü"*** diye sordu. Ben: Pazartesi günü ile Perşembe günü, dedim. O şöyle buyurdu: ***"Bunlar, amellerin âlemlerin Rabbine sunulduğu iki gündür. Ben de amelimin oruçlu iken (Allah'a) arzedilmesini severim."***[351]

٣٢٤٧- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا ثَابِتٌ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ. وَزَادَ: قَالَ: «وَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصُومُ مِنْ شَهْرٍ، مَا يَصُومُ مِنْ شَعْبَانَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، رَأَيْتُكَ تَصُومُ مِنْ شَعْبَانَ، مَا لاَ تَصُومُ مِنْ غَيْرِهِ مِنَ الشُّهُورِ. قَالَ: «هُوَ شَهْرٌ يَغْفُلُ النَّاسُ عَنْهُ، بَيْنَ رَجَبٍ وَرَمَضَانَ، وَهُوَ شَهْرٌ يُرْفَعُ فِيهِ الْأَعْمَالُ إِلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ، فَأُحِبُّ أَنْ يُرْفَعَ عَمَلِي وَأَنَا صَائِمٌ».

3247- Bize Yezid b. Sinan tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrahman b. Mehdî tahdis edip dedi ki: Bize Sâbit tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti ve şunları ekledi: (Üsâme) dedi ki: Ben Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Şaban ayında oruç tuttuğu kadar bir başka ayda oruç tuttuğunu görmedim. Bundan dolayı: Ey Allah'ın Rasulü! Şaban ayında tuttuğun oruç kadar başka aylarda oruç tutmadığını gördüm deyince, şöyle buyurdu: ***"O, Receb ile Ramazan arasında olan ve insanların kendisinden gafil oldukları bir aydır. Bu ay, amellerin âlemlerin Rabbine yükseltildiği aydır. Bu sebeple ben, amelimin oruçlu olduğum halde yükseltilmesini severim."***

٣٢٤٨- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ مَرْيَمَ، قَالَ: أَنَا نَافِعٌ، عَنْ يَزِيدَ، يَعْنِي يَزِيدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ أُسَامَةَ، أَنَّ ابْنَ الْهَادِ حَدَّثَهُ، أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَهُ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ: مَا كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصُومُ فِي شَهْرٍ، مَا كَانَ يَصُومُ فِي شَعْبَانَ، كَانَ يَصُومُهُ كُلَّهُ إِلَّا قَلِيلاً، بَلْ كَانَ يَصُومُهُ كُلَّهُ.

351 Tirnmizi, Savm, 44; İbn Mâce, Sıyâm, 42.

3248- … Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet ettti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Şaban ayında tuttuğu oruç kadar başka ayda oruç tutmazdı. O, çok azı dışında bu ayın tümünü oruçlu geçirirdi. Hatta (istisnasız) tamamını oruçlu geçirirdi.[352]

٣٢٤٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ، قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، قَالَ: حَدَّثَتْنِي عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ لاَ يَصُومُ مِنَ السَّنَةِ أَكْثَرَ مِنْ صِيَامِهِ فِي شَعْبَانَ، فَإِنَّهُ كَانَ يَصُومُهُ كُلَّهُ.

3249- … Yahya'dan, o Ebu Seleme'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Âişe *radıyallahu anhâ*'nın bana tahdis ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Şaban ayında oruç tuttuğundan daha çok sene boyunca (bir başka ayda) oruç tutmazdı. O Şaban ayının tamamını oruçlu geçirirdi.[353]

٣٢٥٠- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا بِشْرٌ، عَنِ الْاَوْزَاعِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ، قَالَ: حَدَّثَتْنِي عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، فَذَكَرَ مِثْلَهُ

3250- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Bişr, el-Evzâî'den bildirdi. O dedi ki: Bana Yahya tahdis edip dedi ki: Bana Ebu Seleme tahdis edip: Bana Âişe *radıyallahu anhâ* tahdis etti dedi, hadisi aynen zikretti.

٣٢٥١- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَمِّي، قَالَ: ثَنَا أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ اللَّيْثِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ «أَبِي سَلَمَةَ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنْ صِيَامِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: كَانَ يَصُومُ حَتَّى نَقُولَ لاَ يُفْطِرُ، وَيُفْطِرُ حَتَّى نَقُولَ لاَ يَصُومُ، وَكَانَ يَصُومُ شَعْبَانَ، أَوْ عَامَّةَ شَعْبَانَ.

3251- … Ebu Seleme dedi ki: Âişe *radıyallahu anhâ*'ya Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in orucu hakkında soru sordum. O şöyle dedi: Biz, artık oruca ara vermeyecek diyene kadar oruç tutmaya devam ederdi. Bir daha

---

352 Ebu Davud, Savm, 59; Tirmizî, Savm, 37.
353 3248 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

oruç tutmayacak diyene kadar da oruç tutmazdı. O, Şaban ayını ya da Şaban ayının tamamını oruçlu geçirirdi."[354]

٣٢٥٢- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ الرِّشْكُ، عَنْ مُعَاذَةَ الْعَدَوِيَّةِ قَالَتْ: سُئِلَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: أَكَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصُومُ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ؟ قَالَتْ: نَعَمْ. فَقِيلَ لَهَا: مِنْ أَيِّهِ. قَالَتْ: مَا كَانَ يُبَالِي مِنْ أَيِّ الشَّهْرِ صَامَهَا.

3252- … Muâze el-Adevîyye dedi ki: Âişe *radıyallahu anhâ*'ya: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* her ayın üç gününde oruç tutar mıydı? diye soruldu. O: Evet, dedi. Ona: Hangi günlerinde? sorulunca, o: Oruçla geçirdiği bu günlerin, ayın hangi günleri olduğuna aldırmazdı, dedi.

***

Şaban ayının tamamını oruçla geçirmekte bir sakınca yoktur diyenler şöyle der: İşte bu rivayetler, Şaban ayının tamamını oruçla geçirmenin bir sakıncası olmadığına delildir.

Öncekilerin bunlara karşı olan delillerinden birisi de şudur: Bu rivayetler, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in fiili uygulamasını bildirmektedir. Ancak yasağın bulunduğu bundan önceki rivayetler, onun ne dediğini haber vermektedir. Bundan dolayı bu husustaki her iki hadisin sahih bir şekilde anlaşılması gerekmektedir.

Buna göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığını onun için mubah olan bir fiil olarak değerlendirmeli, onun yasakladığını da başkası için yasak olarak değerlendirmelidir. Bu şekilde, bu hususta ondan başkasının hükmü, kendisinin hükmünden farklı olur. Böylelikle, her iki anlamdaki hadisler sahih olur (doğru anlaşılmış olur) ve birbirleriyle çelişmez.

Bu hususta onlara karşı delillerden birisi de şudur: Üsâme'nin Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiği (3247 no'lu) hadiste, Şaban hakkında şöyle buyurduğu belirtilmektedir: ***"Bu, insanların oruçla geçirmekten gaflete düştükleri bir aydır."***[355]

354 Ebu Davud, Savm, 59.
355 Nesâî, Sıyâm, 70; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 201.

İşte bu, onların o ayda oruç tutmalarının, tutmamalarından daha faziletli olduğuna delildir.

Nitekim Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, söylediğimiz bu hususa delil olacak rivayetler de gelmiştir.

٣٢٥٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: ثَنَا صَدَقَةُ بْنُ مُوسَى عَنْ ثَابِت عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَفْضَلُ الصِّيَامِ بَعْدَ رَمَضَانَ شَعْبَانُ».

3253- … Sâbit'ten, onun Enes'ten rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Ramazandan sonraki en faziletli oruç, Şaban (ayında tutulan)dır"*** buyurmuştur.

٣٢٥٤- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ صَالِحِ اَلْأَزْدِيُّ قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ عَنْ صَدَقَةَ بْنِ مُوسَى عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: سُئِلَ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ الصَّوْمِ أَفْضَلُ؟ يَعْنِي بَعْدَ رَمَضَانَ قَالَ: «صَوْمُ شَعْبَانَ تَعْظِيمًا لِرَمَضَانَ».

3254- … Sâbit'ten, o Enes *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e: Hangi oruç daha faziletlidir? diye soruldu -soran Ramazandan sonrasını kastediyordu.- Allah Rasulü: ***"Ramazanı tazim etmek için Şaban (ayında tutulan) orucudur"*** buyurdu.[356]

٣٢٥٥- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ مُحَمَّدٍ التَّيْمِيُّ قَالَ: أَنَا حَمَّادٌ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ الشِّخِّيرِ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِرَجُلٍ: «هَلْ صُمْتَ مِنْ سَرَرِ شَعْبَانَ»؟ قَالَ: لاَ. قَالَ: «فَإِذَا أَفْطَرْتَ رَمَضَانَ فَصُمْ يَوْمَيْنِ».

356 Tirmizî, Zekât, 28.

3255- … Sâbit'ten, o Mutarrif b. Abdullah b. eş-Şıhhîr'den, o İmrân b. Husayn'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir adama: ***"Sen Şaban ayının geceleyin ayın görülmediği günlerinde oruç tuttun mu?"*** diye sordu. Adam: Hayır deyince, Allah Rasulü: ***"Ramazan orucunu bitirdikten sonra iki gün oruç tut"*** buyurdu.[357]

٣٢٥٦- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ قَالَ: أَنَا حَمَّادٌ عَنِ الْجُرَيْرِيِّ عَنْ أَبِي الْعَلَاءِ عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللهِ هُوَ ابْنُ الشِّخِّيرِ عَنْ عِمْرَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: «صُمْ يَوْمًا».

3256- … Ebu'l-Alâ'dan, o Mutarrif b. Abdullah b. eş-Şıhhîr'den, o İmrân *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen nakletmiş ancak: ***"Bir gün oruç tut"*** demiştir.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu günler, Şaban ayının son günlerindedir. İşte bu rivayetlerde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ümmetine verdiği emrin, fiili ile uyuştuğunu görmekteyiz. Yine bu hususta ondan şu rivayetler de nakledilmiştir:

٣٢٥٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا هِشَامُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تَقَدَّمُوا رَمَضَانَ بِصَوْمِ يَوْمٍ وَلَا يَوْمَيْنِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ رَجُلٌ كَانَ يَصُومُ صِيَامًا فَلْيَصُمْهُ».

3257- … Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Ramazan ayından bir ve iki gün önce oruç tutmayın. Ancak bir kişinin oruç tutmakta olduğu günlere denk gelirse o gün oruç tutsun."***[358]

---

357 Buhârî, Savm, 62; Müslim, Sıyâm, 199, 201; Ebu Davud, Savm, 8; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 428, 443, 444.

358 Hadis çeşitli yollarla ve senetlerle rivayet edilmiştir: Buhârî, Savm, 14; Müslim, Sıyâm, 21; Ebu Davud, Savm, 7, 11; Tirmizî, Savm, 2, 4, 38; Nesâî, Sıyâm, 13, 31, 32, 38; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 321, II, 234; IV, 314.

٣٢٥٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3258- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Müslim b. İbrahim tahdis edip dedi ki: Bize Hişâm tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٢٥٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

3259- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize Hişâm, Muhammed b. Amr'dan tahdis etti. O Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre'den hadisi aynen zikretti.

٣٢٦٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ: سَمِعْتُ الْأَوْزَاعِيَّ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3260- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Amr b. Ebi Seleme tahdis edip dedi ki: el-Evzâî'yi şöyle derken dinledim: Bana Yahya b. Ebi Kesîr tahdis edip dedi ki: Bana Ebu Seleme, Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan tahdis etti. O Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

٣٢٦١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ قَالَ: ثَنَا حُسَيْنٌ الْمُعَلِّمُ وَهِشَامُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَنْ يَحْيَى فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3261- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize Hüseyn el-Muallim ile Hişâm b. Ebi Abdullah, Yahya'dan tahdis ettiler. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٢٦٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا الْوُحَاظِيُّ يَعْنِي يَحْيَى بْنَ صَالِحٍ قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ

ابْنُ بِلَالٍ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3262- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize el-Vuhâzî -yani Yahya b. Salih- tahdis edip dedi ki: Bize Süleyman b. Bilal tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Amr, Ebu Seleme'den tahdis etti. O Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

٣٢٦٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3263- Bize Ali b. Ma'bed tahdis edip dedi ki: Bize Abdulvehhâb tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Amr tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Bunun, sizden birinizin oruç tutmakta olduğu bir güne denk gelmesi hali müstesnadır. O gün oruç tutsun"*** sözü, birinci görüş sahiplerinin dediklerinin reddedileceğine ve Şaban ayının yarısından sonra Ramazan ayına kadar olan sürede oruç tutma hükmünün, senenin diğer zamanlarında orucun mubah olduğu gibi aynı hükümde olduğuna delilidir.

Sözünü ettiğimiz bu hususun sabit olması, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu bölümün baş taraflarında zikretmiş olduğumuz Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın (3257 no'lu) hadisinde yer alan yasağının, ancak Ramazan ayında oruç tutacak olanlara karşı bir şefkatten ileri geldiğine, bunun dışında bir başka maksadın gözetilmediğine delildir.

Biz de aynı şekilde Ramazanın yaklaştığı günlerde oruç tutan kimseye, eğer Ramazan orucunu tutmasına engel teşkil edecek şekilde zayıflayacaksa, Ramazan orucuna başlayıncaya kadar oruç tutmamasını emrederiz. Çünkü Ramazan orucunu tutmak, tutmakla yükümlü olmadığı bir başka oruç tutmaktan daha önceliklidir.

İşte sözünü ettiğimiz hadisin yorumlanması gereken anlam budur. Böylelikle başka hadisler bununla çelişmemiş olur.

Aynı şekilde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den Abdullah b. Amr'a verdiği rivayet edilen emrinde de buna delil vardır:

٣٢٦٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَوْسٍ رَجُلٍ مِنْ ثَقِيفٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَحَبُّ الصِّيَامِ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ صِيَامُ دَاوُدَ كَانَ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا».

3264- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Amr b. Dinar'dan tahdis etti. O Sakîf'ten bir adam olan Amr b. Evs'den, o Abdullah b. Amr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Aziz ve Celil olan Allah'ın en sevdiği oruç Davud'un orucudur. O bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı."***[359]

٣٢٦٥- حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ إِدْرِيسَ قَالَ: ثَنَا آدَمُ. ح

3265- Bize Bekr b. İdris tahdis edip dedi ki: Bize Âdem tahdis etti, H.

٣٢٦٦- وَحَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ قَالاَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ زِيَادِ بْنِ أَبِي الْفَيَّاضِ قَالَ: سَمِعْتُ عِيَاضًا قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرٍو يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3266- Bize İbn Merzûk da tahdis edip dedi ki: Bize Ravh (Âdem ile) tahdis edip dediler ki: Bize Şu'be, Ziyad b. Ebi'l-Feyyâz'dan tahdis etti. O dedi ki: Ben Iyâz'ı şöyle derken dinledim: Ben Abdullah b. Amr'ı Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını tahdis ederken dinledim.

٣٢٦٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ وَعَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالاَ ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ قَالَ: ثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ:

359 Hadis çeşitli yol ve senetlerle rivayet edilmiştir: Buhârî, Savm, 56, Enbiyâ, 37; Müslim, Sıyâm, 181, 185… Ebu Davud, Savm, 53; Nesâî, Sıyâm, 75, 76; İbn Mâce, Sıyâm, 31; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 158, 200…

أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ أَنَّ عَمْرَو بْنَ أَوْسٍ أَخْبَرَهُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَحَبُّ الصِّيَامِ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ صِيَامُ دَاوُدَ وَكَانَ يَصُومُ نِصْفَ الدَّهْرِ».

3267- … Abdullah b. Amr'dan rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Aziz ve Celil olan Allah'ın en sevdiği oruç Davud'un orucudur. O, senenin yarısında oruç tutardı."***

٣٢٦٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ يَعْنِي إِبْرَاهِيمَ قَالَ ثَنَا عَفَّانَ قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ قَالَ: ثَنَا ثَابِتٌ عَنْ شُعَيْبِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ أَنَّهُ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعْنِي فَسَأَلَهُ عَنِ الصِّيَامِ فَقَالَ لَهُ: «صُمْ يَوْمًا وَلَك عَشَرَةُ أَيَّامٍ». قَالَ: زِدْنِي يَا رَسُولَ فَإِنَّ بِي قُوَّةً. قَالَ: «صُمْ يَوْمَيْنِ وَلَك تِسْعَةُ أَيَّامٍ» قَالَ: زِدْنِي يَا رَسُولَ اللهِ فَإِنَّ بِي قُوَّةً. قَالَ: «صُمْ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ وَلَك ثَمَانِيَةُ أَيَّامٍ»

3268- … Bize Hammâd b. Seleme tahdis edip dedi ki: Bize Sâbit, Şuayb b. Abdullah b. Amr'dan, onun Abdullah b. Amr b. el-Âs'dan rivayet ettiğine göre, Abdullah, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gidip oruç tutmaya dair soru sormuştu. Allah Rasulü ona: ***"Bir gün oruç tut, senin lehine on gün (sevap) verilir"*** dedi. Amr: Ey Allah'ın Rasulü! Bana fazlasını söyle, çünkü benim gücüm yeter deyince, Allah Rasulü: ***"İki gün oruç tut, sana (diğer) dokuz günün (sevabı) verilir"*** dedi. Amr: Bana fazlasını söyle ey Allah'ın Rasulü! Çünkü benim gücüm var, dedi. Allah Rasulü: ***"Üç gün oruç tut, sana (diğer) sekiz gün(ün sevabı) verilir"*** dedi.[360]

360 Burada anlatılanların daha iyi anlaşılması için hadisin Nesâî'deki iki rivayetini kaydetmek istiyoruz: … Abdullah b. Amr dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e (oruç tutmak istediğimden) söz ettim. O şöyle dedi: ***"Her on günde bir gün oruç tut, sana geri kalan dokuz günün de sevabı verilir."*** Ben: Bundan daha fazlasına gücüm yeter, dedim. O: ***"Her dokuz günde bir gün oruç tut, sana geri kalan sekiz günün sevabı verilecektir"*** dedi. Ben: Bundan daha fazlasına gücüm yeter, dedim. O: ***"Her sekiz günde bir gün oruç tut ve geri kalan yedi günün sevabı da sana verilir"*** dedi. Ben: Bundan daha fazlasına gücüm yeter, dedim. O da bana aynı minval üzere cevap verdi ve sonunda: ***"Bir gün oruç tut, bir gün tutma"*** *dedi* (Nesâî, Sıyâm, 77, 2397 no'lu hadis).
Nesâî'nin, Tahâvî ile birlikte Hammâd b. Seleme'den ortak senetle rivayet ettiği hadisin tercümesi de şu şekildedir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana: ***"Bir gün oruç tut, sana***

٣٢٦٩- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ قَالَ: ثَنَا حُسَيْنٌ الْمُعَلِّمُ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ مِنْ حَسْبِكَ أَنْ تَصُومَ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلاَثَةَ أَيَّامٍ بِكُلِّ حَسَنَةٍ عَشْرَةُ أَمْثَالِهَا فَذَلِكَ صَوْمُ الدَّهْرِ كُلِّهِ». فَشَدَدْتُ عَلَى نَفْسِي فَشَدَّدَ عَلَيَّ. فَقُلْتُ: إِنِّي أُطِيقُ غَيْرَ ذَلِكَ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ. فَقَالَ: «صُمْ صَوْمَ نَبِيِّ اللهِ دَاوُدَ». قُلْتُ: وَمَا صَوْمُ دَاوُدَ نَبِيِّ اللهِ. قَالَ: «نِصْفَ الدَّهْرِ».

3269- ... Yahya b. Ebi Kesîr'den, o Ebu Seleme'den, o Abdullah b. Amr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana şöyle dedi: ***"Her aydan üç gün oruç tutman sana yeter. Çünkü her bir haseneye on misliyle karşılık verir. Bu da, senenin tümünde oruç tutmak demektir."*** Ancak ben işi kendi aleyhime sıkı tutunca benim aleyhime iş ağırlaştırıldı. Bundan daha başkasına gücüm yetiyor, bundan daha fazlasına gücüm yetiyor deyince, Allah Rasulü***: "O halde Allah'ın nebisi Davud'un orucunu tut"*** dedi. Ben: Allah'ın nebisi Davud'un orucu ne demektir? sordum. Allah Rasulü: ***"Senenin yarısı(nda oruç tutmak) demektir"*** buyurdu.

٣٢٧٠- حَدَّثَنَا يُونُس قَالَ: ثَنَا بِشْرٌ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3270- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Bişr, el-Evzâî'den tahdis etti. O: Bana Yahya tahdis etti, deyip hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٢٧١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي حَفْصَةَ قَالَ: ثَنَا ابْنُ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ وَأَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: بَلَغَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنِّي أَقُولُ: لَأَصُومَنَّ الدَّهْرَ، فَقَالَ: «صُمْ ثَلَاثَةَ

on günün sevabı verilecektir" dedi. Ben: Daha daha fazlasını söyle, dedim. O: ***"İki gün oruç tut, sana dokuz günün sevabı verilir"*** dedi. Ben: Daha fazlasını söyle, dedim. ***"Üç gün oruç tut, sana sekiz günün sevabı verilir"*** dedi. Ravilerden Sâbit dedi ki: Ben bunu Mutarrif'e zikredince, o şöyle dedi: Gördüğüm kadarıyla ameli artırdıkça sevabı eksilir (Nesâî, Sıyâm, 77, hadis no: 2397). (Çeviren).

أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ». قُلْتُ: فَإِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ. قَالَ: «صُمْ يَوْمًا وَأَفْطِرْ يَوْمَيْنِ». قُلْت: فَإِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ. قَالَ: «فَصُمْ يَوْمًا وَأَفْطِرْ يَوْمًا فَذَلِكَ صَوْمُ دَاوُدَ وَهُوَ أَعْدَلُ الصِّيَامِ».

3271- … Said b. el-Müseyyeb'den ve Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan, ikisi Abdullah b. Amr'dan, onun şöyle dediğini rivayet ettiler: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e benim: Andolsun, senenin tümünde oruç tutacağım şeklindeki sözüm ulaşınca, o: ***"Her ay üç gün oruç tut"*** dedi. Ben: Bundan daha fazlasına gücüm yeter deyince, o: ***"Bir gün oruç tut, iki gün tutma"*** dedi. Ben: Bundan fazlasına gücüm yeter, dedim. O: ***"O halde bir gün oruç tut, bir gün tutma. İşte bu, Davud'un orucudur ve orucun en üstün şeklidir"*** dedi.

٣٢٧٢- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ وَابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالاَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ سَعِيدًا أَخْبَرَهُ وَأَبَا سَلَمَةَ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرٍو قَالَ: أَخْبَرَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

3272- … İbn Şihâb'dan rivayete göre, Said ile Ebu Seleme ona şunu bildirmişlerdir: Abdullah b. Amr: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e (benim oruç tutmak ile ilgili söylediklerim) haber verildi deyip hadisi aynen zikretti.

٣٢٧٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ وَفَهْدٌ قَالاَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ الْهَادِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3273- … Muhammed b. İbrahim'den, o Ebu Seleme'den, o Abdullah b. Amr'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٣٢٧٤- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ وَرَوْحٌ قَالاَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ هِلاَلٍ أَوْ هِلاَلِ بْنِ طَلْحَةَ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرٍو يَقُولُ: قَالَ

لِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَا عَبْدَ اللهِ صُمْ ثَلاَثَةَ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا». قُلْتُ: إِنِّي أُطِيقُ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ. قَالَ: «صُمْ صَوْمَ دَاوُدَ كَانَ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا».

3274- … Said b. İbrahim'den, o Talha b. Hilâl'den ya da Hilâl b. Talha'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Amr'ı şöyle derken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana şöyle dedi: ***"Ey Abdullah! Her aydan üç gün oruç tut. Çünkü Allah Teala: 'Kim bir hasene ile gelirse ona on misli verilir'*** (el-En'am, 6/16) ***buyurdu."*** Ben: Benim bundan fazlasına gücüm yeter deyince, o: ***"Davud orucu tut. O, bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı"*** dedi.

٣٢٧٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْمُخْتَارِ قَالَ: ثَنَا خَالِدٌ الْحَذَّاءُ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو قِلاَبَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو الْمَلِيحِ قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ أَبِيك زَيْدِ بْنِ عَمْرٍو عَلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ فَحَدَّثَنَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذُكِرَ لَهُ صَوْمَهُ قَالَ: فَدَخَلَ عَلَيَّ فَأَلْقَيْتُ لَهُ وِسَادَةً مِنْ أُدْمٍ حَشْوُهُ لِيفٌ فَجَلَسَ عَلَى الارْضِ وَقَالَ لِي: «إِنَّمَا يَكْفِيكَ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلاثَةُ أَيَّامٍ». قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، قَالَ: «فَخَمْسَةُ أَيَّامٍ» قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ ،قَالَ: «فَسَبْعَةُ أَيَّامٍ». قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، قَالَ: «فَتِسْعَةُ أَيَّامٍ». قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، قَالَ: «فَأَحَدَ عَشَرَ يَوْمًا». قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، – قَالَ: أَظُنُّهُ– قَالَ: «ثَلاثَةَ عَشَرَ يَوْمًا». قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، قَالَ: «لاَ صِيَامَ فَوْقَ صِيَامِ دَاوُدَ شَطْرَ الدَّهْرِ صِيَامُ يَوْمٍ وَإِفْطَارُ يَوْمٍ».

3275- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Muallâ b. Esed tahdis edip dedi ki: Bize Abdulaziz b. el-Muhtâr tahdis edip dedi ki: Bize Halid el-Hazzâ tahdis edip dedi ki: Bana Ebu Kılâbe tahdis edip dedi ki: Bana Ebu'l-Melîh tahdis edip dedi ki: Babam Zeyd b. Amr ile birlikte Abdullah b. Amr b. el-As'ın huzuruna girdim. Bize kendisinin tuttuğu orucun Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e söylendiğini haber verdi. (Amr) dedi ki: Allah Rasulü yanıma geldi. Ben de ona içi lifle doldurulmuş, yüzü köseleden olan bir yastık koydum. Fakat o, yere oturup bana: ***"Her aydan üç gün oruç tutman***

sana yeter" dedi. Ben: Ey Allah'ın Rasulü!.. deyince, o: ***"O halde beş gün"*** dedi. Ben: Ey Allah'ın Rasulü! deyince, o: ***"O halde yedi gün"*** dedi. Ben: Ey Allah'ın Rasulü! deyince, o: ***"O halde dokuz gün"*** dedi. Ben: Ey Allah'ın Rasulü! dedim. O: ***"O halde onbir gün"*** dedi. Ben: Ey Allah'ın Rasulü! dedim. (Amr) dedi ki: Zannederim: ***"(O halde) onüç gün"*** dedi. Ben: Ey Allah'ın Rasulü! deyince, o: ***"Davud'un orucu üzerine oruç yoktur. Bu da senenin yarısıdır. Bir gün oruç tutup bir gün oruç tutmamaktır"*** dedi.

٣٢٧٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَجَاءٍ قَالَ: ثَنَا زَائِدَةُ بْنُ قُدَامَةَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ «عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كَيْفَ تَصُومُ»؟ قُلْتُ: أَصُومُ فَلاَ أُفْطِرُ. قَالَ: «صُمْ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ». قُلْتُ: إِنِّي أَقْوَى مِنْ ذَلِكَ؟ قَالَ: فَلَمْ يَزَلْ يُنَاقِصُنِي وَأُنَاقِصُهُ حَتَّى قَالَ: «فَصُمْ أَحَبَّ الصِّيَامِ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ صَوْمَ دَاوُدَ، صَوْمَ يَوْمٍ وَإِفْطَارَ يَوْمٍ».

3276- … Ata b. es-Sâib'den, o babasından, o Abdullah b. Amr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Nasıl oruç tutuyorsun?"*** diye sordu. Ben: Ara vermeden oruç tutuyorum deyince, şöyle dedi: ***"Her aydan üç gün oruç tut."*** Ben: Bundan daha fazlasına gücüm yeter, dedim. (Amr) dedi ki: O bana daha fazlasını söyledikçe, ben daha da artırmasını istiyordum. Nihayet: ***"O halde Aziz ve Celil olan Allah'ın en sevdiği oruç olan ve bir gün oruç tutup bir gün tutmamak şeklindeki Davud'un orucunu tut"*** dedi.

٣٢٧٧- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ قَادِمٍ قَالَ: ثَنَا مِسْعَرٌ عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ عَنْ أَبِي الْعَاصِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَلَمْ أُنَبَّأْ أَنَّك تَصُومُ الدَّهْرَ وَتَقُومُ اللَّيْلَ»؟ قَالَ: قُلْتُ إِنِّي أَقْوَى قَالَ: «إِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ نَفِهَتْ لَهُ النَّفْسُ وَهَجَمَتْ لَهُ الْعَيْنُ». قَالَ: قُلْتُ: إِنِّي أَقْوَى. قَالَ: «فَصُمْ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ». قَالَ: قُلْتُ: إِنِّي أَقْوَى. قَالَ: «فَصُمْ صَوْمَ أَخِي دَاوُدَ كَانَ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا وَلَا يَفِرُّ إِذَا لاقَى».

3277- … Habîb b. Ebi Sâbit'ten, o Ebu'l-As'dan, o Abdullah b. Amr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Bana, senin sene boyu oruç tuttuğun, gece hep namaz kıldığın haberi ulaşmadı mı (sanıyorsun)?"*** dedi. (Abdullah) dedi ki: Ben oldukça güçlüyüm, dedim. O: ***"Bundan dolayı nefsin yorulur, takatsiz kalırsın, gözlerin de çukurlarına gömülür"*** dedi. (Abdullah) dedi ki: Ben oldukça güçlüyüm, dedim. O: ***"O halde her aydan üç gün oruç tut"*** dedi. Ben: Benim gücüm daha fazlasına yeter, dedim. O: ***"O halde kardeşim Davud'un orucunu tut. O bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı. Düşmanla karşılaştığında da kaçmazdı"*** dedi.[361]

٣٢٧٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ رَجُلاً مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ وَكَانَ شَاعِرًا وَكَانَ لاَ يُتَّهَمُ فِي الْحَدِيثِ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرٍو فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

3278- … Habîb b. Ebi Sâbit dedi ki: Ben Mekke ahalisinden şair bir adam olan ve hadis konusunda da itham edilmeyen Ebu'l-Abbas'ı dinledim. O: Abdullah b. Amr'ı dinledim deyip hadisi aynen zikretti.

٣٢٧٩- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ قَالَ: ثَنَا شُرَيْحٌ قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: أَنَا حُصَيْنٌ وَمُغِيرَةُ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو «أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهُ: «صُمْ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلاَثَةَ أَيَّامٍ». ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

3279- … Mücahid'den, o Abdullah b. Amr'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona: ***"Her aydan üç gün oruç tut"*** dedi, sonra hadisi aynen zikretti.

٣٢٨٠- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ قَالَ: سَمِعْتُ غَيْلاَنَ بْنَ جَرِيرٍ يُحَدِّثُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَعْبَدٍ الزِّمَّانِيِّ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

361 Buhârî, Savm, 59, Enbiyâ, 37; Müslim, Sıyâm, 188; Nesâî, Sıyâm, 78.

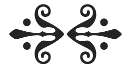
وَسَلَّمَ عَمَّنْ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا. قَالَ: «ذَاكَ صَوْمُ دَاوُدَ». قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ فَكَيْفَ مَنْ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمَيْنِ. قَالَ: «وَدِدْت أَنِّي طُوِّقْتَ عَلَى ذَلِكَ».

3280- … Abdullah b. Ma'bed ez-Zimmânî'den, o Ebu Katâde'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir gün oruç tutup bir gün tutmayanın durumu hakkında soru soruldu. ***"Bu, Davud'un orucudur"*** dedi. Soran kişi: Ey Allah'ın Rasulü! Bir gün oruç tutup iki gün oruç tutmayan kimsenin durumu nasıldır? diye sordu. Allah Rasulü: ***"Buna (ümmetimin) güç yetirmeyi (yetirmesini) arzu ederdim"*** dedi.[362]

***

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu mütevatir rivayetlerde senenin diğer günleri arasında bir gün oruç tutup bir gün tutmamayı mubah kılması, Şaban ayının yarısından sonra oruç tutmanın da, Abdullah b. Amr'a oruç tutmayı mubah kıldığı süre içerisine girdiğine delildir.

Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

362 Müslim, Sıyâm, 196; Ebu Davud, Savm, 53; İbn Mâce, Sıyâm, 31; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 311.

١٠- بَابُ الْقُبْلَةِ لِلصَّائِمِ

10- ORUÇLU KİŞİNİN (EŞİNİ) ÖPMESİ

٣٢٨١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ زَيْدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ أَبِي يَزِيدَ الضَّبِّيِّ عَنْ مَيْمُونَةَ بِنْتِ سَعْدٍ قَالَتْ: سُئِلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْقُبْلَةِ لِلصَّائِمِ فَقَالَ: «أَفْطَرَا جَمِيعًا».

3281- … Ebu Yezid ed-Dabbî'den, o Meymûne bint Sa'd'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e oruçlunun öpmesine dair soru soruldu. O: ***"Hepsinin orucu bozuldu"*** dedi.[363]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları bu kanaati benimsemiş, erkeğin, oruçlu iken eşini öpme imkânı yoktur. Öpecek olursa orucu bozulur, demiş ve bu konuda şunu delil göstermiştir:

٣٢٨٢- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي أُسَامَةَ: أَحَدَّثَكُمْ عُمَرُ بْنُ حَمْزَةَ؟ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ عُمَرُ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَنَامِ فَرَأَيْتُهُ لَا يَنْظُرُنِي فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ

363 İbn Mâce, Sıyâm, 19.

اللهِ مَا شَأْنِي؟ قَالَ: «أَلَسْتَ الَّذِي تُقَبِّلُ وَأَنْتَ صَائِمٌ؟» فَقُلْتُ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ إِنِّي لَا أُقَبِّلُ بَعْدَ هَذَا وَأَنَا صَائِمٌ. فَأَقَرَّ بِهِ، ثُمَّ قَالَ: «نَعَمْ».

3282- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî tahdis edip dedi ki: Ebu Üsâme'ye: Size Ömer b. Hamza'dan hadis nakledeyim mi? dedim. (Ömer) dedi ki: Bana Salim, İbn Ömer *radıyallahu anhumâ*'dan haber verip dedi ki: Ömer şöyle dedi: Rüyamda Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i gördüm. Bana bakmadığını gördüm. Bunun üzerine: Ey Allah'ın Rasulü! Ben ne yaptım? deyince: ***"Oruçlu olduğun halde (eşini) öpen sen değil misin?"*** dedi. Ben de: Seni hak ile gönderene yemin ederim ki, bundan sonra oruçlu olduğum halde öpmeyeceğim dedim. Buna çok sevindi, sonra: ***"İyi"*** dedi.

***

Yine bu konuda Abdullah b. Mesud *radıyallahu anh*'dan gelen rivayeti de delil göstermişlerdir:

٣٢٨٣- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ هِلَالِ بْنِ يَسَافٍ عَنْ هَانِئٍ وَكَانَ يُسَمَّى الْهِزْهَازَ قَالَ: سُئِلَ عَبْدُ اللهِ عَنِ الْقُبْلَةِ لِلصَّائِمِ فَقَالَ: يَقْضِي يَوْمًا آخَرَ.

3283- … Hilâl b. Yesâf'dan, o Hânî'den -ki el-Hezhâz diye anılırdı- onun şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah'a oruçlunun öpmesi hakkında soru soruldu. O: "Bir başka gün kazasını yapar" dedi.

٣٢٨٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ هِلَالٍ عَنِ الْهِزْهَازِ عَنْ عَبْدِ اللهِ مِثْلَهُ.

3284- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Müemmel tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Mansûr'dan tahdis etti, o Hilâl'den, o el-Hezhâz'dan, o Abdullah'tan aynısını rivayet etti.

***

Yine bu konuda Ömer *radıyallahu anh*'ın şu sözünü de delil göstermişlerdir:

٣٢٨٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ عَنِ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّ عُمَرَ كَانَ يَنْهَى عَنِ الْقُبْلَةِ لِلصَّائِمِ.

3285- … İbn Ebi Zi'b'den, o ez-Zührî'den, onun Said b. el-Müseyyeb'den rivayet ettiğine göre, Ömer, oruçlu kimsenin öpmesini yasaklıyordu.

٣٢٨٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ زَاذَانَ قَالَ: قَالَ عُمَرُ: لِأَنْ أَعَضَّ عَلَى جَمْرَةٍ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُقَبِّلَ وَأَنَا صَائِمٌ.

3286- … İmrân b. Müslim'den, o Zâzân'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ömer dedi ki: Bir kor ateşi ağzıma alıp ısırmak, bana oruçlu iken öpmekten daha hoş gelir.

***

Yine Said b. el-Müseyyeb'den nakledilen şu rivayeti de delil göstermişlerdir:

٣٢٨٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ أَعْيَنَ عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ فِي الرَّجُلِ يُقَبِّلُ اِمْرَأَتَهُ وَهُوَ صَائِمٌ فَقَالَ: يَنْقُضُ صَوْمُهُ.

3287- … Abdulkerim'den, o Said b. el-Müseyyeb'den, onun, oruçlu iken eşini öpen adam hakkında: Orucu bozulur, dediğini rivayet etti.

***

Bu konuda başkaları, onlara muhalefet etmiş ve oruç tutan için yasak olan başka hallere götüreceğinden korkmaması şartıyla oruç tutan kimsenin öpmesinde bir sakınca görmemişlerdir.

Birinci görüş sahiplerinin bunlara karşı getirdikleri delillere cevap olmak üzere, bunların gösterdikleri deliller arasında şu da vardır: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den oruç tutan kimsenin eşini öpmesinin mubah oldu-

ğuna dair nakledilen rivayetler Meymûne bint Sa'd'ın rivayet ettiği hadisten daha açıktır ve bunların delil olarak alınması daha uygundur. O da şudur:

٣٢٨٨- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ الْاَشَجِّ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ سَعِيدٍ الْاَنْصَارِيِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: هَشَشْتُ يَوْمًا فَقَبَّلْتُ وَأَنَا صَائِمٌ فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ: فَعَلْتُ الْيَوْمَ أَمْرًا عَظِيمًا قَبَّلْتُ وَأَنَا صَائِمٌ. فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَرَأَيْتَ لَوْ تَمَضْمَضْتَ بِمَاءٍ وَأَنْتَ صَائِمٌ؟». فَقُلْتُ: لاَ بَأْسَ بِذَلِكَ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فَفِيمَ؟».

3288- Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Şuayb b. el-Leys tahdis edip dedi ki: Bize el-Leys, Bukeyr b. Abdullah b. el-Eşec'den tahdis etti. O Abdulmelik b. Said el-Ensârî'den, o Cabir b. Abdullah'tan, o Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Ömer şöyle demiştir: Bir gün canım çekti ve oruçlu iken (eşimi) öptüm. Sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e giderek: Bugün çok büyük bir iş yaptım. Oruçlu iken (eşimi) öptüm, dedim. Rasulullah: ***"Oruçlu iken ağzını su ile çalkalasan sence ne olur?"*** diye sordu. Ben: Bunda bir sakınca yoktur deyince, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"O halde neden endişeleniyorsun ki?"*** dedi.[364]

٣٢٨٩- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا شَبَابَةُ بْنُ سَوَّارٍ قَالَ: أَنَا لَيْثُ بْنُ سَعْدٍ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3289- Bize Ali b. Ma'bed tahdis edip dedi ki: Bize Şebâbe b. Sevvâr tahdis edip dedi ki: Bize Leys b. Sa'd bildirdi. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

İşte bu, sahih isnadlı, raviler tarafından bilinen bir hadistir, hadis ravisi olarak tanınmayan bir adam olan Ebu Yezid ed-Dabbî'nin kendisinden rivayet ettiği Meymûne b. Sa'd yoluyla gelen hadis gibi değildir.

364 Ebu Davud, Savm, 33; Dârimî, Savm, 21; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 21, 52.

O halde, zikrettiğimiz bu hadise karşı böyle bir hadisin çıkarılmaması gerekir. Üstelik onun (Meymûne bint Sa'd'dan, Ebu Yezid'in) rivayet ettiği (3281 no'lu) hadisinin, Ömer'in bu hadisinin ihtiva ettiği anlamdan farklı bir anlamda olması da mümkündür.

Meymûne bint Sa'd'ın rivayet ettiği hadiste yer alan Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in cevabının, nefislerine zor sahip olan muayyen iki oruçlu hakkında sorulmuş bir soruya cevap olması ihtimali de vardır. Bundan dolayı o, bu cevabını bu iki kişi hakkında vermiş olmaktadır. Yani böyle iki kişi öpüşecek olurlarsa, bunun yanında onlara zarar verebilecek bir başka durum da ortaya çıkabilir.

İşte bu, hadisin yorumlanabileceği en uygun anlamdır. Böylelikle başka hadislerle de çelişmemiş olur.

Ömer b. Hamza'nın rivayetiyle gelen (3282 no'lu) hadise gelince; bu hadisin senedi de, hiçbir zaman zikretmiş olduğumuz Bukeyr'in (3288 no'lu) hadisi gibi değildir. Çünkü Ömer b. Hamza, üstün konumu, ilimdeki yeri ve sağlam belleyişi itibariyle Bukeyr b. Abdullah gibi değildir.

Üstelik ikisi birbirine denk olsalar dahi, Bukeyr'in hadisi bu iki hadisten öncelikli olması gereken hadistir. Çünkü bu, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in uyanıkken söylediği sözü nakletmektedir.

Öteki ise Ömer *radıyallahu anh*'a karşı delilin ortaya konulmuş olduğu bir hadistir. Ömer b. Hamza rivayetiyle gelen hadisteki ifadeler ancak Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in rüyada iken söylediği nakledilen ifadelerdir. Bu ise, (Ömer'in dışındakiler için) delil olmayacak türdendir. Buna göre delil olabilecek bir rivayet, delil olmaya elverişli olmayan rivayetten daha önceliklidir.

Diğer taraftan İbn Ömer, babasından, Ömer b. Hamza'nın naklettiği hadiste söylediklerini rivayet etmiş olmakla birlikte, babasından sonra buna muhalif açıklamalarda bulunmuştur.

٣٢٩٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ مُوَرِّقٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ الْقُبْلَةِ لِلصَّائِمِ فَأَرْخَصَ فِيهَا لِلشَّيْخِ وَكَرِهَهَا لِلشَّابِّ.

3290- … Ebu Hamza'dan, o Muverrik'den, onun da İbn Ömer'den riva-

yet ettiğine göre, İbn Ömer'e oruçlunun öpmesi hakkında soru sorulunca, o, bu hususta yaşlıya ruhsat vermiş, genç için bunu mekruh saymıştır.

***

İşte bu, onun bu hükmü, Ömer b. Hamza'nın rivayet ettiği hadisinde sözünü ettiği Ömer *radıyallahu anh*'dan naklettiği hadisten daha uygun gördüğünün delilidir.

İbn Mesud *radıyallahu anh*'ın delil olarak gösterdikleri sözüne gelince; yine ondan buna aykırı rivayet de nakledilmiştir.

٣٢٩١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ طَارِقٍ عَنْ حَكِيمِ بْنِ جَابِرٍ قَالَ: كَانَ ابْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يُبَاشِرُ امْرَأَتَهُ وَهُوَ صَائِمٌ.

3291- … Hakîm b. Cabir dedi ki: İbn Mesud *radıyallahu anh* oruçlu iken eşi ile mubaşerette bulunurdu.

***

Böylelikle bu hadis (rivayet) ile el-Hezhâz'ın Abdullah'tan naklettiği (3283 no'lu) rivayet birbirine denk olmaktadır.

Said b. el-Müseyyeb'in sözünü ettikleri orucunun bozulacağına dair (3287 no'lu) rivayetteki sözüne gelince; Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in böyle bir hali su ile ağzı çalkalamaya benzetmesi, (3288 no'lu hadisteki) Said'in sözünden daha önceliklidir.

Diğer taraftan Yüce Allah'ın izniyle bu bölümün son taraflarında kendilerinden nakilde bulunacağımız Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından bir topluluğun da bu görüşü ifade ettiğini görüyoruz.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den de, oruçlu olduğu halde (eşlerini) öptüğüne dair rivayetler mütevatir olarak gelmiştir. Bunların bir kısmı şu şekildedir:

٣٢٩٢- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ

عَنْ أَيُّوبَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ شَقِيقٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصِيبُ مِنَ الرُّءُوسِ وَهُوَ صَائِمٌ.

3292- … Abdullah b. Şakîk'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* oruçlu iken baş bölgesinden (öpmek v.s. ile) yararlanırdı.

٣٢٩٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عَيَّاشٌ الرَّقَّامُ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ أَيُّوبَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ شَقِيقٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ فَمَا دَرَيْتُ مَا هُوَ حَتَّى قِيلَ: الْقُبْلَةُ.

3293- … Eyyub dedi ki: Bize Abdullah b. Şakîk, İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, o da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti. Ancak onun (baş bölgesinin) "Bu, öpmektir" denilinceye kadar ne anlama geldiğini anlayamamıştım.

٣٢٩٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ ثَنَا الْوَهْبِيُّ هُوَ أَحْمَدُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ: ثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ «عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُقَبِّلُهَا وَهُوَ صَائِمٌ.

3294- … Zeyneb bint Ebi Seleme'den, o Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* oruçlu iken Ümmü Seleme'yi öperdi.[365]

٣٢٩٥- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ قَالَ: ثَنَا هِشَامُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3295- … Yahya'dan, o Ebu Seleme'den hadisi senediyle aynen zikretti.

365 Buhârî, Savm, 24; Müslim, Sıyâm, 62, 63; Ebu Davud, Savm, 34; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 39, 123, 234, 280.

٣٢٩٦- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّهَا قَالَتْ : قَبَّلَنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ صَائِمٌ.

3296- … Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan, o Zeyneb bint Ebi Seleme'den, o Ümmü Seleme'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* oruçlu iken beni öptü."

٣٢٩٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى قَالَ: أَنَا طَلْحَةُ بْنُ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ فَرُّوخَ قَالَ: أَتَتْ أُمَّ سَلَمَةَ اِمْرَأَةٌ فَقَالَتْ: إِنَّ زَوْجِي يُقَبِّلُنِي وَأَنَا صَائِمَةٌ. فَقَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُقَبِّلُنِي وَهُوَ صَائِمٌ وَأَنَا صَائِمَةٌ.

3297- … Abdullah b. Ferrûh dedi ki: Bir kadın Ümmü Seleme'nin yanına gelip: Ben oruçlu iken kocam beni öpüyor deyince, Ümmü Seleme: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* oruçlu olduğu halde, ben de oruçlu iken beni öperdi" dedi.

٣٢٩٨- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ الضَّرِيرُ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ مُسْلِمِ بْنِ صُبَيْحٍ عَنْ شُتَيْرِ بْنِ شَكَلٍ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَبَّلَ وَهُوَ صَائِمٌ.

3298- … Şuteyr b. Şekel'den, o Hafsa bint Ömer *radıyallahu anhâ*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber oruçlu iken (eşlerinden birisini) öpmüştür.[366]

٣٢٩٩- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ مُسْلِمٍ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3299- Bize Rabi, el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis edip

366 Müslim, Sıyâm, 73.

dedi ki: Bize Ebu Avâne, Mansûr'dan tahdis etti. O Müslim'den hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٣٠٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي أَنَّ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ أَخْبَرَهُ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُقَبِّلُهَا وَهُوَ صَائِمٌ.

3300- … Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayete göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* oruçlu iken Âişe *radıyallahu anhâ*'yı öperdi.[367]

٣٣٠١- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا مِثْلَهُ.

3301- Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi'z-Zinâd babasından tahdis etti. O Ali b. el-Hüseyn'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan aynı hadisi rivayet etti.

٣٣٠٢- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْخَزَّازُ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَرُوبَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا مِثْلَهُ.

3302- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Harun b. İsmail el-Hazzâz tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. el-Mübarek tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Ebi Kesîr, Ebu Seleme'den tahdis etti. O Arûbe b. ez-Zübeyr'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan hadisi aynı şekilde rivayet etti.

٣٣٠٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ: أَنَا سَعِيدٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا مِثْلَهُ.

367 Müslim, Sıyâm, 69, 72, 73.

3303- Bize Ali b. Ma'bed tahdis edip dedi ki: Bize Abdulvehhâb tahdis edip dedi ki: Bize Said, Hişâm b. Urve'den bildirdi. Hişâm babasından, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan hadisi aynı şekilde rivayet etti.

٣٣٠٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ عَنْ هِشَامٍ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3304- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd, Hişâm'dan tahdis edip hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٣٠٥- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنِي الْقَاسِمُ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا مِثْلَهُ وَزَادَ :وَكَانَتْ تَقُولُ: وَأَيُّكُمْ أَمْلَكُ لِإِرْبِهِ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟

3305- Bize Ali b. Ma'bed tahdis edip dedi ki: Bize Şucâ' b. el-Velîd tahdis edip dedi ki: Bize Ubeydullah b. Ömer tahdis edip dedi ki: Bana el-Kasım, Âişe *radıyallahu anhâ*'dan tahdis edip hadisi aynen nakletti. (el-Kasım ayrıca dedi ki): "Âişe *radıyallahu anhâ*: Hanginiz kendi arzusuna Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den daha çok hakim olabilir ki? dedi."[368]

٣٣٠٦- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَحْيَى الْمُزَنِيّ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ الشَّافِعِيُّ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: قُلْتُ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ: أَحَدَّثَكَ أَبُوكَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُقَبِّلُهَا وَهُوَ صَائِمٌ؟ قَالَ: فَطَأْطَأَ (أَيْ خَفَضَ) رَأْسَهُ وَاسْتَحْيَا قَلِيلاً وَسَكَتَ ثُمَّ قَالَ: نَعَمْ.

3306- Bize İsmail b. Yahya el-Müzenî tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. İdris eş-Şâfiî tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan tahdis edip dedi ki: Ben Abdurrahman b. el-Kasım'a: Baban sana Âişe *radıyallahu anhâ*'dan Rasulul-

368 Buhârî, Hayız, 5, Savm, 23; Müslim, Hayız, 2, Sıyâm, 64, 65, 66, 68; Ebu Davud, Tahâret, 106, Savm, 33; Tirmizî, Savm, 32; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 40, 42, 44…

lah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in oruçlu iken onu öptüğüne dair hadis nakletti mi? diye sordum. (Süfyan) dedi ki: (Abdurrahman) başını önüne eğdi, biraz utandı. Bir süre sustuktan sonra "*evet*" dedi.

٣٣٠٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ هُوَ ابْنُ مَيْمُونٍ الْبَغْدَادِيُّ قَالَ: ثَنَا الْوَلِيدُ هُوَ ابْنُ مُسْلِمٍ قَالَ: ثَنَا اَلْاَوْزَاعِيُّ عَنْ يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُقَبِّلُهَا وَهُوَ صَائِمٌ.

3307- … Bize el-Evzâî, Yahya'dan tahdis etti. Yahya dedi ki: Bana Ebu Seleme'nin Âişe *radıyallahu anhâ*'dan tahdis ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* oruçlu iken Âişe *radıyallahu anhâ*'yı öperdi.

٣٣٠٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ ثَنَا بِشْرٌ هُوَ ابْنُ بَكْرٍ قَالَ: ثَنَا اَلْاَوْزَاعِيُّ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3308- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Bişr b. Bekir tahdis edip dedi ki: Bize el-Evzâî tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٣٠٩- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ وَابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالاَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

3309- … İbn Şihâb dedi ki: Ebu Seleme'nin bana haber verdiğine göre, Âişe *radıyallahu anhâ* dedi ki deyip hadisi aynen zikretti.

٣٣١٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عَيَّاشٌ الرَّقَّامُ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الاَعْلَى قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: جَمَعَ لِي أَبِي أَهْلِي فِي رَمَضَانَ فَأَدْخَلَهُمْ عَلَيَّ فَدَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فَسَأَلْتُهَا عَنِ الْقُبْلَةِ يَعْنِي لِلصَّائِمِ، فَقَالَتْ: لَيْسَ بِذَلِكَ بَأْسٌ قَدْ كَانَ مَنْ هُوَ خَيْرُ النَّاسِ يُقَبِّلُ.

3310- … Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Babam, eşimi Ramazan ayında hazırlayıp yanıma getirdi. Bu sırada Âişe

radıyallahu anhâ da bulunduğum yere geldi. Ona oruçlunun öpmesi hakkında soru sordum. O: Bunda bir beis yoktur. İnsanların en hayırlısı da öperdi, dedi.

٣٣١١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَسَدٍ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُقَبِّلُ وَهُوَ صَائِمٌ.

3311- … Yahya b. Said'den, o Amre'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* oruçlu iken öperdi.

٣٣١٢- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ مَعْمَرٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ: أَرَادَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُقَبِّلَنِي، فَقُلْتُ: إِنِّي صَائِمَةٌ، فَقَالَ: «وَأَنَا صَائِمٌ». فَقَبَّلَنِي.

3312- … Talha b. Ubeydullah b. Ma'mer'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* beni öpmek istedi. Ben: Oruçluyum deyince, o: "***Ben de oruçluyum***" deyip beni öptü.

٣٣١٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا عُمَرُ بْنُ أَبِي زَائِدَةَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيِّ عَنِ الْاَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: مَا كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمْتَنِعُ مِنْ وُجُوهِنَا وَهُوَ صَائِمٌ.

3313- … Ebu İshak el-Hemdânî'den, o el-Esved'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* oruçlu iken yüzlerimizden (bizi öpmekten) kendisini uzak tutmazdı.

٣٣١٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنِ ابْنِ عَوْنٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْاَسْوَدِ قَالَ:

انْطَلَقْتُ أَنَا وَعَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْعُودٍ إِلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نَسْأَلُهَا عَنِ الْمُبَاشَرَةِ ثُمَّ خَرَجْنَا وَلَمْ نَسْأَلْهَا. فَرَجَعْنَا فَقُلْنَا: يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ أَكَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُبَاشِرُ وَهُوَ صَائِمٌ. قَالَتْ: نَعَمْ وَكَانَ أَمْلَكَكُمْ لِإِرْبِهِ.

3314- … İbrahim'den, o el-Esved'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben, Abdullah b. Mesud ile birlikte Âişe *radıyallahu anhâ*'nın yanına (oruçlu iken) mubaşeretten (tenlerin birbirine değmesinden) sormak üzere gittim. Sonra ona bunu sormadan çıkıp gittik. Sonra geri dönüp: Ey müminlerin annesi! Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* oruçlu iken mübaşerette bulunur muydu? dedik. O: Evet, ancak o, aranızda kendisine en çok hâkim olan kişiydi, dedi.[369]

***

Abdullah b. Mesud'un Âişe *radıyallahu anhâ*'ya buna dair soru sorması, onun bu konuda Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, Âişe *radıyallahu anhâ* kendisine haber verinceye kadar bir bilgi sahibi olmadığına delildir.

İşte bu da, ondan buna uygun olarak nakledilen rivayetlerin yine ondan buna muhalif olarak nakledilen rivayetlerden sonra olduğuna delildir.

٣٣١٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنِ ابْنِ عَوْنٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ وَمَسْرُوقٍ قَالَا: سَأَلْنَا عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَكَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُبَاشِرُ وَهُوَ صَائِمٌ؟ فَقَالَتْ: نَعَمْ وَلَكِنَّهُ كَانَ أَمْلَكَ لِإِرْبِهِ مِنْكُمَا أَوْ لِأَمْرِهِ. الشَّكُّ مِنْ أَبِي عَاصِمٍ.

3315- Bize İbn Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âsım, İbn Avn'dan tahdis etti. O, İbrahim'den, o el-Esved ve Mesrûk'dan, onların şöyle dediklerini rivayet etti: Âişe *radıyallahu anhâ*'ya Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* oruçlu iken mübaşerette bulunur muydu? diye sorduk. O bize: "Evet, fakat o kendi arzusuna sizden -ya da kendi işine sizden- daha çok hâkimdi" dedi. Şüphe eden Ebu Asım'dır.

369 Buhârî, Savm, 23; Müslim, Sıyâm, 68; İbn Mâce, Sıyâm, 20.

٣٣١٦- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ قَالَ: ثَنَا شُجَاعٌ عَنْ حُرَيْثِ بْنِ عَمْرٍو عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: رُبَّمَا قَبَّلَنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبَاشَرَنِي وَهُوَ صَائِمٌ وَأَمَّا أَنْتُمْ فَلاَ بَأْس بِهِ لِلشَّيْخِ الْكَبِيرِ الضَّعِيفِ».

3316- … eş-Şa'bî'den, o Mesrûk'dan, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bazen oruçlu iken beni öper, teni tenime değerdi. Sizin durumunuza gelince; güçsüz, kocamış, yaşlı için bunda bir sakınca yoktur.

٣٣١٧- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ قَالَ: ثَنَا شَيْبَانُ أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلاقَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ هُوَ الْأَوْدِيُّ قَالَ: سَأَلْنَا عَائِشَةَ عَنِ الرَّجُلِ يُقَبِّلُ وَهُوَ صَائِمٌ فَقَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُقَبِّلُ وَهُوَ صَائِمٌ.

3317- … Ziyad b. İlâka'dan, o Amr b. Meymûn el-Evdî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Âişe *radıyallahu anhâ*'ya oruçlu iken (eşini) öpen erkeğin durumu hakkında soru sorduk. O: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* oruçlu iken öperdi" dedi.

٣٣١٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَجَاءٍ قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ زِيَادٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُقَبِّلُنِي وَأَنَا صَائِمَةٌ.

3318- … Ziyad'dan, o Amr b. Meymûn'dan, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ben oruçlu iken beni öperdi.

٣٣١٩- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يَزِيدَ الْمُقْرِئُ قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ عَلِيٍّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: حَدَّثَنِي أَبُو قَيْسٍ مَوْلَى عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ قَالَ: بَعَثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ:

سَلْهَا أَكَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُقَبِّلُ وَهُوَ صَائِمٌ؟ فَإِنْ قَالَتْ: لاَ، فَقُلْ: إِنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا تُخْبِرُ النَّاسَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُقَبِّلُ وَهُوَ صَائِمٌ. فَأَتَيْتُ أُمَّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فَأَبْلَغْتُهَا السَّلامَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو وَقُلْتُ: أَكَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُقَبِّلُ وَهُوَ صَائِمٌ؟ فَقَالَتْ: لاَ، فَقُلْتُ: إِنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا تُخْبِرُ النَّاسَ أَنَّهُ كَانَ يُقَبِّلُ وَهُوَ صَائِمٌ. فَقَالَتْ: لَعَلَّهُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ يَتَمَالَكُ عَنْهَا حُبًّا، أَمَّا إِيَّايَ فَلاَ.

3319- Bize Salih b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Yezid el-Mukriî tahdis edip dedi ki: Bize Musa b. Ali tahdis edip dedi ki: Babamı şöyle derken dinledim: Bana Amr b. el-As'ın azadlısı Ebu Kays tahdis edip dedi ki: Abdullah b. Amr beni Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşi Ümmü Seleme'ye gönderdi ve: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* oruçlu iken (eşlerini) öper miydi? diye ona sor. Eğer hayır derse, sen de: Âişe *radıyallahu anhâ* insanlara Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in oruçlu iken (eşlerini) öptüğünü bildiriyor de, dedi.

(Ebu Kays diyor ki): Bunun üzerine Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'ya gittim. Ona Abdullah b. Amr'ın selamını bildirdikten sonra: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* oruçlu iken öper miydi? dedim. O: Hayır, dedi. Ben: Fakat Âişe *radıyallahu anhâ* insanlara onun oruçlu iken (eşlerini) öptüğünü bildiriyor deyince: Belki onu çok sevdiğinden dolayı kendisini tutamıyordu. Eğer beni soruyorsan, hayır, diye cevap verdi.

***

İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in oruçlu iken öptüğünü belirten bu rivayetlerin mütevatir olarak gelmiş olması, öpmenin, oruç tutanın orucunu bozmadığına delildir.

Bir kişi: Bu, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ait özelliklerden birisidir. Nitekim Âişe *radıyallahu anhâ*'nın: "Hanginiz kendisini Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den daha çok tutabilir ki?" sözüne dikkat etmez misiniz? diyecek olursa, ona şöyle cevap verilir:

Âişe *radıyallahu anhâ*'nın bu sözü, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendisinden emin olduğu kadar onun kendilerinden emin olmadığını, onların

bu konuda kendilerine güvenemeyeceklerini ifade eder. Çünkü Allah Rasulü korunmuştu.

Âişe'ye göre öpmenin orucu bozmadığının delili de bizim ondan rivayet ettiğimiz şu sözüdür: "Size gelince; güçsüz, kocamış, yaşlı için bunda bir sakınca yoktur."

O, bununla böyle bir kimsenin arzusunun tehlikesinden korkulmayacağını anlatmaktadır. Bu da, oruçlu iken öperse, başka bir şeyden korkmayıp kendisinden emin olursa, bunun ona mubah olduğuna delildir.

Diğer taraftan biz bu rivayetlerin bir kısmında ona oruçlunun öpmesine dair soru sorulunca, bu soruya cevap olmak üzere: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* oruçlu iken öperdi" dediğini de zikretttik.

Eğer Âişe *radıyallahu anhâ*'ya göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hükmü diğer insanlardan farklı olmuş olsaydı, onun Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığını bildiği fiilî uygulaması, başkasının fiili hakkında kendisine sorulan soruya cevap olmazdı.

Ramazan ayında babasının, eşini yanına getirmesi üzerine Abdullah b. Ömer ona benzeri bir durum hakkında soru sormuş, o da: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bunu yapardı" diye cevap vermiştir.

Bize göre bu, onun Abdullah b. Ömer'in daha ilerisine gitmeyeceğinden emin olmasından dolayıdır.

İşte sözünü ettiğimiz bu hususlar, Âişe *radıyallahu anhâ*'ya göre Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hükmü ile diğer insanların hükmünün eşit olduğuna delildir. Şu şartla ki öpme ile birlikte öpmenin çağrıştıracağı sonraki hallerden korkulmaması şarttır.

Bu nazar (akli düşünme ve kıyas) bakımından da böyledir. Çünkü bizler, cinsel ilişkinin, yemenin ve içmenin ümmetinin diğer fertlerine oruçlu iken haram olduğu gibi oruçlu iken Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e de tamamen haram olduğunu gördük. Sonra öpmek, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* oruçlu iken helal ise sözünü ettiğimiz hususa kıyasla aynı şekilde oruçlu olmaları halinde ümmetinin diğer fertlerine de helal olmalıdır. Bu konuda onun hükmü, -sözünü ettiğimiz diğer hususlarda eşit olduğu gibi- ümmetinin hükmü ile eşittir.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hükmü ile ümmetinin hükmü-

nün birbirine bu konuda eşit olduğuna delil olacak rivayetler de nakledilmiştir:

٣٣٢٠- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ أَنَّ رَجُلاً قَبَّلَ اِمْرَأَتَهُ وَهُوَ صَائِمٌ فَوَجَدَ مِنْ ذَلِكَ وَجْدًا شَدِيدًا فَأَرْسَلَ اِمْرَأَتَهُ تَسْأَلُ لَهُ عَنْ ذَلِكَ فَدَخَلَتْ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لَهَا فَأَخْبَرَتْهَا أُمُّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُقَبِّلُ وَهُوَ صَائِمٌ فَرَجَعَتْ فَأَخْبَرَتْ بِذَلِكَ زَوْجَهَا فَزَادَهُ شَرًّا وَقَالَ: لَسْنَا مِثْلَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحِلُّ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لِرَسُولِهِ مَا شَاءَ ثُمَّ رَجَعَتْ الْمَرْأَةُ إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فَوَجَدَتْ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَهَا. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا بَالُ هَذِهِ الْمَرْأَةِ»؟ فَأَخْبَرَتْهُ أُمُّ سَلَمَةَ فَقَالَ: «أَلاَ أَخْبَرْتِيهَا أَنِّي أَفْعَلُ ذَلِكَ»؟ فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: قَدْ أَخْبَرْتُهَا فَذَهَبَتْ إِلَى زَوْجِهَا فَأَخْبَرَتْهُ فَزَادَهُ شَرًّا وَقَالَ: يُحِلُّ اللهُ لِرَسُولِهِ مَا شَاءَ. فَغَضِبَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ: «إِنِّي لَأَتْقَاكُمْ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَأَعْلَمُكُمْ بِحُدُودِهِ».

3320- … Ata b. Yesâr'dan rivayete göre, bir adam oruçlu iken eşini öpmüştü. Ancak bundan dolayı son derece rahatsız oldu. Bunun üzerine kendisi adına bu hususu sorması için eşini gönderdi. Eşi, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşi Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'nın yanına girdi ve ona durumu anlattı. Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*, kendisine, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in oruçlu iken (eşlerini) öptüğünü haber verdi.

Kadın geri dönüp bunu kocasına haber verince, kocası daha kötü bir hale düştü ve: Biz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* gibi değiliz ki. Aziz ve Celil olan Allah, Rasulü'ne dilediğini helal kılar, dedi.

Sonra kadın tekrar Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'nın yanına döndü. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i yanında bulunca, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Bu kadının durumu ne?"*** diye sordu. Ümmü Seleme ona durumunu bildirince, Allah Rasulü: ***"Benim bunu yaptığımı ona niçin haber vermedin?"*** dedi. Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ* dedi ki: Ben ona

bunu bildirdim, o da kocasının yanına gidip durumu ona haber verince kocası daha kötü bir hale düştü ve: Allah, Rasulü'ne dilediğini helal kılar, dedi.

Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* öfkelenerek: ***"Şüphesiz Aziz ve Celil olan Allah'a karşı en takvalınız ve onun hadlerini en iyi bileniniz benim"*** dedi.[370]

***

İşte bu da, bizim sözünü ettiğimiz hususa delildir. Rivayetler açısından bu konunun uygun hükmü budur. Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Bu konuda mütekaddimûndan (ashabdan ve sonrakilerden) aşağıdaki rivayetler nakledilmiştir:

٣٣٢١- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي الْاَوْزَاعِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ سَالِمٍ الدَّوْسِيِّ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ وَسَأَلَهُ رَجُلٌ: أَتُبَاشِرُ وَأَنْتَ صَائِمٌ؟ فَقَالَ: «نَعَمْ».

3321- … Salim ed-Devsî'den, o Sa'd b. Ebi Vakkâs'dan rivayet ettiğine göre, bir adam Sa'd'a, oruçlu olduğun halde mübaşerette bulunur musun, (tenini eşinin tenine değdirir misin)? sordu. Sa'd b. Ebi Vakkâs: Evet, diye cevap verdi.

٣٣٢٢- حَدَّثَنَا يُونُس قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ سُئِلَ عَنِ الْقُبْلَةِ لِلصَّائِمِ فَرَخَّصَ فِيهَا لِلشَّيْخِ وَكَرِهَهَا لِلشَّابِّ.

3322- … Zeyd b. Eslem'den, o Ata b. Yesâr'dan rivayet ettiğine göre, Abdullah b. Abbas'a oruçlunun (eşini) öpmesine dair soru sorulmuş, o bu hususta yaşlıya ruhsat vermiş, genç için bunu mekruh saymıştır.[371]

370 Müslim, Sıyâm, 74.
371 İbn Mâce, Sıyâm, 20.

٣٣٢٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي النَّضْرِ أَنَّ عَائِشَةَ بِنْتَ طَلْحَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا كَانَتْ عِنْدَ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَدَخَلَ عَلَيْهَا زَوْجُهَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ وَهُوَ صَائِمٌ فَقَالَتْ لَهُ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: مَا يَمْنَعُك أَنْ تَدْنُوَ مِنْ أَهْلِك فَتُقَبِّلَهَا؟ قَالَ: أُقَبِّلُهَا وَأَنَا صَائِمٌ. قَالَتْ لَهُ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا :نَعَمْ.

3323- … Ebu'n-Nadr'dan rivayete göre, Talha kızı Âişe kendisine şunu bildirmiştir. O, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşi Âişe'nin yanında iken kocası Abdullah b. Abdurrahman b. Ebi Bekir oruçlu olduğu halde yanına girince, Âişe *radıyallahu anhâ*, kocasına: "Eşine yaklaşıp onu öpmene engel nedir?" diye sordu. Abdurrahman: Oruçlu iken onu öpebilir miyim? deyince, Âişe *radıyallahu anhâ* ona: Evet, diye cevap verdi.

٣٣٢٤- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا شُعَيْبٌ قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْاَشَجِّ عَنْ أَبِي مُرَّةَ مَوْلَى عَقِيلٍ عَنْ حَكِيمِ بْنِ عِقَالٍ أَنَّهُ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا :مَا يَحْرُمُ عَلَيَّ مِنْ اِمْرَأَتِي وَأَنَا صَائِمٌ؟ قَالَتْ: فَرْجُهَا.

3324- … Bukeyr b. Abdullah b. el-Eşec'den, o Akil'in azadlısı Ebu Mürre'den, o Hâkim b. Ikâl'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Âişe *radıyallahu anhâ*'ya: "Oruçlu iken eşimden bana haram olan nedir?" diye sordu. Âişe: Onun ferci (cinsel organı), diye cevap verdi.

***

Âişe *radıyallahu anhâ*, oruçlu olan için eşinden neyin haram, neyin helal olduğunu zikrettiğimiz ifadelerle dile getirmektedir.

Bu da onun, kendisinden emin olan oruçlu için öpmenin mubah, böyle olmayan için mekruh olduğu kanaatinde olduğuna delildir. Ancak bu, haram olduğu için değil, öptüğü takdirde şehvetine yenik düşerek sonunda kendisine haram olan bir işe düşüp düşmeyeceğinden emin olmadığından dolayıdır.

٣٣٢٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: أَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ قَالَ: حَدَّثَنِي

عُقَيْلٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ صُعَيْرٍ الْعُذْرِيِّ هَكَذَا قَالَ ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ - وَكَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ مَسَحَ وَجْهَهُ - أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَصْحَابَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْهَوْنَ الصَّائِمَ عَنِ الْقُبْلَةِ وَيَقُولُونَ: إِنَّهَا تَجُرُّ إِلَى مَا هُوَ أَكْبَرُ مِنْهَا.

3325- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Meryem tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Eyyub tahdis edip dedi ki: Bana Ukayl, İbn Şihâb'dan tahdis etti. O -Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem'in* yüzünü sıvazlamış olduğu- Sa'lebe b. Suayr el-Uzrî'den: -İbn Ebi Meryem böyle dedi- rivayet ettiğine göre, o (Sa'lebe) ona (*ez-Zührî'ye*), Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı oruçlu olanın öpmesini yasaklamış olduklarını ve: Çünkü o, ondan daha büyük olana çeker, dediklerini haber vermiştir.

***

İşte o, bu hadiste, öpmeyi oruçlu olan için mekruh gören kimselerin neden mekruh gördüklerini, bunu ancak kendisinden daha büyük bir işe sürükleyeceğinden korktukları için mekruh saydıklarını açıklamaktadır.

İşte bu da, öpmeyi uygun görmemelerinin asıl sebebi ortada olmadığı takdirde oruçlu için bu davranışın mubah olduğuna delildir.

٣٣٢٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا هِشَامُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الدِّمَشْقِيُّ الْعَطَّارُ قَالَ: ثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ عَنْ أَبِي حَيَّانَ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَأَلَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنْ قُبْلَةِ الصَّائِمِ. فَقَالَ عَلِيٌّ :يَتَّقِي اللهَ وَلَا يَعُودُ. فَقَالَ عُمَرُ: إِنْ كَانَتْ هَذِهِ لَقَرِيبَةٌ مِنْ هَذِهِ.

3326- … Ebu Hayyân et-Teymî'den, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*, Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh*'a oruçlunun öpmesine dair soru sordu. Ali: Allah'tan korkar ve bir daha tekrar etmez deyince, Ömer: Şüphesiz ki bu, ötekine yakındır, dedi.

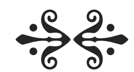
***

Ali *radıyallahu anh*'ın: "Allah'tan korkar ve bir daha tekrar etmez" sözünün, bir defa daha bunu tekrarlamaz yani orucu dolayısıyla bu onun için mekruh olduğundan bunu yapmaz anlamına gelmesi ihtimali vardır.

"Bir daha tekrar etmez" sözünün, ardı arkasına tekrar ederek ve çokça öperek bundan dolayı şehveti harekete geçip sonunda Allah'ın kendisine haram kıldığı işe düşmesinden korkulacak hale gelmesin, anlamına gelmesi ihtimali de vardır.

Ömer'in: "Bu da, ötekine yakındır" sözü şu anlama gelir: Senin oruçlu için mekruh gördüğün bu hal, ona mubah gördüğün hale çok yakındır ya da hakkında mubah gördüğün hal, onun için mekruh gördüğün hale yakındır.

O halde bu hadisin (rivayetin) delil olacak bir tarafı yoktur. Ancak uygun delaletler bundan önce zikretmiş olduklarımızdır.

١١- بَابُ الصَّائِمِ يَقِيءُ

11- ORUÇLU KİMSENİN KUSMASI

٣٣٢٧- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ قَالَ: ثَنَا أَبِي عَنْ حُسَيْنٍ الْمُعَلِّمِ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَمْرٍو الْاَوْزَاعِيِّ عَنْ يَعِيشَ بْنِ الْوَلِيدِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مَعْدَانَ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَاءَ فَأَفْطَرَ. قَالَ: فَلَقِيتُ ثَوْبَانَ فِي مَسْجِدِ دِمَشْقَ. فَقَالَ: صَدَقَ أَنَا صَبَبْتُ لَهُ وَضُوءَهُ.

3327- … Yaîş b. el-Velîd'den, o babasından, o Ma'dan b. Ebi Talha'dan, onun Ebu'd-Derdâ'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* kustu ve orucunu açtı. (Ma'dan) dedi ki: Sevbân ile Dımeşk mescidinde karşılaştım. (Ona Ebu'd-Derdâ'nın dediğini nakledince): "Doğru söylemiş. Abdest alması için suyunu ona ben döktüm" dedi.[372]

٣٣٢٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ حُسَيْنٍ الْمُعَلِّمِ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَمْرٍو الْاَوْزَاعِيِّ عَنْ يَعِيشَ بْنِ الْوَلِيدِ بْنِ هِشَامٍ

372 Ebu Davud, Savm, 32; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 195, 276, VI, 443.

عَنْ مَعْدَانَ بْنِ طَلْحَةَ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ قَالَ ابْنُ أَبِي دَاوُدَ: قَالَ أَبُو مَعْمَرٍ هَكَذَا قَالَ عَبْدُ الْوَارِثِ: عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرٍو.

3328- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Ma'mer tahdis edip dedi ki: Bize Abdulvâris, Hüseyn el-Muallim'den tahdis etti. O Yahya b. Ebi Kesîr'den, o Abdullah b. Amr el-Evzâî'den, o Yaîş b. el-Velîd b. Hişâm'dan, o Ma'dan b. Talha'dan, o Ebu'd-Derdâ'dan rivayet etti. Sonra hadisi aynen zikretti.

İbn Ebi Davud dedi ki: Ebu Ma'mer şöyle dedi: İşte Abdulvâris bu şekilde (el-Evzâî'nin adını) Abdullah b. Amr olarak vermiştir.

٣٣٢٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْجُودِيِّ عَنْ بَلْجٍ رَجُلٍ مِنْ مَهْرَةَ عَنْ أَبِي شَيْبَةَ الْمَهْرِيِّ قَالَ: قُلْتُ لِثَوْبَانَ: حَدِّثْنَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَاءَ فَأَفْطَرَ.

3329- … Mehre'den bir adam olan Belec'den, o Ebu Şeybe el-Mehrî'den, şöyle dediğini rivayet etti: Ben Sevbân'a: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bize hadis naklet, dedim. O: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i kusarken gördüm, bundan dolayı orucu bozuldu, dedi.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu sebeple bazıları, oruçlu kimsenin kustuğu takdirde orucunun bozulmuş olacağı görüşünü kabul etmiş ve bu hususta bu hadisi delil göstermiştir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek: Eğer kendi iradesi ile kusarsa orucu bozulur ancak kendini tutamayarak kusarsa orucu bozulmaz demiş ve şunu eklemişlerdir: Hadisteki: "Kustu ve orucunu açtı" ifadesi, kustuktan sonra zayıf düşmesi sebebiyle orucunu açtı anlamına gelebilir. Sözlükte bu manada kullanmak da mümkündür.

Ancak birinci görüş sahipleri yine kendi görüşlerinin lehine şunu da delil gösterirler:

٣٣٣٠- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ قَالَ: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ أَبِي حَبِيبٍ

قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو مَرْزُوقٍ عَنْ حَنَشٍ عَنْ فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ قَالَ: دَعَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَرَابٍ فَقَالَ لَهُ بَعْضُنَا: أَلَمْ تُصْبِحْ صَائِمًا يَا رَسُولَ اللهِ ؟قَالَ: «بَلَى وَلَكِنِّي قِئْتُ»

3330- … Haneş'den, o Fedâle b. Ubeyd'den, şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir içecek getirilmesini istedi. Bizden biri ona: "Ey Allah'ın Rasulü! Sen oruçlu olarak sabahlamamış mıydın?" diye sordu. O: ***"Evet, öyleydi ama ben kustum"*** dedi.[373]

٣٣٣١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ. ح

وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ. ح

3331- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, H.

Bize Muhammed b. Huzeyme de tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis etti, H.

٣٣٣٢- وَحَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ قَالُوا: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ أَبِي مَرْزُوقٍ عَنْ حَنَشٍ عَنْ فَضَالَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3332- Bize Husayn b. Nasr da tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Hassân (Ravh ve Haccâc ile birlikte) dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme, Muhammed b. İshak'tan tahdis etti. O Yezid b. Ebi Habîb'ten, o Ebu Merzûk'tan, o Haneş'den, o Fedâle'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

***

Bu delillerine karşılık onlara şöyle cevap verilir: Bu da, birincisi gibidir ve "Ancak ben kustum. Bundan dolayı orucu sürdürecek gücüm kalmadığından orucumu açtım" anlamında olabilir.

373 İbn Mâce, Sıyâm, 16; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 18, 20, 21.

Kısacası bu iki hadiste kusma sebebiyle orucunun bozduğuna delil yoktur. Bu hadiste sadece onun kustuğu, bundan sonra da orucunu açtığı belirtilmektedir.

Oruçlu kimsenin istemeden ya da isteyerek kusmasının hükmü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den açıklanmış olarak rivayet edilmiştir.

٣٣٣٣- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: ثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مِنْ ذَرَعَهُ الْقَيْءُ وَهُوَ صَائِمٌ فَلَيْسَ عَلَيْهِ قَضَاءٌ وَمَنْ اسْتَقَاءَ فَلْيَقْضِ».

3333- … Muhammed b. Sîrîn'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Oruçlu iken kendisini tutamayarak kusan bir kimsenin, orucunun kazasını yapma yükümlülüğü yoktur. Ancak isteyerek kusan kimse kazasını yapsın."***[374]

***

İşte bu hadis, oruçlu kimsenin kendisini tutamayarak kusması ya da kendi isteğiyle kusması halinde hükmünün nasıl olacağını açıklamıştır.

Bizim yapmamız gereken en uygun iş ise (bir konuda) gelmiş olan rivayetleri birbirleriyle uyum arzedecek ve sahih olduklarını ortaya koyacak şekilde yorumlamaktır. Bunların birinin diğerinin hükmünü ortadan kaldıracak, biri diğeriyle çelişecek şekilde yorumlanması yoluna gitmemeliyiz. Buna göre, ilk iki hadisin anlamı belirttiğimiz şekildedir. Böylelikle o iki hadisin anlamı, bu hadis ile çelişmemiş olur.

Rivayetlerin taşıdığı anlamların sahih bir şekilde anlaşılması bakımından bu konunun hükmü budur.

Nazar (akli düşünme ve kıyas) açısından hükmüne gelince; Biz, bazı kimselerin görüşlerine göre kusmanın bir hades (abdest bozucu bir hal) olduğunu, diğer başkalarının görüşüne göre ise hades olmadığını gördük. Kan çıkmasının da böyle olduğunu görüyoruz.

374 Ebu Davud, Savm, 33; Tirmizî, Savm, 25; İbn Mâce, Sıyâm, 16; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 498.

Ancak icma ile kabul edildiğine göre, oruç tutan bir kimse bir damarından kan aldıracak olursa, bu yolla orucu bozulmuş olmaz. Aynı şekilde bir hastalığı dolayısıyla vücudundaki bir yerden bir kan çıkacak olursa yine hüküm böyledir.

Buna göre, dediğimiz hususta kişinin vücudundan kan çıkması ya da bir işlemle kanın çıkartılması, sözünü ettiğimiz bu konuda hüküm itibariyle aynıdır. Taharet bakımından da durumları böyledir.

Kişinin kendi isteği olmayarak kusması orucu bozmaz.

O halde sözünü ettiğimiz noktaya göre kıyas yapılacak olursa, kişinin isteyerek kusmasının da böyle olması ve orucunu bozmaması gerekir.

Kıyasa göre kusmak orucu bozmadığına göre, kendisini tutamayarak kusan bir kimsenin hükmünün de böyle olması daha uygundur.

İşte bu konunun hükmü nazar açısından da bu şekildedir. Ancak Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelene uymak daha doğrudur.

Ve bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- ve genel olarak ilim adamlarının görüşüdür.

Bu görüş mütekaddimûndan (öncekilerden) bir topluluktan da rivayet edilmiştir.

٣٣٣٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ وَصَخْرُ بْنُ جُوَيْرِيَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ قَالَ: مَنْ اسْتَقَاءَ وَهُوَ صَائِمٌ فَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ وَمَنْ ذَرَعَهُ الْقَيْءُ فَلَيْسَ عَلَيْهِ الْقَضَاءُ.

3334- … Nâfi'den, o İbn Ömer'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Oruçlu iken isteyerek kusan kimsenin orucunu kaza etmesi gerekir. Ancak kendisini tutamayarak kusan kimsenin, orucunu kaza etme yükümlülüğü yoktur."

٣٣٣٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا الْقَعْنَبِيُّ قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا مِثْلَهُ.

3335- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize el-Ka'nebî tahdis edip dedi ki: Bize Malik, Nâfi'den tahdis etti. O İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan aynısını rivayet etti.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ سَلَمَةَ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ مِثْلَهُ.

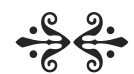
3336- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, Hammâd'dan tahdis etti. O İbrahim'den aynısını rivayet etti.

٣٣٣٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ عَنْ حُمَيْدٍ عَنِ الحَسَنِ مِثْلَهُ.

3337- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd, Humeyd'den tahdis etti. O el-Hasen'den aynısını rivayet etti.

٣٣٣٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ عَنْ حِبَّانَ السُّلَمِيِّ عَنِ القَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ مِثْلَهُ.

3338- Bize Muhammed tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd, Hibbân es-Sülemî'den tahdis etti. O el-Kasım b. Muhammed'den aynısını rivayet etti.

١٢- بَابُ الصَّائِمِ يَحْتَجِمُ

12- ORUÇLU KİŞİNİN HACAMAT YAPTIRMASI

٣٣٣٩- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ عَنْ مَطَرٍ الْوَرَّاقِ عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْمُزَنِيِّ عَنْ أَبِي رَافِعٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي مُوسَى وَهُوَ يَحْتَجِمُ لَيْلاً فَقُلْتُ: لَوْلاَ كَانَ هَذَا نَهَارًا. فَقَالَ: أَتَأْمُرُنِي أَنْ أُهْرِيقَ دَمِي وَأَنَا صَائِمٌ؟ وَقَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «أَفْطَرَ الْحَاجِمُ وَالْمَحْجُومُ».

3339- … Bekr b. Abdullah el-Müzenî'den, o Ebu Râfi'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Geceleyin hacamat yaptırırken Ebu Musa'nın yanına girdim ve: Keşke bunu gündüz yaptırsaydın dedim. Şöyle dedi: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Hacamat yapanın da, yaptıranın da orucu bozuldu"*** dediğini işittim halde bana oruçlu iken kanımı akıtmamı mı söylüyorsun?[375]

٣٣٤٠- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «أَفْطَرَ الْحَاجِمُ وَالْمَحْجُومُ».

375 Hadis çeşitli yollarla ve senetlerle rivayet edilmiştir: Buhârî, Savm, 32; Ebu Davud, Savm, 28; Tirmizî, Savm, 59; İbn Mâce, Sıyâm, 18; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 364, III, 365, IV, 123, 124, V, 210, 276, VI, 12, 157.

3340- … Amr b. Şuayb'dan, o Urve'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Hacamat yapanın da, yaptıranın da orucu bozuldu."***

٣٣٤١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالاَ: ثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ قَالَ: شَهِدَ عِنْدِي نَفَرٌ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ مِنْهُمْ اَلْحَسَنُ بْنُ أَبِي الْحَسَنِ عَنْ مَعْقِلٍ اَلْاَشْجَعِيِّ أَنَّهُ قَالَ: مَرَّ عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا أَحْتَجِمُ لِثَمَانِ عَشْرَةَ لَيْلَةً خَلَتْ مِنْ رَمَضَانَ. فَقَالَ: «أَفْطَرَ الْحَاجِمُ وَالْمَحْجُومُ».

3341- … Ata b. es-Sâib dedi ki: Aralarında Hasan b. Ebi'l-Hasan'ın da bulunduğu Basralılardan bir grubun yanımda tanıklık ettiklerine göre, Ma'kıl el-Eşcaî şöyle demiştir: Ramazanın onsekizinci günü ben hacamat yaptırırken Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yanımdan geçti ve: ***"Hacamat yapanın da, yaptıranın da orucu bozuldu"*** buyurdu.

٣٣٤٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْاَنْصَارِيُّ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ غَنْمٍ اَلْاَشْعَرِيِّ عَنْ ثَوْبَانَ مَوْلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَفْطَرَ الْحَاجِمُ وَالْمَحْجُومُ».

3342- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensari, Said'den tahdis etti. O O katade'den, o Şehr b. Havşeb'den, o Abdurrahman b. Ganm el-Eş'arî'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in azadlısı Sevbân'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Hacamat yapanın da, yaptıranın da orucu bozuldu"*** demiştir.

٣٣٤٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3343- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Âmir tahdis edip dedi ki: Bize Said tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٣٤٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ الْبَابْلُتِّيُّ قَالَ: ثَنَا الْاَوْزَاعِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو قِلَابَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو أَسْمَاءَ الرَّحَبِيُّ عَنْ ثَوْبَانَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ فِي رَمَضَانَ فِي ثَمَانِي عَشْرَةَ فَمَرَّ بِرَجُلٍ يَحْتَجِمُ فَقَالَ: «أَفْطَرَ الْحَاجِمُ وَالْمَحْجُومُ».

3344- … Bize el-Evzâî tahdis edip dedi ki: Bana Yahya b. Ebi Kesîr tahdis edip dedi ki: Bana Ebu Kılâbe tahdis edip dedi ki: Bana Ebu Esma er-Rahabî'nin Sevbân'dan tahdis ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ramazanın onsekizinci gününde dışarı çıkmıştı. Hacamat yaptıran bir adamın yanından geçince: ***"Hacamat yapanın da, yaptıranın da orucu bozuldu"*** buyurdu.

٣٣٤٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَيْمُونٍ قَالَ: ثَنَا الْوَلِيدُ عَنِ الْاَوْزَاعِيِّ عَنْ يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو قِلَابَةَ أَنَّ أَبَا أَسْمَاءَ حَدَّثَهُ أَنَّ ثَوْبَانَ مَوْلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدَّثَهُ ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

3345- Bize Muhammed b. Abdullah b. Meymûn tahdis edip dedi ki: Bize el-Velîd, el-Evzâî'den tahdis etti. O Yahya'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ebu Kılâbe'nin tahdis ettiğine göre, Ebu Esma kendisine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in azadlısı Sevbân'dan tahdis etmiştir. Sonra hadisi aynen zikretmiştir.

٣٣٤٦- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْاَحْوَصِ عَنْ لَيْثٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَفْطَرَ الْحَاجِمُ وَالْمَحْجُومُ».

3346- … Leys'den, o Ata'dan, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Hacamat yapanın da, yaptıranın da orucu bozuldu"*** buyurdu.

٣٣٤٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ عَوْنٍ قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ عَنْ خَالِدٍ وَمَنْصُورٍ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَبِي الْأَشْعَثِ الصَّنْعَانِيِّ عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ فِي رَمَضَانَ عَلَى رَجُلٍ يَحْتَجِمُ فَقَالَ: «أَفْطَرَ الْحَاجِمُ وَالْمَحْجُومُ».

3347- … Halid ve Mansûr'dan, onlar Ebu Kılâbe'den, o Ebu'l-Eş'as es-San'ânî'den, onun Şeddâd b. Evs'den rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Ramazan ayında hacamat yaptıran bir adamın yanından geçince şöyle buyurmuştur: ***"Hacamat yapanın da, yaptıranın da orucu bozuldu."***

٣٣٤٨- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يُونُسَ قَالَ: ثَنَا أَبُو حُذَيْفَةَ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3348- … Bize İbrahim b. Muhammed b. Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Huzeyfe tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Âsım'dan tahdis etti. O Ebu Kılâbe'den senediyle hadisi aynen zikretti.

٣٣٤٩- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: الْحَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ قَالَ: ثَنَا دَاوُدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْعَطَّارِ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ عَطَاءٍ قَالَ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ رَسُولُ اللهِ: «أَفْطَرَ الْحَاجِمُ وَالْمُسْتَحْجِمُ».

3349- … İbn Cüreyc'den, o Ata'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Hureyre *radıyallahu anh* dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Hacamat yapanın da, (kendisine) yapılmasını isteyenin de orucu bozuldu"*** buyurdu.

٣٣٥٠- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ قَالَ: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ شُعَيْبٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «أَفْطَرَ الْحَاجِمُ وَالْمَحْجُومُ».

3350- … Said b. el-Müseyyeb'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Hacamat yapanın da, yaptıranın da orucu bozuldu."***

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu sebeple bazıları, hacamat sebebiyle hacamat yapanın da, yaptıranın da orucunun bozacağı kanaatine sahip olmuş ve bu konuda bu rivayetleri delil göstermiştir.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Hacamat, hacamat yapanın da, yaptıranın da orucunu bozmaz demiş ve şunu eklemişlerdir: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, kendisinden rivayet etmiş olduğumuz: ***"Hacamat yapanın da, yaptıranın da orucu bozuldu"*** sözünde, orucun hacamattan dolayı bozulduğuna bir delil yoktur.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, bir başka husus dolayısıyla oruçlarının bozulmuş olduğunu haber vermiş ve onların bu durumlarını haber verdiğinde yapmakta oldukları işle onları nitelendirmiş olması mümkündür.

Nitekim ***"ayakta duran fasık olur"*** buyruğunda da, ayakta duruşu ile fasık olduğu anlatılmamaktadır. Aksine ayakta durmanın dışında bir sebeple o fasık olmuştur, demektir.

Nitekim bu hadisi rivayet edenlerden birisi olan Ebu'l-Eş'as es-San'ânî'den (bk. 3347 no'lu hadis) bu hususta şu rivayet nakledilmiştir:

٣٣٥١- الْمَعْنَى حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا الْوُحَاظِيُّ قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ رَبِيعَةَ الدِّمَشْقِيُّ عَنْ أَبِي الْأَشْعَثِ الصَّنْعَانِيِّ قَالَ: إِنَّمَا قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : «أَفْطَرَ الْحَاجِمُ وَالْمَحْجُومُ». لِأَنَّهُمَا كَانَا يَغْتَابَانِ.

3351- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize el-Vuhâzî tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. Rebîa ed-Dımeşki, Ebu'l-Eş'as es-San'ânî'den tahdis etti. Ebu'l-Eş'as dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Hacamat yapanın da, yaptıranın da orucu bozuldu"*** demiş olmasının tek sebebi, o iki kişinin o sırada gıybet yapıyor olmalarıydı.

***

Bu, anlam itibariyle doğrudur ancak onların sözü geçen oruçları, yemek,

içmek ve cinsel ilişki gibi bir yolla bozulmamıştır. Ancak bu, yaptıkları gıybet sebebiyle sevaplarının boşa gitmesi anlamındadır. Bu sebeple onlar oruçsuz gibi oldular. Yoksa bu, kaza etmelerini gerektiren bir şekilde oruçlarının bozulması anlamında değildir.

Bu da, yalan söylemek oruçlunun orucunu bozar demeye benzer. Bundan maksat ise, kaza yapmayı gerektiren bir oruç bozmak değildir. Bu, yemek ve içmekle mükâfatın boşa gittiği gibi bu sebeple de mükafatın (ecrin) boşa gitmesi anlamındadır.

Bizim bu hadisi yorumlayışımız açıkladığımız bu şekilde olmakla birlikte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından bir topluluk bu konuda bir başka hususa işaret etmiştir.

٣٣٥٢- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ الْكَيْسَانِيُّ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زِيَادٍ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي الْمُتَوَكِّلِ النَّاجِي عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: إِنَّمَا كَرِهْنَا أَوْ كُرِهَتْ الْحِجَامَةُ لِلصَّائِمِ مِنْ أَجْلِ الضَّعْفِ.

3352- … Katâde'den, o Ebu'l-Mütevekkil en-Nâcî'den, o Ebu Said el-Hudrî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Oruç tutana hacamatı mekruh görmemizin -ya da görülmesinin- sebebi, kişiyi zayıf düşürmesidir."

٣٣٥٣- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ حُمَيْدٍ قَالَ: سَأَلَ ثَابِتُ الْبُنَانِيُّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، هَلْ كُنْتُمْ تَكْرَهُونَ الْحِجَامَةَ لِلصَّائِمِ؟ قَالَ: لاَ إِلَّا مِنْ أَجْلِ الضَّعْفِ.

3353- … Humeyd dedi ki: Sâbit el-Bünânî, Enes b. Malik'e: Sizler oruç tutanın hacamat yaptırmasını mekruh görür müydünüz? sordu. Enes: Hayır, ancak zayıf düşürmesi halinden dolayı müstesna, dedi.

٣٣٥٤- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ قَالَ: أَنَا حُمَيْدٌ الطَّوِيلُ قَالَ: سُئِلَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ عَنِ الحِجَامَةِ لِلصَّائِمِ فَقَالَ: مَا كُنْتُ أَرَى الْحِجَامَةَ تُكْرَهُ لِلصَّائِمِ إِلَّا مِنَ الجَهْدِ.

3354- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. Harun tahdis edip dedi ki: Bize Humeyd et-Tavîl bildirip dedi ki: Enes b. Malik'e oruçlunun hacamat yaptırmasına dair soru sorulunca, o: "Verdiği meşakkatten dolayı olması dışında, oruç tutan için hacamatın mekruh olacağı görüşünde değildim" demiştir.

٣٣٥٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا هَدِيَّةُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: مَا كُنَّا نَدَعُ الْحِجَامَةَ إِلَّا كَرَاهَةَ الْجَهْدِ.

3355- … Sâbit'ten, o Enes *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Bizim hacamat yaptırmayışımızın tek sebebi, vereceği meşakkati hoş görmeyişimizdi."[376]

٣٣٥٦- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: أَنَا شَرِيكٌ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ وَسَالِمٍ عَنْ سَعِيدٍ وَمُغِيرَةَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ وَلَيْثٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: إِنَّمَا كُرِهَتْ الْحِجَامَةُ لِلصَّائِمِ مَخَافَةَ الضَّعْفِ.

3356- … Mücahid'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Oruçlunun hacamat yaptırmasının hoş karşılanmayışı (mekruh görülmesi), kişiyi zayıf düşürmesi korkusudur."

***

İşte bu rivayetler, oruçlu iken hacamatın hoş karşılanmayışının sebebinin, oruçlunun, zayıf düşmesi sonucunda bundan dolayı yemek ve içmek suretiyle gerçekten orucunu bozması sonucuna varması olduğuna delildir.

Ebu'l-Âliye'den de bu anlama yakın rivayet gelmiştir.

٣٣٥٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ قَالَ: أَنَا عَاصِمٌ الْأَحْوَلُ أَنَّ أَبَا الْعَالِيَةِ قَالَ: إِنَّمَا كُرِهَتْ مَخَافَةَ أَنْ يُغْشَى عَلَيْهِ. قَالَ: فَأَخْبَرْتُ بِذَلِكَ أَبَا قِلَابَةَ فَقَالَ لِي: إِنْ غُشِيَ عَلَيْهِ يُسْقَى الْمَاءَ.

376 Buhârî, Savm, 32; Ebu Davud, Savm, 30.

3357- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd tahdis edip dedi ki: Bize Asım el-Ahvel'in bildirdiğine göre, Ebu'l-Âliye: "Benim (hacamat yaptırmayı) mekruh görüşüm, onun (oruçlunun) bayılacağı korkusundan başka bir sebebe bağlı değildir" demiştir.

(Âsım) dedi ki: Ben bunu Ebu Kılâbe'ye bildirince, o da bana: (Çünkü) bayılacak olursa ona su içirilir, dedi.

***

Salim b. Abdullah'tan da bu anlamın aynısı rivayet edilmiştir.

٣٣٥٨- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: أَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: سَمِعْتُ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ وَهُوَ يَذْكُرُ قَوْلَ النَّاسِ: أَفْطَرَ الْحَاجِمُ وَالْمَحْجُومُ، فَقَالَ الْقَاسِمُ: لَوْ أَنَّ رَجُلاً حَجَمَ يَدَهُ أَوْ بَعْضَ جَسَدِهِ مَا يُفْطِرُهُ ذَلِكَ فَقَالَ سَالِمٌ: إِنَّمَا كُرِهَتْ الْحِجَامَةُ لِلصَّائِمِ مَخَافَةَ أَنْ يُغْشَى عَلَيْهِ فَيُفْطِرَ.

3358- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Meryem tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Eyyub bildirip dedi ki: Bana Yahya b. Said tahdis edip dedi ki: Ben el-Kasım b. Muhammed'i, insanların: "Hacamat yapanın da, yaptıranın da orucu bozuldu" sözünden bahsederken işittim. Bunun üzerine el-Kasım: Bir adam eline ya da bedeninin bir yerine hacamat yaptırsa bu, onun orucunu bozmaz, dedi. Salim de: Oruçlunun hacamat yaptırmasının mekruh görülmesinin tek sebebi onun bayılması(na sebep olması) ve sonra da orucunu bozmak zorunda kalmasıdır, dedi.

***

Bununla birlikte bu konuda Ebu'l-Eş'as'dan rivayet edilen husus (3351 no'lu hadis), sanki bunun daha uygun bir gerekçesi gibidir. Çünkü yasağın sebebi zayıflık olsaydı, hacamat yapanın bunun kapsamına girmemesi gerekirdi.

Hacamat yapan da, yaptıran da bu hususta ortak olduğuna göre, Ebu'l-Eş'as'ın dediği şekilde, bu yasağın sebebinin gıybette olduğu gibi her ikisinin de eşit/ortak olduğu bir husus olması daha uygundur.

Yine eş-Şa'bî'den ve İbrahim'den aynı şekilde hacamatın mekruh görülmesinin sebebinin zayıf düşürmek olduğunu söyledikleri rivayet edilmiştir.

٣٣٥٩- حَدَّثَنَا يَزِيدُ هُوَ ابْنُ سِنَانٍ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى الْقَطَّانُ قَالَ: ثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ: سَأَلْتُ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الحِجَامَةِ لِلصَّائِمِ فَقَالَ: إِنَّمَا كُرِهَتْ مِنْ أَجْلِ الضَّعْفِ.

3359- Bize Yezid b. Sinan tahdis edip dedi ki: Bize Yahya el-Kattân tahdis edip dedi ki: Bize el-A'meş tahdis edip dedi ki: İbrahim'e oruçlunun hacamat yaptırmasına dair soru sordum. O, "Zayıf düşürdüğü için mekruh görülmüştür" dedi.

٣٣٦٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ قَالَ: أَنَا دَاوُدَ عَنِ الشَّعْبِيِّ أَنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ احْتَجَمَ وَهُوَ صَائِمٌ. وَقَالَ الشَّعْبِيُّ: إِنَّمَا كُرِهَتْ الْحِجَامَةُ لأنَّهَا تُضْعِفُهُ.

3360- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd tahdis edip dedi ki: Bize Davud'un, eş-Şa'bî'den bildirdiğine göre, el-Hasen b. Ali oruçlu iken hacamat yaptırmıştı. eş-Şa'bî de: "Hacamatın mekruh görülmesinin sebebi, oruçluyu zayıf düşürmesidir" dedi.

***

Oruçlu olanın hacamat yaptırmasının mubah olduğuna dair Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den de rivayet gelmiştir.

٣٣٦١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: «اِحْتَجَمَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ صَائِمٌ».

3361- ... İkrime'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle de-

diğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* oruçlu iken hacamat yaptırmıştır.[377]

٣٣٦٢- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْاَسْوَدِ وَهُوَ النَّضْرُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ الْمُرَادِيُّ قَالَ: أَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3362- … Cafer b. Rebîa'dan, o İkrime'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٣٣٦٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3363- … el-Hasen b. Yezid'den, o İkrime'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

٣٣٦٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ الْاَنْصَارِيُّ عَنْ حَبِيبِ بْنِ الشَّهِيدِ عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ: «اِحْتَجَمَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ مُحْرِمٌ صَائِمٌ».

3364- … Habîb b. eş-Şehîd'den, o Meymûn b. Mihrân'dan, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hem ihramlı hem de oruçlu iken hacamat yaptırdı."

٣٣٦٥- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ قَالَ: ثَنَا مَسْعُودُ بْنُ سَعْدٍ الْجُعْفِيُّ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ عَنْ مِقْسَمٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ: «احْتَجَمَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ وَهُوَ صَائِمٌ مُحْرِمٌ».

377 Buhârî, Tıb, 11; Ebu Davud, Savm, 28, 29, 30; Tirmizî, Savm, 59, 61; İbn Mâce, Sıyâm, 18.

3365- … Yezid b. Ebi Ziyad'dan, o Miksem'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Mekke ile Medine arasında hem oruçlu hem de ihramlı iken hacamat yaptırdı.

٣٣٦٦- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: ثَنَا الْفِرْيَابِيُّ. ح

3366- Bize Hüseyn b. Nasr tahdis edip dedi ki: Bize el-Firyâbî tahdis etti, H.

٣٣٦٧- وَحَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ وَأَبُو حُذَيْفَةَ قَالُوا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ يَزِيدَ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3367- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Asım ve Ebu Huzeyfe tahdis ettiler ve (el-Firyâbî ile) dediler ki: Bize Süfyan, Yezid'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٣٦٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ عَنْ مِقْسَمٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِحْتَجَمَ وَهُوَ صَائِمٌ.

3368- … Yezid b. Ebi Ziyad'dan, o Miksem'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* oruçlu iken hacamat yaptırmıştır.

٣٣٦٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ أَبِي زِيَادٍ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ. وَزَادَ: وَهُوَ صَائِمٌ مُحْرِمٌ.

3369- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Abdulaziz b. Müslim tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. Ebi Ziyad tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti ve: "Oruçlu ve ihramlı iken" ibaresini ekledi.

٣٣٧٠- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عِمْرَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي لَيْلَى عَنِ الحَكَمِ عَنْ مِقْسَمٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ اِحْتَجَمَ وَهُوَ صَائِمٌ مُحْرِمٌ بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ.

3370- … el-Hakem'den, o Miksem'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun Mekke ile Medine arasında oruçlu ve ihramlı iken hacamat yaptırdığını rivayet etti.

٣٣٧١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ قَالَ: ثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ مَالِكٍ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ أَبَا طَيْبَةَ حَجَّمَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ صَائِمٌ فَأَعْطَاهُ أَجْرَهُ وَلَوْ كَانَ حَرَامًا مَا أَعْطَاهُ.

3371- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Yusuf b. Adiy tahdis edip dedi ki: Bize el-Kasım b. Malik, Asım'dan tahdis etti. O Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Ebu Taybe, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e oruçlu iken hacamat yaptı. Allah Rasulü ona ücretini verdi. Eğer hacamat yapana ücret vermek haram olsaydı, ona bu ücreti vermezdi.[378]

***

İşte Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu fiili uygulaması, hacamatın oruçlunun orucunu bozmadığına delildir. Eğer hacamat orucu bozan işlerden olsaydı, Hz. Peygamber oruçlu iken hacamat yaptırmazdı.

İşte rivayetlerin sahih bir şekilde anlaşılması bakımından bu bölümün doğru açıklaması budur.

Nazar (akli düşünme ve kıyas) bakımından açıklamasına gelince; biz, kanın çıkmasının en ağır halinde taharetin (abdestin) kendisiyle bozulduğu bir hades olduğunu görüyoruz. Küçük ve büyük abdestin çıkışının, yine tahareti (abdesti) bozan bir hal olduğunu ancak orucu bozmadığını biliyoruz.

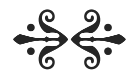
378 Sahîh ve Sünen müellifleri, Ebu Taybe'nin Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i hacamat ettiği sırada Allah Rasulü'nün oruçlu olduğundan söz etmemişlerdir. Bkz. Buhârî, Büyu', 39, 95, İcâre, 17, Tıb, 13; Müslim, Müsâkât, 62; Ebu Davud, Büyu', 38; Tirmizî, Büyu', 48; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 120, 174, 182.

Buna kıyas edilirse, kanın da böyle olması gerekir. Bizler, oruçlunun terlemekten dolayı orucunun bozulmadığını gördük. Yine kıyasa göre, hacamat da böyle olmalıdır.

Bu, aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٣٣٧٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ أَنَّ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ وَالْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ كَانَا لاَ يَرَيَانِ بِالْحِجَامَةِ لِلصَّائِمِ بَأْسًا وَقَالاَ: أَرَأَيْتَ لَوْ احْتَجَمَ عَلَى ظَهْرِ كَفِّهِ أَكَانَ ذَلِكَ يُفْطِرُهُ؟

3372- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd'ın Yahya b. Said'den tahdis ettiğine göre, Salim b. Abdullah ile el-Kasım b. Muhammed, oruçlunun hacamat yaptırmasında bir sakınca görmezlerdi. Onlar şöyle demişlerdir: Eğer elinin dış tarafından hacamat yaptıracak olsa, bu sence orucunun bozulmasına sebep olur mu?

١٣- بَابُ الرَّجُلِ يُصْبِحُ فِي يَوْمٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ جُنُبًا هَلْ يَصُومُ أَمْ لَا؟

13- RAMAZAN AYININ BİR GÜNÜNDE BİR KİŞİ CÜNÜP OLARAK SABAHLARSA ORUÇ TUTAR MI, TUTMAZ MI?

٣٣٧٣- حَدَّثَنَا يُونُس قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ: أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا بَكْرِ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ يَقُولُ: كُنْتُ أَنَا وَأَبِي عِنْدَ مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ وَهُوَ أَمِيرُ الْمَدِينَةِ فَذَكَرَ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ كَانَ يَقُولُ: مَنْ أَصْبَحَ جُنُبًا أَفْطَرَ ذَلِكَ الْيَوْمَ. فَقَالَ مَرْوَانُ: أَقْسَمْتُ عَلَيْكَ لَتَذْهَبَنَّ إِلَى أُمَّيِ الْمُؤْمِنِينَ عَائِشَةَ وَأُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فَتَسْأَلُهُمَا عَنْ ذَلِكَ قَالَ: فَذَهَبَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ وَذَهَبْتُ مَعَهُ حَتَّى دَخَلْنَا عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فَسَلَّمَ عَلَيْهَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ ثُمَّ قَالَ: يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّا كُنَّا عِنْدَ مَرْوَانَ فَذُكِرَ لَهُ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ كَانَ يَقُولُ: مَنْ أَصْبَحَ جُنُبًا أَفْطَرَ ذَلِكَ الْيَوْمَ. فَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: بِئْسَ مَا قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ، يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ أَتَرْغَبُ عَمَّا كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعَلُ؟ فَقَالَ: لَا وَاللهِ. قَالَتْ: «فَأَشْهَدُ عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ كَانَ يُصْبِحُ جُنُبًا مِنْ جِمَاعٍ غَيْرِ اِحْتِلَامٍ ثُمَّ يَصُومُ ذَلِكَ الْيَوْمَ.

قَالَ: ثُمَّ خَرَجْنَا حَتَّى دَخَلْنَا عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فَسَأَلَهَا عَنْ ذَلِكَ. فَقَالَتْ كَمَا قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا. فَخَرَجْنَا حَتَّى جِئْنَا إِلَى مَرْوَانَ فَذَكَرَ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ مَا قَالَتَا، فَقَالَ مَرْوَانُ: أَقْسَمْتُ عَلَيْك يَا أَبَا مُحَمَّدٍ لَتَرْكَبَنَّ دَابَّتِي فَإِنَّهَا بِالْبَابِ فَلْتَذْهَبَنَّ إِلَى أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ بِأَرْضِهِ بِالْعَقِيقِ فَلَتُخْبِرَنَّهُ بِذَلِكَ فَرَكِبَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ وَرَكِبْتُ مَعَهُ حَتَّى أَتَيْنَا أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَتَحَدَّثَ مَعَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ سَاعَةً ثُمَّ ذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: لاَ عِلْمَ لِي بِذَلِكَ إِنَّمَا أَخْبَرَنِيهِ مُخْبِرٌ.

3373- … Ebu Bekir b. Abdurrahman şöyle demiştir: Ben babamla birlikte o sırada Medine emiri (valisi) olan Mervân b. el-Hakem'in yanında idim. Ona Ebu Hureyre'nin: "Kim cünüp olarak sabaha çıkarsa o gün orucunu bozmuş olur" dediği nakledildi. Bunun üzerine Mervân: Sana (Allah adına) and veriyorum. Kalk, mü'minlerin anneleri Âişe ve Ümmü Seleme *radıyallahu anhumâ*'nın yanına git ve onlara bu durumu sor, dedi.

(Ebu Bekir) dedi ki: Bunun üzerine (babam) Abdurrahman kalktı, gitti. Onunla birlikte ben de gittim. Âişe *radıyallahu anhâ*'nın huzuruna girdiğimizde Abdurrahman ona selam verdi, sonra şöyle dedi: Ey mü'minlerin annesi! Biz Mervân'ın yanında iken ona Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın: "Kim cünüb olarak sabaha çıkarsa o gün orucunu bozmuş olur" dediği nakledildi.

Bunun üzerine Âişe *radıyallahu anhâ*: "Ey Abdurrahman! Ebu Hureyre'nin söylediği ne kadar kötü. Sen Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığından yüz mü çevireceksin?" deyince, Abdurrahman: Allah'a yemin ederim ki, hayır, dedi. Âişe: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, rüyada ihtilamdan dolayı değil de cinsel ilişkiden dolayı cünüb olarak sabahlayıp sonra da o gün oruç tuttuğuna şahitlik ederim, dedi.

(Ebu Bekir b. Abdurrahman) dedi ki: Sonra (yanından) çıkıp Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'nın huzuruna girdi. Ona da bu hususu sordu. Ümmü Seleme de Âişe *radıyallahu anhâ*'nın dediği gibi cevap verdi. Yanından çıkıp Mervân'ın yanına geldik. Abdurrahman ona her ikisinin de söylediklerini nakletti. Bu sefer Mervân: Ey Ebu Muhammed! (Allah adına) sana and veriyorum. Benim kapıda duran bineğime bin, Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın el-Akîk'deki arazisine git ve ona bunu mutlaka haber ver, dedi. Abdurrahman bineğine bindi. Ben de onunla beraber bindim ve Ebu Hureyre *radıyallahu*

anh'ın yanına gittik. Abdurrahman bir süre onunla konuştuktan sonra ona olan biteni nakletti. Bunun üzerine Ebu Hureyre *radıyallahu anh*: Benim bu konuda (yakîn) bir bilgim yok. Ancak bunu bir kişi haber vermişti, diye cevap verdi.[379]

٣٣٧٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَوْنٍ عَنْ رَجَاءِ بْنِ حَيْوَةَ عَنْ يَعْلَى بْنِ عُقْبَةَ قَالَ: أَصْبَحْتُ جُنُبًا وَأَنَا أُرِيدُ الصَّوْمَ فَأَتَيْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَسَأَلْته فَقَالَ لِي: أَفْطِرْ فَأَتَيْتُ مَرْوَانَ فَسَأَلْتُهُ وَأَخْبَرْتُهُ بِقَوْلِ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَبَعَثَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ الْحَارِثِ إِلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فَسَأَلَهَا فَقَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْرُجُ لِصَلاَةِ الْفَجْرِ وَرَأْسُهُ يَقْطُرُ مِنْ جِمَاعٍ ثُمَّ يَصُومُ ذَلِكَ الْيَوْمَ. فَرَجَعَ إِلَى مَرْوَانَ فَأَخْبَرَهُ، فَقَالَ: ائْتِ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَأَخْبِرْهُ فَأَتَاهُ فَأَخْبَرَهُ فَقَالَ: أَمَّا إِنِّي لَمْ أَسْمَعْهُ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّمَا حَدَّثَنِيهِ الْفَضْلُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

3374- … Ya'lâ b. Ukbe şöyle demiştir: Oruç tutmak istediğim bir gün cünüb olarak sabahladım. Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın yanına gidip ona bunun hükmünü sordum. Bana: Orucunu boz, dedi.

Bunun üzerine Mervân'a gidip durumu sordum ve Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın söylediğini de ona haber verdim. Bunun üzerine Mervân, Abdurrahman b. el-Hâris'i, Âişe *radıyallahu anhâ*'ya gönderdi ve ona (durumu) sor(dur)unca Hz. Âişe şu cevabı verdi: "Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* cinsel ilişkiden dolayı (guslettiğinden) başından su damladığı halde sabah namazını kıldırmak için dışarı çıkar, sonra da aynı gün oruç tutardı, dedi.

Abdurrahman b. el-Hâris, dönüp Mervân'a (Âişe'nin söylediklerini) bildirince, bu sefer: Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'a git, ona bunu bildir, dedi. Abdurrahman, Ebu Hureyre'nin yanına giderek ona durumu haber verince, o: Ben bunu bizzat Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den dinlemedim. Bunu bana el-Fadl, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet etmişti, dedi.

379 Buhârî, Savm, 22; Müslim, Sıyâm, 75; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 34, 36, 38, 67.

٣٣٧٥- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ قَالَ: أَنَا ابْنُ عَوْنٍ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ نَحْوَهُ. قَالَ ابْنُ عَوْنٍ: فَقُلْتُ لِرَجَاءٍ: مَنْ حَدَّثَكَ عَنْ يَعْلَى؟ قَالَ: إِيَّايَ حَدَّثَ يَعْلَى.

3375- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. Harun tahdis edip dedi ki: Bize İbn Avn bildirdi. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

İbn Avn dedi ki: Ben Recâ'ya: Bu hadisi sana Ya'la'dan kim tahdis etti? diye sordum. O: Ya'la bizzat bana tahdis etti, diye cevap verdi.[380]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu sebeple bazıları, Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın bu konuda el-Fadl'dan, onun da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiği rivayete uygun kanaat sahibi olmuş ve bu konuda görüş belirterek bu görüşü taklit etmiştir.

Ancak bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Gusleder ve o gün oruç tutar, demişlerdir. Bunlar da, bu konuda birinci fasılda (3373 no'lu hadiste) rivayet etmiş olduğumuz Ümmü Seleme ve Âişe *radıyallahu anhumâ*'nın Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettikleri hadis ile aşağıda kaydedeceğimiz rivayet doğrultusunda kanaat sahibi olmuşlardır:

٣٣٧٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ وَرَوْحٌ قَالاَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الحَكَمِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرَتْنِي أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصْبِحُ جُنُبًا ثُمَّ يَغْتَسِلُ ثُمَّ يَغْدُو إِلَى الْمَسْجِدِ وَرَأْسُهُ يَقْطُرُ ثُمَّ يَصُومُ ذَلِكَ الْيَوْمَ. فَأَخْبَرْتُهُ مَرْوَانَ فَقَالَ: اِئْتِ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَأَخْبِرْهُ بِذَلِكَ فَقُلْتُ: إِنَّهُ لِي صَدِيقٌ فَأَعْفِنِي فَقَالَ: عَزَمْتُ عَلَيْكَ لَتَأْتِيَنَّهُ. فَانْطَلَقْتُ أَنَا وَأَبِي إِلَى أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ

380 Tahâvî bu son soru ve cevabı kaydetmekle, muhtemelen hadisin senedinde herhangi bir kopukluk bulunmadığını anlatmak istemiştir. Nitekim İbn Avn'ın Recâ b. Hayve'den rivayette bulunduğu belirtildiği gibi (bk. İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, III, 228), Recâ'nın da Ya'la b. Ukbe'den rivayette bulunduğu (bk. İbn Hacer, *age*, XI, 355) belirtilmiştir (Çeviren).

اللهُ عَنْهُ فَأَخْبَرْتُ بِذَلِكَ، فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَعْلَمُ مِنِّي. قَالَ شُعْبَةُ: وَفِي الصَّحِيفَةِ: أَعْلَمُ بِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنِّي.

3376- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud ve Ravh tahdis edip dediler ki: Bize Şu'be, el-Hakem'den tahdis etti. el-Hakem dedi ki: Ben Ebu Bekir b. Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişâm'ı babasından tahdis ederken dinledim. (Babası Abdurrahman) dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşi Âişe *radıyallahu anhâ*'nın huzuruna girdim. O, bana Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in cünüb olarak sabaha çıktıktan sonra guslettiğini, arkasından başından su damladığı halde mescide sabah namazı vaktinde gittiğini, sonra da o gün oruç tuttuğunu haber verdi.

Ben bunu Mervân'a haber verince, Mervân: Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın yanına git ve ona bunu haber ver, dedi. Ben: O benim yakın arkadaşımdır. Bu konuda beni mazur gör, dedimse de, o: Sana onun yanına gitmen için and veriyorum, dedi.

Bunun üzerine ben (Ebu Bekir), babam (Abdurrahman)la Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın yanına gittim ve bunu Ebu Hureyre'ye haber verdim.[381] Ebu Hureyre *radıyallahu anh*: Âişe *radıyallahu anhâ* benden daha iyi bilir, dedi.

(Ravilerden) Şu'be dedi ki: (Elimdeki yazılı) sahifede "O, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i benden daha iyi bilir" şeklindedir, dedi.

٣٣٧٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ: أَنَا دَاوُدَ بْنُ أَبِي هِنْدٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَخِيهِ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهُ كَانَ يَصُومُ وَلَا يُفْطِرُ فَدَخَلَ عَلَى أَبِيهِ يَوْمًا وَهُوَ مُفْطِرٌ فَقَالَ لَهُ: مَا شَأْنُكَ الْيَوْمَ مُفْطِرًا؟ قَالَ: إِنِّي

381 Elimizdeki Tahâvî'nin, *Meâni'l-Âsâr*'ının basılı nüshalarında bu ibareye göre haber verenin Abdurrahman değil, Ebu Bekir olması gerekiyor. Ancak Buhârî'deki: "Abdurrahman, Ebu Hureyre'ye dedi ki" (Buhârî, Savm, 22) ile Müslim'deki: "Abdurrahman ona zikretti…" ibareleri (Müslim, Sıyâm, 75) ve diğer rivayetler bunu söyleyenin Abdurrahman olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Dolayısıyla buradaki açık te'nin, -"(babam) ona haber verdi" anlamını verecek şekilde- he harfinin yanlış okunması sonucu bu şekilde yazıldığını kabul etmek gerekir (Çeviren).

أَصَابَتْنِي جَنَابَةٌ فَلَمْ أَغْتَسِلْ حَتَّى أَصْبَحْتُ فَأَفْتَانِي أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنْ أُفْطِرَ، فَأَرْسَلُوا إِلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا يَسْأَلُونَهَا فَقَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تُصِيبُهُ الْجَنَابَةُ فَيَغْتَسِلُ بَعْدَمَا يُصْبِحُ ثُمَّ يَخْرُجُ وَرَأْسُهُ يَقْطُرُ مَاءً فَيُصَلِّي لِأَصْحَابِهِ ثُمَّ يَصُومُ ذَلِكَ الْيَوْمَ.

3377- Bize Ali b. Ma'bed tahdis edip dedi ki: Bize Abdulvehhâb tahdis edip dedi ki: Bize Davud b. Ebi Hind, eş-Şa'bî'den bildirdi. O, Ömer b. Abdurrahman'dan, o kardeşi Ebu Bekir b. Abdurrahman'dan rivayet ettiğine göre, Ebu Bekir oruç tutar ve oruca ara vermezdi. Bir gün oruç tutmadığı halde babasının (Abdurrahman'ın) huzuruna girdiğinde babası ona: Bugün niçin oruç tutmuyorsun? diye sordu. Ebu Bekir: Cünüb oldum, sabah olana kadar da gusledemedim. Ebu Hureyre *radıyallahu anh* da bana orucu bozmamı emretti, dedi.

Bunun üzerine Âişe *radıyallahu anhâ*'ya birisini gönderdiler. Âişe şu cevabı verdi: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* cünüb olur, sabah olduktan sonra gusleder, sonra başından su damladığı halde (mescide) çıkar, ashabına namaz kıldırır, sonra da o gün oruç tutardı.

٢٢٧٨- حَدَّثَنَا عَلِيٌّ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ عَبْدِ رَبِّهِ عَنْ أَبِي عِيَاضٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ أَنَّ مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ بَعَثَهُ إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ وَعَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: فَلَقِيتُ غُلَامَهَا نَافِعًا يَعْنِي أُمَّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَ: فَأَرْسَلْتُهُ إِلَيْهَا فَرَجَعَ إِلَيَّ فَأَخْبَرَنِي أَنَّهَا قَالَتْ: إِنَّ نَبِيَّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصْبِحُ جُنُبًا مِنْ غَيْرِ احْتِلَامٍ ثُمَّ يُصْبِحُ صَائِمًا. ثُمَّ أَتَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا غُلَامَهَا ذَكْوَانَ أَبَا عَمْرٍو فَأَخْبَرَتْهُ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصْبِحُ جُنُبًا مِنْ غَيْرِ احْتِلَامٍ ثُمَّ يُصْبِحُ صَائِمًا. فَأَتَيْتُ مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ فَأَخْبَرْتُهُ بِقَوْلِهِمَا فَقَالَ: أَقْسَمْتُ عَلَيْكَ لَتَأْتِيَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ فَلَتُخْبِرَنَّهُ بِقَوْلِهِمَا فَأَتَيْتُهُ فَأَخْبَرْتُهُ، فَقَالَ: هُنَّ أَعْلَمُ.

3378- … Ebu Iyâz'dan, o Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişâm'dan rivayet ettiğine göre, Mervân b. el-Hakem kendisini Ümmü Seleme ve Âişe *radıyal-*

lahu anhumâ'ya göndermişti. (Abdurrahman) dedi ki: Onun -Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'yı kastediyor- kölesi Nâfi ile karşılaştım. Ben de kölesini ona gönderdim. O da yanıma dönerek Ümmü Seleme'nin şunları söylediğini bildirdi: "Şüphesiz Allah'ın Peygamberi, ihtilamın dışında bir sebeple cünüb olarak sabaha çıkar, sonra da oruçlu olarak sabahlardı" dedi. Sonra (Abdurrahman) Âişe *radıyallahu anhâ*'ya gitti. Ona da kölesi Zekvân Ebu Amr'ı gönderdi. Âişe *radıyallahu anhâ* ona da: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ihtilamdan bir başka sebep dolayısıyla cünüb olarak sabaha çıktığını, sonra da oruçlu olarak sabahladığını haber verdi.

(Abdurrahman dedi ki): Ben de Mervân b. el-Hakem'e gidip her ikisinin sözünü ona aktardım. Mervân: "Sana and veriyorum, Ebu Hureyre'nin yanına git ve onlara her ikisinin sözünü aktar" dedi. Ben de onun yanına gittim, mü'minlerin annelerinin söylediklerini ona haber verince, o: "Onlar daha iyi bilirler" dedi.[382]

٣٣٧٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سُمَيٍّ عَنْ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصْبِحُ جُنُبًا ثُمَّ يَصُومُ ذٰلِكَ الْيَوْمَ.

3379- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Sümeyye'den tahdis etti. O Ebu Bekir'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* cünüb olarak sabahlar, sonra da aynı gün oruç tutardı.

٣٣٨٠- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ عُمَارَةَ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْرُجُ إِلَى صَلَاةِ الْفَجْرِ وَرَأْسُهُ يَقْطُرُ مِنْ غُسْلِ الْجَنَابَةِ ثُمَّ يَصُومُ يَوْمَهُ.

3380- … el-A'meş'den, o Umâre'den, o Ebu Bekir b. Abdurrahman'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Âişe *radıyallahu anhâ* dedi ki: "Rasulullah *sal-*

382 Müslim, Sıyâm, 77.

lallahu aleyhi ve sellem cünüblükten dolayı guslettiği için başından su damladığı halde sabah namazı(nı kıldırmak için) çıkar, sonra o gün oruç tutardı."[383]

٣٣٨١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ قَالَ: ثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ شِهَابٍ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ وَأُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا زَوْجَيِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُدْرِكُهُ الْفَجْرُ وَهُوَ جُنُبٌ ثُمَّ يَصُومُ.

3381- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Asım tahdis edip dedi ki: Bize İbn Cüreyc tahdis edip dedi ki: Bana İbn Şihâb, Ebu Bekir b. Abdurrahman'dan haber verdi. O Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşleri Âişe ve Ümmü Seleme *radıyallahu anhumâ*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, cünüb iken tan yeri ağarır, sonra (o gün) oruç tutardı.[384]

٣٣٨٢- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ: ثنَا لَيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ وَأُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا زَوْجَيِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُمَا حَدَّثَتَاهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3382- … ez-Zührî'den, o Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişâm'dan, o Ebu Bekir b. Abdurrahman'dan, o babasından, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşleri Âişe ve Ümmü Seleme *radıyallahu anhumâ*'dan rivayet ettiğine göre, ikisi de ona Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etmiştir.

٣٣٨٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ عَنْ عَبْدِ رَبِّهِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ وَأُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِثْلِهِ وَزَادَ : «فِي رَمَضَانَ».

---

383 İbn Mâce, Sıyâm, 27.
384 Buhârî, Savm, 22; Müslim, Sıyâm, 76, 77.

3383- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine Abdurabbih b. Said'den haber vermiştir. Abdurabbih, Ebu Bekir b. Abdurrahman'dan, o Âişe ve Ümmü Seleme *radıyallahu anhumâ*'dan, onlar Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı hadisi nakletmişlerdir. O: "Ramazan ayında" ibaresini eklemiştir.

٣٣٨٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ عَنْ سُمَيٍّ عَنْ أَبِي بَكْرٍ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3384- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine Sümeyye'den haber vermiştir. O Ebu Bekir'den hadisi senediyle aynen zikretmiştir.

٣٣٨٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ قَالَ: ثَنَا زُهَيْرٌ قَالَ ثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ عَنِ الْاَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

3385- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Gassân tahdis edip dedi ki: Bize Züheyr tahdis edip dedi ki: Bize Ebu İshak, el-Esved'den tahdis etti. O Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etti.

٣٣٨٦- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ قَالَ: ثَنَا زَائِدَةُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي سُلَيْمَانَ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِذَلِكَ.

3386- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ahmed b. Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Zâide, Abdulmelik b. Ebi Süleyman'dan tahdis etti. O Ata'dan, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bunu rivayet etti.

٣٣٨٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ قَالَ: أَنَا عَاصِمُ بْنُ بَهْدَلَةَ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِذَلِكَ.

3387- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd tahdis edip dedi ki: Bize Asım b. Behdele, Ebu Salih'ten bildirdi. O Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bunu böylece rivayet etti.

٣٣٨٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُثْمَانَ الْقُرَشِيُّ عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِذَلِكَ.

3388- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize Cafer b. Abdullah b. Osman el-Kuraşî, İbn Ebi Müleyke'den tahdis etti. O Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bunu böylece rivayet etti.

٣٣٨٩- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ قَالَ: أَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ عَامِرِ بْنِ أَبِي أُمَيَّةَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَلِكَ أَيْضًا.

3389- Bize Ali b. Ma'bed tahdis edip dedi ki: Bize Abdulvehhâb b. Ata tahdis edip dedi ki: Bize Said, Katâde'den bildirdi. O Said b. el-Müseyyeb'den, o Âmir b. Ebi Ümeyye'den, o Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den yine bunu böylece rivayet etti.

٣٣٩٠- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ عَنْ قَتَادَةَ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3390- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Velîd tahdis edip dedi ki: Bize Hemmâm, Katâde'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٣٩١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3391- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Ebi Arûbe, Katâde'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٣٩٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ. ح

3392- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, H.

٣٣٩٣- وَحَدَّثَنَا يَزِيدُ هُوَ ابْنُ سِنَانٍ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى الْقَطَّانُ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ وَزَادَ: فَرَدَّ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فُتْيَاهُ عَلَى هَذَا الْخَبَرِ.

3393- Bize Yezid b. Sinan tahdis edip dedi ki: Bize Yahya el-Kattân tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Katâde'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti, ayrıca: "Bunun üzerine Ebu Hureyre *radıyallahu anh* aldığı haber üzerine fetvasını geri aldı" ibaresini ekledi.

***

Bu görüş sahipleri şöyle derler: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sözünü ettiğimiz şekilde rivayetler mütevatir olarak geldiğine göre, bizim buna muhalefet edip başka bir kanaate sahip olmamız caiz olamaz.

Ancak bu hususta birinci görüş sahiplerinin bunlara karşı delillerinden birisi de onların şu sözleridir: Ümmü Seleme ve Âişe *radıyallahu anhumâ*'nın naklettikleri rivayette, onlar Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in fiili uygulamasını haber vermektedirler. el-Fadl ise Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği hadiste Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den buna muhalif olan bir haber vermektedir.

Dolayısıyla bu hususta Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in tabi olduğu hükmün Âişe ve Ümmü Seleme *radıyallahu anhumâ*'nın hadislerinde zikrettikleri şekilde olması, diğer insanların hükmünün ise el-Fadl'ın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiği şekilde olması mümkündür. Bu durumda her iki haber de rivayetlerin ihtiva ettiği anlamların açıklandığı bu esasa göre birbiriyle çelişmemiş olur.

Fakat diğerlerinin bunlara karşı delillerinden birisi de şudur: el-Fadl'ın

hadisini rivayet eden Ebu Hureyre *radıyallahu anh*, kendi fetvasından vazgeçmiş, Âişe ve Ümmü Seleme *radıyallahu anhumâ*'nın dediklerini kabul etmiş ve bunu, el-Fadl'ın kendisine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiği hadisin önüne almıştır. İşte bu, bu konuda huccettir.

Bir diğer huccet (delil) de şudur: Biz, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu konuda diğer insanların hükmünün de kendisinin tabi olduğu hüküm gibi olduğuna dair rivayetlere sahibiz.

٣٣٩٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَعْمَرٍ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ أَبِي يُونُسَ مَوْلَى عَائِشَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ رَجُلاً قَالَ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ وَاقِفٌ عَلَى الْبَابِ وَأَنَا أَسْمَعُ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي أُصْبِحُ جُنُبًا وَأَنَا أُرِيدُ الصَّوْمَ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ: «وَأَنَا أُصْبِحُ جُنُبًا وَأَنَا أُرِيدُ الصَّوْمَ فَأَغْتَسِلُ وَأَصُومُ». فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّكَ لَسْتَ مِثْلَنَا قَدْ غَفَرَ اللهُ لَك مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِك وَمَا تَأَخَّرَ. فَغَضِبَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «وَاللهِ إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَخْشَاكُمْ لِلَّهِ وَأَعْلَمَكُمْ بِمَا أَتَّقِي».

3394- … Abdullah b. Ma'mer el-Ensârî'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'nın azadlısı Ebu Yunus'tan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşi Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, bir adam Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kapıda dururken benim de işiteceğim bir şekilde şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasulü! Ben cünüb olarak sabahlıyorum ve bununla birlikte oruç tutmak da istiyorum (ne yapayım)? Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Ben de cünüb olarak sabahlıyorum, bununla birlikte oruç da tutmak istiyorum. Bunun üzerine guslediyor ve oruç tutuyorum"*** dedi.

Adam: Ey Allah'ın Rasulü! Sen bizim gibi değilsin, senin geçmiş ve gelecek günahlarını Allah sana bağışlamıştır deyince, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kızarak: ***"Allah'a yemin ederim! Aranızda Allah'tan en çok korkan ve neyi yaparak takvalı olunacağını aranızda en iyi bilen kişi olduğumu ümit ediyorum"*** dedi.[385]

***

385 Müslim, Sıyâm, 79; Ebu Davud, Savm, 36; Malik, Sıyâm, 9; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 67, 122, 156.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in soru soran o adama verdiği cevabla, bu konuda kendisinin yaptığını haber verdiğinden dolayı onun bu konudaki hükmü ile başkalarının hükmünün aynı olduğu sabit olmaktadır.

Rivayetlerin anlamlarının sahih bir şekilde anlaşılması bakımından bu hususun uygun şekli budur.

Nazar (akli düşünme ve kıyas) açısından uygun açıklamaya gelince; biz (ilim adamlarının) oruçlu olan bir kimsenin, gündüz uyuyup cünüb olması halinde bundan dolayı orucunun dışına çıkmış olmayacağını (orucunu bozmuş olmayacağını) icma ile kabul ettiklerini görüyoruz.

Bu sebeple biz de, bu halde (cünüb) iken oruca başlayabilir mi yoksa oruçlu iken arız olan cünüblüğün hükmü ile cünüb iken başlanan orucun hükmü farklı mıdır diye incelemek istedik.

Bizler, hayız ve loğusalık gibi oruca başlamaya engel olan hususların oruçlu iken meydana gelmelerinin ya da bunlar varken oruca kalkışmanın aynı şey olduğunu gördük.

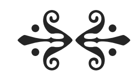
Nitekim hayız olan birisinin, hayız olduğu halde oruca başlama hakkının olmadığını, diğer taraftan temiz olduğu halde oruca başladıktan sonra o gün hayız olursa, bu sebepten dolayı orucun dışına çıkacağını (orucunun bozulacağını) görüyoruz.

Buna göre oruca başlamayı engelleyen hususların, oruçlu iken ortaya çıkmaları halinde orucu ortadan kaldıran şeylerle aynı olduklarını gördük.

Diğer taraftan oruçlu iken cünüb olmanın hepsinin ittifakıyla orucu bozmadığını gördük.

İşte sözünü ettiğimiz hususa kıyasla, cünüb olduktan sonra oruca başlanmasının oruca başlamayı engellememesi gerekmektedir. Böylelikle bu (kıyas) da, Ümmü Seleme ve Âişe *radıyallahu anhumâ*'nın rivayetlerine uygun düşmektedir.

Ve bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

١٤- بَابُ الرَّجُلِ يَدْخُلُ فِي الصِّيَامِ تَطَوُّعًا ثُمَّ يُفْطِرُ

14- NAFİLE BİR ORUCA BAŞLADIKTAN SONRA ORUCUNU BOZAN KİMSE(NİN DURUMU)

٥٩٣٣- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ الطَّيَالِسِيُّ. ح

3395- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî tahdis etti, H.

٣٣٩٦- وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ. ح

3396- Bize Ali b. Şeybe de tahdis edip dedi ki: Bize Ravh b. Ubâde tahdis etti, H.

٣٣٩٧- وَحَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ قَالُوا: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ عَنْ هَارُونَ بْنِ أُمِّ هَانِئٍ أَوْ ابْنِ بِنْتِ أُمِّ هَانِئٍ عَنْ أُمِّ هَانِئٍ قَالَتْ: دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا صَائِمَةٌ فَنَاوَلَنِي فَضْلَ شَرَابِهِ فَشَرِبْتُ ثُمَّ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي كُنْتُ صَائِمَةً وَإِنِّي كَرِهْتُ أَنْ أَرُدَّ سُؤْرَكَ. فَقَالَ: «إِنْ كَانَ مِنْ قَضَاءِ يَوْمٍ مِنْ رَمَضَانَ فَصُومِي يَوْمًا مَكَانَهُ وَإِنْ كَانَ تَطَوُّعًا فَإِنْ شِئْتِ فَاقْضِيهِ وَإِنْ شِئْتِ فَلاَ تَقْضِيهِ»

3397- Bize Yunus b. Abdila'lâ tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Hassân tahdis etti (Ebu'l-Velîd ve Ravh ile) dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme, Simâk b. Harb'den tahdis etti. O Harun b. Ümmü Hânî'den ya da İbn bint Hânî'den, o Ümmü Hânî'den, şöyle dediğini rivayet etti: Oruçlu iken Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna girdim. Bana içtiğinden arta kalanı uzattı. Ben de onu içtim, sonra: Ey Allah'ın Rasulü! Ben oruçlu idim fakat senin artırdığını da geri çevirmek hoşuma gitmedi, dedim. O şöyle buyurdu: ***"Eğer tuttuğun oruç Ramazan gününün bir kazası ise onun yerine bir gün daha oruç tut, eğer tatavvu (nafile) ise dilersen onun kazasını yap dilersen de yapma."***[386]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları bu görüşü benimseyerek nafile olarak oruca başlamış olduktan sonra bir mazereti olsun olmasın orucunu bozan bir kimsenin kaza etmesi yükümlülüğü olmadığını ileri sürmüş ve bu hususta bu hadisi delil göstermiştir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek: Hayır, onun yerine bir gün kaza etmekle yükümlüdür, demişlerdir.

Bunların lehine ve birinci görüş sahiplerinin aleyhine olan delillerden birisi de, Ümmü Hânî'nin rivayet ettiği bu hadisi Hammâd b. Seleme onların dedikleri şekilde rivayet etmekle birlikte, zabt itibariyle ondan daha aşağı mertebede olmayan başkalarının ise bundan farklı bir şekilde rivayet etmiş olmasıdır.

٣٣٩٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ. ح

3398- Bize Ahmed b. Davud tahdis edip dedi ki: Bize Müsedded tahdis etti, H.

٣٣٩٩- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا الْمُقَدَّمِيُّ قَالاَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ عَنِ ابْنِ أُمِّ هَانِئٍ عَنْ جَدَّتِهِ أُمِّ هَانِئٍ سَمِعَهُ مِنْهَا قَالَتْ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُتِيَ بِشَرَابٍ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ فَنَاوَلَنِي فَشَرِبْتُهُ وَكُنْتُ صَائِمَةً فَكَرِهْتُ أَنْ أَرُدَّ فَضْلَ

386 Müslim, Sıyâm, 169; Ebu Davud, Savm, 72; Tirmizî, Savm, 34; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 343, 424.

سُؤْرِهِ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي كُنْتُ صَائِمَةً، فَقَالَ لَهَا: «تَقْضِينَ عَنْكِ شَيْئًا؟». قَالَتْ: لاَ، قَالَ: «فَلاَ يَضُرُّكِ».

3399- Bize İbn Ebi Davud da tahdis edip dedi ki: Bize el-Mukaddemî tahdis etti (Müsedded ile) dediler ki: Bize Ebu Avâne, Simâk b. Harb'den tahdis etti. O, İbn Ümmü Hânî'den, o nenesi Ümmü Hânî'den bizzat işiterek rivayet ettiğine göre, Ümmü Hânî şöyle demiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e Mekke'nin fethedildiği gün bir içecek ikram edildi. O da bana uzattı, ben de oruçlu olmama rağmen onu içtim. Çünkü onun artığını geri çevirmek hoşuma gitmedi. Ey Allah'ın Rasulü! Ben oruçlu idim deyince, Allah Rasulü: ***"Üzerindeki bir kaza orucunu mu tutuyordun?*** diye sordu. Ümmü Hânî: Hayır, dedi. Allah Rasulü: ***"O halde onun sana bir zararı yoktur"*** dedi.[387]

٣٤٠٠- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ: ثَنَا أَسَدُ بْنُ مُوسَى قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3400- Bize Süleyman b. Şuayb tahdis edip dedi ki: Bize Esed b. Musa tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Avâne tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٤٠١- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ قَالَ: ثَنَا قَيْسُ بْنُ الرَّبِيعِ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ عَنِ الرَّجُلِ مِنْ آلِ جَعْدَةَ بْنِ هُبَيْرَةَ عَنْ جَدَّتِهِ أُمِّ هَانِئٍ قَالَتْ: دَخَلْتُ أَنَا وَفَاطِمَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ، فَجَلَسْتُ عَنْ يَمِينِهِ فَدَعَا بِشَرَابٍ فَشَرِبَ ثُمَّ نَاوَلَنِي فَشَرِبْتُ وَأَنَا صَائِمَةٌ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ أُرَانِي إِلَّا قَدْ أَثِمْتُ أَوْ أَتَيْتُ حِنْثًا عَرَضْتَ عَلَيَّ وَأَنَا صَائِمَةٌ فَكَرِهْتُ أَنْ أَرُدَّ عَلَيْك. فَقَالَ: «هَلْ كُنْتِ تَقْضِينَ يَوْمًا مِنْ رَمَضَانَ؟» فَقَالَتْ: لاَ ، قَالَ: «فَلاَ بَأْسَ».

3401- Bize Süleyman b. Şuayb tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis edip dedi ki: Bize Kays b. er-Rabî', Simâk b. Harb'den tahdis etti. O Ca'de b.

387 3397 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

Hubeyre alînden olan o adamdan, o büyük annesi Ümmü Hânî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben ve Fatıma *radıyallahu anhâ* Mekke'nin fethedildiği gün Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna girdik. Ben onun sağ tarafına oturdum. İçecek bir şey istedi, içtikten sonra bana uzattı. Ben de oruçlu olduğum halde içtim. Sonra: Ey Allah'ın Rasulü! Ben günahkâr olduğumu ya da günahı gerektiren bir iş yaptığımı görüyorum. Oruçlu olduğum halde bana içmemi söyledin, ben de seni geri çevirmekten hoşlanmadım deyince, o: ***"Sen Ramazandan (borcun olan) bir günün kazasını mı tutuyordun?"*** diye sordu. Ümmü Hânî: Hayır deyince, Allah Rasulü: ***"Bir mahzuru yok"*** dedi.

٣٤٠٢- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ. ح

3402- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize el-Hasen b. er-Rabî' tahdis etti, H.

٣٤٠٣- وَحَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ قَالاَ: ثَنَا أَبُو الْاَحْوَصِ عَنْ سِمَاكٍ عَنِ ابْنِ أُمِّ هَانِئٍ عَنْ أُمِّ هَانِئٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: «فَلاَ يَضُرُّكِ».

3403- Bize Ravh b. el-Ferec de tahdis edip dedi ki: Bize Yusuf b. Adiy tahdis etti. (er-Rabî' ile) dediler ki: Bize Ebu'l-Ahvas, Simâk'dan tahdis etti. O İbn Ümmü Hânî'den, o Ümmü Hânî'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etti. Ancak: ***"Bunun sana zararı olmaz"*** dedi.

***

Böylelikle (3401 no'lu) Kays'ın, (3399 no'lu) Ebu Avâne'nin ve (3403 no'lu) Ebu'l-Ahvas'ın naklettikleri rivayet, Hammâd b. Seleme'nin (3397 no'lu) rivayetine muhaliftir. Çünkü Hammâd rivayet ettiği hadisinde: ***"Eğer bu tuttuğun oruç Ramazan ayından bir günün kazası ise yerine bir başka gün oruç tut. Eğer tatavvu (nafile) ise dilersen kazasını yap dilersen yapma"*** demektedir.

Bu ifadeye göre, tuttuğu oruç nafile ise onu kaza etme yükümlülüğü yoktur.

Diğerlerinin rivayetlerinde ise: "***Sen Ramazandan herhangi bir günün kazasını mı yapıyorsun?"*** diye sormuş, o hayır deyince, Allah Rasulü: ***"O halde bunun sana bir zararı olmaz"*** demiştir. Yani sen bu nafile orucunu bozduğun için günaha girmiş olmuyorsun, demiştir.

Bu ifade ise, o günün yerine bir başka gün kaza etme yükümlülüğünün olmasını ortadan kaldırmaz. Bu durumda (bu iki şekliyle de) Simâk'den gelen bu hadis muzdarib bir hadis olmaktadır.

Sonra acaba bu hususa herhangi bir şekilde delalet eden bundan başkasından rivayet gelmiş midir diye baktık. Şunu gördük:

٣٤٠٤- حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْعُمَرِيُّ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: أَصْبَحْتُ أَنَا وَحَفْصَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا صَائِمَتَيْنِ مُتَطَوِّعَتَيْنِ فَأُهْدِيَ لَنَا طَعَامٌ فَأَفْطَرْنَا عَلَيْهِ فَدَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلْنَاهُ فَقَالَ: «اقْضِيَا يَوْمًا مَكَانَهُ».

3404- … İbn Şihâb'dan, o Urve'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben ve Hafsa nafile oruç tutar halde sabaha çıktık. Bize bir yemek hediye edildi. Onu yiyerek orucumuzu bozduk. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yanımıza girince, ona (durumunu) sorduk. O da: ***"Onun yerine bir gün kaza edin"*** dedi.[388]

***

İşte bu, nafile oruç tutarken orucu bozmanın, kazasını yapmayı gerektirdiğine bir delildir.

Bu hadisin delil olamayacağı hususunda birinci görüş sahiplerinin ileri sürdükleri deliller arasında hadisin aslında Urve yolu ile Âişe'den rivayet edilmemiş olduğunu, aslı itibariyle Urve'den önceki ravilerden birisine kadar ulaşan mevkuf bir rivayet olduğunu söylemeleridir. Şöyle ki:

388 Ebu Davud, Savm, 73; Tirmizî, Savm, 36.

٣٤٠٥- يُونُس حَدَّثَنَا قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ عَائِشَةَ وَحَفْصَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَصْبَحَتَا صَائِمَتَيْنِ ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

3405- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik ona İbn Şihâb'dan haber vermiştir. Buna göre, Âişe ve Hafsa *radıyallahu anhumâ* oruçlu olarak sabaha çıktılar deyip sonra da hadisi aynen zikretmiştir.

***

Bunlar şöyle derler: İşte hadisin aslı bu şekildedir. Devamla şunu da söylerler: Bu hadise dair *ez-Zührî*'ye, sen bunu Urve'den (bizzat) dinledin mi? diye sormuşlar, *ez-Zührî*: Hayır, cevabını vermiştir. Onlar şu rivayeti delil göstermişlerdir:

٣٤٠٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا نُعَيْمٌ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُيَيْنَةَ يَقُولُ: سُئِلَ الزُّهْرِيُّ عَنْ حَدِيثِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: «أَصْبَحْتُ أَنَا وَحَفْصَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا صَائِمَتَيْنِ» فَقِيلَ لَهُ: أَحَدَّثَكَ عُرْوَةُ؟ فَقَالَ: لاَ.

3406- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Nuaym tahdis edip dedi ki: İbn Uyeyne'yi şöyle derken dinledim: *ez-Zührî*'ye, Âişe *radıyallahu anhâ*'nın rivayet ettiği: Ben ve Hafsa oruçlu olarak sabaha çıktık hadisi hakkında soru sorularak: (Bunu) sana Urve mi tahdis etti? denilince, *ez-Zührî*: Hayır, diye cevap vermiştir.

٣٤٠٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ قَالَ: ثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: قُلْتُ لابْنِ شِهَابٍ: أَحَدَّثَكَ عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: «مَنْ أَفْطَرَ مِنْ تَطَوُّعِهِ فَلْيَقْضِهِ؟» فَقَالَ: لَمْ أَسْمَعْ مِنْ عُرْوَةَ فِي ذَلِكَ شَيْئًا وَلَكِنْ حُدِّثْتُ فِي خِلاَفَةِ سُلَيْمَانَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ.

3407- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Ravh b. Ubâde tahdis edip dedi ki: Bize İbn Cüreyc tahdis edip dedi ki: Ben İbn Şihâb'a: Urve b. *ez-Zübeyr*, Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve*

sellem'den, onun: ***"Kim nafile olarak tuttuğu orucunu bozacak olursa, onun kazasını yapsın"*** buyurduğunu bildiren hadisini tahdis etti mi? diye sordum. İbn Şihâb: Ben bu hususta Urve'den bir şey dinlemedim. Ancak Süleyman b. Abdulmelik'in halifeliği döneminde bana tahdis edilmişti, dedi.

٣٤٠٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ وَزَادَ: «وَلَكِنْ حَدَّثَنِي فِي خِلَافَةِ سُلَيْمَانَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ أُنَاسٌ عَنْ بَعْضِ مَنْ كَانَ يَسْأَلُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ: أَصْبَحْتُ أَنَا وَحَفْصَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا صَائِمَتَيْنِ، ثُمَّ ذَكَرَ الْحَدِيثَ يَعْنِي نَحْوَ حَدِيثِ رَبِيعٍ الْجِيزِيِّ.

3408- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, senedini aynen zikretti ve şunları ekledi: "Ancak Süleyman b. Abdulmelik'in halifeliği döneminde bazıları bana Âişe *radıyallahu anhâ*'ya soru soranlardan birisinden şöyle dediğini rivayet etti: "Ben ve Hafsa *radıyallahu anhumâ* oruçlu olarak sabaha çıktık." Sonra hadisi buna yakın olarak -yani Rabi' el-Cîzî'nin (3404 no'lu) hadisine yakın olarak- zikretti.

***

Böylelikle bu hadis, senedinde görülen sözünü ettiğimiz durum sebebiyle bozulmaktadır.

Bu hususta yine Âişe *radıyallahu anhâ*'dan bir başka yoldan şu rivayetler de nakledilmiştir:

٣٤٠٩- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: ثَنَا عَمِّي عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فَذَكَرَ مِثْلَ حَدِيثِ رَبِيعٍ الْجِيزِيِّ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: «فَبَدَرَتْنِي حَفْصَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا بِالْكَلَامِ وَكَانَتْ ابْنَةَ أَبِيهَا».

3409- Bize Ahmed b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize amcam Abdullah b. Vehb tahdis edip dedi ki: Bana Cerîr b. Hâzim, Yahya b. Said'den haber verdi. O Amre'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan deyip hadisi Rabi' el-Cîzî'nin (3404 no'lu) hadisi gibi zikretti. Ancak rivayetinde: (Âişe'nin): "Hafsa

radıyallahu anhâ benden önce söze başladı. Zaten o gerçekten babasının kızı idi" (dediğini) söyledi.

٣٤١٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عِمْرَانَ قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى الْمِصْرِيُّ قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ.

3410- Bize İbn Ebi İmrân tahdis edip dedi ki: Bize Ahmed b. İsa el-Mısrî tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Yine birinci görüş sahiplerinin bu hadisin tutarsızlığı konusunda ileri sürdükleri delillerden birisi de, Hammâd b. Zeyd'in bu hadisi Yahya b. Said'den senedinde Amre olmadan mevkuf olarak nakletmesidir. Şöyle ki:

٣٤١١- حَدَّثَنَا بِذَلِكَ ابْنُ أَبِي عِمْرَانَ قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرَةَ الرَّمَادِيُّ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمَدِينِيِّ قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ بِذَلِكَ يَعْنِي: وَلَمْ يَذْكُرْ عَمْرَةَ.

3411- Bize İbn Ebi İmrân tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Bekre er-Ramâdî tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. el-Medînî tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Yahya b. Said'den bu hadisi tahdis etti. Yani senedinde Amre'yi zikretmedi.

***

İşte hadisin asıl şekli budur.

Yine Âişe *radıyallahu anhâ*'dan bu konuda bir başka yoldan şu rivayet de nakledilmiştir:

٣٤١٢- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَحْيَى الْمُزَنِيُّ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ الشَّافِعِيُّ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى بْنِ طَلْحَةَ عَنْ عَمَّتِهِ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّا قَدْ خَبَّأْنَا لَكَ حَيْسًا، فَقَالَ: «أَمَا إِنِّي كُنْتُ أُرِيدُ الصَّوْمَ

وَلَكِنْ قَرِّبِيهِ سَأَصُومُ يَوْمًا مَكَانَ ذَلِكَ». قَالَ مُحَمَّدٌ هُوَ ابْنُ إِدْرِيسَ سَمِعْتُ سُفْيَانَ عَامَّةَ مُجَالَسَتِي إِيَّاهُ لاَ يَذْكُرُ فِيهِ: «سَأَصُومُ يَوْمًا مَكَانَ ذَلِكَ». ثُمَّ إِنِّي عَرَضْتُ عَلَيْهِ الْحَدِيثَ قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ بِسَنَةٍ فَأَجَازَ فِيهِ: «سَأَصُومُ يَوْمًا مَكَانَ ذَلِكَ».

3412- Bize İsmail b. Yahya el-Müzenî tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. İdris eş-Şafiî tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Talha b. Yahya b. Talha'dan tahdis etti. O halası Talha kızı Âişe'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşi Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yanıma girdi. Ben: Ey Allah'ın Rasulü! Biz sana bir hays[389] ayırdık, dedim. O: ***"Aslında ben oruç tutmak istiyordum fakat onu önüme getir. Bunun yerine bir başka gün oruç tutarım"*** dedi.

Muhammed (b. İdris) dedi ki: Ben, Süfyan ile birlikte oturduğum meclislerin hiçbirisinde onun ***"Bunun yerine bir başka gün oruç tutacağım"*** ifadesinden söz ettiğini işitmedim.

Daha sonra hadisi vefatından bir sene önce ona arzettim. Bu defa bu hadiste ***"Onun yerine bir başka gün oruç tutacağım"*** ifadesine icazet verdi.[390]

***

İşte bu hadiste, (bozulan nafile orucun) kazasının vacib olduğundan söz edilmektedir. Âişe *radıyallahu anhâ*'nın hadisinde de buna uygun ifadeler yer almaktadır. Ümmü Hânî'nin (3397 no'lu) hadisinde de sözünü ettiklerimize muhalif bir şey bulunmamaktadır.

Buna göre, (3404 no'lu) Urve'nin ve (3409 no'lu) Amre'nin Âişe *radıyallahu anhâ*'dan naklettikleri hadisin asgari durumu, onlardan önceki ravilerden birisine ait mevkuf bir rivayet olmasıdır. Buna ise muttasıl bir hadis de muvafakat etmiştir ki bu da Talha kızı Âişe'nin (3412 no'lu) hadisidir. O halde bu hadis dolayısıyla bunu kabul etmek, ona muhalif görüşü benimsemekten daha uygundur.

Bu husustaki nazar (kıyas)a gelince; bizler gördük ki, bazı şeyler, kulların

---

389 Hays, hurma, keş ve yağdan yapılan bir yemektir. Keşin yerine bazen un konabilir. Bk. İbnu'l-Esir, *en-Nihâye fi Garîbi'l-Hadîs,* I, 467 (Çeviren).

390 Müslim, Sıyâm, 169, 170; Ebu Davud, Savm, 71; Nesâî, Sıyâm, 67; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 49, 207 [Ancak hadisin kaynağı olarak gösterilen yerlerin hiçbirinde bunun yerine bir başka gün oruç tutacağını belirten bir kayıt göremedik (Çeviren)].

kendilerine vacib (farz) kılmalarıyla onlara farz olmaktadır. Namaz, sadaka, oruç, hac ve umre bunlardandır.

Bu tür ibadetlerden herhangi bir şeyi kendisine vacib kılıp: "Şunu şunu yapmak Allah'a karşı boynumun borcu olsun" diyen bir kimsenin, bu söylediğini yerine getirmesi gerekir.

Kulların bazı işlere başlamak suretiyle de o işleri kendilerine vacib kıldıklarını görüyoruz. Namaz, oruç, hac ve sözünü ettiğimiz diğer ameller bunlardandır.

Mesela; bir hac ya da umreye başlayıp sonra bunları durduran ve bu ibadetlerden çıkmak isteyen bir kimsenin, böyle bir hakkının bulunmadığını, bunlara başlamak suretiyle "Allah için bir hac yapmak boynumun borcu olsun" diyen kimsenin hükmünde olup bu adağını yerine getirmekle yükümlü olduğunu görüyoruz.

Eğer bir kimse: Bizim hac ya da umreyi yarıda bırakıp çıkmasını engellememizin sebebi, bunları tamamlamadıkça onlardan çıkma (onları yarıda bırakma) imkânının bulunmayışıdır. Ancak namaz ve oruç böyle değildir. Çünkü namaz ve oruç batıl olabilir ve kişi konuşarak, yemek yiyerek, içerek, cinsel ilişkide bulunarak bu amellerden çıkabilir diyecek olursa, ona şöyle cevap verilir: Hac ve umre dediğiniz gibi ise de bizler, sizin aynı zamanda hac ve umreyi ifa ederken cinsel ilişkide bulunan kimsenin bunları kaza etmekle yükümlü olduğunu söylediğinizi görüyoruz. Kazaya ise, ondan çıktıktan sonra girebilir.

Böylelikle bu iki ibadeti ifsad ettiği için istese de, istemese de bunları kaza etme yükümlülüğünü öngörüyorsunuz.

Onun yaptığı bu kaza, daha önce ifa etmek üzere başlamak suretiyle ona vacib olan ibadetin bir bedelidir. Bundan önce bunu kendi kendisine vacib kılması sebebiyle değildir.

Eğer hac ve umre için ihrama girdiği zaman hac ve umreyi yerine getirip onları bitirmeden ihramdan çıkmasının batıl oluşunun illeti (sebebi, gerekçesi) sözünü ettiğimiz bunları yapamayışından ileri geliyorsa ve eğer böyle bir durum olmasaydı, sözünü ettiğimiz sebeplerle namaz ve oruçtan çıkabileceği (yarıda kesebileceği) gibi hac ve umreden de çıkabileceği söz konusu ise o takdirde hac ve umreyi kaza etmesi ona vacib olmazdı. Çünkü onun bu işe (kazasını yapmak için) başlaması imkânı söz konusu olamaz.[391]

391 Gerek tercümeye esas aldığımız nüshada, gerekse de Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye baskısında bu

Durumun böyle olması, onun (hac ve umrenin) kazasını yapma gereğini iptal etmediğine ve bu konuda diliyle söyleyerek kendisine Allah için haccı vacib kılan bir kimse hac kazasını yapma yükümlülüğü bulunan kimseye benzediğine göre, aynı şekilde nazar (kıyas) açısından namaza ya da oruca başlayıp böylelikle bunu kendisine Allah için icab ettiren (vacib kılan, kendisini bunları yerine getirmekle yükümlü kılan) sonra da bunları bırakıp çıkan (yarıda kesen)ın da böyle olması ve kaza etme yükümlülüğünün bulunması gerekir.

Yine (bunu öngörmeyene) şöyle denilir: Bizim de kabul ettiğimiz, sizin de kabul ettiğiniz görüşe göre, umreye başladıktan sonra onu bırakmak caiz olabilir. Nitekim Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, Âişe *radıyallahu anhâ*'ya söylediği: ***"Umre yapmayı bırak ve hac için telbiye getirip ihrama gir"*** sözünde sünnet bu şekilde gelmiştir. Bunu Yüce Allah'ın izniyle bu kitabımızın ilgili yerinde senediyle zikredeceğiz.

Buna göre, umreye başlamış bir kimsenin eğer onu yarıda kesip çıkma gücü varsa ondan çıkıp (yarıda kesip) iptal etmesi, sonra da ona kazasını yapmasının vacip olmaması söz konusu değildir.

Ancak umreye başlamadan önce onu kendisine vacib kılmadan başlamış bir kimsenin, mazereti bulunması hali dışında onu tamamlayıp bitirmeden ondan çıkma imkânı yoktur. Eğer ondan çıkıp (yarıda kesip) mazeretli ya da mazeretsiz onu iptal edecek olursa, kaza etmekle yükümlüdür.

Kıyas açısından namaz ve orucun da böyle olması gerekir. Bunlara başlamış olan bir kimsenin mazeretsiz olarak bunları yarıda kesip iptal etme imkânı yoktur. Eğer tamamlamadan mazeretli ya da mazeretsiz olarak bunları yarıda kesecek olursa, her ikisini de kaza etmekle yükümlüdür.

Bu hususta nazar (kıyas) bu şekildedir ve bu aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından birden çok kimseden de bunun aynısı rivayet edilmiştir.

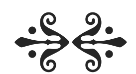
paragrafta anlamayı zorlaştıran ve bazen anlamı tamamıyla tersine çeviren birtakım yazım hataları vardır. el-Mer'aşlî'nin nüshasındaki ibare daha doğru göründüğünden oradaki şekil esas alınarak tercüme yapılmıştır (Çeviren).

٣٤١٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ أَخْبَرَ أَصْحَابَهُ أَنَّهُ صَائِمٌ ثُمَّ خَرَجَ عَلَيْهِمْ وَرَأْسُهُ يَقْطُرُ فَقَالُوا: أَوْ لَمْ تَكُ صَائِمًا؟ قَالَ: بَلَى وَلَكِنِّي مَرَّتْ جَارِيَةٌ لِي فَأَعْجَبَتْنِي فَأَصَبْتُهَا وَكَانَتْ حَسَنَةً هَمَمْتُ بِهَا وَأَنَا قَاضِيهَا يَوْمًا آخَرَ.

3413- … Eyyub'dan, o Said b. Ebi'l-Hasen'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, o, arkadaşlarına oruçlu olduğunu haber vermişti. Sonra onların yanına başından su damlayarak çıktı. Arkadaşları ona oruçlu değil miydin? diye sordular. O: "Evet oruçluydum fakat yanımdan bir cariyem geçti, ondan hoşlanınca onunla beraber oldum. Güzel bir cariye idi, ona yaklaştım. Onun yerine de bir başka gün kaza orucu tutacağım" dedi.

٣٤١٤- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُكَيْرٍ قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي زِيَادُ بْنُ الْجَصَّاصِ عَنْ أَنَسِ بْنِ سِيرِينَ قَالَ: صُمْتُ يَوْمَ عَرَفَةَ فَجَهَدَنِي الصَّوْمُ فَأَفْطَرْتُ فَسَأَلْتُ عَنْ ذَلِكَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ فَقَالَ: يَوْمًا آخَرَ مَكَانَه.

3414- … Enes b. Sîrîn dedi ki: Arefe günü oruç tuttum. Oruç beni bitkin düşürünce, orucumu bozdum. Bunun hükmünü Abdullah b. Ömer'e sorunca, o: "Onun yerine bir başka gün kaza orucu tut" dedi.

١٥- بَابُ الصَّوْمِ يَوْمَ الشَّكِّ

15- ŞEK GÜNÜ[392] ORUÇ TUTMAK

٣٤١٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا: أَبُو سَعِيدٍ اَلْاَشَجُّ قَالَ: ثَنَا أَبُو خَالِدٍ سُلَيْمَانُ بْنُ حَيَّانَ اَلْاَزْدِيُّ الاحْمَرُ عَنْ عَمْرِو بْنِ قَيْسٍ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ صِلَةَ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ عَمَّارٍ فَأُتِيَ بِشَاةٍ مَصْلِيَّةٍ فَقَالَ لِلْقَوْمِ: كُلُوا. فَتَنَحَّى رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ وَقَالَ: إِنِّي صَائِمٌ. قَالَ: عَمَّارٌ: مَنْ صَامَ الْيَوْمَ الَّذِي يُشَكُّ فِيهِ فَقَدْ عَصَى أَبَا الْقَاسِمِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

3415- … Amr b. Kays'dan, o Ebu İshak'tan, o Sıla'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Biz Ammâr'ın yanında iken közde pişirilmiş bir koyun getirildi. Etrafında bulunanlara "yiyin" dedi. Hazır bulunanlardan birisi bir kenara çekilerek "ben oruçluyum" dedi. Ammâr: Şüphe (şek) edilen gün oruç tutan bir kimse Ebu'l-Kasım *sallallahu aleyhi ve sellem*'e isyan etmiş olur, dedi.[393]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bir topluluk şek edilen günde oruç tutmayı mekruh karşılamış ve bu hususta bu hadisi delil göstermiştir.

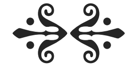
---

392 Şabanın 29. günü hilal gözetlendiği halde bulut veya bir başka sebeple hilalin görülememesi üzerine ertesi günün Şabanın 30. günü mü, Ramazanın birinci günü mü olduğuna karar verilemeyen gündür (Çeviren).

393 Ebu Davud, Savm, 10; Tirmizî, Savm, 3.

Ancak bu konuda başkaları onlara muhalefet etmiş ve o gün tatavvu (nafile) oruç tutulmasında bir sakınca görmeyip şöyle demişlerdir: Bu hadiste mekruh görülen oruç, o günü Ramazandan kabul ederek tutulan oruçtur. Tatavvu (nafile) olarak oruç tutmakta ise bir sakınca yoktur.

Bu hususta da bizim bir başka yerde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet etmiş olduğumuz onun şu sözünü delil göstermişlerdir: ***"Ramazandan bir-iki gün önce oruç tutmayın. Bu günün sizden birinizin daha önce tutmayı adet edindiği bir oruç gününe denk düşmesi müstesnadır. Bu takdirde oruç tutabilir."***[394]

394 Buhârî, Savm, 14; Müslim, Sıyâm, 21; Ebu Davud, Savm, 7, 11; Tirmizî, Savm, 2, 4, 38.

كِتَابُ الْحَجِّ

HAC

١- بَابُ الْمَرْأَةِ لاَ تَجِدُ مَحْرَمًا هَلْ يَجِبُ عَلَيْهَا فَرْضُ الْحَجِّ أَمْ لاَ؟

1- MAHREM BULAMAYAN KADININ HAC FARİZASINI EDA ETMESİ İCAB EDER Mİ, ETMEZ Mİ?

٣٤١٦- حَدَّثَنَا يُونُس بْنُ عَبْدِ الْاَعْلَى قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرٍو سَمِعَ أَبَا مَعْبَدٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: خَطَبَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ النَّاسَ فَقَالَ: لاَ تُسَافِرِ امْرَأَةٌ إِلَّا وَمَعَهَا ذُو مَحْرَمٍ وَلَا يَدْخُلْ عَلَيْهَا رَجُلٌ إِلَّا وَمَعَهَا ذُو مَحْرَمٍ. فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي قَدْ اكْتُتِبْتُ

فِي غَزْوَةِ كَذَا وَكَذَا وَقَدْ أَرَدْتُ أَنْ أَحُجَّ بِامْرَأَتِي فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أُحْجُجْ مَعَ امْرَأَتِكَ».

3416- Bize Yunus b. Abdula'lâ tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Amr'dan tahdis etti. O İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın azadlısı Ebu Ma'bed'i şöyle derken dinlemiştir: İbn Abbas *radıyallahu anh* dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* insanlara hutbe verirken: ***"Hiçbir kadın, beraberinde mahremi bulunmadıkça yolculuğa çıkmasın. Yanında mahremi bulunmadıkça hiçbir erkek de bir kadının yanına girmesin"*** buyurdu. Bunun üzerine bir adam ayağa kalkarak: Ey Allah'ın Rasulü! Ben şu şu gazveye çıkmak üzere yazıldım ancak eşimle de hac yapmak istemiştim deyince, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Eşinle haccet"*** dedi.[395]

٣٤١٧- حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْاَعْلَى قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: ثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ عَمْرٍو فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3417- Bize Yunus b. Abdula'lâ tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis edip dedi ki: Bize İbn Cüreyc, Amr'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٤١٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ بَكَّارُ بْنُ قُتَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ قَالَ: أَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ عَنْ أَبِي مَعْبَدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3418- Bize Ebu Bekre Bekkâr b. Kuteybe tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Asım tahdis edip dedi ki: Bize İbn Cüreyc bildirip dedi ki: Bana Amr b. Dinar, Ebu Ma'bed'den haber verdi. O İbn Abbas'tan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

---

395 ***"Kadın, beraberinde mahremi bulunmadıkça yolculuğa çıkmasın"*** anlamındaki hadis değişik sened ve yollarla rivayet edilmiştir: Buhârî, Taksîru's-Salât, 4, Sayd, 26, es-Salâtu fi Mescid-i Mekke, 6, Savm, 67; Müslim, Hac, 413-424; Tirmizî, Radâ, 15; İbn Mâce, Menâsik, 7; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 22, 346, II, 13, 19, 143…

٣٤١٩- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَ: ثَنَا حَامِدُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ قَالَ: ثَنَا ابْنُ عَجْلاَنَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لاَ تُسَافِرِالْمَرْأَةُ إِلَّا وَمَعَهَا ذُو مَحْرَمٍ».

3419- Bize Ravh b. el-Ferec tahdis edip dedi ki: Bize Hâmid b. Yahya tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne tahdis edip dedi ki: Bize İbn Aclân, Said b. Ebi Said el-Makburî'den tahdis etti. O Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Kadın, beraberinde mahremi bulunmadıkça yolculuğa çıkmasın."***

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu sebeple bazıları, kadının beraberinde mahremi bulunmadıkça uzak olsun, yakın olsun hiçbir yolculuğa çıkamayacağı görüşünü benimsemiş ve bu hususta bu rivayetleri delil göstermiştir.

Ancak bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek: Bir berid[396]lik uzaklıktan daha kısa her mesafeye kadının mahremi olmadan yolculuk yapabilme imkânı vardır. Bir berid ve daha fazla olan herbir yola ise mahremi olmadan yolculuk yapamaz demiş ve bu konuda şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

٣٤٢٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَرَ هُوَ الضَّرِيرُ عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ قَالَ: أَنَا سُهَيْلُ بْنُ أَبِي صَالِحٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لاَ تُسَافِرِ امْرَأَةٌ بَرِيدًا إِلَّا مَعَ زَوْجٍ أَوْ ذِي رَحِمٍ مَحْرَمٍ».

3420- … Hammâd dedi ki: Bize Süheyl b. Ebi Salih, Said b. Ebi Said el-Makburî'den bildirdi. O Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Hiçbir kadın, beraberinde kocası ya da kendisine nikâhlanması haram olan bir akrabası bulunmadıkça bir beridlik mesafeye yolculuk yapmasın."***[397]

396 *Berid*: 2016000 cm. lik bir uzunluk demektir. Bk. el-Kürdî, age., s. 283. (Çeviren)
397 Ebu Davud, Menâsik, 2.

٣٤٢١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ قَالَ: ثنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْمُخْتَارِ عَنْ سُهَيْلٍ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3421- … Bize Abdulaziz b. el-Muhtâr, Suheyl'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Bu görüş sahipleri şöyle derler: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in mesafeyi berid ile sınırlandırması, ondan daha kısa mesafenin hükmünün farklı olduğuna delildir.

Başkaları bu hususta onlara muhalefet ederek: Eğer bir günden daha kısa sürecekse, mahremi olmadan yolculuk yapma imkânı vardır. Fakat bir gün ve daha uzun süreli her bir yolculuğa kadının, yanında mahremi bulunmadan çıkma imkânı yoktur demiş ve bu konuda şu rivayetleri delil göstermişlerdir.

٣٤٢٢- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ قَالَ: ثنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثنَا شَيْبَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لاَ يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُسَافِرُ يَوْمًا فَمَا فَوْقَهُ إِلَّا وَمَعَهَا ذُو حُرْمَةٍ».

3422- … Yahya b. Ebi Kesîr'den, o Ebu Said'den, o babasından rivayet ettiğine göre, babası Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ı şöyle derken dinlemiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Bir kadının, beraberinde mahremi bulunmadığı takdirde bir gün ve daha uzun bir süre yolculuk yapması helal değildir"*** buyurdu.

٣٤٢٣- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثنَا أَبُو عَامِرٍ قَالَ: ثنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ عَنِ المَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَقُلْ: «فَمَا فَوْقَهُ».

3423- … Bize İbn Ebi Zi'b, el-Makburî'den tahdis etti. O Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen nakletmiş ancak ***"ve daha uzun bir süre"*** dememiştir.

٣٤٢٤- حَدَّثَنَا يُونُس قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3424- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine Said el-Makburî'den tahdis etmiştir. O, hadisi senediyle aynen zikretmiştir.

٣٤٢٥- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: سَمِعْتُ يَزِيدَ بْنَ هَارُونَ قَالَ: أَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ. ح

3425- Bize Hüseyn b. Nasr tahdis edip dedi ki: Yezid b. Harun'u şöyle derken dinledim: Bize İbn Ebi Zi'b bildirdi, H.

٣٤٢٦- وَحَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ عَنِ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3426- Bize Rabi' el-Müezzin de tahdis edip dedi ki: Bize Halid b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Zi'b, el-Makburî'den tahdis etti. O babasından, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

***

Bu görüşte olanlar şöyle derler: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bir gün süre belirlemiş olması, ondan daha az süreli yolculuğun hükmünün bundan farklı olduğuna delildir.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Kadın, iki geceden daha kısa olan her yolculuğa yanında mahremi olmadan çıkabilir. Fakat iki gece ve daha fazla olan herhangi bir yolculuğa yanında mahremi bulunmadan çıkamaz demiş ve bu konuda şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

٣٤٢٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ

عَنْ قَزَعَةَ مَوْلَى زِيَادٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لاَ تُسَافِرِ الْمَرْأَةُ مَسِيرَةَ لَيْلَتَيْنِ إِلَّا مَعَ زَوْجٍ أَوْ ذِي مَحْرَمٍ».

3427- … Bize Şu'be, Abdulmelik b. Umeyr'den tahdis etti. O Ziyad'ın azadlısı Kazaa'dan, o Ebu Said el-Hudrî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim: ***"Bir kadın, iki gün süreli bir yolculuğa beraberinde kocası ya da bir mahremi bulunmadıkça çıkamaz."***[398]

٣٤٢٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3428- … Bize Ubeydullah b. Amr, Abdulmelik'ten tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Bunlar da şöyle derler: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu hususta iki günlük süreyi tespit etmiş olması, ondan daha kısa süreli yolculuğun hükmünün farklı olduğuna delildir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet edip: Üç gün ve daha fazla süren her yolculuğa kadın yanında mahremi bulunmadıkça çıkamaz. Bundan daha kısa süren her yolculuğu ise yanında mahremi bulunmadan da yapabilir demiş ve bu konuda şu rivayetleri delil göstermişlerdir.

٣٤٢٩- بِمَا حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لاَ يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ أَنْ تُسَافِرَ مَسِيرَةَ ثَلاَثَةِ أَيَّامٍ إِلَّا مَعَ مَحْرَمٍ».

3429- … Ubeydullah'tan, o Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuş-

398 Buhârî, Sayd, 26; Müslim, Hac, 416, 419.

tur: ***“Bir kadının, beraberinde mahremi bulunmadıkça üç günlük bir yolculuğa çıkması helal değildir.”***[399]

٣٤٣٠- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا مَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: ثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْكَرِيمِ بْنُ مَالِكٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3430- … Amr b. Şuayb’dan, o babasından, o Abdullah b. Amr *radıyallahu anh*’dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’den hadisi aynen rivayet etti.

٣٤٣١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمِنْهَالِ قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ الْقَاسِمِ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لاَ يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ أَنْ تُسَافِرَ مَسِيرَةَ ثَلاَثَةِ أَيَّامٍ إِلَّا مَعَ رَجُلٍ يَحْرُمُ عَلَيْهَا نِكَاحُهُ».

3431- … Bize Ravh b. el-Kasım, Süheyl b. Ebi Salih’ten tahdis etti. O babasından, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*’dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***“Beraberinde kendisine nikâhı haram olan bir adam bulunmadıkça bir kadının üç gün süren bir yolculuğa çıkması helal değildir.”***[400]

٣٤٣٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ يُونُسَ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عِيسَى وَعَبْدُ اللّٰهِ بْنُ نُمَيْرٍ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لاَ تُسَافِرِ الْمَرْأَةُ سَفَرًا ثَلاَثَةَ أَيَّامٍ فَصَاعِدًا إِلَّا وَمَعَهَا زَوْجُهَا أَوْ ابْنُهَا أَوْ أَخُوهَا أَوْ ذُو رَحِمٍ مَحْرَمٍ مِنْهَا». غَيْرَ أَنَّ ابْنَ نُمَيْرٍ قَالَ فِي حَدِيثِهِ: «فَوْقَ ثَلاَثٍ».

3432- Bize Muhammed b. Amr b. Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Yahya

399 Buhârî, Taksîru’s-Salât, 4; Müslim, Hac, 413.
400 Müslim, Hac, 422.

b. İsa ve Abdullah b. Numeyr, el-A'meş'ten tahdis ettiler. O Ebu Salih'ten, o Ebu Said el-Hudrî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Bir kadın, beraberinde kocası, oğlu, kardeşi ya da kendisine nikâhı haram olan bir akrabası bulunmadıkça üç günlük bir yolculuğa çıkmasın."*** Ancak (ravilerden) İbn Numeyr rivayetinde ***"üç günden fazla"*** demiştir.[401]

٣٤٣٣- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ: ثَنَا أَبِي عَنِ الْأَعْمَشِ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ وَقَالَ: «سَفَرَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ».

3433- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ömer b. Hafs tahdis edip dedi ki: Bize babam, el-A'meş'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti ve: ***"Üç günlük yolculuk"*** dedi.

٣٤٣٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ أَبُو سَلَمَةَ قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ: ثَنَا سُهَيْلٌ عَنْ أَبِيهِ وَعَنِ الْمَقْبُرِيِّ حَدَّثَاهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ رَفَعَهُ قَالَ: «لَا تُسَافِرِ امْرَأَةٌ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ إِلَّا مَعَ بَعْلٍ أَوْ ذِي رَحِمٍ مَحْرَمٍ».

3434- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Seleme Musa b. İsmail tahdis edip dedi ki: Bize Vehb b. Halid tahdis edip dedi ki: Bize Süheyl, babasından ve el-Makburî'den tahdis etti. İkisi ona Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan tahdis etti. Ebu Hureyre hadisi Peygamber'e nispet etti (ref etti). Hz. Peygamber şöyle buyurdu: ***"Bir kadın, beraberinde kocası ya da kendisine nikâhı haram olan bir mahremi bulunmadığı sürece üç günden fazla süren bir yolculuğa çıkmasın."***

***

Bu görüşü benimseyenler şöyle derler: İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu hususta üç günlük süreyi belirlemiş olması, üç günden aşağı süren yolculuğun hükmünün bundan farklı olduğuna delildir.

Bu görüşü benimseyenler arasında Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de vardır.

401 Müslim, Hac, 423; Ebu Davud, Menâsik, 2; İbn Mâce, Menâsik, 7.

İşte Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelen bütün bu rivayetler, kadının mahremi bulunmadıkça üç günlük bir yolculuğa çıkmasının haram olduğu konusunda ittifak etmiş fakat üç günün aşağısındaki süreler hususunda ihtilaf etmişlerdir.

Biz de bu hususu inceleyince, mahremsiz olarak üç gün ve daha fazla süreli bir yolculuğun bütün bu rivayetlerle yasaklandığının sabit olduğunu gördük.

Bu hususta üç günlük süreyi belirlemesi, mahrem bulunmadıkça üç günden kısa süren yolculukların mubah olduğunu ifade eder. Bu, böyle olmamış olsaydı, onun üç günlük süreden söz etmesinin bir anlamı olmazdı.

Hadisteki nehy mutlak bir nehydir. Fazladan, lüzumsuz yere bir söz söylemiş değildir. Onun üç günlük süreden söz etmesi, ondan daha aşağı süreli yolculukların hükmünün farklı olduğunun bilinmesi içindir.

İşte hikmetli olan kimse, bunun gibi sözlü olarak söylediklerinden başkasına delil olacak şekilde konuşur. Böylelikle sözünün buna delaletiyle ayrıca ondan söz etmeye ihtiyacı kalmaz. Diğer taraftan o, başkasına da delalet edebilecek şekilde konuşabiliyorken, başkasına delalet etmeyen sözler söyleyerek konuşmaz.

Bu da, Aziz ve Celil olan Allah'ın, Peygamberi'ne lutfettiği bir fazilettir. Çünkü ona, başkasının tabiatında güç yetiremeyeceği şekilde özlü sözlerle (cevamiu'l-kelim) konuşma imkânını vermiştir.

Şimdi asıl konumuza dönelim. Üç gün söz konusu edilip bu günlerin zikredilmesi ile daha aşağı sürenin mubah kılınması sabit olduğuna, ayrıca üç günden daha aşağı olan bir gün, iki gün ve bir beridlik mesafelik yolculukları yasaklayan bazı rivayetler de nakledildiğine göre, bu rivayetlerin her biri ve üç gün hakkında nakledilmiş rivayetlerin herhangi birisi, eğer kendisine muhalif olan rivayetten sonra söylenmişse, o muhalif olan rivayeti nesh etmiş olur. Eğer mahremsiz olarak bir günlük yolculuğun yasaklanması, mahremsiz olarak üç günlük yolculuğun yasaklanmasından sonra ise bir günlük yasak diğerini nesh etmiş olur. Eğer üç günden söz eden rivayet diğerinden sonra ise o takdirde o, diğerini neshedici olur.

Böylece üç günden aşağı süreler ve mesafeler hakkında sabit olan rivayetlerin, üç günlük rivayeti nesh ettiği ya da üç günlük rivayetin diğerlerini

nesh ettiği sabit olur. Dolayısıyla üç günlük süre ile ilgili rivayet hakkında şu iki ihtimalden birisi kaçınılmazdır:

Ya zaman itibariyle önce varid olan odur ya da sonra varid olan odur.

Eğer önce varid olan o ise, bu durumda mahremsiz olarak üç günlük mesafeden daha aşağı yolculuk mubah olur. Bundan sonra ise mahremsiz olarak üç günden aşağı süreli yolculuğu da yasaklayan nehy gelmiş olur. Böylelikle ilk hadiste haram kılınmış olan yine haram kılınmış olmakla birlikte buna ek olarak bir başka haram hükmü daha gelmiş olur. Bu da, onun belirttiği süre ile üç gün süre arasındaki mesafedir. Buna göre üç günlük süreyi bu hususta sözü edilen rivayetin gerekli kıldığı şekilde alıp kabul etmek gerekir.

Eğer sonradan gelen hüküm, üç günlük süre olup diğerleri ondan önce ise o takdirde o, kendisinden öncekileri nesh etmiş olur ve ondan önceki hadisler ile amel etmek gerekmez.

Buna göre; üç günlük süreden söz eden hadis gereğince bütün hallerde amel etmek gerekir. Ona muhalif olan rivayetlere gelince; eğer sonradan gelmiş olan hüküm o ise onunla amel edilir, eğer önceki hüküm o ise onunla amel etmek gerekmez.

Buna göre, her iki durumda da uygulanması ve delil olarak alınması bizim için gerekli olana uymak, bir durumda uygulanması gerekmekle birlikte diğerinde terki söz konusu olandan daha öncelikli hale gelir.

Sözünü ettiğimiz hususun sabit olması, kadının, bulunduğu yer ile hac mekânı arasında üç gün süren bir mesafe varsa yanında mahremi bulunmadan haccının olmayacağına delildir.

Eğer mahremi bulunmayıp kendisi ile Mekke arasında sözünü ettiğimiz uzaklık da varsa, bu durumda o hacca gidebilmek için gerekli yolu bulamıyor, demektir. Çünkü hac ona böyle bir yolu bulabilmesi halinde vacib (farz)dır.

Bazıları: Kadının mahremi bulunmadan yolculuk yapmasında bir sakınca yoktur demiş ve bu hususta şunları delil göstermiştir:

٣٤٣٥- حَدَّثَنَا يُونُس قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُس عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَمْرَةَ

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا سَمِعَتْهَا تَقُولُ فِي الْمَرْأَةِ تَحُجُّ وَلَيْسَ مَعَهَا ذُو مَحْرَمٍ فَقَالَتْ: مَا لِكُلِّهِنَّ ذُو مَحْرَمٍ.

3435- … Amre'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, onun, beraberinde mahremi bulunmadan hacceden kadın hakkında: O kadınların hepsinin mahremi yoktur ki, dediğini işitmiştir.

٣٤٣٦- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنِ اللَّيْثِ أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ حَدَّثَهُ عَنْ عَمْرَةَ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أُخْبِرَتْ أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يُفْتِي أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لاَ يَصْلُحُ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تُسَافِرَ إِلَّا وَمَعَهَا مَحْرَمٌ». فَقَالَتْ: مَا لِكُلِّهِنَّ ذُو مَحْرَمٍ.

3436- … Amre'den rivayete göre, Âişe *radıyallahu anhâ*'ya, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Kadının, beraberinde mahremi bulunmadıkça yolculuk yapması uygun değildir"*** sözüyle Ebu Said el-Hudrî'nin insanlara bu şekilde fetva verdiği haberi ulaştırılınca, Âişe: Fakat onların hepsinin mahremi yoktur ki, demiştir.

***

Bu hususta bu görüş sahiplerine karşı delil, bu konuda Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den zikretmiş olduğumuz mütevatir olarak gelmiş rivayetlerdir. Bu rivayetler onlara muhalif olan herkese karşı delildir.

Bir kimse: Haccın bu rivayetlerde yasaklanmış olan yolculukların kapsamına girmediğini söyleyecek olursa, böyle diyene karşı delil de yine bu bölümde söz ederek konuya girdiğimiz İbn Abbas'ın hadisidir. Çünkü hadiste: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hutbe verip: ***"Kadın, beraberinde mahremi bulunmadıkça yolculuğa çıkmasın"*** buyurduğunu haber vermektedir. Bunun üzerine bir adam ona: Ben hanımımla haccetmek isterdim fakat filan filan gazveye yazıldım deyince, Allah Rasulü: ***"Eşinle haccet"*** demiştir. İşte bu da, eşinin, yanında kocası olmadan haccetmemesi gerektiğine delildir. Eğer durum böyle olmasaydı, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: O kadının sana ihtiyacı yoktur. Çünkü o, diğer Müslümanlarla birlikte hacca

gitmektedir. Sen de nereye gitmek için yazıldıysan oraya gidebilirsin, demesi gerekirdi.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ona bu şekilde emir vermeyip eşiyle birlikte haccetme emrini vermiş olması, eşinin, yanında kocası olmadan haccetmesinin uygun olmadığına delildir.

Eğer bir kimse: Siz İbn Ömer'den Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Beraberinde mahremi bulunmadıkça bir kadın üç gün süreli bir yolculuğa çıkmasın"*** buyurduğunu rivayet ettiniz. Hâlbuki yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, bundan sonra buna muhalif olarak söylediği sözler de rivayet edilmiştir deyip şu rivayeti zikrederse:

٣٤٣٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ قَالَ: ثَنَا بَكْرُ بْنُ مُضَرَ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ عَنْ بُكَيْرٍ أَنَّ نَافِعًا حَدَّثَهُ أَنَّهُ كَانَ يُسَافِرُ مَعَ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا الْمَوَالِيَاتُ لَهُ لَيْسَ مَعَهُنَّ ذُو مَحْرَمٍ.

3437- ... Amr b. el-Hâris'den, onun Bukeyr'den rivayet ettiğine göre, Nâfi kendisine, İbn Ömer'le birlikte, velâ akdi bulunan hanımlarla beraberlerinde mahremleri bulunmadığı halde yolculuk yaptığını tahdis etmiştir.

***

Buna şöyle cevap verilir: Bu naklettiğimiz, bizim ondan, onun da Hz. Peygamber'den nakletmiş olduğu rivayete aykırı değildir. Çünkü bizler, onun yolu ile Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, kadının hangi tür yolculuk olursa olsun beraberinde mahremi bulunmadıkça yolculuk yapmasını yasaklayan bir nehiy rivayet etmedik. Aksine biz onun yolu ile Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, kadının, beraberinde mahremi bulunmadıkça üç günlük bir yolculuğa çıkmasını yasakladığini rivayet ettik. Buna göre bu, üç gün süreli bir yolculuğa yanında mahremi bulunmadan çıkmasını nehy eden ancak bundan az bir uzaklığa mahremi olmadan çıkmasını mubah kılan bir rivayettir.

Bu bakımdan İbn Ömer'in, yanlarında mahremi bulunmayan velâ akdi bulunan bu kadınlarla yaptığı yolculuk, bizim onun yolu ile Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiğimiz, onun yasakladığı yolculuğun kapsamına girmeyen bir yolculuk olabilir.

Başkaları da, kadının, mahremsiz olarak yolculuk yapmasının mubah olduğu hususunda Âişe *radıyallahu anhâ*'nın yanında mahremi bulunmadan yolculuk yapmış olduğuna dair nakledilen rivayetleri delil göstermişlerdir.

٣٤٣٨- حَدَّثَنِي بَعْضُ أَصْحَابِنَا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُقَاتِلٍ الرَّازِيِّ لاَ أَعْلَمُهُ إِلَّا عَنْ حَكَّامٍ الرَّازِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ :هَلْ تُسَافِرُ الْمَرْأَةُ بِغَيْرِ مَحْرَمٍ؟ فَقَالَ: لاَ، نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تُسَافِرَ اِمْرَأَةٌ مَسِيرَةَ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ فَصَاعِدًا إِلَّا وَمَعَهَا زَوْجُهَا أَوْ أَبُوهَا أَوْ ذُو رَحِمٍ مِنْهَا. قَالَ حُكَّامٌ: فَسَأَلْتُ الْعَرْزَمِيَّ فَقَالَ: لاَ بَأْسَ بِذَلِكَ.

3438- Arkadaşlarımızdan birisi bana Muhammed b. Mukâtil er-Râzî'den tahdis etti. Muhammed de, bildiğim kadarıyla ancak Hakkâm er-Razi'den tahdis etmiştir. Hakkâm dedi ki: Ebu Hanife'ye: Kadın mahremsiz olarak yolculuk yapabilir mi? diye sordum. O: Hayır, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kadının üç gün ve daha fazla süreli bir uzaklığa yolculuk yapmasını beraberinde kocası, babası veya ona mahrem olan birisi bulunmadıkça yasaklamıştır, dedi.

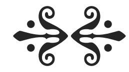
Hakkâm dedi ki: Ben el-Arzemî'ye (bunu) de sordum. O: Bunda bir sakınca yoktur, dedi.

٣٤٣٩- حَدَّثَنِي عَطَاءٌ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا كَانَتْ تُسَافِرُ بِلاَ مَحْرَمٍ قَالَ: فَأَتَيْتُ أَبَا حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ فَأَخْبَرْتُهُ بِذَلِكَ فَقَالَ أَبُو حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ لَمْ يَدْرِ الْعَرْزَمِيُّ مَا رَوَى كَانَ النَّاسُ لِعَائِشَةَ مَحْرَمًا فَمَعَ أَيِّهِمْ سَافَرَتْ؟ فَقَدْ سَافَرَتْ مَعَ مَحْرَمٍ وَلَيْسَ النَّاسُ لِغَيْرِهَا مِنَ النِّسَاءِ كَذَلِكَ.

3439- Bana Ata'nın tahdis ettiğine göre, Âişe *radıyallahu anhâ* yanında mahremi olmadığı halde yolculuğa çıkardı. (Hakkâm) dedi ki: Ben de Ebu Hanife'nin -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- yanına giderek ona bunu haber verdim. Bunun üzerine Ebu Hanife dedi ki: el-Arzemî ne rivayet ettiğini bilmiyor. Bütün insanlar Âişe için bir mahremdi. Bu sebeple o hangileriyle yolculuğa çıkacak olursa bir mahremi ile birlikte yolculuk yapmış oluyordu. Fakat insanların diğer kadınlara karşı durumu böyle değildir.

***

Kadının, beraberinde mahremi bulunmadan üç günlük bir yolculuğa çıkmasının yasak, mahremsiz olarak bundan daha kısa süreli yolculuklara çıkmasının ise mubah olması ve haccın farz olması için bulunması gereken yol bulabilmenin diğer şartlarının bulunması halinde yanında mahremi bulunmadığı sürece farz olan haccın kadına vacib (farz) olmayacağı şeklinde tespit ettiğimiz bütün hükümler aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٢- بَابُ الْمَوَاقِيتِ الَّتِي يَنْبَغِي لِمَنْ أَرَادَ الْإِحْرَامَ أَنْ لَا يَتَجَاوَزَهَا

2- İHRAMA GİRMEK İSTEYEN KİMSENİN (İHRAMSIZ) GEÇMEMESİ GEREKEN MİKAT YERLERİ

٣٤٤٠- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو حُذَيْفَةَ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: وَقَّتَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لاهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحُلَيْفَةِ وَلِأَهْلِ الشَّامِ الْجُحْفَةَ وَلاهْلِ نَجْدٍ قَرْنَ وَلاهْلِ الْيَمَنِ يَلَمْلَمَ وَلَمْ أَسْمَعْهُ مِنْهُ قِيلَ لَهُ: فَالْعِرَاقُ؟ قَالَ: لَمْ يَكُنْ يَوْمَئِذٍ عِرَاقٌ.

3440- … Abdullah b. Dinar'dan, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Medinelilere Zülhuleyfe'yi, Şam (Suriye) halkına el-Cuhfe'yi, Necd ahalisine Karn (el-Menâzil)'i mikat yeri olarak tayin etti. Yemen halkı için de Yelemlem'i tayin etti. Fakat ben onu (sonuncu mikat olan Yelemlem'i tayin ettiğini) bizzat ondan dinlemedim. Ona: Peki Irak'ın mikatı? denilince o: O gün için Irak('dan gelen hacı) yoktu, dedi.[402]

٣٤٤١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ صَدَقَةَ بْنِ يَسَارٍ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

---

402 Hadis birçok yol ve senetle rivayet edilmiştir: Buhârî, Hac, 7, 9, 11, 12, Sayd, 18; Müslim, Hac, 11, 12; Ebu Davud, Menâsik, 8; Nesâî, Menâsik, 19, 20, 21; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 238, 249, II, 46, 50…

3441- … Abdulhamid'den, o Sadaka b. Yesâr'dan rivayet ettiğine göre, o: Ben İbn Ömer'i … (derken) dinledim demiş ve hadisi aynen zikretmiştir.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları, Iraklıların, ihram için diğer bölgelerden gelenlerin bulunduğu gibi bir mikatları bulunmadığı kanaatini benimsemiş ve bu konuda bu hadisi delil göstererek: İşte ihrama girilecek yerlerden söz edilen Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet edilmiş diğer hadisler de bu şekilde olup onlarda da Irak'ın bahsi geçmemektedir demişler, sonra da bu konuda şu rivayetleri zikretmişlerdir:

٣٤٤٢- حَدَّثَنَا يُونُس وَرَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالاَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ قَالَ: ثَنَا وُهَيْبُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَّتَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحُلَيْفَةِ وَلِأَهْلِ الشَّامِ الْجُحْفَةَ وَلِأَهْلِ نَجْدٍ قَرْنَ وَلِأَهْلِ الْيَمَنِ يَلَمْلَمَ ثُمَّ قَالَ: «فَهِيَ لَهُنَّ وَلِكُلِّ مَنْ أَتَى عَلَيْهِنَّ مِنْ غَيْرِهِنَّ. فَمَنْ كَانَ أَهْلُهُ دُونَ الْمِيقَاتِ فَمِنْ حَيْثُ يَشَاءُ حَتَّى يَأْتِيَ ذَلِكَ عَلَى أَهْلِ مَكَّةَ».

3442- … Abdullah b. Tâvus'dan, o babasından, onun da İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Medinelilere Zülhuleyfe'yi, Şamlılara el-Cuhfe'yi, Necdlilere Karn (el-Menâzil)'i, Yemenlilere Yelemlem'i mikat yeri olarak tayin etti, sonra da şöyle buyurdu: ***"Bunlar hem onlar içindir hem de başka yerden gelip yolları oradan geçen herkes içindir. Kimin aile halkı mikattan daha içerilerde ise nereden isterse (ihrama) girer***[403] ***ve bu hal Mekkelilere varıncaya kadar böyledir (yani Mekkeliler de Mekke'den ihrama girerler)."***[404]

٣٤٤٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا كَثِيرُ بْنُ هِشَامٍ قَالَ: ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ بُرْقَانَ قَالَ: سَأَلْتُ عَمْرَو بْنَ دِينَارٍ عَنْ اِمْرَأَةٍ حَاجَّةٍ مَرَّتْ بِالْمَدِينَةِ فَأَتَتْ (ذَا الْحُلَيْفَةِ) وَهِيَ حَائِضٌ فَقَالَ لَهَا: يُجْزِئُهَا لَوْ تَقَدَّمَتْ إِلَى الْجُحْفَةِ فَأَحْرَمَتْ مِنْهَا فَقَالَ عَمْرٌو: نَعَمْ حَدَّثَنَا طَاوُسٌ

403 Buhârî'de buna tekabül eden ibare: ***"Kim bu mikatlardan daha içeride ise onun ihrama gireceği yer aile halkının (evinin) bulunduğu yerdir"*** (Buhârî, Hac, 9) şeklindedir (Çeviren).

404 Buhârî, Hac, 9.

-وَلَا تَحْسَبَنَّ فِينَا أَحَدًا أَصْدَقَ لَهْجَةً مِنْ طَاوُسٍ- قَالَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا وَقَّتَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ إِلَّا أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ مِنْ قَوْلِهِ: «فَمَنْ كَانَ أَهْلُهُ» إِلَى آخِرِ الْحَدِيثِ.

3443- Bize Ali b. Ma'bed tahdis edip dedi ki: Bize Kesîr b. Hişâm tahdis edip dedi ki: Bize Cafer b. Burkân tahdis edip dedi ki: Ben Amr b. Dinar'a şunu sordum: Haccetmek isteyen ve yolu Medine'den geçen bir kadın, Zülhuleyfe'ye hayız olduğu halde varırsa Cuhfe'ye gidip oradan ihrama girmesi onun için yeterli olur mu? Amr dedi ki: Evet, Tâvus bize tahdis etti. -Sakın aramızda Tâvus'tan daha doğru sözlü birisinin olduğunu zannetme.- O, şöyle demiştir: İbn Abbas *radıyallahu anh* dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* … mikat olarak tayin etti. Sonra hadisi aynen nakletti. Ancak o ***"Kimin aile halkı daha içeride ise…"*** sözünden itibaren hadisin sonuna kadar olan kısmı zikretmedi.

***

Bunlar şöyle derler: Irak halkı eğer bu mikat yerlerinden birisine uğrayacak olursa, orası onlar için mikattır. Bunların dışında onlar için mikat söz konusu değildir. Onlar, bu hususta şu rivayetleri de zikretmişlerdir:

٣٤٤٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «يُهِلُّ أَهْلُ الْمَدِينَةِ مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ وَأَهْلُ الشَّامِ مِنَ الْجُحْفَةِ وَأَهْلُ نَجْدٍ مِنْ قَرْنٍ». قَالَ عَبْدُ اللهِ: وَبَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «يُهِلُّ أَهْلُ الْيَمَنِ مِنْ يَلَمْلَمَ».

3444- … Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Medineliler Zülhuleyfe'den, Şamlılar el-Cuhfe'den, Necdliler de Karn (el-Menâzil)'den ihrama girerler."*** Abdullah dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Yemenliler de Yelemlem'den ihrama girerler"*** dediği bana ulaştı.[405]

405 Buhârî, Hac, 8; Müslim, Hac, 13; Tirmizî, Hac, 17; Nesâî, Menâsik, 17, 18, 21; İbn Mâce, Menâsik, 13; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 332, II, 48, 55, 65.

٣٤٤٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ. ح

3445- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, H.

٣٤٤٦- وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ قَالَ. ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: «وَقَّتَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحُلَيْفَةِ وَلِأَهْلِ الشَّامِ الْجُحْفَةَ وَلِأَهْلِ نَجْدٍ قَرْنَ وَلِأَهْلِ الْيَمَنِ يَلَمْلَمَ».

3446- Bize Ali b. Şeybe de tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Abdullah b. Dinar'dan tahdis etti. O Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den. (Ravilerden) Süfyan da şöyle dedi: Abdullah b. Dinar dedi ki: Ben İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın şöyle dediğini işittim: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Medineliler için Zülhuleyfe'yi, Şamlılar için el-Cuhfe'yi, Necdliler için Karn (el-Menâzil)'i ve Yemenliler için Yelemlem'i mikat yeri olarak tayin etti."[406]

٣٤٤٧- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

3447- … Abdullah b. Dinar'dan, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etti.

***

Ancak bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Hayır, Iraklıların mikat yeri Zat-u Irk'tır. Bunu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kendileri için -öteki mikatları diğer bölge ahalisi için tespit ettiği gibi- bizzat tespit etmiştir demiş ve bu hususta şu rivayetleri zikretmişlerdir:

406 3440 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

٣٤٤٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ الْقُطْرُبُلِّيُّ وَهِشَامُ بْنُ بَهْرَامَ الْمَدَائِنِيُّ قَالاَ: ثَنَا الْمُعَافَى بْنُ عِمْرَانَ عَنْ أَفْلَحَ بْنِ حُمَيْدٍ عَنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَّتَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحُلَيْفَةِ وَلِأَهْلِ الشَّامِ وَمِصْرَ الْجُحْفَةَ وَلِأَهْلِ الْعِرَاقِ ذَاتَ عِرْقٍ وَلِأَهْلِ الْيَمَنِ يَلَمْلَمَ».

3448- … Eflah b. Humeyd'den, o el-Kasım'dan, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Medinelilere Zülhuleyfe'yi, Şam ve Mısır halkına el-Cuhfe'yi, Iraklılara Zat-u Irk'ı, Yemenlilere de Yelemlem'i mikat yeri olarak tayin etmiştir.[407]

٣٤٤٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ الْهَيْثَمِ قَالَ: أَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: وَأَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَسْأَلُ عَنِ الْمُهَلِّ فَقَالَ: سَمِعْتُ ثُمَّ انْتَهَى أُرَاهُ يُرِيدُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يُهِلُّ أَهْلُ الْمَدِينَةِ مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ وَالطَّرِيقُ الْآخَرُ مِنَ الْجُحْفَةِ وَيُهِلُّ أَهْلُ الْعِرَاقِ مِنْ ذَاتِ عِرْقٍ وَيُهِلُّ أَهْلُ نَجْدٍ مِنْ قَرْنٍ وَيُهِلُّ أَهْلُ الْيَمَنِ مِنْ يَلَمْلَمَ».

3449- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Osman b. el-Heysem tahdis edip dedi ki: Bize İbn Cüreyc bildirip dedi ki: Bana Ebu'z-Zübeyr, Cabir *radıyallahu anh*'dan haber verdi. Cabir, ona ihrama giren kişi hakkında soru sorulurken onun şunları söylediğini işitti: İşittim dedikten sonra sustu. Zannederim Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu kasdetti: ***"Medineliler Zülhuleyfe'den ihrama girerler. Diğer yoldan (gelenler) ise el-Cuhfe'den ihrama girerler. Iraklılar, Zat-u Irk'dan ihrama girerler. Necdliler, Karn (el-Menâzil)'den ihrama girerler. Yemenliler de Yelemlem'den ihrama girerler."***

٣٤٥٠- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: ثَنَا حَفْصٌ هُوَ ابْنُ غِيَاثٍ عَنِ الْحَجَّاجِ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: وَقَّتَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

407 Müslim, Hac, 16; Ebu Davud, Menâsik, 8.

لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحُلَيْفَةِ وَلِأَهْلِ الشَّامِ الْجُحْفَةَ وَلِأَهْلِ الْيَمَنِ يَلَمْلَمَ وَلِأَهْلِ الْعِرَاقِ ذَاتَ عِرْقٍ».

3450- … el-Haccâc'dan, o Ata'dan, o Cabir *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Medineliler için Zülhuleyfe'yi, Şamlılar için el-Cuhfe'yi, Yemenliler için Yelemlem'i, Iraklılar için de Zat-u Irk'ı mikat yeri olarak tayin etti.

٣٤٥١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عُثْمَانَ وَعَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالاَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: أَخْبَرَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ سُوَيْدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي هِلاَلُ بْنُ زَيْدٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَّتَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحُلَيْفَةِ وَلِأَهْلِ الشَّامِ الْجُحْفَةَ وَلِأَهْلِ الْبَصْرَةِ ذَاتَ عِرْقٍ وَلِأَهْلِ الْمَدَائِنِ الْعَقِيقَ مَوْضِعٌ قُرْبَ ذَاتِ عِرْقٍ.

3451- … Bana Hilâl b. Zeyd tahdis edip dedi ki: Bana Enes b. Malik'in haber verdiğine göre, o, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Medineliler için Zülhuleyfe'yi, Şamlılar için el-Cuhfe'yi, Basralılar için Zat-u Irk'ı, Medâinliler için (Zat-u Irk yakınında bir yer olan) el-Akîk'i mikat yeri olarak tayin ettiğini işitmiştir.

***

İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelen bu rivayetlerle, bundan önceki rivayetlerle Iraklıların dışındakilerin mikat yerlerinin sabit olduğu gibi Irak halkının mikat yeri de sabit olmaktadır.

İşte Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*'ın, bundan önceki bölümde zikrettiğimiz şekilde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in tayin ettiği mikat yerlerini rivayet ettiğini gördük. Sonra da Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*, Hz. Peygamber'den sonra bu hususta şunları söylemiştir:

٣٤٥٢- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ: ثَنَا وَكِيعٌ قَالَ: ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ بُرْقَانَ عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ وَقَّتَ لِاَهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحُلَيْفَةِ وَلِاَهْلِ الشَّامِ الْجُحْفَةَ وَلِاَهْلِ الْيَمَنِ يَلَمْلَمَ وَلِاَهْلِ الطَّائِفِ قَرْنَ. قَالَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا: وَقَالَ النَّاسُ لِاَهْلِ الْمَشْرِقِ ذَاتَ عِرْقٍ.

3452- … Meymûn b. Mihrân'dan, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Medineliler için Zülhuleyfe'yi, Şamlılar için el-Cuhfe'yi, Yemenliler için Yelemlem'i, Taifliler için Karn (el-Menâzil)'ı mikat yeri olarak tayin etti.

İbn Ömer *radıyallahu anh* dedi ki: İnsanlar da: Meşrıklılar için de Zat-u Irk (mikat yeridir), demişlerdir.

***

İşte İbn Ömer, insanların bunu söylediklerini haber vermektedir. İbn Ömer "insanlar" derken ancak sözleri delil olan ve sünneti bilen kimseleri kastetmiştir.

Böyle diyenlerin ise bunu kendi görüşlerine dayanarak söylemiş olmaları imkânsızdır. Çünkü bu, şahsi görüşten hareket edilerek söylenecek bir söz değildir. Ancak onlar, bunu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendilerine bu konuda vermiş olduğu bilgiye dayanarak söylemişlerdir.

Birisi: Irak ancak Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra (feth) olunduğu halde Iraklılar için o gün böyle bir mikat tayin etmesi nasıl düşünülebilir? diyecek olursa, ona şöyle cevap verilir: Şam da kendisinden sonra fethedildiği halde Şamlılar için mikat tayin ettiği gibi onlara da tayin etmiştir.

Eğer Şamlılar için mikat tayin ederken o gün Şam tarafından fethedilmiş cihette bulunanları kastetmiş ise aynı şekilde Iraklılar için tayin ettiği mikat ile de o gün için Tayy dağları ve buna benzer Irak tarafında bulunup fethedilmiş yerlerdeki Iraklıları kastetmiştir.

Eğer Şamlılar için mikat tayin etmesi ancak vahiy yoluyla Şam'ın yakın gelecekte dar-ı İslam olacağını bilmesi sebebiyle söz konusu olmuş ise, Iraklılar için mikat tayin etmesi de aynı şekilde yakın bir gelecekte Irak'ın da dar-ı İslam olacağını vahiy yoluyla bilmesine dayanmaktadır. Çünkü o, Şamlıların zekâtlarında neler yapacağından söz ettiği gibi Iraklıların da zekâtlarında neler yapacaklarını zikretmiştir.

٣٤٥٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْبَغْدَادِيُّ قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ. ح

3453- Bize Ali b. Abdulaziz el-Bağdâdî tahdis edip dedi ki: Bize Ahmed b. Yunus tahdis etti, H.

٣٤٥٤- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا الْوُحَاظِيُّ. ح

3454- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize el-Vuhâzî tahdis etti, H.

٣٤٥٥- وَحَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ قَالُوا: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنَعَتِ الْعِرَاقُ قَفِيزَهَا وَدِرْهَمَهَا وَمَنَعَتِ الشَّامُ مُدَّهَا وَدِينَارَهَا وَمَنَعَتْ مِصْرُ إِرْدَبَّهَا وَدِينَارَهَا وَعُدْتُمْ كَمَا بَدَأْتُمْ وَعُدْتُمْ كَمَا بَدَأْتُمْ وَعُدْتُمْ كَمَا بَدَأْتُمْ». ثُمَّ يَشْهَدُ عَلَى ذَلِكَ لَحْمُ أَبِي هُرَيْرَةَ وَدَمُهُ. -يَزِيدُ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي قِصَّةِ الْحَدِيثِ-.

3455- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Gassân tahdis etti. (Ahmed b. Yunus ve el-Vuhâzî ile) dediler ki: Bize Züheyr b. Muaviye, Süheyl b. Ebi Salih'ten tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Irak, kafizini ve dirhemini engelledi. Şam da müddünü ve dinarını engelledi. Mısır da irdebbini ve dinarını engelledi. Siz de başladığınız hale geri döndünüz, başladığınız hale geri döndünüz, başladığınız hale geri döndünüz."*** Bundan sonra da Ebu Hureyre'nin eti de kanı da buna şahittir.

Hadisin ravileri, hadisi naklederlerken birbirlerine göre bazı fazlalıklar zikretmişlerdir.[408]

***

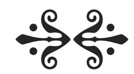
İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, daha Irak (feth) edilmeden önce Iraklıların zekât vermeme şeklindeki uygulamalarından söz etmektedir. Şamlılar ve Mısırlılar için de aynı şeyi söylemiştir. Hâlbuki o zaman Mısır da,

408 Müslim, Fiten, 33; Ebu Davud, İmâre, 29; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 262.

Şam da fethedilmiş değildi. O, Yüce Allah'ın kendisinden sonra bunların gerçekleşeceğini bildirmesinden dolayı bunları söylemiştir.

İşte diğer bahsi geçenler için mikattan söz etmesiyle birlikte Iraklılar için mikatı belirtmesi de böyledir. Bu, Şanı Yüce Allah'ın ona kendisinden sonra olacakları haber vermesinden dolayıdır.

Iraklılar için açıkladığımız bu mikat yeri ile onlarla birlikte sözünü ettiğimiz diğer mikat yerlerinin tespiti aynı şekilde Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٣- بَابُ الإِهْلالِ مِنْ أَيْنَ يَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ؟

3- İHLALİN[409] NEREDEN YAPILMASI GEREKİR?

٣٤٥٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي حَسَّانَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى بِذِي الْحُلَيْفَةِ ثُمَّ أُتِيَ بِرَاحِلَتِهِ فَرَكِبَهَا فَلَمَّا اسْتَوَتْ بِهِ عَلَى الْبَيْدَاءِ أَهَلَّ.

3456- … Katâde'den, o Hassân'dan, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Zülhuleyfe'de namaz kıldıktan sonra devesi getirildi, o da ona bindi. Devesi onu el-Beydâ'ya çıkarınca hac için telbiye getirdi.[410]

٣٤٥٧- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدُ بْنُ مُوسَى قَالَ: ثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ رَكِبَ نَاقَتَهُ الْقَصْوَاءَ فَلَمَّا اسْتَوَتْ بِهِ عَلَى الْبَيْدَاءِ أَهَلَّ.

---

409 Hac ile ilgili bir ıstılah olarak, ihrama girildiğinde yüksek sesle telbiye getirmeye denir. Zamanla kavramın anlamı genişletilerek ihrama girmek hakkında kullanılmıştır. Bk. Sa'di Ebu Ceyb, el-Kâmûsu'l-Fıkhî, Beyrut-1988, s. 368 (Çeviren).

410 Hadis birçok senet ve yolla rivayet edilmiştir: Buhârî, Hac, 23, 24, 28, Cihâd, 53; Müslim, Hac, 20, 21, 28; Ebu Davud, Menâsik, 11, 21; Nesâî, Menâsik, 54, 56, 64; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 260, II, 18, 36, III, 320, 378.

3457- … Bize Cafer b. Muhammed, babasından tahdis etti. O Cabir *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Veda Haccı(na gitmek üzere yola çıktığı)nda devesi el-Kasvâ'ya bindi. Devesi onu el-Beydâ'ya çıkarınca yüksek sesle telbiye getirdi.

٣٤٥٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَيْمُونٍ قَالَ: ثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَمْرٍو وَهُوَ اَلْاَوْزَاعِيُّ عَنْ عَطَاءٍ هُوَ ابْنُ أَبِي رَبَاحٍ أَنَّهُ سَمِعَهُ يُحَدِّثُ عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَعْنِي سَمِعَهُ يُخْبِرُ عَنْ إِهْلاَلِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ حِينَ اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ.

3458- … Bize Ebu Amr el-Evzâî'nin Ata b. Ebi Rabâh'tan tahdis ettiğine göre, o Ata'yı Cabir *radıyallahu anh*'dan tahdis ederken yani Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Zülhuleyfe'de devesi onu düzlüğe çıkartırken yüksek sesle telbiye getirdiğini işittiğini tahdis ederken dinlemiştir.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, bu doğrultuda kanaat sahibi olmuş ve Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in el-Beydâ'dan telbiye getirip ihrama girmiş olması dolayısıyla el-Beydâ'dan ihrama girmeyi mustehab kabul etmiştir.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* oradan ihrama girmiştir. Ancak onun, orada ihrama girmenin başka yerlere göre ihrama girmekten daha faziletli olduğundan dolayı özellikle orayı seçmemiş olması mümkündür.

Nitekim biz, onun haccı esnasında bazı yerlerde birtakım işler yaptığını gördük. Ancak onun bu işleri o yerlerde yapması, oraların başka yerlerde yapmaktan daha faziletli olduğundan ileri gelmiyordu. Mina'da el-Muhassab denilen yerde konaklaması bu gibi işlerindendir. Bunu yapması, bu iş sünnet olduğu için değildi. Bunun bir başka sebebi daha vardı. Bunun ne olduğu hususunda insanların farklı kanaatleri vardır. Bu hususta Âişe *radıyallahu anhâ*'dan şu rivayet gelmiştir:

٣٤٥٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ

رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ لَهُ: إِنَّمَا كَانَ مَنْزِلاً نَزَلَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَنَّهُ كَانَ أَسْمَحَ لِلْخُرُوجِ وَلَمْ يَكُنْ عُرْوَةُ يَحَصِّبُ وَلَا أَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا.

وَرُوِيَ عَنْ أَبِي رَافِعٍ أَنَّهُ قَالَ: إِنَّمَا أَمَرَنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ أَضْرِبَ لَهُ الْخَيْمَةَ وَلَمْ يَأْمُرْنِي بِمَكَانٍ بِعَيْنِهِ فَضَرَبْتُهَا بِالْمُحَصَّبِ.

3459- … Hişâm b. Urve'den, o babasından, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Orası (el-Muhassab) Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in konakladığı bir yerdi. Çünkü orası, oradan çıkıp ayrılmak için daha elverişli idi. Urve (hadisi Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet eden yeğeni) de, Ebu Bekir *radıyallahu anh*'ın kızı Esma *radıyallahu anhâ* da Muhassab'da konaklamıyorlardı.[411]

Ebu Râfi'den de şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana çadırını kurmamı emretti. Fakat belirli bir yerde kurmamı emretmedi. Ben de onu el-Muhassab'da kurdum.

٣٤٦٠- حَدَّثَنَا بِذَلِكَ ابْنُ أَبِي عِمْرَانَ قَالَ: ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي رَافِعٍ.

3460- Bunu bize İbn Ebi İmrân tahdis edip dedi ki: Bize İshak b. İsmail tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Salih b. Keysân'dan tahdis etti. O Süleyman b. Yesâr'dan, o Ebu Râfi'den (az önceki rivayeti nakletti).[412]

***

İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan da bize şu rivayet gelmiştir:

٣٤٦١- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ عَنْ شُعْبَةَ يَعْنِي مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ قَالَ: إِنَّمَا كَانَتِ الْمُحَصَّبُ لِأَنَّ الْعَرَبَ كَانَتْ تَخَافُ بَعْضُهَا بَعْضًا فَيَرْتَادُونَ فَيَخْرُجُونَ جَمِيعًا فَجَرَى النَّاسُ عَلَيْهَا.

411 Buhârî, Hac, 148; Müslim, Hac, 339.
412 Müslim, Hac, 342.

3461- … Şu'be'den yani İbn Abbas'ın azatlısından rivayete göre, İbn Abbas şöyle demiştir: "Muhassab'da Araplar birbirlerinden korktukları için oraya gelirler ve hep birlikte çıkarlardı. Daha sonra da insanlar bunu devam ettirdiler."[413]

٣٤٦٢- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ عَنْ صَالِحٍ مَوْلَى التَّوْأَمَةِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: قَدْ كَانَتْ تَمِيمٌ وَرَبِيعَةُ يَخَافُ بَعْضُهَا بَعْضًا.

3462- … et-Tev'eme'nin azatlısı Salih'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'-dan aynısını rivayet etmiş olmakla birlikte ayrıca: "Temîm ve Rebîa kabileleri birbirlerinden korkarlardı" demiştir.

٣٤٦٣- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو عَنْ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: لَيْسَ الْمُحَصَّبُ بِشَيْءٍ إِنَّمَا هُوَ مَنْزِلٌ نَزَلَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

3463- … Ata'dan, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Muhassab('da konaklamak) bir şey değildir. O, sadece Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in konakladığı bir yerden ibarettir."

***

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, el-Muhassab'da konaklamış olmakla birlikte sünnet olduğundan dolayı konaklamamıştı. Aynı şekilde el-Beydâ'ya geldiğinde ihrama girmesi de sünnet olduğu için olmamış olabilir.

Ancak bazıları Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in el-Beydâ'dan ihrama girmesini kabul etmeyip: O, ancak mescidin bulunduğu yerden ihrama girmiştir demiştir. Bunu İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet etmişlerdir.

٣٤٦٤- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ

413 Müslim, Hac, 341 (Buna yakın manada).

مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ قَالَ: بَيْدَاؤُكُمْ هَذِهِ الَّتِي تَكْذِبُونَ عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيهَا مَا أَهَلَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا مِنْ عِنْدِ الْمَسْجِدِ، يَعْنِي مَسْجِدَ ذِي الْحُلَيْفَةِ.

3464- … Musa b. Ukbe'den, o Salim'den, o babasından (İbn Ömer'den), onun şöyle dediğini rivayet etti: "Bu sizin bildiğiniz Beydâ, hakkında Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e yalan söylediğiniz bir yerdir. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ancak mescidin yakınından ihrama girmiştir." Kastettiği de Zülhuleyfe mescididir.[414]

٣٤٦٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ عَنْ مُوسَى فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3465- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine Musa'dan haber vermiştir. O, hadisi senediyle aynen zikretmiştir.

٣٤٦٦- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ قَالَ: ثَنَا وُهَيْبُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ مُوسَى فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3466- Bize Nasr b. Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize el-Hasîb tahdis edip dedi ki: Bize Vuheyb b. Halid, Musa'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Böyle diyenler ayrıca: Ancak bundan sonra devesine bindi demiş ve bu hususta şu rivayetleri nakletmişlerdir:

٣٤٦٧- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا مَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: ثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ:

414 Müslim, Hac, 23; Ebu Davud, Menâsik, 21; Tirmizî, Hac, 8.

أَخْبَرَنِي صَالِحُ بْنُ كَيْسَانَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَهَلَّ حِينَ اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ قَائِمَةً.

3467- … Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ihrama girmek üzere telbiye getirmesi ancak devesine binip devesi doğrulduktan sonra olmuştur.[415]

٣٤٦٨- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ كَانَ يُهِلُّ إِذَا اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ قَائِمَةً. قَالَ: وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَفْعَلُهُ.

3468- … ez-Zührî'den, o Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, devesine binip devesi doğrulduğunda Hz. Peygamber'in ihrama girmek üzere telbiye getirdiğini rivayet etmiştir. (Nâfi) dedi ki: İbn Ömer *radıyallahu anh* da aynı şekilde hareket ederdi.

٣٤٦٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا مَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: ثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: بَاتَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ حَتَّى أَصْبَحَ فَلَمَّا رَكِبَ رَاحِلَتَهُ وَاسْتَوَتْ بِهِ أَهَلَّ.

3469- … Enes b. Malik dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* geceyi Zülhuleyfe'de geçirdi. Sabaha kadar orada kaldı. Devesine binip devesi doğrulunca telbiye getirdi.[416]

٣٤٧٠- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْأَزْرَقُ قَالَ: ثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: ثَنَا ابْنُ شِهَابٍ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

415 Müslim, Hac, 28.
416 Ebu Davud, Menâsik, 21.

3470- … İbn Cüreyc dedi ki: Bize İbn Şihâb, Enes'ten tahdis etti. O Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

***

Bu görüş sahipleri: Bu (telbiye getirerek ihrama girme), devesine binip devesi doğrulduktan sonra olmalıdır, demiş ve bu hususta şu rivayetleri nakletmişlerdir:

٣٤٧١- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ جُرَيْجٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: لَمْ أَرَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُهِلُّ حَتَّى تَنْبَعِثَ بِهِ رَاحِلَتُهُ.

3471- … Ubeyd b. Cüreyc'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Devesine binip üzerinde iken devesi doğrulmadıkça Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ihrama girmek için telbiye getirdiğini görmedim.

٣٤٧٢- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا وَضَعَ رِجْلَهُ فِي الْغَرْزِ وَانْبَعَثَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ قَائِمَةً أَهَلَّ مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ.

3472- … Ubeydullah'tan, o Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, ayağını devenin üzengilerine yerleştirip sırtında iken devesi doğrulduğunda Zülhuleyfe'de ihrama girmek için telbiye getirirdi.[417]

***

Bu hususta ihtilafa düşmeleri üzerine, ihtilaflarının nereden kaynaklandığını incelemek istedik ve şunu gördük:

٣٤٧٣- حَدَّثَنَا إِمْلَاءً قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ السَّلَامِ بْنُ حَرْبٍ عَنْ خُصَيْفٍ عَنْ

417 Müslim, Hac, 27.

سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ: قِيلَ لِابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: كَيْفَ اِخْتَلَفَ النَّاسُ فِي إِهْلاَلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فَقَالَتْ طَائِفَةٌ: أَهَلَّ فِي مُصَلاَّهُ وَقَالَتْ طَائِفَةٌ: حِين اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ. وَقَالَتْ طَائِفَةٌ: حِينَ عَلا عَلَى الْبَيْدَاءِ. فَقَالَ: سَأُخْبِرُكُمْ عَنْ ذَلِكَ. إنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَهَلَّ فِي مُصَلاَّهُ فَشَهِدَهُ قَوْمٌ فَأَخْبَرُوا بِذَلِكَ فَلَمَّا اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتَهُ أَهَلَّ فَشَهِدَهُ قَوْمٌ لَمْ يَشْهَدُوهُ فِي الْمَرَّةِ الاولى فقَالُوا: أَهَلَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ السَّاعَةَ فَأَخْبَرُوا بِذَلِكَ فَلَمَّا عَلا عَلَى الْبَيْدَاءِ أَهَلَّ فَشَهِدَهُ قَوْمٌ لَمْ يَشْهَدُوهُ فِي الْمَرَّتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ فَقَالُوا: أَهَلَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ السَّاعَةَ، فَأَخْبَرُوا بِذَلِكَ وَإِنَّمَا كَانَ إِهْلاَلُ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مُصَلاَّهُ.

3473- … Kusayf'dan, o Said b. Cübeyr'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Abbas *radıyallahu anh*'a: İnsanlar Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in telbiye getirmesi hususunda nasıl ihtilafa düştüler? Bazıları namaz kıldığı yerde telbiye getirdi derken, bazıları da devesine binip devesi doğrulunca telbiye getirdi, dedi. Bir başka grup ise, el-Beydâ'nın üzerine çıktığı zaman telbiye getirdiğini söyledi, denilince, İbn Abbas şu cevabı verdi: Ben size bunun haberini vereyim. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namaz kıldığı yerde telbiye getirip ihrama girdi. Onu gören bir topluluk bu gördüklerini haber verdi. Devesine binip devesi doğrulunca yine telbiye getirdi. Birincisinde onu görmeyen bir topluluk onun bu durumunu görünce, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şimdi telbiye getirdi deyip bunu haber olarak nakletti. el-Beydâ'ya çıkınca yine telbiye getirdi, bundan önceki iki seferinde onu görmemiş olan bir topluluk da: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şimdi telbiye getirdi deyip bunu haber olarak aktardı.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in telbiye getirmesi, namaz kıldığı yerde olmuştur.[418]

***

Böylelikle Abdullah b. Abbas *radıyallahu anh*, görüş ayrılıklarının nereden kaynaklandığını ve Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in haccını baş-

418 Ebu Davud, Menâsik, 21.

latıp ihrama girdiği yerin namaz kıldığı yer olduğunu açıklamaktadır. Biz de bunu kabul ediyoruz.

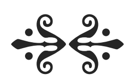
Ayrıca kişinin, ihrama girmek istediği takdirde iki rekât namaz kılması, sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığı şekilde hemen bu iki rekâtın arkasından ihrama girmesi gerekir.

Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşü budur.

Bu hususta İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan nakledilen rivayet ile ilgili olarak el-Hasen b. Muhammed'den de bir rivayet gelmiştir.

٣٤٧٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ الْهَيْثَمِ قَالَ: ثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي حَبِيبُ بْنُ أَبِي ثَابِتٍ أَنَّهُ سَمِعَ الْحَسَنَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ يَقُولُ: كُلُّ ذَلِكَ قَدْ فَعَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَدْ أَهَلَّ حِينَ اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ وَقَدْ أَهَلَّ حِينَ جَاءَ الْبَيْدَاءَ.

3474- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Osman b. el-Heysem tahdis edip dedi ki: Bize İbn Cüreyc tahdis edip dedi ki: Bana Habîb b. Ebi Sâbit'in haber verdiğine göre, o el-Hasen b. Muhammed b. Ali'yi şöyle derken dinlemiştir: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bunların hepsini yapmıştır. O, devesine binip devesi doğrulunca da, el-Beydâ'ya gelince de telbiye getirmiştir.

٤- بَابُ التَّلْبِيَةِ كَيْفَ هِيَ؟

4- TELBİYE NASIL GETİRİLİR?

٣٤٧٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا الْمُقَدَّمِي قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَبَانَ بْنِ تَغْلِبَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ: كَانَتْ تَلْبِيَةُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ''لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لاَ شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ».

3475- … Ebu İshak'tan, o Abdurrahman b. Yezid'den, o Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in telbiyesi: ***"Lebbeyk Allahumme lebbeyk, lebbeyke la şerike leke lebbeyk, inne'l-hamde ve'n-nimete lek: Buyur Allah'ım! Emrine hazırım. Buyur Allah'ım! Emrine hazırım. Senin hiçbir ortağın yoktur. Şüphesiz hamd da, nimet de yalnız senindir"*** şeklinde idi.[419]

٣٤٧٦- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْاَحْوَصِ عَنِ الْاَعْمَشِ عَنْ عُمَارَةَ عَنْ أَبِي عَطِيَّةَ قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: إِنِّي لِاَحْفَظُ كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُلَبِّي. فَذَكَرَتْ ذلِكَ أَيْضاً.

419 Hadis birçok senet ve yolla rivayet edilmiştir: Buhârî, Hac, 26; Müslim, Hac, 147, 269, 271; Ebu Davud, Menâsik, 22; Tirmizî, Hac, 97; Nesâî, Menâsik, 54, 60, 197, 212; İbn Mâce, Menâsik, 15, 84; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 302, 374, II, 3, 76, 131…

3476- … Umâre'den, o Ebu Atiyye'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Âişe *radıyallahu anhâ*: Ben Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in nasıl telbiye getirdiğini ezberledim deyip aynı telbiyeyi zikretti.

٣٤٧٧- أَيْضًا حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّ تَلْبِيَةَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَتْ كَذَلِكَ وَزَادَ: «وَالْمُلْكُ لاَ شَرِيكَ لَكَ».

3477- … Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in telbiyesi bu şekilde idi. Buna ayrıca ***"ve'l-mülk la şerike lek: Mülk de senindir, senin ortağın yoktur"*** lafızlarını eklemiştir.

٣٤٧٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ قَالَ: أَنَا أَيُّوبُ وَعُبَيْدُ اللّٰهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا مِثْلَهُ.

3478- … Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc b. Minhâl tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis edip dedi ki: Bize Eyyub ve Ubeydullah Nâfi'den bildirdiler. Nâfi, İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan aynısını rivayet etti.

٣٤٧٩- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ قَالَ: ثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْمَدِينِيُّ قَالَ: ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «لَبَّى فِي حَجَّتِهِ كَذَلِكَ أَيْضًا».

3479- … Bize Cafer b. Muhammed, babasından tahdis etti. Onun Cabir *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hac yaptığı zaman aynı bu şekilde telbiye getirmiştir.

٣٤٨٠- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ زِيَادٍ عَنْ زِيَادٍ قَالَ: ثَنَا شَرْقِيُّ بْنُ قَطَامِيٍّ قَالَ:

أَنَا أَبُو طَلْقٍ الْعَائِذِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ شُرَحْبِيلَ بْنَ الْقَعْقَاعِ يَقُولُ: سَمِعْتُ عَمْرَو بْنَ مَعْدِ يَكْرِبَ يَقُولُ: لَقَدْ رَأَيْتُنَا مُنْذُ قَرِيبٍ وَنَحْنُ إِذَا حَجَجْنَا نَقُولُ:

لَبَّيْكَ تَعْظِيمًا إِلَيْكَ عُـذْرًا ... هَذِي زَبِيـدُ قَدْ أَتَتْك قَسْرًا

تَغْدُوا بِهِمْ مُضْمَرَاتٌ شَزَرًا ... يَقْطَعْنَ خَبْتًا وَحَبَالاً وَعْرًا

قَدْ خَلَّفُوا الْأَنْدَادَ خِلْوًا صِفْرًا

وَنَحْنُ الْيَوْمَ نَقُولُ كَمَا عَلَّمْنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: قُلْتُ كَيْفَ عَلَّمَكُمْ؟ فَذَكَرَ التَّلْبِيَةَ عَلَى مِثْلِ مَا فِي الْحَدِيثِ الَّذِي قَبْلَ هَذَا.

3480- Bize Ebu Ümeyye tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Ziyad, Ziyad'dan tahdis etti. Ziyad dedi ki: Bize Şarkî b. Katâmî tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Talk el-Âizî bildirip dedi ki: Şurahbîl b. el-Ka'kâ'ı şöyle derken dinledim: Amr b. Ma'dikerib'i şöyle derken dinledim: Ben, biz çok yakın bir zamana kadar hac yaptığımızda şunları söylediğimizi görmüşümdür:

"Seni tazim ederek, sana mazeret bildirerek lebbeyk

İşte Zebid(liler) sana mecburen gelmiş bulunuyorlar

Onları sabah erkenden bakışları kaymış, zayıf binekler getiriyor

Çok uzun vadiler ve oldukça sarp dağlar katederek geldiler

Onlar ortak koştukları putları geriye elleri boş ve çaresiz olarak bırakıp geldiler."

Bugün ise bizler Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bize öğrettiği şekilde söylüyoruz. (Şurahbîl) dedi ki: Size nasıl öğretti? diye sordum. Amr da bundan önceki hadiste olduğu gibi telbiyeyi zikretti.

***

Böylelikle bütün Müslümanlar, hac için bu şekilde telbiye getirildiği hususunda icma etmiş oldu.

Ancak bazıları şöyle demiştir: Kişinin telbiye getirirken arzu ettiği Allah'ı zikir mahiyetindeki sözleri eklemesinde bir sakınca yoktur. Bu da Mu-

hammed'in, es-Sevrî'nin ve el-Evzâî'nin görüşü olup bu hususta şunu delil göstermişlerdir:

٣٤٨١- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ. ح.

وَحَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ قَالاَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ ابْنُ وَهْبٍ: إِنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ الْفَضْلِ حَدَّثَهُ. وَقَالَ أَبُو عَامِرٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْفَضْلِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الاعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: كَانَ مِنْ تَلْبِيَةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَبَّيْكَ إِلٰهَ الْحَقِّ لَبَّيْكَ».

3481- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis etti, H.

Yine bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir el-Akadî tahdis edip (İbn Merzûk'la beraber) dediler ki: Bize Abdulaziz b. Abdullah b. Ebi Seleme tahdis etti. İbn Vehb dedi ki: Abdullah b. el-Fadl kendisine tahdis etti. Ebu Âmir de Abdullah b. el-Fadl rivayet etti dedi. O Abdurrahman b. el-A'rec'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in telbiyesinde söylediği sözler arasında ***"lebbeyke ilahe'l-hakkı lebbeyk: Ey hak olan ilah, buyur, emrini bekliyorum"*** sözleri de vardı.[420]

***

Bu hususta ayrıca İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan da şu rivayeti nakletmişlerdir:

٣٤٨٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ. ح

وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ قَالَ: أَنَا أَيُّوبُ وَعُبَيْدُ اللهِ قَالُوا جَمِيعًا عَنْ نَافِعٍ قَالَ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَزِيدُ فِي التَّلْبِيَةِ عَلَى التَّلْبِيَةِ الَّتِي قَدْ ذَكَرْنَاهَا عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ وَالْخَيْرُ بِيَدَيْكَ لَبَّيْكَ وَالرَّغْبَاءُ إِلَيْكَ وَالْعَمَلُ».

420 Nesâî, Menâsik, 54; İbn Mâce, Menâsik, 15.

3482- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in tahdis ettiğine göre, Malik kendisine haber vermiştir, H.

Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd tahdis edip dedi ki: Bize Eyyub ve Ubeydullah bildirdi. (Malik ile) hep birlikte Nâfi'den, onun şöyle dediğini rivayet ettiler: İbn Ömer *radıyallahu anh* az önce kendisinden zikretmiş olduğumuz onun da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiği telbiyeye, telbiye getirirken şunları da eklerdi: "Lebbeyk, lebbeyk, lebbeyke ve sa'deyk ve'l-hayru bi yedeyk lebbeyke ve'r-rağbâu ileyke ve'l-amel: Buyur Allah'ım! Emrini bekliyorum. Buyur, huzurundayım. Sana itaat ve kulluktayım. Hayır yalnız senin elindedir. Buyur emrindeyim. Bütün arzu ve isteklerimiz hep sanadır, sendendir, amelimiz senin içindir."[421]

***

Bu kanaate sahip olanlar: Telbiye getirirken bu ve buna benzer fazlalıkları eklemekte bir sakınca yoktur, demişlerdir.

Ancak bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Telbiye getirirken Amr b. Ma'dikerib'in hadisinde zikrettiğimiz lafızlarla, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in insanlara öğretmiş olduklarına, sonra da diğer hadiste de kendisinin fiilen yaptıklarına bir şeyler eklememek gerekir. O, telbiyeyi insanlara öğretirken eksik olarak öğretmemiştir. Bununla birlikte öğrettiklerine de, bu kabilden sözler söyleyerek dilediğin gibi telbiye getir de dememiştir. O, namazda tekbiri ve tekbirin dışında namazda yapılması gereken şeyleri öğrettiği gibi telbiyeyi de öğretmiştir.

Sözü geçen bu hususlarda onun hiçbir şekilde öğrettiklerinin aşılmaması gerektiği gibi telbiyede de onun öğrettikleri dışına hiçbir şekilde çıkılmaması gerekir.

Sa'd'dan da buna yakın rivayet gelmiştir.

٣٤٨٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا أَصْبَغُ بْنُ الْفَرْجِ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ الدَّرَاوَرْدِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَجْلَانَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ

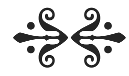
421 Malik, Hac, 28; Dârimî, Menâsik, 13, 34; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 77.

أَنَّهُ سَمِعَ رَجُلاً يُلَبِّي يَقُولُ: «لَبَّيْكَ ذَا الْمَعَارِجِ لَبَّيْكَ». قَالَ سَعْدٌ: مَا هَكَذَا كُنَّا نُلَبِّي عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

3483- … Muhammed b. Aclân'dan, o Abdullah b. Ebi Seleme'den, o Âmir b. Sa'd'dan, o babasından rivayet ettiğine göre, babası bir adamı telbiye getirirken: "Lebbeyk ze'l-meârici lebbeyk: Ey yüksek dereceler sahibi! Buyur, emret, emrine hazırım" derken işitince, Sa'd: Biz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* döneminde bu şekilde telbiye getirmiyorduk, demiştir.

***

İşte Sa'd *radıyallahu anh*, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendilerine öğretmiş olduğu telbiyeye fazlalıkta bulunulmasını hoş karşılamamıştır. Biz de bu görüşü kabul ediyoruz.

٥- بَابُ التَّطَيُّبِ عِنْدَ الْاِحْرَامِ

5- İHRAMA GİRERKEN GÜZEL KOKU SÜRÜNMEK

٣٤٨٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ بَكَّارُ بْنُ قُتَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ قَالَ: ثَنَا أَبِي قَالَ: سَمِعْتُ قَيْسَ بْنَ سَعْدٍ يُحَدِّثُ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَعْلَى بْنِ أُمَيَّةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَجُلاً أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْجِعْرَانَةِ وَعَلَيْهِ جُبَّةُ صُوفٍ وَهُوَ مُصَفِّرٌ لِحْيَتَهُ وَرَأْسَهُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنِّي قَدْ أَحْرَمْتُ وَأَنَا كَمَا تَرَى؟ فَقَالَ: «اِنْزِعْ عَنْكَ الْجُبَّةَ وَاغْسِلْ عَنْكَ الصُّفْرَةَ وَمَا كُنْتَ صَانِعًا فِي حَجِّكَ فَاصْنَعْهُ فِي عُمْرَتِكَ».

3484- … Safvân b. Ya'la b. Ümeyye'den, onun, babasından rivayet ettiğine göre, el-Ci'râne'de bir adam Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına geldi. Üzerinde yünden bir cübbe vardı, başını ve sakalını (hoş kokulu safran ile) safranlamıştı. Adam: Ey Allah'ın Rasulü! Ben senin de gördüğün bu halimle ihrama girdim deyince, Allah Rasulü şöyle buyurdu: ***"Üzerindeki cübbeyi çıkart, safranını üzerinden yıka. Haccettiğin zaman neyi yapıyor isen, umre yaptığın zaman da onu yap."***[422]

***

Bundan dolayı bazıları bu hadis doğrultusunda kanaat sahibi olmuş ve ihrama girileceği vakit güzel koku sürmeyi mekruh görmüştür. Bunlar, Ömer

422 Buhârî, Hac, 7; Müslim, Hac, 9, 10; Nesâî, Menâsik, 44; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 224.

b. el-Hattab ile Osman b. Affân *radıyallahu anhumâ*'dan gelen rivayet doğrultusunda görüş belirtmişlerdir.

٣٤٨٥- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ بْنُ نَاصِحٍ قَالَ: ثنا وَهْبُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا وَجَدَ رِيحَ طِيبٍ وَهُوَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ فَقَالَ: مِمَّنْ هَذِهِ الرِّيحُ الطَّيِّبَةُ فَقَالَ مُعَاوِيَةُ: مِنِّي. فَقَالَ عُمَرُ: مِنْكَ لَعَمْرِي مِنْكَ لَعَمْرِي. فَقَالَ مُعَاوِيَةُ: لاَ تُعَجِّلْ عَلَيَّ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا طَيَّبَتْنِي وَأَقْسَمَتْ عَلَيَّ. فَقَالَ لَهُ عُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: وَأَنَا أَقْسَمْتُ عَلَيْكَ لَتَرْجِعَنَّ إِلَيْهَا فَتَغْسِلَهُ عِنْدَهَا. فَرَجَعَ إِلَيْهَا فَغَسَلَهُ فَلَحِقَ النَّاسَ بِالطَّرِيقِ.

3485- … Eyyub'dan, o Nâfi'den, onun İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre, Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* Zülhuleyfe'de iken, güzel bir koku duydu ve: Bu güzel koku kimden geliyor? diye sordu. Muaviye: Benden, deyince Ömer: Evet, ömrüm hakkı için senden, ömrüm hakkı için senden, dedi. Muaviye: Ey mü'minlerin emiri! Bana karşı aceleci olma. Şüphesiz (kızkardeşim) ve mü'minlerin annesi Ümmü Habîbe *radıyallahu anhâ* bana güzel koku sürdü ve bana (onu yıkamayayım diye) and verdi, dedi. Bu sefer Ömer *radıyallahu anh* ona: Ben de sana onun yanına dönüp onun yanında bu güzel kokuyu yıkaman için and veriyorum, dedi. Muaviye, Ümmü Habîbe *radıyallahu anhâ*'nın yanına dönüp kokuyu yıkadı ve yolda kafileye yetişti.

٣٤٨٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3486- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd, Eyyub'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٤٨٧- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ نَافِعٍ عَنْ أَسْلَمَ عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا مِثْلَهُ.

3487- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine Nâfi'den tahdis etmiştir. O Eslem'den, o Ömer *radıyallahu anh*'dan aynısını rivayet etmiştir.

٣٤٨٨- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ عَنْ أَسْلَمَ عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ مِثْلَهُ.

3488- Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Şuayb b. el-Leys tahdis edip dedi ki: Bize el-Leys, Nâfi'den tahdis etti, o Eslem'den, o Ömer *radıyallahu anh*'dan aynı hadisi rivayet etti.

٣٤٨٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: عَلَيْكَ مَعَ عُثْمَانَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ بِذِي الْحُلَيْفَةِ فَرَأَى رَجُلاً يُرِيدُ أَنْ يُحْرِمَ وَقَدْ دَهَنَ رَأْسَهُ فَأَمَرَ بِهِ فَغَسَلَ رَأْسَهُ بِالطِّينِ.

3489- Sa'd b. İbrahim'den, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Osman *radıyallahu anh* ile Zülhuleyfe'de bulunuyordum. Başına (güzel koku) sürülmüş, ihrama girmek isteyen bir adam görünce, onu yıkamasını emretti. O da (kokunun gitmesi için) başını kil ile yıkadı.

***

Bu hususta başkaları onlara muhalefet etmiş ve ihrama girilirken güzel koku sürünmekte bir sakınca görmemiş ve şöyle demişlerdir:

Ya'la (b. Ümeyye')nin (3484 no'lu) hadisinde bize muhalif olanların lehine bir delil yoktur. Çünkü adamın sürünmüş olduğu koku sarı renkli ve halûk denilen koku çeşidi idi. Bu koku çeşidi ise erkekler için mekruhtur, ihram dolayısıyla değil. Böyle bir koku ihramlı iken de, ihramlı değilken de bizatihi mekruhtur. İhrama girilirken mubah kılınmış olan güzel koku, ihramsızken helal olan kokudur.

Nitekim Ya'la da, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu adama

yıkamasını emretmiş olduğu kokunun halûk[423] denilen bir koku çeşidi olduğunu açıklamaktadır.

٣٤٩٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمِنْهَالِ قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ مَطَرٍ الْوَرَّاقِ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ يَعْلَى بْنِ مُنْيَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَجُلاً لَبَّى بِعُمْرَةٍ وَعَلَيْهِ جُبَّةٌ وَشَيْءٌ مِنْ خَلُوقٍ فَأَمَرَهُ أَنْ يَنْزِعَ الْجُبَّةَ وَيَمْسَحَ خَلُوقَهُ وَيَصْنَعَ فِي عُمْرَتِهِ مَا يَصْنَعُ فِي حَجَّتِهِ.

3490- … Matar el-Verrâk'dan, o Ata'dan, o Ya'la b. Münye'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, üzerinde bir cübbe ile bir miktar haluk denilen koku sürünmüş bir adamın telbiye getirip umre için ihrama girdiğini görünce, ona cübbesini çıkarmasını ve süründüğü o haluk türü kokuyu silmesini, hacda ne yapıyorsa umreyi eda ederken de onları yapmasını emretti.[424]

٣٤٩١- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ أَنَّ عَطَاءَ بْنَ أَبِي رَبَاحٍ حَدَّثَهُ عَنِ ابْنِ يَعْلَى بْنِ مُنْيَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ

3491- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis edip dedi ki: Bana el-Leys'in tahdis ettiğine göre, Ata b. Rebâh kendisine Ya'la b. Münye'den tahdis etmiştir. O babasından, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etmiştir.

٣٤٩٢- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا حِبَّانُ بْنُ هِلَالٍ قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ قَالَ: ثَنَا عَطَاءٌ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَعْلَى بْنِ أُمَيَّةَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: «وَاغْسِلْ عَنْكَ أَثَرَ الْخَلُوقِ أَوْ الصُّفْرَةِ».

423 Asım Efendinin *Kamus Tercümesi*nde Araplara özgü bir koku olup terkibinin büyük bir bölümünün zaferandan olduğu; *Lisanu'l-Arab*'da da bilinen bir koku olup zaferan ve başka koku çeşitlerinde imal edildiği, çoğunlukla kırmızı ve sarı renkte olduğu belirtilmektedir. (Çeviren).

424 Müslim, Hac, 7.

3492- … Bize Hemmâm tahdis edip dedi ki: Bize Ata, Safvân b. Ya'la b. Ümeyye'den tahdis etti. O babasından, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak nakletti. Ancak rivayetinde (Hz. Peygamber): ***"Üzerindeki haluk denilen kokunun ya da sarılığın (safranın renginin) izlerini sil"*** buyurmuştur.

٣٤٩٣- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: أَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ وَمَنْصُورٌ وَابْنُ أَبِي لَيْلَى عَنْ عَطَاءٍ عَنْ يَعْلَى بْنِ أُمَيَّةَ أَنَّ رَجُلاً جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي أَحْرَمْتُ وَعَلَيَّ جُبَّتِي هَذِهِ -وَعَلَى جُبَّتِهِ رَدُوعٌ مِنْ خَلُوقٍ- وَالنَّاسُ يَسْخَرُونَ مِنِّي؟ فَأَطْرَقَ عَنْهُ سَاعَةً ثُمَّ قَالَ: «اِخْلَعْ عَنْكَ هَذِهِ الْجُبَّةَ وَاغْسِلْ عَنْك هَذَا الزَّعْفَرَانَ وَاصْنَعْ فِي عُمْرَتِكَ مَا كُنْتَ صَانِعًا فِي حَجَّتِكَ».

3493- … Ata'dan, onun Ya'la b. Ümeyye'den rivayet ettiğine göre, bir adam Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek: Ey Allah'ın Rasulü! Üzerimde bu cübbem varken -ki cübbesine yer yer haluk denilen kokunun parçaları ve izleri yapışmıştı- ihrama girdim. İnsanlar ise benimle alay ediyorlar, dedi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* başını bir süre önüne eğdikten sonra: ***"Üzerinden bu cübbeyi çıkar, vücudundan bu zaferanın izlerini de sil. Haccında ne yapıyorsan, umrende de onu yap"*** dedi.[425]

***

Bu rivayetler, bizlere, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yıkamasını emrettiği güzel kokunun, haluk adı verilen koku olduğunu açıkça bildirmektedir. Bu ise ihramlı iken de, değilken de yasaklanmış bir koku çeşididir.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendisine yıkamasını emretmesi, erkeğin bu şekilde zaferan kullanmasını yasaklamış olmasından dolayı olabilir. Yoksa ihramdan önce sürünmüş olduğu bir koku olup ihramlı iken sonradan ona haram kıldığı bir koku olduğundan dolayı değildir.

---

425 Buhârî, Umre, 10; Müslim, Hac, 6; Ebu Davud, Menâsik, 30; Nesâî, Hac, 50; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 224.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in erkeklere zaferandan koku kullanmalarını yasaklaması hususunda nakledilmiş rivayetlere gelince;

٣٤٩٤- ابْنَ أَبِي دَاوُدَ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَتَزَعْفَرَ الرَّجُلُ.

3494- … Bize Abdulvâris, Abdulaziz b. Suhayb'den tahdis etti. O Enes *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* erkeğin zaferan sürünmesini yasakladı.

٣٤٩٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ التَّزَعْفُرِ لِلرِّجَالِ.

3495- … Bize Hammâd b. Zeyd, Abdulaziz b. Suhayb'den tahdis etti. O Enes *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* erkeğin zaferan kullanmasını yasakladı.[426]

٣٤٩٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ

3496- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٤٩٧- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ ابْنِ عُلَيَّةَ قَالَ: أَرَاهُ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرَّجُلَ أَنْ يَتَزَعْفَرَ.

426 Buhârî, Libâs, 33; Müslim, Libâs, 77; Ebu Davud, Tereccül, 8; Tirmizî, Edeb, 51; Nesâî, Ziynet, 73.

3497- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb, İsmail b. Uleyye'den tahdis etti. (İbn Vehb) dedi ki: Zannederim (İsmail), Abdulaziz b. Suhayb'dan (nakletti). O Enes'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* erkeğin zaferan sürünmesini yasakladı.

٣٤٩٨- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ عَنِ التَّزَعْفُرِ.

3498- … Bize Hüşeym, Abdulaziz b. Suhayb'den tahdis etti. O, Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zaferan sürünmeyi yasakladı.

٣٤٩٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عِمْرَانَ وَابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالاَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ قَالَ: أَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ التَّزَعْفُرِ. قَالَ عَلِيٌّ: فِيمَا ذَكَرَ ابْنُ أَبِي عِمْرَانَ خَاصَّةً: ثُمَّ لَقِيتُ إِسْمَاعِيلَ فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ وَأَخْبَرْتُهُ أَنَّ شُعْبَةَ حَدَّثَنَا بِهِ عَنْهُ فَقَالَ لِي: لَيْسَ هَكَذَا حَدَّثْتُهُ إِنَّمَا حَدَّثْتُهُ:أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى أَنْ يَتَزَعْفَرَ الرَّجُلُ. قَالَ اِبْنُ أَبِي عِمْرَانَ: أَرَادَ بِذَلِكَ أَنَّ النَّهْيَ الَّذِي كَانَ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي ذَلِكَ وَقَعَ عَلَى الرِّجَالِ خَاصَّةً دُونَ النِّسَاءِ.

3499- Bize İbn Ebi İmrân ve İbn Ebi Davud tahdis edip dediler ki: Bize Ali b. el-Ca'd tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be bildirip dedi ki: Bana İsmail b. İbrahim, Abdulaziz b. Suhayb'den tahdis etti. O Enes *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zaferan sürünmeyi yasakladı.

Ravilerden Ali -yalnızca İbn Ebi İmrân'ın zikrettiğine göre- şöyle demiştir: Daha sonra ben İsmail ile karşılaştım. Ona bu hususu sordum, Şu'be'nin bu hadisi bize kendisinden (yani Şu'be'den) tahdis ettiğini bildirdim. Şu'be bana: Ben hadisi böyle nakletmedim. Ben hadisi: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* erkeğin zaferan sürünmesini yasakladı, şeklinde tahdis ettim, dedi.

İbn Ebi İmrân dedi ki: O, bu sözüyle bu hususta Peygamber *sallallahu*

aleyhi ve sellem'den gelmiş olan yasağın kadınları dışarıda bırakacak şekilde özel olarak erkekler hakkında söz konusu olduğunu anlatmak istemiştir.

٣٥٠٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا الْمُقَدَّمِي قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا حَفْصِ بْنِ عَمْرٍو يُحَدِّثُ عَنْ يَعْلَى أَنَّهُ مَرَّ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ مُتَخَلِّقٌ فَقَالَ: «إِنَّكَ امْرَأَةٌ»؟ فَقَالَ: لاَ. قَالَ: «اذْهَبْ فَاغْسِلْهُ».

3500- … Şu'be'den, o Ata b. es-Sâib'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Ebu Hafs b. Amr'ı, Ya'la'dan tahdis ederken dinledim. Buna göre Ya'la, haluk denilen kokudan sürünmüş olarak Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanından geçince, Allah Rasulü: ***"Sen bir kadın mısın?"*** diye sordu. Ya'la: Hayır, dedi. Allah Rasulü de: ***"Git ve onu yıka"*** dedi.[427]

٣٥٠١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ. ح

3501- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir tahdis etti, H.

٣٥٠٢- وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ عَنْ رَجُلٍ مِنْ ثَقِيفٍ عَنْ يَعْلَى عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ. هَكَذَا قَالَ أَبُو بَكْرَةَ فِي حَدِيثِهِ وَقَالَ عَلِيٌّ فِي حَدِيثِهِ عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا حَفْصِ بْنِ عَمْرٍو وَأَبَا عَمْرِو بْنِ حَفْصٍ الثَّقَفِيَّ.

3502- Bize Ali b. Şeybe de tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Ata b. es-Sâib'den tahdis etti: O Sakîflilerden bir adamdan, o Ya'la'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

Ebu Bekre hadisi naklederken böyle demiştir.

427 Hadis Tirmizî, Edeb, 51; Nesâî, Ziynet, 34'te, Hz. Peygamber'in haluk sürünmüş bir adamı görmesi üzerine git onu yıka emrini verdiği şeklinde geçmektedir.

Ali ise hadisi naklederken: Ata b. es-Sâib'den, şöyle dediğini rivayet etti: Ben Ebu Hafs b. Amr ile Ebu Amr b. Hafs es-Sakafî'yi dinledim.

٣٥٠٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عَيَّاشٌ الرَّقَّامُ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْاَعْلَى قَالَ: ثنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ أَوْ مَطَرٌ عَنِ الْحَسَنِ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَلاَ وَطِيبُ الرِّجَالِ رِيحٌ لاَ لَوْنٌ أَلاَ وَطِيبُ النِّسَاءِ لَوْنٌ لاَ رِيحٌ».

3503- … Katâde'den ya da Matar'dan, o el-Hasen'den, o İmrân b. Husayn'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Dikkat edin! Erkeklerin kullanacağı esansın kokusu olur, rengi olmaz. Şunu da bilin ki, kadınların kullanacağı hoş kokunun ise rengi olur, kokusu olmaz"*** buyurdu.[428]

٣٥٠٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُجَّاجِ الْحَضْرَمِيُّ قَالَ: ثَنَا صَاعِدُ بْنُ عُبَيْدٍ قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ قَالَ: ثَنَا حُمَيْدٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

3504- Bize Muhammed b. el-Haccâc el-Hadramî tahdis edip dedi ki: Bize Sâid b. Ubeyd tahdis edip dedi ki: Bize Züheyr b. Muaviye tahdis edip dedi ki: Bize Humeyd, Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etti.

٣٥٠٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ عَنْ سَالِمٍ الْعَلَوِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَيْهِ صُفْرَةٌ فَلَمَّا قَامَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَوْ أَمَرْتُمْ هَذَا يَدَعُ هَذِهِ الصُّفْرَةَ». قَالَ: وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لاَ يُوَاجِهُ الرَّجُلَ لِشَيْءٍ فِي وَجْهِهِ.

3505- … Enes b. Malik *radıyallahu anh* şöyle dedi: Bir adam, üzerinde sarı renkli koku sürünmüş olarak Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ya-

428 Ebu Davud, Tereccül, 8.

nına geldi. Adam kalkıp gidince, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Şu adama söyleseniz de şu sarı renkli kokuyu terk etse"*** dedi.

(Enes) dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bir kimsenin herhangi bir hatasını yüzüne söylemezdi.

٣٥٠٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو أَحْمَدَ قَالَ: ثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ الرَّازِيّ عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ جَدَّيْهِ قَالاَ: سَمِعْنَا أَبَا مُوسَى يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لاَ تُقْبَلُ صَلاَةُ رَجُلٍ وَفِي جَسَدِهِ شَيْءٌ مِنْ خَلُوقٍ».

3506- … er-Rabî' b. Enes'ten, o iki dedesinden, onların şöyle dediklerini rivayet etti: Ebu Musa'yı şöyle derken dinledik: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Bir adamın, bedeninde haluk denilen kokudan herhangi bir eser varken namazı kabul edilmez"*** buyurdu.[429]

٣٥٠٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ سُوَيْد عَنْ أُمِّ حَبِيبَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنِ الرَّجُلِ الَّذِي كَانَ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَاجَةٍ وَأَنَا مُتَخَلِّقٌ فَقَالَ: «اِذْهَبْ فَاغْتَسِلْ». فَذَهَبْتُ فَاغْتَسَلْتُ ثُمَّ جِئْتُ فَقَالَ: «اِذْهَبْ فَاغْتَسِلْ». فَذَهَبْتُ فَأَخَذْتُ شَيْئًا فَجَعَلْتُ أَتَتَبَّعُ بِهِ وَضَرَهُ.

3507- … İshak b. Süveyd'den, o Ümmü Habîbe *radıyallahu anhâ*'dan, o, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gelen adamdan rivayet ettiğine göre, o adam şöyle demiştir: Haluk denilen kokuyu sürünmüş olarak bir ihtiyacım için Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gittim. Hz. Peygamber: ***"Git ve yıkan"*** dedi. (O adam): Ben de gittim ve yıkandım, sonra da geldim, dedi. Yine: ***"Git ve yıkan"*** dedi. Ben de gittim, bir şey alıp onun bıraktığı izleri tek tek sildim.[430]

***

429 Ebu Davud, Tereccül, 8; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 403.
430 Ebu Davud, Tereccül, 8.

Görüldüğü gibi Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bütün bu rivayetlerde erkeklerin zaferan türü koku sürünmelerini yasaklamıştır.

Ya'la yoluyla gelen (3492, 3493 no'lu) hadiste adama üzerindeki kokuyu yıkamasını emretmesinin sebebi, kullandığı kokunun erkeklere ait koku çeşidinden olmamasıydı.

Bunda ise ihrama girmek isteyen kimsenin üzerinde ihrama girdikten sonra kalacak şekilde bir koku sürünebilir mi, sürünemez mi hükmüne delil bulunmamaktadır.

Bu hususta Ömer ve Osman *radıyallahu anhumâ*'dan naklettikleri rivayetlere gelince; bu konuda Abdullah b. Abbas *radıyallahu anh* da onlara muhalefet etmiştir.

٣٥٠٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: ثَنَا عُيَيْنَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ قَالَ: انْطَلَقْتُ حَاجًّا فَرَافَقَنِي عُثْمَانُ بْنُ أَبِي الْعَاصِ فَلَمَّا كَانَ عِنْدَ الاحْرَامِ قَالَ: اغْسِلُوا رُءُوسَكُمْ بِهَذَا الْخِطْمِيِّ الْأَبْيَضِ وَلَا يَمَسَّ أَحَدٌ مِنْكُمْ غَيْرَهُ. فَوَقَعَ فِي نَفْسِي مِنْ ذَلِكَ شَيْءٌ. فَقَدِمْتُ مَكَّةَ فَسَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ وَابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ فَأَمَّا ابْنُ عُمَرَ فَقَالَ: مَا أُحِبُّهُ. وَأَمَّا ابْنُ عَبَّاسٍ فَقَالَ: أَمَّا أَنَا فَأُضَمِّخُ بِهِ رَأْسِي ثُمَّ أُحِبُّ بَقَاءَهُ.

3508- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Osman b. Ömer tahdis edip dedi ki: Bize Uyeyne b. Abdurrahman'ın, babasından tahdis ettiğine göre, babası şöyle demiştir: Hac yapmak üzere yola çıktım. Osman b. Ebi'l-As bana yol arkadaşı oldu. İhrama girileceği zaman Osman: "Bu beyaz hıtmi ile başlarınızı yıkayın. Sizden kimse de ondan başkasına (koku olarak) el sürmesin" dedi. Bundan dolayı içimde bir şüphe oluştu. Mekke'ye geldim, İbn Ömer ve İbn Abbas *radıyallahu anhumâ*'ya sordum. İbn Ömer: "Ben onu sevmiyorum" dedi. İbn Abbas da: Ben ise ondan başıma sürüyorum ve daha sonra kalmasını da istiyorum, dedi.

***

İşte İbn Abbas *radıyallahu anh* Ömer'e, Osman'a, İbn Ömer'e ve Osman b. Ebi'l-As'a bu hususta muhalefet etmiştir.

Ayrıca bu konuda Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den de bunun mubah olduğuna delil olacak şekilde rivayet gelmiştir:

٣٥٠٩- إِبَاحَتِهِ حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ يَعْنِي إِبْرَاهِيمَ قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْاَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى وَبِيصِ الطِّيبِ فِي مَفْرِقِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ مُحْرِمٌ.

3509- Bize İbrahim b. Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Bişr b. Ömer tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, el-Hakem'den tahdis etti. O İbrahim'den, o el-Esved'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Ben sanki ihramlı olduğu halde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in saçlarını ayırdığı yerde güzel kokusunun parıltısına bakar gibiyim."[431]

٣٥١٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَجَاءٍ قَالَ: أَنَا شُعْبَةُ فَذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ.

3510- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Recâ tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be bildirdi. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٥١١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ وَأَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ قَالاَ: ثَنَا هِشَامُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3511- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud ve Ebu Âmir el-Akadî tahdis edip dediler ki: Bize Hişâm b. Ebu Abdullah, Hammâd'dan tahdis etti. O İbrahim'den hadisi senediyle aynen zikretti.

431 Buhârî, Gusl, 14, Hac, 18, Libâs, 70, 74; Müslim, Hac, 39, 40, 41, 42, 43; Ebu Davud, Menâsik, 10; Nesâî, Menâsik, 41, 42; İbn Mâce, Menâsik, 18; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 41, 109…

٣٥١٢- حَدَّثَنَا ابْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ عَنْ حَمَّادٍ وَعَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3512- Bize İbn Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd, Hammâd ve Ata b. es-Sâib'den tahdis etti. O İbrahim'den hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٥١٣- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: ثَنَا الْفِرْيَابِيُّ قَالَ: ثَنَا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْاَسْوَدِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3513- Bize Huseyn b. Nasr tahdis edip dedi ki: Bize el-Firyâbî tahdis edip dedi ki: Bize Malik b. Miğvel, Abdurrahman b. el-Esved'den tahdis etti. O babasından, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı hadisi rivayet etti.

٣٥١٤- حَدَّثَنَا ابْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَجَاءٍ قَالَ: أَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْاَسْوَدِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا كَانَتْ تُطَيِّبُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَطْيَبِ مَا تَجِدُ مِنَ الطِّيبِ قَالَتْ: حَتَّى إِنِّي لِأَرَى وَبِيصَ الطِّيبِ فِي رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ.

3514- … Abdurrahman b. el-Esved'den, o babasından, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, kendisi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bulabildiği en güzel kokuyu sürerdi. Âişe dedi ki: Öyle ki, ben (şu anda bile) başında ve sakalında kokunun parıltısını görüyor (gibiy)im.

٣٥١٥- حَدَّثَنَا ابْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو زَيْدٍ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الْعُمْرِ قَالَ: أَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الزُّهْرِيُّ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: كُنْتُ أُطَيِّبُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْغَالِيَةِ الْجَيِّدَةِ عِنْدَ إِحْرَامِهِ.

3515- … Musa b. Ukbe'den, o Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i ihrama gireceği zaman el-ğaliye[432] denilen koku ile kokulandırırdım.

٣٥١٦- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ بْنُ نَاصِحٍ قَالَ: ثنَا وُهَيْبٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَخِيهِ عُثْمَانَ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: طَيَّبْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَ إِحْرَامِهِ بِأَطْيَبَ مَا أَجِدُ.

3516- … Hişâm b. Urve'den, o kardeşi Osman b. Urve'den, o babası Urve'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ihrama gireceği zaman bulabildiğim en güzel kokuyu sürdüm.[433]

٣٥١٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللّٰهِ بْنُ عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنِي الْقَاسِمُ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: طَيَّبْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدَيَّ لِإِحْرَامِهِ قَبْلَ أَنْ يُحْرِمَ.

3517- … Bize Ubeydullah b. Ömer tahdis edip dedi ki: Bana el-Kasım, Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e, ihrama gireceği için ihrama girmeden önce ellerimle koku sürdüm.[434]

٣٥١٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ أَنَّ الْقَاسِمَ حَدَّثَهُ

---

432 El-Ğâliye: Misk, anber, ud ve yağdan yapılan bir çeşit kokudur. –el-Mer'aşlî'nin baskısındaki nottan- (Çeviren)

433 Müslim, Hac, 37; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 130, 162.

434 Buhari, Hecc 18; Müslim, Hacc 32, 33

عَنْ «عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: طَيَّبْت رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِإِحْرَامِهِ حِينَ أَحْرَمَ. قَالَ أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ: وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ حَزْمٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِذَلِكَ.

3518- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb bildirip dedi ki: Bana Üsâme b. Zeyd'in haber verdiğine göre, el-Kasım kendisine Âişe *radıyallahu anhâ*'nın şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ihramda kalacağı için ihrama girince(girmeden önce) hoş koku sürdüm.

Üsâme b. Zeyd dedi ki: Bana Ebu Bekir b. Hazm da, Amra'dan tahdis etti. O, Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu şekilde rivayet etti.

٣٥١٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3519- … Abdurrahman b. el-Kasım'dan, o babasından, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan hadisi aynı şekilde rivayet etti.

٣٥٢٠- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3520- … Bize Şu'be, Abdurrahman b. el-Kasım'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynı şekilde rivayet etti.

٣٥٢١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ قَالَ: ثَنَا أَفْلَحُ هُوَ ابْنُ حُمَيْدٍ عَنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3521-… Bize Eflah b. Humeyd, el-Kasım'dan tahdis etti. O Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

٣٥٢٢- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3522- … Bize Süfyan, Abdurrahman b. el-Kasım'dan tahdis etti. O babasından, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

٣٥٢٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: طَيَّبْت رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِحُرْمِهِ وَلِحِلِّهِ.

3523- … Bize Hammâd b. Zeyd, Eyyub'dan tahdis etti, o el-Kasım'dan, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Ben Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ihrama girmesi dolayısıyla da, ihramdan çıkacağı için de güzel koku sürdüm."[435]

٣٥٢٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا بِأَيِّ شَيْءٍ طَيَّبْتِ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فَقَالَتْ: بِأَطْيَبِ الطِّيبِ عِنْدَ إِحْلاَلِهِ وَقَبْلَ أَنْ يُحْرِمَ.

3524- … Osman b. Urve'den, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Âişe *radıyallahu anhâ*'ya, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e hangi kokuyu sürdün? diye sordum. O: İhramdan çıktıktan sonra ve ihrama girmeden önce en güzel koku ile onu kokulandırdım, dedi.

٣٥٢٥- حَدَّثَنَا نَصْرٌ قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ قَالَ: ثَنَا وُهَيْبٌ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: طَيَّبْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِحُرْمِهِ وَلِحِلِّهِ.

3525- … İbn Cüreyc'den, o Ata'dan, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun

435 Müslim, Hac, 31.

şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ihramı dolayısıyla da ihramdan çıkacağı için de güzel koku sürdüm.

٣٥٢٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ عَطَاءٍ قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا: طَيَّبْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلْحِلِّ وَالْاِحْرَامِ.

3526- … İbn Cüreyc'den, o Ata'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Âişe *radıyallahu anhâ*: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ihramdan çıkması dolayısıyla da, ihrama gireceği için de güzel koku sürdüm, dedi.

***

Ebu Cafer dedi ki: Buna göre, ihrama girmeden önce güzel koku kullanmanın mubahlığı ile ilgili ve süründüğü kokunun ihramdan sonra saçını ayırdığı yerde kalmaya devam ettiğine dair Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelen rivayetler, mütevatir rivayetlerdir.

Yine bu bölümde daha önce nakletmiş olduğumuz rivayetler arasında görüldüğü gibi İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan da, ayrıca yine bu konuda Hz. Peygamber'in diğer ashabından da rivayetler gelmiştir.

٣٥٢٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ تَمَّامٍ أَبُو الْكَرْدوُّسِ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ بُكَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي مَيْمُونُ بْنُ يَحْيَى بْنُ مُسْلِمِ بْنِ الْاَشَجِّ عَنْ مَخْرَمَةَ بْنِ بُكَيْرٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَمِعْتُ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ عَائِشَةَ بِنْتَ سَعْدٍ تَقُولُ: كُنْتُ أُشْبِعُ رَأْسَ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ لِحُرْمِهِ بِالطِّيبِ.

3527- Bize Muhammed b. Amr b. Temmâm Ebu'l-Keravves tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Abdullah b. Bukeyr tahdis edip dedi ki: Bana Meymûn b. Yahya b. Müslim b. el-Eşec, Mahreme b. Bukeyr'den tahdis etti. O babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Üsâme b. Zeyd'i şöyle derken dinledim: Sa'd'ın kızı Âişe'yi şöyle derken dinledim: "Ben ihrama girecek diye Sa'd b. Ebi Vakkâs'ın başına doyururcasına koku sürerdim."

٣٥٢٨- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا حِبَّانُ بْنُ هِلَالٍ قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ قَالَ:

ثَنَا زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ قَالَ: حَدَّثَتْنِي دُرَّةٌ قَالَتْ: كُنْتُ أُغَلِّفُ رَأْسَ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا بِالْمِسْكِ وَالْعَنْبَرِ عِنْدَ إِحْرَامِهَا..

3528- … Bize Zeyd b. Eslem tahdis edip dedi ki: Bana Durre tahdis edip dedi ki: "Ben Âişe *radıyallahu anhâ*'nın başına ihrama gireceği zaman misk ve anber (el-ğaliye denilen kokuyu) çalardım."

٣٥٢٩- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيِّ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ. ح

3529- Bize Ebu Bişr er-Rakkî tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc b. Muhammed tahdis etti, H.

٣٥٣٠- وَحَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَتْنِي حَكِيمَةُ قَالَ أَبُو عَاصِمٍ ابْنَةُ أَبِي حَكِيمٍ عَنْ أُمِّهَا ابْنَةِ النَّجَّارِ أَنَّ أَزْوَاجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُنَّ يَجْعَلْنَ عَصَائِبَ فِيهِنَّ الْوَرْسُ وَالزَّعْفَرَانُ فَيَعْصِبْنَ بِهَا أَسَافِلَ شُعُورِهِنَّ عَلَى جِبَاهِهِنَّ قَبْلَ أَنْ يُحْرِمْنَ ثُمَّ يُحْرِمْنَ. كَذَلِكَ يَزِيدُ أَحَدُهُمَا عَلَى صَاحِبِهِ فِي قِصَّةِ الْحَدِيثِ.

3530- Bize İbn Merzûk da tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Asım, İbn Cüreyc'den tahdis etti. İbn Cüreyc dedi ki: Bana Hakîme'nin -ki Ebu Asım, Ebu Hakîm'in kızıdır demiştir- en-Neccâr'ın kızı olan annesinden haber verdiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşleri, aralarında verz (alaçehre) ve zaferan bulunan düğümler yaparlardı. Bunları da ihrama girmeden önce alınları üzerine, saçlarının dibine bağlarlardı. Bundan sonra ihrama girerlerdi.

Ravilerden biri diğerine göre bu şekilde hadisi naklederken bazı yerlerde fazlalıklar zikrederdi.

٣٥٣١- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ بْنُ نَاصِحٍ قَالَ: ثَنَا وُهَيْبٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّهُ كَانَ يَتَطَيَّبُ بِالْغَالِيَةِ الْجَيِّدَةِ عِنْدَ الْإِحْرَامِ.

3531- Bize Nasr b. Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize el-Hasîb b. Nâsıh tahdis edip dedi ki: Bize Vuheyb, Hişâm b. Urve'den tahdis etti. O babasından, o Abdullah b. ez-Zübeyr'den rivayet ettiğine göre, o, ihrama gireceği zaman el-gâliye denilen (misk, anber, ud ve yağ karışımı) kaliteli yağla kokulanırdı.

***

Böylelikle Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı arasında bu rivayetler de, sözünü ettiğimiz kimselerden Âişe *radıyallahu anhâ*'nın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ihrama girmeden önce koku sürdüğüne dair nakletmiş olduğu rivayete uygun olarak gelmiştir. Ebu Hanife ve Ebu Yusuf -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de bu görüşte idiler.

Muhammed b. el-Hasen -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- ise bu konuda, Ömer, Osman b. Affân, Osman b. Ebi'l-As ve İbn Ömer'den gelen bunun mekruh olduğuna dair rivayet doğrultusunda görüş belirtiyordu.

Bu hususta onun lehine olan delillerden birisi de Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ihrama gireceği esnada koku sürdüğüne dair rivayet edilen hadistir. Bu hadiste, ihrama girmek istediği zaman ona güzel koku sürdüğünden bahsedilmektedir.

Dolayısıyla ona bu kokuyu sürdükten sonra o, ihrama gireceği zaman guslediyor ve bu gusletmesi sonucunda vücudunda bulunan güzel kokunun (maddi parçacıkları) gidip geriye kokusu kalıyor olabilir.

Bir kimse: Âişe *radıyallahu anhâ* bir hadiste: "İhrama girdikten sonra saçlarını ayırdığı yerlerde kokunun parıltısını görüyor gibiyim" demiştir diyecek olursa, ona şöyle cevap verilir: Belirttiğimiz şekilde yıkamış olduğu halde durumun böyle olması da mümkündür. Nitekim kullanılan kokunun durumu budur. Bazen kişi, yüzünde veya elinde bulunan kokuları yıkadığı halde, o maddi olarak gider ancak onun parıltısı kalabilir.

Bu hususta Âişe *radıyallahu anhâ*'dan nakledilen rivayetin dediğimiz anlama gelme ihtimali bulunduğundan, biz de acaba ondan gelmiş rivayetler arasında bu hususa delil olacak bir şey var mıdır diye inceledik ve şunu gördük:

٣٥٣٢- فَهْدٌ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ قَالَ ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْتَشِرِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ الطِّيبِ عِنْدَ الْإِحْرَامِ فَقَالَ:

مَا أُحِبُّ أَنْ أُصْبِحَ مُحْرِمًا يَنْضَحُ مِنِّي رِيحُ الطِّيبِ. فَأَرْسَلَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا بَعْضَ بَنِيهِ إِلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا لِيُسْمِعَ أَبَاهُ مَا قَالَتْ قَالَ: فَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا: أَنَا طَيَّبْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ طَافَ فِي نِسَائِهِ فَأَصْبَحَ مُحْرِمًا. فَسَكَتَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا.

3532- … İbrahim b. Muhammed b. el-Münteşir'den, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Ömer *radıyallahu anh*'a ihrama girerken güzel koku sürünmeye dair soru sordum. O: Ben, süründüğüm şeyin kokusu etrafa yayılıyorken, ihramlı olarak sabahlamayı sevmiyorum, dedi.

Sonra İbn Ömer *radıyallahu anh* çocuklarından birisini Âişe *radıyallahu anhâ*'nın söylediklerini babasına (Muhammed b. el-Münteşir'e) duyurması için Âişe'ye gönderdi. Âişe *radıyallahu anhâ* dedi ki: "Ben Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e koku sürdüm. Sonra eşlerini dolaştı ve ihramlı olarak sabahladı."

Bunun üzerine İbn Ömer *radıyallahu anh* sustu.[436]

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte bu hadis, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ihrama girmesi ile Âişe *radıyallahu anhâ*'nın ona koku sürmesi arasında bir guslün bulunduğuna delil olmaktadır. Çünkü o eşlerini dolaşmış ise mutlaka gusletmiş olmalıdır. Başka bir ihtimal söz konusu değildir.

Âişe *radıyallahu anhâ* rivayet ettiği bu hadislerle, ihrama girmiş kimseden ihrama girdikten sonra güzel koku gelmesini -İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın bunu hoş görmediği gibi- hoş görmeyen kimselere karşı delil getirmek istemiş gibidir.

İhrama girdikten sonra güzel kokuyu veren maddenin kendisinin ihramlının bedeni üzerinde kalmasına gelince; ihrama girmeden önce o kokuyu

436 Müslim, Hac, 47, 49. [Ancak Müslim'de belirtilen yerde bu hususu Âişe *radıyallahu anhâ*'ya soranın bizzat Muhammed b. el-Munteşir'in kendisi olduğu belirtilmektedir. O, Abdullah b. Ömer'den bu cevabı aldıktan sonra: Âişe *radıyallahu anhâ*'nın yanına girdiğini, İbn Ömer'in sorusuna verdiği cevabı nakledip aynı soruyu ona da sorduğunu ve Âişe *radıyallahu anhâ*'dan sözü geçen cevabı aldığını belirtmektedir. -Çeviren-].

sürünmüş olsa dahi bu hadisten bunu anlayamıyoruz. Çünkü anlamında oldukça incelikler vardır.

Bizler bu rivayetlerin çeşitli şekillerini açıkladık. Bundan sonra da nazar (akli düşünme) yolu ile görüş ayrılığının bulunduğu bu konunun doğru halinin nasıl olduğunu bilme gereği duyduk.

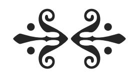
Şu hususu göz önünde bulundurunca ihrama girmenin gömlek, pantolon, ayakkabı ve sarık gibi elbiseleri giymeyi engellediğini, aynı şekilde ihramlı iken güzel koku sürünmeyi, av hayvanını öldürüp onu yakalamayı da engellediğini gördük.

Sonra şunu gördük: Adam ihrama girmeden önce gömlek ya da pantolon giyecek olsa, sonra bu elbise üzerinde iken ihrama girse, ona bunları çıkarması emredilir. Eğer bunları çıkarmayıp üzerinde bırakacak olursa, ihramdan sonra bunları giymiş kimse gibi olur ve bu hususta ihrama girdikten sonra bunları giymiş kimsenin yerine getirmesi gereken ne ise onun da bunları yerine getirmesi gerekir.

Aynı şekilde ihramlı değil iken, bir av yakalasa, sonra da onu elinden tutarak elinde iken ihrama girse, ona o av hayvanını serbest bırakması emredilir. Şayet onu serbest bırakmayacak olursa, ihramından sonra o avı elinde tutmak suretiyle önceden tutmuş olduğu avı ihramından sonra yakalamış gibi olur.

Sözünü ettiğimiz hususlar bu şekilde olduğuna, ihramlı olan kimsenin ihrama girdikten sonra güzel koku sürünmesi bu hususlar gibi olduğuna göre, ihrama girdikten sonra üzerinde güzel kokunun kalması halinde, ihrama girmeden önce o kokuyu sürünmüş olsa dahi yaptığımız açıklamalara kıyasen ve onları göz önünde bulundurmamız halinde ihrama girdikten sonra güzel koku sürünmüş gibi olur.

İşte bu hususta nazar (akli düşünme ve kıyas) böyledir ve biz bu görüşü benimsiyoruz, bu görüş de Muhammed b. el-Hasen'in -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- görüşüdür.

٦- بَابُ مَا يَلْبَسُ الْمُحْرِمُ مِنَ الثِّيَابِ

6- İHRAMLININ GİYEBİLECEĞİ ELBİSELER

٣٥٣٣- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ وَسُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ. ح

3533- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Velîd ve Süleyman b. Harb tahdis ettiler, H.

٣٥٣٤- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ الْمِنْهَالِ قَالُوا: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ زَيْدٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعَرَفَةَ يَقُولُ: «مَنْ لَمْ يَجِدْ إِزَارًا لَبِسَ سَرَاوِيلاً وَمَنْ لَمْ يَجِدْ نَعْلَيْنِ لَبِسَ خُفَّيْنِ».

3534- Bize Muhammed b. Huzeyme de tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc b. el-Minhâl tahdis etti. (el-Velîd ve Süleyman ile birlikte) dediler ki: Bize Şu'be, Amr b. Dinar'dan tahdis etti. Amr dedi ki: Cabir b. Zeyd'i şöyle derken dinledim: İbn Abbas *radıyallahu anh*'ı şöyle derken dinledim: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i Arafat'ta şöyle derken dinledim: ***"İzar (peştemal) bulamayan kimse uzun don giysin. (Dikişsiz) ayakkabı bulamayan kimse de mest giysin."***[437]

437 Hadis ***"İzar (peştemal) bulamayan kimse uzun don giysin"*** lafzı ile şu kaynaklarda rivayet edilmiştir: Buhârî, Libâs, 14, 37, Sayd, 15, 16; Müslim, Hac, 4, 5; Ebu Davud, Menâsik, 31; Nesâî, Menâsik, 32, Ziynet, 99; İbn Mâce, Menâsik, 9; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 215, 221…

٣٥٣٥- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ زَيْدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ وَلَمْ يَذْكُرْ «عَرَفَةَ».

3535- … Bize Süfyan, Amr b. Dinar'dan tahdis etti, o Cabir b. Zeyd'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen nakletmekle birlikte "Arafat"tan söz etmedi.

٣٥٣٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: أَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: أَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3536- … Bize Hüşeym bildirip dedi ki: Bize Amr b. Dinar bildirdi. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٥٣٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ وَسُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ زَيْدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَخْطُبُ فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

3537- … Bize Hammâd b. Zeyd ile Süfyan b. Uyeyne, Amr b. Dinar'dan tahdis ettiler. O Cabir b. Zeyd'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, o: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i hutbe verirken dinledim, deyip hadisi aynen rivayet etmiştir.

٣٥٣٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ زَيْدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فَذَكَرَ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَقُلْ: «وَهُوَ يَخْطُبُ».

3538- … Bize Süfyan, Amr b. Dinar'dan tahdis etti. O Cabir b. Zeyd'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan hadisi aynen rivayet etti. Ancak rivayetinde "O hutbe verirken" demedi.

٣٥٣٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ أَبِي الشَّعْثَاءِ قَالَ: أَنَا ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ فَذَكَرَ نَحْوَهُ. قُلْتُ: وَلَمْ يَقُلْ: «يُقَطِّعُهُمَا». قَالَ: لاَ.

3539- … İbn Cüreyc'den, o Amr b. Dinar'dan, o Ebu'ş-Şa'sâ'dan rivayet etti. O: İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın bize bildirdiğine göre, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i hutbe verirken dinlemiştir deyip hadisi aynen zikretti. (Ebu'ş-Şa'sâ) dedi ki: Allah Rasulü: ***"Mestleri topuklarından keser"*** demedi mi? dedim. İbn Abbas: Hayır, dedi.

٣٥٤٠- حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَكَمِ الْجِيزِيُّ الْكُوفِيُّ قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ لَمْ يَجِدْ اَلنَّعْلَيْنِ فَلْيَلْبَسِ الْخُفَّيْنِ وَمَنْ لَمْ يَجِدْ إِزَارًا فَلْيَلْبَسْ سَرَاوِيلاً».

3540- … Bize Ebu'z-Zübeyr, Cabir'den tahdis etti. Cabir dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Her kim (dikişsiz) ayakkabı bulamazsa mest giysin. Her kim peştamal bulamazsa uzun don giysin."***[438]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları bu rivayetler doğrultusunda görüş sahibi olmuş ve ihramlı iken peştamal bulamayan kimse uzun don giyer ve onun herhangi bir yükümlülüğü olmaz. Ayakkabı bulamayan kimse de mest giyer ve onun herhangi bir yükümlülüğü olmaz, demiştir.

Ancak bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Zaruret halinde sözünü ettiğimiz şekilde ihramlı bir kimsenin mest ve uzun don giymesini biz de kabul ediyor ve karşı karşıya bulunduğu zaruret dolayısıyla onun bunu giymesini mubah görüyoruz. Fakat bununla birlikte onun keffarette bulunmasının vacib olduğunu söylüyoruz. Diğer taraftan sizin nakletmiş olduğunuz

438 Müslim, Hac, 5.

rivayetlerde keffaretin vücubu da reddedilmemekte, ne hadiste, ne de bizim görüşümüzde buna muhalif bir şey bulunmaktadır.

Çünkü biz ayakkabı bulamazsa mest giyemez, peştamal bulamazsa uzun don giyemez demiyoruz. Böyle bir şey diyecek olursak, bu hadise muhalefet etmiş oluruz. Ancak bizler, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in böyle bir kimseye elbise giymeyi mubah kıldığı gibi mubah gördük, bundan sonra da bununla birlikte mevcut gerektirici deliller sebebiyle onun keffarette bulunmasını da vacib kabul ettik.

Diğer taraftan Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Kim (dikişsiz) ayakkabı bulamazsa mest giysin"*** sözünün, topukların altından konçlarını keserek ayakkabı giydiği gibi onları giysin anlamına gelmesi ihtimali de vardır.

Yine Hz. Peygamber'in: ***"Kim peştamal bulamazsa uzun don giysin"*** sözünün de, onları söküp peştamalı giydiği gibi giysin anlamına gelmesi ihtimali vardır.

Eğer bu hadisten bu mana kastedilmiş ise, bizim bu hususta herhangi bir muhalefetimiz yoktur ve biz bunu kabul ediyor ve sabit görüyoruz.

Bizimle sizin aranızdaki ayrılık hadisin kendisinde değil, hadisin tevil edilmesinde (yorumlanmasında)dır. Çünkü bizler hadisi gelmesi muhtemel bir anlamda yorumladık. Dolayısıyla yorum ile ilgili görüş ayrılığını, hadis ile ilgili görüş ayrılığından ayırt etmek gerekir. Bunlar farklı şeylerdir ve siz, yorumunuza muhalif olanların hadise muhalefet ettikleri anlamında kabul etmeyin.

Abdullah b. Ömer, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiği rivayetinde bunu kısmen açıklamıştır:

٣٥٤١- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ قَالَ: قَالَ أَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ نَافِعٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا نَلْبَسُ مِنَ الثِّيَابِ إِذَا أَحْرَمْنَا؟ فَقَالَ: «لاَ تَلْبَسُوا السَّرَاوِيلاَتِ وَلَا الْعَمَائِمَ وَلَا الْبَرَانِسَ وَلَا الْخِفَافَ إِلَّا أَنْ يَكُونَ أَحَدٌ لَيْسَتْ لَهُ نَعْلاَنِ فَلْيَلْبَسْ خُفَّيْنِ أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ».

3541- ... Ömer b. Nâfi'den, o babasından, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, bir adam Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e: İhrama girdiğimiz takdirde hangi elbiseleri giyebiliriz? diye sordu. Allah Rasulü şöyle buyurdu: ***"Uzun donları, sarıkları, bornozları, mestleri giymeyin. Ancak bir kimsenin (dikişsiz) ayakkabısı yoksa o takdirde topuklardan daha aşağıya kadar kesilmiş mest giysin."***[439]

٣٥٤٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ يُونُسَ قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3542- ... Said b. Ebi Arûbe'den, o Eyyub'dan, o Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı hadisi rivayet etti.

٣٥٤٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ أَيُّوبَ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3543- ... Bize Hammâd b. Seleme, Eyyub'dan tahdis etti. O, aynı hadisi rivayet etti.

٣٥٤٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3544- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine Nâfi'den tahdis etmiştir. O İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı hadisi rivayet etmiştir.

---

439 Buhârî, Sayd, 13, 15, Hac, 21; Müslim, Hac, 1; Nesâî, Menâsik, 30, 31, 33; İbn Mâce, Menâsik, 19; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 29, 32, 34...

٣٥٤٥- حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْغَافِقِيِّ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ هُوَ ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3545- … ez-Zührî'den, o Salim'den, o babasından (İbn Ömer'den), o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı hadisi rivayet etti.

٣٥٤٦- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3546- … Bize İbn Ebi Zi'b, ez-Zührî'den tahdis etti. O, aynı hadisi rivayet etti.

٣٥٤٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ. ح

3547- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Abdulaziz b. Müslim tahdis etti, H.

٣٥٤٨- وَحَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ قَالاَ جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا مِثْلَهُ.

3548- Bize Yunus da tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine tahdis etti. (Abdulaziz ile) birlikte dediler ki: Abdullah b. Dinar'dan, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan aynı hadisi rivayet etti.

٣٥٤٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ دِينَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللهِ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَقُولُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «مَنْ لَمْ يَجِدْ نَعْلَيْنِ فَلْيَلْبَسْ خُفَّيْنِ وَلْيَشُقَّهُمَا مِنْ عِنْدِ الْكَعْبَيْنِ»

3549- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Bana Abdullah b. Dinar'ın haber verdiğine göre, o Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*'ı Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu rivayet ederken dinlemiştir:

"Kim iki (dikişsiz) ayakkabı bulamıyor ise mest giysin ve onları topukların yakınından yarsın (konçlarını kessin)."[440]

***

İşte İbn Ömer *radıyallahu anh*, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ihramlı olan kimseye giymeyi mubah kıldığı mestlerin mahiyetini ve bunun ihramlı olmayanın giydiğinden farklı olduğunu haber vermektedir.

Ancak İbn Abbas *radıyallahu anh* rivayet ettiği hadisinde bu konuda herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Bu durumda İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği hadis, bu iki hadis arasında öncelenmesi gereken hadistir. İhramlı olan kimseye giymesi mubah olan mestler, ihramlı olmayanın giyebildiğinden farklı olduğu gibi giymeyi mubah kıldığı uzun donlar da ihramlı olmayanın giydiğinden farklıdır.

Rivayetlerin anlamlarının sahih bir şekilde anlaşılması bakımından bu bölümün hükmü bu şekildedir.

Bu hususta kıyasa gelince; biz, ilim adamlarının izar (peştamal) bulan kimse hakkında görüş ayrılığı içerisinde bulunmadıklarını, böyle bir kimsenin uzun don giymesinin mubah olmadığını kabul ettiklerini gördük. Çünkü ihramlı olma hali, onun böyle bir şeyi giymesini engellemektedir. Aynı şekilde dikişsiz ayakkabı bulan kimsenin de durumu böyledir. Onun da zaruret olmadıkça mest giymesi haramdır.

Bundan dolayı zaruret yoluyla bu gibi şeyleri giymenin keyfiyetini incelemek ve bundan dolayı keffaretin gerekip gerekmediğini ele almak istedik.

Bunu incelerken ihram halinin ihramdan önce mubah olan bazı şeyleri yasakladığını gördük. Gömlek giymek, sarık sarmak, mest, uzun don ve bornoz giymek bunlar arasındadır.

Aşırı sıcaktan etkilendiği için başını mecburiyetten örten kimsenin, soğuktan etkilendiği için elbisesini giyen kimsenin, kendisi için yapması mubah olan bir iş yaptığını, bununla birlikte keffarette bulunması gerektiğini gördük. Aynı şekilde ihram halinin ona zaruret dışında başını tıraş etmeyi de haram kıldığını gördük.

440 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 47.

Bir zaruret dolayısıyla başını tıraş eden bir kimse de, kendisi için mubah olan bir işi yapmış olur ancak onun keffarette bulunması da gerekir.

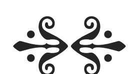
İhramlı bir kimsenin zaruret hali dışında başını tıraş etmesi mubah olmadığı halde, zaruret halinde başını tıraş etmesi mubah olsa bile bu mubahlık onun üzerinden keffareti kaldırmaz. Aksine keffaret bütün bu hallerde gerekli olur. Zaruri olmayan halde keffaret gerektiği gibi zaruret halinde de keffaret gerekir.

Zaruret bulunmaması halinde giymesi haram olan gömleği giymesinin hükmü de bu şekildedir.

Eğer zaruret varsa, bunları giymek ona mubah ise de zaruret sebebiyle tazminatta bulunması (keffaret vermesi) kalkmaz. Bütün bu hallerde keffarette bulunması gerekir. Sözünü ettiğimiz durumların hiçbirisinde zaruret, zaruretin bulunmadığı bir halde gerekli olan herhangi bir keffareti ortadan kaldırmaz, onun kaldırdığı yalnızca günahlardır.

İşte mestlerin ve uzun donların giyilmesinin zaruri olduğu hallerde de durum böyledir. Zaruret bulunmadığı halde yerine getirilmesi gerekli olan keffaretlerin düşmesi gerekmez ancak bu, yalnızca günahı ortadan kaldırır.

İşte bu konuda kıyas da bu şekildedir ve bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٧- بَابُ لُبْسِ الثَّوْبِ الَّذِي قَدْ مَسَّهُ وَرْسٌ أَوْ زَعْفَرَانٌ فِي الْاِحْرَامِ

7- ALAÇEHRE YA DA ZAFERANIN BULAŞTIĞI BİR ELBİSEYİ İHRAMLI İKEN GİYMEK

٣٥٥٠- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ وَأَبُو صَالِحٍ كَاتِبُ اللَّيْثِ قَالاَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لاَ تَلْبَسُوا ثَوْبًا مَسَّهُ وَرْسٌ أَوْ زَعْفَرَانٌ». يَعْنِي فِي الْاِحْرَامِ .

3550- Bize Yezid b. Sinan tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud ve Leys'in katibi Ebu Salih tahdis edip dediler ki: Bize İbrahim b. Sa'd, ez-Zührî'den tahdis etti. O Salim'den, o İbn Ömer'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Alaçehrenin ya da zaferan çiçeğinin bulaştığı herhangi bir elbiseyi giymeyin."*** Bununla ihramlı olma halini kastetmektedir.[441]

---

441 Buhârî, İlm, 53, Salât, 9, Hac, 21, 23, Sayd, 13, 15, Libâs, 13, 14, 15; Müslim, Hac, 1, 2; Ebu Davud, Menâsik, 31; Tirmizî, Hac, 18; Nesâî, Menâsik, 28, 30, 31; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 4, 8, 22…

٣٥٥١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ .

3551- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Abdullah b. Dinar'dan tahdis etti. O İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٣٥٥٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

3552- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine Nâfi'den tahdis etmiştir. O İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etmiştir.

٣٥٥٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3553- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd, Eyyub'dan tahdis etti. O Nâfi'den, o İbn ömer *radıyallahu anhumâ*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları bu rivayetler doğrultusunda kanaat sahibi olmuş ve şöyle demiştir: Alaçehre ya da safran çiçeğinin bulaştığı herhangi bir elbiseyi giymek ihramlı iken -yıkanmış olsa dahi- helal değildir. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bu rivayetlerde, yıkanan ile yıkanmayan arasında fark gözetmemiştir. Dolayısıyla onun bu nehyi (yasaklaması) bütün bunları kapsar.

Ancak bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Bunların bulaştığı elbiseler yıkanıp maddi izleri silinemeyecek hale gelenlerinin ihramda giyilmesinde bir sakınca yoktur. Çünkü boyalı bir elbiseyi ihram

halinde giymeyi yasaklamanın sebebi o elbisede, ona katılmış bulunan ihramlıya haram olan şeylerin bulunmasıdır. Eğer bu şeyler yıkanır ve elbiseden çıkarılacak olursa yasaklama sebebi olan husus da ortadan kalkar, elbise de kendisinden yıkanılan bu boya bulaşmadan önceki ilk asli haline döner.

Bunlar şunu da eklerler: İşte bu, necasetin bulaştığı temiz bir elbise gibidir. Necasetin bulaşması ile necis olur. Böyle bir elbiseyi giyip namaz kılmak caiz olmaz ancak bu elbise, necaseti gidinceye kadar yıkanacak olursa temizlenmiş olur ve onunla namaz kılmak helal olur.

Bu hususta Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, ihramlıdan haram kıldıklarından istisna yaparak: ***"Yıkanmış olması hali müstesna"*** buyurduğu rivayet edilmiştir.

٣٥٥٤- حَدَّثَنَا بِذَلِكَ فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ اَلْاَزْدِيُّ قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ. ح

3554- Bunu bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Abdulhamid el-Ezdî tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Muaviye tahdis etti, H.

٣٥٥٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عِمْرَانَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ صَالِحٍ اَلْاَزْدِيُّ قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِثْلِ الْحَدِيثِ الَّذِي ذَكَرْنَاهُ فِي أَوَّلِ هَذَا الْبَابِ وَزَادَ: إِلَّا أَنْ يَكُونَ غَسِيلاً. قَالَ ابْنُ أَبِي عِمْرَانَ: وَرَأَيْتُ يَحْيَى بْنَ مَعِينٍ وَهُوَ يَتَعَجَّبُ مِنَ الْحِمَّانِيِّ أَنْ يُحَدِّثَ بِهَذَا الْحَدِيثِ فَقَالَ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ: هَذَا عِنْدِي. ثُمَّ وَثَبَ مِنْ فَوْرِهِ فَجَاءَ بِأَصْلِهِ فَأَخْرَجَ مِنْهُ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ كَمَا ذَكَرَهُ يَحْيَى الْحِمَّانِيُّ فَكَتَبَهُ عَنْهُ يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ.

3555- Bize Muhammed b. Ebi İmrân da tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrahman b. Salih el-Ezdî tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Muaviye Ubeydullah'tan tahdis etti, o Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallal-*

lahu aleyhi ve sellem'den bu bölümün baş taraflarında zikrettiğimiz hadisin aynısını rivayet etti ve: ***"Yıkanmış olması hali müstesna"*** ibaresini ekledi.[442]

İbn Ebi İmrân dedi ki: Ben Yahya b. Maîn'in, el-Himmânî'nin bu hadisi nakletmesine hayret ettiğini, buna karşılık Abdurrahman (b. Salih')in ona: "Bendeki rivayet bu şekildedir" dediğini gördüm.

Sonra derhal yerinden kalkıp asıl nüshasını getirdi. Nüshasında bu hadisi Ebu Muaviye'den Yahya el-Himmânî'nin zikrettiği şekilde çıkardı. Sonra da Yahya b. Maîn bu hadisi ondan böylece yazdı.

***

İşte zikrettiğimiz bu rivayetle, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, alaçehre ya da safranın bulaştığı elbisenin yıkanmış olması halini istisna etmiş olduğu sabit olmaktadır.

Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Diğer taraftan bu, mütekaddimûndan bir gruptan da rivayet edilmiştir:

٣٥٥٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي بِشْرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّهُ أَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ لَهُ: إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُحْرِمَ وَلَيْسَ لِي إِلَّا هَذَا الثَّوْبُ، ثَوْبٌ مَصْبُوغٌ بِزَعْفَرَانٍ. قَالَ: آللَّهُ مَا تَجِدُ غَيْرَهُ؟ فَحَلَفَ فَقَالَ: اغْسِلْهُ وَأَحْرِمْ فِيهِ.

3556- ... Ebu Bişr'den, o Said b. el-Müseyyeb'den rivayet ettiğine göre, bir adam ona (Said'e) gelerek: Ben ihrama girmek istiyorum. -Safran ile boyanmış bir elbise için- bu elbiseden başka da giyecek bir şeyim yok, dedi. Said ona şu cevabı verdi: Allah aşkına bundan başkasını bulamıyor musun? deyince, adam yemin etti. Bunun üzerine: Onu yıka ve onunla ihrama gir, dedi.

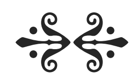
٣٥٥٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ لَيْثٍ عَنْ طَاوُسٍ قَالَ: إِذَا كَانَ فِي الثَّوْبِ زَعْفَرَانٌ أَوْ وَرْسٌ فَغُسِلَ فَلاَ بَأْسَ أَنْ يُحْرِمَ فِيهِ.

442 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 41.

3557- … Süfyan'dan, o Leys'den, o Tâvus'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Elbisede safran ya da alaçehre bulunup da yıkanırsa onunla ihrama girmesinde bir sakınca yoktur.

٣٥٥٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَرَ عَنْ سُفْيَانَ عَنِ الْمُغِيرَةِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ فِي الثَّوْبِ يَكُونُ فِيهِ وَرْسٌ أَوْ زَعْفَرَانٌ فَغُسِلَ ،إِنَّهُ لَمْ يَرَ بَأْسًا أَنْ يُحْرِمَ فِيهِ.

3558- … Süfyan'dan, o el-Mugîre'den, o İbrahim'den rivayet ettiğine göre, o, yıkanmış fakat üzerinde alaçehre ya da safran bulunan bir elbise ile ihrama girmesinde bir sakınca görmezdi.

٨- بَابُ الرَّجُلِ يُحْرِمُ وَعَلَيْهِ قَمِيصٌ كَيْفَ يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَخْلَعَهُ؟

8 -ÜZERİNDE GÖMLEK VARKEN İHRAMA GİREN BİR KİŞİNİN BUNU NASIL ÇIKARMASI GEREKİR?

٣٥٥٩- حَدَّثَنَا رَبِيعُ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ قَالَ: ثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ابْنِ عَطَاءِ بْنِ لَبِيبَةَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ جَابِرٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسًا فِي الْمَسْجِدِ فَقَدَّ قَمِيصَهُ مِنْ جَيْبِهِ حَتَّى أَخْرَجَهُ مِنْ رِجْلَيْهِ فَنَظَرَ الْقَوْمُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «إِنِّي أُمِرْتُ بِبُدْنِي الَّتِي بَعَثْتُ بِهَا أَنْ يُقَلَّدَ الْيَوْمَ وَيُشْعَرَ عَلَى كَذَا وَكَذَا فَلَبِسْتُ قَمِيصِي وَنَسِيتُ، لَمْ أَكُنْ لِاُخْرِجَ قَمِيصِي مِنْ رَأْسِي». وَكَانَ بَعَثَ بِبُدْنِهِ وَأَقَامَ بِالْمَدِينَةِ.

3559- … Abdulmelik b. Cabir'den, o Cabir b. Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Mescitte Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında oturuyordum. O, gömleğini yaka kısmından ayakları tarafından çıkarıncaya kadar yırttı. Yanında bulunanlar Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bakınca, o şöyle buyurdu: ***"Ben göndermiş olduğum hediyelik kurbanlıklarıma bugün (hediyelik olduklarının anlaşılması için) gerdanlık takılmasını ve onların şu şu yerde alametlendirilmesini emretmiştim. Bunu söylediğimi unutarak üzerimdeki gömleğimi de giymiştim. Bu sebeple***

gömleğimi başımdan çıkaramazdım." Allah Rasulü hediyelik kurbanlıklarını göndermiş, kendisi de Medine'de ikamete devam etmişti.[443]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları bu doğrultuda kanaat sahibi olup şöyle demiştir: İhramlı bir kimsenin gömleğini ihramlı olmayan kimsenin çıkardığı gibi çıkarmaması gerekir. Çünkü böyle yapacak olursa başını kapatmış olur. Bu ise ona haramdır. İşte bundan dolayı gömleğinin yırtılmasını emretmiştir.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet edip: Hayır, normal bir şekilde çıkartır, demiş ve bu konuda üzerinde cübbe varken ihrama giren Yahya b. Ümeyye'nin (3484 no'lu) hadisini delil göstermişlerdir. Bu haliyle Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna geldiğinde ona cübbesini normal bir şekilde çıkarmasını emretmiştir. Biz bunu ihrama girmeden önce koku sürünmek bölümünde (beşinci bölüm) zikretmiştik.

Ancak buna, az önce zikrettiğimiz Cabir yoluyla gelen hadis muhaliftir. Onun isnadı da bunun isnadından daha hasen (güzel)dir.

Eğer bu gibi hususlar senedin sıhhati ile ispat ediliyorsa, şüphesiz ki Ya'la'nın rivayet ettiği hadisin senedindeki sıhhat Cabir'in rivayet ettiği hadiste yoktur.

Bunun nazar (akli düşünme ve kıyas) açısından açıklamasına gelince; bizler, gömleği normal bir şekilde çıkarmayı mekruh görenlerin, bunu, gömleğini çıkarması halinde başını örteceğinden dolayı mekruh kabul ettiklerini gördük.

İhramlı iken başı örtmenin bütün yönleri ile yasaklanmış bir şey olup olmadığını incelemek istedik.

İhramlı olan kimseye, başlıkları, sarıkları, bornozları giymenin yasaklanmış olduğunu gördük. Bunlar bedenine gömlek giymesinin yasaklandığı gibi başa giyilmesi yasaklanmış şeylerdir.

Diğer taraftan, ihramlı bir kimsenin, başı üzerinde elbise ya da başka bir şey taşıyacak olsa bunda bir sakınca bulunmadığını, bunu yapmakla başlık ve buna benzer başı kendileriyle örtmesi yasaklanmış şeylerin kapsamına girmediğini gördük. Çünkü böyle yapmakla başına bir şey giymiş olmaz.

---

443 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 400.

O halde yasak ancak başa giyilerek başın kapatılması hakkındadır. Yoksa başın kendileriyle örtüldüğü bunların dışındaki şeyler hakkında değildir.

Bedenin durumu da böyledir. Bedene gömlek giymek yasaklanmakla birlikte bunlara düğme, ilik yapılması yasaklanmış değildir.

Bu kabilden başa giyilecekler hakkında söz konusu olan yasak, giyinmek anlamına gelmeyen örtmek için değil de giyinmek hakkındadır. Kişi, gömleğini çıkartırken gömleği başına değecek olursa bu, onun başına bir şey giymesi anlamına gelmez. Bu, onun bir kısmıyla başını örtmek demektir.

Sözünü ettiğimiz hususlar gereğince başa giyilen başlıkların yasaklanmasının, başın örtülmesi hakkında değil de, ihramlı iken başa ihramlı olmadığı hallerde giydiklerini giymek hakkında olduğu sabit olmuştur.

Böylelikle çıkartılan bir gömleğin başa dokunması ile yasaklanmış olan başı örtme hali dışına çıktığına göre, sözünü ettiklerimize kıyasla ve onları göz önünde bulundurmak suretiyle değerlendirdiğimizde bunda bir sakınca olmadığı sabit olur.

Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşü budur.

Bu hususta mutekaddimûn farklı kanaatlere sahiptir.

٣٥٦٠- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: أَنَا يُونُسُ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ. وَأَخْبَرَنَا مُغِيرَةُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ وَالشَّعْبِيِّ أَنَّهُمْ قَالُوا: إِذَا أَحْرَمَ الرَّجُلُ وَعَلَيْهِ قَمِيصٌ فَلْيَخْرِقْهُ عَلَيْهِ حَتَّى يَخْرُجَ مِنْهُ.

3560- Bize Salih b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Mansûr tahdis edip dedi ki: Bize Hüşeym tahdis edip dedi ki: Bize Yunus, el-Hasen b. Muhammed b. Ali'den bildirdi.

Bize Mugîre de İbrahim ve eş-Şa'bî'den haber verdiğine göre, onlar şöyle demişlerdir: Kişi, üzerinde gömlek varken ihrama girerse çıkartıncaya kadar üzerinde iken onu yırtsın.

٣٥٦١- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرْجِ قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ قَالَ: ثنا شَرِيكٌ عَنْ سَالِمٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ مِثْلَهُ.

3561- Bize Ravh b. el-Ferec tahdis edip dedi ki: Bize Yusuf b. Adiy tahdis edip dedi ki: Bize Şerîk, Salim'den tahdis etti. O Said b. Cübeyr *radıyallahu anh*'dan aynısını rivayet etti.

٣٥٦٢- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زِيَادٍ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْمُغِيرَةِ وَحَمَّادٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: إِذَا أَحْرَمَ الرَّجُلُ وَعَلَيْهِ قَمِيصٌ قَالَ أَحَدُهُمَا: يَشُقُّهُ، وَقَالَ الْآخَرُ: يَخْلَعُهُ مِنْ قِبَلِ رِجْلَيْهِ.

3562- Bize Süleyman b. Şuayb tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ziyad tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, el-Mugîre ve Hammâd'dan tahdis etti. Onlar İbrahim'den, onun şöyle dediğini rivayet ettiler: Bir kimse üzerinde gömlek varken ihrama girecek olursa (el-Mugîre ve Hammâd'dan) birisi onu yırtar demiş, diğeri ise: Ayakları tarafından çıkartır, demiştir.

٣٥٦٣- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ أَنَّ رَجُلاً يُقَالُ لَهُ يَعْلَى بْنُ أُمَيَّةَ أَحْرَمَ وَعَلَيْهِ جُبَّةٌ فَأَمَرَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَنْزِعَهَا. قَالَ قَتَادَةُ: قُلْتُ لِعَطَاءٍ: إِنَّمَا كُنَّا نَرَى أَنْ يَشُقَّهَا؟ فَقَالَ عَطَاءٌ: إِنَّ اللّٰهَ لاَ يُحِبُّ الْفَسَادَ.

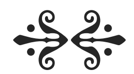
3563- Bize Süleyman tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Katâde'den tahdis etti. O Ata b. Ebi Rabâh'dan rivayet ettiğine göre, Ya'la b. Ümeyye adındaki bir adam üzerinde bir cübbe varken ihrama girmiş, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ona cübbesini çıkartmasını emretmiştir. Katâde dedi ki: Ata'ya: Biz onu yırtarak üzerinden çıkartacağı görüşünde idik, dedim. Bunun üzerine Ata: Şüphesiz Allah fesadı sevmez, diye cevap verdi.

٣٥٦٤- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ الأَزْدِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ عِكْرِمَةَ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ أَحْرَمَ وَعَلَيْهِ قَبَاءٌ قَالَ: يَخْلَعُهُ.

3564- Bize Süleyman tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Ebu Seleme el-Ezdî'den tahdis etti. Ebu Seleme dedi ki: Ben İkrime'nin, üzerinde bir kaput varken ihrama girmiş bir adama dair soru sorulurken: Onu çıkartır, dediğini işittim.

***

İşte Ata ile İkrime, İbrahim'e, eş-Şa'bî'ye ve Said b. Cübeyr'e muhalefet ederek bizim Ya'la (b. Ümeyye) hadisi doğrultusunda benimsediğimiz görüşü benimsemişlerdir.

٩- بَابُ مَا كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِهِ مُحْرِمًا فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ

9- PEYGAMBER SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM VEDA HACCINDA NE TÜR HAC YAPMAK ÜZERE İHRAMA GİRMİŞTİ?

٣٥٦٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَفْرَدَ الْحَجَّ.

3565- … Abdurrahman b. el-Kasım'dan, o babasından, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ifrad haccı yapmıştır.[444]

٣٥٦٦- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ هُوَ ابْنُ مُوسَى قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: خَرَجْنَا وَلَا نَرَى إِلَّا أَنَّهُ الْحَجُّ.

3566- … Mansûr'dan, o İbrahim'den, o el-Esved'den, o Âişe *radıyallahu*

444 Müslim, Hac, 122; Ebu Davud, Menâsik, 23.

anhâ’dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Biz (hac yapmak için) yola çıktık. (İfrad) hac(ın)dan başka bir maksatla yola çıktığımızı düşünmüyorduk.[445]

٣٥٦٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ نَوْفَلٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ:خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ فَمِنَّا مَنْ أَهَلَّ بِعُمْرَةٍ، وَمِنَّا مَنْ أَهَلَّ بِحَجٍّ وَعُمْرَةٍ، وَمِنَّا مَنْ أَهَلَّ بِالْحَجِّ، وَأَهَلَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْحَجِّ فَأَمَّا مَنْ أَهَلَّ بِالْعُمْرَةِ، فَحَلَّ، وَأَمَّا مَنْ أَهَلَّ بِالْحَجِّ، أَوْ جَمَعَ بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ، فَلَمْ يُحِلَّ، حَتَّى يَوْمِ النَّحْرِ.

3567- … Muhammed b. Abdurrahman b. Nevfel’den, o Urve’den, o Âişe *radıyallahu anhâ*’dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Veda Haccı yılında Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte çıktık. Kimimiz umre yapmak niyetiyle, kimimiz hac ve umreyi beraber yapmak üzere, kimimiz de sadece hac yapmak için ihrama girdi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de (yalnızca) hac yapmak üzere ihrama girdi.

Umre yapmak üzere ihrama giren kimseler (umreden sonra) ihramdan çıktılar. Yalnızca hac yapmak ya da hac ve umreyi birlikte yapmak için ihrama giren kimseler ise, nahr günü (kurban kesme günü olan kurban bayramının birinci günü)ne kadar ihramdan çıkmadılar.[446]

٣٥٦٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَلْقَمَةُ بْنُ أَبِي عَلْقَمَةَ، عَنْ أُمِّهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ النَّاسَ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ فَقَالَ: «مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَبْدَأَ بِالْعُمْرَةِ قَبْلَ الْحَجِّ فَلْيَفْعَلْ». وَأَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَفْرَدَ الْحَجَّ.

3568- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Meryem tahdis edip dedi ki: Bana İbn Ebi’z-Zinâd haber verip dedi ki: Bana Alkame b. Ebi

445 Buhârî, Hac, 17; Ebu Davud, Menâsik, 23.
446 Buhârî, Hac, 34; Müslim, Hac, 118.

Alkame annesinden tahdis etti. O Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Veda Haccı yılında insanlara emir verip: ***"Hacdan önce umre ile başlamayı isteyen kimse bunu yapsın"*** dedi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ise sadece hac yaptı.[447]

٣٥٦٩- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ، قَالَ: ثَنَا وُهَيْبٌ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أُمِّهِ، عَنْ أَسْمَاءَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَدِمَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ مُهَلِّينَ بِالْحَجِّ.

3569- … Mansûr b. Abdurrahman'dan, o annesinden, o Esma *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ve ashabı hac için ihrama girmiş olarak (Mekke'ye) geldiler.[448]

٣٥٧٠- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: ثَنَا جَعْفَرُ ابْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي حَدِيثِهِ الطَّوِيلِ، فَقَالَ: فَأَهَلَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالتَّوْحِيدِ، وَلَمْ يَزِدْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى النَّاسِ شَيْئًا.

3570- Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis edip dedi ki: Bize Hâtim b. İsmail tahdis edip dedi ki: Bize Cafer b. Muhammed, babasından tahdis etti. O Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh*'dan naklettiği uzunca hadisinde şunları da söyledi: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de tevhid ile (Allah'ın ortaksız olduğunu dile getiren telbiyeyi getirerek) ihrama girdi. [Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* insanlara (onların yaptıklarından) fazla bir şey eklemedi.][449]

447 Müslim, Hac, 114.

448 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 350.

449 Elimizdeki basılı nüshalarda köşeli parantez arasına aldığımız ibarenin anlamı bu şekildedir. Müslim'deki Hac, 147'de bu kısma tekabül eden ibarenin tercümesi de baştaki birkaç kelimelik ilave ile birlikte şöyledir: "İnsanlar da bu (ihrama girmek için) getirdikleri telbiyeyi getirerek ihrama girdiler. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de onların bu telbiyelerinden hiçbir şeylerini reddetmedi." Anlaşıldığı kadarıyla buradaki "reddetmedi" karşılığını verdiğimiz "felem yerudde" ibaresi okuma veya istinsah (yazma) yanlışlığı olarak "velem yezid: arttırmadı" şekline dönüşmüştür (Çeviren).

٣٥٧١- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي اللَّيْثُ وَابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: أَقْبَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُهِلِّينَ بِالْحَجِّ مُفْرِدًا.

3571- … Ebu'z-Zübeyr'den, o Cabir *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bizler Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte yalnızca hac (hacc-ı ifrad) için telbiye getirip ihrama girerek (Mekke'ye) geldik.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları bu kanaati benimseyerek: İfrad haccı yapmak, temettu ve kıran haccı yapmaktan daha faziletlidir demiştir. Bunlar gerekçe olarak da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Veda Haccında ifrad haccı için ihrama girmiştir, diye eklemişlerdir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek: Hac vaktine kadar umre ile temettuda bulunmak (hem umre hem hac yapmak) ifrad haccından da, kıran haccından da daha faziletlidir, demişlerdir. Bunlar da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Veda Haccında yaptığı hac budur diye eklemiş, bu hususta şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

٣٥٧٢- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ: اجْتَمَعَ عَلِيٌّ وَعُثْمَانُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا بِعُسْفَانَ وَعُثْمَانُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَنْهَى عَنِ الْمُتْعَةِ. فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ: مَا تُرِيدُ إِلَى أَمْرٍ قَدْ فَعَلَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَنْهَى عَنْهُ؟ فَقَالَ: دَعْنَا مِنْكَ، فَقَالَ: إِنِّي لاَ أَسْتَطِيعُ أَنْ أَدَعَكَ، ثُمَّ أَهَلَّ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بِهِمَا جَمِيعًا.

3572- … Amr b. Mürre'den, o Said b. el-Müseyyeb'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ali ve Osman *radıyallahu anh* Usfân'da bir araya geldiler. Osman *radıyallahu anh* da temettu haccı yapmayı yasaklıyordu.[450]

450 Temettu haccı: Mekke'nin harem bölgesinden namazın kısaltılacağı bir mesafeden daha uzakta bulunan kimselerin, hac ayları içerisinde mikattan itibaren önce umre yapmak niyetiyle ihrama girmesi, sonra umreyi bitirip ihramdan çıkması ve aynı hac senesi içerisinde Mekke'den hac için ihrama girmesidir.

Bunun üzerine Ali ona: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığı bir işi yasaklamaktan maksadın nedir? dedi. Osman: Beni bırak deyince, Ali: Hayır, seni bırakamam, dedi. Sonra da Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh*, her ikisi için telbiye getirerek ihrama girdi.[451]

٣٥٧٣- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَرْمَلَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ: حَجَّ عُثْمَانُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: أَلَمْ تَسْمَعْ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَمَتَّعَ؟ قَالَ: بَلَى.

3573- ... Abdurrahman b. Harmele'den, o Said b. el-Müseyyeb'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Osman *radıyallahu anh* hac yapınca Ali *radıyallahu anh* ona: Sen Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in temettu haccı yaptığını duymadın mı? diye sordu. Osman: Evet, duydum diye cevap verdi.

٣٥٧٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ نَوْفَلِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أَنَّهُ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ وَالضَّحَّاكَ بْنَ قَيْسٍ، عَامَ حَجَّ مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ، وَهُمَا يَذْكُرَانِ التَّمَتُّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَقَالَ الضَّحَّاكُ: لاَ يَصْنَعُ ذَلِكَ إِلَّا مَنْ جَهِلَ أَمْرَ اللّٰهِ. فَقَالَ سَعْدٌ: بِئْسَ مَا قُلْتَ يَا ابْنَ أَخِي. فَقَالَ الضَّحَّاكُ: فَإِنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَدْ نَهَى عَنْ ذَلِكَ. فَقَالَ سَعْدٌ: قَدْ صَنَعَهَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَنَعْنَاهَا مَعَهُ.

3574- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine Malik kendisine İbn Şihâb'dan tahdis etmiştir. Onun da Muhammed b. Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel b. Abdulmuttalib'den rivayet ettiğine göre, Muhammed, Sa'd b. Ebi Vakkâs'ı ve ed-Dahhâk b. Kays'ı, Muaviye b. Ebi Süfyan'ın haccettiği yılda önce umre yapıp sonra da hac yapmak şeklindeki temettu haccını müzakere ederlerken dinlemiştir. ed-Dahhâk: Böyle bir şeyi Allah'ın emrini bilmeyenden başkası yapmaz deyince, Sa'd: Kardeşimin oğlu, ne kadar kötü

451 Buhârî, Hac, 34.

bir söz söyledin, diye cevap verdi. ed-Dahhâk bu sefer: Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* da böyle yapmayı yasaklamıştır, dedi. Bunun üzerine Sa'd: Fakat Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bunu yaptı ve biz de aynı işi onunla birlikte yaptık, diye cevap verdi.[452]

٣٥٧٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ

3575- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Bişr b. Ömer tahdis edip dedi ki: Bize Malik tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٥٧٦- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ، عَنْ غُنَيْمِ بْنِ قَيْسٍ، قَالَ: سَأَلْتُ سَعْدَ بْنَ مَالِكٍ عَنْ مُتْعَةِ الْحَجِّ فَقَالَ: فَعَلْنَاهَا وَهُوَ يَوْمَئِذٍ مُشْرِكٌ بِالْعُرُشِ يَعْنِي مُعَاوِيَةَ، يَعْنِي عُرُوشَ بُيُوتِ مَكَّةَ.

3576- … Guneym b. Kays dedi ki: Ben Sa'd b. Malik'e temettu haccı yapmaya dair soru sordum. O da bana şu cevabı verdi: Biz bu şekilde hac yaparken o müşrik haliyle -Muaviye'yi kastediyor- sundurmaların altında -Mekke evlerinin sundurmalarını kastediyor- oturuyordu.[453]

٣٥٧٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُسْلِمٍ وَهُوَ الْقَرِّيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ: أَهَلَّ أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْحَجِّ، وَأَهَلَّ هُوَ بِالْعُمْرَةِ، فَمَنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٌ لَمْ يُحِلَّ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ هَدْيٌ أَحَلَّ، وَكَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَطَلْحَةُ، مِمَّنْ مَعَهُمَا الْهَدْيُ، فَلَمْ يُحِلاَّ.

3577- … Müslim el-Karrî dedi ki: İbn Abbas'ı şöyle derken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hac yapmak üzere ihrama girdi. Kendisi (İbn Abbas) ise umre yapmak üzere ihrama girdi. Beraberinde kurbanlık getirmiş olan kimse ihramdan çıkmadı. Beraberinde kurbanlık getirmemiş olan kimse ise ihramdan çıktı. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile Talha ise

452 Tirmizî, Hac, 12; Nesâî, Menâsik, 50.
453 Müslim, Hac, 164; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 181.

beraberlerinde kurbanlık getirenler arasında idiler. Bundan dolayı ikisi de ihramdan çıkmadı.[454]

٣٥٧٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْمُؤْمِنِ الْمَرْوَزِيّ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ شَقِيقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو حَمْزَةَ، عَنْ لَيْثٍ هُوَ ابْنُ أَبِي سُلَيْمٍ. ح

3578- Bize Ahmed b. Abdulmü'min el-Mervezî tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. el-Hasan b. Şakîk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Hamza, Leys b. Ebi Süleym'den tahdis etti, H.

٣٥٧٩- وَحَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ لَيْثٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: تَمَتَّعَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى مَاتَ، وَأَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ حَتَّى مَاتَ، وَعُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ حَتَّى مَاتَ، وَعُثْمَانُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ حَتَّى مَاتَ. قَالَ سُلَيْمَانُ فِي حَدِيثِهِ: وَأَوَّلُ مَنْ نَهَى عَنْهَا مُعَاوِيَةُ.

3579- Bize Süleyman b. Şuayb da tahdis edip dedi ki: Bize Halid b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Leys'ten tahdis etti. O Tâvus'dan, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vefat edinceye kadar, Ebu Bekir *radıyallahu anh* vefat edinceye kadar, Ömer *radıyallahu anh* vefat edinceye kadar, Osman *radıyallahu anh* da vefat edinceye kadar temettu yaptı.

Süleyman (b. Şuayb) rivayetinde: "Temettu yapmayı yasaklayan ilk kişi Muaviye'dir" demiştir.[455]

٣٥٨٠- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا الْحِمَّانِيُّ قَالَ: ثَنَا شَرِيكُ بْنُ عَبْدِ اللهِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ شَرِيكٍ، قَالَ: تَمَتَّعْتُ فَسَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ وَابْنَ عَبَّاسٍ وَابْنَ الزُّبَيْرِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ، فَقَالُوا: هُدِيتَ لِسُنَّةِ نَبِيِّكَ، تَقَدَّمْ ثُمَّ تَطُوفُ ثُمَّ تُحِلُّ.

454 Ebu Davud, Menâsik, 24'te muhtasar olarak rivayet etmiştir.
455 Tirmizî, Hac, 12; Nesâî, Menâsik, 50.

3580- … Abdullah b. Şerîk dedi ki: Ben temettu haccı yaptım. İbn Ömer'e, İbn Abbas'a ve İbnü'z-Zübeyr *radıyallahu anh*'a durumu sordum. Hepsi de: "Böyle yapmakla Peygamberinin sünnetine uygun yola ulaştırılmış oldun. Git, sonra tavaf et, ardından da ihramdan çıkarsın" dediler.

٣٥٨١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ، قَالَ: ثَنَا شَرِيكٌ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ نَحْوَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ قَالَ أَبُو غَسَّانَ: أَظُنُّهُ قَالَ: لِسُنَّةِ نَبِيِّكَ افْعَلْ كَذَا، ثُمَّ أَحْرِمْ يَوْمَ التَّرْوِيَةِ وَافْعَلْ كَذَا، وَافْعَلْ كَذَا.

3581- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Gassân tahdis edip dedi ki: Bize Şerîk tahdis etti. O, hadisi senediyle buna yakın olarak zikretti. Ancak o (Fehd) dedi ki: Ebu Gassân dedi ki: Zannederim o (Şerîk, İbn Ömer, İbn Abbas ve İbn ez-Zübeyr'in söylediklerini naklederken) şunları şöyledi: Peygamberinin sünnetine (ulaştırıldın). Önce şunu yap sonra terviye günü (Zilhiccenin sekizinci günü) ihrama gir, sonra şunu ve şunu yap (dediler).

٣٥٨٢- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، قَالَ: تَمَتَّعْتُ فَنَهَانِي نَاسٌ عَنْهَا فَسَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فَأَمَرَ لِي بِهَا فَتَمَتَّعْتُ فَنِمْتُ فَأَتَانِي آتٍ فِي الْمَنَامِ فَقَالَ: عُمْرَةٌ مُتَقَبَّلَةٌ، وَحَجٌّ مَبْرُورٌ. فَأَتَيْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ: اللهُ أَكْبَرُ سُنَّةُ أَبِي الْقَاسِمِ، أَوْ سُنَّةُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

3582- … Ebu Hamza dedi ki: Ben temettu haccı yap(mak iste)dim. Bazıları bana bunu yapmamamı söyledi. Ben İbn Abbas *radıyallahu anh*'a sorunca, o, bu şekilde haccetmemi emretti. Ben de temettu haccı yapmaya niyet ettim. Uyuduğumda rüyamda birisi bana gelerek: "Umren makbul olsun, haccın mebrur olsun" dedi. Bunun üzerine İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın yanına gidip ona rüyamı haber verdim. İbn Abbas: Allahu Ekber, işte Ebu'l-Kasım'ın sünneti budur -ya da: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sünneti budur" dedi.

٣٥٨٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْوَهْبِيُّ هُوَ أَحْمَدُ بْنُ خَالِدٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ إِسْحَاقَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمٍ قَالَ: إِنِّي لَجَالِسٌ مَعَ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فِي الْمَسْجِدِ إِذْ

جَاءَهُ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ، فَسَأَلَهُ عَنِ التَّمَتُّعِ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ. فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: حَسَنٌ جَمِيلٌ. فَقَالَ: فَإِنَّ أَبَاكَ كَانَ يَنْهَى عَنْ ذَلِكَ، فَقَالَ: وَيْلَكَ، فَإِنْ كَانَ أَبِي قَدْ نَهَى عَنْ ذَلِكَ، وَقَدْ فَعَلَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَمَرَ بِهِ، فَبِقَوْلِ أَبِي تَأْخُذُ، أَمْ بِأَمْرِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: بِأَمْرِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: قُمْ عَنِّي.

3583- … ez-Zührî'den, o Salim'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben mescitte İbn Ömer *radıyallahu anh*'la birlikte otururken Şam halkından bir adam onun yanına geldi. Ona, önce umre yaparak hacca kadar temettuda bulunmaya (ihramdan çıkmış olarak ihramın yasaklarından faydalanmaya) dair soru sordu. İbn Ömer bunun üzerine: Bu, iyi ve güzel bir şeydir, dedi. Adam İbn Ömer'e: Ancak senin baban böyle yapmayı yasaklıyor deyince, İbn Ömer: Yazık sana! Babam eğer bunu yapmayı yasaklıyorsa Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de bunu yapmış ve emretmiş ise, sen babamın dediğini mi kabul edeceksin yoksa Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in emrini mi? dedi. Adam: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in emrini deyince, İbn Ömer de: Yanımdan kalk, dedi.[456]

٣٥٨٤- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ وَابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالاَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: تَمَتَّعَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ وَأَهْدَى وَسَاقَ مَعَهُ الْهَدْيَ مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ، وَبَدَأَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَهَلَّ بِالْعُمْرَةِ، ثُمَّ أَهَلَّ بِالْحَجِّ، وَتَمَتَّعَ النَّاسُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ.

3584- … İbn Şihâb dedi ki: Bana Salim b. Abdullah'ın tahdis ettiğine göre, Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* şöyle demiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Veda Haccında umre ile hacca kadar temettu etti. (Umreden sonra ihramdan çıktı). Hediyelik kurbanını da kesti. Hediyelik kurbanını beraberinde Zülhuleyfe'den alıp getirmişti. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sel-*

456 Tirmizî, Hac, 12.

lem işe başlarken umre için ihrama girdi, sonra hac için ihrama girdi. Diğer insanlar da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte umre(den sonra çıkmak sureti) ile hacca kadar temettu ettiler.

٣٥٨٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَخْبَرَتْهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي تَمَتُّعِهِ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ، وَتَمَتُّعِ النَّاسِ مَعَهُ بِمِثْلِ الَّذِي أَخْبَرَنِي بِهِ سَالِمٌ، عَنْ عَبْدِ اللهِ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

3585- … İbn Şihâb dedi ki: Urve b. ez-Zübeyr'in bana haber verdiğine göre, Âişe *radıyallahu anhâ* kendisine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in umre (yapmak sureti) ile hacca kadar temettu etmesine dair haber vermiştir. İnsanlar da onunla birlikte temettu haccı yapmışlardır. Urve de bana tıpkı Salim'in Abdullah'tan, onun da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den haber verdiğinin aynısını bildirdi.

***

Bir kişi kalkıp: Sizler, bu bölümün baş tarafında Âişe *radıyallahu anhâ*'dan buna muhalif rivayet nakletmiş ve el-Kasım'dan, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yalnızca ifrad haccı yaptığını rivayet etmiştiniz.

Ardından Muhammed b. Abdurrahman b. Nevfel'den, o Urve'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun: "Biz Veda Haccı senesi Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte çıktık. Kimimiz umre yapmak üzere ihrama girdi. Kimimiz hac ve umreyi beraber yapmak üzere ihrama girdi. Kimimiz de yalnızca hac yapmak üzere ihrama girdi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de hac için ihrama girdi" dediğini naklettiniz.

Ayrıca o Alkame'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Veda Haccı senesinde yalnızca hac (hacc-ı ifrad) yapıp umre yapmadığını rivayet ettiniz diyecek olursa, ona şöyle cevap verilir:

Burada sözünü ettiği ifrad haccının, ez-Zührî'nin Urve'den, onun Âişe *radıyallahu anhâ*'dan naklettiği rivayetin ihtiva ettiği manaya aykırı olmaması mümkündür. Şöyle ki; el-Kasım'ın Âişe'den rivayet ettiğine göre, Âişe, sözünü

ettiği ifrad haccında ihrama girdiği zaman -her ne kadar o ihramdan çıktıktan sonra umre için ihrama girmiş ise de- yalnızca hac niyetiyle ihrama girmiş olduğunu kastetmiş olabilir. Böylelikle o, hac için ihrama girdiğinde beraberinde bulunan diğerlerinin yaptığı gibi umre için girdiği ihramla hac ihramını karıştırmadığını kastetmiş olur.

Muhammed b. Abdurrahman'ın Urve'den, onun Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiği hadise gelince; bununla, onların bir kısmının beraberinde hac olmadan yalnızca umre için ihrama girdiğini, bir kısmının hac ve umreyi birlikte kastederek ihrama girdiğini yani kıran haccı yaptıklarını, bir kısmının ise yalnızca hac için ihrama girdiğini ve bu ihrama girişinde de temettuu söz konusu etmediğini kastetmektedir.

Böylelikle umre niyeti ile ihrama girmiş olanların umreyi yaptıktan sonra hac için ihrama girmiş olmaları mümkündür. İşte Âişe'nin bu hadisinde bu tür ihtimallerden herhangi birisini reddeden hiçbir taraf yoktur.

Âişe *radıyallahu anhâ*'nın: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* münferid olarak hac için ihrama girdi" demiş olması, sözü geçen bu münferid (ifrad) haccın, öncesinde yapılmış bir umreden sonra olması mümkündür.

Böylelikle el-Kasım'ın ve Muhammed b. Abdurrahman'ın Urve'den naklettikleri hadise göre, yalnızca umre yapmak üzere ihrama girmiş, bundan sonra da ez-Zührî'nin Urve'den naklettiği hadiste olduğu gibi hac yapmak üzere ihrama girmiş olur. Bununla rivayetler arasında uyum ortaya çıkmış ve bir çelişki olmadığı anlaşılmış olur.

Ümmü Alkame'nin, Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiği, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sadece hac yapıp (ifrad haccı) umre yapmadığına dair rivayetine gelince; bu sözüyle, onların beraberinde bulunan bazı kimselerin yaptığı şekilde hac için ihrama girişi esnasında umre yapmamış olduğunu ancak bundan sonra umre yapmış olduğunu kastetmiş olabilir.

٣٥٨٦- ذَلِكَ حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ أَنَّ عَبْدَ اللهِ مَوْلَى أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا حَدَّثَهُ، أَنَّهُ سَمِعَ أَسْمَاءَ لَمَّا مَرَّتْ بِالْحَجُونِ تَقُولُ:صَلَّى اللهُ عَلَى رَسُولِ اللهِ. لَقَدْ نَزَلْنَا مَعَهُ هَاهُنَا وَنَحْنُ خِفَافُ الْحَقَائِبِ، قَلِيلٌ ظُهُورُنَا قَلِيلَةٌ أَزْوَادُنَا فَاعْتَمَرْتُ أَنَا وَأُخْتِي عَائِشَةُ رَضِيَ

اللهُ عَنْهَا، وَالزُّبَيْرُ، وَفُلاَنٌ وَفُلاَنٌ، فَلَمَّا مَسَحْنَا الْبَيْتَ، أَحْلَلْنَا، ثُمَّ أَهْلَلْنَا مِنَ الْعَشِيِّ بِالْحَجِّ.

3586- … Ebu'l-Esved'in rivayet ettiğine göre, Ebu Bekir es-Sıddık *radıyallahu anh*'ın kızı Esma *radıyallahu anhâ*'nın azatlısı Abdullah'ın Ebu'l-Esved'e tahdis ettiğine göre, Abdullah, Esma'nın el-Hacûn'dan geçerken şöyle dediğini işitmiştir: "Allah, Rasulullah'a salat eylesin! Onunla birlikte burada eşyalarımız hafif, bineklerimiz yetersiz, azıklarımız az olduğu halde konaklamıştık. Ben, kızkardeşim Âişe *radıyallahu anhâ*, ez-Zübeyr ve filan ve filan kişiler ile umre yaptım. Beyti tavaf ettikten sonra ihramdan çıktık, sonra akşama doğru hac için ihrama girdik."[457]

***

İşte Esma *radıyallahu anhâ*, o esnada beraberlerinde bulunanların umre yapmakla işe başladıklarını, umreden sonra hac için ihrama girdiklerini haber vermektedir. Böylelikle bunlar temettu haccı yapmış oldular.

٣٥٨٧- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ، قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ مُطَرِّفٍ، عَنْ عِمْرَانَ، قَالَ: تَمَتَّعْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَزَلَ فِيهَا الْقُرْآنُ، فَلَمْ يَنْهَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَمْ يَنْسَخْهَا شَيْءٌ، ثُمَّ قَالَ رَجُلٌ بِرَأْيِهِ مَا شَاءَ.

3587- … Katâde'den, o Mutarrif'ten, o İmrân'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte temettu (haccı) yaptık ve bu hususta Kur'an (ayetleri) nazil oldu. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* (temettu yapmayı) bize yasaklamadığı gibi hiçbir şey de onu nesh etmedi. Daha sonra bir adam kendi görüşüne göre istediğini söyledi.[458]

٣٥٨٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنِ

457 Müslim, Hac, 193; İbn Mâce, Menâsik, 41.
458 Buhârî, Hac, 36.

الْحَسَنِ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، قَالَ: تَمَتَّعْنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُتْعَةَ الْحَجِّ، فَلَمْ يَنْهَنَا عَنْهَا وَلَمْ يُنْزِلْ اَللهُ فِيهَا نَهْيًا.

3588- … Humeyd'den, o el-Hasen'den, o İmrân b. Husayn'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hayatta iken temettu haccı yapmak suretiyle (umreden sonra ihramdan çıkıp hac için ihrama girinceye kadar) temettu yaptık (yararlandık). Allah Rasulü bize bunu yasaklamadığı gibi Yüce Allah da bu hususta yasaklayıcı bir emir indirmedi.[459]

٣٥٨٩- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ، قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: تَمَتَّعْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَمَّا وَلِيَ عُمَرُ، خَطَبَ النَّاسَ فَقَالَ: إِنَّ الْقُرْآنَ هُوَ الْقُرْآنُ، وَإِنَّ الرَّسُولَ هُوَ الرَّسُولُ، وَإِنَّهُمَا كَانَتَا مُتْعَتَانِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، مُتْعَةُ الْحَجِّ، فَافْصِلُوا بَيْنَ حَجِّكُمْ وَعُمْرَتِكُمْ، فَإِنَّهُ أَتَمُّ لِحَجِّكُمْ، وَأَتَمُّ لِعُمْرَتِكُمْ، وَالْاَخْرَى مُتْعَةُ النِّسَاءِ، فَأُنْهِي عَنْهَا وَأُعَاقِبُ عَلَيْهَا.

3589- … Ebu Nadra'dan, o Cabir b. Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Biz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte temettu (haccı) yaptık. Ömer halife olunca insanlara irad ettiği bir hutbesinde şunları söyledi: "Şüphesiz Kur'an, Kur'an'dır, Rasul de Rasuldür. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in zamanında iki mut'a yapılıyordu. Bunların birisi hac mut'ası (temettu haccı) idi, sizler haccınızı ve umrenizi ayırın. Böylesi, haccınızı daha da tam yapmanızı, umrenizi de daha eksiksiz yapmanızı sağlar. İkinci mut'a ise kadınlarla mut'a (nikâhı)dır. Ben bunu yasaklıyorum ve bunu yapanı cezalandıracağım."[460]

٣٥٩٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ عَاصِمٍ،

459 İbn Mâce, Menâsik, 40.

460 Müslim, Hac, 145. [Hadisten mut'a nikâhının Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında yasaklanmadığı gibi bir mana anlaşılmamalıdır. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hayatta iken bu nikâhı yasaklamış olduğu hadis kitaplarında açıkça belirtilmektedir -Çeviren-].

عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ:مُتْعَتَانِ فَعَلْنَاهُمَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَانَا عَنْهُمَا عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَلَمْ نَعُدْ إِلَيْهِمَا.

3590- … Asım'dan, o Ebu Nadra'dan, o Cabir *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında yaptığımız fakat Ömer *radıyallahu anh*'ın bize her ikisini de yasakladığı iki mut'a vardı. O yasakladıktan sonra bir daha o ikisine geri dönmedik."

***

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den de, onun sözü olarak durumun böyle olduğunu gösteren rivayetler nakledilmiştir.

٣٥٩١- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنْ حَفْصَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ أَنَّهَا قَالَتْ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا شَأْنُ النَّاسِ حَلُّوا بِعُمْرَةٍ، وَلَمْ تَحْلِلْ أَنْتَ مِنْ عُمْرَتِكَ؟ فَقَالَ: «إِنِّي لَبَّدْتُ رَأْسِي، وَقَلَّدْتُ هَدْيِي، فَلاَ أَحِلُّ حَتَّى أَنْحَرَ».

3591- … İbn Ömer'den, o Hafsa *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Hafsa, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e: Sen umren için girmiş olduğun ihramdan çıkmamışken insanlara ne oluyor da umre yapıp ihramdan çıktılar? dedi. Allah Rasulü: ***"Ben saçlarımı zamklayarak yapıştırdım, hediyelik kurbanlıklarıma gerdanlık taktım. Bundan dolayı kurbanlıklarımı kesmeden ihramdan çıkmam"*** dedi.[461]

***

İşte bu hadis, onun temettu haccı yapmış olduğuna delildir. Çünkü gerdanlık takılmış hediyelik kurban, mut'a (temettu) haccı yapılırken ihramdan çıkmaya engeldir.

Bu açıklama, onun bu sözleri umre için yapmış olduğu tavafından sonra söylemiş olması halinde uygun bir açıklamadır.

Aynı şekilde, onun bu sözleri hac için ihrama girmeden ve umre için ta-

461 Buhârî, Hac, 34, 107, 126, Megâzî, 77, Libâs, 69; Müslim, Hac, 175, 177, 179; Ebu Davud, Menâsik, 24; Nesâî, Menâsik, 40, 67; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 283, 284, 285.

vaf yapmadan önce söylemiş olması ihtimali de vardır. Bundan dolayı onun hükmü böyle idi. Şayet beraberinde kurbanlık getirmemiş olsaydı, tavaf yaptıktan sonra diğer insanların ihramdan çıktıkları gibi o da ihramdan çıkardı. Ancak hac için ihrama girinceye kadar tavaf yapmadığından dolayı da kıran haccı yapmış oldu.

İşte Hafsa *radıyallahu anhâ*'dan gelen sözünü ettiğimiz bu hadisi, bu iki yorumdan birisine göre açıklamaktan başka imkân yoktur. Gerçekte hangi yoruma uygun olursa olsun bu, "o öncesinde de, beraberinde de umre yapmadığı, sadece bir hac (ifrad haccı) yapmıştı" diyenlerin görüşlerini reddetmektedir.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet edip: Aksine böyle bir durumda umreyi ve haccı birlikte yapmak (kıran haccı), ifrad haccı yapmaktan da, umre yapıp hacca kadar ihramdan çıkmak şeklindeki temettu haccından da daha faziletlidir. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Veda Haccında böyle yapmıştır, demiş ve bu hususta şu rivayetleri zikretmişlerdir:

٣٥٩٢- حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: أَنَا بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدَةُ بْنُ أَبِي لُبَابَةَ، قَالَ: حَدَّثَنِي شَقِيقُ بْنُ سَلَمَةَ، قَالَ: حَدَّثَنِي رَجُلٌ مِنْ تَغْلِبَ يُقَالُ لَهُ، ابْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ:أَهْلَلْت بِالْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ جَمِيعًا، فَلَمَّا قَدِمْتُ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ذَكَرْتُ لَهُ إِهْلَالِي فَقَالَ: هُدِيت لِسُنَّةِ نَبِيِّكَ أَوْ لِسُنَّةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

3592- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Bişr b. Bekir, el-Evzâî'den bildirdi. Evzâî dedi ki: Bana Abde b. Ebi Lübâbe tahdis edip dedi ki: Bana Şakîk b. Seleme tahdis edip dedi ki: Bana İbn Ma'bed diye anılan Tağlib'den bir adam tahdis edip dedi ki: Hem hac hem umre için bir arada ihrama girip telbiye getirdim. Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'ın yanına vardığımda ona ne şekilde ihrama girdiğimi söyledim. O da: "Peygamberinin sünnetine -ya da Peygamber'in sünnetine- ulaştırıldın" dedi.[462]

462 Ebu Davud, Menâsik, 24; İbn Mâce, Menâsik, 38.

٣٥٩٣- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: أَنَا شَرِيكٌ، عَنْ مَنْصُورٍ وَالْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، مِثْلَهُ.

3593- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Said tahdis edip dedi ki: Bize Şerîk, Mansûr ve el-A'meş'den bildirdi. Onlar Ebu Vâil'den rivayet ettiler. O, hadisi aynı şekilde rivayet etti.

٣٥٩٤- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: أَنَا مَنْصُورٌ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا وَائِلٍ يُحَدِّثُ أَنَّ الصُّبَيِّ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

3594- Bize Yezid b. Sinan tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Bize Mansûr bildirip: Ebu Vâil'i, es-Subey'den tahdis ederken dinledim deyip hadisi aynen zikretti.

٣٥٩٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، قَالَ: أَنَا سَلَمَةُ بْنُ كُهَيْلٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ مِثْلَهُ.

3595- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd tahdis edip dedi ki: Bize Seleme b. Küheyl, Ebu Vâil'den bildirerek hadisi aynen nakletti.

٣٥٩٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ بَهْدَلَةَ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ مِثْلَهُ.

3596- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd, Asım b. Behdele'den tahdis etti. O, Ebu Vâil'den hadisi aynen nakletti.

٣٥٩٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَجَاءٍ، قَالَ: أَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا وَائِلٍ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

3597- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b.

Recâ tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, el-Hakem'den bildirdi. el-Hakem: Ebu Vâil'i dinledim deyip hadisi aynen nakletti.

٣٥٩٨- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ مِثْلَهُ.

3598- Bize Hüseyn b. Nasr tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ziyad tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, el-Hakem'den tahdis etti. O Ebu Vâil'den hadisi aynen nakletti.

٣٥٩٩- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الرَّبِيعِ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ قَالَ: قَالَ الصُّبَيُّ بْنُ مَعْبَدٍ فَذَكَرَ نَحْوَهُ.

3599- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize el-Hüseyn b. er-Rabî' tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Ahvas, el-A'meş'den tahdis etti. O Ebu Vâil'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: es-Subey b. Ma'bed dedi ki: … Sonra hadisi buna yakın olarak zikretti.

***

Kıran haccını kabul etmeyenler, Ömer *radıyallahu anh*'ın: "Peygamberinin sünnetine hidayet olundun" şeklindeki sözleri onun İbn Ma'bed denilen adama yaptığı bir dua mahiyetinde idi. Onun yaptığını doğru bulmak anlamında değildi, demişlerdir.

Ancak bu hususta bunlara karşı delillerden birisi de Ömer *radıyallahu anh*'ın bu sözleri Mabed'e dua olmak üzere söylemediğine delil olan rivayetlerdir:

٣٦٠٠- فَهْدٌ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ، قَالَ: ثَنَا أَبِي، قَالَ: ثَنَا الْأَعْمَشُ، قَالَ: حَدَّثَنِي شَقِيقٌ، قَالَ: حَدَّثَنِي الصُّبَيّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: كُنْتُ حَدِيثَ عَهْدٍ بِنَصْرَانِيَّةٍ فَلَمَّا أَسْلَمْتُ لَمْ آلُ أَنْ أَجْتَهِدَ فَأَهْلَلْتُ بِعُمْرَةٍ وَحَجَّةٍ جَمِيعًا فَمَرَرْتُ بِالْعُذَيْبِ بِسَلْمَانَ بْنِ رَبِيعَةَ، وَزَيْدِ بْنِ صُوحَانَ، فَسَمِعَانِي وَأَنَا أُهِلُّ بِهِمَا جَمِيعًا فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ: أَيُّهُمَا

جَمِيعًا؟ وَقَالَ الْأُخَرُ: دَعْهُ فَهُوَ أَضَلُّ مِنْ بَعِيرِهِ. قَالَ: فَانْطَلَقْت، وَكَانَ بَعِيرِي عَلَى عَنَقِي فَقَدِمْتُ الْمَدِينَةَ فَلَقِيَتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فَقَصَصْتُ عَلَيْهِ، فَقَالَ: إِنَّهُمَا لَمْ يَقُولاَ شَيْئًا، هُدِيتَ لِسُنَّةِ نَبِيِّك.

3600- Fehd bize tahdis ederek dedi ki: Bize Ömer b. Hafs b. Gıyâs tahdis ederek dedi ki: Bize babam tahdis edip dedi ki: Bize el-A'meş tahdis edip dedi ki: Bana Şakîk tahdis edip dedi ki: Bana es-Subey b. Ma'bed tahdis edip dedi ki: Ben Hırıstiyanlığı yeni bırakmış birisiydim. Bu sebeple İslam'a girdikten sonra olanca gayretimi ortaya koymaktan geri durmadım. Bunun için umre ve haccı birlikte yapmak üzere ihrama girdim. el-Uzeyb denilen yerde Selman b. Rebîa ve ez-Zeyd b. Sûhân'a uğradım. Benim her ikisi için telbiye getirip ihrama girdiğimi işittiklerinde biri diğerine: Her ikisine birlikte mi (ihrama giriyor)? dedi. Diğeri de: Bırak onu, bu kişi devesinden daha şaşkındır, diye cevap verdi. (Subey) dedi ki: Ben de devemle hızlıca çıktım. Medine'ye vardığımda Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* ile karşılaştım ve ona olayı anlattım. O: "Onlar (kötü) bir şey söylememişlerdir. Sen Peygamberinin sünnetine hidayet olundun" dedi.[463]

٣٦٠١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ، قَالَ: أَنَا وَكِيعٌ، قَالَ: ثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ شَقِيقٍ، عَنِ الصُّبَيِّ بْنِ مَعْبَدٍ قَالَ: أَهْلَلْتُ بِهِمَا جَمِيعًا فَمَرَرْتُ بِسَلْمَانَ بْنِ رَبِيعَةَ وَزَيْدِ بْنِ صُوحَانَ، فَعَابَا ذَلِكَ عَلَيَّ. فَلَمَّا قَدِمْتُ عَلَى عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ: إِنَّهُمَا لَمْ يَقُولَا شَيْئًا هُدِيتَ لِسُنَّةِ نَبِيِّكَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

3601- … Bize el-A'meş, Şakîk'den tahdis etti, o es-Subey b. Mabed'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Her ikisi (umre ve hac) için bir arada telbiye getirip ihrama girdim. Selman b. Rebîa ile Zeyd b. Sûhân, yanlarından geçerken benim bu şekilde yapmamı ayıpladılar. Ben Ömer *radıyallahu anh*'ın yanına varınca ona bu olayı aktardım. O da: "Onlar (kötü) bir şey demediler.

463 İbn Mâce, Menâsik, 38.

Sen Peygamberin *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sünnetine hidayet olundun" dedi.

***

Ömer *radıyallahu anh*'ın: "Onlar (kötü) bir şey demediler" sözünden sonra: "Peygamberinin sünnetine hidayet olundun" demiş olması, onun bu sözleri ona dua için değil, yaptığını doğru bulmak anlamında söylediğine delildir.

İbn Abbas *radıyallahu anh* yolu ile Ömer *radıyallahu anh*'dan da buna delil olacak rivayetler nakledilmiştir:

٣٦٠٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَيْمُونٍ، قَالَ: ثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ بِالْعَقِيقِ يَقُولُ: «أَتَانِي اللَّيْلَةَ آتٍ مِنْ رَبِّي فَقَالَ: صَلِّ فِي هَذَا الْوَادِي الْمُبَارَكِ وَقُلْ: عُمْرَةٌ فِي حَجَّةٍ».

3602- … Bize Yahya b. Ebi Kesîr, İkrime'den tahdis etti, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, o Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in el-Akîk'de bulunurken şöyle dediğini işittim: ***"Bu gece Rabbimden görevli bir melek gelerek: Şu mübarek vadide namaz kıl ve hac ile birlikte umreye niyet et, dedi."*** [464]

٣٦٠٣- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3603- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Harun b. İsmail tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. el-Mübarek tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Ebi Kesîr tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Böylelikle Ömer, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiği bu

464 Buhârî, Hac, 34; Ebu Davud, Menâsik, 24.

hadisinde ona Rabbinden bir görevli meleğin geldiğini ve bu meleğin kendisine: “Hac ile birlikte umreye niyet et” dediğini belirtmektedir.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* umreyi hac ile birlikte yapmakla emrolunmuş olduğuna göre, es-Subeyy b. Mabed’in yaptığının, Allah Rasulü’nün emrolunduğuna muhalif olması imkânsız olur.

Bir kimse Ömer *radıyallahu anh*’dan mut’a (temettu haccı) yapmayı yasakladığı sabit iken siz de kendisinden Malik’in ez-Zührî’den, onun Muhammed b. Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel’den naklettiği (3574 no’lu) hadiste söylediklerini zikretmiş iken, bunun yine ondan nakledilmesi nasıl mümkün olabilir derse ve yine bu hususta şu rivayetleri zikrederse:

٣٦٠٤- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ: ثَنَا مَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ مُتْعَتَانِ كَانَتَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْهَى عَنْهُمَا وَأُعَاقِبُ عَلَيْهِمَا، مُتْعَةُ النِّسَاءِ، وَمُتْعَةُ الْحَجِّ.

3604- … Bize Malik, Nâfi’den tahdis etti. O İbn Ömer *radıyallahu anh*’dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ömer *radıyallahu anh* dedi ki: “Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* döneminde iki mut’a vardı. Ben her ikisini de yasaklıyor ve bunları yapanları cezalandırıyorum. Bunlar kadınlar mut’ası (mut’a nikâhı) ile hac mut’ası (temettu haccı)dır.”

٣٦٠٥- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: أَنَا دَاوُدَ بْنُ أَبِي هِنْدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ كَانَ يَنْهَى عَنْ مُتْعَةِ النِّسَاءِ وَمُتْعَةِ الْحَجِّ.

3605- … Bize Davud b. Ebi Hind’in Said b. el-Müseyyeb’den bildirdiğine göre, Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* kadınlarla mut’a nikâhı yapmayı da, temettu haccını da yasaklardı.

***

Bunlar: Yüce Allah’ın Rasulü’ne yapmayı emrettiği bilinen bir husus dolayısıyla onun herhangi bir kimseyi cezalandırması nasıl düşünülebilir diyecek olurlarsa, onlara şöyle cevap verilir: Bu hadiste söz konusu olan temettu,

bundan önceki bölümde sözünü ettiğimiz görüş sahiplerinin mustehab gördükleri mut'a (temettu) değildir.

Bize göre, buradaki mut'a (temettu) -doğrusunu en iyi bilen Allah'tır- Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının hac yapmak üzere ihrama girdikleri, sonra hac için tavaf yaptıkları ve Arafat'a çıkmadan önce say yaptıkları, saçlarını traş edip ihramdan çıktıkları mut'a şeklidir. Bu, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* döneminde yapılan, sonra da nesh edilmiş bulunan bir mut'adır. Biz bundan bu burada, bunun neshedildiğine dair rivayetlerden de Yüce Allah'ın izniyle bu kitabımızın bir başka yerinde söz edeceğiz.

İşte Ömer *radıyallahu anh*'ın yasakladığı ve yapanı cezalandırmakla tehdit ettiği mut'a çeşidi budur.

Ancak Yüce Allah'ın: ***"Kim umre ile hac zamanına kadar faydalanmak isterse kurbandan kolayına geleni kessin"*** (el-Bakara, 2/196) ayetinde söz ettiği, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ve ashabının yaptıkları mut'ayı Ömer *radıyallahu anh*'ın yasaklamış olması imkânsız bir şeydir.[465] Aksine biz, Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun bu mut'a (temettu) şeklini sevdiğini ve böyle yapmaya teşvik ettiğini rivayet ettik.

٣٦٠٦- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ، قَالَ: سَمِعْتُ طَاوُسًا يُحَدِّثُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: يَقُولُونَ: إِنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نَهَى عَنِ الْمُتْعَةِ، قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: لَوْ اِعْتَمَرْتُ فِي عَامٍ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ حَجَجْتُ لَجَعَلْتُهَا مَعَ حَجَّتِي.

3606- … Seleme b. Küheyl dedi ki: Tâvus'u, İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan tahdis ederken dinledim. İbn Abbas dedi ki: İnsanlar Ömer *radıyallahu anh*'ın mut'ayı (temettu haccı yapmayı) yasakladığını söylüyorlar. Ömer *radıyallahu anh* ise şöyle demiştir: Bir yılda iki defa umre yapsam, sonra da haccetsem o haccım ile birlikte yine umre yaparım.

465 Tahâvî'nin, Ömer *radıyallahu anh*'ın yasakladığını belirttiği temettu şekli ile buradaki temettu (mut'a) arasındaki fark şudur: Yasakladığı ve sonradan da nesh edildiği belirtilen mut'a (temettu) şeklinde hac niyetiyle ihrama girilmesidir. Ayet-i kerimenin işaret ettiği ve Ömer (r.a)'in de yasaklamasının imkânsız görüldüğü şekil ise önce umre niyetiyle ihrama girmek, umre ihramından çıktıktan sonra hac için ihrama girmektir (Çeviren).

٣٦٠٧- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سَلَمَةَ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

3607- … Bize Süfyan, Seleme'den tahdis etti, o Tâvus'dan, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet etti. İbn Abbas: Ömer *radıyallahu anh* dedi ki deyip hadisi aynen zikretti.

***

İşte İbn Abbas *radıyallahu anh*, Ömer *radıyallahu anh*'ın temettu haccını yasakladığını kabul etmemekte ve aksine onun ikisini birlikte (kıran) yapmayı müstehab gördüğünü söylemektedir. Böylelikle bu, Ömer *radıyallahu anh*'ın yapanı cezalandırmakla tehdit ettiği mut'a (temettu)nın, diğer temettu şekli olduğuna delil olmaktadır.

Bir kimse: Ömer *radıyallahu anh*'dan ifrad haccı yapmayı emrettiğini rivayet edip bu hususta da şu rivayetleri zikredecek olursa:

٣٦٠٨- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْأَعْلَى، قَالَ: سَمِعْتُ سُوَيْدًا يَقُولُ: سَمِعْتُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ: أَفْرِدُوا بِالْحَجِّ!

3608- … İbrahim b. Abdula'lâ dedi ki: Suveyd'i şöyle derken dinledim: Ömer *radıyallahu anh*'ın: "İfrad haccı yapın" dediğini işittim.

***

Buna şöyle cevap verilir: Bize göre bu, onun temettu haccını mekruh gördüğü anlamında değildir. Çünkü ifrad, temettu ve kıran hacları arasında fark görmemiştir. Böyle demesinin sebebi, bunun dışında bir maksadının olmasıdır. Bunu da Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* açıklamıştır:

٣٦٠٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ. ح

3609- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Bişr b. Ömer tahdis edip dedi ki: Bize Malik tahdis etti, H.

٣٦١٠- وَحَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ

رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: اِفْصِلُوا بَيْنَ حَجِّكُمْ وَعُمْرَتِكُمْ، فَإِنَّهُ أَتَمُّ لِحَجِّ أَحَدِكُمْ، وَأَتَمُّ لِعُمْرَتِهِ أَنْ يَعْتَمِرَ فِي غَيْرِ أَشْهُرِ الْحَجِّ.

3610- Bize Yunus da tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine Nâfi'den haber vermiştir. Nâfi'in İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* şöyle demiştir: "Yapacağınız hac ile umre arasında bir fasıla bırakın. Çünkü böylesi, sizden birisinin yaptığı haccın, hac ayları dışındaki zamanda umre yapması da umresinin daha eksiksiz olmasını sağlar."[466]

٣٦١١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: قُلْتُ لِسَالِمٍ: لِمَ نَهَى عُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ الْمُتْعَةِ، وَقَدْ فَعَلَ ذٰلِكَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَفَعَلَهَا النَّاسُ مَعَهُ؟ فَقَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: إِنَّ أَتَمَّ الْعُمْرَةِ أَنْ تُفْرِدُوهَا مِنْ أَشْهُرِ الْحَجِّ، وَالْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ، فَأَخْلِصُوا فِيهِنَّ الْحَجَّ، وَاعْتَمِرُوا فِيمَا سِوَاهُنَّ مِنَ الشُّهُورِ.

3611- … İbn Şihâb dedi ki: Ben Salim'e: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* temettu haccı yaptığı, onunla birlikte diğer insanlar da böyle yaptıkları halde Ömer *radıyallahu anh* temettu haccını niçin yasakladı? diye sordum. Salim dedi ki: Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*'ın bana haber verdiğine göre, Ömer *radıyallahu anh* şöyle demiştir: "Şüphesiz umrenin eksiksiz bir şekilde yapılması, onu hac ayları dışındaki zamanda yapmanızdır. Hac(cın yapılacağı) aylar ise bellidir. Bu aylarda yalnızca hac yapın. Bunların dışındaki aylarda ise umre yapın."

***

Ömer *radıyallahu anh* bununla, umrenin tam ve eksiksiz olarak yapılmasını kastetmiştir. Çünkü Yüce Allah: ***"Haccı da, umreyi de Allah için tamamlayın"*** (el-Bakara, 2/196) buyurmuştur.

466 Müslim, Hac, 145.

Çünkü kişinin hac ile birlikte yaptığı temettu umresi, yapanın hediyelik kurbanını kesmedikçe ya da kurbanlık bulamayacak olursa orucunu tutmadıkça tamam olmaz. Hac ayları dışındaki zamanlarda yapılan umre ise kurban kesmeden ve oruç tutmadan tamam olur. Böylelikle Ömer *radıyallahu anh* vermiş olduğu bu emir ile Beytullahın senede iki defa ziyaret edilmesini istemiş ve insanların umre yaptıktan sonra hacca kadar ihramdan çıkıp temettu yapmalarını ve bunu sürdürmelerini, buna bağlı olarak da Beytullah'a senede yalnızca bir defa gelecek duruma düşmelerini hoş karşılamamıştır.

İşte İbn Ömer *radıyallahu anh*, Ömer *radıyallahu anh*'dan naklettiği bu hadiste, onun umrenin hacdan ayrı olarak tek başına yapılmasını emretmesinin, insanların bunları birlikte yapmayı sürdürerek senede Beytullah'a yalnızca bir defa gelmelerini önlemek istediğinden kaynaklandığını belirtmektedir. Yoksa bu, sünnet değildir diye temettu haccını hoş karşılamadığından dolayı değildir.

Ömer *radıyallahu anh*'ın: Hac ve umrenin birbirinden ayrılarak yapılması, yaptığınız umrenin de haccın da daha eksiksiz ve tam olmasını sağlar, şeklindeki sözlerine gelince; İbn Abbas *radıyallahu anh* yolu ile Ömer *radıyallahu anh*'dan nakletmiş olduğumuz (3606 no'lu) rivayet bunun aksine delildir.

Fakat biz yine buna muhalif olarak İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın kendi görüşünü de rivayet ettik.

٣٦١٢- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: ثَنَا صَدَقَةُ بْنُ يَسَارٍ وَأَبُو يَعْفُورٍ، سَمِعَا ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: لَأَنْ أَعْتَمِرَ فِي الْعَشْرِ الْاَوَلِ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَعْتَمِرَ فِي الْعَشْرِ الْبَوَاقِي.

3612- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Abdussamed b. Abdulvâris tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Bize Sadaka b. Yesâr ve Ebu Ya'fûr tahdis ettiler. İkisi İbn Ömer *radıyallahu anh*'ı şöyle derken dinlemiştir: "Zilhiccenin ilk on gününde umre yapmayı, son on gününde umre yapmaktan daha çok severim."

٣٦١٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: ثَنَا صَدَقَةُ بْنُ يَسَارٍ، سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا يَقُولُ:عُمْرَةٌ فِي الْعَشْرِ الْاَوَلِ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَعْتَمِرَ فِي

الْعَشْرِ الْبَوَاقِي. فَحَدَّثْتُ بِهِ نَافِعًا فَقَالَ: نَعَمْ، عُمْرَةٌ فِيهَا هَدْيٌ أَوْ صِيَامٌ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ عُمْرَةٍ، لَيْسَ فِيهَا هَدْيٌ وَلَا صِيَامٌ.

3613- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan tahdis edip dedi ki: Bize Sadaka b. Yesâr'ın tahdis ettiğine göre, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'ı şöyle derken dinlemiştir: "Zilhicce'nin ilk on gününde umre yapmayı, sona kalan on gününde umre yapmaktan daha çok severim."

(Sadaka dedi ki): Ben bunu Nâfi'e nakledince, o: Evet, o, kurbanın bulunduğu ya da orucun tutulduğu bir umreyi, kurbanın kesilmediği, orucun tutulmadığı bir umreden daha çok severdi, dedi.

٣٦١٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ جُمْهَانِ، قَالَ: حَجَجْنَا وَفِينَا رَجُلٌ أَعْجَمِيٌّ، فَلَبَّى بِالْعُمْرَةِ وَالْحَجِّ، فَعِبْنَا ذَلِكَ عَلَيْهِ فَسَأَلْنَا ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فَقُلْنَا: إِنَّ رَجُلاً مِنَّا لَبَّى بِالْعُمْرَةِ وَالْحَجِّ فَمَا كَفَّارَتُهُ؟ قَالَ: رَجَعَ بِأَجْرَيْنِ، وَتَرْجِعُونَ بِأَجْرٍ وَاحِدٍ.

3614- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd, Ata b. es-Sâib'den tahdis etti. O Kesîr b. Cumhân'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Aramızda Arap olmayan bir adamla biz hacca gittik. Bu adam umre ve hac için birlikte telbiye getirip ihrama girdi. Böyle yapmasını ayıpladık. Sonra İbn Ömer *radıyallahu anh*'a sorarak: Bizden bir kişi umre ve hac için birlikte telbiye getirip ihrama girdi. Onun keffareti nedir? diye sorduk. O: "Bu kişi iki sevap ile geri dönecek, siz ise tek bir sevapla geri döneceksiniz" dedi.

٣٦١٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ صَدَقَةَ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: وَاللهِ لَأَنْ أَعْتَمِرَ قَبْلَ الْحَجِّ وَأُهْدِيَ، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَعْتَمِرَ بَعْدَ الْحَجِّ فِي ذِي الْحِجَّةِ.

3516- … Sadaka b. Yesâr'dan, o Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Allah'a yemin ederim ki, hacdan önce umre

yapıp kurbanımı kesmeyi, hacdan sonra Zilhicce ayında umre yapmaktan daha çok severim."

***

İşte Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* da, hac aylarında yapılan bir umrenin hac ayları dışındaki bir umreye göre daha faziletli olduğunu kabul etmektedir.

Bu da, İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın Ömer *radıyallahu anh*'dan nakletmiş olduğu rivayetin sahih olduğuna delildir. Çünkü İbn Ömer *radıyallahu anh* eğer bunu Akîl'in ez-Zührî'den naklettiği (3611 no'lu) hadiste olduğu gibi bizzat Ömer *radıyallahu anh*'dan işitmiş olsaydı, buna muhalif bir kanaat belirtmezdi. Çünkü o, bu sözleri Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının huzurunda babasının söylediğini işitmiş ve bu konuda babasına kimsenin karşı çıkmadığını, kimsenin onun bu görüşünü reddetmediğini dinlemiş demektir. Kendisi de onun bu görüşünü reddetmemiş ve ona: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bunu (hac ile beraber umreyi temettu ile) yaptığını söyleyerek itiraz etmemiştir.

Ancak bu hususta Ömer *radıyallahu anh*'dan nakledilen rivayet, onun Beytullah'ın ziyaret edilmesini istemesinden ibarettir. Ancak tartışmaya konu olan hususlar bundan sonrası ile ilgilidir. Buna göre ez-Zührî, Salim'in söylediği sözleri kendi rivayetine karıştırmış ve böylelikle ifadelerin hangilerinin kime ait olduğu ayırt edilemez bir hal almıştır.

(3613 no'lu rivayette Nâfi'in söylediği belirtilen): "Hac aylarında yapılan bir umre, kurban kesebilme imkânı bulan kimseler için ancak kurban ile, kurban kesme imkânını bulamayanlar içinse oruç tutmak ile tamam olur" şeklindeki sözlerine gelince; bu sözlerle, hac ayları dışında umrenin bu husus onda vacib olmadığı için tamam olacağı, buna karşılık bunlar vacib olduğundan dolayı hac aylarında yapılan umrenin eksik kalması gerektiği sabit olmaktadır. Bütün bu hükümler ise akabinde haccın yapılması halinde söz konusudur.

Bu kanaatte olanlara karşı bize göre gösterilecek delil -doğruyu en iyi bilen Allah'tır- şudur: Bizler, bütün mütekaddimûnun ittifakla, temettu ve kıran hacclarında kesilmesi gereken kurbanın etinin yenilmesini kabul ettiğini gördük. Diğer taraftan hepsinin ittifakla, umre ya da hacda yapılan bir eksiklik dolayısıyla kesilmesi gereken kurbanın etinin yenmeyeceğini kabul ettiğini gördük.

Temettu ve kıran hacclarında kesilmesi gereken kurbanın etinden yenilebildiğine göre, umredeki bir eksiklik ya da ondan sonra yapılan hacdaki bir eksiklik dolayısı ile kurban kesmenin vacib olmadığı da sabit olmaktadır. Çünkü eğer kurban eksiklik dolayısıyla söz konusu olsaydı, bu ibadetlerdeki bir eksiklik dolayısıyla akıtılması gereken kan şekillerinden birisinden olması ve diğerlerinden yenilmediği gibi bu tür kurbandan da yenilmemesi gerekirdi. Ancak bu şekilde kesilen kurban, bir fazilettir ve hayır elde etmek içindir.

٣٦١٦- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا وَكِيعٌ. ح

3616- Bize Ahmed b. Davud tahdis edip dedi ki: Bize Yakub b. Humeyd tahdis edip dedi ki: Bize Veki' tahdis etti, H.

٣٦١٧- وَحَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا الْخَضِرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْحَرَّانِيُّ، قَالَ: أَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ وَأَبُو أُسَامَةَ، قَالُوا جَمِيعًا: عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ مُسْلِمٍ الْبَطِينِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ، عَنْ مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ قَالَ: كُنَّا نَسِيرُ مَعَ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فَإِذَا رَجُل يُلَبِّي بِالْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ، فَقَالَ عُثْمَانُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: مَنْ هَذَا؟ فَقَالُوا: عَلِيٌّ. فَأَتَاهُ عُثْمَانُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فَقَالَ: أَلَمْ تَعْلَمْ أَنِّي نَهَيْتُ عَنْ هَذَا؟ فَقَالَ: بَلَى وَلَكِنِّي لَمْ أَكُنْ لِأَدَعَ قَوْلَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِقَوْلِكَ.

3617- Bize Fehd de tahdis edip dedi ki: Bize el-Hadır b. Muhammed el-Harrânî tahdis edip dedi ki: Bize İsa b. Yunus ve Ebu Üsâme (Veki ile) birlikte dediler ki: el-A'meş, Müslim el-Batîn'dan, o Ali b. Hüseyn'den, o Mervân el-Hakem'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Osman b. Affân *radıyallahu anh* ile birlikte yolculukta idik. Ansızın bir adamın hac ve umre için telbiye getirerek ihrama girdiğini işittik. Osman *radıyallahu anh*: Bu kim? diye sordu. Etrafındakiler: Ali, diye cevap verdiler. Osman *radıyallahu anh* yanına giderek: Benim bu şekilde yapmayı yasakladığımı bilmiyor musun? dedi. Ali: Biliyorum, fakat sen söyledin diye Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sözünü bırakamam, diye cevap verdi.[467]

467 Buhârî, Hac, 34.

٣٦١٨- حَدَّثَنَا عَلَيَّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا خَلاَدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَطَاءٍ قَالَ: حَدَّثَنِي حُرَيْثُ بْنُ سُلَيْمٍ الْعُذْرِيُّ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ لَبَّى بِهِمَا جَمِيعًا، فَنَهَاهُ عُثْمَانُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَقَالَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: أَمَا إِنَّكَ قَدْ رَأَيْتَ.

3618- … Bukeyr b. Ata dedi ki: Bana Hureys b. Süleym el-Uzrî'nin tahdis ettiğine göre, Ali *radıyallahu anh* her ikisi (hac ve umre) için birlikte telbiye getirip ihrama girdi. Osman *radıyallahu anh* ona bunu yapmamasını söyledi. Ali *radıyallahu anh*: Bu, senin görüşündür, diye cevap verdi.

***

İşte Ali *radıyallahu anh*, umre ve haccın birlikte (kıran) yapılması ile ilgili yasağa muhalif olarak Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayette bulunmaktadır. Buna dayanarak da o, Osman *radıyallahu anh*'ın emrettiğine muhalif uygulama yapmakta, onun Osman *radıyallahu anh*'ın bu şekilde verdiği emre de karşı çıktığı belirtilmektedir. Bu da, Ali *radıyallahu anh*'ın, kıran haccını ifrad haccından daha faziletli gördüğünü ve bunu Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiğine dayanarak kabul ettiğini göstermektedir. Durum böyle olmasaydı, Ali *radıyallahu anh*, Osman *radıyallahu anh*'ın görüşüne karşı çıkmaz, kendi kişisel görüşünü de bu hususta Osman *radıyallahu anh*'ın görüşünden üstün tutmaz, tercih etmezdi. Çünkü her ikisi de bu hususta verdikleri emirde aynı noktadan hareket etmiş olacaklardı ki bu da, onların kişisel görüşleri idi.

Ancak bu konuda onun Osman *radıyallahu anh*'a muhalif görüşte olması bize göre onun, kıran haccının diğer çeşitlerden daha faziletli olduğunu, bizzat Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den almış olduğu bir bilgiye dayanarak kabul ettiğine delildir.

Diğer taraftan İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan da, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Veda Haccında kıran haccı yaptığı da rivayet edilmiştir.

٣٦١٩- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا دَاوُدَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: اعْتَمَرَ رَسُولُ اللهِ

صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْبَعَ عُمَرٍ، عُمْرَةَ الْجُحْفَةِ، وَعُمْرَتَهُ مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ، وَعُمْرَتَهُ مِنَ الْجِعْرَانَةِ، وَعُمْرَتَهُ مَعَ حَجَّتِهِ، وَحَجَّ حَجَّةً وَاحِدَةً.

3619- … İkrime'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* dört umre yaptı. el-Cuhfe umresi, onun ertesi sene yaptığı umre, el-Ci'rane'den yaptığı umre ve haccı ile birlikte yaptığı umre. Hac olarak da bir defa hac yapmıştır.[468]

***

Bir kimse İbn Abbas'tan gelen bu rivayeti nasıl kabul edersiniz? Çünkü sizler, birinci bölümde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in temettu haccı yaptığını yine ondan rivayet etmiştiniz diyecek olursa, ona şöyle cevap verilir:

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in işin başında bir umre yapmak üzere ihrama girmesi, umresini yaptıktan sonra temettuda bulunup arkasından tavaf etmeden önce hac için ihrama girmiş olması mümkündür. Böylelikle işin başında temettu haccı yapmış, akabinde kıran haccı yaparak bitirmiş olur.

İbn Abbas *radıyallahu anh* da, birinci hadiste Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in temettu haccı yaptığını haber vererek, temettu haccı yapmayı hoş karşılamayanların (mekruh görenlerin) görüşünü reddetmiştir. Bu ikinci hadiste ise Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hac için ihrama girişinden sonra işin netice itibariyle kıran haccı olduğunu haber vermektedir.

Böylelikle Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Veda Haccında umre için ihrama girdikten sonra hac için ihrama gireceği vakte kadar temettu haccı, fakat hac için ihrama girmekle de kıran haccı yapmış olduğu sabit olmaktadır.

٣٦٢٠- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا النُّفَيْلِيُّ، قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: سُئِلَ ابْنُ عُمَرَ: كَمْ اِعْتَمَرَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فَقَالَ:

468 Buhari, Megazi 35; Müslim, Hacc 217,220; Ebu Davud, Menasik 79; Tirmizi, Hacc 6,7; İbn Mace, Menasik 50; Ahmed b. Hanbel, Müned, I. 246, 321

مَرَّتَيْنِ. فَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: لَقَدْ عَلِمَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ اِعْتَمَرَ ثَلَاثًا سِوَى عُمْرَتِهِ الَّتِي قَرَنَهَا بِحَجَّتِهِ.

3620- … Mücahid dedi ki: İbn Ömer'e: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kaç defa umre yaptı? diye soruldu. O: İki defa, diye cevap verdi. Âişe *radıyallahu anhâ* ise şöyle dedi: Andolsun İbn Ömer *radıyallahu anh* Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in haccıyla birlikte (kıran olarak) yaptığı umre dışında üç defa umre yapmış olduğunu biliyordu.[469]

***

Bir kimse: Siz Âişe *radıyallahu anhâ*'dan böyle bir rivayeti nasıl kabul edersiniz? Hâlbuki bu bölümün baş taraflarında yine ondan Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in zikrettiğimiz üzere ifrad ve temettu haccı yaptığına dair rivayeti naklettiniz, diyecek olursa ona şöyle cevap verilir:

Bize göre bu, -doğrusunu en iyi bilen Allah'tır- İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın hadisi ile alakalı kabul ettiğimiz sahih yorumun benzeri şekilde yorumlanır. Buna göre Âişe *radıyallahu anhâ*, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığına dair bildiği şeyi yani onun işe umre için ihrama girmekle başladığı ve o esnada hac ile birlikte bunu yapmadığı fakat hac zamanında hac yapıncaya kadar bunu böyle sürdürdüğüne dair bilgisini aktarmıştır. Böylelikle Allah Rasulü, önce umre ile temettu yapmış, sonra da sadece hac yapmak üzere ifrad haccı için ihrama girmiş ve ayrıca onunla birlikte umre için ihrama girerek işe başlamamıştır. Böylelikle o, haccını, yaptığı önceki umreye bitiştirmiş (kıran haccı yapmış) oldu.

Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ihrama farklı şekillerde girmiştir. İlk ihrama girdiğinde temettu yapmak üzere girmiş, sonra ayrı bir ihram ile tek bir hac (ifrad haccı) için ihrama girmiştir. Böylelikle önceden yapmış olduğu umre ile birlikte bu haccını yapmış oldu. Bu durumda o, hem kıran hem temettu haccı yaparak haccetmiş oldu.

Âişe *radıyallahu anhâ*, ifrad haccından söz etmek suretiyle, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in her ikisi için telbiye getirip ihrama girdiği görüşünü kabul edenlerin tersi bir kanaati ortaya çıkarmak istemiştir.

469 Ebu Davud, Menâsik, 79.

٣٦٢١- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: ثنا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى، عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ خَرَجَ مِنَ الْمَدِينَةِ إِلَى مَكَّةَ مُهِلاًّ بِالْعُمْرَةِ، مَخَافَةَ الْحَصْرِ، ثُمَّ قَالَ: مَا شَأْنُهُمَا إِلَّا وَاحِدًا، أُشْهِدُكُمْ أَنِّي قَدْ أَوْجَبْتُ إِلَى عُمْرَتِي هَذِهِ حَجَّةً. ثُمَّ قَدِمَ فَطَافَ لَهُمَا طَوَافًا وَاحِدًا وَقَالَ: هَكَذَا فَعَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

3621- … Eyyub b. Musa'dan, onun Nâfi'den rivayet ettiğine göre, İbn Ömer, Mekke muhasara altına alınır (haccını tamamlaması engellenir) korkusu ile Medine'den yalnızca umre niyeti ile telbiye getirip ihrama girdi. Daha sonra da şunları söyledi: "Her ikisinin de durumu aynıdır. Kesinlikle aralarında (bu açıdan) bir fark yoktur. Benim bu umrem ile birlikte bir de hac yapmaya niyet ettiğime sizi şahit tutuyorum."

Sonra Mekke'ye geldi, her ikisi için tek bir tavaf yaptıktan sonra: "İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* böyle yaptı" dedi.[470]

٣٦٢٢- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ هُوَ ابْنُ دَاوُدَ بْنِ مُوسَى قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدِ بْنِ كَاسِبٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَرَادَ الْحَجَّ عَامَ نَزَلَ الْحَجَّاجُ بِابْنِ الزُّبَيْرِ، فَأَحْرَمَ بِعُمْرَةٍ فَقِيلَ لَهُ: إِنَّ النَّاسَ كَائِنٌ بَيْنَهُمْ قِتَالٌ، وَإِنَّا نَخَافُ أَنْ نُصَدَّ عَنِ الْبَيْتِ. فَقَالَ: «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ» إِذًا أَصْنَعُ كَمَا صَنَعَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أُشْهِدُكُمَا أَنِّي قَدْ أَوْجَبْتُ عُمْرَةً. ثُمَّ خَرَجَ حَتَّى إِذَا كَانَ بِظَهْرِ الْبَيْدَاءِ. قَالَ: مَا شَأْنُ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ إِلَّا وَاحِدًا أُشْهِدُكُمْ أَنِّي قَدْ أَوْجَبْتُ حَجًّا مَعَ عُمْرَتِي فَانْطَلَقَ يُهِلُّ بِهِمَا جَمِيعًا حَتَّى قَدِمَ مَكَّةَ، فَطَافَ بِالْبَيْتِ، وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ وَلَمْ يَزِدْ عَلَى ذَلِكَ، وَلَمْ يَنْحَرْ، وَلَمْ يَحْلِقْ، وَلَمْ يَحِلَّ مِنْ شَيْءٍ حُرِّمَ عَلَيْهِ، حَتَّى يَوْمِ النَّحْرِ، فَحَلَقَ وَرَأَى أَنْ قَدْ قَضَى طَوَافَ الْحَجِّ بِطَوَافِهِ ذَلِكَ الْأَوَّلِ، ثُمَّ قَالَ: هَكَذَا صَنَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

3622- … Musa b. Ukbe'den, onun Nâfi'den rivayet ettiğine göre, İbn

470 Tirmizî, Hac, 102.

Ömer *radıyallahu anh* Haccâc'ın İbn ez-Zübeyr'i muhasara etmek üzere geldiği sene hac yapmak istedi. Umre yapmak üzere ihrama girdi. Ona: Bunlar arasında savaş var ve Ka'be'ye ulaşmamıza engel olunmasından korkuyoruz denilince, o: ***"Andolsun Rasulullah'ta sizin için uyulacak güzel bir örnek vardır"*** (el-Ahzâb, 33/21) ayetini okudu. O halde ben de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığı gibi yapıyorum. Umre yapmaya niyet edip bu maksatla ihrama girdiğime sizi şahit tutuyorum. Sonra yola çıktı. Nihayet el-Beydâ'nın üst tarafına vardığında: Hac ile umre arasında hiçbir fark yoktur. Benim umrem ile birlikte hacca da niyet edip bu maksatla ihramlı olduğuma sizi şahit tutuyorum, dedi.

Böylelikle her ikisi için telbiye getirerek yola çıktı. Mekke'ye varınca Ka'be'yi tavaf etti, Safa ile Merve arasında sa'y yaptı. Ayrıca başka bir şey yapmadı. Ne kurban kesti, ne de tıraş oldu. Nahr günü (kurban bayramının birinci günü)ne kadar ihramı dolayısıyla kendisine haram kılınmış herhangi bir şeyi helal bilmedi. Nahr günü ise tıraş oldu ve yaptığı ilk tavaf ile haccın tavafını yerine getirmiş olduğunu kabul etti. Sonra da: İşte Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* böyle yapmıştır, dedi.

٣٦٢٣- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ، عَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَرَادَ الْحَجَّ عَامَ نَزَلَ الْحَجَّاجُ بِابْنِ الزُّبَيْرِ فَقِيلَ لَهُ: إِنَّ النَّاسَ كَائِنٌ بَيْنَهُمْ قِتَالٌ، وَإِنَّا نَخَافُ أَنْ يَصُدُّوكَ عَنِ الْبَيْتِ. فَقَالَ: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ إِذًا أَصْنَعُ كَمَا صَنَعَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، إِنِّي أُشْهِدُكُمْ أَنِّي قَدْ أَوْجَبْتُ حَجًّا مَعَ عُمْرَتِي، ثُمَّ خَرَجَ حَتَّى إِذَا كَانَ بِظَهْرِ الْبَيْدَاءِ قَالَ: مَا شَأْنُ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ إِلَّا وَاحِدًا، أُشْهِدُكُمْ أَنِّي قَدْ أَوْجَبْتُ حَجًّا مَعَ عُمْرَتِي، وَأَهْدَى هَدْيًا اشْتَرَاهُ بِقُدَيْدٍ فَانْطَلَقَ يُهِلُّ بِهِمَا جَمِيعًا، حَتَّى قَدِمَ مَكَّةَ، فَطَافَ بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَلَمْ يَزِدْ عَلَى ذَلِكَ، وَلَمْ يَنْحَرْ، وَلَمْ يَحْلِقْ، وَلَمْ يُقَصِّرْ، وَلَمْ يُحِلَّ مِنْ شَيْءٍ حُرِّمَ عَلَيْهِ، حَتَّى كَانَ يَوْمُ النَّحْرِ، فَنَحَرَ، وَحَلَقَ وَرَأَى أَنْ قَدْ قَضَى طَوَافَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ بِطَوَافِهِ الْأَوَّلِ وَكَذَلِكَ فَعَلَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

2623- ... Nâfi'den rivayete göre, Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*

Haccâc'ın İbnü'z-Zübeyr'i muhasara ettiği sene hac yapmak istedi. Ona: Bunlar arasında savaş var ve biz bunların senin Ka'be'ye ulaşmana engel olmalarından korkuyoruz, denildi. O da: ***"Andolsun sizin için Rasulullah'ta güzel bir örnek vardır"*** (ayetini okudu. Sonra:) O halde ben de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığı gibi yapacağım. Sizi umrem ile birlikte haccı da kendime (o niyetle ihrama girmek suretiyle) vacib kıldığıma şahit tutuyorum, dedi. Ardından da yola çıktı.

Nihayet el-Beydâ'nın üst tarafına varınca: Hac ile umrenin durumu arasında herhangi bir fark yoktur. Ben sizleri umrem ile birlikte haccı (o niyetle ihrama girerek) kendime vacib kıldığıma şahit tutuyorum, dedi ve Kudeyd denilen yerden bir hediyelik kurbanı satın aldı.

Mekke'ye varıncaya kadar her ikisi için telbiye getirerek yoluna devam etti. Beytullah'ı tavaf etti, Safa ile Merve arasında sa'y yaptı. Bundan fazla da bir iş yapmadı. Ne kurban kesti, ne tıraş oldu, ne de saçlarını kısalttı. Kendisine (ihram dolayısıyla) haram kılınan hiçbir şeyi helal görmedi. Nihayet nahr (kurban bayramının birinci) gününde kurbanını kesti, saçını tıraş etti ve yapmış olduğu ilk tavaf ile hac ve umre tavafını yerine getirmiş olduğu kanaatine vardı. Nitekim Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de bunu böyle yapmıştı.

***

Bir kimse, bundan önceki rivayetlerde yine İbn Ömer'den Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in temettu haccı yapmış olduğunu rivayet ettiğiniz halde İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan böyle bir rivayeti nasıl kabul ediyorsunuz? diyecek olursa, buna vereceğimiz cevap da, İbn Abbas *radıyallahu anh* ile Âişe *radıyallahu anhâ*'nın hadisleri hakkında ona verdiğimiz cevabın aynısı olacaktır.

٣٦٢٤- وَقَدْ حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا الْحِمَّانِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ السَّلَامِ بْنُ حَرْبٍ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الشِّخِّيرِ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ الْحُصَيْنِ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُلَبِّي بِعُمْرَةٍ وَحَجَّةٍ.

3624- … Katâde'den, o Mutarrif b. Abdullah b. eş-Şihhîr'den, onun da

İmrân b. el-Husayn'dan rivayet ettiğine göre, o, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in umre ve hac için birlikte telbiye getirdiğini işitmiştir.

***

Eğer bir kimse: Siz yine İmrân'dan bu bölümde daha önce Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in temettu haccı yapmış olduğunu rivayet ettiniz. Yine ondan gelen Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kıran haccı yapmış olduğuna dair rivayeti nasıl kabul ediyorsunuz? diyecek olursa, bu itirazına vereceğimiz cevap İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği hadis ile ilgili olarak verdiğimiz cevabın aynısı olacaktır.

٣٦٢٥- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ لَبَّى بِعُمْرَةٍ وَحَجَّةٍ وَقَالَ: لَبَّيْكَ بِعُمْرَةٍ وَحَجَّةٍ، فَذَكَرَ بَكْرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْمُزَنِيُّ لِابْنِ عُمَرَ قَوْلَ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: ذَهَلَ أَنَسٌ، إِنَّمَا أَهَلَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْحَجِّ، وَأَهْلَلْنَا بِهِ مَعَهُ، فَلَمَّا قَدِمْنَا مَكَّةَ قَالَ: مَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ هَدْيٌ فَلْيُحْلِلْ. قَالَ بَكْرٌ: فَرَجَعْتُ إِلَى أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَأَخْبَرْتُهُ بِقَوْلِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فَلَمْ يَزَلْ يَذْكُرُ ذَلِكَ حَتَّى مَاتَ.

3625- … Humeyd'den, o Enes *radıyallahu anh*'dan, onun Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiğine göre, Allah Rasulü umre ve hac için telbiye getirerek: ***"Lebbeyke bi umretin ve haccetin: Bir umre ve hac yapmak üzere senin emrine uyarak geldim"*** dedi. Daha sonra Bekr b. Abdullah el-Mûzenî, İbn Ömer'e, Enes *radıyallahu anh*'ın bu söylediklerini nakledince, İbn Ömer: Enes yanılmıştır. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hac etmek niyeti ile telbiye getirip ihrama girdi. Biz de onunla beraber hac için telbiye getirip ihrama girdik. Fakat Mekke'ye vardığımızda Allah Rasulü: ***"Beraberinde kurbanlık bulunmayan kimseler ihramdan çıksın"*** diye emir verdi, dedi.

Bekr dedi ki: Bunun üzerine ben de Enes *radıyallahu anh*'ın yanına döndüm ve ona İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın söylediklerini bildirdim. Fakat Enes, vefat edene kadar aynı şeyi söyleyip durdu.

٣٦٢٦- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، قَالَ: ثَنَا حُمَيْدٌ، قَالَ: وَحَدَّثَنِي بَكْرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مِثْلَهُ قَالَ: بَكْرٌ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِابْنِ عُمَرَ فَقَالَ: ذَهَلَ أَنَسٌ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ إِنَّمَا أَهَلَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْحَجِّ، وَأَهْلَلْنَا بِهِ.

3626- … Bize Züheyr b. Muaviye tahdis edip dedi ki: Bize Humeyd tahdis edip dedi ki: Bana Bekr b. Abdullah da Enes *radıyallahu anh*'dan aynısını tahdis etti. Ayrıca Bekr dedi ki: Ben bunu İbn Ömer'e aktarınca, İbn Ömer: Enes *radıyallahu anh* yanılmıştır. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ancak hac niyetiyle telbiye getirip ihrama girdi. Biz de aynı şekilde hac niyetiyle telbiye getirip ihrama girdik, dedi.

٣٦٢٧- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ هُوَ ابْنُ نَصْرٍ قَالَ: سَمِعْتُ يَزِيدَ بْنَ هَارُونَ، قَالَ: أَنَا حُمَيْدٌ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ وَزَادَ: فَلَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ هَدْيٌ فَلْيُحْلِلْ». وَكَانَ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَدْيٌ فَلَمْ يَحِلَّ.

3627- Bize Hüseyn b. Nasr tahdis edip dedi ki: Ben Yezid b. Harun'u: Bize Humeyd bildirdi derken dinledim. Sonra hadisi senediyle aynen zikredip şunları da ekledi: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* (Mekke'ye) gelince: ***"Beraberinde kurbanlık bulunmayan kimseler ihramdan çıksınlar"*** dedi. Ancak Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, yanında kurbanlık bulunduğu için ihramdan çıkmadı.

٣٦٢٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ بَكْرٍ قَالَ: أَخْبَرْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا بِقَوْلِ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَقَالَ: نَسِيَ أَنَسٌ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. فَلَمَّا رَجَعَ قَالَ بَكْرٌ لِأَنَسٍ: إِنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: نَسِيَ، فَقَالَ: إِنْ يَعُدُّونَا إِلاَّ صِبْيَانًا، بَلْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لَبَّيْكَ بِعُمْرَةٍ وَحَجَّةٍ» مَعًا.

3628- … Bize Hammâd, Humeyd'den tahdis etti. O Bekr'den, onun şöy-

le dediğini rivayet etti: Ben İbn Ömer *radıyallahu anh*'a Enes *radıyallahu anh*'ın söylediklerini ve onun: "Enes *radıyallahu anh* unutmuştur" dediğini haber verdim. Bekr dönüp Enes'e: İbn Ömer *radıyallahu anh* (senin için) unuttu diyor deyince, Enes de: Bunlar bizi çocuk mu sanıyorlar? Hayır, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in birlikte: ***"Hac ve umre için lebbeyk (telbiye getiriyorum)"*** dediğini işittim, dedi.[471]

***

İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın, Enes'in: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hac ve umre için bir arada ihrama girdi" şeklindeki sözüne karşı çıktığını görüyoruz.

Çünkü İbn Ömer *radıyallahu anh*'a göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* önce yalnızca hac için telbiye getirip ihrama girmiş, bundan sonra bunu umre niyeti ile değiştirmiş, ardından buna da hac yapma niyetini eklemiş ve böylelikle kıran haccı yapmış oldu.

Ancak ilk ihrama girişinde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* İbn Ömer'e göre ifrad haccı için ihrama girmişti. Diğer taraftan bundan sonra Enes *radıyallahu anh*'dan Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in her ikisi için bir arada ihrama girdiğine dair rivayetler mütevatir olarak gelmiştir.

٣٦٢٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا حِبَّانُ، قَالَ: ثَنَا وُهَيْبٌ، قَالَ: ثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ أَبِي قِلابَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا اِسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ عَلَى الْبَيْدَاءِ، جَمَعَ بَيْنَهُمَا.

3629- … Bize Eyyub, Ebu Kılâbe'den tahdis etti. O Enes *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* devesinin sırtında el-Beydâ'ya varınca her ikisi için birlikte niyet etti.[472]

٣٦٣٠- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ بَكْرٍ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. ح

471 Müslim, Hac, 185.
472 Buhârî, Hac, 27.

3630- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Bekr, Humeyd'den tahdis etti, o Enes *radıyallahu anh*'dan, H.

٣٦٣١- وَحَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي قَزَعَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لَبَّيْكَ بِعُمْرَةٍ وَحَجَّةٍ».

3631- Bize İbn Merzûk da tahdis edip dedi ki: Bize Abdussamed tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Ebu Kazaa'dan tahdis etti. O Enes *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i: ***"Bir umre ve bir hac yapmak üzere lebbeyk"*** derken işittim.[473]

٣٦٣٢- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو شِهَابٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3632- … Bize Ebu Şihab, İbn Ebi Leyla'dan tahdis etti. O Sâbit el-Bünânî'den, o Enes *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٣٦٣٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3633- … Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd, Humeyd'den tahdis etti. O Enes *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

٣٦٣٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ، قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو هُوَ الرَّقِّيُّ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ وَحُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ

473 Ebu Davud, Menâsik, 24.

قَالَ: كُنْتُ رَدِيفَ أَبِي طَلْحَةَ وَرُكْبَتِي تَمَسُّ رُكْبَةَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ يَزَالُوا يَصْرُخُونَ بِهِمَا جَمِيعًا بِالْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ.

3634- … Eyyub'dan, o Ebu Kılâbe ve Humeyd b. Hilâl'den, onlar Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet ettiler: Ben Ebu Talha'nın bineğinde, onun terkisinde idim. Dizim ise Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in dizine değiyordu. (Onunla bu kadar yakın yan yana gidiyorduk.) Hepsi de her ikisi için yani hac ve umre için yüksek sesle telbiye getirip durdular.

٣٦٣٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لَبَّيْكَ بِعُمْرَةٍ وَبِحَجَّةٍ» مَعًا.

3635- … Yahya b. Ebi İshak dedi ki: Enes'i şöyle derken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i birlikte: ***"bir umre ve hac için lebbeyk"*** derken dinledim.

٣٦٣٦- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ الْكِلَابِيُّ. ح

3636- Bize Ebu Ümeyye tahdis edip dedi ki: Bize Amr b. Asım el-Kilâbî tahdis etti, H.

٣٦٣٧- وَحَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ الْكَيْسَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ، قَالَا: ثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: اِعْتَمَرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عُمْرَةً مِنَ الْجُحْفَةِ، وَعُمْرَةً مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ، وَعُمْرَةً مِنَ الْجِعْرَانَةِ، وَعُمْرَةً حَيْثُ قَسَّمَ غَنَائِمَ حُنَيْنٍ، وَعُمْرَةً مَعَ حَجَّتِهِ، وَحَجَّ حَجَّةً وَاحِدَةً.

3637- Bize Süleyman b. Şuayb el-Keysâni de tahdis edip dedi ki: Bize el-Hasîb (Amr b. Asım ile) tahdis edip dediler ki: Bize Hemmâm, Katâde'den tahdis etti. O Enes *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* el-Cuhfe'den (ihrama girerek) umre yaptı.

Ertesi sene bir umre daha yaptı. el-Ci'rane denilen yerden (ihrama girerek) bir umre yaptı. Huneyn ganimetlerini paylaştırırken de bir umre yaptı. Yaptığı hac ile beraber de bir umre yaptı, fakat sadece bir defa hac yaptı.[474]

٣٦٣٨- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ قَالَ: ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى وَابْنُ نُفَيْلٍ قَالاَ: ثَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي أَسْمَاءَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: خَرَجْنَا نَصْرُخُ بِالْحَجَّةِ فَلَمَّا قَدِمْنَا مَكَّةَ أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ نَجْعَلَهَا عُمْرَةً وَقَالَ: «لَوْ اِسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا اِسْتَدْبَرْتُ، لَجَعَلْتُهَا عُمْرَةً، وَلَكِنِّي سُقْتُ الْهَدْيَ، وَقَرَنْتُ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ».

3638- … Ebu İshak'tan, o Ebu Esma'dan, o Enes *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Biz hac niyeti ile yüksek sesle telbiye getirip yola çıktık.

Mekke'ye vardığımızda Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize bunu umre olarak değiştirmemizi emretti ve şöyle dedi: ***"Geride bırakmış olduğum aynı hal ile seneye karşılaşacak olursam, onu (ihrama girme niyetini) umre yaparım. Fakat ben kurbanlıklarımı beraberimde getirmiş, hac ile umreyi de birlikte (kıran) yapmış oldum."***[475]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu hadiste, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hac ile umreyi birleştirdiğine (kıran haccı yaptığına) dair sözü yer almaktadır. İşte bu, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in buna uygun olarak hareket ettiğini haber verenlerin söylediklerinin doğruluğuna delildir.

٣٦٣٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ. ح

3639- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Yusuf tahdis etti, H.

474 Ebu Davud, Menâsik, 79.
475 Müslim, Hac, 130.

٣٦٤٠- وَحَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا شُعَيْبٌ، قَالاَ: ثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ أَسْلَمَ أَبِي عِمْرَانَ، أَنَّهُ قَالَ: حَجَجْتُ مَعَ مَوَالِيَّ فَدَخَلْتُ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، فَسَمِعْتُهَا تَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «أَهِلُّوا، يَا آلَ مُحَمَّدٍ، بِعُمْرَةٍ فِي حَجَّةٍ».

3640- Bize Rabi' el-Müezzin de tahdis edip dedi ki: Bize Şuayb tahdis edip (Abdullah b. Yusuf ile) dediler ki: Bize el-Leys, Yezid b. Ebi Habîb'ten tahdis etti. O Eslem Ebu İmrân'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Efendilerimle birlikte hac yaptım. Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'nın huzuruna girdiğimde, onu şunları söylerken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i: ***"Ey Muhammed'in aile halkı! Hac ile birlikte bir umre için telbiye getirip ihrama girin"*** derken dinledim.[476]

***

Bu da öteki ile aynıdır.

٣٦٤١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا الْحِمَّانِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو خَالِدٍ، وَأَبُو مُعَاوِيَةَ. ح

3641- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize el-Himmânî tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Halid ve Ebu Muaviye tahdis ettiler, H.

٣٦٤٢- وَحَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، قَالَ: ثَنَا أُبَيٌّ، قَالُوا جَمِيعًا: عَنِ الْحَجَّاجِ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ سَعْدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنْ أَبِي طَلْحَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَنَ بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ.

3642- Bize Fehd de tahdis edip dedi ki: Bize Ömer b. Hafs tahdis edip dedi ki: Bize Übey tahdis etti. (Ebu Halid ve Ebu Muaviye ile) birlikte dediler ki: el-Haccâc'dan, o el-Hasen b. Sa'd'dan, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun da Ebu Talha'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* hac ve umreyi birlikte (kıran) yapmıştır.[477]

---

476 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 297.
477 İbn Mâce, Menâsik, 38.

٣٦٤٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ وَعَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالاَ: ثَنَا مَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثَنَا دَاوُدَ بْنُ يَزِيدَ الْاَوْدِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ مَيْسَرَةَ الزَّرَّادَ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّزَّالَ بْنَ سَبْرَةَ يَقُولُ: سَمِعْتُ سُرَاقَةَ بْنَ مَالِكِ بْنِ جُعْشُمٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «دَخَلَتِ الْعُمْرَةُ فِي الْحَجِّ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ». قَالَ: وَقَرَنَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ.

3643- Bize Ebu Bekre ve Ali b. Ma'bed tahdis edip dediler ki: Bize Mekkî b. İbrahim tahdis edip dedi ki: Bize Davud b. Yezid el-Evdî tahdis edip dedi ki: Ben Abdulmelik b. Meysere ez-Zerrâd'ı şöyle derken dinledim: Ben en-Nezzâl b. Sebre'yi şöyle derken dinledim: Ben Suraka b. Malik b. Cu'şum'u şöyle derken dinledim: Ben Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle derken dinledim: ***"Umre, kıyamet gününe kadar haccın içine girmiştir."*** (Suraka) dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Veda Haccında hac ve umreyi birlikte (kıran) yaptı.[478]

***

Görüldüğü gibi (rivayeti nakledenler), Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Veda Haccında ne için ihrama girdiği hususunda ihtilaf etmişler ve naklettiğimiz rivayetlerde belirttiğimiz şeyleri söylemiş ve bu hususta zikrettiğimiz şekilde birbirleri ile anlaşmazlığa düşmüşlerdir.

Ancak şunu kesinlikle biliyoruz ki, o, şu üç maksattan birisine niyet ederek ihrama girmiştir: Ya temettu haccı yapmak üzere ya ifrad haccı ya da kıran haccı yapmak üzere ihrama girmiştir.

O halde bizim için en uygun olan, nakledilen bu rivayetlerin anlamlarını iyice inceleyip açıklığa kavuşturmaktır. Böylelikle onların bu husustaki görüş ayrılıklarının nereden kaynaklandığını bilir ve bununla da Allah Rasulü'nün ne maksatla ihrama girmiş olduğunu tespit etmiş oluruz.

Bunun için biz de bunları ele alıp inceledik. Onun ifrad haccı yaptığını söyleyenlerin yalnızca hac için ihrama girmiş olduğunu ve hac için ihrama gi-

478 Hadis birçok yol ve senetle rivayet edilmiştir: Müslim, Hac, 203; Ebu Davud, Menâsik, 23, 24, 56; İbn Mâce, Menâsik, 84; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 236, 253, 259, III, 405, IV, 175…

rişinden önce herhangi bir maksatla ihrama girmemiş olduğunu söylediklerini görüyoruz.

Başkaları ise: Hayır, hac için girdiği bu ihramından önce umre için ihrama girmişti. Sonra o umreye bu hac ihramını ekledi demektedirler. İşte onun ikisini birlikte (kıran) yaptığını söyleyenler böyle demektedirler.

Cabir *radıyallahu anh* da nakletmiş olduğu hadisinde -ki o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ifrad haccı yapmıştır diyenlerden birisidir- Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, devesinin sırtında el-Beydâ denilen yere gelince hac için ihrama girdiğini haber vermektedir.

İbn Ömer ise mescitten itibaren ihrama girdiğini söylemiştir. O da aynı şekilde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ilk ihrama girdiğinde hac için (ifrad haccı yapmak üzere) ihrama girdiğini söyleyenlerdendir.

Bundan dolayı, İbn Ömer ile Cabir *radıyallahu anh*'a göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ihramının başlangıç noktası mescitten çıkışından sonra olmuştur.

Ancak biz bu kitabımızın bundan önceki yerlerinde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelmiş rivayetlerle, onun, mescitte kılmış olduğu namazın hemen akabinde ihrama girdiğini açıklamıştık.

O halde onun kıran (hac ve umreyi birlikte) yaptığını söyleyen kimselerin, mescitte umre için telbiye getirip ihrama girdiğini işitmiş olmaları bundan sonra da mescidin dışında yalnızca hac için telbiye getirip ihrama girdiğini işitmiş olmaları ihtimali vardır.

Böylelikle onlar, Allah Rasulü'nün (hac ve umreyi birlikte yaparak) kıran haccı yapmış olduğunu anladılar. Onun ifrad haccı yapıp yalnızca hac için telbiye getirerek ihrama girdiğini söyleyenler ise, onun bundan önce umre için telbiye getirmiş olduğunu işitmediklerinden ifrad haccı yapmış olduğunu söylemişlerdir.

Bir başka grup da, onun mescidin içerisinde iken umre niyetiyle telbiye getirdiğini işitmiş fakat mescitten çıkışından sonra hac için telbiye getirip ihrama girdiğini işitmemiştir. Bundan sonra ise onun hac yapan kimsenin yaptığı işler olan Arafat'ta vakfe yapmak ve benzeri işleri yaptığını görmüşlerdir. Bu da onlara göre umre için girmiş olduğu ihramdan çıkışından sonra olmuştur. Bu nedenle onlar temettu haccı yapmıştır, demiştir.

Böylelikle her grup ne görmüşse ona göre rivayette bulunmuştur.

Allah Rasulü'nün ifrad haccı yaptığını söyleyenler ile temettu haccı yaptığını söyleyenlerin sahip oldukları bilgilerin tamamına, onun kıran haccı yaptığını söyleyenler sahiptirler. Çünkü böyle diyenler, onun umre için telbiye getirip ihrama girdiğini haber verdikleri gibi bunun akabinde hac için telbiye getirip ihrama girdiğini de haber vermişlerdir.

Böylelikle onların bu konudaki kanaatleri ve naklettikleri rivayetler kendilerine muhalif olanların benimsedikleri ve naklettikleri rivayetlere göre öncelik kazanmış olur.

Diğer taraftan Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığı işlerin de onun kıran haccı yapmış olduğuna delalet ettiğini görüyoruz. Şöyle ki; Allah Rasulü'nden gelen rivayetler arasında, onun, Mekke'ye vardıktan sonra ashabına, beraberlerinde kurbanlık getirmiş olanların dışında ihramdan çıkmalarını emrettiği, buna karşılık kendisinin ihramda kalmaya devam edip haccını yapan kimsenin ihramdan çıkacağı zaman gelmeden ihramından çıkmadığı hususunda hiçbir ayrılık yoktur. Bu rivayetlerde belirtildiğine göre de şöyle buyurmuştur: ***"Eğer geride bıraktığım ile gelecekte karşılaşacak olursam beraberimde kurbanlık getirmez ve umre yapmak niyeti ile ihrama girerim. Dolayısıyla beraberinde kurbanlık bulunmayan kimseler ihramdan çıksınlar ve ihrama giriş niyet ve maksadını umre ile değiştirsinler."*** İşte Cabir b. Abdullah'ın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiği budur. Cabir b. Abdullah da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ifrad haccı yaptığını söyleyenlerdendir. Biz bundan ve bu hususta nakledilen rivayetlerden Yüce Allah'ın izniyle haccın fesh edilmesi başlığında[479] söz edeceğiz.

Eğer Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sözü geçen ihrama girişi hac yapmak üzere olsaydı, onun beraberinde götürdüğü kurbanlığın tatavvu (nafile) kurbanlık olması gerekirdi. Nafile olan kurbanlık ise beraberinde kurbanlık bulunmayan adamın ihramdan çıktığı şekilde ihramdan çıkmayı engellemez.

Aynı şekilde -beraberinde kurbanlık getirmiş olsa dahi- Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hükmünün de, beraberinde kurbanlık getirmemiş olanların hükmü gibi olması gerekirdi. Çünkü o, temettu haccı yapmak üzere yola çıkmış olmuyordu ki, beraberindeki bu kurbanlık temettu kurbanlığı ol-

479 Böyle bir başlık tesbit edmedik. Ancak "umre ile haccın fesh edilmesi"nden 3650 numaralı hadisten itibaren söz edecektir. (Çeviren)

sun ve kurbanlık getirmemiş olması halinde kendisi için mümkün olan ihramdan çıkışını engellesin.

Nitekim bir kimse temettu haccı yapmak amacıyla çıkıp umre için de ihrama girse, umre için tavaf edip sa'y yaparak tıraş olsa umresi için girmiş olduğu ihramdan çıkar ancak temettu haccı için beraberinde kurbanlık götürmüş ise nahr (kurban bayramının birinci) gününe kadar ihramdan çıkamaz. Fakat kurbanlığı tatavvu (nafile kurban) olmak üzere beraberinde götürmüş ise umresini bitirdikten sonra ve nahr gününden önce ihramdan çıkar.

Böylelikle Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in beraberinde götürdüğü kurbanlıklar, onun ihramdan çıkmasını engelleyip kurban bayramının birinci gününe kadar ihramlı kalmasını gerektirdiğine göre, bu, kurbanlıklarının hükmünün tatavvu (nafile) kurbanlığın hükmünden farklı olduğunu ispatlamaktadır. Böylelikle de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ifrad haccı yapmıştı diyenlerin görüşü reddedilmektedir.

Bu bölümün bundan önceki kısımlarında Hafsa *radıyallahu anhâ*'nın, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e: "Sen umren için girmiş olduğun ihramdan çıkmadığın halde insanlar niçin ihramdan çıktılar" dediğini, Allah Rasulü'nün de buna karşılık: ***"Çünkü ben, hediyelik kurbanlıklarıma gerdanlık taktım ve saçımı yapıştırdım. Bundan dolayı kurbanlıklarımı kesinceye kadar ihramdan çık(a)mam"*** diye cevap verdiğini belirtmiştik.

İşte bu da, bizim sözünü ettiğimiz hususa ve onun bu kurbanlıklarının, kıran haccı ya da temettu haccı maksadı ile umre yapmak sebebiyle götürülen kurbanlıklar olduğuna delil olmaktadır.

Hafsa *radıyallahu anhâ*'nın bu hadisi, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ona söylediği bu sözlerin Mekke'de olduğunu göstermektedir. Çünkü Allah Rasulü bu sözlerini diğer insanların ihramdan çıkışından sonra söylemiştir.

Bu sözleri söylemeden önce Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in tavaf yapmış olması da, olmaması da mümkündür.

Eğer bu sözleri söylemeden önce tavaf yapmış, sonra da hac için ihrama girmiş ise bu takdirde Allah Rasulü, temettu haccı yapmış, kıran haccı yapmamıştır. Çünkü hac için ihrama girmesi ancak umre için tavafını bitirdikten sonra olmuştur.

Şayet bu sözleri söylemeden önce ve hac için ihrama girinceye kadar

tavaf yapmamış ise bu durumda kıran haccı yapmış olur. Çünkü umre için tavaf yapmadan önce hac yapması gerekmiştir.

Bu durum dolayısıyla sözünü ettiğimiz ihtimaller düşünülebildiğine göre, bizim için en uygunu bu rivayetleri birbirleriyle çelişecek şekilde değil de, birbirleriyle bağdaşacak şekilde yorumlamaktır.

Ali b. Ebi Talib, İbn Abbas, İmrân b. Husayn ve Hz. Âişe'den, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in temettu haccı yaptığını belirttiklerini rivayet ettik. Yine onlardan kıran haccı yaptığını da rivayet ettik. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, Mekke'ye bundan önce hac için ihrama girmemiş olarak geldiğine delil olan sözler söylediği de sabittir.

Eğer onun hac için ihrama girişini, umre için tavaf yapmasından önce kabul edecek olursak, her iki hadis de sabit olur. Böylelikle Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hac için ihrama girdiği vakte kadar temettu, ardından da kıran haccı yapmış olur.

Eğer hac için ihrama girişinin umre için tavafından sonra olduğunu kabul edersek, onun temettu haccı yapmış olduğunu kabul etmiş, kıran haccı yaptığını reddetmiş oluruz. Böylelikle bir bakıma onun temettu, bir diğer durumda ise kıran haccı yaptığını kabul ederiz.

Bu yolla da onun umre için yapmış olduğu tavafın, hac için ihrama girişinden sonra olduğu ispatlanmaktadır. Bu da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Veda Haccında kıran haccı yapmış olduğunu ispat etmektedir.

Kıran ve temettu hacclarını mekruh gören bir kimse, bunları mustehab gören kişiye: Siz bize karşı temettu haccının mubah olduğu hususunda Yüce Allah'ın: ***"Kim hac zamanına kadar umre ile temettu etmek (faydalanmak) isterse, kurbandan kolayına geleni kessin"*** (el-Bakara, 2/196) ayetini delil gösteriyorsunuz. Oysa bu, böyle değildir. Bu ayetin tevili (yorumu) Abdullah b. ez-Zübeyr'den gelen rivayete göre şöyledir deyip şu rivayeti zikrederse:

٣٦٤٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَجَّاجِ وَنَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالاَ: ثَنَا الْخَصِيبُ بْنُ نَاصِحٍ، قَالَ: ثَنَا وُهَيْبُ بْنُ خَالِدٍ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ سُوَيْدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ الزُّبَيْرِ وَهُوَ يَخْطُبُ يَقُولُ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ، أَلاَ إِنَّهُ وَاللهِ مَا التَّمَتُّعُ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ، كَمَا تَصْنَعُونَ، وَلَكِنَّ التَّمَتُّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ أَنْ يَخْرُجَ الرَّجُلُ حَاجًّا، فَيَحْبِسَهُ عَدُوٌّ، أَوْ مَرَضٌ، أَوْ

أَمْرٌ يُعْذَرُ بِهِ حَتَّى تَذْهَبَ أَيَّامُ الْحَجِّ فَيَأْتِيَ الْبَيْتَ فَيَطُوفَ بِهِ سَبْعًا، وَيَسْعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَيَتَمَتَّعَ بِحِلِّهِ إِلَى الْعَامِ الْمُقْبِلِ، فَيَحُجَّ وَيُهْدِيَ.

3644- Bize Muhammed b. el-Haccâc ve Nasr b. Merzûk tahdis edip dediler ki: Bize el-Hasîb b. Nâsıh tahdis edip dedi ki: Bize Vuheyb b. Halid tahdis edip İshak b. Suveyd'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Abdullah b. ez-Zübeyr'in hutbe verirken şunları söylediğini işittim: "Ey insanlar! Şunu bilin ki, Allah'a yemin ederim, umre ile hacca kadar temettu yapmak, sizin yaptığınız gibi değildir. Ancak umre ile hacca kadar temettu yapmak, kişinin, hac yapmak üzere yola çıkması fakat bir düşmanın, hastalığın ya da kendisinin mazur görüleceği herhangi bir hususun onu hac günleri geçinceye kadar alıkoyup engellemesidir. Onun da bundan sonra Beytullah'a gelerek yedi tavaf yapıp Safa ile Merve arasında sa'y etmesi ve gelecek seneye kadar ihramdan çıkıp ihramsız haliyle temettu etmesi (faydalanması), sonra da hac yapıp kurbanını kesmesidir."

٣٦٤٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، قَالَ: أَنَا إِسْحَاقُ بْنُ سُوَيْدٍ، فَذَكَرَ نَحْوَهُ.

3645- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd tahdis edip dedi ki: Bize İshak b. Suveyd bildirip rivayeti buna yakın olarak zikretti.

***

İşte bu ayetin tevili (yorumu) budur diyenlere şöyle cevap verilir: İbnü'z-Zübeyr'in bu açıklaması dolayısıyla ayetin tevili (yorumu)nun böyle olması gerekiyor ise bizim Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den ve ondan sonra gelen Ömer ve Ali *radıyallahu anhumâ* gibi ashabından ve bu bölümde daha önce kendileri ile birlikte sözü geçen kimselerden nakletmiş olduğumuz rivayetler dolayısıyla ayetin tevilinin (yorumunun) dediğimiz şekilde olması öncelikle söz konusudur.

٣٦٤٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ، أَوْ مَالِكِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ أَبِي نَصْرٍ قَالَ: أَهْلَلْتُ بِالْحَجِّ، فَأَدْرَكْتُ عَلِيًّا رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَقُلْتُ: إِنِّي أَهْلَلْتُ

بِالْحَجِّ، أَفَأَسْتَطِيعُ أَنْ أَضُمَّ إِلَيْهِ؟ فَقَالَ: لاَ، لَوْ كُنْتَ أَهْلَلْتَ بِالْعُمْرَةِ، ثُمَّ أَرَدْتَ أَنْ تُضِيفَ إِلَيْهَا الْحَجَّ، فَعَلْتَ.

3646- … Mansûr'dan, o İbrahim'den ya da Malik b. el-Hâris'den, o Ebu Nasr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Hac yapmak üzere telbiye getirip ihrama girdim. Ali *radıyallahu anh*'a yetişince ona: Ben hac yapmak üzere telbiye getirip ihrama girdim. Ona (umreyi) ekleyebilir miyim? diye sordum. Ali bana: Hayır, eğer umre yapmak üzere telbiye getirip ihrama girmiş olsaydın, sonra da ona hac eklemek isteseydin yapabilirdin, dedi.

٣٦٤٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ، عَنْ مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ، قَالَ: كُنَّا مَعَ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ فَسَمِعْنَا رَجُلاً يَهْتِفُ بِالْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ، فَقَالَ عُثْمَانُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: مَنْ هَذَا؟ قَالُوا: عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. فَسَكَتَ.

3647- … Yezid b. Ebi Ziyad'dan, o Ali b. Hüseyn'den, o Mervân b. el-Hakem'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Osman b. Affân ile birlikte idik. Bir adamın hac ve umre yapmak üzere telbiye getirip ihrama girdiğini ifade eden sesini işittik. Osman *radıyallahu anh*: Bu kim? dedi. Yanındakiler: Ali *radıyallahu anh* deyince, Osman ses çıkarmayıp sustu.

٣٦٤٨- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ، قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ جَرِيِّ بْنِ كُلَيْبٍ وَعَبْدِ اللهِ بْنِ شَقِيقٍ أَنَّ عُثْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ خَطَبَ، فَنَهَى عَنِ الْمُتْعَةِ، فَقَامَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَلَبَّى بِهِمَا، فَأَنْكَرَ عُثْمَانُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ذَلِكَ، فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: إِنَّ أَفْضَلَنَا فِي هَذَا الْأَمْرِ، أَشَدُّنَا اتِّبَاعًا لَهُ.

3648- … Katâde'den, o Cerî b. Kuleyb ve Abdullah b. Şakîk'den rivayet ettiğine göre, Osman *radıyallahu anh* bir hutbe verip mut'a (temettu haccı) yapmayı yasakladı. Bunun üzerine Ali *radıyallahu anh* kalkıp her ikisini yapmak üzere telbiye getirip ihrama girdi. Osman *radıyallahu anh* buna karşı çıkınca Ali *radıyallahu anh*: "Şüphesiz bu hususta bizim en faziletli olanımız, ona (Allah Rasulü'ne) daha ileri derecede tabi olanımızdır" dedi.

٣٦٤٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو بِشْرٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ الْيَشْكُرِيِّ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: لَوْ أَهْلَلْتُ بِالْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ، طُفْتُ لَهُمَا طَوَافًا وَاحِدًا، وَلَكُنْتُ مُهْدِيًا.

3649- … Süleyman el-Yeşkurî'den, o Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Ben, hac ve umre niyeti ile telbiye getirip ihrama girecek olsaydım, her ikisi için bir tavaf yapar ve kurban keserdim."

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte bizim Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından sözünü etmiş olduğumuz kimselerin, Yüce Allah'ın: ***"Kim umre ile hacca kadar temettu ederse (faydalanırsa), kolayına gelen bir kurban kessin"*** (el-Bakara, 2/196) ayetini, Abdullah b. ez-Zübeyr'in açıkladığından farklı bir şekilde yorumladıklarını görüyoruz. Bize göre bu, bu iki yorumun daha sahih olanıdır. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır. Çünkü ayet-i kerimede İbnü'z-Zübeyr'in yorumunun yanlışlığına delil olan ifadeler de bulunmaktadır. Çünkü Yüce Allah: ***"Kim umre ile hac zamanına kadar temettu ederse, kurbandan kolayına geleni kessin fakat kim bulamazsa hac günlerinde üç gün… oruç tutsun"*** (el-Bakara, 2/196) buyurmaktadır. Hacda oruç ise haccın vaktinde yapılamayıp geçirilmesinden sonra olmaz. Aksine haccın ifa edilmesinden önce olmalıdır. Devamla şöyle buyurmaktadır: ***"(Memleketinize) döndüğünüz zaman da yedi gün olmak üzere on gün oruç tutsun. Bu, aile ikametgâhları Mescid-i Haram'da olmayanlar içindir"*** (el-Bakara, 2/196). Buna göre Yüce Allah, mut'a (temettu haccı) yapmayı göstermiş ve temettu haccı yapan kimselere eğer aile ikametgâhları Mescid-i Haram'da değilse sözü geçen hükümleri yerine getirmeyi vacib kılmıştır.

Bu ümmet ise, zamanında hacca yetişemeyip kaçıran kimsenin, aile ikametgâhının Mescid-i Haram'da olması ile olmaması arasında fark gözetmemiştir. Onlar, her ikisinin de hükmünün aynı olduğunu ve aile ikametgâhının Mescid-i Haram'da bulunması ile Mescid-i Haram'dan uzak olması hali arasında da fark olmadığını icma ile kabul etmişlerdir.

Böylelikle Yüce Allah'ın bu ayette söz ettiği temettuun, aile halkı Mescid-i Haram'ın yakınında bulunan kimseler ile aile halkının ikametgâhı orada bulunmayan kimselerin farklı kabul edildiği bir temettu olduğu ispatlanmaktadır.

Bu da, bize muhalif olanların mekruh gördükleri hac vakti gelene kadar umre ile temettu hakkındadır.

Bu konuda Abdullah b. Abbas, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den şu rivayeti nakletmiştir:

٣٦٥٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا الْمُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ، قَالَ: ثَنَا وُهَيْبٌ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانُوا يَرَوْنَ أَنَّ الْعُمْرَةَ فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ، مِنْ أَفْجَرِ الْفُجُورِ. قَالَ: وَكَانُوا يُسَمُّونَ الْمُحَرَّمَ صَفَرًا وَيَقُولُونَ: إِذَا بَرَأَ الدَّبَرْ، وَعَفَا الْأَثَرْ، وَانْسَلَخَ صَفَرْ حَلَّتْ اَلْعُمْرَةُ لِمَنْ اِعْتَمَرْ فَقَدِمَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ صَبِيحَةَ رَابِعَةٍ وَهُمْ مُلَبُّونَ بِالْحَجِّ، فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَجْعَلُوهَا عُمْرَةً. قَالُوا: يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَيُّ حِلٍّ نَحِلُّ؟ قَالَ: «الْحِلُّ كُلُّهُ».

3650- … Abdullah b. Tâvus'dan, o İbn Abbas'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Onlar (Cahiliyye dönemi Arapları), hac aylarında umre yapmayı en büyük günahlardan birisi sayarlardı. (Devamla) dedi ki: Onlar, Muharrem ayına Safer adını veriyor ve: Develerin sırtlarındaki yaralar iyileşir, (gelişlerinde) bıraktıkları izler silinir ve Safer ayı da biterse artık umre yapmak isteyen kimse için umre yapmak helal olur, derlerdi.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ve ashabı, hac için telbiye getirip ihrama girmiş olarak dördüncü günün sabahı (Mekke'ye) geldiler. Allah Rasulü onlara bu hac ihramlarını umre için yapmalarını emretti. Ashab: İhramdan çıktığımız takdirde bize neler helal olacak? diye sordu. Allah Rasulü: ***"(İhramdan önceki) her şey helal olur"*** dedi.[480]

***

İşte İbn Abbas *radıyallahu anh*, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in haccı fesh edip umreye dönüştürdüğünü haber vermektedir. Böylelikle insanlara Cahiliyye döneminde hoş karşılamadıkları bir hususun aksini öğretmek ve onların hac aylarında umre yapmanın, hac ayları dışındaki zamanda olduğu şekilde mubah olduğunu bilmelerini istemiştir.

Eğer birisi: Bu rivayetle İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan Rasulullah *sallal-*

480 Buhârî, Hac, 34, Menâkıbu'l-Ensâr, 26; Müslim, Hac, 198; Nesâî, Menâsik, 77; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 252.

lahu aleyhi ve sellem'in girdiği ihramın yalnızca bir hac (hacc-ı ifrad) olduğu sabit olmaktadır ve bu, sizin yine İbn Abbas'tan Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in temettu ve kıran haccı yaptığına dair nakletmiş olduğunuz rivayetlere muhaliftir diyecek olursa, ona şöyle cevap verilir:

Bu rivayette diğerlerine aykırı bir şey yoktur. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, ilk olarak ihrama hac için girmiş nihayet Mekke'ye geldikten sonra bunu umreye dönüştürüp fesh etmiş, sonra umre yapmak üzere ihramlı halini devam ettirirken umreden sonra bir hac yapma kararını vermiş olması mümkündür. Böylelikle o, temettuda bulunmuş, sonra da hac için ihrama girinceye kadar umre için tavaf yapmamış, bununla da kıran haccı yapmış olabilir.

İşte İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan gelen hadislerin uygun açıklama şekli budur. Böylelikle kıran haccından önce temettua, ardından da ifrad haccı yapmaya niyet etmiş olması ile bu husustaki rivayetler sahih (doğru) olarak anlaşılmış, birbirleriyle paralellik arzetmiş ve çelişmemiş olur.

Ancak Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Eğer ben beraberimde hediyelik kurbanları getirmemiş olsaydım, ashabımın ihramdan çıktığı gibi ben de ihramdan çıkacaktım"*** sözünde, onun kurbanlıklarını getirmiş olduğu zamanın umre için ihrama girdiği aynı vakitte olduğuna ve umreden sonra temettu yaparak hacca kadar ihramdan çıkacağına delil bulunmaktadır. Çünkü o, bunu yapmamış olsaydı, kurbanlıkları nafile olurdu. Nafile olmak üzere kurbanlık getirmek ise kurbanlığın bulunmaması halinde söz konusu olan ihramdan çıkmaya engel değildir.

İşte bu, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in önce umre için ihrama girdiğini, ardından da hac için niyet ettiğini göstermektedir. Bu da, bizim bu bölümde bundan önce geçen açıklamalarda söylediğimiz şekilde olmuştur.

Yaptığımız bu açıklamalarla hac aylarında umrenin mubah olduğu sabit olduktan sonra, acaba kıran haccında kesilmesi gereken kurbanlık, umrenin karşı karşıya bulunduğu eksiklik dolayısıyla mıydı yoksa umre ile hac beraber (kıran) olarak yapıldığından mı, başka bir sebepten mi kaynaklanmıştı, incelemek istedik.

Bunun sonucunda hediyelik kurbanlardan yenilebildiğini gördük. İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de bunu böyle yapmıştı.

٣٦٥١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ وَفَهْدٌ، قَالاَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ الْهَادِ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي الْحَدِيثِ الطَّوِيلِ قَالَ: وَكَانَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَدِمَ مِنِ الْيَمَنِ بِهَدْيٍ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَكَانَ جَمَاعَةُ الْهَدْيِ الَّذِي قَدِمَ بِهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلِيٌّ مِنِ الْيَمَنِ، مِائَةَ بَدَنَةٍ، فَنَحَرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْهَا ثَلاَثًا وَسِتِّينَ بِيَدِهِ، وَنَحَرَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سَبْعَةً وَثَلاَثِينَ، فَأَشْرَكَ عَلِيًّا فِي هَدْيِهِ ثُمَّ أَخَذَ مِنْ كُلِّ بَدَنَةٍ بِضْعَةً فَجُعِلَتْ فِي قِدْرٍ فَطُبِخَتْ، فَأَكَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَعَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مِنْ لَحْمِهَا وَشَرِبَ مِنْ مَرَقِهَا.

3651- … Cafer b. Muhammed'den, o babasından, o Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh*'dan -uzunca hadisinde- onun şöyle dediğini rivayet etti: Ali *radıyallahu anh*, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hediyelik kurbanlıklarıyla Yemen'den geldi. Böylece Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in beraberinde getirdikleri ile Ali'nin Yemen'den getirdiği kurbanlıkların toplamı yüz deveyi bulmuştu. Bunların 63'ünü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kendi eliyle kesti. 37'sini de Ali *radıyallahu anh* kesti. Hz. Peygamber kendi kurbanlıklarına Ali'yi de ortak etti. Sonra her bir deveden bir parça aldı. Bu etler bir tencereye konulup pişirildi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de, Ali *radıyallahu anh* da etinden yedi, suyundan içti.[481]

***

Bu bölümden önceki açıklamalarımızla, Allah Rasulü'nün kıran haccı yaptığı ve bundan dolayı onun kurban kesme yükümlülüğünün olduğu, daha sonra da sözünü ettiğimiz kurbanlıkları kestiği ve belirttiğimiz şekilde her bir deveden bir parça alarak ondan yediği sabit olduğuna göre, temettu ve kıran haccı için kesilen kurbanlıkların etinden yemenin mubah olduğu da sabit olmaktadır.

Bu hac şekilleri dolayısıyla kesilen kurbanlıkların etlerinin yenilen türden olduğunu görünce bizler, (hac ve umredeki) bir eksiklik dolayısıyla kesilmesi gereken kurbanlıkların hükmünün böyle olup olmadığını görmek istedik.

Tırnak kesmek, saçları kesmek ve cinsel ilişkide bulunmaktan dolayı ke-

481 Ebu Davud, Menâsik, 56; İbn Mâce, Menâsik, 84; Dârimî, Menâsik, 34.

silmesi gereken kurbanın da, haccı ifa ederken herhangi bir şeyi terk etmekten dolayı gereken her türlü kurbanın da etinden (sahibinin) yiyemeyeceğini gördük. Bir aykırılık ya da eksiklik dolayısıyla kesilmesi gereken her bir kurbanın etinin (sahibi tarafından) yenilmediğini, buna karşılık temettu ve kıran haccı dolayısıyla kesilen kurbanın etlerinden yenildiğini gördük.

Böylelikle temettu ve kıran haccı dolayısıyla kesilmesi gereken kurbanlığın, eksiklik ve aykırılık sebebiyle kesilen kurbandan farklı olduğu sabit olmaktadır.

İşte bu, kıran haccı yapmayı ve umre yaptıktan sonra hac için ihrama girinceye kadar ihramdan çıkıp temettu yapmayı hoş görmeyen (mekruh gören) kimselerin aleyhine kesin bir delildir.

Bundan sonra ele alınması gereken konu ise temettu ve kıran haccını caiz kabul edenler arasında bazılarının kıran haccını temettu haccından, diğerlerinin ise temettu haccını kıran haccından daha faziletli görmesi hakkındadır. Biz bunu da inceledik. Kıran haccında hac için erken ihrama girildiğini, temettu haccında ise hac için ihramın sonraya bırakıldığını gördük. Hac için erken ihrama girmek ise, daha faziletli ve o ihram için daha güzel bir husustur.

Nitekim Ali *radıyallahu anh*'ın, Yüce Allah'ın: ***"Allah için haccı ve umreyi tamamlayın"*** (el-Bakara, 2/196) ayeti hakkında: "Bunları eksiksiz yapmak, her ikisi için ailenin evlerinin yakınından ihrama girmek demektir" dediği rivayet edilmiştir.

٣٦٥٢- حَدَّثَنَا بِذَلِكَ ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ.

3652- Bunu bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb, Şu'be'den tahdis etti. O Amr b. Mürre'den, o Abdullah b. Seleme'den, o Ali *radıyallahu anh*'dan rivayet etti.

***

Kıran haccında hac için ihrama girmek, temettu haccına göre hac için ihrama girmekten daha erken olduğundan, kıran haccı, temettu haccından daha faziletlidir.

Bu bölümde tespit edip sahih olduğunu belirttiğimiz her bir husus aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

İÇİNDEKİLER

NAMAZ / 5

(II. Ciltten Devam)

CENAZELER BÖLÜMÜ / 131

ZEKÂT BÖLÜMÜ / 243

ORUÇ BÖLÜMÜ / 373

HAC BÖLÜMÜ / 541